

T.C.
AĞRI İBRAHİM ÇEÇEN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

Emre ERDEM

SULTAN I. ALÂEDDİN KEYKUBAD DÖNEMİNDE TÜRKİYE
SELÇUKLU DEVLETİ’NİN KOMŞU DEVLETLERLE
OLAN SİYASİ İLİŞKİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ

Doç. Dr. Yaşar BEDİRHAN

AĞRI-2019

TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum “Sultan Alâeddin Keykubad Döneminde Türkiye Selçuklu Devleti’nin Komşu Devletlerle Olan Siyasi İlişkileri “adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

03.05.2019

Emre ERDEM

T.C.
AĞRI İBRAHİM ÇEÇEN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ KABUL VE ONAY TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Doç. Dr. Yaşar BEDİRHAN danışmanlığında, Emre ERDEM tarafından hazırlanan bu çalışma 03/05/2019 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından. Tarih Anabilim Dalı'nda yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Doç. Dr. Yaşar BEDİRHAN

İmza:

Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi A. Nurullah ÖZDAL

İmza:

Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Kadir TUĞ

İmza:

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine ait olup;

Enstitü Yönetim Kurulunun .../.../201.. tarih ve / nolu kararı ile onaylanmıştır.

..../...../.....

Doç. Dr. Alperen KAYSERİLİ

Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI	ii
TEZ KABUL VE ONAY TUTANAĞI.....	iii
İÇİNDEKİLER	iv
ÖZET.....	viii
ABSTRACT	ix
ÖNSÖZ.....	x
GİRİŞ	1
1. KAYNAKLAR VE ARAŞTIRMALAR	1
1.1. Temel Kaynaklar	1
1.2. Araştırma Eserleri	17
1.3. Makaleler	20
2. KURULUŞUNDAN I. ALÂEDDİN KEYKUBAD DÖNEMİNE KADAR KISACA TÜRKİYE SELÇUKLU SİYASİ TARİHİ.....	26

BİRİNCİ BÖLÜM

ALÂEDDİN KEYKUBAD'IN ÇOCUKLUĞU, MELİKLİK DÖNEMİ, VEFATI VE KİŞİLİĞİ

1.1. Alâeddin Keykubad'ın Çocukluk Dönemi	44
1.2. Alâeddin Keykubad'ın Eğitim Hayatı	48
1.3. Alâeddin Keykubad'ın Meliklik Dönemi	49
1.3.1. Tokat Meliki Olarak Tayin Edilmesi	49

1.3.2. Alaeddin Keykubad'ın Kardeşi İzzeddin Keykavus ile Yaptığı Saltanat Mücadelesi ve Esareti	53
1.4. Vefatı	60
1.5. Kişiliği	65

İKİNCİ BÖLÜM

ALÂEDDİN KEYKUBAD'IN TAHTA ÇIKIŞI VE ANADOLU BİRLİĞİNİ TESİS ETMEYE YÖNELİK YAPTIĞI FAALİYETLER

2.1. Tahta Çıkışı.....	72
2.2 Alâiye Kalesi'nin Fethi.....	80
2.3. Alara Kalesi'nin Fethi	85
2.4. Bazı Ümera ve Devlet Erkanın Cezalandırılması.....	86
2.5. Suğdak'ın Sukutu	92
2.6. Hısn-ı Keyfa Artukluları Üzerine Sefer.....	99
2.6.1. Hısn-ı Mansur (Adıyaman) ve Kâhta'nın İlhakı	99
2.6.2. Çemişgezek Kalesi'nin İlhakı	102
2.7. Erzincan Mengücek Beyliği'ne Son Verilmesi	103
2.7.1. Erzincan ve Kemah'ın İlhakı	104
2.7.2. Köğonya (Şebinkarahisar) Kalesi'nin İlhakı.....	109
2.8. Erzurum'un İlhak Edilmesi	111

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK VE İSLAM KOMŞU DEVLETLERLE OLAN SİYASİ İLİŞKİLER

3.1. Abbasi Hilafeti ile Olan Siyasi İlişkiler.....	116
3.1.1. Abbasi Hilafeti ile ilk Temas	116
3.1.2. Abbasi Halifesinin Moğollara Karşı Yardım Talebi.....	119
3.2. Eyyubilerle Olan Siyasi Münasebetler	124
3.2.1. Eyyubilerle İlk Temas	125
3.2.2. Alâeddin Keykubad'ın Melik Adil'in Kızıyla İzdivacı	126

3.2.3. Celâleddin Harezmşah’a Karşı Selçuklu-Eyyubi İttifakı	130
3.2.4. Ahlat’ın İlhakı ve İlişkilerin Bozulması	134
3.2.5. Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde Selçuklu-Eyyubi Çatışması	137
3.2.5.1. Harput Artuklularına Son Verilmesi	140
3.2.5.2. Urfa ve Çevresine Düzenlenen Sefer	142
3.2.5.3. Amid (Diyarbakir) Muhasarası	144
3.3. Harezmşahlar Devleti’yle Olan Siyasi İlişkiler	146
3.3.1. İlk Mektuplaşmalar ve İttifak Arayışları	146
3.3.2. İlişkilerin Bozulması	153
3.3.3. Celâleddin Harezmşah’a Karşı Eyyubilerle İttifak	158
3.3.4. Yassıçemen Savaşı	161
3.3.5. Harezmli Emirlerin İtaat Altına Alınması	170

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DİĞER KOMŞU DEVLETLERLE OLAN SİYASİ İLİŞKİLER

4.1. Ermeni Krallığı ile Olan Siyasi İlişkiler	171
4.2. Trabzon Rum İmparatorluğu ile Olan Siyasi İlişkiler	180
4.3. Gürcü Krallığı ile Olan Siyasi İlişkiler	187
4.4. Antakya Haçlı Prinkepsliği ile Olan Siyasi Münasebetler	192
4.5. Kıbrıs Latin Krallığı ile Olan Siyasi Münasebetler	197
4.6. İznik Rum İmparatorluğu ile Olan Siyasi İlişkiler	198
4.7. Moğollarla Olan Siyasi İlişkiler	203
4.7.1. Alâeddin Keykubad’ın Moğol İstilasına Karşı Aldığı Önlemler	205
4.7.2. Moğollarla ilk Temas	208
4.7.3. Moğol Hâkimiyetinin Kabul Edilmesi	211
4.8. İtalyan Şehir Devletleri ve Diğer Latin Toplulukları ile Olan İlişkiler	215
4.8.1. Venedik Dukalığı ile Olan İlişkiler	216
4.8.2. Cenevizliler ile Olan İlişkiler	221
4.8.3. Pisa, Napoli Krallığı ve Provenslular ile Olan İlişkiler	229

SONUÇ.....	237
BİBLİYOGRAFYA	240
1.TEMEL KAYNAKLAR VE İNCELEME ESERLERİ	240
2. MAKALELER VE MADDELER	250
EKLER BÖLÜMÜ.....	264
ÖZGEÇMİŞ.....	288

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

“SULTAN I. ALÂEDDİN KEYKUBAD DÖNEMİNDE TÜRKİYE SELÇUKLU DEVLETİ’NİN KOMŞU DEVLETLERLE OLAN SİYASİ İLİŞKİLERİ”

Emre ERDEM

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Yaşar BEDİRHAN

2019, 287 sayfa + xiv

Jüri: Doç. Dr. Yaşar BEDİRHAN

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Nurullah ÖZDAL

Dr. Öğr. Üyesi Kadir TUĞ

Sultan Alâeddin Keykubad, yaklaşık on sekiz sene süren saltanatı boyunca her alanda istikrarlı bir politika takip etmiştir. Dış politikada da akılcı, uzlaşmacı ve ileri görüşlü bir siyaset izleyen Alâeddin Keykubad, bu sayede Türkiye Selçuklu Devleti’ni siyasi, ticari ve kültürel bir güç haline getirmeyi başarmıştır. Alâeddin Keykubad, ülkesinin bağımsız bir şekilde mevcudiyetini devam ettirebilmesi için Anadolu’dan geçen uluslararası ticaret yollarının gelirinden maksimum seviyede pay almak istemiş, dış siyasetini de bu temel üzerine oturtmuştur. Nitekim, tahta çıktıktan hemen sonra Avrupa ülkelerine karşı Venedik Dukalığına bazı ticari ayrıcalıklar veren bir anlaşma imzalamış; bu anlaşmadan kısa bir süre sonra da ilk seferini önemli bir liman şehri olan Alâiye üzerine düzenlemiştir. Alâeddin Keykubad, komşu devletlerle olan münasebetlerinde gereksiz risklerden kaçınmış ve otoritesini sarsacak düzeyde olmadıkça anlaşmazlıkları barış yolu ile çözmüştür. Zira, Moğollara, Eyyubilere ve Celâleddin Harezmşah’a karşı izlediği bu siyaset sayesinde, hem ülkesini olası bir yıkımdan korumuş, hem de herhangi bir istila hareketine karşı zaman kazanıp, önlemlerini almıştır. Ancak, son bağımsız Türkiye Selçuklu Devleti hükümdarı Alâeddin Keykubad’ın ölümünden sonra, onun izlediği başarılı siyaset halefleri tarafından devam ettirilemeyince, Türkiye Selçuklu Devleti Moğolların hâkimiyetine girmiştir.

Anahtar Sözcükler: Türkiye Selçuklu Devleti, Alâeddin Keykubad, Dış Politika

ABSTRACT

MASTER OF ARTS THESIS

**“SULTAN I. ALAEDDİN KEYKUBAD PERİOD OF POLİTİCAL RELATIONS
WITH THE NEİGHBORİNG STATES OF TURKEY SELJUK EMPIRE”**

Emre ERDEM

Adviser: Assoc. Prof. Dr. Yaşar BEDİRHAN

2019, 287 pages + xiv

Jury: Assoc. Prof. Dr. Yaşar BEDİRHAN

Assist. Prof. Dr. Ahmet Nurullah ÖZDAL

Assist. Prof. Dr. Kadir TUĞ

Sultan Alaeddin Keykubad has followed a stable policy in all areas throughout his eighteen year reign. In foreign policy, rational, conciliatory and forward-thinking policy followed Alaeddin Keykubad, the Seljuk Empire in Turkey whereby the political, commercial and cultural succeeded in bringing into force. Alâeddin Keykubad wanted to get the maximum share of the international trade routes passing through Anatolia in order to maintain his country's independent existence and he built his foreign policy on this basis. As a matter of fact, he immediately signed an agreement including some commercial privileges against the European countries, with the Duchy of Venice ; shortly after this agreement , he organized his first voyage to the Alâiye, which was an important port city. Alaeddin Keykubad avoided unnecessary risks in his relations with neighboring states and resolved disputes peacefully, unless he was at a level to shake up his authority. Because of this policy which he followed against the Mongols, Ayyubids and Jalaeddin Harezmsah, not only he protected his country from possible destruction but also gained time and measures against any invasion movement.. However, Alaeddin Keykubat's death last independent ruler of Turkey Seljuk State, by successfully continued by his successors follow politics, Turkey Seljuk State has entered of the the Mongol domination.

Key Words: Turkey Seljuk State, Alâeddin Keykubad, Foreign Policy

ÖNSÖZ

Selçuklu hanedanı, Oğuzların Horasan’a göç etmesiyle bu bölgede söz sahibi olmaya başlamış ve ardından bölgede hâkim güç olan Gaznelileri 1040 yılında yapılan Dandanakan Savaşı’nda yenerek, Büyük Selçuklu Devleti’ni kurmuştur. Sultan Alparslan, 1071 yılında Bizans İmparatorluğu’nu Malazgirt Meydan Muharebesi’nde mağlup edince de Anadolu’nun kapıları sonuna kadar Türklere açılmıştır. Türkiye Selçuklu Devleti ise Malazgirt Zaferi’nden sonra Anadolu’ya gelen Türkmenlerin, Selçuklu hanedanlarından Kutalmışoğullarının etrafında toplanmasıyla 1075 tarihinde İznik’te kurulmuştur. Bu tarihten sonra da Türkiye Selçuklu sultanları, Türklerin Anadolu’ya gelmesini ve yerleşmelerini sağlayarak, Anadolu’nun Türkleşmesi ve İslamlaşmasında büyük rol oynamışlardır. Türkiye Selçuklu sultanı I. Alâeddin Keykubad ise her alanda büyük başarılar elde ederek, Türkiye Selçuklu Devleti’ne en parlak dönemini yaşatmıştır. Şüphesiz, onun döneminde dış politikada akılcı bir siyaset uygulanması, Türkiye Selçuklu Devleti’ne siyasi, askeri, ekonomik ve kültürel anlamda altın çağını yaşatmış ve bu sayede Türkiye Selçuklu Devleti’nin bölgedeki saygınlığı artmıştır. Türkiye Selçuklu Devleti’nin onuncu sultanı olan ve Türk tarihinde “Uluğ Sultan” lakabı ile anılan Sultan Alâeddin Keykubad, 1220-1237 yılları arasında yaklaşık on sekiz yıl boyunca saltanat sürmüştür.

Sultan I. Alâeddin Keykubad devri, Türk tarihinde önemli bir dönüm noktası olmasına rağmen, bu dönem ile ilgili yapılan müstakil çalışmaların önemine binaen yeterli olmadığı görülmektedir. Bununla birlikte, kaynaklarda bu dönemi tam manasıyla aydınlatacak bilgiler olmasa da diğer Türkiye Selçuklu hükümdarlarının aksine bu dönem ile alakalı oldukça fazla bilgi vardır. Türkiye’de, Türkiye Selçuklu Devleti ve Alâeddin Keykubad dönemi üzerine yazılmış ilk eser ise Mükrimin Halil Yinanç’ın “*Türkiye Tarihi Selçuklular Devri I-II*” adlı çalışmasıdır. Yine, Alâeddin Keykubad dönemini müstakil bir şekilde vermese de Türkiye Selçuklu Devleti ile ilgili yapılan en önemli çalışma, Osman Turan’ın “*Selçuklular Zamanında Türkiye*” adlı eseridir. Yabancı dilde ise Türkiye

Selçukluları ile ilgili yapılan müstakil eserler içerisinde C. Cahen'in "*Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler*" adlı eseri yer almaktadır. Ayrıca; Fuat Köprülü, M. Altay Köymen, Erdoğan Merçil, Ali Sevim, Tuncer Baykara, Muharrem Kesik, Yaşar Bedirhan ve daha birçok Selçuklu tarihçisi, kitap ve makalelerinde Alâeddin Keykubad dönemini farklı yönleriyle değerlendirmişlerdir.

Alâeddin Keykubad dönemi ile ilgili yapılan ilk ve en mühim müstakil telif eser ise Emine Uyumaz'ın "*Sultan I. Alâeddin Keykubad Devri Türkiye Selçuklu Devleti Siyasi Tarihi*" adlı eseridir. Emine Uyumaz, bu çalışmasında bahsi geçen dönemin siyasi tarihini ele alıp, Alâeddin Keykubad'ın komşu devletlerle olan ilişkisi hakkında da değerlendirmelerde bulunmuştur. Ancak, Alâeddin Keykubad dönemini konu alan çalışmalar, son yıllarda artmakla birlikte henüz istenilen seviyeye ulaşamamıştır. Şüphesiz, kaynaklardaki bilgilerin azlığı bu alanda çalışma yapanları bir kısır döngüye sokacak niteliktedir. Dolayısıyla, I. Alâeddin Keykubad döneminin dış politikasını ihtiva eden araştırmalara da ihtiyaç vardır. Bu nedenle, çalışmamızın konusu "*Sultan I. Alâeddin Keykubad döneminde Türkiye Selçuklu Devleti'nin Komşu Devletlerle Olan Siyasi İlişkileri*" olarak belirlenmiştir. Bizim bu çalışmayı yapmaktaki amacımız ise, Türk tarihine adını altın harflerle yazdıran Sultan I. Alâeddin Keykubad döneminde, Türkiye Selçuklu Devleti'nin komşu devletlerle olan münasebetlerini kaynak ve araştırma eserlere dayandırarak, kronolojik olarak ortaya koymak ve bu alandaki boşluğu doldurmak suretiyle, konu ile ilgili yapılacak olan çalışmalara katkı sağlamaktır.

Bu çalışmanın gerçekleşmesi durumunda, devletine mutlak bir şekilde hâkim olmak düşüncesinde olan Alâeddin Keykubad'ın, tahta çıktıktan sonra izlediği geniş ve devamlı bir fetih politikasını hangi temeller üzerine oturttuğu ve Alâeddin Keykubad'ın komşu devletlerle olan ilişkilerinde uyguladığı siyasetin Türkiye Selçuklu Devleti'ne ve Türk tarihine olan etkisini anlamak ve araştırma yapmak isteyen araştırmacıların sorularına cevap bulabilecekleri bir kaynak niteliğinde olabileceği düşüncesindeyiz.

Sultan I. Alâeddin Keykubad döneminde Türkiye Selçuklu Devleti'nin komşu devletlerle olan siyasi ilişkilerinin değerlendirildiği bu tez; "*Giriş*", "*Sonuç*", "*Kaynakça*" ve "*Ekler*" bölümleri haricinde, "*Alâeddin Keykubad'ın Çocukluğu, Meliklik Dönemi,*

Vefatı ve Kişiliği”, “Alâeddin Keykubad’ın Tahta Çıkışı ve Anadolu Birliğini Tesis Etmeye Yönelik Yaptığı Faaliyetler”, “Türk ve İslam Komşu Devletlerle Olan Siyasi İlişkiler” ve “Diğer Komşu Devletlerle Olan Siyasi İlişkiler” başlıklarını içeren dört ana bölümden oluşmaktadır.

. Bu çalışmanın giriş bölümünde; Türkiye Selçuklu Devleti’nin siyasi tarihi, Alâeddin Keykubad’ın tahtta çıktığı döneme kadar kısaca değerlendirilmiştir. Birinci bölümünde; Alâeddin Keykubad’ın çocukluk dönemi, eğitim hayatı, meliklik dönemi, vefatı ve tarihi kişiliği hakkında malumatlar verilmiştir. İkinci bölümünde de Alâeddin Keykubad’ın tahta çıkışı ve Anadolu birliğini tesis etmeye yönelik yaptığı faaliyetlerden bahsedilmiştir. Bu bağlamda bu bölümde, Alâeddîn Keykubad’ın tahta çıkışı, Alâiye ve Alara kalelerinin fethedilmesi, Alâeddin Keykubad’ın kendisine karşı gelen bazı devlet adamlarını ortadan kaldırması, Suğdak ve Hısn-ı Keyfa Artukluları üzerine düzenlenen seferler, Erzincan ile Erzurum’un ilhak edilmesi ve son olarak, Trabzon seferi hakkında bilgiler verilmiştir. Tezin ana konusunu oluşturan üçüncü ve dördüncü bölümlerinde ise; Alâeddin Keykubad’ın Türkiye Selçuklu Devleti’ne komşu olan Ermeni Krallığı, Trabzon Rum İmparatorluğu, İznik İmparatorluğu, Gürcü Krallığı, Eyyubiler Devleti, Abbâsî Devleti, Avrupa devletleri, Harezmşahlar Devleti ve Moğollarla olan siyasi münasebetleri kaynaklar ve belgelere dayandırılarak ortaya konulmuştur.

Her şeyden önce bu tezin yazım sürecinde büyük yardım ve desteklerini esirgemeyen, zorlukları aşmamı sağlayan, saygıdeğer hocam ve tez danışmanım Sayın Doç. Dr. Yaşar BEDİRHAN Beyefendi’ye, önerileri ile tezin şekillenmesinde katkısı bulunan Öğr. Gör. Pir Murat SİVRİ’ye, eğitim ve öğretim hayatım boyunca desteklerini hiçbir zaman benden esirgemeyen anne ve babama, tezin her aşamasında verdiği desteklerle teze büyük katkı sağlayan sevgili eşim Öğr. Gör. Esra ERDEM’e ve varlığıyla bu süreçte bana güç veren biricik evladım Mehmet Kerem ERDEM’e teşekkürü bir borç bilirim.

Emre ERDEM

KISALTMALAR DİZİNİ

Arş.	: Araştırma
b.	: bin, ibn
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren /Tercüme Eden
DTCF	: Dil Tarih Coğrafya Fakültesi
Ed.	: Editör
Fak.	: Fakülte
H.	: Hicrî
Haz.	: Hazırlayan
İÜ	: İstanbul Üniversitesi
İA	: İslâm Ansiklopedisi
İÜEF	: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
İÜTED	: İstanbul Üniversitesi Tarih Enstitüsü Dergisi
İSAM	: İslâm Araştırmaları Merkezi
Ktp.	: Kütüphane
m.	: Miladi
mad.	: Madde
neşr.	: Neşreden

nr.	: Numara
öl.	: Ölümü
s.	: Sayfa
ss.	: Sayfa Sayısı
S.	: Sayı
SÜFEFD	: Selçuk Üniversitesi Fen – Edebiyat Fakültesi Dergisi
SAD	: Selçuklu Araştırma Dergisi
SBE	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
SBED	: Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
TDAD	: Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi
TDAV	: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
THİTM	: Türk Hukuk ve İktisat Tarihi Mecmuası
TM	: Türkiyat Mecmuası
TTK	: Türk Tarih Kurumu
Üniv.	: Üniversite
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve Diğerleri
YDT	: Yayınlanmamış Doktora Tezi
YYLT	: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi
Yay.	: Yayınları, yayınlayan, yayıncılık

GİRİŞ

1. KAYNAKLAR VE ARAŞTIRMALAR

Araştırmada kaynak toplama yöntemi olarak doküman analizi metodu kullanılmıştır. Dokümanlar, nitel araştırmalarda etkili bir şekilde kullanılması gereken önemli bilgi kaynaklarıdır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsamaktadır. Bu araştırmanın kaynak analizinin yapılabilmesi için Türkiye Selçuklu Devleti ve Alâeddin Keykubad dönemiyle ilgili yazılan ana kaynaklar, birinci ve ikinci el kaynaklar, araştırma eserler, makaleler, tebliğler ve bildiriler araştırılıp, bunların katalog taraması yapılmış ve bu kaynaklardan elde edilen bilgilerden de istifade edilmiştir. Ayrıca, araştırma sırasında konular işlenirken mümkün olduğunca temel kaynaklardan faydalanma yoluna gidilmiş, bu kaynaklardan Arap ve Selçuklu kaynakları ile diğer yabancı kaynaklar birbirleriyle kıyaslanmış ve bu kaynakların tenkiti yapılmıştır. Ulaşılamayan kaynakların yerine ise alanında yetkin olan araştırma eserlerden istifade edilmiştir. Bu çerçevede, kaynak ve araştırmaların temini için Milli Kütüphane, İstanbul Edebiyat Fakültesi Kütüphanesi ve İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi taranmıştır. Tezde istifade edilen kaynaklar, araştırma eserler ve makaleler ise şunlardır:

1.1. Temel Kaynaklar

İbn Bibi (Ö.H.680 / M.1282), el-Evami'rü'l-Alai'ye Fi'lumuri'l-Alai'ye

İbn Bibi olarak da bilinen müellifin künyesi el-Hüseyin bin Muhammed bin Ali el-Cafer er-Rugadi'dir. Annesi Bibi Hatun, Nişabur Şafiilerinden Kamalü'd-din Simnani'nin kızı, babası Necmü'd-din Muhammed Tercüman ise İran'ın Curcan şehridendir. İbni Bibi, annesi ve babasıyla beraber, M.1231 yılında Konya'ya gelmiştir. Babası, M.1236'da II. Gıyâseddin Keyhüsrev (M.1236–1246) tarafından tercümanlık görevine getirilmiş ve M.1272 yılında ölümüne kadar bu görevde bulunmuştur. Eser, Osmanlı Devleti hükümdarı II. Murad döneminde, Yazıcızade tarafından muhtasar bir şekilde Türkçe'ye çevrilmiştir.

A. Sadık Erzi, Türkiye Selçuklu devrinin en önemli yerli kaynağı olarak ifade ettiği bu eseri, 1956 yılında TTK yayınları arasında yayınlamıştır. Eserin Türkçe'ye tam tercümesi ise Mürsel Öztürk tarafından 1996 yılında Ankara'da yayınlanmıştır. Mürsel Öztürk'ün bu çevirisi daha sonraki yıllarda güncellemeler yapılarak, farklı basımlarla yayınlanmıştır.¹

“*El- Evamirü'l-Alai'ye fi'l-Umuri'l-Alai'ye*” isimli eser, İbn Bibi tarafından Farsça olarak yazılmıştır. I. Gıyâseddîn Keyhüsrev (M.1192–1196/ M.1204– 1210) zamanından başlayan eserde, I. Alâeddin Keykubad dönemi ayrıntılı bir şekilde kaleme alınmıştır. İbn Bibi bu eseri, III. Gıyâseddîn Keyhüsrev (M.1264–1283) döneminde, muhtemelen 1279 yılında bitirmiş ve M.1282 yılında da ölmüştür. Eser, M.1192–1281 yılları arasındaki Türkiye Selçuklu Devlet Tarihi'nden; hususiyetle de Alâeddin Keykubad dönemini ayrıntılı biçimde ele aldığı için tezde en fazla faydalanılan kaynaklardan biri olmuştur. Eser, Türkiye Selçuklu Devleti ve Alâeddin Keykubad dönemi için temel bir kaynak olmasına rağmen, İbni Bibi'nin İran tarih yazıcılığının etkisiyle konuları uzatması ve bolca şiire yer vermesi, onu zaman zaman ana konudan uzaklaştırmıştır. Ayrıca, İbni Bibi eserinde olayların tarihini genellikle vermemiştir. Buna rağmen Alâeddin Keykubad ve Türkiye Selçuklu devri için onun eserinin yerine geçebilecek ikinci bir yerli kaynak mevcut değildir.

İbnü'l-Esir, el-Kâmil Fi't-Tarih

Orta Çağ İslam dünyasının en büyük tarihçisi olan İbnü'l- Esîr, 1160 (öl. 1234)'da Cizre'de dünyaya gelmiştir. Gençliğinde Musul atabeylerinin hizmetine giren müellif, elçilik görevi ile gittiği yerlerde gördüğü pek çok eserden bilgi toplamıştır. Onun 1230 yılına kadar gelen olayları anlattığı “*el- Kâmil fi't -Tarih*” adlı eseri, bütün İslam tarihi kadar Türkiye Selçuklu tarihi için de en önemli kaynaklardan biridir. İbnü'l-Esir, kronolojik olarak olayları sıraladığı bu eserinde, tarafsızlığı ve verdiği bilgilerin önemi nedeniyle büyük bir şöhret kazanmıştır. Eser, İslam öncesi ve sonrası olmak üzere iki bölümden ve toplam on iki ciltten meydana gelmektedir. Eserin bütün ciltleri Türkçe'ye çevrilmiştir. Çalışmada bu önemli eserin Türkçe'ye çevrilmiş olan XI. ve XII'nci

¹ İbn Bibi, *el-Evamirü'l-Ala'ie Fi'l-Umuri'l-Ala'ie*, *Selçukname*, Çev.: Mürsel Öztürk, TTK Yayınları, Ankara 2014.

ciltlerinden faydalanılmıştır. Eserin yararlanılan XI. ve XII'nci ciltleri Abdülkerim Özaydın tarafından tercüme edilmiş ve 1987 yılında İstanbul Bahar Yayınları tarafından yayınlanmıştır.²

Orta çağ İslam dünyasının en büyük tarihçilerinden olan İbnü'l-Esir'e ait olan bu eserden, tezin her safhasında yararlanılmaya çalışılmıştır. Alâeddin Keykubad döneminin bütünü eserde yer almasa da bu dönem için bize çok değerli bilgiler vermektedir. Özellikle Alâeddin Keykubad'ın tahta çıkışı, Erzurum ve Erzincan melikleriyle olan mücadelesi, Suğdak seferi, Ermeni seferi ve Harezmşahlarla olan mücadelesi bu dönemle ilgili önemli yer tutmaktadır. Ayrıca İbnü'l Esîr'in olayları anlatırken, olayların tarihini de vermesi eseri daha önemli bir hale getirmektedir.

Anonim Selçukname

Çalışmada istifade edilen en önemli kaynaklardan bir tanesi de yazarı belli olmayan Anonim Selçuknamedir. Eser, 765/1363 yılında Eretnalılar zamanında Selçuklu şehzadelerinden biri için kaleme alınmıştır. Büyük Selçuklulardan başlayıp, Türkiye Selçuklularının yıkılışına kadar olan dönemi ihtiva eden ve Farsça 47 sayfadan ibaret olan bu küçük eserin, ortaya çıkan tek nüshası Paris'te "*Bibliothèque Nationale*" yazmaları arasında (Collect. Schefer, 1553) kayıtlı bulunmaktadır. Bu eser hakkında ilk bilgileri T. Houtsma verirken, eser Türkçe'ye 1952 yılında Feridun Nafiz Uzluk tarafından çevrilmiştir. Eser kısa ve didaktik yapıdadır. Selçuklu hanedanı ve Büyük Selçuklular hakkında kısa bir girişle başlar. Daha sonra Süleyman Şah'tan başlayarak Türkiye Selçukluları hakkında bilgi verir. Eser 1298 tarihi hadiseleri ile biter. Fakat eserde iki sayfalık önemli olayların tarihini veren kronolojik bir liste bulunmaktadır. 1363 tarihli bir hadisenin başlık halinde verilmesiyle eser sona erer. Diğer kaynaklardan farklı tarafı, kaydettiği her hadise için net tarih vermesidir. Bu yüzden çalışma esnasında sık sık kullanılan bir kaynaktır. Bu çalışmada eserin Feridun Nafiz Uzluk tarafından yapılan çevirisinden faydalanılmıştır.³

² İbnü'l Esir, *el Kâmil Fi't-Tarih*, cilt: 11-12, Çev.: Ahmet Ağırakça, Abdülkerim Özaydın, Bahar Yayınları, İstanbul 1987.

³ Anonim Selçukname, *Anadolu Selçuklu Tarihi*, Nşr.: ve Trc.: Feridun Nafiz Uzluk, Ankara 1952.

Ebu'l Ferec, Ebu'l Ferec Tarihi

XIII. yüzyıl Süryani yazarlarından olan Malatyalı Ebu'l Ferec'in (öl.1286), Hz. Âdem'den başlayarak, 1285 yılına kadarki tarihi hadiseleri kaydettiği eseri, kronolojik ve tarihi bir ansiklopedi özelliğinde olan genel bir vakayinamedir. Üç bölümden oluşan eserin ilk bölümü genellikle siyasi, ikinci ve üçüncü bölümleri ise kilise tarihini ihtiva etmektedir. Yazar, eserde Süryani tarihçilerinden başka, İran ve Arap tarihçilerinin eserlerinden faydalanmıştır. Selçuklular tarihi için de özellikle Sıbt İbnü'l-Cevzî ve İbnü'l-Esir'in eserlerinden yararlanmıştır. Bununla birlikte, yine kendisi de bazı tamamlayıcı bilgileri eserine ilave etmiştir. Yazar, Alâeddin Keykubad dönemini de diğer kaynaklardan aldığı bilgilerle kaleme almıştır. Bu yüzden diğer kaynaklarda geçen bilgiler bu eserde de geçmektedir. Ancak eserde özellikle Arap, Süryani, Ermeni ve Avrupalı müelliflerin eserlerinden bilgiler aktarılması bu eserin önemini arttırmaktadır. Ayrıca Abû'l-Farac, Müslüman müelliflerin değinemediği veya sessiz kaldıkları konuları ele aldığı için bu eserden azami derecede yararlanılmıştır. Müellif, Süryanice yazmış olduğu bu eseri dostlarının isteği üzerine Arapçaya çevirmiştir. Eser, Süryaniceden Ernest A. Wallis Budge tarafından İngilizce'ye, Ömer Rıza Doğrul tarafından da Türkçe'ye tercümesi yapılarak, 1945–1950 yıllarında Ankara'da iki cilt halinde yayınlamıştır. Bu çalışmada da Ömer Rıza Doğrul'un yaptığı tercümeden istifade edilmiştir.⁴

Müneccimbaşı, Ahmed B. Lütfullah, Sahâifü'l-Ahbâr (Camîu'd-Düvel)

XVII. yüzyıl tarihçilerinden olan Münecimbaşı, 1631-1632 yılında Selanik'te doğmuştur. Selanik Mevlevihanesi şeyhi Mehmed Efendi'ye intisap ederek Mevlevi olmuştur. Eğitiminin ilk yıllarını burada almıştır. 1654'te de İstanbul'a gelmiştir. Önce Galata Mevlevihanesi sonra da Kasımpaşa Mevlevihanesi'ne giderek, dönemin en büyük Mevlevileri arasında gösterilen Halil Dede Efendi'den ders almıştır. Burada mesnevi, tefsir, hadis vs. eğitimleri almıştır. Saray baş tabibi Salih Efendi'den mantık, felsefe, tıp

⁴ Ebu'l Ferec, *Ebu'l Ferec Tarihi*, Çev.: Ömer Rıza Doğrul, TTK Yayınları, Ankara 1945.

ilimlerini tahsil ederken, kendisinden önce müneccimbaşılık görevinde bulunan Mehmet Efendi'den de astronomi, astroloji, matematik ve hesap ilimlerini öğrenmiştir. 1667'de hocası Mehmet Efendi vefat edince müneccimbaşılık görevine getirilmiştir. Bu sırada Harem-i Hümayun muhasiplerinin, onu Sultan IV. Mehmed'e önermeleri sonucunda bu göreve getirilmiş ve Sultan, ondan kendi dönemine kadar olan Türk-İslam tarihini yazmasını istemiştir. Müneccimbaşı, Sultan'ın bu emri üzerine, eserinde yaratılıştan 1672 yılına kadar olan olayları kaleme almıştır. Türkiye Selçuklu Devleti'nin anlatıldığı bölümlerde ise özellikle İbn Bibi ve Aksarayî'nin eserlerinden faydalanılmıştır. Bu eseri değerli kılan özellik ise müellifin kendi ifadesine göre aktarım ve yorumlarda bulunmuş olmasıdır.

Çalışma için önemli bir kaynak olan Camiü'd-Düvel, Müneccimbaşı tarafından Arapça olarak yazılmış, ilerleyen yıllarda da Osmanlı Türkçesi'ne tercüme edilmiştir. Eser, sonraki yıllarda ise farklı yazarlar tarafından günümüz Türkçesi'ne uyarlanmıştır. Bu çalışmada ise Alâeddin Keykubad dönemiyle ilgili olarak, Ali Öngül tarafından yayınlanan Türkçe tercümeden istifade edilmiştir.⁵

Kerimüddin Mahmud-i Aksarâyî, Mûsâmeretü'l-Ahbar fi Mûsâyeretü'l-ahyâr

XIII. yüzyılda dünyaya gelen ve tam künyesi Kerîmüddin Mahmud b. Muhammed Aksarayî olan yazarın hayatı ile ilgili kaynaklarda çok fazla bir bilgi yoktur. Onun hayatı ile ilgili bilgileri kendi eserinden az da olsa çıkarmak mümkündür. Müellif, eserinde ailesi ve kendisi hakkında net bir bilgi vermediği gibi görevini de kaleme almamıştır. Onun kullanmış olduğu “*Aksarayî*” ismine istinaden Aksaraylı olduğu ifade edilebilir. Bununla birlikte, onun özellikle Sultan II. Gıyâseddîn Keyhüsrev'in vefatından sonra Türkiye Selçuklu Devleti'nin divanında olan hadiseleri birebir gözlemlerine dayanarak yazması, onun Selçuklu divanında görevli olduğunu gösterir.

“*Mûsâmeretü'l-Ahbâr fi Mûsâyeretü'l-Ahyâr*”, Türkiye Selçuklu tarihinin ikinci en mühim yerli kaynağı niteliğindedir. İbn Bîbî'nin eserinin bittiği 1280'den, Türkiye

⁵ Müneccimbaşı Ahmed b. Lütfullah, *Camiu'd Düvel-Selçuklular Tarihi II, Anadolu Selçukluları ve Beylikler*, Çev.: Ali Öngül, Akademi Kitapevi Yayınları, İzmir 2001.

Selçuklu Devleti'nin son bulmasına kadar olan zaman aralığı için yegâne vakayinamedir. 1256 yılından başlayarak 1323 yılına kadar ki zamanı ihtiva eden eser, Emir Çoban'ın oğlu ve İlhanlıların Anadolu valisi Timurtaş Noyan için yazılmıştır. Dört bölümden meydana gelen eser günümüze kadar ulaşmıştır.

Eserin I. bölümünde; İslam dünyasında yaygın olan ve Selçuklular zamanında kullanılan Hicrî, Rumî, Yezdgerd ve Celalî takvimlerinden bahsedilir. II. bölümünde ise; Hazreti Peygamber'den başlayarak Dört Halife, Emevi ve Abbasi halifelerinden kısaca bahsedilir. III. bölümünde; Büyük Selçukluların kuruluşundan yıkılışına kadarki hadiselerden ve II. Gıyâseddîn Keyhüsrev dönemine kadar olan Türkiye Selçuklu Devleti tarihinden bahsedilir. IV. Bölümünde ise XIII. asrın ikinci yarısıyla XIV. asrın ikinci yarısındaki Türkiye Selçukluları tarihiyle ilgili hadiseler rivayet edilir. Eser Türkiye Selçuklu Devleti tarihi için çok önemli bilgiler ihtiva etmektedir. Zira müellif, o dönemde yaşamış olması sayesinde birçok hadiseye tanıklık etmiş, eserinde de bizzat gözlemlediği hadiseleri kaydetmeye çalışmıştır. Türkiye Selçukluları tarihiyle ilgili en önemli eserlerden olan bu kaynakta: Süleyman Şah'ın Kuzey Suriye'deki faaliyetleri, Antakya'nın fethedilmesi ve Tutuş'la olan mücadele konusunda önemli bilgiler bulunmaktadır. Bu eser Türkiye Selçuklu Devleti'nin kuruluş aşaması ile ilgili bilgi verdiği için bu kaynaktan istifade edilmiştir. Bu eserin tenkitli neşrini Osman Turan yapmıştır. Türkçe'ye çevirisini de Mürsel Öztürk yapmıştır. Bu çalışmada ise Mürsel Öztürk'ün yaptığı çeviriden yararlanılmıştır.⁶

Yazıcızâde Ali, Tevârîh-i Âl-i Selçuk

Kaynaklarda Yazıcızâde Ali'nin hayatı ve kişiliği hakkında çok fazla bir bilginin olmadığı görülmektedir. Keza Müellif, eserinde ne kendisi ne ailesi ne de devlet kademelerinde yaptığı görevler hakkında herhangi bir malumat vermemektedir. Bununla birlikte, bu eserin 1424 yılında kaleme alındığı bilinmektedir. Sultan II. Murat zamanında sarayda görevli olan Yazıcızâde Ali, aynı zamanda Sultan'ın Mısır Memluk Devleti'ne gönderdiği elçilik heyeti içerisinde de yer almıştır. Müellif bu eseri Sultan II. Murat'ın

⁶ Aksarayî Kerimüddin Mahmud, *Müsameretü'l Ahbâr*, Çev.: Mürsel Öztürk, TTK Yayınları, Ankara 2000.

emriyle kaleme almıştır. Yazıcızâde'nin günümüze kadar ulaşan “*Tevârih-i Âl-i Selçuk*” adlı eseri destan niteliği taşımaktadır. Eser, “*Selçuknâme*” ve “*Oğuznâme*” isimleriyle de bilinmektedir. İbn Bibi'nin “*El Evamirü'l Ala'îye Fi'l-Umuri'l-Ala'îye*” adlı eserinin Türkçe çevirisi, Yazıcızâde Ali'nin “*Tevârih-i Âl-i Selçuk*” isimli eserinin üçüncü kısmını meydana getirmektedir. Bu kısım, “*Zikr-i Padişahî-yi Sultan Süleymanşah der Rum*” (Sultan Süleyman Şah'ın Anadolu'da sultanlığının anlatılması) başlığı ile başlamaktadır. Yine müellif, Türkiye Selçuklu Devleti hakkında kısa malumatlar kaydettikten sonra, “*El Evamirü'l Ala'îye Fi'l-Umuri'l-Ala'îye*”nin başlıklarını aynen alarak çeviriye geçmektedir. Bu çeviri mümkün olduğu kadar özüne bağlı kalınarak yapılmış, ancak bazı Arapça ve Farsça şiirlerle zor cümleler atlanmış, Alâeddin Ata Melik Cüveynî'nin methi için ayrılan kısımlara da Sultan II. Murat'ın methi konmuştur. İbn Bibi'nin anne ve babasından bahsettiği bölümler de aynı şekilde çevirinin dışında tutulmuş, bunun dışında metne bazı ekler de ilave edilmiştir. Yazıcızâde Ali'nin, İbn Bibi'nin adını hiç anmamış olması da dikkat çekicidir. Eser, 15. yüzyılın yalın Türkçesi için güzel bir örnek sayılır. Eserin Türkçe neşri ve çevirisi Abdullah Bakır tarafından yapılmıştır. Çalışmada da Abdullah Bakır'ın yaptığı çeviriden istifade edilmiştir.⁷

Muhammed Nesevî, Siretü'l Celâleddin Mengüberti

1220 yılından itibaren Orta Asya'da ve İslam dünyasında büyük yıkımlara sebep olan Moğol istilasını bizzat yaşayan ve Harezmşah hükümdarı Celâleddin Mengüberti'nin inşa divanının başında bulunan Muhammed Nesevî'nin eseri, bir biyografidir. Müellif, eseri Arapça olarak yazmıştır. Nesevî'nin eseri, Orta Çağ İslâm tarihçiliğinde eşine rastlanmayacak bir edebî tarzla yazılmıştır. Sultan Alâeddin Muhammed'in son dönemlerindeki gelişmeleri de içeren eserde, özellikle Harezmşahlar Devleti'nde meydana gelen siyasi olayların ayrıntıları, idari durumu, devlet teşkilatı ve Celâleddin Harezmşah'ın Alâeddin Keykubad ile olan ilişkilerine dair önemli bilgiler bulunmaktadır. Eserde, Alâeddin Keykubad ile Celâleddin Harezmşah arasındaki mektuplaşmalar ve siyasi münasebetler hakkında diğer kaynaklarda yer almayan önemli kayıtlar bulunmaktadır.

⁷ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk (Selçuklu Tarihi)*, Haz.: Abdullah Bakır, Çamlıca Yayınları, İstanbul 2009.

Bundan dolayı hususiyetle, Alâeddin Keykubad'ın Harezmsâhlarla olan münasebetlerinde, bu eserden azami bir şekilde istifade edilmiştir. Bu çalışmada eserin Necip Asım Yazıksız tarafından hazırlanan tercüme ve neşrinden yararlanılmıştır.⁸

Niğdeli Kadı Ahmed, el-Veledü's-Şefik Vel Hafidül-Halik

Niğdeli olan Kadı Ahmed Nigidî hakkında kaynaklarda çok fazla bir bilgi yoktur. Onun Farsça yazdığı ve muhtasar bir İslam tarihi özeliğindeki “*el-Veledü's-Şefik ve'l-Hâfidü'l-Hâlik*” adlı eseri, dört kısımdan ibarettir. Eser, 1333 yılında kaleme alınmıştır. Eserin bilinen tek nüshası, Süleymaniye Kütüphanesi'nde mevcuttur. Eser, Türkiye Selçuklu tarihiyle ilgili özet ve kısa bilgiler verir. Eser, Alâeddin Keykubad dönemindeki hadiselerin içeriği hakkında detaylı bilgiler vermese de o dönem yaşanan hadiselerin tarihini vermesi açısından oldukça önemlidir. Eserin tercüme ve neşri, Ali Ertuğrul tarafından iki cilt halinde oluşturulmuştur. Bu tezde, eserin Ali Ertuğrul tarafından hazırlanan çevirisinden faydalanılmıştır.⁹

Ahmed Eflâkî, Menakibü'l Arifin (Ariflerin Menkıbeleri)

Zengin ve eğitilmiş bir ailenin çocuğu olarak Altın Ordu Devleti'nin başkentinde eğitime başlayan Ahmed Eflaki, ilerleyen yıllarda o dönemin kültür merkezlerinden olan Konya'ya gelmiş ve eğitim hayatını Konya'da tamamlamıştır. Burada astronomi dersleri alıp, gök cisimlerinin hareketleriyle ilgilendiği için kendisine, “*Eflâkî*” denilmiştir. Menâkibü'l-Ârifin'in yazarı Ahmed Eflâkî, eserin yazımına 718/1318-19 yılında Şeyh Çelebi'nin isteği ile başlamış ve eserini 754/1353-54 yılında bitirmiştir. Bu eser Selçuklu devrinin sosyal, kültürel ve günlük hayatına dair birçok bilgiler ihtiva etmektedir. İki cilt halinde Farsça yazılmış olan eseri, Mürsel Öztürk Türkçe'ye tercüme etmiştir.¹⁰ Alâeddin Keykubad devri ile ilgili diğer kaynaklarda bulunmayan mühim bilgileri içerdiği için bu eserden faydalanma yoluna gidilmiştir.

⁸ Nesevi Şehabeddin Muhammed b. Ahmed b. Ali, *Celalüttin Harzemşah*, Çev.: Necip Asım Yazıksız, Maarif Vekaleti, İstanbul 1934.

⁹ Niğdeli Kadı Ahmed, *El-Veledü's-Şefik Vel Hafidül-Halik*'ı (*Anadolu Selçuklularına Dair Bir Kaynak I-II*), Haz.: Ali Ertuğrul, TTK Yayınları, Ankara 2015.

¹⁰ Ahmed Eflaki, *Ariflerin Menkıbeleri*, Çev.: Tahsin Yazıcı, Kabalcı Yayınları, Ankara 2006.

Cenâbî Mustafa Efendi, El-Aylemü'z-Zâhir Fî Ahvâli'l-evâil Ve'l-Evâhir

XVI. asır Osmanlı tarihçilerinden olan Cenâbî Mustafa Efendi, İstanbul'da doğmuş ve Halep'te ölmüştür. En önemli eseri, Arapça olarak yazdığı “*el-Aylemü'z-Zâhir fî Ahvâli'l Evâil ve 'l-Evâhir*” adlı eseridir. Eser, Cenâbî Tarihi olarak da bilinmektedir. Genel bir İslam tarihi özelliğinde olmakla birlikte, Alâeddin Keykubad dönemi hakkında verdiği özet bilgiler kayda değerdir. Bu eserin Türkiye Selçukluları ile alakalı bölümü Muharrem Kesik tarafından yüksek lisans tezi olarak Türkçeye çevrilmiştir.¹¹ Bu çalışmada ise, bu çevirinin ilgili kısımlarından istifade edilmiştir.

Alâi Muhammed Şeyh Evhadüddin El-Kirmanî ve Menakıpnamesi

Evhadüddin-i Kirmanî, 1204-1227 yılları arasında Türkiye Selçuklu Devleti'nin siyasî olaylarına bizzat şahit olduğu için, onun eseri bu dönem için önemli eserlerdendir. Eser, Alâeddin Keykubad'ın meliklik döneminden 1227 yılına kadar olan dönem için bilgiler vermektedir. Eserin tercümesi ve neşri Mikail Bayram tarafından yapılmıştır. Bu çalışmada Mikail Bayram'ın tercümesinden yararlanılmıştır.¹²

Cüzcânî, Osman B. Sirâceddîn, Tabakat-ı Nasîri

1193'de Lahore'da doğan müellif, Gur ve Delhi saraylarında önemli görevlerde bulunmuştur. Eseri “*Tabakât-ı Nâsîri*”, genel bir İslâm tarihi eseridir. Yazar, eserinde Büveyhîler, Harezmsâhlar, Gurlular ve Selçuklular gibi pek çok İslam devletinin tarihini kaleme almıştır. Eserde, Alâeddin Keykubad dönemine dair kısa ve özet kayıtlar bulunmaktadır. Bu araştırmada, eserin Erkan Göksu tarafından yapılan tercümesinden faydalanılmıştır.¹³

¹¹ Muharrem Kesik, *Cenâbî Mustafa Efendi'nin El-'Aylemü'z-Zâhir fî Ahvâli'l-Evâil Ve'l-Evâhir Adlı Eserinin Anadolu Selçukluları ile İlgili Kısımının Tenkidli Metin Neşri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1994.

¹² Alai Muhammed, *Şeyh Evhadüddin El-Kirmanî ve Menakıpnamesi*, Trc. Ve Arş.: Mikail Bayram, Kardelen Yayınları, Konya 2005.

¹³ Cüzcani, *Minhac-i Sirac, Tabakat-ı Nasîri-Gazneliler, Selçuklular, Atabeglikler ve Harzemşahlar*, Çev.: Erkan Göksu, TTK Yayınları, Ankara 2015.

Ahmed B. Mahmud, Selçuknâme

Türkiye Selçuklu Devleti'nin yıkılmasından üç asır sonra (XVI. Yüzyıl) yazılan eser, genel bir Selçuklu tarihidir. Osmanlı tarihçisi Ahmet b. Mahmud (öl.1570) tarafından yazılan eserde, Selçukluların kuruluşundan Osmanlı Devleti'nin kuruluşuna kadarki hadiseler kaleme alınmıştır. Eserde, Selçuklu hükümdarları ve devlet erkanı hakkında bilgiler mevcuttur. Bu eserden özellikle Türkiye Selçuklu Devleti'nin genel tarihinin ele alındığı bölümden kısmen yararlanılmıştır. Eser Erdoğan Merçil tarafından iki cilt olarak yayınlanmıştır.¹⁴

Alâeddin Ata Melik Cüveynî (1226-1283), Tarih-i Cihangüşâ

İran'ın köklü bürokrat ailelerinden birine mensup olan Alâeddin Atamelik Cüveynî, uzun yıllar Moğolların hizmetinde bulunmuş ve bu sayede Moğolları yakından tanıma olanağı bulmuştur. Hülâgü'nün emri ile eseri yazmaya başlayan Cüveynî, üç ciltten meydana gelen "*Tarih-i Cihângüşâ*"yı kaleme almıştır. Eserin ilk cildinde Cengiz Han'ın ortaya çıkışı ve fetihlerine dair, ikinci cildinde de Harezmşahlar ve İsmâîliler hakkında bilgiler bulunmaktadır. Son ciltte ise tamamen Hülâgü'nün seferleri ve İran'ın fethedilmesi ele alınmıştır. Cüveynî Alâeddin Atâ Melik'in (1226–1283) Harezmşah ve Moğol tarihlerini kaleme aldığı ve Târih-i Cihângüşâ adlı eserinin Mürsel Öztürk tarafından yapılan çevirisinden,¹⁵ hususiyetle de Alâeddin Keykubad'ın Moğollarla olan siyasi ilişkilerinin bahsedildiği bölümden istifade edilmiştir.

Azîmî, Azîmî Tarihi

Halep'te dünyaya gelen Azîmî, dönemin önemli bilim adamlarından ve ediplerindendir. Günümüze kadar ulaşan tek eserini ise İmamüddîn Zengî adına yazmıştır. Eser, yaradılıştan başlayıp, Halife El-Muktefi'nin ölüm tarihiyle son bulmaktadır. Azimî, eserinde Hz. Adem'den başlayarak peygamberleri, büyük sultanları, İslam halifelerini ve Hz. Muhammed'in hayatını ele almış ve 1160 yılına kadar ki hadiseleri nakletmiştir. Bu

¹⁴ Ahmed bin Mahmûd, *Selçuknâme. I- II*, Haz.: Erdoğan Merçil, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul 1977.

¹⁵ Cüveynî Alâeddin Ata Melik, *Tarih-i Cihan Güşa*, Trc.: Mürsel Öztürk, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1999.

çalışmada ise bu eserin Selçuklular kısmını Türkçe'ye tercüme eden ve neşreden Ali Sevim'in çalışmasından yararlanılmıştır.¹⁶

İbnü'l-Ezrak, Tarihu Meyyafarikin ve Amid

Bizzat Gürcü kralının hizmetinde bulunan ve Tiflis ile Ahlat gibi dönemin en önemli şehirlerinde görev yapan İbnü'l-Ezrak'ın bu eseri, hususiyetle Artuklular, Ahlatşahlar ve Saltuklular ile Gürcüler arasındaki münasebetleri ve mücadeleleri kaleme almasından ötürü konumuz açısından büyük önem arz etmektedir. Eser, bu özelliğinden dolayı Türk-Gürcü ilişkileri hakkında en müstesna kaynakların başında gelmektedir. Ayrıca, Gürcü vakayinamesi ile kıyaslandığında daha sağlam bilgiler vermektedir. Bu eserin Türkiye Selçukluları ve Artuklular kısmı, Ahmet Savran tarafından Türkçe'ye kazandırılmıştır.¹⁷ Çalışmada bu eserin ilgili kısımlarından istifade edilmiştir.

Kamâ al-Din İbn al- 'Adim, Buğyat at-Talab fi- Tarih Halab

İbnü'l Adim 1192 yılında Halep'te doğmuştur. Medrese hocalığı ve kadılık yapan İbnü'l Adim, vezirliğe kadar yükselerek önemli bir konuma gelmiştir. Hayatı boyunca arkasında birçok önemli eser bırakan İbnü'l Adim, “*Buğyat at-Talab fi- Tarih Halab*” adlı eseriyle de Büyük Selçuklu, Türkiye Selçukluları, Irak ve Suriye Selçukluları ve onlara bağlı Türk ve Türk olmayan siyasal yapılar hakkında oldukça mühim malumatlar vermektedir. XIII. yüzyılda Türkiye Selçuklularını ele alan eserin, bilinen kırka yakın cildinden sadece on cildi günümüze kadar ulaşabilmiştir. Bu müstesna eserin sekiz cildi Topkapı Müzesi Kütüphanesi, bir cildi Süleymaniye Kütüphanesi ve diğer bir cildi ise Milli Kütüphane'de muhafaza edilmektedir. Selçuklular ile ilgili bilgiler ihtiva ettiği için bu eserden yararlanılmıştır. Bu çalışmada ise bu eserin Selçuklular kısmını Türkçe'ye çeviren Ali Sevim'in çalışmasından istifade edilmiştir.¹⁸

¹⁶ Azîmî, *Azîmî Tarihi (Selçuklular Dönemiyle İlgili Bilgiler)* (H. 430–538/ 1039–1144), Çev.: Ali Sevim, TTK Basımevi, Ankara 2006.

¹⁷ İbn'ül-Ezrak, *Meyyâfârikîn ve Amid tarihi (Artuklular kısmı)*, Çev.: Ahmet Savran, Atatürk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Yayınları, Erzurum 1975.

¹⁸ İbnü'l-Adîm, *Buğyetü't-Taleb fî Tarihi Haleb, Biyografilerle Selçuklular Tarihi*, Çev.: Ali Sevim, TTK Basımevi, Ankara 1982.

Sıbt İbnü'l-Cevzi, Mir'âtü'z- Zeman Fî Tarihi'l-Âyan

1186 yılında Bağdat'ta doğmuştur. Müellif, anne tarafından dedesi olan ünlü vaiz ve din alimi Cemalüddin İbnü'l-Cevzi'nin torunudur. Dedesine atfen kendisine de İbnü'l-Cevzi lakabı verilen Ebu'l-Muzaffer Yusuf'un “*Mir'âtü'z- Zeman Fî Tarihi'l-Âyan*” adlı eseri, dünyanın varoluşundan başlayarak, kendi ölümü olan 654/1257 yılına kadarki hadiselerin rivayet edildiği genel bir vekayinâme özelliği taşımaktadır. Müellif eserinde, Garsunnime lâkaplı Ebu'l-Hasen Muhammed b. Hilâl es-Sâbi'in (1025/1088) yazdığı ve günümüzde mevcudiyeti bulunmayan “*Uyunu't-tevarih*” (Tarihlerin Kaynakları) isimli eserinden çok geniş ve mühim alıntılar yapmıştır. Ayrıca İbnü'l Cevzi, İsfehani, Sem'âni, İbn Asakir, İbnü'l-Kalanisi gibi müelliflerden de alıntılar yapmıştır. Bundan ötürü eser, çok müstesna bilgiler ihtiva eden önemli bir kaynak eser konumundadır. Bu çalışmada, eserin Selçuklularla ilgili kısmından, özellikle de Tuğrul Bey döneminden başlayıp, 1088 yılına kadarki olan kısımlarından istifade edilmiştir. Çalışmada, eserin Ali Sevim tarafından yapılan çevirisinden istifade edilmiştir.¹⁹

Reşîdüddîn Fazlullah, Câmiu't- Tevârih

Aslen Yahudi bir aileye mensup olup, İlhanlı devlet ümerasından olan Resîdüddîn Fazlullah'ın “*Câmiu't-Tevârih*” isimli eseri, Oğuzlar, Gazneliler, Büyük Selçuklular ve Türkiye Selçukluları ile Türkiye Selçuklularının Moğol hâkimiyetine girişi ve sonrasında alakalı olarak mühim kayıtlar ihtiva etmektedir. Eserin Selçuklularla alakalı bölümleri ilk kez Ahmet Ateş tarafından Türkçe'ye neşredilmiştir. Bu çalışmada ise eserin Ahmet Ateş tarafından yapılan tercüme ve neşrini yeniden gözden geçiren ve tahsis eden Erkan Göksu ile H. Hüseyin Güneş'in çalışmasından yararlanılmıştır.²⁰

Süryani Mihail, Süryani Keşiş Mihail Vekayinâmesi

1126 yılında dünyaya gelen Süryanî Mihail'in yazdığı Vekayinâme, Anadolu Türk tarihi açısından en mühim Süryanî kaynağı özelliğini taşımaktadır. 1166 yılında Süryanî

¹⁹ İbnü'l-Cevzî, *Mir'atü'z-Zeman Fî-Tarihi'l-Ayan*, Yay.: Ali Sevim, TTK Basımevi, Ankara 1968.

²⁰ Reşîdü'd-dîn Fazlullah, *Câ'mi'üt-Tevârih*, Çev.: Erkan Göksu, H. Hüseyin Güneş, Selenge Yayınları, İstanbul 2010.

kilisesi patriği olan Mihail'in kaleme aldığı bu eser, Süryanî kilisesi tarihi ekseninde 1195 yılına kadar meydana gelen hadiseleri içeren bir dünya tarihidir. Eser, İslam tarihi ve özellikle Selçuklu tarihi ile ilgili olarak çok önemli bilgileri de ihtiva etmektedir. Ayrıca, Anadolu'ya düzenlenen ilk Türkmen akınları, Malazgirt Savaşı ve Türkiye Selçuklu Devleti içinde Türkmen faaliyetlerini kaleme alması bakımından oldukça önemli bir kaynaktır. Bu çalışmada ise eserin Hrant D. Andreasyan tarafından yapılan çevirisinden istifade edilmiştir.²¹

Urfalı Mateos'un Vekayinâmesi

XI. yüzyılın sonlarıyla XII. yüzyılın ilk yarısında yaşamış olan Urfalı Mateos'un Vekayinâmesi, 952'den 1136 yılına kadar olan hadiseleri ihtiva etmektedir. Bu esere Papaz Grigor tarafından eklemeler yapılarak, 1163 yılına kadar meydana gelen hadiseler anlatılmıştır. Yakın Doğu ve Türk tarihi hakkında önemli malumatlar veren Ermeni kaynakları arasında Urfalı Mateos'un Vekayinâmesi, diğer kaynaklarda değinilmeyen birçok hadiseyi ayrıntılı bir şekilde anlatması açısından müstesna bir yere sahiptir. Eser başlıca üç bölümden meydana gelmektedir; 952-1052 yılları arasındaki hadiseler birinci bölümde, 1053-1102 yılları arasındaki hadiseler ikinci bölümde ve son olarak 1102-1136 yılları arasındaki hadiseler de üçüncü bölümde ele alınmıştır. Bizim için bu eseri mühim kılan, Türkmenlerin ilk taarruzları hakkında önemli ve diğer kaynaklarda bulunmayan bilgiler vermesidir. Ayrıca Mateos, Türkmenlerin ilk yerleşim bölgelerini bizlere aktarırken Bizans'ın Türkmen akınları karşısındaki politikasını ve bunun sonucunda Türkmenlerin Anadolu'ya girişinin hızlanması hakkında da önemli bilgiler vermektedir. Bu eser, Hrand D. Andreasyan tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir. Çalışmada, bu eserin Hrand D. Andreasyan tarafından hazırlanan tercümesinden istifade edilmiştir.²²

Anna Kommena, Alexiad

²¹ Gundstap Simbat, *Başkumandan Simbat Vekayinamesi (951-1334)*, Çev.: Hrant D. Andreasyan, İstanbul 1946.

²² Urfalı Mateos, *Urfalı Mateos Vekayi-Nâmesi (952-2236) ve Papaz Grigor'un Zeyli (1136-1162)*, Çev.: Hrant D. Andreasyan, TTK Yayınları, Ankara 1987.

Bizans imparatorlarından I. Aleksios Komnenos'un kızı olan Anna Komnena'nın eserinde, (1081-1118) I. Aleksios Komnenos döneminin hadiseleri anlatılmaktadır. Eserde Selçuklu Devleti'nin Bizans ve Haçlılarla olan savaşları ele alınırken, Bizans İmparatorluğu'nun Türkmenler ile olan mücadeleleri hakkında da çok önemli bilgiler yer almaktadır. Yine eser, Türkmenlerin Anadolu'da ilerleyişlerini ve yerleştikleri bölgeleri de kaydetmektedir. Ayrıca, Türkmenlerin savaş teknikleriyle alakalı geniş malumatlar veren bu eser, diğer kaynaklarda bulunmayan ayrıntılara da değinmiştir. Bu çalışmada eserin Bilge Umar tarafından çevirisi yapılan nüshasından faydalanılmıştır.²³

Niketas Khoniates, Historia

1155-1157 yılları arasında Denizli'de dünyaya gelen Niketas Khoniates, küçük yaşta ailesi tarafından İstanbul'a gönderilmiş ve burada iyi bir eğitim alması sağlanmıştır. Daha sonra kısa bir süre avukatlık yapan Niketas, ardından Angelos hanedanı döneminde (1185-1204) saraya girerek, saray ve devlet idaresinde önemli makamlara ulaşmıştır. 1204 yılının nisan ayında İstanbul'un Latinler tarafından işgal edilmesiyle de şehri terk ederek İznik'e kaçan Niketas, son yıllarını I. Theodoros Laskaris'in himayesinde saray hizmetinde geçirdikten sonra, 1213 yılında bu şehirde vefat etmiştir. Niketas'ın İznik'te yazdığı bu eser, 1118-1180 yılları arasındaki dönem ile alakalı mühim Bizans kaynaklarından. Niketas da tıpkı Ioannes gibi Ioannes ve Manuel Komnenos dönemlerini kaleme almıştır. Bundan dolayı iki eser, hadiseleri karşılaştırma açısından bir nevi birbirinin tamamlayıcısı gibidir. Konumuz açısından özellikle I. Mesud (1116-1155) ve II. Kılıç Arslan (1155-1192) dönemleri ile alakalı ayrıntılı malumat vermesi bakımından oldukça önemli bir kaynaktır. Çalışmada, eserin Fikret Işıltan tarafından yapılan çevirisinden yararlanılmıştır.²⁴

Ioannes Kinnamos, Historia

²³ Anna Komnena, *Alexiad: Anadolu'da ve Balkan Yarımadası'nda İmparator Alexios Komnenos Dönemi'nin tarihi Malazgirt'in sonrası*, Çev.: Bilge Umar, İnkılap Yayınları, İstanbul 1996.

²⁴ Niketas Khoniates, *Historia (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)*, Çev.: Fikret Işıltan, TTK, Ankara 1995.

1143 yılında dünyaya gelen Ioannes, genç yaşta Manuel Komnenos'un sekreteri olarak Anadolu ve Balkanlardaki seferlere iştirak etmiştir. Manuel'in vefat etmesinden sonra dönemin hadiselerini kronolojik olarak kaydeden Ioannes, "*Historia*" adlı eserini ortaya çıkarmıştır. 1118-1176 yılları arasındaki hadiseleri gelecekteki kuşaklara aktaran Ioannes, eserinde İmparator ile Türk sultanları arasındaki ilişkiler ve Anadolu'da vuku bulan diğer olaylar hakkında mühim bilgiler vermektedir. Bu çalışmada, eserin Işın Demirkent tarafından hazırlanan tercümesinden yararlanılmıştır.²⁵

Georgios Akropolites, Historia

1217 yılında İstanbul'da dünyaya gelen Akropolites, eserinde 1203-1261 yılları arasındaki hadiseleri kaleme almıştır. Eser, İznik-Bizans İmparatorluğu ile Türkiye Selçukluları arasındaki münasebetleri kaydetmesi bakımından mühim bilgiler vermektedir. Bu çalışmada ise eserin Bilge Umar tarafından yapılan Türkçe tercümesinden istifade edilmiştir.²⁶

Anonim Gürcü Vekayinamesi

Eser, birçok Gürcü vakayinamesinin bir araya getirilmesi ile oluşturulan "*Kartlis Cxovreba*" ismi altında bir araya toplanmıştır. Eserin hem Gürcü tarihi hem de Türk tarihi bakımından müstesna bir yeri vardır. Eser, Gürcistan tarihinin başlangıcından, XIX. yüzyılın başına kadar olan dönemi ihtiva etmektedir. Eserde Gürcülerin hudut komşusu olan Türklerle, özellikle konumuz bakımından önemli olan Doğu Anadolu Türk Beylikleri ve Türkiye Selçukluları ile yaşadıkları mücadeleler ayrıntılı biçimde kaleme alınmıştır. Eser, 1849 yılında Fransız akademisyen M. Brosset tarafından "*Gürcistan Tarihi*" ismi altında iki cilt olarak yayınlanmıştır. Hrant D. Andreasyan, eserin 1212 yılına kadarki bölümlerini ayrıntılı bir biçimde Türkçeye çevirmiş ve eser, daha sonraki senelerde Türk Tarih Kurumu tarafından yayınlanmıştır. Bu eserden araştırmanın konusu ile alakalı olan kısımlarından azami derecede faydalanılmaya çalışılmıştır. Bu çalışmada, Hrant D.

²⁵ Ioannes Kinnamos, *Ioannes Kinnamos'un Historia'sı (1118-1176)*, Çev.: Işın Demirkent, TTK Yayınları, Ankara 2001.

²⁶ George Akropolites, *Vekayinâme*, Çev.: Bilge Umar, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2008.

Andreasyan'ın Türkçe'ye çevirdiği, Erdoğan Merçil'in de yayına hazırladığı çalışmadan faydalanılmıştır.²⁷

Vardan Vardapet

Vardan Vardapet (rahip), Ermenistan'ın doğusunda dünyaya gelen XIII. yüzyıl müelliflerindendir. Vardan'ın kendisine saygı gösterilen biri olduğu ve Hülagu Han tarafından davet edildiği bir merasimde, onunla sohbet ettiği rivayet edilmektedir.²⁸ Genel nitelikli eserinin mühim bölümleri “*Türk Fütuhâtı Tarihi*” adı ile H. D. Andreasyan tarafından dilimize tercüme edilmiştir.²⁹ Eserde; Büyük Selçuklular, Selçuklu sultanlarının Anadolu fetihleri, Haçlılar ve Moğolların tarih sahnesine çıkışı ile alakalı bilgiler yer almaktadır. Çalışmada, bu eserin yukarıda bahsedilen tercüme ve neşrinden faydalanılmıştır.

Müverrih (Genceli) Kiragos

XII. yüzyılın başlarında Gence'de dünyaya gelen Kiragos'un hayatı hakkında kaynaklarda pek fazla bir bilgi yoktur. Muhtemelen, XII. asır ünlü Ermeni aydınlarından Mikhitar Koş'un kurduğu Gedik Manastırı'nda eğitim gören Genceli Kiragos, Vardapet (rahip) Vanagan'ın öğrencisidir. 1272 yılında ölen Kiragos, genellikle dini konularda eserler kaleme almıştır. Fakat, bugün sadece “*Ermeni Tarihi*” isimli kitabı mevcuttur. 1241 yılında yazmaya başladığı bu eseri yazmaktaki amacı, Ermeni kilisesinin kurulmasından itibaren geçirdiği safhaları, mezhep çekişmelerini ve önemli kişiliklerin hayatlarını yeni nesillere aktarmaktır. Ancak, bu malumatları verirken doğu ülkelerinde meydana gelen hadiseleri de eserinde kaydetmiştir. Hususiyetle Moğolların Gürcüler, Ermeniler, Anadolu ve Şam üzerine düzenledikleri akınlar ve yıkımlar hakkında önemli bilgiler vermektedir. Zira, 1265 yılına kadar gelen eserin tarihçiler açısından en mühim bölümü de Moğol İstilasası ile ilgili verdiği kayıtlardır. Çünkü Kiragos, Moğol istilasını bizzat görmüş, hatta bir dönem Moğollara esir bile düşmüştür. Eserin Ermenice metni

²⁷ Anonim Gürcü Vekaynamesi, *Gürcistan Tarihi*, Gürcüceden Çev.: Brosset Marie Felicite, Türkçe'den Çev.: Hrant D. Andreasyan, Haz.: Erdoğan Merçil, TTK Yayınları, Ankara 2003.

²⁸ Müverrih Vardan, *Türk Fütuhâtı Tarihi (889-1269)*, Çev.: Hrant D. Andreasyan, İÜ Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1937, s. 154-158.

²⁹ Müverrih Vardan, *Türk Fütuhâtı Tarihi (889-1269)*, 1937.

1858’de Moskova’da, 1863’de Venedik’te ve 1910’da Tiflis’te olmak üzere üç defa basılmıştır. Bununla birlikte bu eserin asıl metnini Edvar Dulaurier, 1858 yılında Fransızcaya tercüme etmiştir. Eserin bu Fransızca çevirisi de “*Ermeni Müverrihlerine Göre Moğollar*” ismiyle Gürsoy Solmaz tarafından Türkçe’ye çevrilmiştir.³⁰ Bu çalışmada, eserin bu Türkçe çevirisinden istifade edilmiştir.

Aknerli Grigor, Moğol Tarihi

Aknerli Grigor, Kilikya’nın Ermeni manastırı papazlarından. Onun “*Moğol Tarihi*” adlı eseri, Türkiye Selçuklu-Moğol ilişkileri ve Moğol tarihine yönelik önemli Ermeni kaynaklarından biridir. Eserde, Moğolların Anadolu şehirlerini istila etmesi ve Ermenilerin Moğollara itaatini sunması konularında özet bilgiler bulunur. Bu çalışmada eserin Hrand D. Andreasyan tarafından Moğol Tarihi adı ile çevrilmiş tercüme ve neşrinden istifade edilmiştir.³¹

Moğolların Gizli Tarihi

Anonim olan bu eserin 1240 yılında kaleme alındığı tahmin edilmektedir. Eserin günümüze kadar gelen nüshaları, Moğolca metnin Çince işaretler ile kaleme alınmış halidir. Orijinalinin ise Uygur harfleri ile kaleme alındığı bilinmektedir. On iki kısımdan meydana gelen bu eser, Moğolların ilk tarihi ve Cengiz Han devri hakkında mühim bilgiler ihtiva etmektedir. Bu çalışmada ise eserin Ahmet Temir tarafından hazırlanan tercüme ve neşrinden istifade edilmiştir.³²

1.2. Araştırma Eserleri

Alâeddin Keykubad dönemi, Türk tarihi açısından büyük bir öneme sahip olmasına rağmen bu dönemle ilgili çok az müstakil araştırmanın olduğu görülmektedir. Bu dönemle ilgili yazılmış ilk ve tek müstakil eser ise Alâeddin Keykubad döneminin siyasi tarihi hakkında ayrıntılı bir şekilde bilgi veren ve Emine Uyumaz’ın kaleme aldığı, “*Sultan I.*

³⁰ Müverrih Kiragos, *Ermeni Müverrihlerine Göre Moğollar*, Asıl Metinden Trc. Parçalar: Edvar Dulaurier, Çev.: Gürsoy Solmaz, Elips Kitap, Ankara 2009.

³¹ Aknerli Grigor, *Moğol Tarihi*, Çev.: Hrant D. Andresyan, Osman Yalçın Matbaası, İstanbul 1954.

³² *Moğolların Gizli Tarihi*, I. Tercüme Haz.: Ahmet Temir, TTK Basımevi, Ankara 1986.

Alaeddin Keykubad Devri ve Türkiye Selçuklu Tarihi (1220-1237)” adlı eserdir.³³ Bu müstakil çalışma, alanında yapılmış en yetkin çalışma özelliğini hâlâ muhafaza ettiği için, bu eserden araştırmanın hemen hemen bütün bölümlerinde azami derecede istifade edilmiştir.

Bu çalışmada yukarıda değinilen eserin yanında, Türkiye Selçuklu Devleti’nden doğrudan veya dolaylı olarak bahseden araştırma eserlerinden, özellikle hadiselerin anlatımında, ön bilgi hazırlığında ve yorumlama konusunda yararlanılmıştır. Bu bağlamda, çalışmada; Osman Turan’ın Türkiye Selçuklularını kaleme aldığı “*Selçuklular Zamanında Türkiye*”,³⁴ “*Türkiye Selçukluları Hakkında Resmî Vesikalar*”³⁵ ile “*Selçuklular ve İslamiyet*”³⁶ adlı eserlerinin yanı sıra, bütün Selçuklu devletlerini bir arada anlattığı “*Selçuklular Tarihi ve Türk İslâm Medeniyeti*”³⁷ isimli eserleri kullanılmıştır. Ayrıca, Selçuklu devletleri ile ilgili çalışan Erdoğan Mercil ve Ali Sevim’in birlikte yayına kazandırdıkları “*Selçuklu Devletleri Tarihi*”,³⁸ yine Erdoğan Mercil’in “*Müslüman Türk Devletleri Tarihi*”³⁹, Salim Koca’nın “*Sultan I. İzzeddin Keykâvus (1211-1220)*”,⁴⁰ “*Türkiye Selçukluları Tarihi*”⁴¹ ve “*Dandanakan’dan Malazgirt’e*”⁴² adlı eserlerinden de yararlanılmıştır. Bunlarla birlikte, Ali Sevim ve Yaşar Yücel’in beraber hazırladıkları “*Türkiye Tarihi (Fetihten Osmanlılara Kadar/1018-1300)*”,⁴³ Yaşar Bedirhan’ın Türkiye Selçuklu Devleti’ni her yönüyle kaleme aldığı “*Selçuklular ve Kafkasya*”⁴⁴ ve Tuncer Baykara’nın “*I. Gıyâseddin Keyhüsrev (1164-1211) Gazi-Şehit*”,⁴⁵ adlı eserleri de çalışmada kullanılmıştır. Bu eserlerden başka, Halit Erkiletlioğlu ve Oğuz Güler’in

³³ Emine Uyumaz, *Sultan Alâeddin Keykubad Devri Türkiye Selçuklu Devleti Siyasi Tarihi (1220-1237)*, TTK Yayınları, Ankara 2003.

³⁴ Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, Ötüken Yayınları, 2004 İstanbul.

³⁵ Osman Turan, *Türkiye Selçukluları Hakkında Resmî Vesikalar*, TTK Yayınları, Ankara 1988.

³⁶ Osman Turan, *Selçuklular ve İslamiyet*, Ötüken Yayınları, İstanbul 1999.

³⁷ Osman Turan, *Selçuklular Tarihi ve Türk-İslam Medeniyeti*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2003.

³⁸ Ali Sevim, Erdoğan Mercil, *Selçuklu Devletleri Tarihi*, TTK Yayınları, Ankara 1995.

³⁹ Erdoğan Mercil, *Müslüman-Türk Devletleri Tarihi*, TTK Yayınları, Ankara 1997.

⁴⁰ Salim Koca, *Sultan I. İzzeddin Keykâvus (1211-1220)*, TTK Yayınları, Ankara 1997.

⁴¹ Salim Koca, *Türkiye Selçukluları Tarihi II*, Çorum 2003.

⁴² Salim Koca, *Dandanakan’dan Malazgirt’e*, İleri Ofset, Giresun 1997.

⁴³ Ali Sevim, Yaşar Yücel, *Türkiye Tarihi-Fetih, Selçuklu ve Beylikler Dönemi*, TTK Yayınları, Ankara 1989.

⁴⁴ Yaşar Bedirhan, *Selçuklular ve Kafkasya*, I. Baskı, Çizgi Kitabevi, Konya 2000.

⁴⁵ Tuncer Baykara, *I. Gıyâseddin Keyhüsrev (1164-1211) Gazi-Şehit*, TTK Yayınları, Ankara 1997.

müşterek olarak yazdığı “*Türkiye Selçuklu Sultanları ve Sikkeleri*”,⁴⁶ Yaşar Bedirhan ve Zeki Atçeken’in beraber kaleme aldığı, “*Malazgirt’ten Vatana Anadolu Selçuklu Devleti*”,⁴⁷ Ali Öngül’ün “*Selçuklular Tarihi, Anadolu Selçukluları ve Beylikler I-II*”,⁴⁸ Refik Turan’ın “*Selçuklu Tarihi El Kitabı*”,⁴⁹ Ali Üremiş’in “*Türkiye Selçuklularının Doğu Anadolu Politikası*”,⁵⁰ Mükrimin Halil Yinanç’ın “*Türkiye Tarihi Selçuklular Devri*”,⁵¹ Claude Cahen’in “*Osmanlılardan Önce Anadolu’da Türkler*”⁵² ve Vladimir Gordlevski’nin “*Küçük Asya’da Selçuklular*”⁵³ adlı eserleri de tez hazırlanırken istifade edilen diğer bazı araştırma eserlerindendir.

Bu eserler dışında, Alâeddin Keykubad’ın Türkiye Selçuklu Devleti’ne komşu olan devletlerle olan siyasi münasebetleri ele alınırken, Mehmet Ersan’ın, “*Selçuklular Zamanında Anadolu’da Ermeniler*”⁵⁴ adlı çalışmasından ve Işın Demirkent’in “*Haçlı Seferleri*”⁵⁵ ile “*Urfa Haçlı Kontluğu*”⁵⁶ adlı eserlerinden yararlanılmıştır. Bu eserlerin yanı sıra, Yusuf Ayönü’nün “*Selçuklular ve Bizans*”⁵⁷, Auguste Bailly’in “*Bizans İmparatorluğu Tarihi*”,⁵⁸ Muammer Gül’ün “*XIII. ve XVI. Yüzyıllarda Doğu ve G. Doğu Anadolu’da Moğol Hâkimiyeti*”,⁵⁹ adlı eserlerinden de istifade edilmiştir. Ayrıca, H. Ahmet Özdemir’in “*Moğol İstilâsı. Cengiz ve Hülâgû Dönemleri*”,⁶⁰ Mehlika Kaşgarlı

⁴⁶ Halit Erkiletlioğlu, Oğuz Güler, *Türkiye Selçuklu Sultanları ve Sikkeleri*, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri 1996.

⁴⁷ Yaşar Bedirhan, Zeki Atçeken, *Malazgirt’ten Vatana Anadolu Selçuklu Devleti*, Eğitim Kitabevi, Konya 2004.

⁴⁸ Ali Öngül, *Selçuklular Tarihi, Anadolu Selçukluları ve Beylikler I-II*, Çamlıca Yayınları, İstanbul 2014.

⁴⁹ Refik Turan, “Sultan Alâeddin Keykubat Dönemi ve Ehemmiyeti (1220-1237)”, (Ed. Refik Turan), *Selçuklu Tarihi El Kitabı*, Grafiker Yayınları, Ankara 2012, ss.387-395.

⁵⁰ Ali Üremiş, *Türkiye Selçuklularının Doğu Anadolu Politikası*, Babil Yayınları, Ankara 2005.

⁵¹ Mükrimin Halil Yinanç, *Türkiye Tarihi Selçuklular Devri I-II*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1944.

⁵² Claude Cahen, *Osmanlılardan Önce Anadolu’da Türkler*, Trc.: Yıldız Moran, E Yayınları, İstanbul 1979.

⁵³ Vladimir Gordlevski, *Küçük Asya’da Selçuklular*, Çev.: Abdulkadir İnan, TTK Yayınları, Ankara 2015.

⁵⁴ Mehmet Ersan, *Selçuklular Zamanında Anadolu’da Ermeniler*, TTK Yayınları, Ankara 2007.

⁵⁵ Işın Demirkent, *Haçlı Seferleri*, Dünya Kitapları Yayınları, İstanbul 2004.

⁵⁶ Işın Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu II*, TTK Yayınları, Ankara 1994.

⁵⁷ Yusuf Ayönü, *Selçuklular ve Bizans*, TTK Yayınları, Ankara 2014.

⁵⁸ Auguste Bailly, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, Çev.: Haluk Şaman, Nokta Kitap, İstanbul 2006.

⁵⁹ Muammer Gül, *XIII. Ve XVI. Yüzyıllarda Doğu ve G. Doğu Anadolu’da Moğol Hâkimiyeti*, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2005.

⁶⁰ Hacı Ahmet Özdemir, *Moğol İstilâsı. Cengiz ve Hülâgû Dönemleri*, İz Yayınları, İstanbul 2005.

Aktok'un "*Kilikya Tabi Ermeni Baronluğu Tarihi*",⁶¹ Steven Runciman'ın "*Haçlı Seferleri Tarihi, I.III*",⁶² Şerafettin Turan'ın "*Türkiye-İtalya İlişkileri*",⁶³ Ramazan Şeşen'in "*Eyyubiler*",⁶⁴ Aydın Taneri'nin "*Celâleddin Harzemşah ve Zamanı*",⁶⁵ W. Heyd'in "*Yakın Doğu Ticaret Tarihi*"⁶⁶ ve son olarak P. Holt'un "*Haçlı Devletleri ve Komşuları*"⁶⁷ adlı eserleri de araştırmada titizlikle istifade edilen diğer araştırma eserlerindendir. Tezde faydalanılan tetkik eserlerin haricinde, yine konuyla ilgili olarak başta İslam Ansiklopedisi, TDV İslam Ansiklopedisi ve Türkler Ansiklopedisi olmak üzere çeşitli ansiklopedilerden ve muhtelif süreli yayınlardan derlenen ilgili madde ve makalelerden de titizlikle istifade edilmiştir.

1.3. Makaleler

Tezin konusuyla alakalı yukarıda bahsedilen ana kaynakların ve araştırma eserlerin dışında araştırmamızla alakalı yazılan makaleler, bildiriler ve maddelerden de istifade edilmiştir. Bu bağlamda, Türkiye Selçuklu tarihi konusunda mühim eserler ortaya koyan Osman Turan'ın; "*Orta Çağlarda Türkiye Kıbrıs Münasebetleri*",⁶⁸ "*Şemseddin Altun-Aba Vakfiyesi ve Hayatı*",⁶⁹ "*Celâleddin Karatay, Vakıf ve Vakfiyeleri*",⁷⁰ "*Selçuk Kervansarayları*",⁷¹ ve "*Mübarizeddin Er-Tokuş ve Vakfiyesi*",⁷² adlı makaleleri ile Alâeddin Keykubad dönemiyle ilgili olarak ilk müstakil eseri yazan Emine Uyumaz'ın kaleme aldığı; "*Sultan I. Alaeddin Keykubad Devri ve Türkiye Selçuklu Tarihi (1220-*

⁶¹ Mehlika Aktok Kaşgarlı, *Kilikya Tabi Ermeni Baronluğu Tarihi*, KÖK Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Vakfı Yayınları, Ankara 1990.

⁶² Steven Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi, I.III*, Çev.: Fikret İşıltan, TTK Yayınları, Ankara 1989.

⁶³ Şerafettin Turan, *Türkiye-İtalya İlişkileri I. Selçuklular'dan Bizans'ın Sona Erişine*, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1990.

⁶⁴ Ramazan Şeşen, *Eyyubiler*, İslami Araştırma Merkezi Yayınları, İstanbul 2012.

⁶⁵ Aydın Taneri, *Celâleddin Harzemşah ve Zamanı*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1977.

⁶⁶ Wilhelm Heyd, *Yakın Doğu Ticaret Tarihi*, Çev.: Enver Ziya Karal, Ankara 2000.

⁶⁷ Peter M. Holt, *Haçlı Devletleri ve Komşuları*, Çev.: Tanju Akad, Kitap Yayınları, İstanbul 2007.

⁶⁸ Osman Turan, "Orta Çağlarda Türkiye Kıbrıs Münasebetleri", *Belleten Dergisi*, TTK Yayınları, cilt: 28, sayı: 110 (Nisan-1967), ss. 209-227.

⁶⁹ Osman Turan, "Şemseddin Altun-Aba Vakfiyesi ve Hayatı", *Belleten Dergisi*, cilt: 11, sayı: 42, TTK Yayınları, (Ekim-1947), ss. 197-221.

⁷⁰ Osman Turan, "Celâleddin Karatay, Vakıf ve Vakfiyeleri", *Belleten Dergisi*, TTK Yayınları, cilt: 12, sayı: 45, (Ocak-1948), Ankara, ss. 17-171.

⁷¹ Osman Turan, "Selçuk Kervansarayları", *Belleten Dergisi*, cilt: 10, sa. 39, TTK Yayınları, (Temmuz-1946), ss. 471-496.

⁷² Osman Turan, "Mübarizeddin Er-Tokuş ve Vakfiyesi", *Belleten Dergisi*, TTK Yayınları, cilt: 11, sayı: 43, (Ekim-1947), ss. 415-430.

1237)”⁷³, “Sultan I. Alaeddin Keykubad Zamanında (1220-1237) Türkiye Selçuklu Devleti’nin Elçilik İlişkileri”,⁷⁴ “Türkiye Selçuklu Devleti Eyyubi Münasebetleri”,⁷⁵ “Türkiye Selçuklu Devleti’nde Resmi Eğlence/Bezm Meclisleri”,⁷⁶ “Türkiye Selçuklu Devletinin Abbasi Hilafeti ile Münasebetleri”⁷⁷ ve “Türkiye Selçuklu-Eyyubi Siyasi Münasebetleri”⁷⁸ isimli makalelerinden istifade edilmiştir. Bu makalelerden başka, Selçuklu dönemi hakkında önemli çalışmalar yapan Salim Koca’nın; “Sultan İzzeddin Keykavus ile Melik Alaeddin Keykubad Arasında Geçen Otorite Mücadelesi”,⁷⁹ “Türkiye Selçuklu Hükümdarlarının Temel İç ve Dış Politikaları ve Bu Politikalardan Güttükleri Amaçlar”,⁸⁰ “Selçuklu İktidarının Belirlenmesinde Rol Oynayan Güçler ve Alâeddin Keykubad’ın Türkiye Selçuklu Tahtına Çıkışı”,⁸¹ “Türkiye Selçuklu Sultanı I. İzzeddin Keykavus’un Şahsiyeti ve Tarihi Rolü”,⁸² “Moğol İstilâsına Karşı Sultan I. Alâeddin Keykubâd’ın Güvenlik Politikası”,⁸³ “Sultan I. Alâeddin Keykubâd’dan Sonra Türkiye Selçuklu Devleti İdaresinde Ortaya Çıkan Otorite Zâfiyeti ve Emîr Sadeddin Köpek’in Selçuklu Saltanatını Ele Geçirme Teşebbüsü”⁸⁴ ve “Türkiye Selçuklu Tarihine Damgasını

⁷³ Emine Uyumaz, “Sultan I. Alaeddin Keykubad Devri ve Türkiye Selçuklu Tarihi (1220-1237)” (Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca), *Türkler*, cilt: 6, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, ss. 590-597.

⁷⁴ Emine Uyumaz, “Sultan I. Alaeddin Keykubad Zamanında (1220-1237) Türkiye Selçuklu Devleti’nin Elçilik İlişkileri”, *İÜEF Tarih Dergisi*, sayı: 39, İstanbul 2004, ss. 55-85.

⁷⁵ Emine Uyumaz, “Türkiye Selçuklu Devleti Eyyubi Münasebetleri” (Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca), *Türkler*, cilt: 5, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, ss. 86-96.

⁷⁶ Emine Uyumaz, “Türkiye Selçuklu Devleti’nde Resmi Eğlence/Bezm Meclisleri”, *İÜEF Tarih Dergisi*, sayı: 43, İstanbul 1990, ss. 36-51.

⁷⁷ Emine Uyumaz, “Türkiye Selçuklu Devletinin Abbasi Hilafeti ile Münasebetleri”, *İÜEF Tarih Dergisi*, sayı: 37, İstanbul 2002, ss. 374-390.

⁷⁸ Emine Uyumaz, “Türkiye Selçuklu-Eyyubi Siyasi Münasebetleri”, (Ed. Önder Kaya), *Eyyubiler: Yönetim, Diplomasi, Kültürel Hayat*, Küre Yayınları, İstanbul 2012, ss. 181-375.

⁷⁹ Salim Koca, “Sultan İzzeddin Keykavus ile Melik Alaeddin Keykubad Arasında Geçen Otorite Mücadelesi”, *Belleten Dergisi*, cilt: 54, sayı: 211, (Aralık-1990), ss. 935-943.

⁸⁰ Salim Koca “Türkiye Selçuklu Hükümdarlarının Temel İç ve Dış Politikaları ve Bu Politikalardan Güttükleri Amaçlar”, *Selçuklu Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, cilt: 1, sayı: 1, 2016, ss. 9-39.

⁸¹ Salim Koca, “Selçuklu İktidarının Belirlenmesinde Rol Oynayan Güçler ve Alâeddin Keykubad’ın Türkiye Selçuklu Tahtına Çıkışı”, Haz.: Selcen Koca, İsa Sarı, *Selçuklu Devri Türk Tarihinin Temel Meseleleri*, Berikan Yayınları, Ankara 2011, ss. 303-344.

⁸² Salim Koca, “Türkiye Selçuklu Sultanı I. İzzeddin Keykavus’un Şahsiyeti ve Tarihi Rolü” (Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca), *Türkler*, cilt: 6, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, ss. 580-589.

⁸³ Salim Koca, “Moğol İstilâsına Karşı Sultan I. Alâeddin Keykubad’ın Güvenlik Politikası”, Haz.: Selcen Koca, İsa Sarı, *Selçuklu Devri Türk Tarihinin Temel Meseleleri*, Berikan Yayınları, Ankara 2011, ss. 345-377.

⁸⁴ Salim Koca, “Sultan I. Alâeddin Keykubâd’dan Sonra Türkiye Selçuklu Devleti İdaresinde Ortaya Çıkan Otorite Zâfiyeti ve Emîr Sadeddin Köpek’in Selçuklu Saltanatını Ele Geçirme Teşebbüsü”, *Gazi Türkiyat Dergisi*, sayı: 7, Ankara 2010, ss. 65-97.

Vuran Menfur Bir Cinayet: Sultan I. Alâeddîn Keykubâd'ın Zehirlenmesi"⁸⁵ adlı makaleleri de çalışmada yararlanılan diğer makalelerdendir.

Ayrıca bu çalışmada, yukarıda değinilen makalelerin yanında, Türkiye Selçuklu Devleti'ni ve Alâeddin Keykubad dönemini doğrudan veya dolaylı olarak ele alan makalelerden, özellikle olayların anlatımında, ön bilgi hazırlığında ve yorumlama konusunda faydalanılmıştır. Bu bağlamda, Türkiye Selçuklu tarihi ile alakalı önemli çalışmalar yapmış olan Yaşar Bedirhan'ın; "*Anadolu Ticaretinin Gelişmesi Bağlamında Selçukluların Kırım/Suğdak Politikası*",⁸⁶ "*Milletlerarası Ticaret Bağlamında Türkiye Selçuklu Devleti'nin Ticari Münasebette Bulunduğu Devletler ve Tâcirler*",⁸⁷ "*Selçuklular Devrinde Türkiye'nin İktisadî Zenginliği, Bu Zenginliğin Gerilemesinin Sebep ve Sonuçları*",⁸⁸ "*Türkiye Selçuklu Sultanlarının Milletlerarası Ticareti Geliştirmek İçin Yürüttüğü Faaliyetler ve İzlediği Politikalar*"⁸⁹ ve "*Türkiye Selçuklularında Dış Ticaret*"⁹⁰ adlı makaleleri ile Mehmet Ali Hacıgökmen'in; "*Alâeddin Keykubad Dönemi Emirlerinden Atabey Bedreddin Gühertaş (Gevhertaş) (D.? -Ö.1262)*",⁹¹ "*I. Alaeddin Keykubat'ın (1220-1237) Kayınpederi Kir Fard Hakkında Bir Araştırma*",⁹² "*Manuel Mavrozomes ve Türkiye Selçuklu Devletine Hizmeti*",⁹³ "*Menakıb-ı Şeyh Evhadü'd-Din-i*

⁸⁵ Salim Koca, "Türkiye Selçuklu Tarihine Damgasını Vuran Menfur Bir Cinayet: I. Alâeddin Keykubad'ın Zehirlenmesi", Haz.: Selcen Koca, İsa Sarı, *Selçuklu Devri Türk Tarihinin Temel Meseleleri*, Berikan Yayınları, Ankara 2011, ss. 379-402.

⁸⁶ Yaşar Bedirhan, "Anadolu Ticaretinin Gelişmesi Bağlamında Selçukluların Kırım/Suğdak Politikası", *The Journal Of Academic Social Science Studies*, cilt: 5, sayı: 6, 2012, ss. 39-50.

⁸⁷ Yaşar Bedirhan, "Milletlerarası Ticaret Bağlamında Türkiye Selçuklu Devleti'nin Ticari Münasebette Bulunduğu Devletler ve Tâcirler", *The Journal Of Academic Social Science Studies*, (Mart-2006), ss. 325-346.

⁸⁸ Yaşar Bedirhan, "Selçuklular Devrinde Türkiye'nin İktisadî Zenginliği, Bu Zenginliğin Gerilemesinin Sebep ve Sonuçları", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, cilt :9, sayı: 56, (Nisan 2018), ss. 117-124.

⁸⁹ Yaşar Bedirhan, "Türkiye Selçuklu Sultanlarının Milletlerarası Ticareti Geliştirmek İçin Yürüttüğü Faaliyetler ve İzlediği Politikalar", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, cilt: 9, sayı: 42, (Şubat 2016), ss. 483-502.

⁹⁰ Yaşar Bedirhan, "Türkiye Selçuklularında Dış Ticaret", *The Journal Of Academic Social Science Studies*, cilt: 5, sayı: 9, 2014, ss. 371-402.

⁹¹ Mehmet Ali Hacıgökmen, "Alâeddin Keykubad Dönemi Emirlerinden Atabey Bedreddin Gühertaş (Gevhertaş) (D.? -Ö.1262)", *AÜDTCF Tarih Araştırmaları Dergisi*, cilt: 13, sayı: 50, Ankara 2011, ss. 119-136.

⁹² Mehmet Ali Hacıgökmen, "I. Alaeddin Keykubat'ın (1220-1237) Kayınpederi Kir Fard Hakkında Bir Araştırma", *Akdeniz İnsan Bilimleri Dergisi*, cilt: 2, Antalya 2012, ss. 121-130.

⁹³ Mehmet Ali Hacıgökmen, "Manuel Mavrozomes ve Türkiye Selçuklu Devletine Hizmeti", *Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, sayı: 18, 2017, ss. 249-265.

Kirmani’de Geçen Selçuklu Tarihi ile İlgili Bilgiler Değerlendirilmesi”⁹⁴ ve son olarak “*Türkiye Selçukluları Şehzade ve Sultanlar Muallimi Mecdüddin İshak*”⁹⁵ isimli makaleleri de çalışmada istifade edilen makalelerdendir.

Yine tezin bölümlerinde istifade edilen makaleler arasında Hüseyin Algül’ün “*Türkiye Selçukluları Devrinde Akdeniz Siyasetine Genel Bir Bakış*”,⁹⁶ İbrahim Artuk’un “*Alâeddin Keykubad’ın Meliklik Devri Sikkeleri*”,⁹⁷ Yusuf Ayönü’nün “*Bizans İmparatoru I. Andronikos Komnenos’un Hayatı ve Devlet Teşkilatını Yeniden Düzenlemeye Yönelik Reformları*”,⁹⁸ Mikail Bayram’ın “*Türkiye Selçuklularında Devlet Yapısının Şekillenmesi*”,⁹⁹ Serdar Çavuşdere’nin “*Selçuklular Döneminde Akdeniz Ticareti, Türkler ve İtalyanlar*”,¹⁰⁰ Melek Delilbaşı’nın “*Ortaçağda Türk Hükümdarları Tarafından Batılılara Ahidnâmelerle Verilen İmtiyazlara Genel Bir Bakış*”,¹⁰¹ Mustafa Demirci’nin “*Abbasî Halifeleri ile Anadolu Selçuklu Sultanları Arasındaki Münasebetler*”,¹⁰² Erdoğan Merçil’in “*Türkiye Selçukluları*”,¹⁰³ Halit Erkiletlioğlu’nun “*Sultan Alâeddin Keykubad Adına Metbu Meliklerce Bastırılan Müşterek Sikkeler*”,¹⁰⁴ Mehmet Ersan’ın “*Rupenliler Döneminde Kilikya ile Antakya Haçlı Prinkepsliği’nin Çukurova’da Hâkimiyet*

⁹⁴ Mehmet Ali Hacıgökmen, “Menakıb-ı Şeyh Evhadü’l-Din-i Kirmani’de Geçen Selçuklu Tarihi ile İlgili Bilgiler ve Değerlendirilmesi”, *AÜDTCF Tarih Araştırmaları Dergisi*, cilt: 34, sayı: 58, Ankara 2015, ss. 543-562.

⁹⁵ Mehmet Ali Hacıgökmen, “Türkiye Selçukluları Şehzade ve Sultanlar Muallimi Mecdüddin İshak”, *Belleten Dergisi*, cilt: 76, sayı: 276 (Ağustos-2012), ss. 411-430.

⁹⁶ Hüseyin Algül, “Türkiye Selçukluları Devrinde Akdeniz Siyasetine Genel Bir Bakış” (Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca), *Türkler*, cilt: 6, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, ss. 645-650.

⁹⁷ İbrahim Artuk, “Alâeddin Keykubad’ın Meliklik Devri Sikkeleri”, *Belleten Dergisi*, cilt: 44, sayı: 174, (Nisan-1980), ss. 265-271.

⁹⁸ Yusuf Ayönü, “Bizans İmparatoru I. Andronikos Komnenos’un Hayatı ve Devlet Teşkilatını Yeniden Düzenlemeye Yönelik Reformları”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, cilt: 29, sayı: 1, İzmir 2014, ss. 107-126.

⁹⁹ Bayram, Mikail, “Türkiye Selçuklularında Devlet Yapısının Şekillenmesi” (Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca), *Türkler*, cilt: 7, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, ss. 169-175.

¹⁰⁰ Serdar Çavuşdere, “Selçuklular Döneminde Akdeniz Ticareti, Türkler ve İtalyanlar” *Tarih Okulu Dergisi*, sayı: 4, 2009, Erişim Tarihi: 24 Mart 2018, ss. 53-75.

¹⁰¹ Melek Delilbaşı, “Ortaçağda Türk Hükümdarları Tarafından Batılılara Ahidnâmelerle Verilen İmtiyazlara Genel Bir Bakış”, *Belleten Dergisi*, cilt: 47, sayı: 185, (Nisan-1980), ss. 95-103.

¹⁰² Mustafa Demirci, “Abbasî Halifeleri ile Anadolu Selçuklu Sultanları Arasındaki Münasebetler”, (Ed. Metin Hülagü, Abdulkadir Yuvalı, Ali Aktan, Erhan Yoska, Muhittin Kopanşahin), *Selçuklu Siyasi Tarihi-Bildiriler*, TTK Yayınları, Ankara 2014, ss. 458-483.

¹⁰³ Erdoğan Merçil, “Türkiye Selçukluları” (Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca), *Türkler*, cilt: 6, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, ss. 503-528.

¹⁰⁴ Halit Erkiletlioğlu, “Sultan Alâeddin Keykubad Adına Metbu Meliklerce Bastırılan Müşterek Sikkeler”, *Selçuk Üniversitesi Selçuk Dergisi*, sayı: 3, Konya 1988, ss. 90-105.

Mücadelesi”¹⁰⁵ ve “*Selçuklu-Ermeni İlişkilerine Yön Veren Bazı Gelişmeler*”¹⁰⁶ adlı makaleleri ile Sezgin Güçlüay’ın “*Anadolu Selçuklu Devleti’nin Ticaret Politikası*,”¹⁰⁷ Muammer Gül’ün “*Harezmlî Türklerin Anadolu ve Yakınoğu’daki Roller ve Tesirleri*”¹⁰⁸ ve “*Ön Asya’da Bir Türk Devleti: Eyyubiler (1175-1250)*”¹⁰⁹ adlı çalışmaları ile İbrahim Kafesoğlu’nun “*Anadolu Selçuklu Devleti Hangi Tarihte Kuruldu*”,¹¹⁰ Nejat Kaymaz’ın “*Anadolu Selçuklularının İnhitatında İdare Mekanizmasının Rolü*”,¹¹¹ Murat Keçiş’in “*Trabzon Rum İmparatorluğunun Kuruluşunda Çevreyle Olan İlişkileri*”,¹¹² Muharrem Kesik’in “*Cenabi’ye Göre Türkiye Selçukluları*”,¹¹³ Şahin Kılıç’ın, “*Yükselme Devri Selçuklu-Bizans İlişkileri*”,¹¹⁴ Fuat Köprülü’nün “*Anadolu Selçuklu Tarihi’nin Yerli Kaynakları*”¹¹⁵, Ali Öngül’ün “*Mengücekler*”¹¹⁶ ve “*Saltuklular*”,¹¹⁷ M. Said Polat’ın “*Selçuklu Türkiyesi’nde Ticaret*”,¹¹⁸ Mustafa Safran’ın, “*Alâeddin Keykubat’ın Otorite Anlayışı ve Ümera Katli Meselesi*”,¹¹⁹ Ömer Subaşı’nın, “*Türkiye Selçuklu Devleti’nde*

¹⁰⁵ Mehmet Ersan, “Rupenliler Döneminde Kilikya ile Antakya Haçlı Prinkepsliği’nin Çukurova’da Hâkimiyet Mücadelesi”, TİD, sayı: 12, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İzmir 1998, ss. 83-95.

¹⁰⁶ Mehmet Ersan, “Selçuklu-Ermeni İlişkilerine Yön Veren Bazı Gelişmeler”, (Ed. Metin Hülagü), Abdulkadir Yuvalı, Ali Aktan, Erhan Yoska, Muhittin Kopanşahin), *Selçuklu Siyasi Tarihi-Bildiriler*, TTK Yayınları, Ankara 2014, ss. 326-332.

¹⁰⁷ Sezgin Güçlüay, “Anadolu Selçuklu Devleti’nin Ticaret Politikası” (Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca), *Türkler*, cilt: 8, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, ss. 365-374.

¹⁰⁸ Muammer Gül, “Harezmlî Türklerin Anadolu ve Yakınoğu’daki Roller ve Tesirleri”, *Belleten Dergisi*, cilt: 70, sayı: 257 (Nisan-2006), ss. 95-110.

¹⁰⁹ Muammer Gül, “Ön Asya’da Bir Türk Devleti: Eyyubiler (1175-1250)”, (Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca), *Türkler*, cilt: 5, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, ss. 77-85.

¹¹⁰ İbrahim Kafesoğlu, “Anadolu Selçuklu Devleti Hangi Tarihte Kuruldu”, *İÜEF Tarih Enstitüsü Dergisi*, sayı: 10-11, İstanbul 1981, ss. 1-27.

¹¹¹ Nejat Kaymaz, “Anadolu Selçuklularının İnhitatında İdare Mekanizmasının Rolü” *DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 2, Ankara 1996.

¹¹² Murat Keçiş, “Trabzon Rum İmparatorluğunun Kuruluşunda Çevreyle Olan İlişkileri”, *AÜDTCF Tarih Araştırmaları Dergisi*, cilt: 13, sayı: 46, Ankara 2009, ss. 143-162.

¹¹³ Muharrem Kesik, “Cenabi’ye Göre Türkiye Selçukluları”, *İÜEF Tarih Dergisi*, sayı: 36, İstanbul 2000, ss. 213-259.

¹¹⁴ Şahin Kılıç, “Yükselme Devri Selçuklu-Bizans İlişkileri” (Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca), *Türkler*, cilt :6, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, ss. 618-627.

¹¹⁵ Fuat Köprülü, “Anadolu Selçuklu Tarihi’nin Yerli Kaynakları”, *Belleten Dergisi*, cilt: 7, sayı: 27(Temmuz-1943), ss. 379-458.

¹¹⁶ Ali Öngül, “Mengücekler” (Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca), *Türkler*, cilt: 6, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, ss. 452-460.

¹¹⁷ Ali Öngül, “Saltuklular” (Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca), *Türkler*, cilt: 6, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, ss. 461-470.

¹¹⁸ M. Said Polat, “Selçuklu Türkiyesi’nde Ticaret” (Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca), *Türkler*, cilt: 8, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, ss. 375-385

¹¹⁹ Mustafa Safran, “Alâeddin Keykubat’ın Otorite Anlayışı ve Ümera Katli Meselesi”, *Selçuk Üniversitesi Selçuk Dergisi*, sayı: 3, Konya 1988, ss. 98-102.

Güçlü Bir Kadın: Gürcü Hatun Tamara”,¹²⁰ Ramazan Şeşen’in “*Eyyubiler*”,¹²¹ Şehabeddin Tekindağ’ın “*Alaeddin Keykubad ve Halefleri Zamanında Selçuklu-Küçük Ermenistan Hududları*”,¹²² Refik Turan’ın, “*Alâeddin Keykubat’ın Doğu Anadolu Siyaseti*”¹²³ ve son olarak Yuryeviç A. Yakubovski’nin “*İbn-i Bibi’nin XIII. Asır Başlarında Anadolu Türklerinin Sudak, Polovets (Kıpçak) Ve Ruslara Karşı Yaptıkları Seferin Hikayesi*”¹²⁴ isimli makaleleri de çalışmada kullanılan diğer makalelerdendir.

Ayrıca bu çalışmada, yukarıda bahsedilen makalelerin yanı sıra, özellikle konumuz ile alakalı olarak başta İslam Ansiklopedisi, Diyanet İslam Ansiklopedisi ve Türkler Ansiklopedisi gibi çeşitli ansiklopedilerden, muhtelif süreli yayınlardan ve farklı üniversitelerin yayınlarında kaleme alınan çeşitli tezlerden ve dergilerde bulunan bazı makaleler ile maddelerden de istifade edilmiştir.

¹²⁰ Ömer Subaşı, “Türkiye Selçuklu Devleti’nde Güçlü Bir Kadın: Gürcü Hatun Tamara”, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, cilt: 13, sayı: 33, Hatay 2016, ss. 384-401.

¹²¹ Ramazan Şeşen, “Eyyübiler”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt:22, TDV Yayınları, Ankara 2003, ss.19-31.

¹²² Şehabeddin Tekindağ, “Alaeddin Keykubad ve Halefleri Zamanında Selçuklu-Küçük Ermenistan Hududları”, *İÜEF Tarih Dergisi*, sayı: 1, İstanbul 1949, ss. 29-34.

¹²³ Refik Turan, “Alâeddin Keykubat’ın Doğu Anadolu Siyaseti”, *Selçuk Üniversitesi Selçuk Dergisi*, sayı: 3, Konya 1988, ss. 78-87.

¹²⁴ Yuryeviç A. Yakubovski, “İbn-i Bibi’nin XIII. Asır Başlarında Anadolu Türklerinin Sudak, Polovets (Kıpçak) ve Ruslara Karşı Yaptıkları Seferin Hikayesi”, Türkçe’ye çeviren: İsmail Kaynak, *DTCF Dergisi*, cilt: 12, sayı: 1-2,1954, ss. 207-226.

2. KURULUŞUNDAN I. ALÂEDDİN KEYKUBAD DÖNEMİNE KADAR KISACA TÜRKİYE SELÇUKLU SİYASİ TARİHİ

Orta Asya'da bulunan Türk boylarından bazıları, Uygur Devleti'nin 840 yılında yıkılmasıyla Orhun bölgesinde Kırgızların önderliğinde teşkilatlanmaya başlamıştır. Fakat Hitaylar, 924 yılında Türk boylarına baskı yapınca,¹²⁵ burada bulunan Türk boyları Yenisey civarına çekilmişlerdir.¹²⁶ Hitay baskısından geri çekilen bu Türk boylarının arasında bulunan Oğuzların önemli bir kısmı Selçuk ailesi önderliğinde Horasan bölgesine gelerek,¹²⁷ burada hâkimiyet kurmaya başlamışlardır.¹²⁸ Daha sonraki yıllarda, kazandıkları başarılarla bölgede önemli bir siyasi güç haline gelen Selçuklular, Dandanakan Savaşı'nda (1040) Gaznelileri mağlup ederek,¹²⁹ Selçuklu Devleti'nin temellerini atmışlardır. Daha sonra, Bizans hâkimiyetinde bulunan Doğu Anadolu Bölgesi'ne gelip, bu bölgeye keşif amaçlı akınlar düzenleyen Selçuklular,¹³⁰ Sultan Alp Arslan'ın 1071 yılında Bizans İmparatorluğu'nu Malazgirt Meydan Muharebesi'nde ağır bir hezimete uğratmasıyla¹³¹ Anadolu'da hâkimiyet kurmaya başlamışlardır.¹³² Türkiye Selçuklu Devleti (1075-1318) ise 1071 Malazgirt Zaferi'nden sonra, boylar halinde Anadolu'ya akın eden Oğuzların Kınık boyuna mensup olan Kutalmışoğlu I. Rükneddin Süleyman Şah'ın (467-478/1075-1086)¹³³ liderliğinde teşkilatlanmaları neticesinde kurulmuştur.¹³⁴

¹²⁵ Uyumaz, *Sultan Alâeddin Keykubad Devri*, s. 1.

¹²⁶ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 38.

¹²⁷ Reşîdü'd-dîn Fazlullah, *Câ'mi'üt-Tevârih*, s. 71.

¹²⁸ Azîmî, *Azîmî Tarihi*, s. 3.

¹²⁹ Reşîdü'd-dîn Fazlullah, *Câ'mi'üt-Tevârih*, s. 92; Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 44.

¹³⁰ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 43.

¹³¹ Urfalı Mateos, *Urfalı Mateos Vekayi-Nâmesi ve Papaz Grigor'un Zeyli*, s. 143; İbnü'l-Adîm, *Bugyetü't-Taleb fî Tarihi Haleb*, s. 12; Reşîdü'd-dîn Fazlullah, *Câ'mi'üt-Tevârih*, s. 118; Azîmî, *Azîmî Tarihi*, s. 19.

¹³² Koca, *Dandanakan'dan Malazgirt'e*, s. 142.

¹³³ Anna Komnena, *Alexiad*, s. 124,126,132-133, 142,163, 193-197; İbnü'l Esir, *El Kâmil Fi't-Tarih*, cilt. 10, s.128-129; Aksarayî, *Müsameretü'l Ahbâr*, s. 14-15; Ali Sevim, *Anadolu Fatihî Kutalmışoğlu Süleyman-Şâh*, TTK Yayınları, Ankara 1990, s. 1-41; Cahen, *Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler*, s. 8-11; Müneccimbaşı, *Camiu'd Düvel*, s. 4-8.

¹³⁴ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 76; Ayrıca, Türkiye Selçuklu Devleti'nin kuruluşu hakkında bkz. Kafesoğlu, "Anadolu Selçuklu Devleti Hangi Tarihte Kuruldu", İstanbul 1981, ss. 1-27.

Türkiye Selçuklu Devleti'nin ilk hükümdarı, Emir Süleyman b. Kutalmış b. İsrail b. Selçuk b. Dukak'tır (1064-1068). Onun hayatı, Anadolu'ya gelişi ve Anadolu'daki siyasi faaliyetleri hakkında kaynaklarda çok az bilgi bulunmaktadır.¹³⁵ Bununla birlikte Türkiye Selçuklu Devleti'nin, Kutalmışoğlu Süleyman Şah ve kardeşlerinin Anadolu'da yaptıkları mücadelelerden sonra kurulduğu bilinmektedir. Nitekim Kutalmış, Büyük Selçuklu hükümdarı Tuğrul Bey'in vefatından sonra, Horasan meliki Alp Arslan'la girdiği mücadelede hayatını kaybedince,¹³⁶ kardeşi Resul Tekin ile oğulları Mansur, Süleyman Şah, Alp İlek ve Devlet, Horasan meliki Alp Arslan tarafından esir alınmıştır.¹³⁷ Bu hadiseden sonra da Kutalmışoğullarının isimlerinin Malazgirt Zaferi'ne kadar kaynaklarda geçmediği görülmektedir.¹³⁸ Malazgirt Zaferi'nden sonra ise Sultan Alp Arslan, Bizans imparatoru Romanos Diogenes ile yaptığı barış anlaşmasının, Bizans'ın yeni imparatoru VII. Mikhael tarafından kabul edilmemesini gerekçe göstererek, Selçuklu ve Türkmen beylerine Anadolu'nun fethi için izin vermiştir.¹³⁹ Kutalmışoğulları, Sultan Alp Arslan'ın bu emrinden sonra da Diyarbakır, Urfa ve Birecik civarında fetih hareketlerine başlamışlardır.¹⁴⁰

Kaynaklarda ise Süleyman Şah'ın Anadolu'ya gelişine dair iki farklı rivayet bulunmaktadır; birinci rivayete göre, Sultan Alp Arslan, Malazgirt Meydan Muharebesi'nde üstün bir başarı gösteren Süleyman Şah ve kardeşi Mansur'a Anadolu'yu iktâ olarak vermiştir.¹⁴¹ Diğer rivayete göre, Sultan Alp Arslan, kendisine karşı gelen Süleyman Şah'ın babası Kutalmış'ı öldürtmüş ve ardından da Kutalmış'ın oğullarının ileride kendisine isyan etmelerini engellemek için ortadan kaldırılmalarını emretmiştir.¹⁴² Ancak, Alp Arslan'ın veziri Nizamü'l Mülk: *"hanedana mensup olan kişilerin öldürülmesi uğursuzluk getirir, onları Anadolu'nun fethi ile görevlendirelim. Böylece hem merkezden uzaklaşmış olurlar hem de fetih yaparak devlete hizmet ederler,*

¹³⁵ Uyumaz, *Sultan Alâeddin Keykubad Devri*, s. 1.

¹³⁶ İbnü'l-Cevzî, *Mir'atü'z-Zeman*, s. 13; İbnü'l-Adîm, *Bugyetü't-Taleb fî Tarihi Haleb*, s. 10.

¹³⁷ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 75.

¹³⁸ Sevim-Mercil, *Selçuklu Devletleri Tarihi*, s. 422.

¹³⁹ İbnü'l-Cevzî, *Mir'atü'z-Zeman*, s. 21; Urfalı Mateos, *Urfalı Mateos Vekayi-Nâmesi ve Papaz Grigor'un Zeyli*, 144.

¹⁴⁰ Koca, *Türkiye Selçukluları Tarihi*, s. 34; Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 76.

¹⁴¹ Koca, *Türkiye Selçukluları Tarihi*, s. 34.

¹⁴² Sevim-Merçil, *Selçuklu Devletleri Tarihi*, s. 422.

ya da bu uğurda şehit olurlar.” diyerek onların öldürülmemeleri konusunda Sultan Alp Arslan’ı ikna etmiş ve Sultan Alp Arslan da onları Anadolu’nun fethi için görevlendirmiştir.¹⁴³ Salim Koca da Sultan Alp Arslan’ın, Kutalmışoğullarının muhalif Türkmen grupları tarafından odak noktası haline getirilmesini önlemek için, Kutalmışoğullarını Malazgirt Zaferi’nden hemen sonra Anadolu’nun fethi için görevlendirdiğini ve bunun neticesinde de hem devlet içinde ortaya çıkabilecek bir tehlikeyi önlediğini hem de Anadolu’nun fethini hızlandırdığını ifade etmektedir.¹⁴⁴ Neticede Süleyman Şah, 1073’te kardeşleri Mansur, Alp İlig ve Devlet’le birlikte Anadolu’ya gelmiş ve Birecik merkez olmak üzere Diyarbakır ve Urfa bölgesinde Türkmen boyları tarafından lider olarak kabul edilmiştir.¹⁴⁵

Malazgirt Zaferi’nden sonra Sultan Alp Arslan tarafından Anadolu’nun fethiyle görevlendirilen I. Rükneddin Süleyman Şah, Anadolu’nun Türkleşmesi için hemen faaliyetlere başlamış ve 1074 yılında Mirdasî Emiri Mahmud’un ölümü üzerine, önce Halep’i sonra da Antakya’yı kuşatmıştır.¹⁴⁶ Süleyman Şah, istediği gibi sonuçlanmayan bu iki muhasara neticesinde Halep’ten bir miktar ganimet alırken, Antakya’yı da yirmi bin altın karşılığında haraca bağlamıştır.¹⁴⁷ Ayrıca, Anadolu’nun içlerine kadar girip, kendisine yeni hâkimiyet alanları açmak isteyen I. Rükneddin Süleyman Şah, bu hadiseden sonra Konya’yı ve Gavele Kalesi’ni hâkimiyetine alıp, fetih hareketini Batı Anadolu’ya doğru çevirmiştir.¹⁴⁸ I. Rükneddin Süleyman Şah, Batı Anadolu’daki fetihleri sırasında ise Bizans İmparatorluğu’ndaki taht kavgalarından da faydalanarak, kısa zamanda boğazlara yakın bölgelere yerleşip, 1075’te İznik ve çevresini fethetmiştir.¹⁴⁹ Bizans imparatoru Aleksios ise balkanlardaki iç çekişmelerden dolayı I. Rükneddin Süleyman Şah’ın ilerleyişini engelleyemeyince, 1081 yılında Süleyman Şah ile Dragos Çayı Antlaşması’nı imzalamıştır.¹⁵⁰ İmparator Aleksios, yapılan anlaşmaya

¹⁴³ Uyumaz, *Sultan Alâeddin Keykubad Devri*, s. 1.

¹⁴⁴ Koca, *Türkiye Selçukluları Tarihi*, s. 36-37.

¹⁴⁵ Aksarayî, *Müsameretü’l Ahbâr* s. 11-14; Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 75.

¹⁴⁶ Urfalı Mateos, *Urfalı Mateos Vekayi-Nâmesi ve Papaz Grigor’un Zeyli*, s. 160-161.

¹⁴⁷ Uyumaz, *Sultan Alâeddin Keykubad Devri*, s. 2.

¹⁴⁸ Koca, *Türkiye Selçukluları Tarihi*, s. 38.

¹⁴⁹ Azîmî, *Azîmî Tarihi*, s. 21.

¹⁵⁰ Uyumaz, *Sultan Alâeddin Keykubad Devri*, s. 2.

göre; Süleyman Şah'a her yıl haraç verecek, buna karşılık Süleyman Şah da Dragos Tepesi'nin batısı ile İznik Körfezi'ne dökülen Dragos Çayı'nı Bizans ile sınır kabul edecek ve bu bölgenin ilerisine geçmeyecekti.¹⁵¹ Bu anlaşma, Türkiye Selçuklu Devleti'nin imzaladığı ilk milletlerarası antlaşma olmuştur. Ayrıca Bizans imparatoru Aleksios, bu anlaşma neticesinde, hem Anadolu'nun büyük bir kısmını Selçuklu idaresine bıraktığını kabul etmiş hem de yeni kurulmuş olan Türkiye Selçuklu Devleti'nin siyasi hâkimiyetini resmen tanımıştır. Böylece, I. Rükneddin Süleyman Şah'ın kurduğu Türkiye Selçuklu Devleti, komşu devletler tarafından resmen tanınan bir devlet olmuştur.¹⁵²

Süleyman Şah, Bizans imparatoru ile yaptığı bu antlaşmadan sonra İznik'i Türkiye Selçuklu Devleti'nin başkenti ilan etmiş ve özellikle resmen Bizans'a bağlı ancak, fiilen İstanbul'dan bağımsız olan ve ekonomik olarak dönemin önemli şehirlerinin yer aldığı Güney Anadolu'ya seferler düzenlemiştir.¹⁵³ Bu bağlamda; ilk olarak 1082'de Tarsus'u, 1083'te ise Adana, Azanarbos ve Misis'i hâkimiyetine almıştır.¹⁵⁴ Ancak bu fetihlerle yetinmek istemeyen Süleyman Şah, Antakya'yı da fethetmek istemiştir. Diğer taraftan, Antakya'yı Halep hâkimi Şerefüddeve Müslim ve Suriye Selçukluları meliki Melik Tutuş da ele geçirmek istemiştir.¹⁵⁵ Bunun üzerine Süleyman Şah, iyi bir plan yapmak ve seferdeyken devlet işlerini düzene koymak için İznik'e geri dönmüştür.¹⁵⁶ İznik'e ulaşınca da güvendiği kumandanlarından olan Ebû'l-Kasım'ı yerine vekil tayin etmiştir. Daha sonra, Antakya civarındaki Türkmen boylarına haber gönderip, buraya akınlar yapılmasını istemiş ve kendisi de hazırladığı orduyla birlikte Antakya'ya doğru hareket etmiştir.¹⁵⁷ Önemli bir direnişle karşılaşmadan da 13 Aralık 1084'de Antakya'yı fethetmiştir.¹⁵⁸ Fakat, Antakya'nın ele geçirildiğini öğrenen Halep hâkimi Şerefüddeve Müslim, Antakya hâkimi Philaretos ile anlaşarak, Süleyman

¹⁵¹ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 84.

¹⁵² Koca, *Türkiye Selçukluları Tarihi*, s. 43.

¹⁵³ Sevim-Merçil, *Selçuklu Devletleri Tarihi*, s. 423-424.

¹⁵⁴ Koca, *Türkiye Selçukluları Tarihi*, s. 44.

¹⁵⁵ Urfalı Mateos, *Urfalı Mateos Vekayi-Nâmesi ve Papaz Grigor'un Zeyli*, s. 168.

¹⁵⁶ Uyumaz, *Sultan Alâeddin Keykubad Devri*, s. 2.

¹⁵⁷ İbnü'l-Cevzî, *Mir'atü'z-Zeman*, s. 29.

¹⁵⁸ Azîmî, *Azîmî Tarihi*, s. 24.

Şah'ın aldığı bölgeleri yağmalatmıştır.¹⁵⁹ Bunun üzerine Süleyman Şah, Halep ve Antakya sahiplerine karşılık vermek için, 20 Haziran 1085'de onların üzerine bir sefer düzenlemiş¹⁶⁰ ve yapılan savaşta Şerefüddeve öldürülmüştür.¹⁶¹ Süleyman Şah, Halep hâkimi Şerefüddeve'nin öldürülmesinden sonra da Halep'i muhasara altına almıştır.¹⁶² Bunun üzerine Halep naibi Şerif Ebû Ali Hasan, Süleyman Şah'a karşı büyük Selçuklu sultanı Melikşah ile Suriye Selçuklu meliki Tutuş'tan yardım istemiştir.¹⁶³ Bu yardım çağrısını kabul eden Melik Tutuş ile Artuk Bey komutasındaki Türkmenler, Süleyman Şah'ın kuvvetleriyle 4 Haziran 1086'da Halep civarındaki Ayn Seylem mevkiinde karşılaşmış¹⁶⁴ ve Süleyman Şah, bu savaşta şehit edilmiştir.¹⁶⁵

Öte yandan, Süleyman Şah'ın Antakya seferine çıkarken yerine vekil tayin ettiği Ebû'l Kasım, bu süreçte Türkiye Selçuklu Devleti'ne sahip çıkmış, hatta Süleyman Şah'ın ölümünden sonra Marmara Denizi'nin güney sahillerine ve boğazlara kadar akınlar tertip ettirmiştir.¹⁶⁶ Bu arada Büyük Selçuklu hükümdarı Sultan Melikşah, Türkiye Selçuklu Devleti'ni itaat altına almak için Emir Bozan kumandasındaki Büyük Selçuklu kuvvetlerini İznik üzerine gönderince,¹⁶⁷ Ebû'l Kasım Melikşah'a karşı Bizans imparatoru Aleksios ile ittifak yapmıştır.¹⁶⁸ Fakat, Bizans imparatoru Aleksios'a güvenmeyen Ebû'l Kasım, İznik'te bağımsız bir hükümdar olarak kalamayacağını anlayınca, hiç değilse Melikşah'ın hâkimiyetinde hüküm süren bir vali olabilmek için yerine kardeşi Ebû'l Gâzi'yi vekil tayin etmiş ve Melikşah'ın yanına gitmiştir.¹⁶⁹ Ancak Ebû'l Kasım, yolda yayının kirişi ile boğdurularak öldürülmüş; bu hadiseden kısa bir

¹⁵⁹ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 101.

¹⁶⁰ Azîmî, *Azîmî Tarihi*, s. 25.

¹⁶¹ İbnü'l-Cevzî, *Mir'atü'z-Zeman*, s. 30.

¹⁶² Koca, *Türkiye Selçukluları Tarihi*, s. 52.

¹⁶³ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 104.

¹⁶⁴ Azîmî, *Azîmî Tarihi*, s.25.; Urfalı Mateos, *Urfalı Mateos Vekayi-Nâmesi ve Papaz Grigor'un Zeyli*, s.169.

¹⁶⁵ Süleyman Şah'ın vefatına dair kaynaklarda iki rivayet bulunmaktadır. Birinci rivayete göre; Süleyman Şah, bahsi geçen savaşta Melik Tutuş'a mağlup olunca intihar etmiş, diğer rivayete göre ise Süleyman Şah'ın cenazesi savaştan sonra savaş alanındaki cesetler arasında bulunmuş ve Melik Tutuş'un "*Selçuk oğullarının ayakları birbirine benzer*" (Selçuk oğullarının altı parmaklı oldukları belirtilmek istenmiştir) demesiyle bu ölüler arasından ayrılmıştır. Bkz. Uyumaz, *Sultan Alâeddin Keykubad Devri*, s. 3.

¹⁶⁶ Sevim-Merçil, *Selçuklu Devletleri Tarihi*, s. 428.

¹⁶⁷ Urfalı Mateos, *Urfalı Mateos Vekayi-Nâmesi ve Papaz Grigor'un Zeyli*, s. 178.

¹⁶⁸ Uyumaz, *Sultan Alâeddin Keykubad Devri*, s. 3.

¹⁶⁹ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 116-117.

süre sonra da 1092 yılında Sultan Melikşah vefat etmiştir.¹⁷⁰ Sultan Melikşah'ın vefatından sonra ise Büyük Selçuklu Devleti'nde taht kavgaları yaşandığı için Büyük Selçukluların Anadolu'ya müdahaleleri de sona ermiştir.¹⁷¹

Sultan Melikşah'ın vefat etmesiyle Süleyman Şah'ın İsfahan'da hapiste olan oğulları I. Rükneddin Kılıç Arslan (485-500/1093-1107)¹⁷² ile Kulan (Davud), serbest kalmışlar ve 1193 yılında İznik'e gelmişlerdir. Bunun üzerine Ebû'l Gâzi, tahtı mukavemet göstermeden I. Rükneddin Kılıç Arslan'a bırakmıştır.¹⁷³ Türkiye Selçuklu hükümdarı olarak İznik'te tahta çıkan I. Rükneddin Kılıç Arslan, ilk iş olarak Bizans İmparatorluğu'na karşı İzmir ve çevresinde mücadele eden Çaka Bey¹⁷⁴ ile ittifak kurmuş ve sonrasında onun kızıyla evlenmiştir.¹⁷⁵ Kurduğu bu ittifak neticesinde daha da güçlenen I. Rükneddin Kılıç Arslan, Marmara Denizi'nin güney sahillerinde hâkimiyet kurmaya çalışan Bizanslıları geri püskürtmeyi başarmıştır.¹⁷⁶ Ancak, Çanakkale sahillerine hâkim olan ve bölgede çok güçlenen Çaka Bey'in faaliyetlerinden rahatsız olan I. Rükneddin Kılıç Arslan, Çaka Bey'e karşı Bizans imparatoruyla ittifak kurup, kayınpederini ortadan kaldırmıştır.¹⁷⁷

Çaka Bey'i ortadan kaldırdıktan sonra Anadolu'daki faaliyetlerine kaldığı yerden devam eden I. Rükneddin Kılıç Arslan, 1095 yılında Malatya'yı kuşatmış, bu sırada Haçlıların Bizanslıların desteğiyle İznik'i kuşattığını öğrenince de İznik'e geri dönmek zorunda kalmıştır.¹⁷⁸ Ancak İznik'e geri dönen I. Rükneddin Kılıç Arslan, şehre

¹⁷⁰ Ebu'l Ferec, *Ebu'l Ferec Tarihi*, s. 23-24; Urfalı Mateos, *Urfalı Mateos Vekayi-Nâmesi ve Papaz Grigor'un Zeyli*, s. 178; Osman Turan, *Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkuresi Tarihi*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2003, s. 54.

¹⁷¹ Koca, *Türkiye Selçukluları Tarihi*, s. 64.

¹⁷² Anna Komnena, *Alexiad*, s. 124, 126, 132-133, 142, 163, 193-197; İbnü'l Esir, *El Kâmil Fi't-Tarih*, cilt: 10, s. 128-129, 135-136; Aksarayî, *Müsameretü'l Ahbâr*, s. 15-16, 20-22; Cahen, *Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler*, s. 13-16; Müneccimbaşı, *Camîu'd Düvel*, s. 8-16; Işın Demirkent, *Türkiye Selçuklu Hükümdarı Sultan I. Kılıç Arslan*, TTK Yayınları, Ankara 1996, s. 1-61.

¹⁷³ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 126.

¹⁷⁴ Çaka Bey hakkında bkz. İbrahim Kafesoğlu, "Selçuklu Çağında İzmir Türk Beyinin Adı: Çaka Mı, Çağa Mı, Çakan Mı?", *İÜEF Tarih Dergisi*, sayı: 34, İstanbul 1984, ss. 55-60.; Akdes Nimet Kurat, *Çaka Bey*, Türk Kültürü Araştırma Dergisi Yayınları, Ankara 1987.

¹⁷⁵ Sevim-Merçil, *Selçuklu Devletleri Tarihi*, s. 429.

¹⁷⁶ Azîmî, *Azîmî Tarihi*, s. 25.

¹⁷⁷ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 127.

¹⁷⁸ Urfalı Mateos, *Urfalı Mateos Vekayi-Nâmesi ve Papaz Grigor'un Zeyli*, s. 187-190; İbrahim Kafesoğlu, *Selçuklu Tarihi*, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Yayınları Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1972, s. 90.

girememiş ve Haçlılar karşısında ağır bir mağlubiyet almıştır.¹⁷⁹ İznik'i Haçlılara karşı müdafaa eden Türkler ise, I. Kılıç Arslan'ın Haçlılar karşısında aldığı bu yenilgiden sonra, Haçlı taarruzlarına daha fazla karşılık verememişler ve 19 Haziran 1097'de şehri Bizanslılara vermek zorunda kalmışlardır.¹⁸⁰ Öte yandan, İznik'i kaybettikten sonra Anadolu'nun içlerine doğru çekilen I. Kılıç Arslan, Danişmendli Gümüş Tegin ve Kayseri hâkimi Hasan Bey ile ittifak kurup, 1 Temmuz 1097'de Eskişehir civarında Haçlılarla karşılaşmış, fakat Haçlıların Konya'ya kadar ilerlemelerini engelleyememiştir.¹⁸¹

Bizans ve Haçlılar karşısında aldığı bu yenilgiler neticesinde Konya'ya kadar geri çekilmek zorunda kalan Türkiye Selçuklu sultanı I. Kılıç Arslan, Konya'yı devletin başkenti ilan ettikten sonra,¹⁸² Haçlılara karşı Danişmendli Gümüş Tegin ile ittifak kurup,¹⁸³ 1101 yılında Merzifon'da bir grup Haçlı birliğini yenilgiye uğratmıştır.¹⁸⁴ Diğer taraftan, Bizans imparatoru Aleksios da Haçlıların faaliyetlerini kendi çıkarlarına uygun bulmadığı için, I. Kılıç Arslan ile ittifak anlaşması yapmıştır. Hatta Haçlılarla aynı dine mensup olan Ermeniler de Haçlılara karşı I. Kılıç Arslan'dan yardım talep etmişlerdir.¹⁸⁵ Bu son gelişmeler üzerine tekrar savaş hazırlıklarına başlayan I. Kılıç Arslan, 1103 yılında yine Haçlılarla karşı karşıya gelmiş ve onları bozguna uğratıp, Maraş ile Elbistan'ı Haçlılardan geri almıştır.¹⁸⁶ Haçlılara karşı kazandığı bu zaferden sonra bölgede daha da güçlenen I. Kılıç Arslan, 1105 yılında Danişmend Gazi'nin vefat etmesiyle Malatya'yı alarak,¹⁸⁷ Dilmaçoğulları ve İnaloğullarını kendi hâkimiyetine almayı başarmıştır.¹⁸⁸ Ancak, I. Kılıç Arslan'ın Anadolu'da önemli bir güç haline gelmesi ve bu sırada Musul'u almak istemesi, Büyük Selçuklu Devleti'yle olan

¹⁷⁹ Müverrih Vardan, *Türk Fütuhâtı Tarihi*, s. 187; Uyumaz, *Sultan Alâeddin Keykubad Devri*, s. 4.

¹⁸⁰ Urfalı Mateos, *Urfalı Mateos Vekayi-Nâmesi ve Papaz Grigor'un Zeyli*, s. 190; Sevim- Merçil, *Selçuklu Devletleri Tarihi*, s. 430.

¹⁸¹ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 131.

¹⁸² Uyumaz, *Sultan Alâeddin Keykubad Devri*, s. 4.

¹⁸³ Urfalı Mateos, *Urfalı Mateos Vekayi-Nâmesi ve Papaz Grigor'un Zeyli*, s. 218.

¹⁸⁴ Azîmî, *Azîmî Tarihi*, s. 33; Urfalı Mateos, *Urfalı Mateos Vekayi-Nâmesi ve Papaz Grigor'un Zeyli*, s.216.

¹⁸⁵ Uyumaz, *Sultan Alâeddin Keykubad Devri*, s. 4.

¹⁸⁶ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 138.

¹⁸⁷ Urfalı Mateos, *Urfalı Mateos Vekayi-Nâmesi ve Papaz Grigor'un Zeyli*, s. 225; Kafesoğlu, *Selçuklu Tarihi*, s. 91.

¹⁸⁸ Sevim- Merçil, *Selçuklu Devletleri Tarihi*, s. 432-433.

ilişkilerin gerginleşmesine neden olmuştur.¹⁸⁹ Nitekim I. Kılıç Arslan, 22 Mart 1107'de Musul'a yaklaşıncı, Büyük Selçuklu Devleti komutanı Emir Çavlı, muazzam bir orduyla I. Kılıç Arslan'ın üzerine yürümüş ve iki taraf Habur Nehri kıyısında karşı karşıya gelmiştir.¹⁹⁰ I. Kılıç Arslan, bu büyük ordu karşısında mağlup olacağını anlayıp, Habur Nehri üzerinden kaçmak istediye de 14 Haziran 1107 Perşembe günü Habur Nehri'nde boğularak vefat etmiştir.¹⁹¹

Büyük Selçuklu komutanı Emir Çavlı, Türkiye Selçuklularına karşı kazandığı bu zaferden sonra, I. Kılıç Arslan'ın oğlu Şahinşah'ı Büyük Selçuklu hükümdarı Sultan Muhammed Tapar'ın yanına göndermiştir.¹⁹² I. Kılıç Arslan'ın diğer çocukları Arap, Mesud ve Tuğrul Arslan ise Türkiye Selçuklu tahtına çıkabilmek için birbirleriyle mücadele içerisine girmişlerdir.¹⁹³ Bu kardeşlerden Tuğrul Arslan, annesi tarafından Malatya'da sultan ilan edilmesine rağmen, kardeşler arasında devam eden taht kavgaları, Şahinşah'ın (1110-1116)¹⁹⁴ 1110 yılında Türkiye Selçuklu tahtına çıkmasına kadar devam etmiştir.¹⁹⁵ 1110 yılında Türkiye Selçuklu tahtına çıkan Şahinşah'ın Anadolu'ya gelişine dair ise kaynaklarda iki farklı rivayet vardır. Bu rivayetlerin ilki, Şahinşah'ın Büyük Selçuklu hükümdarı Muhammed Tapar tarafından serbest bırakıldığı, diğeri ise Şahinşah'ın Muhammed Tapar'ın elinden kaçtığı yönündedir. Neticede, Türkiye Selçuklu Devleti'nin yeni sultanı olan Şahinşah, tahta çıktıktan hemen sonra merkezi otoriteden bağımsız bir şekilde faaliyetler içerisinde bulunan Kayseri hâkimi Hasan Bey'i ortadan kaldırmış ve ardından da Bizans imparatoru Aleksios üzerine seferler düzenleyerek, ona karşı önemli başarılar kazanmıştır.¹⁹⁶ Fakat, kardeşi Mesud'un Danişmend Gazi'nin desteğiyle kendisine başkaldırması üzerine, Aleksios ile barış

¹⁸⁹ Ahmed bin Mahmûd. *Selçuknâme. II*, s. 146.

¹⁹⁰ Azîmî, *Azîmî Tarihi*, s. 34; Urfalı Mateos, *Urfalı Mateos Vekayi-Nâmesi ve Papaz Grigor'un Zeyli*, s.231.

¹⁹¹ Azîmî, *Azîmî Tarihi*, s. 34; Ahmed bin Mahmûd. *Selçuknâme, II*. s. 146; Uyumaz, *Sultan Alâeddin Keykubad Devri*, s. 4.

¹⁹² Kafesoğlu, *Selçuklu Tarihi*, s. 92.

¹⁹³ Urfalı Mateos, *Urfalı Mateos Vekayi-Nâmesi ve Papaz Grigor'un Zeyli*, s. 231; Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 139.

¹⁹⁴ Anna Komnena, *Alexiad*, s. 479-480, 498-501; Cahen, *Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler*, s. 18-21; Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 139-140.

¹⁹⁵ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 140.

¹⁹⁶ Sevim-Merçil, *Selçuklu Devletleri Tarihi*, s. 435-436.

anlaşması imzalamak zorunda kalmıştır.¹⁹⁷ Şahinşah, Bizans imparatoruyla yaptığı bu anlaşmadan sonra, kardeşi Mesud'un isyanını bastırmak için harekete geçmiştir. Ancak, yolda adamlarının ihanetine uğrayarak, kardeşinin askerleri tarafından yakalanmış ve öldürülmüştür.¹⁹⁸

Danişmend Gazi'nin desteğiyle Türkiye Selçuklu tahtına çıkan ve bundan ötürü bir bakıma Danişmendlilerin himayesinde olan Sultan I. Rükneddin Mesud (510-550/1116-1155),¹⁹⁹ uzun süren saltanatı boyunca, Danişmend Beyliği ile devamlı iş birliği içerisinde olmuştur.²⁰⁰ Ancak, Danişmendli Melik Muhammed'in 1143 yılında ölmesiyle çıkan anlaşmazlıklar neticesinde Danişmendliler üçe ayrılınca, bu durumdan faydalanmak isteyen Sultan I. Rükneddin Mesud, 1143 yılında Danişmendlilerin Sivas hâkimi Yağıbasan'ı, sonra da Aynûddeve'nin hâkimiyetindeki Malatya'yı kuşatmıştır.²⁰¹ 1144 yılında ise yine Danişmendlilerin hâkimiyetinde bulunan Ceyhan ve Elbistan'ı aldıktan sonra II. Rükneddin Kılıç Arslan'ı Melik sıfatı ile bölgeye göndermiştir.²⁰² Öte yandan, Bizans imparatoru Manuel de Türkleri Anadolu'dan çıkarmak amacıyla 1146 yılında büyük bir ordu toplamış ve Konya'ya kadar ilerlemiştir.²⁰³ Ancak İmparator Manuel, Konya'yı muhasara ettiği sırada II. Haçlı seferinin başladığını haber alınca, İstanbul'a geri dönmüştür.²⁰⁴ Diğer taraftan Sultan I. Rükneddin Mesud, İmparator Manuel'in başarısızlıkla sonuçlandığı Konya kuşatmasından sonra, tekrar eski gücünü kazanmış ve 1149'da Haçlıların hâkimiyetindeki Maraş'ı fethetmiştir.²⁰⁵ 1151'de ise yine Haçlılara elinde olan Ayıntab

¹⁹⁷ Kafesoğlu, *Selçuklu Tarihi*, s. 92.

¹⁹⁸ Uyumaz, *Sultan Alâeddin Keykubad Devri*, s. 5.

¹⁹⁹ Anna Komnena, *Alexiad*, s. 498-501; İbnü'l Esir, *El Kâmil Fi't-Tarih*, cilt. 10, s. 128-129; Muharrem Kesik, *Türkiye Selçuklu Devleti Tarihi Sultan I. Mesud Dönemi (1116-1155)*, TTK Yayınları, Ankara 2003, s. 7-35; Cahen, *Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler*, s. 23-33.

²⁰⁰ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 176-177.

²⁰¹ Azîmî, *Azîmî Tarihi*, s. 50.

²⁰² İbrahim Kafesoğlu, "Anadolu Selçukluları", cilt: 10, *TDV İslam Ansiklopedisi*, MEB Yayınları, Ankara 1985, ss. 379-415.

²⁰³ Ioannes Kinnamos, *Ioannes Kinnamos'un Historia'sı*, s. 34-35.

²⁰⁴ Niketas Khoniates, *Historia*, s. 35; Ioannes Kinnamos, *Ioannes Kinnamos'un Historia'sı*, s. 39-40; Kafesoğlu, *Selçuklu Tarihi*, s. 93.

²⁰⁵ İbn'ül-Ezrak, *Meyyâfârikin ve Amid tarihi*, s. 92; Müverrih Vardan, *Türk Fütuhâtı Tarihi*, s. 203; Urfalı Mateos, *Urfalı Mateos Vekayi-Nâmesi ve Papaz Grigor'un Zeyli*, s. 301; Sevim- Merçil, *Selçuklu Devletleri Tarihi*, s. 442.

(Antep), Keysun (Göksun),²⁰⁶ Ra'ban (Araban) ve Behisni'yi (Besni) Selçuklu topraklarına katmıştır.²⁰⁷ Sultan I. Rükneddin Mesud, 1153 yılında da Danişmendli Yağıbasan'ın desteği ile Ermeniler üzerine ordu sevk etmiş ve Ermeniler, Sultan I. Rükneddin Mesud'la savaşmaya cesaret edemeyince, ona tâbi olmayı kabul etmişlerdir.²⁰⁸ Sultan I. Rükneddin Mesud, 1154'te Çukurova bölgesini hâkimiyeti altına almak istediye de veba salgını sebebiyle bu düşüncesinden vazgeçmiş ve 1155'te de vefat etmiştir.²⁰⁹

Sultan I. Rükneddin Mesud vefat ettikten sonra, Selçuklu tahtına veliaht olarak tayin ettiği oğlu II. Rükneddin Kılıç Arslan (550-588/1156-1192) çıkmıştır.²¹⁰ Ancak, yeni sultanın saltanatının ilk yılları taht mücadelelerini bastırmakla geçmiştir.²¹¹ Keza, ona ilk önce kardeşleri Devlet (Dolat) ve Şahinşah başkaldırmış²¹² ve onları, Nureddin Mahmud b. Zengi ile ittifak yapan Danişmendli Yağıbasan izlemiştir.²¹³ Ancak II. Rükneddin Kılıç Arslan, hepsine karşı başarılı mücadeleler verince, bu defa ona isyan edenler Bizans imparatoru Manuel ile ittifak kurmuşlardır.²¹⁴ II. Rükneddin Kılıç Arslan ise Türkiye Selçuklu Devleti'ne karşı kurulan bu ittifakı bozmak amacıyla Bizans imparatoru Manuel'e bir elçi göndermiş, ancak bu girişiminden bir netice elde edememiştir.²¹⁵ Bunun üzerine, bizzat İstanbul'a giden ve İmparator Manuel ile görüşen Sultan II. Rükneddin Kılıç Arslan,²¹⁶ 1162 yılında Bizans imparatoru ile bir barış

²⁰⁶ Adıyaman ilinin Besni ilçesine bağlı olan Çakırhöyük kasabasının eski adı.

²⁰⁷ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 208-212.

²⁰⁸ Urfalı Mateos, *Urfalı Mateos Vekayi-Nâmesi ve Papaz Grigor'un Zeyli*, s. 311; Uyumaz, *Sultan Alâeddin Keykubad Devri*, s. 5.

²⁰⁹ İbn'ül-Ezrak, *Meyyâfârikin ve Amid tarihi*, s. 117; İbnü'l Esir, *El Kâmil Fi't-Tarih*, cilt. 11, s. 173; Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 217.

²¹⁰ Aksarayî, *Müsameretü'l Ahbâr*, s. 22-23; İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Ala'iy*, s. 31-33; Müneccimbaşî, *Camiu'd Düvel*, s. 18-28; Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 197-236.

²¹¹ Urfalı Mateos, *Urfalı Mateos Vekayi-Nâmesi ve Papaz Grigor'un Zeyli*, s.312; İbn'ül-Ezrak, *Meyyâfârikin ve Amid tarihi*, s. 117; Müverrih Vardan, *Türk Fütuhâtı Tarihi*, s. 204.

²¹² İbn'ül-Ezrak, *Meyyâfârikin ve Amid tarihi*, s. 182; Azîmî, *Azîmî Tarihi*, s. 55.

²¹³ Kafesoğlu, *Selçuklu Tarihi*, s. 93.

²¹⁴ İbn'ül-Ezrak, *Meyyâfârikin ve Amid tarihi*, s. 117; Ioannes Kinnamos, *Ioannes Kinnamos'un Historia'sı*, s. 144; Aksarayî, *Müsameretü'l Ahbâr*, s. 22; Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 223; Koca, *Türkiye Selçukluları Tarihi*, s. 166-167; Uyumaz, *Sultan Alâeddin Keykubad Devri*, s. 6.

²¹⁵ Niketas Khoniates, *Historia*, s. 82.

²¹⁶ Niketas Khoniates, *Historia*, s. 84.

antlaşması imzalamıştır.²¹⁷ Bu anlaşmaya göre; II. Rükneddin Kılıç Arslan, Bizans imparatoru Manuel'in düşmanlarını kendi düşmanı bilecek, son yıllarda Bizans İmparatorluğu'ndan aldığı yerleri geri verecek, Türkmen boylarının Bizans hudut bölgelerine düzenlediği taarruzlara mâni olacak ve son olarak Bizans imparatorunun ihtiyacı halinde Bizans ordusuna asker gönderecekti.²¹⁸

Bizans imparatoru Manuel ile yaptığı anlaşmadan sonra kendisine isyan edenlere karşı daha güçlü bir konuma gelen Sultan II. Rükneddin Kılıç Arslan, 1163 yılında Yağıbasan, 1169 yılında da kardeşi Şahinşah ile Danişmendli Zünnun üzerine seferler düzenlemiş ve bu seferler neticesinde bunların hâkimiyetlerine son vermiştir.²¹⁹ Daha sonra II. Rükneddin Kılıç Arslan, Nureddin Mahmud b. Zengi'yi ortadan kaldırmak için büyük bir ordu toplamış, ancak Nureddin Zengi 1174 yılında ölünce Sivas, Niksar, Komana,²²⁰ Tokat ve diğer Danişmend şehirleri, savaş yapılmadan Türkiye Selçuklularının hâkimiyetine girmiştir.²²¹ Öte yandan, II. Rükneddin Kılıç Arslan'ın Anadolu'da önemli bir güç haline gelmesinden ve Türkmen boylarının Batı Anadolu'daki faaliyetlerinden endişelenen Bizans imparatoru Manuel, Türkleri Anadolu'dan tamamen çıkarmak için Bizans, Frank, Sırp, Macar ve Peçenek askerlerinden oluşan büyük bir ordu toplamıştır.²²² 1176 yılının ilkbaharında Denizli civarından harekete geçen bu ordu,²²³ uçlardaki Türkmen askerlerinin Bizans ordusunu dar ve sarp Myriokephalon Vadisi'nde²²⁴ pusuya düşürmesiyle büyük bir yenilgi almıştır (Eylül 1176).²²⁵ Böylece Bizans İmparatorluğu, Malazgirt Zaferi'nden sonra bir kez daha

²¹⁷ Urfalı Mateos, *Urfalı Mateos Vekayi-Nâmesi ve Papaz Grigor'un Zeyli*, s. 334; Ioannes Kinnamos, *Ioannes Kinnamos'un Historia'sı*, s. 149-151.

²¹⁸ Ioannes Kinnamos, *Ioannes Kinnamos'un Historia'sı*, s. 145; Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 227; Uyumaz, *Sultan Alâeddin Keykubad Devri*, s. 5; Kafesoğlu, "Anadolu Selçukluları", s. 380.

²¹⁹ İbn'ül-Ezrak, *Meyyâfârikin ve Amid tarihi*, s. 117; Uyumaz, *Sultan Alâeddin Keykubad Devri*, s. 7.

²²⁰ Tokat iline 7 km. uzakta bulunan Gümenek mevkiinde bulunan antik bir kent.

²²¹ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 230.

²²² Ioannes Kinnamos, *Ioannes Kinnamos'un Historia'sı*, s. 213-214; İbn'ül-Ezrak, *Meyyâfârikin ve Amid Tarihi*, s. 118; Niketas Khoniates, *Historia*, s. 85.

²²³ Kafesoğlu, *Selçuklu Tarihi*, s. 95.

²²⁴ Bahsi geçen bu savaş hakkında daha geniş bilgi için bkz. Niketas Khoniates, *Historia*, s. 123-132; A. Haluk Çay, *Anadolu'nun Türkleşmesinde dönüm Noktası Karamukbeli (Myrokefalon) Zaferi*, Orkun Yayınevi, İstanbul 1984.

²²⁵ Ioannes Kinnamos, *Ioannes Kinnamos'un Historia'sı*, s. 214; Niketas Khoniates, *Historia*, s. 126.

Türkler karşısında ağır bir hezimete uğramıştır.²²⁶ Bu zafer sonucunda; Myriocephalon Savaşı'na kadar Hristiyan dünyasında Türkler'in işgalindeki memleket algısı yıkılarak,²²⁷ Anadolu'nun tamamen bir Türk yurdu olduğu ispat edilmiş ve Bizans İmparatorluğu bir daha Türklere topyekün bir taarruz girişiminde bulunamamıştır.²²⁸ Bu zaferin fiili neticesi olarak da Uluborlu, Eskişehir, Kütahya ve çevresi Selçuklu hâkimiyetine girmiş (1182) ve Türkiye Selçuklu Devleti'nin batı sınırı Denizli'ye kadar ulaşmıştır.²²⁹

Anadolu'daki emellerini gerçekleştirmek amacıyla harekete geçen II. Rükneddin Kılıç Arslan, Bizans tehlikesini ortadan kaldırdıktan sonra, ilk olarak 25 Ekim 1178'de Malatya'yı kuşatmış ve bu kuşatma neticesinde de Danişmendlilerin Malatya kolunu ortadan kaldırmıştır.²³⁰ 1179 yılında da Selahaddin Eyyubi'ye bir elçi göndererek, Ra'ban Kalesi'nin kendisine geri verilmesini istemiştir.²³¹ Ancak Selahaddin Eyyubi, II. Rükneddin Kılıç Arslan'ın bu isteğini kabul etmemiştir. Bunun üzerine harekete geçen II. Kılıç Arslan, kaleyi kendi hâkimiyetine alabilmek için yirmi bin kişiden oluşan Selçuklu ordusunu, Ra'ban Kalesi'ne sevk etmiştir.²³² Yapılan savaşta Selahaddin Eyyubi'nin kuvvetleri, Selçuklu ordusuna ağır bir darbe vurmuştur.²³³ Bu yenilgiyi telafi etmek isteyen II. Rükneddin Kılıç Arslan, daha sonra Artuklu hükümdarı Nureddin Muhammed'in üzerine sefer düzenlemiştir. Fakat Artuklu hükümdarı Nureddin Muhammed, II. Rükneddin Kılıç Arslan'dan kaçıp Selahaddin Eyyubi'ye sığınınca, Türkiye Selçukluları ile Eyyubiler arasındaki ilişkiler tekrar gerginleşmiştir.²³⁴ Ancak, Haçlı tehlikesinin en yoğun yaşandığı bir dönemde iki Müslüman devletin birbirleriyle savaşmasını İslam dünyası için büyük bir tehdit olduğunu gören Selçuklu veziri İhtiyareddîn Hasan b. Afras, iki hükümdar arasında aracılık yaparak, hem iki ülke

²²⁶ Kafesoğlu, *Selçuklu Tarihi*, s. 95.

²²⁷ Koca, *Türkiye Selçukluları Tarihi*, s. 173-174.

²²⁸ Kafesoğlu, "Anadolu Selçukluları", s. 380.

²²⁹ Niketas Khoniates, *Historia*, s. 137.

²³⁰ Uyumaz, *Sultan Alâeddin Keykubad Devri*, s. 7.

²³¹ İbnü'l Esir, *El Kâmil Fi't-Tarih*, cilt. 11, s. 173.

²³² Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 237.

²³³ Ebu'l Ferec, *Ebu'l Ferec Tarihi*, s. 309.

²³⁴ Koca, *Türkiye Selçukluları Tarihi*, s. 199-200.

arasında savaş çıkmasını engellemiş hem de Ermenilere karşı II. Rükneddin Kılıç Arslan ile Selahaddin Eyyubi arasında ittifak kurulmasını sağlamıştır.²³⁵

II. Rükneddin Kılıç Arslan, kazandığı önemli başarılarından sonra 1186 yılında, ülkeyi Türk devlet geleneğine göre on bir oğlu arasında taksim etmiştir.²³⁶ Bu taksime göre; Rükneddin Süleyman'a Tokat ve çevresini, Gıyâseddin Keyhüsrev'e Konya'yı, Muhyiddin Mesud'a Ankara ve civarını, Muizzeddin Kayserşah'a Malatya'yı, Mugiseddin Tuğrulşah'a Elbistan'ı, Nureddin Sultanşah'a Kayseri'yi, Kutbeddin Melikşah'a Sivas ve Aksaray'ı, Nizameddin Argunşah'a Amasya'yı, Nasıreddin Berkıarukşah'a Niksar'ı, Melik Sencer'e Ereğli'yi, ve son olarak Melik Arslanşah'a da Niğde'yi vermiştir.²³⁷ Kardeşi Şahinşah b. Mesud'un iki oğluna ise ülkesinden hisse ayırmıştır.²³⁸ Bununla birlikte bu on bir melik, kendilerine verilen yerlerde bağımsız hareket etmeyeceklerine ve sultan unvanını kullanamayacaklarına dair II. Kılıç Arslan'a söz vermişlerdir.²³⁹

II. Rükneddin Kılıç Arslan, ülkeyi çocukları arasında paylaştırdıktan sonra da veliaht olarak tayin ettiği en küçük oğlu I. Gıyâseddin Keyhüsrev'in yanına gitmiştir.²⁴⁰ Lâkin, Konya'da fiili bir iktidarı bulunmayan Sultan II. Rükneddin Kılıç Arslan, ülkeyi çocukları arasında paylaştırdıktan birkaç sene sonra, çocukları arasındaki taht kavgalarına ve kendisine karşı isyanlara şahit olarak, son zamanlarını acı içerisinde geçirmiştir.²⁴¹ II. Rükneddin Kılıç Arslan'ın 1192 yılında vefat etmesiyle de Türkiye Selçuklu tahtına I. Gıyâseddin Keyhüsrev (588-592/1192-1196—601-607/1205-1211)²⁴² çıkmıştır.²⁴³ Yeni sultanın tahta çıkmasına ilk başta kimse karşı gelmemiş ve I.

²³⁵ Sevim A.- Merçil, E., *Selçuklu Devletleri Tarihi*, s. 445; Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 238.

²³⁶ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 242.

²³⁷ Müneccimbaşı, *Camii'd Düvel*, s.25; Kaymaz, "Anadolu Selçuklularının İnhitâtında İdare Mekanizmasının Rolü", s. 111; İbn-i Bibi, *El-Evamirü'l-Ala'ıye*, s. 50-51; Aksarayî, *Müsameretü'l Ahbâr*, s. 23; Koca, *Türkiye Selçukluları Tarihi*, s. 206-207.

²³⁸ Kafesoğlu, "Anadolu Selçukluları", s. 381.

²³⁹ Uyumaz, *Sultan Alâeddin Keykubad Devri*, s. 7.

²⁴⁰ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 176; Kafesoğlu, *Selçuklu Tarihi*, s. 96.

²⁴¹ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 250.

²⁴² Aksarayî, *Müsameretü'l Ahbâr*, s. 23-25; İbn Bibi, *El-Evamirü'l-Ala'ıye*, s. 31-40; Müneccimbaşı, *Camii'd Düvel*, s. 36-41; Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 237-241; Baykara, *I. Gıyaseddin Keyhüsrev*, s. 7-72.

²⁴³ Kafesoğlu, *Selçuklu Tarihi*, s. 97.

Gıyâseddîn Keyhüsrev, beş yıl boyunca Türkiye Selçuklu sultanı olarak tahtta kalmıştır.²⁴⁴ Fakat, kardeşlerin en büyüğü olan Tokat meliki II. Rükneddin Süleyman Şah (592-600/1196-1204),²⁴⁵ 1197 yılında ona karşı isyan hareketi başlatarak, Konya'yı muhasara etmiştir.²⁴⁶ Konya halkı, dört ay devam eden bu muhasara neticesinde II. Rükneddin Süleyman Şah'ın kuşatmayı sonlandırması karşılığında, kuşatma boyunca yaptığı masraflarının karşılanacağını, eğer şehri almakta kararlı ise I. Gıyâseddîn ve çocuklarına herhangi bir zarar vermeyeceğine dair II. Rükneddin Süleyman Şah'a anlaşma önermişlerdir.²⁴⁷ II. Rükneddin Süleyman Şah da Konya halkına şehri almak istediğini iletince, Sultan I. Gıyâseddîn Keyhüsrev anlaşmayı imzalayıp, 21 Eylül 1197'de Konya'dan ayrılmıştır.²⁴⁸ Böylece, I. Gıyâseddîn Keyhüsrev'in ilk hükümdarlık dönemi (1192-1197), bu hadiseyle birlikte son bulmuştur.²⁴⁹

Tahta çıkan Sultan II. Rükneddin Süleyman Şah'ın ilk seferi, hâkimiyetini tanımayan kardeşlerine karşı olmuştur.²⁵⁰ Nitekim II. Rükneddin Süleyman Şah, ilk olarak kardeşi Argun Şah'ın yönetiminde bulunan Amasya'yı hâkimiyetine almıştır.²⁵¹ Bu arada, kardeşlerden Tuğrul Şah da II. Rükneddin Süleyman Şah'tan çekindiği için ona itaatini bildirmişti.²⁵² Öte yandan Ermeni kralı II. Leon, Türkiye Selçuklu Devleti'nin içerisinde bulunduğu bu durumdan faydalanarak, ülkesinin sınırlarını Kayseri'ye kadar genişletmiştir.²⁵³ Ancak, Ermenilerin Kayseri'ye kadar ulaşmasını ülkesi için bir tehdit gören Sultan II. Rükneddin Süleyman Şah, II. Leon'un üzerine sefer düzenleyip, onu Torosların güneyine göndermiştir.²⁵⁴ Bu hadiseden sonra da hâkimiyeti altına girmek istemeyen diğer kardeşleri üzerine sefer düzenlemeye karar veren II. Rükneddin Süleyman Şah, 1200'de Malatya hâkimi Muizzeddîn Kayser Şah'ı, daha sonra

²⁴⁴ Uyumaz, *Sultan Alâeddin Keykubad Devri*, s. 7.

²⁴⁵ Aksarayî, *Müsameretü'l Ahbâr*, s. 23-25; İbn Bibi, *El-Evamiirü'l-Ala'ie*, s.41-57, 77-97; Müneccimbaşı, *Camii'd Düvel*, s. 29-33; Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 237-264.

²⁴⁶ Aksarayî, *Müsameretü'l Ahbâr*, s. 21.İbn Bibi, *El-Evamiirü'l-Ala'ie*, s. 50-56.

²⁴⁷ İbn Bibi, *El-Evamiirü'l-Ala'ie*, s. 50-56; Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 177-180.

²⁴⁸ Kafesoğlu, *Selçuklu Tarihi*, s. 97.

²⁴⁹ Uyumaz, *Sultan Alâeddin Keykubad Devri*, s. 8.

²⁵⁰ Aksarayî, *Müsameretü'l Ahbâr*, s. 23-24; Kafesoğlu, *Selçuklu Tarihi*, s. 97.

²⁵¹ Müneccimbaşı, *Camii'd Düvel*, s. 59.

²⁵² Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 211.

²⁵³ Ebu'l Ferec, *Ebu'l Ferec Tarihi*, s. 474.

²⁵⁴ İbn Bibi, *El-Evamiirü'l-Ala'ie*, s. 103.

da Artukluların Harput kolunu hâkimiyetine almıştır.²⁵⁵ Bu esnada, Gürcülerin Kıpçaklılar ile ittifak yaparak, Erzurum hududuna kadar ilerlediklerini haber alan II. Rükneddin Süleyman Şah, Gürcüler üzerine sefer düzenlemek için hemen hazırlıklara başlamış ve ardından da Erzurum Saltuklu hükümdarı Melikşah'ın da yer aldığı Türkmen beylerini yanına çağırıştır.²⁵⁶ Fakat Sultan II. Rükneddin Süleyman Şah, Saltuklu hükümdarı Melikşah'ın yanına geç gelmesini gerekçe göstererek, Melikşah'ı hapse attırmış ve sonrasında da Erzurum'u ilhak etmiştir (1202).²⁵⁷ Erzurum'u ilhak ettikten sonra Gürcü seferine çıkan, ancak bu seferden bir başarı sağlayamayan Sultan II. Rükneddin Süleyman Şah,²⁵⁸ sefer dönüşünde de Ankara hâkimi Melik Mesud'u itaat altına almak için Ankara'yı kuşatmıştır.²⁵⁹ Üç yıl devam eden kuşatmaya daha fazla karşı koyamayacağını anlayan Melik Mesud ise II. Rükneddin Süleyman Şah'ın hâkimiyetini kabul ettikten sonra çocukları ile birlikte Ankara Kalesi'nden ayrılmıştır.²⁶⁰ Sultan II. Rükneddin Süleyman Şah, kendisine isyan eden kardeşlerini ortadan kaldırıp, merkezi otoriteyi tamamen sağladıktan sonra da 1204 yılında Gürcüler üzerine yeni bir sefer düzenlemek için yola çıkmış, ancak 6 Temmuz 1204'te Malatya'da kulunç hastalığından vefat etmiştir.²⁶¹

Selçuklu devlet adamları, II. Rükneddin Süleyman Şah'ın vefatından sonra merhum sultanın henüz on bir yaşında olan oğlu III. Kılıç Arslan'ı, Türkiye Selçuklu tahtına çıkarmışlardır.²⁶² Ancak, kardeşi Rükneddin Süleyman Şah'ın ölümünden sonra Selçuklu tahtına küçük yaştaki yeğeni III. Kılıç Arslan'ın çıktığını öğrenen I. Gıyâseddin

²⁵⁵ Aksarayî, *Müsameretü'l Ahbâr*, s. 24.

²⁵⁶ Uyumaz, *Sultan Alâeddin Keykubad Devri*, s. 8.

²⁵⁷ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 212-213; Münecimbaşı, *Camîu'd Düvel*, s. 30; İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Ala'îye*, s. 101.

²⁵⁸ Uyumaz, *Sultan Alâeddin Keykubad Devri*, s. 8.

²⁵⁹ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 285.

²⁶⁰ Halil Eldem, *Kayseri Şehri: Selçuklu Tarihi'nden Bir Bölüm*, Haz.: Kemal Göde, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1982, s. 38-40.

²⁶¹ İbnü'l Esir, *El Kâmil Fi't-Tarih*, cilt: 12, s. 76; Ebu'l Ferec, *Ebu'l Ferec Tarihi*, s. 360.

²⁶² Kafesoğlu, *Selçuklu Tarihi*, s. 97; Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 214.

Keyhüsrev, ikinci defa Selçuklu tahtına çıkabilmek için Anadolu'ya doğru hareket etmiş ve 1205 yılında ikinci kez Türkiye Selçuklu sultanı olmuştur.²⁶³

Sultan I. Gıyâseddîn Keyhüsrev, yeğeni III. Kılıç Arslan'ı ortadan kaldırdıktan sonra İznik Rum imparatoru Laskaris ile bir saldırmazlık antlaşması imzalamıştır.²⁶⁴ Daha sonra bölge ticaretinde söz sahibi olabilmek için 5 Mart 1207'de Antalya'yı Türkiye Selçuklu hâkimiyetine almıştır. Sonrasında da Kıbrıs Haçlıları ile ticari bir antlaşma yapmıştır.²⁶⁵ 1208'de ise Maraş'ı fethetmiştir. Sultan I. Gıyâseddîn Keyhüsrev, tahta çıktıktan hemen sonra antlaşma yaptığı İznik Rum imparatoru Laskaris'in bölgedeki yayılmacı faaliyetlerinden rahatsız olduğu için, Laskaris'e karşı Haçlılar ile bir antlaşma imzalamıştır.²⁶⁶ Daha sonra I. Gıyâseddîn Keyhüsrev, İznik Rum tahtı için kendisinden yardım talep eden III. Aleksios'u tahta çıkartmak amacıyla 1211'de İznik Rum imparatoru Laskaris ile Menderes kıyısındaki Antiocheia (Alaşehir) mevkiinde karşı karşıya gelmiş²⁶⁷ ve yapılan savaşta Türkiye Selçuklu sultanı I. Gıyâseddîn Keyhüsrev, 7 Haziran 1211'de savaş alanında şehit düşmüştür.²⁶⁸

I. Gıyâseddîn Keyhüsrev'in şehit edilmesinden sonra, Türkiye Selçuklu Devleti'nin tahtına Selçuklu devlet erkânının kararı ile Malatya meliki I. İzzeddin Keykavus (607-616/1211-1220)²⁶⁹ geçmiştir.²⁷⁰ Fakat, I. İzzeddin Keykavus'un kardeşi olan Tokat meliki Alâeddin Keykubad, babasının vefat haberini alır almaz kardeşine isyan bayrağını açmış²⁷¹ ve amcası Erzurum hâkimi Mugiseddîn Tuğrul Şah, Danişmendli Zaireddîn İli ve Ermeni kralı II. Leon'un desteğini alarak, Kayseri'yi

²⁶³ Anonim Selçukname, *Anadolu Selçuklu Tarihi*, s. 28; Aksarayî, *Müsameretü'l Ahbâr*, s. 24; Ebu'l Ferec, *Ebu'l Ferec Tarihi*, s. 486; İbn Bibi, *El-Evamirü'l-Ala'îye*, s. 106; İbnü'l Esir, *El Kâmil Fi't-Tarih*, cilt: 12, s.78; Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 297.

²⁶⁴ Kafesoğlu, *Selçuklu Tarihi*, s. 98.

²⁶⁵ İbn Bibi, *El-Evamirü'l-Ala'îye*, s. 129; Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 237; Uyumaz, *Sultan Alâeddin Keykubad Devri*, s. 8.

²⁶⁶ Ahmed bin Mahmûd. *Selçuknâme. II*, s. 150.

²⁶⁷ Aksarayî, *Müsameretü'l Ahbâr*, s. 25; İbn Bibi, *El-Evamirü'l-Ala'îye*, s. 132-135; Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 309-311.

²⁶⁸ Anonim Selçukname, *Anadolu Selçuklu Tarihi*, s. 28; Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 246.

²⁶⁹ İbn Bibi, *El-Evamirü'l-Ala'îye*, s. 132-218; Aksarayî, *Müsameretü'l Ahbâr*, s. 25; Müneccimbaşı, *Camiu'd Düvel*, s. 41-57; Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 293-327; Koca, *Sultan I. İzzeddin Keykavus*, s. 13-105.

²⁷⁰ Kafesoğlu, *Selçuklu Tarihi*, s. 98.

²⁷¹ Yinanç, *Türkiye Tarihi*, s. 23.

kuşatmıştır.²⁷² Sultan I. İzzeddin Keykavus, ilerleyen bölümlerde daha detaylı anlatılacak olan bu zor durumdan, Kayseri valisi Celâeddin Kayser'in Alâeddin Keykubad'ın kurduğu ittifakı bölme fikri sayesinde kurtulmuştur.²⁷³ Fakat tahta çıkmak isteyen Alâeddin Keykubad, taht mücadelesinden vazgeçmemiş ve kendisine tabii kuvvetlerle birlikte Ankara Kalesi'ne çekilmiştir.²⁷⁴ I. İzzeddin Keykavus ise kısa zamanda toparlanarak, Alâeddin Keykubad'ın peşine düşmüş ve Ankara Kalesi'ni kuşatmıştır.²⁷⁵ Yaklaşık bir yıl süren muhasara neticesinde zor durumda kalan Alâeddin Keykubad, kale halkına ve kendi hayatına dokunulmaması şartı ile kaleyi I. İzzeddin Keykavus'a vermeyi kabul etmiştir (1212-1213).²⁷⁶ Sultan İzzeddin Keykavus da kardeşine verdiği sözü tutarak, Alâeddin Keykubad'ı öldürtmemiş, ancak onu önce Minşar Kalesi'ne, daha sonra da Kezirpert Kalesi'ne hapsedirmiştir.²⁷⁷

I. İzzeddin Keykavus, merkezi otoriteyi tamamen sağladıktan sonra ilk olarak Kıbrıs kralı Hugue ve Venedik Krallığı ile ticari anlaşmalar yapmıştır (1214).²⁷⁸ Daha sonra Anadolu ticaretinde çok önemli bir konumu olan Sinop'u fethetmek üzere sefere çıkmış ve burayı 3 Kasım 1214'de alarak, önemli bir ticaret limanı haline getirmiştir.²⁷⁹ 1215 yılında da Ermeniler üzerine sefer tertip edip, Ermenileri tekrar Torosların güneyine göndermiştir.²⁸⁰ Bu sırada, Antalya'nın Hristiyanlar tarafından ele geçirildiğini öğrenen I. İzzeddin Keykavus, şehri bir ay boyunca kuşatmış ve bu kuşatma neticesinde 22 Ocak 1216'da Antalya'yı tekrar hâkimiyetine almıştır.²⁸¹ 1218 yılında ise Sultan I.

²⁷² Aksarayî, *Müsameretü'l Ahbâr*, s. 41-42; İbn Bibi, *El-Evamerü'l-Ala'îye*, s. 143-146; Anonim Selçukname, *Anadolu Selçuklu Tarihi*, s. 43.

²⁷³ İbn Bibi, *El-Evamerü'l-Ala'îye*, s. 146; Münecceimbaşı, *Camiu'd Düvel*, s. 43; Yinanç, *Türkiye Tarihi*, s. 24, Eldem, *Kayseri Şehri*, s. 62-63.

²⁷⁴ İbn Bibi, *El-Evamerü'l-Ala'îye*, s. 162-163.

²⁷⁵ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 322.

²⁷⁶ İbn Bibi, *El-Evamerü'l-Ala'îye*, s. 166-167; Koca, "Sultan İzzeddin Keykavus ile Melik Alaeddin Keykubad Arasında Geçen Otorite Mücadelesi", s. 939; Koca, *Sultan I. İzzeddin Keykavus*, s. 27.

²⁷⁷ Aksarayî, *Müsameretü'l Ahbâr*, s. 42-44; Münecceimbaşı, *Camiu'd Düvel*, s. 46; Uyumaz, *Sultan Alâeddin Keykubad Devri*, s. 9.

²⁷⁸ Koca, *Türkiye Selçukluları Tarihi*, s. 155; Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 324; Uyumaz, *Sultan Alâeddin Keykubad Devri*, s. 9.

²⁷⁹ Aksarayî, *Müsameretü'l Ahbâr*, s. 25; İbn Bibi, *El-Evamerü'l-Ala'îye*, s. 180; Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 281; Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 326.

²⁸⁰ İbn Bibi, *El-Evamerü'l-Ala'îye*, s. 190; Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 326.

²⁸¹ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 270-274; İbn Bibi, *El-Evamerü'l-Ala'îye*, s. 170-171; Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 329-330; Aksarayî, *Müsameretü'l Ahbâr*, s. 25; Münecceimbaşı, *Camiu'd Düvel*, s. 41-42.

İzzeddin Keykavus ile Ermeniler arasında Geben (Keban) Kalesi önünde şiddetli bir çarpışma olmuş ve bu çarpışmada Selçuklu kuvvetlerine karşı ağır bir yenilgi alan Ermeni kralı II. Leon, Sultan I. Keykavus ile barış anlaşması imzalamak zorunda kalmıştır.²⁸²

Sultan I. İzzeddin Keykavus, kazandığı bu başarılarından sonra Mengücek beyi Fahreddin Behram Şah'ın kızı Selçuk Hatun'la evlenerek,²⁸³ Mengücek Beyliği ile olan iyi ilişkileri daha da sağlamlaştırmıştır.²⁸⁴ Öte yandan, Eyyubilerin Halep hâkimi Melik Aziz'in küçük yaşta tahtta çıkmasını fırsat bilen bölgedeki diğer beyler, Halep'i ele geçirmek isteyince Halep beyleri de Sultan I. İzzeddin Keykavus'tan yardım istemişlerdir.²⁸⁵ Sultan I. İzzeddin Keykavus da Halep beylerinden gelen bu yardım çağrısı üzerine sefere çıkmış,²⁸⁶ ancak çeşitli sebeplerden ötürü başarısız bir şekilde ülkesine geri dönmüştür. (1218)²⁸⁷ Aldığı bu yenilgiden müteessir olan Sultan I. İzzeddin Keykavus, bu yenilginin sebebi olarak gördüğü bazı devlet adamlarını bir eve kapattırıp, yaktırmıştır.²⁸⁸ Sultan I. İzzeddin Keykavus, bu hadiseden sonra intikam almak için Diyarbekir hâkimi Nasreddin Mahmud ve Erbil sahibi Muzaffereddin Gök Börü ile ittifak kurmuş,²⁸⁹ ancak verem hastalığı sebebiyle Malatya'da vefat etmiştir. (1219-1220)²⁹⁰ Yerine ise Selçuklu devlet erkânının istişareleri neticesinde, Kezirpert

²⁸² İbn Bibi, *El-Evamirü'l-Ala'îye*, s. 191-195; Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 336; Koca, *Türkiye Selçukluları Tarihi*, s. 155-156; Aksarayî, *Müsameretü'l Ahbâr*, s. 25; Uyumaz, *Sultan Alâeddin Keykubad Devri*, s. 9.

²⁸³ İbn Bibi, *El-Evamirü'l-Ala'îye*, s. 205-206; Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 302.

²⁸⁴ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 337.

²⁸⁵ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 338-339.

²⁸⁶ Kafesoğlu, *Selçuklu Tarihi*, s. 99.

²⁸⁷ İbn Bibi, *El-Evamirü'l-Ala'îye*, s. 217-219.

²⁸⁸ Uyumaz, *Sultan Alâeddin Keykubad Devri*, s. 10; İbn Bibi, *El-Evamirü'l-Ala'îye*, s. 222; Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 339.

²⁸⁹ Kafesoğlu, *Selçuklu Tarihi*, s. 99.

²⁹⁰ Münecimbaşı, *Camiu'd Düvel*, s. 41-42; Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 322; Sevim, A.-Merçil, E., *Selçuklu Devletleri Tarihi*, s. 459.

Kalesi'nde hapiste bulunan I. Alâeddin Keykubad (616-634/1220-1237) ²⁹¹ Türkiye Selçuklu tahtına çıkarılmıştır. ²⁹²

BİRİNCİ BÖLÜM

ALÂEDDİN KEYKUBAD'IN ÇOCUKLUĞU, MELİKLİK DÖNEMİ, VEFATI VE KİŞİLİĞİ

1.1. Alâeddin Keykubad'ın Çocukluk Dönemi

Sultan Alâeddin Keykubad Keyhüsrev b. Kılıç Arslan b. Mesud b. Kılıç Arslan Süleyman b. Kutalmış b. Arslan Yabgu. b. Selçuk, ²⁹³ Türkiye Selçuklu Devleti'nin en kudretli ve en mesut dönemlerini yaşatan büyük Türk sultanıdır. ²⁹⁴ Sultan I. Gıyâseddîn Keyhüsrev'in ortanca oğlu ve ağabeyi İzzeddin Keykavus'un halefi olarak dünyaya gelen Alâeddin Keykubad'ın, çocukluk dönemine ait fazla bir bilgi olmadığı için tam olarak hangi tarihte dünyaya geldiği de bilinmemektedir. Ancak tarihi olaylar değerlendirilerek, onun doğum tarihi hakkında bazı çıkarımlar yapılabilir. ²⁹⁵ Rivayete göre, Sultan I. Gıyâseddîn Keyhüsrev, 1196 yılında kardeşi II. Rükneddin Süleyman

²⁹¹ İbn Bibi, *El-Evamirü'l-Ala'îye*, s. 218-458; Aksarayî, *Müsameretü'l Ahbâr*, s. 25; Müneccimbaşı, *Camîu'd Düvel*, s. 57-80; Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 325-402; Uyumaz, *Sultan Alâeddin Keykubad Devri*, s. 12-98.

²⁹² Aksarayî, *Müsameretü'l Ahbâr*, s. 25; İbn Bibi, *El-Evamirü'l-Ala'îye*, s. 223-224; Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 339-340; Uyumaz, *Sultan Alâeddin Keykubad Devri*, s. 10.

²⁹³ Müneccimbaşı, *Camîu'd- Düvel*, s. 59.

²⁹⁴ Bedirhan, *Orta çağ Tarihi*, s. 274.

²⁹⁵ Uyumaz, *Sultan Alâeddin Keykubad Devri*, s. 11.

Şah'la giriştiği taht mücadelesini kaybedip, Konya'dan İstanbul'a doğru yola çıktığında çocukları İzzeddin Keykavus ve Alâeddin Keykubad'ı yanında götüremediği için Alâeddin Keykubad ile İzzeddin Keykavus Konya'da kalmıştır.²⁹⁶ II. Rükneddin Süleyman Şah ise babalarından ayrı kalan şehzadeleri yanına çağırarak, birisini sağ diğerini de sol dizine oturtmuş ve onlara kendi yanında kalmaları ya da babalarının yanına gitmeleri hususunda özgür olduklarını söylemiştir.²⁹⁷ Şehzadeler ise amcalarına, Konya'dan ayrılıp babaları I. Gıyâseddin Keyhüsrev'in yanına gitmek istediklerini söylemişlerdir.²⁹⁸ Bu bağlamda; bu hadise göz önünde bulundurularak, Alâeddin Keykubad'ın 1196 yılında amcası II. Rükneddin Süleyman Şah'ın dizinde oturacak kadar küçük ancak, kendisine sorulan soruları muhakeme edecek bir yaşta, yani muhtemelen beş-altı yaşlarında olduğu ifade edilebilir.²⁹⁹ Başka bir rivayette ise Çaşnigir Seyfeddin Ayaba'nın,³⁰⁰ İstanbul'daki gurbet hayatında Alâeddin Keykubad'a: “*gurbet zamanında seni ve biraderini omuzlarımda taşıdım ve yetiştirdim, uzun saçlarınızı taradım, sizi beslemek için Rum dilinde alışveriş yaptım*”³⁰¹ demesi, Alâeddin Keykubad'ın en azından İstanbul'daki ilk yıllarında da omuzlarda taşınacak kadar küçük olduğunu gösterir.³⁰²

Yine İbn Bibi'nin rivayetine göre, III. Kılıç Arslan'ın küçük yaşta tahta çıkmasından rahatsız olan Selçuklu devlet adamları, I. Gıyâseddin Keyhüsrev'i tahta

²⁹⁶ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 181; Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 270, 291.

²⁹⁷ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 182.

²⁹⁸ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Ala 'iye*, s. 66.

²⁹⁹ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 11.

³⁰⁰ Seyfeddin Ayaba, Türkiye Selçuklu Devleti hizmetinde mühim görevler üstlenmiş; atabeylik, çaşnigirlik ve melikü'l-ümerâ gibi makamlara getirilmiştir. I. Gıyâseddin Keyhüsrev zamanında ise çaşnigirlik görevine getirilen ve bu görev ile aldığı unvanı ömrünün sonuna kadar kullanan Seyfeddin Ayaba, Sultan Gıyâseddin Keyhüsrev'in İstanbul'daki 1196 yılında başlayan sürgün hayatı sırasında şehzadeler İzzeddin Keykavus ve Alâeddin Keykubad'ın atabeyliğini yapmıştır. Sultan İzzeddin Keykavus zamanında ise Melikü'l-Ümerâlık makamına getirilen Seyfeddin Ayaba, Sultan I. İzzeddin Keykavus ve Sultan I. Alâeddin Keykubad'ın Selçuklu tahtına çıkmasında büyük rol oynamış ancak merkezi otoriteyi sarsacak bir konuma geldiği için 6 Haziran 1223'te Alâeddin Keykubad tarafından ortadan kaldırılmıştır. Daha detaylı bilgi için bkz. Barış Saday, *Türkiye Selçuklu Devlet Adamı Seyfeddin Ayaba*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2012, s. 12-18.

³⁰¹ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 229.

³⁰² Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 11.

çıkartmak istemişler ve saltanat haberini vermesi için 1205 yılında Hacip Zekeriya'yı,³⁰³ İstanbul'da bulunan Gıyâseddin Keyhüsrev'in yanına göndermeye karar vermişlerdir. Bu karar neticesinde İstanbul'a giden Hacip Zekeriya, Gıyâseddin Keyhüsrev'le görüşebilmek için bir süre onun yaşadığı sarayı gözetlemiş ve bu sırada İzzeddin Keykavus ile Alâeddin Keykubad'ın arkadaşlarıyla beraber bahçede değirmen yaparak, içinden su geçirdiklerini görmüştür.³⁰⁴ Bu hadise de iki kardeşin İstanbul'daki hayatlarının sonuna doğru hâlâ oyun dönemleri içerisinde olduğunu göstermektedir.³⁰⁵ Netice itibariyle yukarıda bahsedilen bu rivayetlere istinaden, Alâeddin Keykubad'ın İstanbul'daki yaşamının sonunda en fazla on dört-on beş yaşlarında olduğu kabul edilebilir. Yine bu çıkarımlara göre, Alâeddin Keykubad'ın 1205 yılında on dört-on beş yaşında olduğu kabul edilirse, onun muhtemelen 1189-1190 yılında dünyaya geldiği kabul edilebilir.³⁰⁶

Alâeddin Keykubad'ın doğum tarihinden, babası I. Gıyâseddin Keyhüsrev'in tahtı kardeşi Rükneddin Süleyman Şah'a bıraktığı 1196 tarihine kadar olan çocukluk dönemiyle ilgili ise kaynaklarda hemen hemen hiçbir bilginin olmadığı görülmektedir. Bununla birlikte, Alâeddin Keykubad'ın babasının ilk saltanat yıllarında (1192-1196), Konya'da ailesi ile yaşadığı ifade edilebilir.³⁰⁷

Alâeddin Keykubad'ın babası ve kardeşiyle birlikte geçirdiği sürgün yılları ise (1196-1205) oldukça meşakkatli ve zorlu geçmiştir.³⁰⁸ Alâeddin Keykubad, babası Gıyâseddin Keyhüsrev'in tahtı kardeşi Rükneddin Süleyman Şah'a bırakmasından sonra bir süreliğine ağabeyi İzzeddin Keykavus ile birlikte Konya'da kalmış; sonrasında da iki kardeş, kendi istekleriyle Ermeni kralı II. Leon'un³⁰⁹ ülkesi Kilikya'da³¹⁰ bulunan

³⁰³ Rükneddin Süleyman Şah, III. Kılıç Arslan ve I. Gıyaseddin Keyhüsrev dönemlerinde Türkiye Selçuklu Devleti'nde hâcîlik görevinde bulunan Selçuklu devlet adamıdır. Daha detaylı bilgi için bkz. İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 111-117.

³⁰⁴ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 107.

³⁰⁵ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 11.

³⁰⁶ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 12.

³⁰⁷ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 291.

³⁰⁸ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 291-292.

³⁰⁹ 1187-1219 yılları arasında Ermeni kralı olan II. Leon, tahtta kaldığı süreçte bölgede yayılmacı bir siyaset izleyip, sınırlarını İskenderun Körfezi'nden Alâiye Kalesi'nin doğusuna kadar genişletmiştir. II. Leon Kazandığı bu başarılarından sonra Kilikya Ermeni Krallığı'na azamet dönemini yaşattırarak, Kilikya

babalarının yanına gitmiştir.³¹¹ Alâeddin Keykubad, babası ve ağabeyi ile birlikte bir süreliğine Kozan'da kaldıktan sonra sırasıyla Malatya'daki amcası Muizeddin Kayserşah'ın³¹² ve Elbistan'daki amcası Mugiseddin Tuğrulşah'ın³¹³ yanına gitmiştir.³¹⁴ Daha sonra babası ve ağabeyiyle birlikte Halep, Diyarbakır ve Ahlat üzerinden Canit (Canik)'e ulaşan Alâeddin Keykubad, buradan da ailesiyle beraber İstanbul'a gitmiştir.³¹⁵ Alâeddin Keykubad, İstanbul'un 1204 yılında Haçlılar tarafından yağmalanıp, ele geçirilmesi neticesinde de babası Gıyâseddin Keyhüsrev ve ağabeyi

Ermenilerinin siyasi birliğini tesis etmiş ve bu başarılarından sonra da German imparatoru VI. Heinrich tarafından kral olarak tanınmıştır. Daha detaylı bilgi için bkz. Ersan, *Selçuklular Zamanında Anadolu'da Ermeniler*, s. 117.

³¹⁰ İlk Çağ'da Helenlerce *Kilikia* diye adlandırılan bu bölge bugünkü adıyla Çukurova'yı ve Mersin'den Alanya'ya kadar uzanan sahil şeridi ile bu bölgenin arkasındaki Toros Dağları'nın güney yamaçlarını içine alır.

³¹¹ İbnü'l Esir, *El Kâmil Fi't-Tarih*, cilt: 12, s. 169; Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 184.

³¹² II. Kılıç Arslan 1186 yılında ülkesini, on bir oğlu arasında paylaştırmış, Malatya'yı da Muizeddin Kayserşah'a vermiştir. Ancak kısa bir süre sonra kardeşler arasında taht kavgaları başlamış, Sivas emiri Kutbeddin Melikşah, Konya'yı ele geçirip, kendisini veliaht ilan ettirmiş ve diğer kardeşlerini saf dışı bırakmaya çalışmıştır. Baskıdan bıkan Malatya Emiri Muizeddin Kayserşah ise 1191 yılında Selahaddin Eyyubi'ye sığınmış, onun desteğini sağladıktan sonra da tekrar Malatya'ya dönmüştür. Daha detaylı bilgi için bkz. Ergün Lafli, "Kahramanmaraş İli'nin Selçuklu Vilayeti Haline Gelmesinin Arkeolojik Kanıtları", *Uluslararası Selçuklu Döneminde Maraş Sempozyumu II. Cilt*, 17-19 Kasım 2016, Kahramanmaraş Bşb. Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı Yayınları, Kahramanmaraş 2017, s. 35.

³¹³ II. Kılıç Arslan'ın oğlu, Alâeddin Keykubad'ın amcası. Ayrıca Elbistan ve Erzurum meliki. (Ö. 622/1225) Türkiye Selçuklu sultanı II. Kılıç Arslan eski Türk geleneğine uyarak, ülkesini çocukları arasında taksim etmiş, Mugiseddin Tuğrul Şah'a da Elbistan'ı vermiştir. Fakat daha babalarının sağlığında kardeşler arasında taht kavgaları vuku bulmuş, onun ölümünden sonra da artarak devam etmiştir. Kardeşler arasındaki bu mücadeleyi Tokat meliki II. Süleyman Şah kazanmıştır. Süleyman Şah kardeşlerinden çoğunun hâkim olduğu bölgeleri ellerinden almış, bazılarını da kendisine tâbi kılarak Türkiye Selçuklu Devleti'nin siyasi birliğini yeniden tesis etmiştir. Mugiseddin Tuğrul Şah da II. Süleyman Şah'ı matbu tanıyıp (594/1198) hâkimiyet alanını muhafaza etmiştir. II. Süleyman Şah, komşu İslâm ülkelerine saldırıları gittikçe artan Gürcüleri ortadan kaldırmak ve Doğu Anadolu'ya sahip olmak amacıyla kalabalık bir ordu ile harekete geçtiğinde yanında Elbistan Meliki Mugiseddin Tuğrul Şah da yer almıştır. Erzurum'a geldiklerinde ise bölgenin hâkimi Saltuklulardan Melik Alâeddin Melikşah, Selçuklu sultanını usulüne uygun şekilde karşılamasına rağmen geç kaldığı ve kusurlu davrandığı gerekçesiyle ülkesi Mugiseddin Tuğrul Şah'a verilmiştir. (2 Şevval 598/25 Haziran 1202). Mugiseddin Tuğrulşah, daha sonra Alâeddin Keykubad ile kardeşi İzzeddin Keykavus arasındaki taht mücadelesinde Alâeddin Keykubad'ın yanında yer almış, vefat edene kadar da Alâeddin Keykubad'a itaatkâr davranmıştır. Bundan dolayı Alâeddin Keykubad saltanatının sonuna kadar Mugiseddin Tuğrul Şah'ın üzerine sefer düzenlememiştir. Siyasi hayatı boyunca Türkiye Selçuklu Devleti'ne koşulsuz bir şekilde bağlılık gösteren Mugiseddin Tuğrulşah, 1225 yılında vefat etmiştir. Bkz. Faruk Sümer, "Tuğrul Şah", *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt: 41, TDV Yayınları, Ankara 2003, ss. 346-347, s. 346-347.

³¹⁴ Öngül, *Selçuklular Tarihi ve Beylikler*, s. 97.

³¹⁵ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 184-194.

İzzeddin Keykavus ile birlikte babasının kayınpederi Mavrozomes'in³¹⁶ yanına gitmiş ve babasının 1205 yılında Konya'da tahta çıkmasına kadar İstanbul'da yaşamıştır.³¹⁷

1.2. Alâeddin Keykubad'ın Eğitim Hayatı

Alâeddin Keykubad'ın eğitim hayatıyla ilgili kaynaklarda oldukça kısıtlı bilgiler bulunmaktadır. Ancak, onun babasının ilk saltanatı yıllarında (1192-1196) Selçuklu sarayında, muhtemelen iyi bir eğitim aldığı anlaşılmaktadır.³¹⁸ Yine kaynaklarda, Alâeddin Keykubad'ın Konya'daki atabeyinin kim olduğuna dair herhangi bir bilginin olmadığı görülmektedir. Alâeddin Keykubad'ın İstanbul'daki gurbet hayatındaki atabeyi ise Seyfeddin Ayaba'nın olduğu rivayet edilmektedir.³¹⁹ Nitekim Seyfeddin Ayaba, İstanbul'da Alâeddin Keykubad'a kitabet, edebiyat ve diğer ilimleri öğretmiştir.³²⁰ Diğer bir rivayete göre de Alâeddin Keykubad'ın atabeyi Emir Bedreddin Gevhertaş'tır.³²¹ Bununla birlikte Bedreddin Gevhertaş'ın³²² muhtemelen Alâeddin Keykubad'ın melikliği döneminde ona atabeylik yaptığı bilinmektedir.³²³

³¹⁶ Manuel Mavrozomes, Türkiye Selçuklu Devleti'nin en mühim emirleri arasındadır. Tarihî kaynaklarda Manuel Mavrozomes ismi I. Gıyâseddin Keyhüsrev'in sürgün döneminde İstanbul'da onu ağırlayan sonrada ona kızını veren kayınpeder olarak geçmektedir. Manuel Mavrozomes, I. Gıyâseddin Keyhüsrev'in ikinci defa tahta çıkmasından sonra Selçuklu siyasi hayatında daha fazla görülmeye başlamıştır. Hususiyetle I. Alaeddin Keykubad devrinde Türkiye Selçuklu Devleti'nin en üst mertebesinde görevler almıştır. Manuel Mavrozomes, Selçuklu soyundan gelmediği halde melik unvanı ile de anılmıştır. Ayrıca Manuel Mavrozomes'un ölümüne kadar Hristiyanlığa bağlı olduğu bilinmektedir. Yine Mavrozomes ailesinin Komnenos ailesi ile bağı olması dolayısıyla Manuel Mavrozomes'un Türkiye Selçuklu Devleti'ndeki hizmeti dikkate şayandır. Daha detaylı bilgi için bkz. Hacıgökmen, "Manuel Mavrozomes ve Türkiye Selçuklu Devletine Hizmeti", s. 249-265.

³¹⁷ İbn Bibi, *El-Evami'ü'l-Alâiyye*, s. 67-79.

³¹⁸ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 315.

³¹⁹ İbn Bibi, *El-Evami'ü'l-Alâiyye*, s. 290.

³²⁰ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 315.

³²¹ Eflaki, *Ariflerin Menkıbeleri*, s. 93.

³²² Alâeddin Keykubad'ın atabeyi olarak bilinen Bedreddin Gevhertaş (D.? -Ö. 1262) askeri özelliğiyle öne çıkan bir devlet adamıdır. O aynı zamanda Ahi teşkilatının önemli bir temsilcisidir. Ayrıca Çaşnigirlik görevini de yapmıştır. O dönemde Konya'ya göçen Sultanu'l Ulema Bahaeddin Veled'le çok yakın dostluk kurmuştur. Alaeddin Keykubad'ın vefatından sonra da Moğol istilası döneminde Moğollara karşı savaşmış ve II. İzzeddin Keykavus'un emir-i silahtarlığını yapmıştır. Ancak daha sonra II. İzzeddin Keykavus'un Bizans'a kaçmasından sonra tahta çıkan IV. Rükneddin Kılıçarslan'ın veziri Süleyman Pervane tarafından, Moğol ordu komutanı Noyan'a teslim edilmiş ve öldürülmüştür. Daha detaylı bilgi için bkz. Hacıgökmen, "Alâeddin Keykubad Dönemi Emirlerinden Atabey Bedreddin Gevhertaş", s. 119-136.

³²³ Hacıgökmen, "Sultanlar Muallimi Mecdüddin İshak", s. 121.

İlk eğitiminin büyük bir kısmını Konya’da ve İstanbul’da alan ve bundan dolayı yüksek bir kültüre sahip olan Alâeddin Keykubad, siyasi kişiliğinin bir yansıması olarak, tarih bilimine müstesna bir alâka göstermiştir. Özellikle eski devirlerde yaşamış olan padişah ve meliklerin hayatlarından bahseden kitapları merakla okumuş³²⁴ ve şiire büyük bir ilgi duymuştur. İyi düzeyde Farsça bildiği için şiirlerini de Farsça yazmıştır. Bunun yanında; müzik, mimarlık, kuyumculuk, bıçakçılık, bakırcılık, resim ve dericilik alanlarında büyük bir bilgi birikimine sahip olduğu da bilinmektedir. Alâeddin Keykubad’ın Gazali’nin Kimyayı Saadetini, Nizamül-Mülk’ün Siyasetnamesini ve Keykavus b. İskender’in Kabusnamesini de büyük bir aşkla okuduğu bilinmektedir.³²⁵

Alâeddin Keykubad, Arapçayı anlar; Rumçayı³²⁶ ve Farsçayı da iyi bir şekilde konuşurdu.³²⁷ Alâeddin Keykubad’ın Rumçayı bu kadar iyi bilip konuşmasında ise çocukluk yıllarındaki eğitiminin büyük bir kısmını İstanbul’da geçirmesinin ve burada Rumçayı öğrenmesinin önemli bir etkisinin olduğu söylenebilir.³²⁸

1.3. Alâeddin Keykubad’ın Meliklik Dönemi

1.3.1. Tokat Meliki Olarak Tayin Edilmesi

I. Gıyâseddin Keyhüsrev ve çocuklarının İstanbul’daki sürgün hayatı devam ederken Rükneddin Süleyman Şah, 6 Temmuz 1204’te kulunç hastalığından vefat etmiştir.³²⁹ Rükneddin Süleyman Şah’ın ölümünden sonra hemen harekete geçen Selçuklu devlet adamları da altı yaşındaki III. Kılıçarslan’ı tahtta çıkarmışlardır.³³⁰ Ancak, III. Kılıçarslan’ın küçük yaşta olmasından rahatsız olan uç Türkmenlerinin lideri konumundaki Danişmendli Yağıbasan oğullarından Müzaffereddin Mahmud, Zahireddin

³²⁴ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 352.

³²⁵ İbn Bibî, *El-Evamirü ’l-Alâiyye*, s. 251-252.

³²⁶ O dönemin meşhur hekimlerinden hekim Ebû Sâlim İbn Keraya el-Nasrani el-Yakubi el Malati, Alâeddin Keykubad’ın hizmetinde bulunmuş ve önemli mevkilere gelmişti. Ancak onun bu yükselişi tıp alanındaki yetkinliğinden gelmiyordu. Nitekim tıp ilminde bilgisi çok fazla da değildi. Bu hekimin Alâeddin Keykubad’ın meclisinde söz sahibi olmasının en büyük nedeni ise onun Rum dilini çok iyi bilmesiydi. Bkz. Ebu’l Ferec, *Ebu’l Ferec Tarihi*, s. 444.

³²⁷ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 412.

³²⁸ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 12.

³²⁹ İbnü’l Esir, *El Kâmil Fi’t-Tarih*, cilt: 12, s. 166.

³³⁰ Aksarayî, *Müsameretü’l Ahbâr*, s. 24; Niğdeli Kadı Ahmed, *El-Veledü’ş-Şefik Vel Hafidül-Halik’ı*, s. 440.

İli, Bedreddin Yusuf³³¹ ve Türkiye Selçuklu Devleti'nin Antalya valisi Mübarizeddin Ertokuş³³² vilayet emirlerinin de desteğini alarak, I. Gıyâseddin Keyhüsrev'i ikinci kez Selçuklu tahtına çıkarmak istemişlerdir.³³³ Bu beyler, saltanat davetini iletmesi için I. Gıyâseddin Keyhüsrev'in eski hacibi Hacı Zekerîya'yı, mektuplar ve ahitnamelerle birlikte İstanbul'da bulunan I. Gıyâseddin Keyhüsrev'in yanına göndermişlerdir. Eski hacibi Hacı Zekerîya'nın huzuruna gelip, yaşanan hadiseleri kendisine iletmesinden sonra saltanat davetini kabul eden I. Gıyâseddin Keyhüsrev, vakit geçirmeden kayınpederi Mavrozomes ve oğulları İzzeddin Keykavus ile Alâeddin Keykubad'ı yanına alarak, saltanat merkezi Konya'ya doğru hareket etmiştir.³³⁴ Ancak, İznik'e vardıklarında Theodoros Laskaris³³⁵ I. Gıyâseddin Keyhüsrev'e, Sultan III.

³³¹ Bu üç kardeş Danişmendli Beyliği'nin yıkılmasından sonra Danişmendli askerleri ve o dönem mühim bir nüfusa sahip Danişmendli göçerleri ile Türkiye Selçuklu Devleti'nin hizmetine girmiştir. Bu kardeşlerden Zahirreddin İli, Danişmendli askerleri ve göçerleri ile uçları hâkimiyeti altına almıştır. Hatta Danişmendli askerlerinin Miryakefalon Savaşı'nın kazanılmasında çok büyük bir etkisi olmuştur. Onların bu gücü, II. Kılıçarslan'ın vefatından sonra I. Gıyâseddin Keyhüsrev'in ikinci defa tahta çıkmasında Uç Türkmenlerinin ve Zahirreddin İli'nin doğrudan etki etmesinde daha fazla ortaya çıkmıştır. Zira bu dönem Muzafferüddin Mahmud, Aksaray valiliğine, Zahirreddin İli ise pervanelik görevine getirilmiştir. I. İzzeddin Keykavus ve I. Alaeddin Keykubad arasındaki taht mücadelesinde ise Yağıbasan oğulları I. Alaeddin Keykubad'ın yanında yer almışlardır. Hatta Yağıbasan oğulları hapiste bulunan I. Alaeddin Keykubad'ı tahta çıkarmak istemişlerdir. Ancak onların bu tutumu I. İzzeddin Keykavus'un tepkisini çekmiştir. Bu hadiseden sonra I. İzzeddin Keykavus hayal kırıklığına uğramış ve çok üzülmüştür. O bunu bir ihanet kabul etmiş ve bu ihanetle ilgili Farsça şiirler yazmıştır. Bu hadise onun kinlenmesine neden olmuş ve bunun neticesinde saltanatı süresince Danişmendli Yağıbasan Oğullarına karşı olumsuz bir politika izlemiştir. Hatta bu kin onun zihninde öyle bir hale gelmiştir ki Zahirreddin İli'nin kabrini bulup kemiklerini yakmıştır. Daha detaylı bilgi için bkz. Muharrem Kesik, *Dânişmendliler (1085-1178); Orta Anadolu Fatihleri*, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul 2017, s. 152-153; Hacıgökmen, "Selçuklu-Danişmendli İlişkileri Çerçevesinde Kadınhanı'na Adını Veren Raziye Devlet Hatun", s. 36-47.

³³² Antalya'nın ilk Türk ve askeri mülki amiri olan Mübarizeddin Ertokuş, I. Gıyâseddin Keyhüsrev'in has kölelerindendir. Sultan I. Gıyâseddin Keyhüsrev 1207 yılında Antalya'yı fethedince buranın subaşı ve askeri komutanlığına Mübarizeddin Ertokuş'u atamıştır. Ancak, Rumların isyanı neticesinde Antalya Selçuklu hâkimiyetinden çıkınca, 1216 yılında Sultan I. Gıyâseddin Keyhüsrev Antalya'yı ikinci defa fethetmiş ve Antalya subaşılığına tekrar Mübarizeddin Ertokuş'u tayin etmiştir. Mübarizeddin Ertokuş, Sultan Alâeddin Keykubad döneminde ise Alâiye ve Doğu Akdeniz sahillerinin alınmasında büyük çaba göstermiştir. Yine Alâeddin Keykubad, Erzincan'ı aldıktan sonra buranın idaresini büyük oğlu Gıyâseddin'e vermiş ve Mübarizeddin Ertokuş'u da onun atabeyi olarak atamıştır. Mübarizeddin Ertokuş daha sonra Melik Gıyâseddin ile Trabzon üzerine sefer düzenlemiş, ancak bu seferde başarılı olamamıştır. Bu hadiseden sonra ise kaynaklarda Mübarizeddin Ertokuş'la ilgili herhangi bir kaydın olmadığı görülmektedir. Daha detaylı bilgi için bkz. Aydın Taneri, "Mübârizüddin Ertokuş", *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt: 9, TDV Yayınları, Ankara 2003, ss. 312-313.

³³³ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 216.

³³⁴ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 296-297.

³³⁵ Theodoros Laskaris (1175-1222) 1204 yılında Haçlıların İstanbul'u istila etmesiyle İznik'e kaçmış ve burada İznik Rum İmparatorluğunu kurmuştur. 1208 yılında ise imparator unvanını alan Theodoros Laskaris, Haçlılar ve Trabzon Rum İmparatorluğuyla yaptığı savaşlarda Türkiye Selçuklu Devleti ile

Kılıçarslan'la anlaşma yaptığını ve bu anlaşmadan dolayı kendi topraklarından Türkiye Selçuklu Devleti'ne herhangi bir geçişe izin veremeyeceğini söylemiştir.³³⁶ Fakat, zaman kaybetmek istemeyen I. Gıyâseddin Keyhüsrev, Theodoros Laskaris'e bir elçilik heyeti göndererek, onunla bir anlaşma imzalamıştır.³³⁷ Bu anlaşma neticesinde, Selçukluların daha önceden fethettikleri Honas,³³⁸ Lâdik (Denizli) ve Konya sınırına kadar olan diğer kaleler Laskaris'e verilecekti. Bu anlaşmanın teminatı olarak da şehzadeler İzzeddin Keykavus ile Alâeddin Keykubad ve Hacib Zekeriya, Laskaris'in yanında rehin olarak kalacaklardı. Gıyâseddin Keyhüsrev, tahtta çıkıp vaat ettiği yerleri Laskaris'e verdiğinde ise rehinerler Konya'ya gönderilecekti. Gıyâseddin Keyhüsrev, Laskaris ile yaptığı bu anlaşmadan sonra kayınpederi Mavrozomes ve beraberindekiler ile Uluborlu (Borgulu)'ya³³⁹ ulaşmıştır.³⁴⁰

Laskaris'le yapılan anlaşma gereği İznik'te kalan Alâeddin Keykubad ve İzzeddin Keykavus'un İznik'teki rehinelik dönemi ise Hacip Zekeriya'nın sayesinde çok az sürmüştür.³⁴¹ Nitekim Hacip Zekeriya bir plan yaparak, ilk önce şehzadelerin saraydan çıkmalarını sağlamış ve onların ata binmeleri için izin almıştır.³⁴² Daha sonra da şehzadelere eşlik eden muhafızlara bazı vaatlerde bulunarak, İzzeddin Keykavus ve Alâeddin Keykubad'ı kaçırmıştır.³⁴³ Planını başarılı bir şekilde uygulayan Hacip Zekeriya, Alâeddin Keykubad ve İzzeddin Keykavus'u yanına alarak, Uluborlu'da bulunan Gıyâseddin Keyhüsrev'in yanına gitmiştir.³⁴⁴ Oğullarının yanına gelmesinden büyük bir mutluluk duyan Gıyâseddin Keyhüsrev ise hemen harekete geçerek, eskiden

ittifak yapmıştır. 1222 yılında vefat edince de İznik Rum tahtına damadı Dukas Vatatzes geçmiştir. Daha detaylı bilgi için bkz. Işın Demirkent, "Bizans", *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt: 6, TDV Yayınları, Ankara 2003, ss. 230-244.

³³⁶ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 219.

³³⁷ Öngül, *Anadolu Selçukluları ve Beylikler*, s. 98.

³³⁸ Günümüzde Denizli İli'nin ilçesi.

³³⁹ Bugün Isparta il sınırında bulunan ilçe.

³⁴⁰ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 111.

³⁴¹ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 13.

³⁴² Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 221.

³⁴³ Sevim-Yücel, *Türkiye Tarihi*, s. 348.

³⁴⁴ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 13.

meliklik yaptığı Uluborlu'da topladığı orduyla Konya'ya gitmiş ve Şubat-Mart 1205 yılında ikinci defa Türkiye Selçuklu Devleti'nin hükümdarı olmuştur.³⁴⁵

Sultan I. Gıyâseddîn Keyhüsrev, tahta çıktıktan sonra en büyük oğlu İzzeddin Keykavus'u Malatya'ya, ortanca oğlu Alâeddin Keykubad'ı Tokat merkez olmak üzere Danişmend iline, en küçük oğlu Celâeddin Keyferidun'u ise Koyluhisar'a melik olarak atamıştır.³⁴⁶ Böylece Alâeddin Keykubad, babasının öldüğü 1211 yılına kadar yaklaşık altı yıl boyunca Tokat meliki olarak görev yapmıştır. Ancak I. Gıyâseddîn Keyhüsrev, özellikle babası II. Kılıç Arslan döneminde yaşanan acı tecrübelerin tekrar yaşanmaması için³⁴⁷ melik olarak atadığı oğullarına hutbe okutmalarını, para bastırmalarını ve kendi emri dışında komşu devletlerle savaş ve barış yapmalarını yasaklamıştır.³⁴⁸

I. Gıyâseddîn Keyhüsrev, Melik Alâeddin'i Tokat'a atadıktan sonra Melik Alâeddin'e yardımcı olmaları için komutanlar, âlimler ve devletin ileri gelenlerini tahsis etmiştir.³⁴⁹ Gıyâseddîn Keyhüsrev'in, Tokat'a gönderdiği bu devlet görevlileri içerisinde Alâeddin Keykubad'a Tokat'ta atabeylik yapmış olan Bedreddin Gevhertaş'ın da olduğu rivayet edilmektedir.³⁵⁰

Melik Alâeddin Keykubad, Danişmend Türkmenlerinin yoğun olarak yaşadığı Tokat iline geldikten sonra Danişmend Türkmenleriyle iyi ilişkiler içerisinde olmuştur. Bu olumlu ilişkiler neticesinde, ilerleyen zamanlarda Alâeddin Keykubad ve kardeşi İzzeddin Keykavus arasında yaşanacak taht mücadelesinde, Danişmendli Zahireddin İli, Danişmend Türkmenleriyle beraber Alâeddin Keykubad'a destek vermiştir.³⁵¹

Yaklaşık altı yıl boyunca Tokat melikliği yapmış olan Alâeddin Keykubad'ın, meliklik dönemine ait adına basılmış üç tane sikkesi bulunmaktadır. Bunlardan bakır

³⁴⁵ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 222; İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 117.

³⁴⁶ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 222; İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 120.

³⁴⁷ Baykara, *I. Gıyaseddin Keyhüsrev*, s. 32.

³⁴⁸ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 298.

³⁴⁹ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 123.

³⁵⁰ Eflaki, *Ariflerin Menkıbeleri*, s. 93; Hacıgökmen, "Sultanlar Muallimi Mecdüddin İshak" s. 421.

³⁵¹ Hacıgökmen, "Menakıb-ı Şeyh Evhadü'd-Din-i Kirmani'de Geçen Selçuklu Tarihi ile İlgili Bilgiler ve Değerlendirilmesi", s. 551.

olan sikkenin nerede ve hangi tarihte basıldığına dair herhangi bir bilgi yoktur.³⁵² Ancak bu sikkenin Alâeddin Keykubad'ın İzzeddin Keykavus'u Kayseri'de kuşattığı sırada basıldığı bilinmektedir.³⁵³ Bu sikkenin üzerinde “*El-Melikü'l-Mansur Keykubad b. Keyhüsrev Nasıru Emirü'l-Mü'minin*” yazısı vardır. İkinci sikke gümüş olup, Gıyâseddin Keyhüsrev'in ölüm senesinde hicri 608 yılında Tokat'ta basılmıştır. Üzerinde “*El-Melikü'l-Mansur Alaüddeve Ve'd-din Ebu'l-Muzaffer Keykubad b. Keyhüsrev Nasıru Emirü'l-Mü'minin*” yazılıdır.³⁵⁴ Üçüncü sikke de yine gümüş olup, İzzeddin Keykavus'un saltanatının ikinci yılında hicri 609 yılında basılmıştır. Üzerinde ikinci sikkenin üzerindeki yazının aynısı vardır. Bu sikkelerde Alâeddin Keykubad'ın meliklik döneminde yaptığı faaliyetler hakkında herhangi bir bilgi yoktur. Sadece Sahip Mecdüddin ve Şerefeddin Muhammed'in meliklik döneminde Alâeddin Keykubad'ın maiyetinde olduğu bilgisi vardır.³⁵⁵

1.3.2. Alaeddin Keykubad'ın Kardeşi İzzeddin Keykavus ile Yaptığı Saltanat Mücadelesi ve Esareti

Sultan I. Gıyâseddin Keyhüsrev, 7 Haziran 1211'de Alaşehir'de İznik imparatoru Theodoros Laskaris'le yaptığı savaşta şehit edilince,³⁵⁶ Selçuklu devlet erkânı Gıyâseddin Keyhüsrev'in oğullarından İzzeddin Keykavus, Alâeddin Keykubad ve Celâleddin Keyferidun'dan hangisinin tahta çıkacağını belirlemek için bir istişare toplantısı yapmıştır.³⁵⁷ Bu devlet erkânı içerisinde bulunan Maraş meliki ve sahibi İbrahim oğlu Nusretüddin Hasan,³⁵⁸ Malatya meliki İzzeddin Keykavus'un tahtta

³⁵² Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 14.

³⁵³ Artuk, “Alaeddin Keykubad'ın Meliklik Devri Sikkeleri”, s. 267.

³⁵⁴ Erkiletlioğlu-Güler, “Türkiye Selçuklu Sultanları ve Sikkeleri”, s. 97.

³⁵⁵ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 14.

³⁵⁶ Anonim Selçukname, *Anadolu Selçuklu Tarihi*, s. 28.

³⁵⁷ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 247.

³⁵⁸ I. Gıyâseddin Keyhüsrev, Maraş ve Elbistan arasında dağlık bir alanda yer alan Petrus Kalesi'ni Ermenilerden aldıktan sonra bu kaleyi Nusretüddin Hasan'a vererek onu Maraş hâkimi ilan etmiştir. Nusretüddin Hasan, devlet ümerası içerisinde önemli bir konumda olduğu için I. İzzeddin Keykavus'un Selçuklu tahtına çıkmasında da etkin bir rol oynamış ve onun döneminde de Maraş emirliğine devam etmiştir. Alâeddin Keykubad döneminde ise Maraş emirliğine devam eden Nusretüddin Hasan, 1234 yılında Alâeddin Keykubad tarafından ortadan kaldırılmıştır. O sıralarda Selçuklu ümerasının da en deneyimlilerinden biri olan ve uzun yıllardan beri Maraş emiri olarak görev yapan Nusretüddin Hasan Bey'in I. Alâeddin Keykubad ile arası açılmış, Sultan önce elinden Petrus Kalesi'ni almış, daha sonra da bir sebepten bu devlet adamını idam ettirmiştir. Daha detaylı bilgi için bkz. İlyas Gökhan, “Türkiye

çıkmasını önermiştir. Orada bulunan diğer devlet adamları da bu öneriyi uygun bulunca, Malatya meliki İzzeddin Keykavus 21 Temmuz 1211'de³⁵⁹ Kayseri'de Türkiye Selçuklu Devleti'nin tahtına çıkmıştır. Sultan İzzeddin Keykavus, Kayseri'de taziye ve sultanlık merasimlerini icra ettikten sonra da maiyeti ve emirlerle beraber başkent Konya'ya gitmek için hazırlıklara başlamıştır.³⁶⁰

Öte yandan, babasının şehit edildiğini öğrenen Tokat meliki Alâeddin Keykubad, babası için üç gün boyunca yas merasimi yapmış³⁶¹ ve ardından da tahtı ele geçirmek için Erzurum meliki amcası Mugiseddin Tuğrulşah,³⁶² Ermeni kralı II. Leon ve Danişmendli Yağıbasan oğlu Pervane Zahireddin İli'yi ittifakına alarak, 1211 yılının yaz aylarında büyük bir orduyla kardeşi İzzeddin Keykavus'u Kayseri'de kuşatmıştır.³⁶³ İzzeddin Keykavus ise kuşatmaya hazırlıksız yakalandığı için gerekli tedbirleri alamamış ve Eyyubi meliki Melik Eşref'ten³⁶⁴ yardım istemiştir.³⁶⁵ Ancak Melik Eşref, İzzeddin Keykavus'un beklediği yardımı gönderemeyince, İzzeddin Keykavus'un durumu daha da zor bir hal almıştır.³⁶⁶ Bunun üzerine İzzeddin Keykavus, kuşatmadan kurtulmak için Çaşnigir Emir Mübarizeddin Çavlı,³⁶⁷ Emir-i Ahur Zeyneddin Başara³⁶⁸

Selçukluları Zamanında Maraş Uç Beyliği (1071-1258)", Selçuklu Medeniyeti Araştırmaları Dergisi, cilt: 1, sayı: 1, Konya 2016, ss. 115-173.

³⁵⁹ Anonim Selçukname, Anadolu Selçuklu Tarihi, s. 28.

³⁶⁰ İbn Bibi, El-Evâmirü'l-Alâiyye, s. 142.

³⁶¹ Yazıcızâde Ali, Tevârih-i Âl-i Selçuk, s. 249.

³⁶² II. Rükneddîn Süleyman Şah'ın saltanat döneminde (1196-1204) Saltuklu Beyliği ortadan kaldırıldığında II. Rükneddîn Süleyman Şah, Elbistan Meliki Mugiseddin Tuğrul Şah'ı Erzurum'a, göndermiştir. Böylece Erzurum 1230'a kadar Mugiseddin Tuğrulşah ve oğlu Cihanşah'ın yönetiminde kalmıştır. Bu Erzurum meliklerinden Mugiseddin Tuğrulşah I. Alâeddin Keykubad'ın hâkimiyetini tanımıştır. Fakat oğlu Cihanşah tahta çıkınca bu bağılıktan vazgeçmiştir. Daha fazla bilgi için bkz. İlhan Erdem, "Doğu Anadolu Türk Beylikleri", Türkler, cilt: 6, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 406.

³⁶³ Yinanç, Türkiye Tarihi, s. 23; İbn Bibi, El-Evâmirü'l-Alâiyye, s. 144.

³⁶⁴ Eyyubilerin el-Cezîre ve Dimaşk (Şam) kolu hükümdarı Melik Eşref (1200-1237) hakkında Daha detaylı bilgi için bkz. Önder Kaya, "El-Melikü'l-Eşref, Mûsâ", TDV İslam Ansiklopedisi, cilt: 39, TDV Yayınları, Ankara 2003, ss. 64-66.

³⁶⁵ Yazıcızâde Ali, Tevârih-i Âl-i Selçuk, s. 250.

³⁶⁶ Uyumaz, Alâeddin Keykubad Devri, s. 14.

³⁶⁷ Türkiye Selçuklu Devleti'nde kölelikten gelen emirlerden olan Çaşnigir Emir Mübarizeddin Çavlı, Sultan I. Gıyaseddin Keyhüsrev, I. İzzeddin Keykavus, I. Alaeddin Keykubad ve II. Gıyaseddin Keyhüsrev devirlerinde üst düzey görevlerde bulunmuştur. Çaşnigir Emir Mübarizeddin Çavlı, Alâeddin Keykubad döneminde Ermeni ve Gürcü seferlerinde yer almış, Kahta Kalesi'ni fethetmiş ve Yassıçemen Savaşı'nda önemli başarılar elde etmiştir. Çaşnigir Emir Mübarizeddin Çavlı, hayatının büyük bir bölümünü devlet hizmetinde geçirmiş, Türkiye Selçuklu Devleti'nin en parlak ve en kötü zamanlarına tanıklık etmiştir. Muhtemelen Köseadağ bozgunundan (1243) kısa bir süre sonra da vefat etmiştir. Daha

ve Emir-i Meclis Mübarizeddin Behramşah'ı³⁶⁹ huzuruna çağırarak, onlara: “*bu iş uzun sürdü. Sonucu da belli değil. Çok sayıda insan ölümle karşı karşıya, benim aklıma şöyle bir şey geldi. Gece vakti şehrin kapısını açarak son sürat dışarıya çıkıp vakit geçirmeden kendimizi Konya'ya atalım*” demiştir.³⁷⁰ Ancak emirler, İzzeddin Keykavus'un bu fikrini çok tehlikeli buldukları için bu fikri onaylamamışlardır.³⁷¹

Bu sırada Kayseri şihnesi Celâleddin Kayser,³⁷² Sultan İzzeddin Keykavus'un Konya'ya kaçma fikrini öğrenince, onunla yalnız görüşmek istemiştir. Celâleddin Kayser, İzzeddin Keykavus'la yaptığı görüşmede, kuşatmanın ancak Alâeddin Keykubad'ın kurmuş olduğu ittifakın bozulmasıyla kalkabileceğini söylemiş ve ona: “*Şayet zafere ulaşmak ve muhasaradan kurtulmak istiyorsan hareme gir ve mücevherattan ne bulursan hepsini bana getir, çünkü elimizde bundan başka mal yoktur*”³⁷³ demiştir. Bu durumda başka bir çaresi kalmayan İzzeddin Keykavus, kız kardeşinin hareminden çok kıymetli hediyeleri alarak, Celâleddin Kayser'e teslim etmiştir.³⁷⁴

detaylı bilgi için bkz. Ergin Ayan, “Türkiye Selçuklularında Köle Emirler (I) Mübârizeddin Çavlı”, *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, sayı: 3, Ordu 2010, ss. 125-139.

³⁶⁸ Zeyneddin Beşâre, Sultan I. Gıyaseddin Keyhüsrev (1205-1211 ikinci kez) ve onun çocukları I. İzzeddin Keykavus (1211-1220) ile I. Alaeddin Keykubad (1220-1237) devirlerinde emir-i âhurluk, çaşnigirlik ve subaşılık gibi görevler üstlenip en sonunda Niğde şehrinin subaşılığına getirilmiştir. Zeyneddin Beşâre, İzzeddin Keykavus ve kardeşi Alâeddin Keykubad arasında vuku bulan saltanat mücadelesinde ise İzzeddin Keykavus'un tarafında yer almıştır. 1223 yılında Alâeddin Keykubad'ın devletin ileri gelen ümerasını yönetimde kudret kazanarak otorite boşluğu yaratmaları gibi nedenlerle Kayseri'de öldürtmesi hadisesinde Zeyneddin Beşâre de ortadan kaldırılmıştır. Daha detaylı bilgi için bkz. Nermin Şaman Doğan, “Selçuklu Döneminde Siyasi ve Bani Kimliği ile Zeyneddin Beşâre”, *Turkish Studies*, cilt: 9-10, Ankara 2014, ss. 957-976.

³⁶⁹ Emir-i Meclis Mübarizeddin Behramşah, I. Gıyaseddin Keyhüsrev ile oğulları I. İzzeddin Keykavus ve I. Alâeddin Keykubad dönemlerinde emir-i meclis makamında görev yapmış olan önemli bir devlet adamıdır. Emîr-i meclis, Türkiye Selçuklu Devleti'nde sultanın toplantılarında ve eğlence meclislerinde (bezm=ıçkili ve müzikli eğlence meclisi) protokolü düzenlemek ve hizmetleri kontrol etmekle görevli yüksek rütbeli bir subay (emir) idi. Emir-i Meclis Mübarizeddin Behramşah yönetimde önemli bir güç haline gelip merkezi otorite için önemli bir tehdit haline geldiği için Alâeddin Keykubad tarafından Ümera katli olayında (1223) ortadan kaldırılan emirlerdendir. Daha detaylı bilgi için bkz. Koca, “Alâeddin Keykubad'ın Türkiye Selçuklu Tahtına Çıkışı”, s. 312.

³⁷⁰ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 144.

³⁷¹ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 251.

³⁷² I. İzzeddin Keykavus döneminde Kayseri subaşı olan Celâleddin Kayser, Alâeddin Keykubad döneminde pervanelik görevine getirilmiştir. Bkz. İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 145.

³⁷³ Müneccimbaşı, *Camîu'd Düvel*, s. 43.

³⁷⁴ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 145.

Celâleddin Kayser, İzzeddin Keykavus'un getirdiği kıymetli hediyeleri aldıktan sonra daha önce dostluk münasebetlerinin olduğu Ermeni kralı II. Leon'un karargâhına gitmiş ve 12000 Mısır altını değerindeki bir başlığı önüne bırakmıştır.³⁷⁵ Alâeddin Keykubad'ın ittifakından ayrılması halinde de İzzeddin Keykavus'un ülkesine saldırmayacağını söylemiştir. II. Leon da onun bu teklifini kabul edip, Alâeddin Keykubad'a haber vermeden ülkesine doğru hareket etmiştir.³⁷⁶ Diğer taraftan, Leon'un karargâhtan ayrıldığını öğrenen Erzurum meliki Mugiseddin Tuğrulşah, Alâeddin Keykubad ve İzzeddin Keykavus'un kendi aralarında anlaşmış ve hâkimiyetindeki yerleri elinden alacaklarını düşünerek, Alâeddin Keykubad'a haber vermeden Erzurum'a doğru hareket etmiştir.³⁷⁷

Öte yandan, Alâeddin Keykubad'ın kurduğu ittifakın sona erdiğini ve yanında sadece Zaireddin İli'nin kaldığını duyan Kayseri Kalesi'ndeki askerler, kaleden çıkarak Alâeddin Keykubad'ın kuvvetlerine hücum etmişlerdir. Bu beklenmedik saldırı karşısında ağır bir zayıat veren Alâeddin Keykubad, kuşatmayı sonlandırmış ve kuvvetleriyle beraber Ankara Kalesi'ne doğru çekilmeye başlamıştır.³⁷⁸ Melik Alâeddin Keykubad, birkaç gün sonra da herhangi bir mukavemetle karşılaşmadan, Ankara Kalesi'ni ele geçirmiş ve ardından da Ankara'da savunma hattını kurmuştur.³⁷⁹

Alâeddin Keykubad'ın yanında yer alan Zaireddin İli ise Alâeddin Keykubad'a destek bulmak amacıyla Niğde'ye gitmiştir.³⁸⁰ Ancak, burada gerekli desteği bulamayan Zaireddin İli, Lu'lua³⁸¹(Ulukışla) Kalesi'ne sığınmıştır. Daha sonra Zaireddin İli,

³⁷⁵ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 252.

³⁷⁶ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 146.

³⁷⁷ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 253.

³⁷⁸ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 254.

³⁷⁹ Koca, "Sultan İzzeddin Keykavus ile Melik Alaeddin Keykubad", s. 939.

³⁸⁰ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 254.

³⁸¹ Niğde ilinin Ulukışla ilçesinin doğusunda yer alan İhsan Gazi Köyü'nde bulunmaktadır. Bu kale Bizans İmparatorluğunun en mühim kalelerinden biriydi. Bkz. *Lu'lua* Erişim Tarihi: 19 Eylül 2018, <http://www.ulukisla.gov.tr/lulua-kalesi>

Kozan üzerinden Suriye tarafına geçmiş ve yakalandığı hastalıktan dolayı Halep yakınlarında bulunan Tell-Başir³⁸² kasabasında vefat etmiştir.³⁸³

Kayseri kuşatmasında canını ve saltanatını Celâleddin Kayser'in akıllıca fikri sayesinde kurtaran Sultan İzzeddin Keykavus ise, Kayseri kuşatmasından sonra Konya'ya giderek, otoritesini sağlamaya çalışmıştır.³⁸⁴ Ancak Ankara Kalesi'ni ele geçiren ihtirash ve kudretli kardeşi Alâeddin Keykubad, onun saltanatı için halen büyük bir sorun teşkil etmekteydi. Bundan dolayı Sultan İzzeddin Keykavus, kardeşini ortadan kaldırmak için hemen sefer hazırlıklarına başlamıştır.³⁸⁵

Sultan İzzeddin Keykavus, 1212 yılının bahar aylarında Konya'ya gelmiş ve buradaki askeri hazırlıkların tamamlanmasından sonra neft ve mancınıkları da yanına alarak, Ankara'ya doğru hareket etmiştir.³⁸⁶ Sultan İzzeddin Keykavus'un büyük bir orduyla Ankara Kalesi'ne geldiğini öğrenen Alâeddin Keykubad da Ankara'nın beyleriyle kendisini destekleyeceklerine dair önceden imzaladıkları anlaşmaları tazelemiş ve ardından şehrin savunmasını kuvvetlendirmek için hazırlıklara başlamıştır.³⁸⁷ Alâeddin Keykubad bu hazırlıkları yaparken, Sultan İzzeddin Keykavus da Ankara önlerine gelmiş ve kaleyi muhasara altına almıştır. Kuşatmanın ilk günleri karşılıklı çarpışmalarla devam etmiştir. Daha sonra kale, İzzeddin Keykavus'un kuvvetleri tarafından yoğun bir şekilde mancınıklarla vurulmaya başlanmıştır.³⁸⁸ Ancak, Ankara Kalesi'nin kayalıklar üzerine kurulmuş olduğunu ve bundan dolayı savaşa alınacak bir kale olmadığını gören Sultan İzzeddin Keykavus, kaleye çıkan bütün yolları kapattırıştır.³⁸⁹ Kuşatmanın uzun sürme olasılığını ve kış şartlarını da düşünen Sultan

³⁸² Gaziantep İli Merkez Oğuzeli ilçesinin güneydoğusundaki Gündoğan Köyü'nde bulunan Tell-Başir Kalesi, M.Ö 3000 yıllarına kadar giden ve tunç çağlarından itibaren yerleşim yeri olmasından dolayı oluşan birikimle oldukça yüksek görünen Tell-Başir höyüğünün üzerinde bulunmaktadır.

³⁸³ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 148.

³⁸⁴ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 253; İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s.162; Koca, *Sultan I. İzzeddin Keykavus*, s. 25

³⁸⁵ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 318; Koca, "Sultan İzzeddin Keykavus ile Melik Alaeddin Keykubad" s. 940.

³⁸⁶ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 264.

³⁸⁷ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 17.

³⁸⁸ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 165.

³⁸⁹ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 165; Koca, "Sultan İzzeddin Keykavus ile Melik Alaeddin Keykubad", s.940; Koca, *Sultan I. İzzeddin Keykavus*, s. 26.

İzzeddin Keykavus, Ankara Kalesi'nin dışında kendisi için bir saray, emirleri ve askerleri için de bina ve barakalar inşa ettirmiştir.³⁹⁰

Öte taraftan, kalenin dış dünyayla bağlantısının kesilip, kalede erzak ve mühimmat sıkıntısının ortaya çıktığını gören Alâeddin Keykubad, bu ablukayı kırabilmek için Halep Eyyubi meliki Melik Zahir'den³⁹¹ yardım talep etmiştir.³⁹² Bunun üzerine Melik Zahir, iki kardeş arasındaki savaşı sonlandırmak için Şeyh Takiyuddin el-Herevi'yi³⁹³ Sultan İzzeddin Keykavus'a elçi olarak göndermiştir.³⁹⁴ Ancak İzzeddin Keykavus elçiye, Alâeddin Keykubad'ın kendisine teslim olması durumunda onunla barış yapabileceğini söylemiştir. Sultan İzzeddin Keykavus'un elçiye verdiği bu cevabı öğrenen Alâeddin Keykubad ise kaleyi sonuna kadar savunmaya karar vermiştir.³⁹⁵

Fakat, yaklaşık bir yıldır devam eden kuşatmadan dolayı ümitleri tükenen ve zor durumda kalan Ankara halkı, Sultan İzzeddin Keykavus'a daha fazla direnmenin kendilerine bir fayda getirmeyeceğini Alâeddin Keykubad'a bildirmiştir. Bunun üzerine Alâeddin Keykubad, kale halkına: *“Söylediklerinizin hepsi doğru, bu durum herkesten çok bana dokunuyor. Eğer kardeşimle bir anlaşma yapılacaksa, ona canımıza ve malımıza dokunmayacağı konusunda yemin ettirip, söz verdirmemiz gerekiyor”* demiştir.³⁹⁶ Ankara'nın ileri gelen beyleri, Alâeddin Keykubad'ın bu sözleri üzerine bir elçiyi hemen Seyfettin Ayaba'nın yanına göndermişlerdir.³⁹⁷ Seyfeddin Ayaba da kaleden gelen elçiyi Sultan İzzeddin Keykavus'un huzuruna çıkarmıştır. Sultan İzzeddin

³⁹⁰ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 265.

³⁹¹ Eyyubilerin Halep kolu hükümdarı (1186-1216) Melik Zahir hakkında daha detaylı bilgi için bkz. Özaydın, Abdülkerim, “El-Melikü'z-Zâhir”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt: 29, TDV Yayınları, Ankara 2003, ss. 83-84.

³⁹² Salim Koca, bu süreçte Alâeddin Keykubad'ın İzzeddin Keykavus'a karşı Papa'dan da yardım talep ettiğini ifade etmektedir. Bkz. Koca, “Sultan İzzeddin Keykavus ile Melik Alaeddin Keykubad Arasında Geçen Otorite Mücadelesi”, s. 941.

³⁹³ Ebû'l-Hasen Takiyyüddin Alî b. Ebî Bekr b. Alî el-Herevî el-Mevsîlî (ö. 611/1215) *Kitâbü'l-İşârât ilâ marifeti'z-ziyârât* adlı eseriyle tanınan seyyah ve Şâfiî âlimi hakkında daha detaylı bilgi için bkz. Cevat İzgi, “Herevî, Alî b. Ebû Bekir”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt: 17, TDV Yayınları, Ankara 2003, ss. 221-222.

³⁹⁴ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 17.

³⁹⁵ Koca, *Sultan I. İzzeddin Keykavus*, s. 27.

³⁹⁶ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 165.

³⁹⁷ Münecimbaşı, *Camîu'd Düvel*, s. 46.

Keykavus, elçiyi dinledikten sonra Emir Hüsameddin Çoban,³⁹⁸ Emir Seyfeddin Kızıl,³⁹⁹ Seyfeddin Ayaba ve Emir Celâleddin Kayser'in olduğu bir ortamda, Alâeddin Keykubad ile kale halkına bir zarar verilmeyeceğine ve Alâeddin Keykubad'ın ailesiyle birlikte güvenli bir kalede yaşayabileceğine dair bir ahitname imzalayıp, ahitnameyi elçiye vermiştir.⁴⁰⁰ İki kardeş arasındaki barış görüşmelerini Seyfeddin Ayaba yaptığı için kalenin teslim alınma işlemleriyle de o ilgilenmiş ve 1213 yılının bahar ayında teslim alınan kalenin burçlarına saltanat sancakları asılmıştır. Alâeddin Keykubad da Seyfeddin Ayaba'ya teslim edilerek, iğdişlerden⁴⁰¹ birinin evinde gözetim altında tutulmuştur.⁴⁰²

Sultan İzzeddin Keykavus, yazdığı ahitnamede Alâeddin Keykubad'ın canına dokunmayacağına dair söz vermesine rağmen, Ankara Kalesi'ni ele geçirdikten sonra Alâeddin Keykubad'ı öldürtmek istemiştir. Ancak hocası Şeyh Mecdüddin İshak,⁴⁰³

³⁹⁸ Türkiye Selçuklu Devleti'nin Kastamonu uç beyi ve Çobanoğulları Beyliği'nin kurucusudur. İbn Bibi'nin eserindeki kayıtlara göre 608 (1211-12) senesinde Kastamonu melikü'l-ümerâsı olarak görev yaptığı bilinen Hüsameddin Çoban'ın beyliğinin başlangıcı II. Kılıçarslan (1155-1192) zamanına kadar gitmektedir I. İzzeddin Keykâvus (1211-1220) ve I. Alâeddin Keykubad (1220-1237) dönemlerinde de çeşitli savaflara katılan Hüsameddin Çoban, bu sayede çok ganimet elde etmiş, bunlardan bir kısmını zaman zaman Türkiye Selçuklu hükümdarlarına göndermiştir. Daha sonra Alâeddin Keykubad'ın, Kırım'da Karadeniz sahilinde önemli bir ticaret şehri olan ve Moğol akınları sırasında Rumların eline düşen Suğdak'ı fethetmekle görevlendirdiği Hüsameddin Çoban, emrindeki Türk donanmasıyla Kırım sahiline başarılı bir çıkarma yapmış ve Suğdak'ı fethetmiştir. Daha fazla bilgi için bkz. İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 220-221; Aydın Taneri, "Hüsameddin Çoban", *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt: 18, TDV Yayınları, Ankara 2003, s. 513.

³⁹⁹ Alâeddin Keykubad'ın saltanatında Ankara Subaşılığına getirilen Seyfeddin Kızıl, daha sonra Türkiye Selçuklu Devleti'nde sol kol uç beylerbeyi (Antalya, Isparta, Denizli, Kütahya, Eskişehir) olarak tayin edilmiş, asker ve komutan olarak Selçuklu tarihinde mühim roller oynamıştır. Mehmet Ali Hacıgökmen, "Ahiler Zamanında Ankara'da Sosyal, Kültürel ve İlmi Faaliyetler", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sayı: 7, Konya 2002, s. 138.

⁴⁰⁰ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 266.

⁴⁰¹ Türkiye Selçuklu Devleti'nde şehirlerdeki vergi memurlarına verilen isim olan iğdiş hakkında bkz. Faruk Sümer, "İğdiş", *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt: 21, TDV Yayınları, Ankara 2003, s. 525.

⁴⁰² İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 167; Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 17; Koca, *Sultan I. İzzeddin Keykavus*, s. 27.

⁴⁰³ I. Gıyaseddin Keyhüsrev ve oğlu I. İzzeddin Keykavus'un hocalığını yapmış olan Mecdüddin İshak, bu görevinin yanında Türkiye Selçuklu Devleti'nin 1204-1221 yılları arasında Abbasi Halifeliği ile münasebetlerini sağlamış olan çok önemli bir diplomattır. Mecdüddin İshak daha sonra da Abbasi halifesi Nâsir Li Dinillah tarafından yeniden ihya edilen fütüvvet teşkilatı temsilcilerinin Anadolu'ya gelmesine vesile olmuş, (Bu temsilcilerin Evhadüddin Kirmanî ve Şeyh Nasırüddin Mahmud (Ahi Evren) olması da Türkiye Selçuklu Devleti için ayrı bir önem taşımıştır) bu sayede Anadolu'da Ahilik teşkilatı kurulmuştur. Bununla birlikte Anadolu'ya birçok âlimin gelmesi yine o dönemde Mecdüddin İshak aracılığıyla olmuştur. Daha detaylı bilgi için bkz. Hacıgökmen, "Sultanlar Muallimi Mecdüddin İshak", s. 411-430.

buna karşı çıkmış ve İzzeddin Keykavus'u engellemiştir.⁴⁰⁴ Bunun üzerine Alâeddin Keykubad, tutuklu bulunduğu iğdişin evinden alınarak, Malatya'da bulunan Minşar Kalesi'ne,⁴⁰⁵ oradan da yine Malatya'da bulunan Güzerpirt (Kezirpirt) Kalesi'ne hapsedilmiştir.⁴⁰⁶

1.4. Vefatı

1231-1232 senesinden itibaren gerginleşen Selçuklu-Eyyubi ilişkileri, Melik Kâmil'in 1232 yılında Hısn-ı Keyfa Artuklularının hâkimiyetinde olan Amid'i zapt etmesi üzerine tamamen bozulmuştur.⁴⁰⁷ Öte yandan, Melik Kâmil'in bölgedeki faaliyetlerinden rahatsız olan Mardin hâkimi Nasırüddin, Alâeddin Keykubad'dan yardım istemiştir.⁴⁰⁸ Bunun üzerine Sultan Alâeddin Keykubad, Pervane Taceddin ve İsfahanlı Sahip Şemseddîn'i 1236 yılında Amid üzerine sefere göndermiştir.⁴⁰⁹ Fakat, onların kış şartlarını bahane edip, Amid muhasarasından eli boş dönmelerine çok öfkelenen Alâeddin Keykubad, bahar gelince bizzat Amid üzerine sefer yapmaya karar vermiş,⁴¹⁰ ardından da oğullarının, devlet erkanının ve Selçuklu ordusunun kış bittikten hemen sonra Kayseri'nin Meşhed Ovası'nda toplanmasını emretmiştir.⁴¹¹

Amid'i ne pahasına olursa olsun almak isteyen Sultan Alâeddin Keykubad, kış aylarını Alâiye'de geçirdikten sonra, 1237 yılının ilk baharında Kayseri'ye gelmiş ve hemen sefer hazırlıklarına başlamıştır.⁴¹² Bu sırada Eyyubi melikleri, Melik Kâmil'in memleketlerini zapt edeceklerinden korktukları için Alâeddin Keykubad'a elçiler

⁴⁰⁴ İbn Vasıl, *Müferric el-Kürub Fi Ahbar Beni Eyyüb III*, Nşr.: Cemaleddin el-Şayyal, Kahire 1960, V, (Nşr. Hassanein Rabie, Sait Ashour), Mısır 1977, s. 218; naklen, Hacıgökmen, "Sultanlar Muallimi Mecdüddin İshak" s. 415.

⁴⁰⁵ 12. ve 13. yüzyılda Malatya'nın önemli merkezlerinden biri olan Minşar Kalesi; kaynaklarda Masara, Minşar, Muşar, Mınşar, Mışar olarak geçer. Bu kale günümüzde Malatya sınırları içerisinde yer alan Abdolvahap Gazi Türbesi'nin alt tarafında Fırat Nehri kıyısında yer almaktadır. Bkz. *Minşar*, Erişim Tarihi: 10 Eylül 2018, <http://malatyahaber.com/haber/musar-kalesi/>

⁴⁰⁶ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 167; Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 269.

⁴⁰⁷ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 436.

⁴⁰⁸ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 92.

⁴⁰⁹ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 436.

⁴¹⁰ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 437.

⁴¹¹ Salim Koca, "Türkiye Selçuklu Tarihine Damgasını Vuran Menfur Bir Cinayet: I. Alâeddin Keykubad'ın Zehirlenmesi", Haz.: Selcen Koca, İsa Sarı, *Selçuklu Devri Türk Tarihinin Temel Meseleleri*, Berikan Yayınları, Ankara 2011, s. 379.

⁴¹² İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 443.

gönderip, Melik Kâmil'e karşı Alâeddin Keykubad'la ittifak kurmuşlardır.⁴¹³ Halife el-Muntasır da Moğolların Musul hududuna kadar gelmeleri üzerine, Alâeddin Keykubad ile Melik Kâmil arasında barışı sağlamak istemiş ve İbn Zahir'i Kayseri'ye elçi olarak göndermiştir.⁴¹⁴ Hatta bu sıralarda, Melik Kâmil'in Alâeddin Keykubad'a gönderdiği bir elçi de Kayseri'ye gelmiştir.⁴¹⁵ Yine aynı tarihlerde Moğol hanı Ögeday Han da hâkimiyetini tanınması için Kazvinli Emir Şemseddîn'i elçi olarak Alâeddin Keykubad'a göndermiştir.⁴¹⁶ Sultan Alâeddin Keykubad ise Moğol istilasını ülkesinden uzak tutmak için Ögeday Han'ın tabiiyetini kabul edip, ona değerli hediyeler göndermiştir.⁴¹⁷ Böylece, 1237 yılının ilk baharında Moğol, Abbasî, Eyyubi, Frenk ve Mağrip elçileri aynı anda Kayseri'de Alâeddin Keykubad ile görüşmüşlerdir.⁴¹⁸

Öte yandan Sultan Alâeddin Keykubad, Meşhed Ovası'nda Selçuklu ordusunun toplanmasını beklerken ülkesi için bazı önemli kararlar da almıştır.⁴¹⁹ Nitekim Alâeddin Keykubad, Şarabsalar Fahreddin Ayaz'ın ölümüyle boşalan Sivas subaşılığına Kayır Han'ı atamıştır. Erzincan'ın yönetimini de tekrar büyük oğlu Gıyaseddin Keyhüsrev'e bırakmıştır. Ayrıca, Çaşnigir Şemseddin Altunaba'yı onun atabeyi olarak tayin etmiştir.⁴²⁰ En küçük oğlu Rükneddin'i de Kuzey Suriye meliki ilan etmiştir.⁴²¹ En önemlisi de Eyyubi melikesi Gaziye Hatun'dan olan oğlu İzzeddin Kılıç Arslan'ı Selçuklu tahtına veliaht tayin etmiş ve tüm devlet erkanına ona biat etmeleri hususunda ağır yeminler ettirmiştir.⁴²²

Diğer taraftan, 28 Mayıs 1237'de Ramazan Bayramı'nın birinci günü,⁴²³ Gürcü, Frenk, Rus, Rum, Kıpçak ve Kürt ücretli askerlerinin de yer aldığı Selçuklu ordusu, Meşhed Ovası'nda toplanmıştır. Ordunun hazır olduğunu haber alan Sultan Alâeddin

⁴¹³ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 408.

⁴¹⁴ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 92.

⁴¹⁵ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 408.

⁴¹⁶ Müneccimbaşı, *Camiu'd Düvel*, s. 77; İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 438.

⁴¹⁷ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 92.

⁴¹⁸ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 409.

⁴¹⁹ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 409.

⁴²⁰ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 613; İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 443.

⁴²¹ Koca, "I. Alâeddin Keykubad'ın Zehirlenmesi", s. 381.

⁴²² İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 443.

⁴²³ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 409.

Keykubad, at üstünde murassa ve mücevherli elbiseleri ile bayram şenliklerinin yapılacağı alana gelmiştir.⁴²⁴ Selçuklu askerleri de Sultan'ın huzurunda tüm hünelerini sergilemeye başlamışlardır. Eğlence alanı büyüklerin ve ileri gelenlerin dışındakilerden boşaltılınca, Alâeddin Keykubad eline mızrak alıp, Emir Celâleddin Karatay ile mızrak oyunu oynamıştır. Daha sonra Sultan ve beraberindekiler, hep birlikte üç başlı bir otağa giderek, orada bayram namazını kılmışlardır. Sofralar kurulup, bayram yemeği yendikten sonra da bayram eğlenceleri kaldığı yerden devam etmiştir.⁴²⁵

Sultan Alâeddin Keykubad, 3 Şevval (1 Haziran 1237) günü de Kayseri'de bulunan Şam, Fars, Kirman, Yemen, Taif, Rus, Bulgar, Rum ve Frenk elçileri ile devlet ümerasını akşam yemeğine davet etmiştir.⁴²⁶ Bunun üzerine devlet erkanı ve bütün elçiler davet alanına gelerek, makamlarına göre Sultan'ın etrafında oturmuşlardır.⁴²⁷ Bu sırada Yemekler ve tatlılar yenilip, içkiler ve meşrubatlar ikram edilmiştir. Daha sonra şarkıcılar, dönemin en güzel şarkılarını söylemeye başlamışlardır.⁴²⁸ Bu sırada Çaşnigir Nasireddin Ali, kızarmış bir tavuğu Sultan'ın tabağına bırakmıştır. Sultan Alâeddin Keykubad, kendisine ikram edilen tavuktan birkaç lokma yedikten sonra aniden rahatsızlanmıştır.⁴²⁹ Mecliste bulunanlar, şaşkınlık içerisinde dağılmaya başlamışlardır. Daha sonra saray muhafızları, Alâeddin Keykubad'ı atına bindirip, hızlıca Keykubadiye Sarayı'na⁴³⁰ götürmüşlerdir. Sultan, burada durmadan kusmuş ve çektiği acı bütün

⁴²⁴ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 614.

⁴²⁵ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 443-444.

⁴²⁶ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 444.

⁴²⁷ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 613.

⁴²⁸ Koca, "I. Alâeddin Keykubad'ın Zehirlenmesi", s. 388.

⁴²⁹ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 615.

⁴³⁰ Sultan I. Alâeddin Keykubad'ın Kayseri'de yaptırmış olduğu bu saray, günümüzde Kayseri ilinin Ambar Mahallesi'nde bulunan şeker fabrikası arazisi içerisinde bulunmaktadır. Keykubadiye Sarayı 1243'teki Köseadağ Savaşı'ndan sonra da Moğolların Kayseri'yi istilası sırasında yıkılmıştır. Daha fazla bilgi için bkz. Yurdagül Özdemir, *Kayseri Keykubadiye Sarayı Arkeolojisi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2014. İbn Bibi ise yukarıda bahsi geçen bu sarayın yapılışı hakkında şu bilgileri vermektedir; "*Alaaddin Keykubad, Kayseri'den başkente (Darü'l-Mülk) geçince çok güzel bir yer olan Ağırnas'a vardı. Karşısına öyle bir yer çıktı ki, eğer cennetin bekçisi görse, orayı cennetten ayırt edemez, oradaki meyve ağaçlarını alıp aşılama için cennet bahçesine götürürdü. Sultan, orada Emir-i Şikar ve Mimar olan Sadeddin Köpek'e güzellikte ve çekicilikte Seder ve Havrnak'ı (Sasani hükümdarı Yezdegird'in oğlu Behram Gur'a yaptırdığı saray) geride bırakacak bir saray (imaret) yapılmasını buyururken, parlak zekasıyla binanın planını çizerek onun üzerinde açıklamalar yaptı. Her taraftaki eyvanında Zöhre yıldızına gazel söyletecek, Keyvan'a çatısında kaşık oynatacak bir saray resmetti. Bunun üzerine Sadeddin Köpek güzel görüntü yerleri, iç açıcı havuzları*

vücuduna yayılmıştır. Sultan Alâeddin Keykubad, iyileşeceğinden ümidini kesince Emir Celâleddin Karatay'a: *"benim işim bitti. İyileşmekten ümidimi kestim. Kemaleddin Kamyar'ı çağır da vasiyetlerimi söyleyeyim."* demiştir.⁴³¹ Bunun üzerine Celâleddin Karatay, hassa kölelerinden birini Kemaleddin Kamyar'ın yanına göndermiştir. Fakat Kemaleddin Kamyar, Keykubadiye Sarayı'na gelene kadar Alâeddin Keykubad konuşma yetisini kaybetmiştir.⁴³² Sultan işaret yoluyla bir şeyler anlatmak istediye de Kemaleddin Kamyar onun hareketlerinden hiçbir şey anlamamış ve evine gitmiştir. Daha sonra durumu daha da kötüleşen Sultan Alâeddin Keykubad, 1 Haziran 1237 Pazartesi günü Keykubadiye Sarayı'nda vefat etmiştir. Sultan Alâeddin Keykubad, iki gün sonra da deve sırtında Konya'ya götürülüp, atalarının ve dedelerinin mezarlarının bulunduğu Kümbet-Saray-i Şahan'da (Konya)⁴³³ ebedi güzergahına defnedilmiştir.⁴³⁴

Sultan Alâeddin Keykubad'ın vefatıyla ilgili olarak Ebu'l Ferec de şunları rivayet etmektedir: *"Yunanlıların 1548(M.1237) yılında, Sultan Alâeddîn, muhtelif milletleri, yani Maadileri, Hünleri, Frankları Ermenileri ve İberyalıları topladı ve Âmid'e karşı harekât için hazırladı. Arapların bayramı yaklaşmakta idi ve Alâeddin Keykubad, bütün asilzâdelerine büyük bir ziyafet verdi. Bunlar yiyiyor, içiyor, eğleniyor, şarkılar dinliyor ve rakıslar seyrediyorken, yüksek tahtının üzerinde oturan ve çok keyifli bir halde bu manzaraları seyre dalan Sultan, birdenbire bağırsaklarında bir ağrı hissetti ve kendisinden çokça kan gelmeye başladı. Sultan, gece gündüz ıstırap duyarak, haftanın ikinci günü ve haziran ayının başında bu dünyadan ayrıldı. Bu olay Yunanlıların 1548 (M. 1237) ve Arapların 634 (1236) senesinin Şevval ayında meydana geldi."*⁴³⁵

bulunan, kemerinin kavsi yüksek göğün çatısıyla yarışan, renkli ve kafesli duvarlarının güzelliği, firuze ve lacivert renklerindeki döşemeleri, çok süslü, geniş ve çok eşyaya sahip olan köşkleri, kısa bir zamanda Sultan'ın emrine uygun olarak yaptı." Bkz. İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 363.

⁴³¹ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 445.

⁴³² Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 615.

⁴³³ Konya şehir merkezinde Alâeddin Tepesi'nin kuzey tarafında bulunan Alâeddin Camisi'nin avlusunda yer almaktadır.

⁴³⁴ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 445-446.

⁴³⁵ Ebu'l Ferec, *Ebu'l Ferec Tarihi*, s. 536.

İbn bibi ise Alâeddin Keykubad'ın ölümünden sonra duyulan üzüntüyü özetle şu ifadelerle kaydetmektedir: *“Onun ayrılığından şimşegin ciğeri kebab oldu. Bulutun gözü yaşla doldu. İslam'ın beli büküldü, dinin ve devletin damarı kesildi. Dönen felek şaşkınlık içine düştü. Ayın ve güneşin gözü yaşardı. Memleket ocağının kalbi üzüntüyle doldu. Gök matem elbisesi giydi. O günden sonra padişahlık düzeninin dizgini, ülke ve memleket işlerinin idaresi gerileyip, bozulmaya başladı. O zamandan sonra Rum ve Şam ülkelerine karışıklık, düzensizlik, istikrarsızlık, belirsizlik ve sıkıntı hâkim oldu. O günden bugüne kadar, gariplerin yuvası, zayıfların sığınağı, sanatkarların barınağı ve dünya yiğitlerinin yatağı olan Rum güzellik diyarında ve bu ülkelerin rahat sarayında zamanın tatlı kursağında tatlı bir şerbet dökülmedi. Herkesin kalbinden ve canından yüzbinlerce kan nehri aktı.”*⁴³⁶ Şiir;

“Uluğ Keykubad'ın ölüm gününden sonra kimse mutluluğu aklına getirmedi.

Bütün işler daha kötüye gitti, halkın ve askerin durumu bozuldu.

O padişah tahttan ayrıldığından beri gönül hoşluğu yokluk diyarını boyladı.

Ülkenin düzeni alt üst oldu. Düşmanların kalbi o durumdan sevinçle doldu.

Taraz⁴³⁷ büyükleri ve Hicaz melikleri, onun matemiyile erimeye başladılar.

Onların aylar ve yıllar boyu söyledikleri şuydu: Heyhat, yazık, vah, tuf.

*Onun ölümünden Cebrail'in ruhu gamlandı. Gökten yere seslenmeye başladı.”*⁴³⁸

Türkiye Selçuklu sultanı Alâeddin Keykubad'ın ölüm tarihine dair Cenabi ve Niğdeli Kadı Ahmed 634 (1237) yılını,⁴³⁹ Münecimbaşı da 31 Mayıs 1237 tarihini rivayet etmektedir.⁴⁴⁰ Anonim Selçukname'de ise, Sultan Alâeddin Keykubad'ın 10 Mayıs 1239 Pazartesi günü, oğlu Gıyâseddîn Keyhüsrev ve ona tabii olan emirler

⁴³⁶ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 446.

⁴³⁷ Doğu Türkistan'da Fergana civarında iklimin sertliği ve kadınlarının güzelliğiyle meşhur bir şehir. Bkz İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 446.

⁴³⁸ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 446.

⁴³⁹ Niğdeli Kadı Ahmed, *el-Veledü's-Şefik Vel Hafidül-Halik*'i, s. 442; Kesik, "Cenabi'ye Göre Türkiye Selçukluları", s. 252.

⁴⁴⁰ Münecimbaşı, *Camîu'd Düvel*, s. 78.

tarafından zehirlendiği ve 14 Mayıs 1239 Cuma günü de cenaze namazının kılınp, Konya'da bulunan Sultanlar Türbesi'ne defnedildiği rivayet edilmektedir.⁴⁴¹ Bu dönemin en mühim ana kaynağı olan İbn Bibi'nin eserinde ise, Alâeddin Keykubad'ın zehirlenerek öldürüldüğüne dair en küçük bir imânın dahi olmaması oldukça ilginçtir.⁴⁴² Ancak araştırma eserlerin tamamına yakını, Alâeddin Keykubad'ın zehirlenerek öldürüldüğünü ifade etmektedirler. Mesela; Salim Koca Alâeddin Keykubad'ın zehirlenmesinde Gıyaseddin Keyhüsrev ile birlikte hareket eden Şemseddin Altunaba, Taceddin Pervane, Üstâdüddâr Lala Cemâleddîn Ferruh, Sadeddin Köpek ve Gürcüoğlu Zahireddin gibi İran kökenli devlet adamlarının parmağı olabileceğini ifade ederken;⁴⁴³ Faruk Sümer, Alâeddin Keykubad'ın zehirlenerek öldürüldüğünü ancak, Alâeddin Keykubad'ı Gıyaseddin Keyhüsrev'in zehirlemediğini belirtmektedir.⁴⁴⁴ Nitekim, hadisenin yaşandığı sırada, Gıyaseddin Keyhüsrev'in on beş yaşında olduğu için tek başına böyle bir işe kalkışamayacağı ve zehirlenme hadisesine başta Sadeddin Köpek ve diğer İran kökenli ümera ile Gıyâseddin Keyhüsrev'in annesi Mahperi Huand Hatun'un⁴⁴⁵ da karışmış olabileceği söylenebilir.⁴⁴⁶

1.5. Kişiliği

Saltanatı boyunca izlediği ileri görüşlü politikalar neticesinde Türkiye Selçuklu Devleti'ne her alanda en güçlü dönemlerini yaşatan Sultan Alâeddin Keykubad, 1220 yılında çıktığı Selçuklu tahtında yaklaşık on sekiz yıl boyunca hüküm sürmüştür.⁴⁴⁷ Yüksek şahsiyeti, adaleti, kazandığı büyük zaferler ile ülkesinde oluşturduğu muasır

⁴⁴¹ Anonim Selçukname, *Anadolu Selçuklu Tarihi*, s. 31.

⁴⁴² İbn Bibi, *El-Evâmirü 'l-Alâiyye*, s. 445.

⁴⁴³ Koca, "I. Alâeddin Keykubad'ın Zehirlenmesi", s. 390.

⁴⁴⁴ Faruk Sümer, Gıyâseddin Keyhüsrev'in o sıralarda muhtemelen Erzincan'da bulunmasını göz önünde bulundurarak, bu hadiseyi yapamayacağını ifade etmektedir. Bkz. Sümer, "I. Keykubad", s. 359.

⁴⁴⁵ Kalanaros tekfurı Kyr Vard'ın kızı olan Mahperi Huand Hatun aslen Ermeni'dir. Alâeddin Keykubad'la Alâiye Kalesi'nin fethinden sonra evlenmiştir. II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in annesidir. Alâeddin Keykubad'ın vefatına kadar Hristiyanlığını korumuştur. Ancak Alâeddin Keykubad'ın ölümünden sonra, muhtemelen oğlu II. Gıyaseddin Keyhüsrev'i tahtta çıkarabilmek için Müslüman olmuştur. Köseadağ bozgunundan sonra kızı ve cariyesiyle birlikte Kilikya Ermeni baronu Hetum'un yanına sığınmış, ancak Hetum onları Moğollara teslim etmiştir. Daha detaylı bilgi için bkz. Demet Kara, "Türkiye Selçuklu Sultan Eşlerinden Mahperi Huand Hatun'un Yaptırdığı Yapılar", *Turkish Studies*, cilt: 14, sayı: 1, Mart 2019, ss. 107-136, s. 111-114.

⁴⁴⁶ Kara, "Türkiye Selçuklu Sultan Eşlerinden Mahperi Huand Hatun'un Yaptırdığı Yapılar", s. 111.

⁴⁴⁷ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 94.

medeniyet seviyesinden dolayı, Türk tarihinde müstesna bir yer edinen Sultan Alâeddin Keykubad, kaynaklarda Uluğ Keykubad lakabı ile anılmıştır.⁴⁴⁸ Abbasi halifeleri tarafından da, “*Sultan-Azam*”, “*Kasım-ı Muazzam*”, “*ve Zillull fıl Alem*” gibi lakaplarla anılan Alaeddin Keykubad,⁴⁴⁹ elde ettiği siyasi başarılarla birlikte ilim, kültür, iktisadiyat ve sanat bakımından ileri ve refah bir ülke kurduğu için şöhreti bütün dünyaya yayılmıştır.⁴⁵⁰ Nitekim o dönem, Gürcistan’dan Hicaz hudutlarına, Ermenistan’dan Yemen’e, Rusya’dan Tarsus’a, Başkırd sınırından Valaşkırd bölgesine, Antakya’dan Antalya’ya, Suğdak ve Kıpçak bölgesinden Irak sonlarına kadar, Müslüman ve Hristiyan yöneticileri ile Eyyubi melikleri kendilerini Alâeddin Keykubad’ın kölesi saymışlar ve onun divanından emir almışlardır.⁴⁵¹ Ayrıca sikkelerini onun adına kesip, hutbelerini onun adına okutmuşlardır.⁴⁵²

Sultan Alâeddin Keykubad; adaletli, akıllı, bilgili, cesur, cömert ahlaklı, azimli ve iyi bir siyasetçiydi. Devlet işlerini bizzat yakından takip eder, görevini ihmal edenlere müsamaha göstermezdi. O’nun temiz bir ruhu ve yüce bir adaleti vardı. Abdest almadan ferman imzalamazdı.⁴⁵³ Devlet harcamalarında aşırılıktan sakınırdı. Fakat misafirlerine ve komşu devletlerin elçilerine karşı çok cömertti. Askerlerinden karşılıksız itaat beklerdi. Yüksek rütbeli kumandanlarının bile en küçük isyanına dayanamaz ve onları hemen cezalandırırdı.⁴⁵⁴ Sultan Alâeddin Keykubad, meclisinde şakaya yer vermeyen ciddi bir sultandı. Şayet, devlet erkânından birisi görevi dışında bir söz söylerse veya aykırı bir harekette bulunursa onu oradan uzaklaştırır ve bir daha meclisine almazdı.⁴⁵⁵ O’nun yüksek ahlakı ve şahsiyeti hakkında Ebu’l Ferec şunları kaydetmektedir: “*Sultan Alâeddin Keykubad devrinin hükümdarları arasında nev’i şahsına münhasır bir zat idi, çevik bir adamdı, sağlam kafalı ve temiz varlıklı idi. Arap hükümdarlarının alışık oldukları birçok pis huylardan ve çirkin ihtiraslardan uzak biriydi. Suçlulara karşı sert*

⁴⁴⁸ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 420.

⁴⁴⁹ İbn Bibi, *El-Evâmirü ’l-Alâiyye*, s. 246.

⁴⁵⁰ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 410.

⁴⁵¹ İbn Bibi, *El-Evâmirü ’l-Alâiyye*, s. 247.

⁴⁵² Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 346.

⁴⁵³ Kesik, “Cenabi’ye Göre Türkiye Selçukluları”, s. 254.

⁴⁵⁴ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 350.

⁴⁵⁵ İbn Bibi, *El-Evâmirü ’l-Alâiyye*, s. 248-251.

*davranır ve hükümlerinde adaleti gözetirdi. Birçok şehirleri ve müstahkem mevkileri zapt ederek, saltanatına katmış ve kuvvetini yaymaya nail olmuştu.*⁴⁵⁶

Sultan Alâeddin Keykubad'ın şahsiyeti hakkında, devrin ana kaynağı İbn Bibi de özetle şu bilgileri vermektedir: “O'nun temiz ve mübarek nefesinden meleklerin manevi alemleri canlılık kazanır. O'nun yönetiminde göğün en görkemli varlığı olan güneş, dünya üzerinde daha çok parlamaya başlar. Akıllar onun sarayının vezirinden faydalanır. Cebrail'in ona yakın olmaktan şanı artar. İskender ancak onun sarayının kapısının Ayinedâr'ı olabilir. Keyhüsrev O'nun cihanı aydınlatan bezminde ancak şarap dağıtabilir. Heybeti, gecelerin kötülüğünü örter ve hızla akan yılanın gözünü dondurur. Adaleti zıtları birleştirip, suyla ateşi, koyunla kurdu barıştırır. Sözü iyi kalpliler ve akıllı kimseler tarafından dinlenir. Yalan söyleyenlerin karşısında aslan kesilerek onları cezalandırırdı. Yabancı ülkelerden gelen elçilere iyi davranır, onlara ilgi ve sevgi gösterirdi. Cömertlikte dalgalı bir deniz, yağmur yüklü bir bulut ve yanan bir lamba gibiydi. Huzurundan dönüş izni alan her elçi, o kadar servete sahip olurdu ki, aşırı zenginlikten dönen feleğe kafa tutar Karun'a bile yüz vermezdi. Fakat şahsi servet edinmede aşırıya kaçan ülke naiplerine hesap sormada ve onları cezalandırmada çok sert davranırdı. Ahlakından saçılan güzel kokuların bin bir çeşidini saba rüzgârı alıp, dünyanın her köşesine ulaştırırdı. Haşmetinin sert yeli ise, hayat damarlarında akan kanı dondururdu. Devletin zamanında şeriatın bayrağı arşın şerefelerine dikilmiş, Hanefî mezhebinin gücü ve şeriat sünnetinin canlılığı en yüksek noktasına çıkmış, ülkenin her yanı, yolların her kârışı mutluluk bağına ve cennet bahçesine dönmüştü.”⁴⁵⁷

Barışta ve seferde, varlıkta ve yoklukta on sekiz yıl boyunca, gece gündüz Alâeddin Keykubad'ın yanında yer alan Emir Celâleddin Karatay ise, Alâeddin Keykubad hakkında şunları bildirmektedir: “Sultan ister ayık ister sarhoş olsun, bir günün sekizde birinden fazla yatağında kalmazdı. Geceleri Kuran okur, hayır ve din işlerine ait görevleri yerine getirirdi. Allah'ın huzurunda olduğunda ağlayıp inler, aczini gösterirdi. Aşırı merhameti yüzünden hemcinslerinin haline üzülür, onlar için

⁴⁵⁶ Ebu'l Ferec, *Ebu'l Ferec Tarihi*, s. 536.

⁴⁵⁷ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 248-249.

yanan kalbi gözlerinden yaşların akmasına sebep olurdu. Eğer ülke yollarının birinde yolkesenler veya korkusuz haydutlar bir kimsenin malına veya canına kastetmeye kalksa, üzüntü ve keder ona hâkim olur, o olayı aydınlığa kavuşturuncaya kadar yiyip içmeden tat almaz ve rahat yüzü görmezdi. Görevini yapma ve adaleti yerine getirme isteği hiç kaybolmazdı. Zalimi cezalandırmayı ve mazlumun hakkını korumayı birinci görevi sayardı. İmam-ı Azam Ebu Hanife'nin mezhebinde olmasına, onun usul ve furu'una göre davranmasına rağmen, sabah namazlarını büyük imam, İmam Şafi'nin mezhebine göre kılardı”⁴⁵⁸

. Tarihe oldukça meraklı olan Sultan Alâeddin Keykubad, sık sık eski hükümdarlardan bahseder, onları saygı ve sevgiyle yad ederdi. Özellikle tarih sahnesinde yer almış İslam devletlerinin melik ve hükümdarlarından Sultan Yeminü'd Devle,⁴⁵⁹ Eminü'l-Mille Mahmud b. Sebuktekin⁴⁶⁰ ve Emir Şems'ül-Meali Kâbus b. Veşmgir'e⁴⁶¹ büyük bir sempati duyar ve hep onların hakkında konuşurdu.⁴⁶² Onların güzel ahlakını ve faziletini kendine şiar edinirdi. Sultan, tarih ve siyaset kitaplarını okumayı da çok severdi. Sık sık Gazali'nin Kimyâ'yı Saadet'ini, Nizamül-Mülk'ün Siyasetnamesini ve Keykavus b. İskender'in⁴⁶³ Kabûsnamesini okurdu.⁴⁶⁴ Sultan Alâeddin Keykubad, şiir okumayı ve yazmayı da çok severdi.⁴⁶⁵ Onun yazdığı şiirlerden bir tanesi de şöyledir:

“Ayıkken akıl üzerine dayanırım. Sarhoş olunca akıl benden kaçır.

⁴⁵⁸ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 250.

⁴⁵⁹ Gazne hükümdarı Gazneli Mahmud'a (998-1030) Abbasî halifesi tarafından verilen lakap. Ayrıca Gazneli Mahmud için bkz. Erdoğan Merçil, “Mahmûd-ı Gaznevî”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt: 27, TDV Yayınları, Ankara 2003, ss. 362-365.

⁴⁶⁰ Eminü'l-Mille Mahmud b. Sebuktekin, (977-997) Gazneliler Devleti'nin gerçek kurucusu ve ilk hükümdarıdır. Bkz. Erdoğan Merçil, “Sebûk Tegin”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt: 36, TDV Yayınları, Ankara 2009, ss. 262-263.

⁴⁶¹ Hazar Denizi'nin güneydoğusunda Cürcân ve Taberistan'da 928-1090 yılları arasında hâkimiyet süren Deylemlî hanedanının emirlerinden olan Emir Şems'ül -Meali Kâbus b. Veşmgir 978-981, 998-1012 olmak üzere iki defa tahtta çıkmıştır. Bkz. Ahmet Güner, “Kâbus b. Veşmgir”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt: 24, TDV Yayınları, Ankara 2009, s. 43-44.

⁴⁶² Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 353.

⁴⁶³ Kâbûsnâme adlı eseriyle tanınan Ziyârî hükümdarı hakkında daha fazla bilgi için bkz. Rıza Kurtuluş, “Keykâvus b. İskender”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt: 25, TDV Yayınları, Ankara 2002, s. 357.

⁴⁶⁴ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 251-252.

⁴⁶⁵ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 412.

Şarap iç! Çünkü sarhoşluk ve ayıklık arasındaki vakit hayatın ta kendisidir.”⁴⁶⁶

Sultan Alâeddin Keykubad, adil, ahlâklı ve dindar olmasının yanında, diğer Selçuklu hükümdarları gibi özgür düşünceye sahip bir hükümdardı. Siyasi, askeri, dini ve edebi meşguliyet ve sohbetleri dışında, eğlenceye de zaman ayırırdı.⁴⁶⁷ Satranç ve tavlayı iyi oynar, cirit oyununda ve ok atmada kimse kendisine rakip olamazdı. Müzik dinlerken musiki kitapları ile vezin, kafiye ve usul gibi müzik terimlerinden bahsederdi. Ayrıca mimarlıkta, kuyumculukta, bakırcılıkta, hançer yapmada, ressamlıkta ve dericilikte üstün bir maharete sahipti. Mücevherlerin değerinden çok iyi anlardı. O dönemin en iyi kuyumcuları dahi onun mücevherat konusundaki bilgisine şaşırdı.⁴⁶⁸ Sultan, Konya ve Kubâd-âbad saraylarının duvarlarını çini üzerinde yapılmış insan resimleri ile süslettirmişti. Bu da onun dindarlığı yanında sanata olan sevgisini ve özgür düşüncesini ortaya koymuştur. Bu resimlerin Rum etkisinden uzak, tamamen Türkistan ve Uygur tarzında yapılmış olmaları da Türk sanat tarihi bakımından oldukça önemlidir.⁴⁶⁹

Yüksek bir kültüre sahip olan Alâeddin Keykubad; ilme, kültüre ve sanata önem verir, alimleri ve ilim adamlarını da korurdu.⁴⁷⁰ Zira, Sultan Alâeddin Keykubad’ın saltanatı boyunca, ülkesini güvenilir ve medeni ülke konumuna getirmesi, Moğol çapulundan kaçan Türkmen göçebeleri ile birlikte ilim ve sanat erbablarının da Anadolu’ya gelmesini sağlamış ve bunun neticesinde de Türkistan’dan, İran’dan ve başka memleketlerden gelen alim, edip, şair ve sanatkârlar vasıtasıyla devletin kültürü had safhaya taşınmıştır. Nitekim, vahdet-i vücud düşüncesiyle şöhret bulan İbnü’l Arabî,⁴⁷¹ önemli bir alim ve filozof olan Abdullatif el-Bağdadi,⁴⁷² Necmeddin Dâye diye

⁴⁶⁶ İbn Bibi, *El-Evâmirü’l-Alâiyye*, s. 251.

⁴⁶⁷ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 414.

⁴⁶⁸ İbn Bibi, *El-Evâmirü’l-Alâiyye*, s. 251-252.

⁴⁶⁹ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 414.

⁴⁷⁰ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 411.

⁴⁷¹ Tasavvuf ve İslam düşünce tarihine büyük tesirleri olan İbnü’l Arabî, 28 Temmuz 1165’te Endülüs’ün güneydoğusundaki Tüdmır (Teodomiro) bölgesinin başşehri olan Mürsiye’de (Murcia) doğmuştur. 1202 yılında ise Urfa, Diyarbakir, Sivas üzerinden Malatya’ya gelmiştir. O dönem I. Gıyaseddin Keyhüsrev, İzzeddin Keykavus ve Alâeddin Keykubad’ a bazı tavsiyelerde bulunmuştur. 10 Kasım 1240’da Dımaşık’ta vefat etmiştir. İbnü’l Arabî hakkında daha detaylı bilgi için bkz. M. Erol Kılıç, “İbnü’l-Arabî, Muhyiddin”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt: 20, TDV Yayınları, Ankara 1999, ss. 493-516.

de anılan Necmeddin Ebû Bekir b. Muhammed el-Razi,⁴⁷³ Şafii alimi Kâdı Sîraceddin el-Urmevî,⁴⁷⁴ Ahî teşkilatının kurucusu olan Ahî Evran, ünlü mutasavvîf Mevlânâ Sadreddin el-Konevî ve daha niceleri, Alâeddin Keykubad'ın saltanatının ilk dönemlerinde Anadolu coğrafyasına gelen faziletli ilim adamlarındandır. Sultan Alâeddin Keykubad'ın saltanatı döneminde Anadolu'ya gelen ve bu coğrafyada en fazla etki bırakan alimlerden biri de Mevlânâ Celâleddin Rumî'nin babası olan Bahâeddîn Veled'dir. Bahâeddîn Veled'in Anadolu'daki müritleri arasında dönemin büyüklerinin yanı sıra, devlet erkanından da birçok kişi yer almıştır. Hatta, bizzat Sultan Alâeddin Keykubad, onun sohbetlerine katılmıştır.⁴⁷⁵ Rivayete göre; Alâeddin Keykubad ona gönül bağıyla o kadar çok bağlanmıştı ki Bahâeddîn Veled 23 Şubat 1231'de vefat edince, çok üzülmüş, yedi gün boyunca saraydan dışarı çıkmamış ve kırk gün boyunca ata binmemiştir. Taziye kabul ederken de tahtından inip, hasıra oturmuştur. Onun için tam kırk gün boyunca sarayın cuma mescidinde hatimler indirip, fakir fukaraya yemekler vermiştir. Daha sonra Sultan Alâeddin Keykubad, Bahâeddîn Veled'in türbesinin etrafına Kabe'nin çevresindeki gibi duvar çekilmesini ve mermerden bir taş üzerine de onun ölüm tarihinin yazılmasını istemiştir.⁴⁷⁶ Sultan Alâeddin Keykubad döneminde, Türkiye Selçuklu Devleti'ndeki müreffeh hayat, istikrar, huzur ve en mühimi ilme ve alimlere gösterilen saygıdan dolayı, Anadolu'ya gelen İbnü'l Arabi ve

⁴⁷² Tabip, filozof ve çok yönlü bir İslâm bilgini olan Abdullatif el-Bağdadi 1162 yılında Bağdat'ta doğmuştur. 1220-1229 yılları arasında da Erzurum, Erzincan, Kemah, Malatya, Divriği ve Besni gibi Anadolu'nun o dönemdeki önemli merkezlerine gelmiştir. Burada da Mengüçkoğulları'ndan Alâeddin Dâvûd b. Behrâm tarafından himaye edilmiş ve bundan dolayı birçok eserini bu hükümdara ithaf etmiştir. Hayatı yoğun bir ilmî faaliyet içinde geçen Abdullatif, 9 Kasım 1231'de hacca giderken Bağdat'ta vefat etmiştir. Mahmut Kaya, "Abdullatif El-Bağdâdî", *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt: 1, TDV Yayınları, Ankara 1988, ss. 254-255.

⁴⁷³ Kübrevî şeyhlerinden olan Necmeddin Dâye, 1177 yılında Rey'de dünyaya gelmiştir. Moğol istilasından kurtulmak için de 1220 yılında Erbil ve Diyarbakir üzerinden Anadolu'ya gelmiştir. Ardından Malatya'da Halife Nâsır-Lidînillâh'ın danışmanı Şeyh Şehâbeddin es-Sühreverdî ile tanışmış ve kendisinden Türkiye Selçuklu sultanı Alâeddin Keykubad'a sunulmak üzere bir tavsiye mektubu almıştır. Kasım 1221'de Kayseri'ye ulaşan Necmeddin Dâye, ünlü eseri Mirşâdü'l-ibâd'ı 1223'te Sivas'ta Alâeddin Keykubad'a ulaştırmıştır. Daha sonra Bağdat'a giden ve oraya yerleşen Necmeddin Dâye, 1256 yılında Bağdat'ta vefat etmiştir. Mehmet Okuyan, "Necmeddin-i Dâye", *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt: 32, TDV Yayınları, Ankara 2006, ss. 496-497.

⁴⁷⁴ 1198 yılında Azerbaycan'ın Urmiye (Urûmiye, günümüzde İran'ın Rızâiye) şehrinde doğan ünlü Şafii alimi Kâdı Sîraceddin el-Urmevî hakkında daha fazla bilgi için bkz. Mustafa Çağrı, "Sîraceddin El-Urmevî", *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt: 37, TDV Yayınları, Ankara 2004, ss. 262-263.

⁴⁷⁵ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 96-97.

⁴⁷⁶ Eflaki, *Ariflerin Menkıbeleri*, s. 84-85.

Bahaeddin Veled gibi müstesna mutasavvıflar sayesinde de özellikle Mevlevîlik Türk kültür ve sanatında önemli bir yer edinmiştir.⁴⁷⁷

Sultan Alâeddin Keykubad halkını barış ve huzur içinde yaşatmış, ülkesinin imarına gayret etmiş ve Anadolu'nun her yerinde birçok eser yaptırmıştır. Anadolu'nun Romalılardan kalan yollarını tamir ettirmiş ve ticaret yollarının güzergahlarına hanlar, hamamlar ve kervansaraylar inşa ettirmiştir.⁴⁷⁸ Nehirlere köprüler yaptırmış; şehirlerde camiler, medreseler, tekkeler, hastaneler ve tersaneler inşa ettirmiş ve bunları yaptırmak için de birçok değerli araziye vakfetmiştir. Bundan başka, şehirlerin surlarını onartmış; özellikle Sivas, Konya, Kayseri ve Malatya şehirlerine yeni surlar yaptırmış ve birçok yeni şehir ile kasaba kurmuştur. (Alâiye ve Kubadiye şehirleri bu şehirlerdendir.) Ayrıca, Beyşehir tarafında Kubâd-âbad, Kayseri'de de Keykubadiye saraylarını yaptırmıştır. Her şehirde eskiden saray diye isimlendirilen hükümet konakları yaptırmıştır. Sultan Alâeddin Keykubad, memleketin imarı konusunda o kadar çok çaba harcamıştır ki, bu çabası tarih boyunca hiçbir zaman unutulmamış ve Anadolu'da yapılan bütün eserler ona isnat edilmiştir.⁴⁷⁹

Sultan Alâeddin Keykubad, ilim ve kültür faaliyetlerinden başka, iktisadi görüşleri ve büyük imar faaliyetleri ile de Anadolu'yu muasır medeniyet seviyesine çıkarmış ve bu döneme damgasını vurmuştur. Sultan'ın Haçlılara, Ermenilere, Rumlara ve özellikle Suğdak'a karşı düzenlediği seferler ve tahta çıktıktan hemen sonra Venedik Dukalığı ile yaptığı ticari anlaşma onun ticarete ne denli önem verdiğini göstermesi bakımından önem arz etmektedir.⁴⁸⁰ Ayrıca, Asya-Avrupa ve kuzey-güney ülkeleri ile kavimleri arasında gelişen uluslararası ticaret, Alâeddin Keykubad döneminde maksimum seviyeye ulaştığı için, onun döneminde Türkiye Selçuklu Devleti, kervan ve uluslararası ticaret yollarının kesiştiği bir ülke konumuna gelmiştir.⁴⁸¹

⁴⁷⁷ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 413.

⁴⁷⁸ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 415-416.

⁴⁷⁹ Yinanç, *Selçuklular Devri*, s.122.

⁴⁸⁰ Öngül, *Anadolu Selçukluları ve Beylikler*, s. 156.

⁴⁸¹ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 415-416.

İKİNCİ BÖLÜM

ALÂEDDİN KEYKUBAD'IN TAHTA ÇIKIŞI VE ANADOLU BİRLİĞİNİ TESİS ETMEYE YÖNELİK YAPTIĞI FAALİYETLER

2.1. Tahta Çıkışı

Sultan İzzeddin Keykavus, 1220 yılında vefat edince, Selçuklu tahtına Güzerpirt Kalesi'nde tutuklu bulunan Alâeddin Keykubad geçmiştir. Alâeddin Keykubad'ın tahta çıkışı hakkında ise kaynaklarda iki rivayet vardır. Birinci rivayete göre; İzzeddin Keykavus, hastalığının ilerlediğini görünce kardeşi Alâeddin Keykubad'ı hapisten çıkarttırarak, yanına getirtmiş ve onu kendisinden sonra tahta çıkarmaları için devlet erkanından söz almıştır.⁴⁸² Diğer rivayete göre; İzzeddin Keykavus'un erkek çocuğunun olmadığını, çocuğu varsa da tahta çıkmak için henüz çok küçük olduğunu gören Selçuklu devlet erkânı, Alâeddin Keykubad'ı tutuklu bulunduğu hapisneden çıkartıp, Türkiye Selçuklu tahtına oturtmuştur.⁴⁸³ Salim Koca ise bir makalesinde, Türkiye Selçuklu Devleti'nde bir hükümdarın tahta çıkmasında rol oynayan faktörleri yedi madde üzerinden değerlendirerek, Alâeddin Keykubad'ın vasiyetle değil, komutanların ve devlet erkanının seçimiyle tahta çıktığını ifade etmektedir.⁴⁸⁴ Zira İbn Bibi'nin rivayetine göre, Sultan İzzeddin Keykavus vefat edince, devlet ümerasından olan Çaşnigir⁴⁸⁵ Seyfeddin Ayaba, Pervane Şerafeddin Muhammed,⁴⁸⁶ Emir Mübarizeddin Çavlı, Emir-i Meclis⁴⁸⁷

⁴⁸² Ebu'l Ferec, *Ebu'l Ferec Tarihi*, s. 505; Anonim Selçukname, *Anadolu Selçuklu Tarihi*, s. 41; İbnü'l Esir, *El Kâmil Fi't-Tarih*, cilt: 12, s. 312.

⁴⁸³ Koca, "Alâeddin Keykubad'ın Türkiye Selçuklu Tahtına Çıkışı", s. 306; Kesik," Cenabi'ye Göre Türkiye Selçukluları", s. 250; Ebu'l Ferec, *Ebu'l Ferec Tarihi*, s. 505; İbnü'l Esir, *El Kâmil Fi't-Tarih*, cilt:12, s. 312.

⁴⁸⁴ Koca, "Alâeddin Keykubad'ın Türkiye Selçuklu Tahtına Çıkışı", s.303-305; Rukiye Çevik, *Alâeddin Keykubad Devri Türkiye Selçuklularında Devlet ve Sosyal Hayat*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2015, s. 22.

⁴⁸⁵ Türk-İslâm devletlerinde sultanın sofralarına eşlik edip, yemekleri kontrol eden saray görevlisine verilen isim. Saray büyükleri arasında yer alan çaşnigîrin ana görevi, maiyetindekilerle beraber sultanın yemeklerini hazırlamak ve sofraya konulan yemekleri sultandan önce tatmak suretiyle onun zehirlenmesini engellemektir. Büyük Selçuklulardan itibaren çeşitli İslâm devletlerinde yer alan çaşnigîr, sultanın en sadık emirleri arasından seçilirdi. Türkiye Selçuklu Devleti'nin en önemli emirlerinden olan Mübârizüddin Çavlı ile Şemseddin Altunaba da çaşnigîr (emîr-i zevvâk) olarak görev yapmışlardır. Daha detaylı bilgi için bkz. Koca, "Alâeddin Keykubad'ın Türkiye Selçuklu Tahtına Çıkışı", s. 306.

⁴⁸⁶ Pervane (Pervanegî), Türkiye Selçuklu Devletinde Büyük Divan üyelerinden olup, devlete ait toprakların tahririni yapmak ve ıktâ beratlarını hazırlamakla görevliydi. Pervane Şerafeddin

Mübarizeddin Behramşah, Sahib-i Divan (vezir) Meceddeddin Ebu Bekir, Tuğra-i⁴⁸⁸ Şemseddin Hamza,⁴⁸⁹ Emir-i Arız Nizameddin Ahmed,⁴⁹⁰ Münşi-i Sahip⁴⁹¹ Şemseddin⁴⁹² ve Emir-i Ahur Zeyneddin Basara gibi devlet adamları, İzzeddin Keykavus'un ölümünü halktan saklamışlar ve yeni hükümdarı seçmek amacıyla Sivas'ta toplanmışlardır.⁴⁹³

Daha önce İzzeddin Keykavus'un Selçuklu tahtına çıkmasında rol alan bu emirler, Alâeddin Keykubad'ın sultan olduktan sonra kendilerinden intikam alacağını düşündükleri için onun Selçuklu tahtına çıkmasına karşı çıkmışlardır. Nitekim bu emirlerin bir kısmı, merhum sultanın amcası olan Erzurum meliki Mugiseddin Tuğrulşah'ı, diğer bir kısmı da Koyluhisar meliki olan küçük kardeşi Celâleddin Keyferidun'u Selçuklu tahtına çıkarmak istemiştir. Fakat, devlet yönetiminde önemli

Muhammed de I. İzzeddin Keykavus Döneminde Pervanelik görevinde bulunmuştur. Bkz. Koca, "Alâeddin Keykubad'ın Türkiye Selçuklu Tahtına Çıkışı", s. 307.

⁴⁸⁷ Türkiye Selçukluları, İlhanlılar ve Memluklerin saray teşkilâtında yer alan emir-i meclis, sultanla görüşmek isteyenleri huzura alır ve düzenlenen meclis ve merasimlerde görev yaparlardı. Daha detaylı bilgi için bkz. Asri Çubukçu, "Emir-i Meclis", *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt: 9, TDV Yayınları, Ankara 1995, ss. 141-142.

⁴⁸⁸ Devletin iç ve dış bütün yazışmalarını idare eden menşur, berat, name ve muahedeleri yazan, ferman ve menşurlara sultanın alâmet ve tuğrasını çekmekle görevli olan emire verilen ad. I. Alâeddin Keykubad zamanında devletin en önemli kurumlarından biri olan Divan-ı Tuğra-i'nin başkanlığı olan tuğra-i makamına iyi eğitim almış, Farsça ve Arapçayı da iyi bilen alim ve edipler atanırdı. bkz. Mustafa Özdemir, "Melikü's- Şuarâ" Nizameddin Ahmed-İ Erzincanî", *Akra Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*, cilt: 6, İstanbul 2018, ss. 41-58.

⁴⁸⁹ İzzeddin Keykavus'un saray kâtiplerinden biri olan Tuğra-i Şemseddin Hamza için bkz. Havva Nur Turgut, *I. Alâeddin Keykubad Dönemi Bilim ve Düşünce Hayatı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2009, s. 63.

⁴⁹⁰ I. İzzeddin Keykavus (1211-1220) ve Alaeddin Keykubad dönemlerinde (1220-1237) devlet hizmetinde bulunmuştur. Doğum ve ölüm tarihi hakkında kaynaklarda herhangi bir bilgi yoktur. Kaynaklarda sadece onun Vezir Mahmud'un oğlu olduğu bilgisi vardır. Bununla birlikte Erzincan'da dünyaya geldiği ve bir süre burada yaşadığı bilinen Nizameddin Ahmed, aldığı görevlerden ötürü hayatını Konya'da sürdürmüştür. Nizameddin Ahmed, I. İzzeddin Keykavus devrinde münşilik (divan kâtibi) ve Emir-i Arızlık, I. Alaeddin Keykubad döneminde ise Divan-ı Tuğra'nın başkanlığı olan tuğrailik makamına getirilmiştir. İbn Bibi'nin rivayetine göre Nizameddin Ahmed'in tuğrailik görevine tayin edilmesi ise şu şekilde gerçekleşmiştir: Alaeddin Keykubad, Celâleddin Harezmşah'ı Yassıçemen Savaşında (1230) yendiği zaman çevresindeki sultanlara gönderilmek üzere Sultan'ın münşisi olan Şemseddin-i İsfahani'ye bir fetihname yazdırır. Ancak, İsfahani; Celâleddin Harezmşah için mahzul (düşkün, hakir, rezil), Keykubad'ın amcazadesi (Erzurum meliki Cihanşah) için de meçhul (bilinmeyen, bilinmez) gibi hakaret içeren sözler kullanınca görevinden azledilir ve fetihname, Nizameddin Ahmed'e yeniden yazdırılır. Yeni fetihname Sultan tarafından beğenilince Şemseddin İsfahani'nin yerine tuğrailik görevinde de Nizameddin Ahmet getirilir. Daha detaylı bilgi için bkz. Özdemir, "Melikü's- Şuarâ" Nizameddin Ahmed-İ Erzincanî", ss. 41-58.; İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 418.

⁴⁹¹ Divan katipleri olup, divan zabıtlarını tutmakla görevliyidiler. Devletin, arazi ve mal işleriyle ilgili bilgileri Yüce Divan defterlerine kaydederlerdi. Divanda da vezirin sağında ve solunda otururlardı.

⁴⁹² İbn Bibi, İsfahanlı Sahib Şemseddin için münşilik alanında o dönemin en iyisi olduğunu rivayet etmektedir. Bkz. İbn Bibi *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 202.

⁴⁹³ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 224-225.

bir imtiyaza sahip olan Mubarezeddin Behramşah ve Meliku'l Emir Seyfeddin Ayaba, muhalif emirlere: *“onun alnında tacın ve mührün sahipliği okunmakta, büyüklüğü her hareketinde ortaya çıkmaktadır. Ondan başkasını aramak boşunadır”* diyerek,⁴⁹⁴ taht için Alâeddin Keykubad üzerinde görüş bildirmişlerdir.⁴⁹⁵ Ancak, Sahib-i Divan Mecmeddin Ebu Bekir ile Pervane Şerafeddin Muhammed: *“biz Tokat'ta onun hizmetinde bulunduk. Kindar, kıskanç ve haşin biridir. İş başına geçince halkın başına öyle gaileler açar ki, tedavisi ve telafisi mümkün olmaz”* diyerek,⁴⁹⁶ Alâeddin Keykubad'ın tahta çıkmasına karşı çıktılarsa da Mubarezeddin Behramşah ve Meliku'l Emir Seyfeddin Ayaba'nın ısrarlarıyla onlar da Alâeddin Keykubad'ın hükümdarlığını kabul etmek zorunda kalmışlardır.⁴⁹⁷

Meliku'l Emir Seyfeddin Ayaba, Ankara hezimetinden sonra Alâeddin Keykubad'ı Minşar Kalesi'ne bizzat kendisi teslim ettiği için saltanata davet etme görevinin de kendisine verilmesini talep etmiştir.⁴⁹⁸ Böylece Seyfeddin Ayaba, Alâeddin Keykubad'a hükümdarlık müjdesi veren ilk kişi olarak, hem Alâeddin Keykubad'dan af dilemek hem de Alâeddin Keykubad nezdinde nüfuz sahibi olmak istemiştir.⁴⁹⁹ Devlet erkânı da onun bu isteğini kabul etmiş ve ona ölüm alameti olarak, merhum Sultan İzzeddin Keykavus'un siyaha boyanmış destarcesini (mendilini) ve yüzüğünü teslim etmiştir.⁵⁰⁰ Bunun üzerine Seyfeddin Ayaba, Sultan'ın ölümünü simgeleyen siyaha boyanmış destarcesini ve yüzüğünü yanına alarak, merhum sultanın yakınlarından birkaç kişiyle birlikte, ikinci vakti Sivas'tan yola çıkmıştır.⁵⁰¹ Bütün geceyi yolda geçiren Seyfeddin Ayaba, yanındakilerle birlikte, sabaha doğru Alâeddin Keykubad'ın tutuklu olduğu Güzerpirt Kalesi'ne ulaşmıştır.⁵⁰²

Alâeddin Keykubad, bu sırada sabah namazını kılmış ve gece gördüğü rüya hakkında düşüncelere dalmıştı.⁵⁰³ Alâeddin Keykubad rüyasında, nur yüzlü bir

⁴⁹⁴ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 225.

⁴⁹⁵ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 225; Bedirhan, *Ortaçağ Tarihi*, s. 273.

⁴⁹⁶ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 228.

⁴⁹⁷ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 327.

⁴⁹⁸ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 328.

⁴⁹⁹ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 19.

⁵⁰⁰ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 229.

⁵⁰¹ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 328.

⁵⁰² Koca, “Alâeddin Keykubad'ın Türkiye Selçuklu Tahtına Çıkışı”, s. 309.

⁵⁰³ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s.328.

ihtiyarın ayaklarındaki bağları çözdüğünü ve kendisini iri bir katıra bindirdikten sonra da kendisine: “*bu Ömer Muhammed El-Sühreverdî’nin*⁵⁰⁴ *Melik Alâeddin Keykubad’a hizmeti*” dediğini görmüştü.⁵⁰⁵ Tam bu esnada kaleye yaklaşan süvarileri gören Alâeddin Keykubad, gelenlerin kendisini öldürmeye gelen cellatlar olduğunu düşünerek, kale muhafızına: “*onları bir müddet oyala da abdestimi yenileyeyim ve bir saat Allah’a yöneleyim*” demiştir.⁵⁰⁶

Bunun üzerine Kale muhafızı, kalenin kapısına gitti ve Seyfeddin Ayaba’ya geliş nedenini sordu. Seyfeddin Ayaba da kale muhafızına, merhum sultanın siyaha boyanmış mendilini ve yüzüğünü göstererek, Alâeddin Keykubad’a olup biteni açıklayacağını söyledi.⁵⁰⁷ Kale muhafızı durumu anlayınca, Seyfeddin Ayaba’nın kılıcını teslim aldı ve onu kaleye davet etti. Ardından da Alâeddin Keykubad’ın huzuruna çıkarak, durumu anlattı ve Seyfeddin Ayaba’yı huzuruna kabul etmesi için ondan izin istedi.⁵⁰⁸ Alâeddin Keykubad, hadiseleri öğrendikten sonra Seyfeddin Ayaba’nın huzuruna getirilmesini emretti. Seyfeddin Ayaba, Alâeddin Keykubad’ın huzuruna çıkınca, yanında getirdiği kefeni boynuna astı.⁵⁰⁹ Ardından da muhafıza teslim ettiği kılıcı alarak, Alâeddin Keykubad’ın önüne bıraktı⁵¹⁰ ve ona: “*padişahın bugün benimle ilgili buyurduğu her hüküm yapılacaktır.*” dedi.⁵¹¹ Bunun üzerine Alâeddin Keykubad, Seyfeddin Ayaba’yı affetti. Fakat Seyfeddin Ayaba, Alâeddin Keykubad’dan kendisinin affedildiğini ihtiva eden bir ahitname yazmasını istedi. Alâeddin Keykubad da Seyfeddin Ayaba’yı affettiğine dair bir ahitname yazdırdı. Ancak bu ahitnameyle de yetinmeyen Seyfeddin Ayaba, boynundan çıkardığı

⁵⁰⁴ Sühreverdîyye tarikatının kurucusu, müfessir ve muhaddis. (Ö. 632/1234). 1 Şâban 539’da (27 Ocak 1145) İran’ın Irak-ı Acem bölgesinin Cibâl eyaletinde Zencan’a bağlı Sühreverd’de dünyaya gelmiştir. Abbasi halifesi Halife Nâsır-Lidînillâh devrinde fütüvvet teşkilâtının organize edilmesi çalışmalarını başlatan Sühreverdî, Abbasi hilâfetiyle diğer İslam ülkeleri arasında bazı elçilik görevlerinde de bulunmuştur. 1221 yılında ise Halife Nâsır-Lidînillâh’dan aldığı menşuru Türkiye Selçuklu sultanı I. Alâeddin Keykubad’a götürmüştür. Bu yolculuk esnasında da Malatya’da Necmeddîn-i Dâye ve Konya’da Bahâeddin Veled ile görüşmüştür. Tarikatların kuruluş zamanında yaşayan Sühreverdî gençliğinde Abdülkâdir-i Geylânî’den ders almış, çağdaşlarından Evhadüddîn-i Kirmânî ve Muhyiddin İbnü’l-Arabî ile de görüşmüştür. Daha detaylı bilgi için bkz. Hasan Kâmil Yılmaz, “Sühreverdî”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt: 38, TDV Yayınları, Ankara 2010, ss. 40-42.

⁵⁰⁵ İbn Bibi, *El-Evâmirü’l-Alâiyye*, s. 229.

⁵⁰⁶ Müneccimbaşı, *Camiu’d Dîvel*, s. 58.

⁵⁰⁷ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 331.

⁵⁰⁸ İbn Bibi, *El-Evâmirü’l-Alâiyye*, s. 230.

⁵⁰⁹ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 332.

⁵¹⁰ Boynun kefen sarılma ve kılıç teslim etmenin hâkimiyeti kabul etmenin sembolü olduğuna dair bkz. Abdulkadir İnan, “Eski Türklerde Teslim ve İtaat Sembolleri”, *Makaleler ve İncelemeler*, TTK Yayınları, 1968 Ankara, ss. 331-334.

⁵¹¹ İbn Bibi, *El-Evâmirü’l-Alâiyye*, s. 230.

Kur'an-ı Kerim'i Alâeddin Keykubad'ın önüne bırakarak, kendisine verdiği sözleri tutacağına dair ona yemin ettirdi.⁵¹² Alâeddin Keykubad da: “sözümüze *Allah vekildir*” diyerek yemin etti.⁵¹³ Seyfeddin Ayaba, kendi nezdinde aldığı bu sözlerden sonra Alâeddin Keykubad'a: “*kardeşinizin ruhu yerden semaya yükseldi. Sultanımızdan rica ederiz ki, hemen buradan hareket edip tahta oturunuz.*”⁵¹⁴ dedi. Diğer taraftan Emir-i Meclis Mübarizeddin Behramşah'ın Oğulbey isimli Emir-i Ahur'u, Alâeddin Keykubad için bir at hazırlamıştı. Alâeddin Keykubad, yapılan hazırlıklardan sonra Seyfeddin Ayaba ile Malatya'dan Sivas'a doğru hareket etti ve kısa sürede şehrin kapısına ulaştı.⁵¹⁵

Öte yandan, Sultan İzzeddin Keykavus'un vefat ettiğinden ve yerine Alâeddin Keykubad'ın hükümdar olacağından halk haberdar değildi. Bundan dolayı herhangi bir kargaşa çıkmasını istemeyen Emir-i Meclis Mübarizeddin Behramşah, kalede atla dolaşmış ve Sultan İzzeddin Keykavus'un sağlıklı olduğuna dair halkı bilgilendirmişti.⁵¹⁶ Ayrıca Emir-i Meclis Mübarizeddin Behramşah, güvenlik gerekçesiyle şehrin kapısına tam teçhizatlı elli asker yerleştirmişti.⁵¹⁷ Çünkü, Emir-i Meclis Mübarizeddin Behramşah, Alâeddin Keykubad'ı Sivas'tan getirmek üzere Malatya'ya giden Seyfeddin Ayaba ile Emir-i Ahur'u olan Oğulbey'in vereceği havadise göre şehrin kapısını açtırıp, yeni sultanı içeri almayı planlamıştı.⁵¹⁸ Oğulbey'in kaledekilere seslenmesi üzerine, Emir-i Meclis Mübarizeddin Behramşah, şehrin kapısını açtı ve karşısında yeni sultanı görünce hemen yeri ve sultanın üzengisini öptü. Ardından da Meliku'l-Emir Seyfeddin Ayaba ile Emir-i Meclis Mübarizeddin Behramşah, Alâeddin Keykubad'ı merhum sultanın na'sının yanına götürüp, ağabeyinin yüzünü ona gösterdiler.⁵¹⁹ Daha sonra, Alâeddin Keykubad'ı Sivas'ta tahta çıkarıp; şehrin beylerini, kadıyı ve imamları sarayda bulunan meclise davet ettiler. Taht ile meclis arasındaki perde arkasından davetlilerin

⁵¹² Münecimbaşı, *Camîu'd Düvel*, s. 58; İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 229-230; Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 19; Koca, “Alâeddin Keykubad'ın Türkiye Selçuklu Tahtına Çıkışı”, s. 309-311.

⁵¹³ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 230.

⁵¹⁴ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 232.

⁵¹⁵ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 232.

⁵¹⁶ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 333.

⁵¹⁷ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 233; Koca, “Alâeddin Keykubad'ın Türkiye Selçuklu Tahtına Çıkışı”, s. 312.

⁵¹⁸ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 20.

⁵¹⁹ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 334.

önüne çıkan Seyfeddin Ayaba, yaşanan gelişmeler hakkında hiçbir şey bilmeyen davetlilere, Sultan İzzeddin Keykavus'un vefat ettiğini ve yerine Alâeddin Keykubad'ın geçtiğini haber verdi. Ardından da perde açıldı ve davetliler Alâeddin Keykubad'ın huzurunda eğildiler.⁵²⁰ Meliku'l Emir Seyfeddin Ayaba, davetlileri sırayla tahtın yanına götürüp, Sultan'ın elini öptürmüş, daha sonra da meclise giden davetliler, kadının telkinleriyle Sultan Alâeddin Keykubad'a biat etmişlerdir.⁵²¹ Sultan Alâeddin Keykubad, yapılan bu merasimlerden sonra yas alameti olarak beyaz atlas giymiş, emirler de külahlarını ters çevirerek üç gün yas tutmuşlardır. Dördüncü gün ise yas merasimlerinin yerini saltanat kutlamaları almıştır. Alâeddin Keykubad, bu kutlamalarda, bütün emirlere kıdemlerine göre beylik, makam, iktâ ve hilatler ihsan etmiştir.⁵²² Ayrıca Sultan, bütün ülkeye elçiler gönderilerek, yas ve matem haberlerinin aynı anda verilmesini istemiştir. Alâeddin Keykubad'ın bu emri üzerine ülkenin dört bir yanındaki emirler, sultanın huzuruna gelip, ona biat etmişlerdir.⁵²³ Sivas'taki saltanat kutlamaları bittikten sonra da saltanat alayı Konya'ya doğru hareket etmiştir.⁵²⁴

Emir-i Meclis Mübarizeddin Behramşah, Sultan Alâeddin Keykubad'dan önce Gedük mevkiine giderek, burada saltanat kafilesinin ön güvenliğini almıştır.⁵²⁵ Saltanat alayı Gedük'e ulaşınca, burada Sultan Alâeddin Keykubad için mükemmel bir ziyafet verilmiştir. Alâeddin Keykubad, ertesi gün Emir-i Meclis Mübarizeddin Behramşah'ı Sivas'a vali olarak atamış ve onu Sivas'a geri göndermiştir. Daha sonra Kayseri'ye doğru yola çıkan Alâeddin Keykubad'ı, Çubuk mevkiinde Hokkabazoğlu Seyfeddin Ebu Bekir⁵²⁶ ve Kayseri halkı muhteşem bir törenle karşılamıştır.⁵²⁷

⁵²⁰ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 234.

⁵²¹ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 335.

⁵²² Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 354.

⁵²³ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 336.

⁵²⁴ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 234.

⁵²⁵ Yinanç, *Selçuklular Devri*, s. 46.

⁵²⁶ Hokkabazoğlu Seyfeddin Ebu Bekir, İzzeddin Keykavus ve Alâeddin Keykubad dönemlerinde Kayseri subaşılığı yapmıştır. Alâeddin Keykubad 1226 yılında Eyyubilerle dostluk ilişkilerini geliştirmek için Naib Hokkabazoğlu Seyfeddin'e Eyyubilerle akrabalık kurma düşüncesini iletmış ve hazırlıkların tamamlanmasından sonra Şam'a gitmesi için emir vermiştir. Bunun üzerine Naib Hokkabazoğlu Seyfeddin, Melik Adil'in kızı Gaziye Hatun'u, Alâeddin Keykubad'a istemek üzere Şam'a doğru hareket etmiştir. Ancak Hokkabazoğlu Seyfeddin, Malatya'ya ulaştıktan sonra ağır bir hastalığa yakalanmış ve orada vefat etmiştir. Daha detaylı bilgi için bkz. İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 331.

⁵²⁷ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 236.

Sultan Alâeddin Keykubad, Kayseri’de gerekli atamaları yaptıktan sonra askerlerin dinlenmesi için birkaç gün Kayseri’de konaklamış ve ardından da Aksaray’a doğru hareket etmiştir.⁵²⁸ Aksaray halkı, Sultan Alâeddin Keykubad’ı Pervane Kervansarayında karşılamış ve ardından yeni sultana biat etmiştir. Sultan Alâeddin Keykubad, maiyetiyle birlikte birkaç gün Aksaray’da dinlendikten sonra Konya’ya doğru yola çıkmıştır.⁵²⁹

Konya halkı, Sultan Alâeddin Keykubad’ın Konya’ya geldiğini haber alınca, Konya Kalesi’nin burçlarını değerli kumaşlarla süsleyip; saltanat merasimleri için iki yüzü seyyar, üç yüzü sabit olan beyaz köşkler hazırlamıştır.⁵³⁰ Daha sonra halk, yıllarca biriktirdiği paraları saltanat alayına saçmak için Konya’nın çıkışında bulunan Obruk mevkiine gelmiştir. Burada Sultan Alâeddin Keykubad’ı gören halk, onun için kurbanlar kesip etrafa para saçmıştır. Konya subaşı Hüsameddin Emir Arif ve diğer beyler ise sultanın elini öpüp, ona biat etmişlerdir. Saltanat alayı biraz yol aldıktan sonra Ruzbe mevkiinde⁵³¹ konaklamıştır.⁵³² Daha sonra Sultan Alâeddin Keykubad, büyük bir merasimle ocak-şubat 1220 yılında Konya’da tahta çıkmıştır.⁵³³

Sultan Alâeddin Keykubad, ertesi gün Vezir Reşüdidin,⁵³⁴ Melikü’l Ümera Çaşnigir Seyfeddin Ayaba, Naib Hokkabaz oğlu Seyfeddin Ebu Bekir ve Pervane Celâleddin Kayser’le özel bir görüşme yaparak; saltanatının uç beyliklerine, bağlı devletlerin beylerine, hilafet makamına ve komşu devletlerin hükümdarlarına haber verilmesini emretmiştir.⁵³⁵ Bu haberi alan uç beylerinden Hüsameddin Çoban,⁵³⁶

⁵²⁸ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 337.

⁵²⁹ İbn Bibi, *El-Evâmirü’l-Alâiyye*, s. 236.

⁵³⁰ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 337.

⁵³¹ Günümüzde şehir merkezi içinde yer alan bu bölge Konya’nın kuzeyinde, Konya-Ankara ve Konya-Aksaray yol ayrımının bulunduğu konumda yer almaktadır. İbn-i Bibi, burayı Ruzbe Ovası olarak belirttiği gibi, Konya’ya gelen ya da Konya’dan giden önemli kişilerin Ruzbe Ovası’nda karşılandığını veya yolcu edildiğini eserinde belirtmektedir. İ. Hakkı Konyalı da bu mevkiinin isminin Ruzbe olduğunu ifade ettiği gibi halk dilinde bu adın önce İruzbe sonrasında Oruzlu en sonunda da Horozlu’ya dönüştüğünü söylemektedir. Daha detaylı bilgi için bkz. İbrahim Hakkı Konyalı, *Abideleri ve Kitabeleri ile Konya Tarihi*, Yeni Kitap Basımevi, Konya 1964, s. 850-855; İbn Bibi, *El-Evâmirü’l-Alâiyye*, s. 236.

⁵³² İbn Bibi, *El-Evâmirü’l-Alâiyye*, s. 236.

⁵³³ Yinanç, *Selçuklular Devri*, s. 46; Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 21.

⁵³⁴ I. Alâeddin Keykubad’ın vezirlerinden olan Reşüdidin hakkında pek bilgi bulunmamaktadır. Bununla birlikte, İbn Bibi’nin eserinde I. Alâeddin Keykubad’ın Konya’ya gelişi anlatılırken Vezir Reşüdidin’in de Sultan’ın huzuruna çıkan devlet ümerasası içerisinde olduğu rivayet edilmektedir. Bkz. İbn Bibi, *El-Evâmirü’l-Alâiyye*, s. 244.

⁵³⁵ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 344.

Seyfeddin Kızıl ve diğer beyler, değerli hediyelerle beraber Konya'ya gelip, Sultan'a biat etmişlerdir. Sultan da onlara hilatler ve menşurlar vererek, beyliklerini daim etmiştir.⁵³⁷ Alâeddin Keykubad'ın Selçuklu tahtına çıktığını öğrenen Abbasî halifesi En-Nasıreddinillah⁵³⁸ da İslam dünyasındaki dini liderliği vasfını kullanarak, o dönemin İslam büyüklerinden olan Şeyhülislam Ömer Muhammed El-Sühreverdi ile saltanat alameti olan hükümdarlık hilatını, kılıcını ve mührünü Sultan Alâeddin Keykubad'a göndermiştir. Böylece Alâeddin Keykubad'ın saltanatı daha güçlü bir konuma gelmiştir.⁵³⁹

Alâeddin Keykubad, tahta çıktıktan hemen sonra Moğol tehlikesine ve diğer bölgesel güçlere karşı önlem almak için dönemin en güçlü devletlerinden olan Eyyubilerle dostluk anlaşması yapmak istemiştir.⁵⁴⁰ Sultan, bu amacını gerçekleştirmek için Eyyubilerin Şam meliki olan Melik Eşref'e bir elçi göndermiş ve onunla dostluk ve saldırmazlık anlaşması imzalamıştır.⁵⁴¹ Ayrıca, ileride ülkesi için bir tehlike oluşturacağını düşündüğü Moğollara karşı Konya, Kayseri ve Sivas kalelerini yeniden inşa ettirmiştir. Sultan, gerekli devlet işlerini düzene koyduktan sonra da yazı geçirmek üzere Kayseri'ye gitmiştir.⁵⁴²

⁵³⁶ Hüsameddin Çoban ile ilgili olarak ayrıca bkz. M. Yaşar Yücel, "Çoban Oğulları Beyliği", *DTCF Dergisi*, cilt: 23, sayı: 1-2, Ankara 1965, ss. 61-73.

⁵³⁷ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 243-244.

⁵³⁸ Abbasî halifesi En-Nasıreddinillah (1180-1225) 553'te (1158) doğmuştur. Babası Halife Müstazî-Biemrillâh, annesi Türk asıllı bir cariye olan Zümürüt (Zümürüd) Hatun'dur. Babasının vefatından sonra 2 Zilkade 575 (30 Mart 1180) tarihinde hilâfet makamına geçmiştir. Nâsır-Lidînillâh önce Büveyhîler'in, daha sonra Selçukluların yüzyıllar boyunca süren egemenliği karşısında siyasi gücünü büyük oranda kaybetmiş olan Abbasî hilâfetinin egemenliğini yeniden sağlamak için siyasi, askerî, içtimaî, idarî ve fıkri alanlarda çalışmalar başlatmıştır. Bu bağlamda 583'te (1187) hilâfet merkezi Bağdat'ta bulunan eski bir Selçuklu sarayını yabancı bir idarenin hâkimiyet sembolü olduğu gerekçesiyle yıktırmıştır. Ayrıca Halife Nâsır-Lidînillâh saltanatı boyunca etkin bir dış politika izlemiştir. Nitekim o dönem düşmanını düşmanıyla yok et siyasetiyle Abbasî halifeliği için tehdit olabilecek devletleri birbiriyle karşı karşıya getirmiştir. Onun bu siyaseti neticesinde Irak'a egemen olan Irak Selçuklu Devleti yıkılmış ve Abbasî Devleti yaklaşık iki yüzyıl sonra bağımsızlığına kavuşmuştur. Sünnî İslam dünyasının lideri konumunda olan Halife Nâsır-Lidînillâh, Irak nüfusunun yarısına yakınına oluşturan Şiileri devletin üst kademelerinde görevlendirerek, Şiileri yanına almaya çalışmıştır. Halife Nâsır-Lidînillâh, o dönem toplumda anarşi kaynağı haline gelen fütüvvet teşkilatını da yeniden düzenlemiştir. Böylece devlet başına buyruk toplulukları kontrol etmiş ve dağınık ancak güçlü olan bu teşkilatların desteği ile devletin kudreti artmıştır. Diğer İslam sultanlarına fütüvvet elbisesi giydiren halife, hilafetin manevi nüfuzunu da artırmıştır. Daha detaylı bilgi için bkz. Angelika Hartmann, "Nâsır-Lidînillâh", *İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, cilt: 33, Ankara 2006, ss. 399-402.

⁵³⁹ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 254.

⁵⁴⁰ Bedirhan, *Ortaçağ Tarihi*, s. 274.

⁵⁴¹ İbnü'l Esir, *El Kâmil Fi't-Tarih*, cilt: 12, s. 313.

⁵⁴² Ebu'l Ferec, *Ebu'l Ferec Tarihi*, s. 505.

Sultan Alâeddin Keykubad, 1220 yılında saltanat makamına çıktığında Türkiye Selçuklu Devleti'nin idaresinde Konya, Akşehir, Ereğli, Ulukışla, Larende (Karaman), Niğde, Aksaray, Kayseri, Elbistan, Maraş, Malatya, Sivas, Tokat, Amasya, Niksar, Sinop, Kastamonu, Ankara, Çankırı, Kırşehir, Kütahya, Uluborlu, Isparta, Denizli, Aydın ve Antalya gibi önemli merkezler bulunuyordu. Trabzon Rum İmparatorluğu, Ermeni Krallığı ve doğudaki diğer beylikler Türkiye Selçuklu Devleti'nin himayesinde oldukları için şimdilik bir sorun teşkil etmiyorlardı. Türkiye Selçuklularının batısında bulunan İznik Rum İmparatorluğu'yla da ilişkiler iyi bir aşamada devam ediyordu. Eyyubiler ile olan siyasi ilişkiler ise İzzeddin Keykavus'un Halep üzerine sefer düzenlemiş olmasından dolayı gergin bir haldeydi. Celâleddin Harezmşah, bu sıralarda ülkesinin birliğini sağlama adına Moğollarla mücadele içerisinde olduğu için Türkiye Selçuklu Devleti için sorun teşkil etmiyordu. Ayrıca, Orta Asya ve Doğu Avrupa'daki Moğol bozgunu tehdidi, o tarih itibarıyla Türkiye Selçuklu Devleti için uzakta görünüyordu.⁵⁴³

2.2. Alâiye Kalesi'nin Fethi

Türkiye Selçuklu sultanları, devletin kuruluşundan itibaren iç ve dış politikalarını Anadolu'daki egemenliklerini korumak, savunmak ve sürdürmek üzerine inşa etmişlerdir. Bu politikalarını gerçekleştirebilmek amacıyla da devletin sınırlarını doğal sınırlara ulaştıracak, Anadolu'da Türk birliğini sağlayacak ve Anadolu halkını refaha ulaştıracak faaliyetlerde bulunmuşlardır.⁵⁴⁴ Selçuklu hükümdarları, 1176 yılında kazanılan Miryokefelon Zaferi'nden sonra ise yukarıda bahsedilen faaliyetlerin yanında, ticaret yollarının ve ülkelerinde ticaret yapan tüccarların güvenliğini sağlayacak adımlar atmışlardır. Bu bağlamda; I. Gıyâseddin Keyhüsrev Antalya'yı, I. İzzeddin Keykavus da Sinop'u fethederek, kuzey-güney ticaret yolundaki iki önemli liman şehrini Türkiye Selçuklu Devleti'nin hâkimiyetine almışlardır.⁵⁴⁵ Bu fetihlerle birlikte, Anadolu'nun kuzeyi ile güneyi arasındaki ticari ve askeri güvenliği sağlamak için Antalya ve Sinop'a yakın yerlerin de fethedilmesi gerektiğini düşünen Alâeddin Keykubad, tahtta çıktıktan sonra bu politikasını

⁵⁴³ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 22.

⁵⁴⁴ Koca "Türkiye Selçuklu Hükümdarlarının Temel İç ve Dış Politikaları", s. 9-10.

⁵⁴⁵ Turan, "Orta Çağlarda Türkiye Kıbrıs Münasebetleri", s. 217.

gerçekleştirebilmek için ilk seferini Anadolu'nun güney sahilinde bulunan Alâiye (Kalanaros, Galanoros)⁵⁴⁶ üzerine yapmaya karar vermiştir.⁵⁴⁷

İbni Bibi'nin rivayetine göre; Sultan Alâeddin Keykubad, bir gün meclisinde bulunan üst düzey emir ve beylerle sohbet ederken onlara: “*şimdi bizim de eğlence (bezm) rahatlığından kurtulup, savaş (rezm) sazına el atmamız ve saltanat kanunlarını uygulamamız gerekir*” demiştir.⁵⁴⁸ Sultan'ın bu konuşmasından sonra mecliste bulunan emirlerden Emir Esedüddin Ayaz⁵⁴⁹ ve Antalya subaşı Emir Mübarizeddin Ertokuş, Antalya kadar önemli olan ve Rumların Kalanaros, Avrupalıların da Candelore diye adlandırdıkları Alâiye Kalesi'nin fethedilmesini, Sultan Alâeddin Keykubad'a önermişlerdir.⁵⁵⁰ Emirlerin bu önerisini makul bulan Sultan Alâeddin Keykubad, uç beylerine asker ve mühimmat ihtiyacı için fermanlar yazılmasını emretmiştir. Fermanlar yazıldıktan sonra Alâeddin Keykubad tarafından imzalanmış ve habercilerle birlikte uç beyliklerine gönderilmiştir. Sultan Alâeddin Keykubad, Kayseri'den Konya'ya ulaştığında, uç beyliklerinden gelen kuvvetlerin oluşturduğu tam teçhizatlı bir ordu, on günden az bir sürede Konya'da toplanmıştır. Alâeddin Keykubad, burada yapılan son hazırlıklardan sonra toplanan orduyla birlikte Alâiye'ye doğru hareket etmiştir.⁵⁵¹

⁵⁴⁶ Bu kale İbn Bibi'nin eserinde “Kolonoros” olarak kaydedilmektedir. Bkz. İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 236. Ayrıca Latin ve Grekler bu kaleyi “Candalour”, “Candelerie” (Bkz. Tuncer Baykara, *Anadolu Selçuklu Devrinde Sosyal ve İktisadi Tarih Üzerine Araştırmalar*, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İzmir 1990, s. 115) ve “Skandeloros” ya da “Kandeloros” (Bkz. Mükrimin Halil Yinanç, “Alâiye”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt: 1, TDV Yayınları, Ankara 1998, ss. 286-289.) olarak isimlendirmektedirler. Bu kale Anonim Selçuknamede de “Kentâlur” olarak kaydedilmektedir. Bkz. Anonim Selçukname, *Anadolu Selçuklu Tarihi*, s. 29.

⁵⁴⁷ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 22-23.

⁵⁴⁸ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 260.

⁵⁴⁹ Bu emir, I. İzzeddin Keykâvus zamanında uç beyliği yapmıştır. Honaz'ın fethinin tamamlanmasıyla Mavrezemos'un hâkim olduğu bu bölgeye uç beyi olarak atanmıştır. Daha sonra I. İzzeddin Keykâvus ile birlikte 1214 yılında Sinop seferine katılmıştır. Alâeddin Keykubad'ın saltanatında ise Emir-i Ahur Zeyneddin Beşare'nin öldürülmesiyle bu makama Esedüddin Ayaz tayin edilmiştir. 1226 yılında da Kahta ve Çemişgezek seferine katılarak bölgeyi kısa zamanda fethetmiştir. Ayrıca Kubadâbad-Alanya yolu üzerinde Sirt Köyü Tol Han'ın kitabesinde ve Antalya'da bir çeşme kitabesinde kendisinden Şarabsalar Ayaz olarak bahsedilir. Bu kitabelerden de anlaşılacağı üzere I. Alâeddin Keykubad'ın şarabsalarlığını da yapmıştır. Kaynaklardaki bilgi yetersizliğinden dolayı Emir Esedüddin'in ölümü ile yeterince bilgi yoktur. Ancak bu emir muhtemelen Alâeddin Keykubad'ın ölümü sonrası 1238 yılında Sâdeddin Köpek tarafından öldürülen devlet adamlarındandır. Daha detaylı bilgi için bkz. Keziban Demirelişçi, *Türkiye Selçuklu Devlet Adamları (1075-1308)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van 2013, s. 32-34.

⁵⁵⁰ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 364.

⁵⁵¹ Bedirhan-Atçeken, *Malazgirt'ten Vatana Anadolu Selçuklu Devleti*, s. 183.

O dönem Alâiye Kalesi'nin batısında Türkiye Selçuklu Devleti, doğusunda ise Ermeni Krallığı hüküm sürüyordu. Burası Mısır, Filistin, Kıbrıs, Venedik ve Bizans gemilerinin ticaret yaptığı ve sık sık korsan saldırılarına maruz kalan bir liman kenti konumundaydı.⁵⁵² Kale, dedelerinden veraset yoluyla muhtemelen Rum olan Kyr Vard (Kir Fard)⁵⁵³ isimli birisinin eline geçmişti.⁵⁵⁴ Ancak 1204 yılında Latinlerin İstanbul'u istila etmesinden sonra buradaki otorite boşluğundan faydalanan Kyr Vard, Bizans'tan bağımsız hareket etmeye başlamıştı. Bununla birlikte kalenin hâkimi Kyr Vard, o dönemde Selçuklu sultanlarına haraç vermeyi de ihmal etmiyordu.⁵⁵⁵

Kuvvetleriyle beraber Konya'dan hareket eden Sultan Alâeddin Keykubad, Alâiye Kalesi'nin önlerine gelince, kaleyi hem karadan hem de denizden muhasara altına almıştır. Kışın başlayan kuşatma iki ay boyunca devam etmiştir. Ancak, yoğun kuşatmaya rağmen herhangi bir sonuç alınamamıştır.⁵⁵⁶ Bunun üzerine Sultan Alâeddin Keykubad, kuşatmaya katılan gönüllü ve muhtaçlara on bin dirhem gümüş, yüz baş sığır ve bin baş koyun dağıtarak, ordunun maneviyatını yükseltmek istemiştir.⁵⁵⁷ Daha sonra Alâeddin Keykubad, orduyu üç gruba ayırarak, ilk grubun kalenin dışında bulunan kayalıklardan kaleye tırmanmasını, ikinci grubun deniz tarafından gelebilecek yardımları önlemesini, üçüncü grubun ise kaleyi deniz tarafından kuşatmasını istemiştir. Sultan, yaptığı bu plandan sonra Alâiye Kalesi'ni

⁵⁵² Ersan, *Selçuklular Zamanında Anadolu'da Ermeniler*, s. 177.

⁵⁵³ Kir (Kyr) kelimesi “bey, ağa, hâkim, reis, hükümdar, emir” manasına gelmektedir. Kir Fard'ın ismi İbn Bibi'nin eserinde Kir-Fard, Yazıcı-zade'nin eserinde Ali Kir Fârid, Simbat Vekayinâmesi'nde Kir-Vard, Münecimbaşı'nın eserinde “Kir- Fardiros” şeklinde geçmektedir. Alâiye Kalesi Alaeddin Keykubad tarafından fethedilince Kyr Vard ve ailesine Akşehir'de iki karye mülk verilmiş ve Kyr Vard burada Sultan'ın vefatına kadar yaşamıştır. Kyr Vard, Alâiye Kalesi'nin fethinden sonra kızlarından birisini Alâeddin Keykubad'a eş olarak vermiştir. Hont Hatun veya Mahperi Hatun adını alan bu hanım, II. Gıyâseddin Keyhüsrev'in annesidir. Uzun süre Hristiyan kaldıktan sonra da Müslüman olmuştur. Kyr Vard Alaeddin Keykubad'ın ölümünden sonra ise II. Gıyaseddin Keyhüsrev ve ailesine karşı oluşan muhalefet sebebiyle Hristiyan nüfusun yoğun olduğu Sille-Hatunsaray civarına göç etmiştir. Kyr Vard'ın ölüm tarihi bilinmemekle beraber onun muhtemelen II. Gıyaseddin Keyhüsrev döneminin sonuna kadar (1246) yaşadığı tahmin edilmektedir. Kyr Vard'ın oğulları da (Kir Haye ve Kir Kedid) Türkiye Selçuklu tarihinde üçlü saltanat diye bilinen Celâleddin Karatay devrinden sonra (1249-1254) yeğenleri II. İzzeddin Keykavus ile beraber Moğollara karşı mücadele etmişlerdir. Bu mücadelelerin etkisiyle de Kyr Vard'ın oğulları, II. İzzeddin Keykavus döneminde beylerbeyi ve emir-i ahûluk makamlarına getirilmişlerdir. Daha detaylı bilgi için bkz. Hacıgökmen, “I. Alaeddin Keykubad'ın (1220-1237) Kayınpederi Kir Fard Hakkında Bir Araştırma” s.121-130; Gundstap Simbat, *Başkumandan Simbat Vekayinamesi*, s. 80.

⁵⁵⁴ Yinanç, *Selçuklular Devri*, s. 48.

⁵⁵⁵ Turan, *Sultan Alâeddin Keykubad Dönemi*, s. 388.

⁵⁵⁶ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 23.

⁵⁵⁷ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 368.

tepeden gören bir yere mancınıklar ve okçular yerleştirerek, kalenin topyekûn vurulmasını emretmiştir.⁵⁵⁸

Kalenin hâkimi Kyr Vard, Selçuklu ordusunun bu yoğun saldırılarına karşı daha fazla dayanamayacağını anlayınca, daha önce sınır komşuluğundan dolayı ikili ilişkilerinin iyi olduğu Antalya subaşı Emir Mübarizeddin Ertokuş'a bir elçi göndererek, Alâeddin Keykubad'la barış yapmak istemiştir.⁵⁵⁹ Mübarizeddin Ertokuş, Kyr Vard'ın barış isteğini Alâeddin Keykubad'a iletince, Alâeddin Keykubad bu duruma çok sevinmiş ve Kyr Vard'ın barış isteğini kabul etmiştir. Bunu öğrenen Kyr Vard, Alâeddin Keykubad'a bir mektup yazmış ve ona; *"Eğer Şah'ın şefkati ve merhameti ben zavallıyı kapsarsa ve can güvenliğim sağlanır, onun vilayetlerinden biri bana bağışlanırsa, bu davranış büyük bir iyilik ve engin bir kul severlik olur"* demiştir.⁵⁶⁰ Alâeddin Keykubad da onun bu isteğini kabul etmiş ve ona; *"Sadakatini ispat için ailesi efradından birinin akrabalığımıza arz ederse hakkındaki güvenimiz artmış olur"*⁵⁶¹ demiştir. Kyr Vard, Alâeddin Keykubad'ın bu talebi doğrultusunda kızı Huand'ı⁵⁶² Alâeddin Keykubad'ın haremine göndermiştir.⁵⁶³ Alâeddin Keykubad da bunun karşılığında Akşehir beyliği menşuru ve yüksek gelirli beş köyün gelirinin Kyr Vard'a bağışlandığına dair yazılan fermanı elçi ile birlikte Kyr Vard'a göndermiştir.⁵⁶⁴ Alâeddin Keykubad'ın fermanını alan Kyr Vard, ertesi gün kaleden çıkmış ve Alâeddin Keykubad'dan özür diledikten

⁵⁵⁸ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 266-277.

⁵⁵⁹ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 373; Koca, *Anadolu Türk Beylikleri Tarihi*, s. 66.

⁵⁶⁰ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 270.

⁵⁶¹ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 271.

⁵⁶² İbn Bibi, Alaeddin Keykubad'ın Alâiye Kalesi'ni fethettikten sonra akrabalık bağlarını kuvvetlendirmek amacıyla Kir Fard'ın haremindeki cariyelerinden birisiyle evlendiğini rivayet etmektedir. Ermeni müverrihi Simbat ise Sultan Alaeddin Keykubad'ın Alâiye Kalesi'nin fethinden sonra Kir Fard'ın kızı ile evlendiğini, ancak kızın Hristiyan olmasından ötürü Alâeddin Keykubad'ın ona hiçbir münasebette bulunmadığını kaydetmektedir. Bu hanımın adı kaynaklarda Hunat ya da Hunad ve Mahperi Hatun olarak geçmektedir. Bilge, büyük, seçilmiş okunmuş anlamına gelen Huand (Hunad) adına daha sonra Hatun eklenmiştir. Mahperi (Ay parçası, etrafına nur ve güzellik saçan) adı ise Kayseri'de kendi adıyla 1238 yılında yaptırdığı külliye kitabelerinde geçmektedir. Huanat veya Mahperi Hatun, Alâeddin Keykubad'ın saltanatının son yıllarına kadar Hristiyan olarak kalmıştır. Bununla birlikte Alaeddin Keykubad ile evliliğinden olan oğlu II. Gıyâseddin Keyhüsrev'in iktidar döneminde Müslümanlığı kabul etmiş ve kendini hayır işlerine vermiştir. Kaynaklarda onun ölüm tarihiyle ilgili herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak onun 1238 yılında Kayseri'de kendi adına bir külliye yaptırdığı bilindiği için oğlu II. Gıyâseddin Keyhüsrev'in saltanatını gördüğü ifade edilebilir. Daha detaylı bilgi için bkz. Gundstab Simbat, *Başkumandan Simbat Vekayinamesi*, s. 80; Hacıgökmen, "I. Alaeddin Keykubat'ın (1220-1237) Kayınpederi Kir Fard Hakkında Bir Araştırma", s. 126; İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 362.

⁵⁶³ Gundstab Simbat, *Başkumandan Simbat Vekayinamesi*, s. 80.

⁵⁶⁴ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 377.

sonra Sultan'ı kaleye davet etmiştir.⁵⁶⁵ Sultan Alâeddin Keykubad, bu davet üzerine 1221/1222 yılında⁵⁶⁶ fethi müjdeleyen kös (davul) ve ney (zurna) sesleriyle Alâiye Kalesi'ne girmiş ve kalenin fethini tamamlamıştır.⁵⁶⁷

Sultan Alâeddin Keykubad, Alâiye Kalesi'ni fethettikten sonra şehre camiler, medreseler, kervansaraylar ve bir tersane ile liman yapılmasını emretmiştir.⁵⁶⁸ Ardından da emirlerden, kalenin etrafına surlar inşa etmelerini ve bu surlara Konya Kalesi'nde bulunan burçlar adedince burç yapmalarını istemiştir.⁵⁶⁹ Şehrin Türkleşmesini de isteyen Sultan Alâeddin Keykubad, burada iskân politikası uygulayarak, Türkmenleri bu bölgeye yerleştirmiştir. Ayrıca Sultan, Rumların Kalanaros, Avrupalıların da Candelore diye isimlendirdikleri⁵⁷⁰ kalenin adını, yeni fetihlere kapı açması için kendi adına nispetle Alâiye olarak değiştirmiştir.⁵⁷¹ Sultan Alâeddin Keykubad, Alâiye subaşılığı ve valiliğine Mübarizeddin Ertokuş'u getirdikten sonra da Antalya'ya hareket etmek üzere yola çıkmıştır.⁵⁷²

Osman Turan, *Selçukluların Sinop, Antalya ve Alâiye kalelerinin fethetmelerini; Anadolu'ya göç yollarında yapılmış bazı teşebbüsler müstesna, Türklerin denizciliğe başlama tarihi ve ilerlemeleri bakımından çok mühim hadiseler olduğunu ve bu fetihlerin Akdeniz ve Karadeniz'de askeri ve ticari seferlere imkân verdiğini ifade etmektedir.*⁵⁷³ Zira Türkiye Selçuklu Devleti, bu fetihlerden sonra bölgede önemli bir donanmaya ve ekonomik güce sahip olmak suretiyle güney sahillerinin güvenliğini tesis etmiş, bunun neticesinde de Akdeniz ve Anadolu ticaretinin güvenliğini sağlamıştır.⁵⁷⁴ Yine, bu tarihten sonra Akdeniz'deki Selçuklu donanmasının büyük bir kısmı da Alâiye'de kurulan tersanelerde oluşturulmuştur. Türk siyasi tarihinde Çaka Bey'den sonra ilk deniz kuşatmasını yapan Sultan

⁵⁶⁵ Koca, *Anadolu Türk Beylikleri Tarihi*, s. 69-70.

⁵⁶⁶ İbn Bibi, Alâiye Kalesi'nin fetih tarihiyle ilgili net bir tarih vermemekle birlikte, Alâiye Kalesi'nin hicri 618 yılında Konya surlarının yapımından sonra fethedildiğini rivayet etmektedir. Münecimbaşı ve Anonim Selçukname de fetih tarihi olarak 1221-1222 yılını verir. Ayrıca yine fetih tarihiyle alakalı olarak, Ebu'l Ferec 1223, Niğdeli Kadı Ahmed 1222-1223, Osman Turan ve Emine Uyumaz ise 1221-1222 yılını kaydetmektedirler.

⁵⁶⁷ Gundstab Simbat, *Başkumandan Simbat Vekayinamesi*, s. 80; İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 267-272; Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 377; Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 24.

⁵⁶⁸ Münecimbaşı, *Camii'd Düvel*, s. 61.

⁵⁶⁹ Anonim Selçukname, *Anadolu Selçuklu Tarihi*, s. 29-30.

⁵⁷⁰ Bedirhan-Atçeken, *Anadolu Selçuklu Devleti*, s. 262.

⁵⁷¹ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 378.

⁵⁷² İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 271-272.

⁵⁷³ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 360.

⁵⁷⁴ Turan, *Sultan Alâeddin Keykubat Dönemi*, s. 388.

Alâeddin Keykubad, bu fetihten sonra Karadeniz ve Akdeniz kıyılarındaki siyasi ve askeri gücünden dolayı “*Sultan-ı Bahreyn*”, yani iki denizin sultanı unvanını almıştır.⁵⁷⁵

2.3. Alara Kalesi’nin Fethi

Sultan Alâeddin Keykubad, Alâiye Kalesi’ni fethettikten sonra kışı geçirmek için Antalya’ya doğru hareket etmiş, yolda da sarp kayalıklar üzerine kurulu küçük bir kale olan Alara Kalesi’ni görmüştür.⁵⁷⁶ Alâiye ve Antalya arasında bulunan bir kale olan Alara Kalesi, Alâiye (Kalanaros) Kalesi’nin sahibi Kyr Vard’ın kardeşinin hâkimiyeti altında bulunuyordu. Kalenin hâkimi, dünyanın lezzetlerinden elini çekmiş; kendi halinde yaşayan ve kendisini inancına adanmış bir rahipti.⁵⁷⁷ Bu küçük kale, Alâiye Kalesi gibi 1204 yılında Latinlerin İstanbul’a girmesine kadar Bizans hâkimiyetinde kalmış, ancak bu tarihten sonra Bizans’tan bağımsız hareket etmeye başlamıştır.⁵⁷⁸

Devamlı ve başarılı bir fetih politikası izleyen Sultan Alâeddin Keykubad,⁵⁷⁹ Alâiye Kalesi’nin hemen yanı başında olan bu kaleyi de fethetmek istemiştir. Bunun için devlet erkânından birisini yeteri kadar askerle kaleye göndermiş ve kardeşinin Alâiye Kalesi’ni bir ay önce teslim ettiğini, kendisinin de direnmeden kaleyi teslim etmesi halinde iyiliklere mazhar olacağını, aksi takdirde cezalandırılacağını kale sahibine söylemesini emretmiştir.⁵⁸⁰ Kaleye giden bu emir, Sultan’ın emrini Alara Kalesi’nin hâkimine iletince, kalenin hâkimi içinde bulunduğu sıkıntılı vaziyetin etkisiyle Alâeddin Keykubad’ın emrine cevap veremedi rahatsızlanmış ve ardından da vefat etmiştir.⁵⁸¹ Bunun üzerine kale yöneticileri, 1221/1222 yılında kaleyi Selçuklu kuvvetlerine teslim etmek zorunda kalmışlardır. Kalenin kolayca fethedildiğini öğrenen Sultan Alâeddin Keykubad orduya şölenler vermiştir. Sultan, kaledeki gerekli düzenlemeleri yaptıktan sonra kışı geçirmek üzere Antalya’ya doğru hareket etmiştir. Antalya’ya ulaştıktan sonra Alâiye ve Alara kalelerinin fetih

⁵⁷⁵ John Freely, *At Üstünde Fırtına*, Çev.: Neşenur Domaniç, Doğan Yayınları, İstanbul 2012, s. 86.

⁵⁷⁶ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 380.

⁵⁷⁷ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 273.

⁵⁷⁸ Yinanç, *Selçuklular Devri*, s. 48.

⁵⁷⁹ Koca, *Anadolu Türk Beylikleri Tarihi*, s. 70.

⁵⁸⁰ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 273.

⁵⁸¹ Yinanç, *Selçuklular Devri*, s. 48.

nişanesi olarak, emirlere değerli hediyeler veren Sultan Alâeddin Keykubad, sefere çıkan bütün askerlerin yurtlarına dönmesine izin vermiştir.⁵⁸²

2.4. Bazı Ümera ve Devlet Erkanın Cezalandırılması

Türkiye Selçuklu sultanları, Sultan III. Kılıç Arslan'dan itibaren devlet ve askerî erkânın seçimiyle tahta çıkmışlardır. Ancak, devlet adamlarının hükümdar seçiminde bu derece etkin olması, onların devlet yönetiminde önemli imtiyazlara sahip olmasına neden olmuştur.⁵⁸³ Nitekim, bu beylerden Çaşnigir Seyfeddin Ayaba, Mübarizeddin Behramşah, Zeyneddin Başara ve Bahaeddin Kutluğca⁵⁸⁴ daha önce hem Alâeddin Keykubad'ın babası I. Gıyâseddin Keyhüsrev'i hem de kardeşi I. İzzeddin Keykavus'u Selçuklu tahtına çıkarmışlardı.⁵⁸⁵ Yine bu beylerden Çaşnigir Seyfeddin Ayaba ve Mübarizeddin Behramşah, İzzeddin Keykavus'un ölümünden sonra Alâeddin Keykubad'ın Türkiye Selçuklu sultanı olması için büyük bir çaba harcayarak, Alâeddin Keykubad'ı da Selçuklu tahtına çıkarmayı başarmıştır.⁵⁸⁶

Ancak bu devlet adamları, Alâeddin Keykubad'ı tahta çıkardıktan sonra kıdemlerine, zenginliklerine ve adamlarının çokluğuna güvenerek, Sultan Alâeddin Keykubad'a hükmetmeye çalışmışlardır.⁵⁸⁷ Hatta Sultan Alâeddin Keykubad'a saltanat müjdesi veren Seyfeddin Ayaba, Sultan'dan kendi can güvenliği için ahitname bile almıştır.⁵⁸⁸ Bunun da etkisiyle Seyfeddin Ayaba, sarayda imtiyazlı bir hale geldiği için; diğer devlet adamları da Seyfeddin Ayaba'yı lider olarak görmüş, tüm konuları ona danışmış ve ondan habersiz hiçbir emir Alâeddin Keykubad ile görüşmemiştir.⁵⁸⁹ İbn Bibi de o dönem Alâeddin Keykubad'ın sarayında günlük sadece otuz baş koyun kesildiğini, Seyfeddin Ayaba'nın konağında ise günlük seksen

⁵⁸² İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 273.

⁵⁸³ Koca, "Alâeddin Keykubad'ın Türkiye Selçuklu Tahtına Çıkışı", s. 314.

⁵⁸⁴ İzzeddin Keykavus döneminde Kayseri subaşılığı makamında bulunan Bahaeddin Kutluğca, Alâeddin Keykubad döneminde de Malatya subaşılığı görevine getirilmiştir. Alâeddin Keykubad 1223 yılında devlet ümerasını içerisinde ayrıcalıklı bir konuma ulaştıran Bahaeddin Kutluğca'yı ümera katli olayından sonra Tokat'ta bulunan bir kalede hapsedirmiş, daha sonra da onu ortadan kaldırmıştır. Daha detaylı bilgi için bkz. İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 291-292; Anonim Selçukname, *Tarih-i Al-i Selçuk*, s. 41.

⁵⁸⁵ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 25-26.

⁵⁸⁶ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 287; Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 361; Bedirhan, *Ortaçağ Tarihi*, s. 277.

⁵⁸⁷ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 401.

⁵⁸⁸ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 230.

⁵⁸⁹ Koca, "Alâeddin Keykubad'ın Türkiye Selçuklu Tahtına Çıkışı", s. 324.

baş koyunun kesildiğini rivayet etmektedir.⁵⁹⁰ Her şeyin farkında olan Alâeddin Keykubad'ın dost meclislerinde emirlerle ilgili yaptığı serzenişler dahi emirlere iletilmiştir.⁵⁹¹ Ayrıca, bu emirlerin daha önce yaşanan taht mücadelesinde İzzeddin Keykavus'un yanında yer almaları, Alâeddin Keykubad'ın bu emirlere olan güvensizliğinin daha da artmasına neden olmuştur.⁵⁹² Emirler de Alâeddin Keykubad'ın kendilerinden rahatsız olduğunun farkına varmışlar ve kendi aralarında onu tahttan indirmek için planlar yapmışlar, bu planlarını gerçekleştirebilmek için de en uygun zamanı beklemişlerdir.⁵⁹³ Sultan Alâeddin Keykubad ise otoritesini sarsan bu emirlere karşı fırsat kollamış, fakat güçlerinin farkında olduğu için onlarla iyi geçinmeye çalışmıştır. Bununla birlikte, emirlerin devlet içerisindeki nüfuzlarını yok etmek isteyen Alâeddin Keykubad, zamanı geldiğinde onları ortadan kaldırmak için planlar yapmaya başlamıştır.⁵⁹⁴

Kendisine karşı gelen bu emirleri tamamen ortadan kaldırmak isteyen Sultan Alâeddin Keykubad, bu amaçla ilk önce asi emirlerin iktisadi gücünü kırmak için onlardan Konya surlarının yapımını üstlenmelerini istemiştir.⁵⁹⁵ Emirler de sultanın bu isteğini yerine getirerek, Konya'nın surlarını yeniden inşa etmişlerdir.⁵⁹⁶ Anonim Selçukname'ye göre, Konya surlarının yapımını yüz kırk emir üstlenmiş ve bu emirler Konya Kalesi'ne yüz kırk tane burç yapmışlardır.⁵⁹⁷ İbn Bibi ise on iki kapıdan oluşan Konya'nın dört büyük kalesi ile birkaç burç ve bendin giderinin devlet hazinesinden karşılandığını ve kalenin diğer kısımlarının masraflarının da mevki, makam ve güçlerine göre devlet erkânının arasında taksim edildiğini rivayet etmektedir. Bunlarla da yetinmeyen Sultan, Sivas valisi Emir-i Meclis Mübarizeddin Behramşah'a haber göndererek, Sivas'ta yeni bir kale inşa etmesini emretmiştir.⁵⁹⁸ Yine Sultan Alâeddin Keykubad, Alâiye Kalesi'nin fethinden sonra da emirlerden, Alâiye şehrine Konya burçları sayısınca burç yapılmasını istemiştir.⁵⁹⁹ Emirler, Sultan Alâeddin Keykubad'ın bu son emriyle servetlerinin büyük bir kısmını

⁵⁹⁰ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 287.

⁵⁹¹ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 402.

⁵⁹² Koca, "Alâeddin Keykubad'ın Türkiye Selçuklu Tahtına Çıkışı", s. 324.

⁵⁹³ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 26.

⁵⁹⁴ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 26.

⁵⁹⁵ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 385.

⁵⁹⁶ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 280.

⁵⁹⁷ Anonim Selçukname, *Tarih-i Al-i Selçuk*, s. 41.

⁵⁹⁸ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 280.

⁵⁹⁹ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 378.

yitirdikleri için onların Alâeddin Keykubad'a olan kin ve öfkeleri de iyice artmıştır.⁶⁰⁰

Alâeddin Keykubad'ın bu hamlesi üzerine ekonomik olarak büyük bir kayba uğrayan yirmi dört emir, işret meclisinde Seyfeddin Ayaba liderliğinde toplanmışlardır.⁶⁰¹ Emirler bu toplantıda, Sultan'ın şerefine Çaşnigir Seyfeddin Ayaba'nın evinde verilecek bir ziyafette Alâeddin Keykubad'ı derdest edip, yerine Koyluhisar meliki Celâleddin Keyferidun'u tahtta çıkarmaya karar vermişlerdir.⁶⁰² Ancak bu emirlerin meclisinde bulunan genç bir asker, sarhoş bir şekilde Hokkabazoğlu Emir Seyfeddin'in evine giderek, emirlerin amaçlarını ona anlatmıştır. Bunun üzerine Hokkabazoğlu Emir Seyfeddin, hemen o gece Alâeddin Keykubad'ın huzuruna giderek, yaşananları Alâeddin Keykubad'a bildirmiştir.⁶⁰³ Bu haberi alan Alâeddin Keykubad, Çaşnigir Seyfeddin Ayaba'nın davetine bir mazeret bularak gitmemiş ve bu hadiseden sonra da kendisini emirlerden kollamıştır.⁶⁰⁴

Sultan Alâeddin Keykubad, kışı geçirmek için geldiği Antalya'da emirlerin kendisine olan düşmanlıklarının daha da arttığını öğrenince, bu sorunun kesin olarak ortadan kaldırılması gerektiğine karar vermiştir.⁶⁰⁵ Bu kararını da itimat ettiği emirlerden olan Hokkabazoğlu Emir Seyfeddin ve Emir Manuel Mavrozomes'le paylaşmıştır.⁶⁰⁶ Bu emirler de Sultan'a; *"Serkeşlerin hakkından gelmek kolaydır. Ancak emirlerin yakın dostu olan Antalya subaşı olan Mübarizeddin Ertokuş yirmi seneden beri Antalya'da hüküm sürdüğü için burada bir şey yapmak zor olur."* demişlerdir.⁶⁰⁷ Emirlerin bu düşüncesini uygun bulan Sultan, bir süre daha Antalya'da kaldıktan sonra yaz aylarını Kayseri'de geçirme bahanesiyle Kayseri'ye doğru hareket etmiştir.⁶⁰⁸

Sultan, Kayseri'ye ulaştığında muhalif emirleri ortadan kaldırmak için ilk planını devreye sokarak, emirlerin çizmecileri hariç saraya silahları ve askerleriyle

⁶⁰⁰ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 287.

⁶⁰¹ Anonim Selçukname, *Tarih-i Al-i Selçuk*, s. 29-30.

⁶⁰² Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 402.

⁶⁰³ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 27.

⁶⁰⁴ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 287.

⁶⁰⁵ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 290.

⁶⁰⁶ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 402.

⁶⁰⁷ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 290.

⁶⁰⁸ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 27; İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 290.

beraber girmelerini yasaklamıştır.⁶⁰⁹ Ancak bu emirler, bu yasağa rağmen saraya silahlı adamlarıyla girince, Sultan sarayın girişlerini denetleyen Emir-i Perdedar-ı⁶¹⁰ Has Kazvinli Şemseddin'e ceza olarak elli sopa vurdurtmuştur.⁶¹¹ Ayrıca o günden sonra her emire sadece bir adamı ile Sultan'ın huzuruna çıkma izni verilmiştir.⁶¹² Sultan Alâeddin Keykubad, bu kurala riayet edilmesinden sonra Emir Manuel Mavrozomes, Hokkabazoğlu Emir Seyfeddin ve Emir-i Candar⁶¹³ Mübarizeddin İsa'yla birlikte bir plan daha yapmıştır.⁶¹⁴ Bu plana göre; Alâeddin Keykubad sarayda bir eğlence tertip edecek ve isyancı emirlerin de bu eğlenceye katılmasını isteyecekti.⁶¹⁵ Daha sonra Emir Manuel Mavrozomes adamlarıyla silahlarını kuşanıp, gizlice sarayın bahçesinde devriye atacak, hassa askerleri yine silahlı bir şekilde onları izleyecek; perdedarlar, isyancı emirleri içeri aldıktan sonra sarayın dış kapısını tamamen kapatacaklar ve bu sırada hiçbir emirin saraydan çıkmasına izin verilmeyecekti. Emir Mübarizeddin İsa ise kardeşleriyle birlikte bezm-hane kapısında silahlı bir şekilde bekleyecek, eğer davetli emirlerden birisi gitmek isterse, tutuklanarak hakkında çıkacak fermana göre gereği yapılacaktır.⁶¹⁶

Davet günü gelince tüm emirler mevkilerine göre eğlence meclisinde yerlerini almıştır. Yemekler yenip, çalgılar çalmaya başlayınca da kurulan plan işlemeye başlamıştır. Eğlence meclisinden ilk olarak Çaşnigir Seyfeddin Ayaba ayrılmak istemiştir.⁶¹⁷ Ancak Emir Mübarizeddin İsa ve kardeşleri, onu Sultan'ın emriyle tutuklayıp, bir odaya kapatmışlardır. Daha sonra sırasıyla Emir-i Ahur Zeyneddin Başara, Emir Bahaeddin Kutluğca ve Emir-i Meclis Mübarizeddin Behramşah ile diğer isyancı beyler aynı muameleye maruz kalarak tutuklanmışlardır.⁶¹⁸

Hokkabazoğlu Emir Seyfeddin, isyancı emirlerin hepsinin tutuklanmasından sonra Alâeddin Keykubad'ın huzuruna çıkarak, ona isyancı emirlerin tutuklandığını

⁶⁰⁹ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 28.

⁶¹⁰ Sultanın huzuruna girip çıkanlardan sorumlu olan emire verilen unvan.

⁶¹¹ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 403.

⁶¹² Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 27.

⁶¹³ Farsçada silah anlamına gelen “can” ile taşıyan anlamındaki “dar” kelimesinden türetilen bir unvandır. Bu emir hükümdarın ve sarayın güvenliğinden mesul olan candarların emiridir.

⁶¹⁴ Koca, “Alâeddin Keykubad'ın Türkiye Selçuklu Tahtına Çıkışı”, s. 333.

⁶¹⁵ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 29

⁶¹⁶ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 28.

⁶¹⁷ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 403.

⁶¹⁸ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 291-292.

söylemiştir.⁶¹⁹ Alâeddin Keykubad, tutuklanan emirlerin mallarına el konulmasını ve bu malların devlet hazinesine kaydedilmesini istedikten sonra,⁶²⁰ 5 Haziran 1223'te⁶²¹ isyancı emirlerin lideri olan Seyfeddin Ayaba'nın boynunun kale burcunda vurulmasını, Emir Zeyneddin Başara'nın da bir odaya kapatılarak, kapısının duvarla örülmesini emretmiştir. Emir Zeyneddin Başara bu şekilde açlıktan ve susuzluktan ölmüştür. Ayrıca Sultan, isyancı diğer emirlerden olan Emir Mübarizeddin Behramşah'ın Kayseri yakınlarında bulunan Zamantı Kalesine,⁶²² Emir Bahaeddin Kutluğca'nın da Tokat'ta bulunan bir kaleye hapsedilmesini emretmiştir.⁶²³

Alâeddin Keykubad, saltanatı için büyük tehlike arz eden isyancı emirleri ortadan kaldırdıktan sonra Emir Manuel Mavrozomes ve Emir-i Candar Mübarizeddin İsa ile kardeşlerini huzuruna davet etmiştir.⁶²⁴ Onlara yaptığı hizmetlerden dolayı hilatlar ve menşurlar vermiş, Seyfeddin Ayaba'dan boşalan beylerbeyliği makamına da Emir Manuel Mavrozomes'i atamıştır.⁶²⁵ Sultan, ertesi gün de alışılmışın dışında davul ve zurnalar eşliğinde Meşhed Ovası'na gitmiş ve burada çevgen oyunu oynamıştır. Bu sırada orta dereceli emirlerden olan Emir Kemaleddin Kamyar,⁶²⁶ Tercüman Zahireddin Mansur ve Şemseddin Horasani'nin kendi aralarında gizlice konuştuklarını görünce onları sürgün etmiştir. Sürgün olan

⁶¹⁹ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 405.

⁶²⁰ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 28.

⁶²¹ Anonim Selçukname, *Tarih-i Al-i Selçuk*, s. 41.

⁶²² Kayseri'nin Pınarbaşı ilçesinin Pazarören kasabasına bağlı Melikgazi Köyü'nde bulunan Zamantı Kalesi, Bizans İmparatorluğu döneminde Zamantı ile Elbistan yolunun kontrolünü sağlamak için yapılmıştır. Daha sonra da Danişmendliler, Türkiye Selçukluları ve Osmanlı Devleti tarafından kullanılmış ve zaman zaman onarılmıştır.

⁶²³ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 292.

⁶²⁴ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 362.

⁶²⁵ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 406.

⁶²⁶ Kemaleddin Kamyar, Türkiye Selçuklu Devleti tarihinde I. İzzeddin Keykavus, I. Alâeddin Keykubad ve II. Gıyaseddin Keyhüsrev dönemlerinde devletin birçok kademesinde görev almış ve çeşitli dönemlerde beylerbeylik, Kayseri subaşılığı ile Erzincan kadılığı görevlerinde bulunmuştur Alâeddin Keykubad döneminin en mühim devlet adamalarından olan Kemaleddin Kamyar, devletin geleceği için önemli işlere imza atmış ve bunun neticesinde Alâeddin Keykubad'ın en güvendiği devlet adamlarından birisi olmuştur. Kemaleddin Kamyar, Alâeddin Keykubad'ın ölümünden sonra II. Gıyaseddin Keyhüsrev döneminde eski gücünü yitirmiş ve 1238 yılında Sadettin Köpek tarafından ortadan kaldırılmıştır. Daha detaylı bilgi için bkz. Ali Buğdaykesen, *Türkiye Selçuklu Devletinde Kalem ve Kılıç Sahibi Olan Bir Devlet Adamı: Kemaleddin Kâmyâr*, Erişim Tarihi:01.08.2018, https://www.Academia.Edu/3675633/Türkiye_Selçuklu_Devletinde_Kalem_Ve_Kitap_Sahibi_Olan_Bir_Devlet_Adamı_Kemaleddin_Kâmyâr

emirler de Harput⁶²⁷ tarafına gitmişlerdir.⁶²⁸ Harput hâkimi onlara izzet ve ikramlarda bulunmuş; ancak Alâeddin Keykubad'ın gazabından korktuğu için onları Ahlat'ta bulunan Melik Eşref'in yanına göndermiştir. Bu üç emir daha sonra Melik Eşref'in şefaatiyle ülkelerine geldilerse de eski itibarlarını kaybetmişlerdir. Ancak, bu emirlerden Kemaleddin Kamyar'ın bitap halini⁶²⁹ gören Alâeddin Keykubad, ona daha sonra Sivas'a bağlı olan Zara'yı iktâ olarak vermiştir.⁶³⁰

Alâeddin Keykubad, Meşhed Ovası'ndan saraya dönünce, öldürülen emirlerin bütün akraba ve adamlarının da aynı muameleye tabi tutulmasını emretmiştir.⁶³¹ Bunun üzerine Hokkabazoğlu Emir Seyfeddin Ebu Bekir, Sultan'ın bu fermanını yerine getirmek için saraydan ayrılmıştır. Ancak Sultan'ın bu emrini öğrenen Beylerbeyi Emir Manuel Mavrozomes, hemen saraya gelmiş ve Sultan'a, eğer cezalandırılan emirlerin yakınlarının ve akrabalarının öldürülmesi halinde, bundan sonra hiç kimsenin devlet erkânının maiyetinde bulunmak istemeyeceğini söylemiş ve bu karardan vazgeçmesini tavsiye etmiştir.⁶³² Alâeddin Keykubad da Emir Manuel Mavrozomes'un bu düşüncesini uygun bularak, öldürülen emirlerin akrabalarını ve adamlarını öldürmekten vazgeçmiştir.⁶³³ Ancak Alâeddin Keykubad, bu emirlerin yakın akrabalarının itibarlı olanlarının mallarına el konulmasını; küçük

⁶²⁷ Günümüzde Elâzığ il sınırları içinde bulunan tarihî bir belde olan Harput hakkında daha detaylı bilgi için bkz. Mehmet Ali Ünal, "Harput", *İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, cilt: 16, Ankara 1997, ss. 232-235.

⁶²⁸ Koca, "Alâeddin Keykubad'ın Türkiye Selçuklu Tahtına Çıkışı", s. 336-338.

⁶²⁹ İbn Bibi'nin rivayetine göre Sultan Alâeddin Keykubad bu olaydan sonra bir gün Kemaleddin'in yanına gelmesini emretti. Sultan'ın yanında hazır bulunan Kemaleddin, dönüş yolunda atı tökezleyince çaresiz bir şekilde atının eyerinden tutarak, şu beyitleri söyledi:

"Acaba ölüm satılmaz mı? Onu satın almak istiyorum. Çünkü bu hayatta hiçbir iyilik kalmadı.

Şöyle uzaklarda bir kabir görsem, oranın sakinlerinden olmak isterdim.

Acaba tanrı, kardeşlerine iyi davranan bir kulunun günahını bağışlamaz mı?"

Sultan oradan geçerken bu düşmüş atı görünce *"Bu kimin?"* diye sordu. O zaman Sultan'ın yakınlarından ve nedimlerinden olan Nureddin gülümsedi ve ona *"Kemaleddin Kâmyar'ın bu dünyada tek malı şu at idi, o da bu duruma düştü"* deyince, Kâmyar'ın hayatı bu söz üzerine birden tersine döndü. Sultan, Kemaleddin Kâmyar'ı çağırttı ve onun gönlünü hoş eyledi. Ona özel bir hil'at verdi. Ayrıca bin kırmızı dinar, beş palanlı katır, on eyerli ve başlıklı at ve beş erkek köle tahsis etti ve emirlerin ona saygı göstermelerini buyurdu. Bununla da yetinmeyen Sultan, o zaman geliri yüz bin akçe olan ve altmış askeri barındıran Sivas'ın Kars ismiyle bilinen vilayetini iktâ olarak Kâmyar'a verdi. O günden sonra Kemaleddin Kâmyar'ın sefil hayatı sona erdi. Bundan sonra Kemaleddin Kâmyar devlet içinde önemli işlerde rol oynamaya başladı ve Alâeddin Keykubad için önemli emirlerden biri oldu. Daha detaylı bilgi için bkz. İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 362.

⁶³⁰ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 30.

⁶³¹ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 262.

⁶³² Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 407.

⁶³³ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 30; Koca, "Alâeddin Keykubad'ın Türkiye Selçuklu Tahtına Çıkışı", s. 339.

yaştakilerin ise taş-taneye⁶³⁴ yaraşanlar hariç, gulamhanelerde⁶³⁵ eğitilmesini emretmiştir.⁶³⁶

Alâeddin Keykubad, genç yaşta olmasına rağmen büyük bir iradeye, zekaya ve güce sahip olduğu için isyancı emirlerle yaptığı bu mücadeleyi kazanmış ve yüksek görüşü sayesinde yönetimde kendi programlarını uygulayarak, Türkiye Selçuklu Devleti'ni ileriye taşımıştır.⁶³⁷ İleri görüşlü bir hükümdar olan Alâeddin Keykubad, isyancı emirleri ortadan kaldırarak devleti zayıflatmamış, bilakis yüksek idare gücü ve ileri görüşüyle devlete azamet dönemini yaşatmıştır. Bu hadiseden sonra devlet idaresini tam manasıyla eline alan Alâeddin Keykubad, büyük ve deniz aşırı seferlerde bulunmuş, yaklaşan Moğol tehlikesi için de ittifaklar kurarak, potansiyel tehlikelere karşı gerekli tedbirleri almaya çalışmıştır.⁶³⁸

2.5. Suğdak'ın Sukutu

Orta Çağ'ın en önemli ticaret merkezlerinden biri olan Suğdak,⁶³⁹ o dönemlerde Anadolu, Suriye, İran, Irak ve Bizans arasındaki ticareti sağladığı için dönemin en önemli liman kentleri arasında yer almıştır.⁶⁴⁰ Nitekim o dönem, Anadolu, Suriyeli ve Iraklı tüccarlar ülkelerinden getirdikleri pamukluları, ipeklileri ve baharatları Sinop'tan deniz yoluyla Suğdak'a ulaştırıp burada satmışlardır.⁶⁴¹ Karşılığında da Suğdaklılardan kürk ve sincap derisi özellikle de cariyeler ve köle almışlardır. Bundan ötürü Suğdak, dönemin en önemli köle ve cariyeler ticareti merkezlerinden biri olmuştur.⁶⁴² Keza kendilerini köle olarak satmak isteyen Kıpçak gençleri, Suğdak Limanı'na gelerek kendilerini köle tüccarları tarafından doğudaki ülkelere sattırmışlardır. Anadolu, Suriye ve Irak'a giden kölelerin

⁶³⁴ Hükümdarların ellerini yıkamaları ve abdest almaları için önlerine leğen ve ibrik getirip hizmet eden saray görevlilerinin yetiştirildiği eğitim kurumu. Daha fazla bilgi için bkz. Erdoğan Merçil, "Taştâr", *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt: 40, TDV yayınları, Ankara 2006, ss. 161-162.

⁶³⁵ Selçuklularda, değişik milletlerden, küçük yaşlarda satın alınan veya toplanan çocukların eğitimlerinin verildiği yere verilen isim. Daha fazla bilgi için bkz. Erkan Göksu, *Türkiye Selçuklularında Ordu*, TTK Yayınları, Ankara 2009, s. 283-295.

⁶³⁶ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 262.

⁶³⁷ Bedirhan, *Ortaçağ Tarihi*, s. 278.

⁶³⁸ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 363.

⁶³⁹ Bedirhan, "Türkiye Selçuklularında Dış Ticaret", s. 376.

⁶⁴⁰ Bedirhan, *Ortaçağ Tarihi*, s. 271; Bedirhan, "Selçukluların Kırım/Suğdak Politikası", s. 42.

⁶⁴¹ Heyd, *Yakın Doğu Ticaret Tarihi*, s. 328.

⁶⁴² Yakubovski, "İbn-i Bibi'nin XIII. Asır Başlarında Anadolu Türklerinin Sudak, Polovets (Kıpçak) ve Ruslara Karşı Yaptıkları Seferin Hikayesi" s. 215-217.

genellikle buradan satın alındığı rivayet edilmektedir.⁶⁴³ Nitekim, Bağdat halifeleri ile Eyyubi melikleri bu köleleri satın alarak asker yapmışlar ve savaşlarda yüksek başarı gösterenleri de emirlik makamına getirmişlerdir.⁶⁴⁴ Zira, Irak Selçuklu sultanlarının köle emirleri ve atabeglerin önemli bir kısmı bu kölelerden yetişmiş; Eyyubileri yıkıp Mısır'da devlet kuran köleler de özellikle buradan gitmiştir.⁶⁴⁵

O dönem devamlı bir istila hareketi içerisinde hızlıca ilerleyen Moğollar; Türkistan, Azerbaycan ve Kafkasya'dan sonra Kıpçak ilini de (Güney Rusya) istila ederek,⁶⁴⁶ 1223 yılında askeri ve ticari bakımından önemli bir liman şehri olan Suğdak'ı işgal etmişlerdir.⁶⁴⁷ Bunun üzerine Suğdak halkının bir kısmı, Moğol dehşetinden canını kurtarmak için dağlara kaçmış, diğer bir kısmı da tüccarlarla beraber Türkiye Selçuklu Devleti'ne sığınmıştır.⁶⁴⁸ Bir süre burayı istila eden Moğollar, daha sonra bu bölgeden çekilmişlerdir. Ancak Moğolların Suğdak'tan ayrılmasından sonra buraya yerleşmek isteyen Trabzon Rum İmparatorluğu, Suğdak'taki karışıklıkların devam etmesine neden olmuştur.⁶⁴⁹ Bu gelişmeler üzerine Alâeddin Keykubad, ülkesinin ticari ve ulusal güvenliğini de düşünerek, muhtemelen 1225 yılında Suğdak üzerine sefer yapmaya karar vermiştir.⁶⁵⁰

Sultan Alâeddin Keykubad, Suğdak üzerine düzenlemek istediği bu sefer öncesinde Kayseri'de Divan-ı Mezalim'de⁶⁵¹ halkın sorunlarını dinlerken, Divan-ı Mezalim'in kapısından yabancı bir tacir girmiş ve Sultan'a; "*dünyanın birçok bölgesinde ticaret yaptığını, ticaretini arttırmak için Kıpçak, Bulgar ve Rus ülkelerine gittiğini, ancak Karadeniz kıyılarına vardığında mallarının yağmalandığını*" söylemiştir.⁶⁵² Bu esnada, divanda bulunan birkaç tüccar daha

⁶⁴³ İbnü'l Esir, *El Kâmil Fi't-Tarih*, cilt: 12, s. 348.

⁶⁴⁴ İbnü'l Esir, *El Kâmil Fi't-Tarih*, cilt: 12, s. 346.

⁶⁴⁵ Yinanç, *Selçuklular Devri*, s. 62; Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 34.

⁶⁴⁶ İbnü'l Esir, *El Kâmil Fi't-Tarih*, cilt: 12, s. 346.

⁶⁴⁷ Bedirhan, "Selçukluların Kırım/Suğdak Politikası", s. 45; Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 378.

⁶⁴⁸ İbnü'l Esir, *El Kâmil Fi't-Tarih*, cilt: 12, s. 347.

⁶⁴⁹ Bedirhan, "Selçukluların Kırım/Suğdak Politikası", s. 46.

⁶⁵⁰ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 34.

⁶⁵¹ Türk-İslam devletlerinde adli teşkilatın temel organlarından biri olan Divan-ı Mezalim, "yasama, yürütme ve yargı" görevlerinin yanı sıra "idari, dinî ve mali" alandaki görevleri de yerine getirirdi. Divan-ı Mezalimde kadıların kararlarına yapılan itirazlar da görüşülürdü. Siyasi suçlular ve devlet düzenini bozanlarla birlikte yüce divan sıfatıyla şikâyetçi olunan devlet memurları da bu divanda yargılanırlardı. Daha fazla bilgi için bkz. Celal Yeniçeri, "Mezâlim", *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt: 24, TDV Yayınları, Ankara 2003, ss. 515-518.

⁶⁵² İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 318.

mallarının eşkıyalar tarafından yağmalandığını Sultan'a iletmiştir. Bunun üzerine Sultan Alâeddin Keykubad; zekâsı, kahramanlığı, cömertliği ve adamlarının çokluğu ile ün kazanmış⁶⁵³ ve aynı zamanda Ankara günlerinden dostu olan Kastamonu uç beylerbeyi Melikü'l -Ümera Hüsameddin Çoban'ı, Suğdak'a sefere göndermiştir.⁶⁵⁴

Hüsameddin Çoban, Alâeddin Keykubad'ın emri üzerine mağdur tüccarları da yanına alarak, askerleriyle beraber Sinop Limanı'ndan Suğdak'a doğru yola çıkmıştır.⁶⁵⁵ Suğdaklılar, Selçuklu donanmasının üzerlerine doğru geldiğini öğrenince, Kıpçak hanı ve Rus prensinden yardım istemişlerdir.⁶⁵⁶ Ayrıca, Hüsameddin Çoban'ın saldırısını önleyip, zaman kazanmak amacıyla da ona bir elçi göndererek; *"Biz cihan padişahının kullarıyız. Onun büyük bir orduyu bu sahile göndermesinin sebebini bilmiyoruz. Eğer bac'ı ve geçiş resmini ödemekte ihmal davrandıysak, bırakın onu fazlasıyla telafi edelim. Fermana uyararak bu zor işi kolaylaştıralım. Eğer Rus tarafına gitmek istiyorsanız, Selvi boylu yiğitlerimizi seçip alet ve edevatlarıyla size gönderelim de onlar, askerlikte ve kullukta görevlerini yapıp, Sultanın düşmanlarına kılıç sallasınlar ve onun yolunda canlarını feda etsinler"* demişlerdir.⁶⁵⁷

Diğer taraftan, Selçuklu donanmasının Suğdak Kalesi'ne çıkarma yaptığını haber alan Kıpçak hanı ve Rus prensi Selçuklulara karşı ittifak kurarak, bir hafta içerisinde on bin kişilik bir süvari birliği hazırlamışlar⁶⁵⁸ ve ardından da Hüsameddin Çoban'ın Suğdak elçisine vereceği cevabın mahiyetine göre beklemeye başlamışlardır.⁶⁵⁹

Bu sırada Kıpçak hanının ve Rus prensinin gönderdiği ordunun yardımlarına geldiğini öğrenen Suğdaklıların elçisi, tekrar Hüsameddin Çoban'ın huzuruna giderek, ona: *"bizim sizden beklentimiz geri dönmenizdir. O zaman, biz hizmette yaptığımız kusurun karşılığını imkânımız ölçüsünde öderiz. Kulluk rüsunumuzu yeniler, onu galiz yeminler ve sağlam anlaşmalarla pekiştiririz. Hâlihazırda buraya kadar zahmet çekmiş olan bu ordunun masrafı olarak elli bin dinar öderiz"*

⁶⁵³ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 319.

⁶⁵⁴ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 444; Bedirhan, *Selçuklular ve Kafkasya*, s. 267.

⁶⁵⁵ Bedirhan, "Selçukluların Kırım/Suğdak Politikası", s. 46.

⁶⁵⁶ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 451.

⁶⁵⁷ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 326.

⁶⁵⁸ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 452.

⁶⁵⁹ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 327.

demiştir.⁶⁶⁰ Emir Hüsameddin Çoban da elçinin bu sözlerine öfkelenerek ona: “*taç ve taht sahibinin fermanıyla orduyu buraya savaş pazarını altın karşılığında satmak için çekmedim. Her gelen habercinin boş sözlerine, masallarına kanarak işimden vazgeçmem*”⁶⁶¹ demiş ve ardından da maiyetindeki komutanlara taarruz hazırlıkları yapmaları için talimat vermiştir.⁶⁶²

Suğdaklıların elçisi, Hüsameddin Çoban’ın bu sert cevabı üzerine Suğdak Kalesi’ne geri dönmüştür. Emir Hüsameddin Çoban ise Selçuklu kuvvetlerini sahile çıkartarak, onları karada konuşlandırmıştır.⁶⁶³ Ertesi gün Selçuklu ordusunun öncü birlikleri, Emir Hüsameddin Çoban’ın yanına gelerek, Kıpçak ordusunun üzerlerine doğru hareket ettiğini ona haber vermişlerdir.⁶⁶⁴ Emir Hüsameddin Çoban aldığı bu haber üzerine, Rus ve Saksın⁶⁶⁵ ordusunun Kıpçak ordusuyla birleşmesine mâni olabilmek için Kıpçak ordusu üzerine taarruz edilmesini emretmiştir. Yapılan şiddetli çarpışmalardan sonra ise Kıpçaklılar ağır bir yenilgi almışlardır.⁶⁶⁶

Öte taraftan Kıpçaklıların Selçuklular karşısında ağır bir yenilgi aldığını öğrenen Rus prensi, bir elçiyi mektup ve yirmi bin altınla Hüsameddin Çoban’ın yanına göndermiştir.⁶⁶⁷ Rus elçisi, bir süre çadırın kapısında bekledikten sonra Hüsameddin Çoban’ın yanına girmiş ve başını yere koymuştur.⁶⁶⁸ Daha sonra Rus prensinin hediyelerini ve yazdığı mektubu Hüsameddin Çoban’a teslim etmiştir. Rus prensinin Hüsameddin Çoban’a gönderdiği mektupta ise şunlar yazılıydı: “*saltanat ordularının ve sancağının bu tarafa geldiğini haber aldım. Bu ordunun niçin geldiğini ve düşmanın kim olduğunu bilmiyorum. Kıpçak askerleri aptallıklarından şaşkınlığa dönmüşler ve bu kadar kişinin kanını boşuna akıtmışlar. Ben, Sultan Alâeddin Keykubad’ın sadık kulu olarak kalayım. Sultan, bu diyarı kılıç zoruyla fethetse de bir kumandan olmadan halkın zaptı ve yönetilmesi mümkün olmaz.*

⁶⁶⁰ İbn Bibî, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 327.

⁶⁶¹ İbn Bibî, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 327.

⁶⁶² İbn Bibî, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 327.

⁶⁶³ Yinanç, *Selçuklular Devri I.II*, s. 73.

⁶⁶⁴ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 455.

⁶⁶⁵ Saksın şehri Hazar Devleti döneminde Türklerin en büyük ve en önemli şehirlerinden biridir. Kuzey yolu üzerinde ticaret yapan Türk ve yabancı birçok tüccar bu şehirde oturur ve ticaretle uğraşırlardı. Orta çağda nüfusu nerdeyse 100.000 civarındaydı. Daha geniş bilgi için bkz. Yaşar Bedirhan, *Ortaçağ'da İpek yolu Hâkimiyeti ve Türk Yurtları*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 1994.

⁶⁶⁶ İbn Bibî, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 328.

⁶⁶⁷ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 349.

⁶⁶⁸ İbn Bibî, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 333.

*Hüsameddin Çoban'dan beklentimiz budur ki, bu mesele için sultanın huzuruna bir adam gönderir ve kulunuzun isteklerini arz edersiniz”.*⁶⁶⁹

Emir Hüsameddin Çoban, Rus elçisini üç gün boyunca misafir etmiştir. Dördüncü gün ise emrindeki beyleri yanına çağırarak ve onlara: “*Ruslar artık itaat yolunu tutmuş, haraç vermeyi kabul etmişlerdir. Bizim için, saltanat namusunu gözetmek gerekir. Bu konuda sizin düşünceniz nedir*” demiştir.⁶⁷⁰ Bunun üzerine beyler, Emir Hüsameddin Çoban’ın düşüncesini uygun bulduklarını ifade etmişlerdir. Emir Hüsameddin Çoban, beylerin bu cevabı üzerine Rus elçisini yanına çağırarak ona: “*Sultan, hiç kimseyi hata yapmadan cezalandırmaz, ancak inat ve isyan edenlere karşı aman göstermeyi de münasip görmez. Ona kul olursanız sultan olursunuz, ondan bir şey isterseniz muradınıza erersiniz. Böylece ümit edilir ki Rus hükümdarının isteği yerine getirilir*” demiştir.⁶⁷¹ Daha sonra Hüsameddin Çoban, elçiye altın işlemeli hilat ve saltanat başlığı vermiştir.⁶⁷² Ayrıca, içi methiyelerle dolu bir mektup yazarak, onu Rus prensine göndermiştir. Emir Hüsameddin Çoban alınan zaferden sonra elde edilen ganimetleri ve Rus prensinin gönderdiği hediyeler ile paraları da Sivas ve Kastamonu’ya yollamıştır.⁶⁷³

Öte yandan Suğdaklılar, Kıpçaklıların mağlup olmasına ve Rusların da Hüsameddin Çoban’la anlaşmasına rağmen, şehri savunmak için hazırlık yapmaya başlamışlardır.⁶⁷⁴ Suğdaklıların savunmaya çekildiklerini öğrenen Hüsameddin Çoban da gerekli hazırlıkları yaptıktan sonra Suğdak Kalesi’ni muhasara altına almıştır. Sabahın erken saatlerinde başlayan muhasara akşama kadar devam etmiştir.⁶⁷⁵ Selçuklu ordusu, ertesi gün siperler kazarak topyekûn saldırıya geçmiştir. Suğdak ordusu kaleden çıkarak, Selçuklu ordusuna petrol, top, ok ve taş atarak taarruza başlamıştır.⁶⁷⁶ Bunun üzerine Selçuklu ordusu, bir savaş manevrası olarak sahte bir geri çekilme planı uygulayarak, Suğdaklıları tamamen üzerlerine çekmiştir. Selçuklu

⁶⁶⁹ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 457.

⁶⁷⁰ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 36.

⁶⁷¹ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 36.

⁶⁷² Yinanç, *Selçuklular Devri I.II*, s. 73.

⁶⁷³ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 333.

⁶⁷⁴ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 457.

⁶⁷⁵ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 337.

⁶⁷⁶ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 457.

ordusu bu plan sayesinde, şuursuzca üzerlerine gelen Suğdak ordusunu ağır bir yenilgiye uğratmıştır.⁶⁷⁷

Kalede bulunan Suğdak şehrinin ileri gelenleri, Suğdak askerlerinin hezimete uğraması üzerine, gece yarısından sonra tecrübeli ve hitabeti iyi olan birkaç kişiyi Hüsameddin Çoban'a elçi olarak göndermişlerdir.⁶⁷⁸ Elçiler Hüsameddin Çoban'ın huzuruna çıkınca, önünde diz çökmüşler ve ona: *"her ne kadar bizim suçlarımız son haddine varmışsa da bugün sizden aman istiyoruz. Haraç ve vergiden ne kadar isterseniz verelim. Bu sahilde mağdur olan tüccarların mallarını aramızda toplayalım. Bizim üzerimize her kim emir olarak atanırsa onun kulluğunu ve hizmetini sadakatle yapalım"*⁶⁷⁹ demişlerdir. Hüsameddin Çoban da elçilerin bu sözlerinden sonra onlara: *"bu olaya sebep sizin sapık düşünceleriniz ve savaş alanında yerlere serilmiş olan gençlerinizin aptallığıdır. Şimdi ben emirlerimden mevki sahibi bir zatı sultana göndereceğim ve sizin kusurlarınızı bağışlaması için aracı olacağım"* demiştir.⁶⁸⁰

Suğdaklılar, Hüsameddin Çoban'ın bu sözlerinden sonra kaleye dönmüşler ve yaşananları ahaliye anlatmışlardır. Bunun üzerine Suğdaklılar, her türlü para ve eşyadan oluşan bir hazine ortaya çıkarmışlardır. Hüsameddin Çoban ertesi gün, tüm askerlerin silah başı yapmasını emretmiş ve komutanlarıyla beraber karargâhın önünde beklemiştir.⁶⁸¹ Suğdaklılar da büyük küçük demeden şehirden çıkarak, hediyeleri Hüsameddin Çoban'a teslim etmişlerdir. Suğdaklıların bu davranışı üzerine, ordu komutanları Selçuklu kuvvetlerinin Suğdaklılara zarar vermekten vazgeçmelerini yüksek sesle duyurmuşlardır. Daha sonra Hüsameddin Çoban, Suğdaklıların getirdikleri hediyelerin beşte birini ve diğer hediyeleri bir mektupla birlikte Alâeddin Keykubad'a gönderilmesini emretmiştir.⁶⁸²

Emir Hüsameddin Çoban'ın gönderdiği ulak Sultan'ın huzuruna çıkınca, Kıpçak ordusunun yenildiğini, Suğdak'ın fethedildiğini ve Rus prensliğinin de

⁶⁷⁷ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 337.

⁶⁷⁸ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 463.

⁶⁷⁹ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 37.

⁶⁸⁰ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 339.

⁶⁸¹ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 463.

⁶⁸² İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 337-339.

haraca bağlandığını haber vermiştir.⁶⁸³ Aldığı bu haberlere çok sevinen Sultan Alâeddin Keykubad, fetih müjdesi olarak zindanlarda bulunan tutukluların serbest bırakılmasını emretmiş, sonrasında da Hüsameddin Çoban ve askerlerine teşekkürlerini içeren bir ferman ile onlara verilmek üzere hilatler ve değerli hediyeler göndermiştir.⁶⁸⁴ Sultan, Hüsameddin Çoban'a gönderdiği fermanla; Suğdaklıları affettiğini, ancak bunun karşılığında Suğdak'ta put ve çan sesi yerine, İslam şeriatının uygulanarak ezan seslerinin minarelerden yükselmesini ve tüccarların yağmalanmış olan mallarının da geri verilmesini şart koşturmuştur.⁶⁸⁵ Ayrıca, verdiği emirler yerine getirildikten sonra Hüsameddin Çoban'ın askerleriyle beraber saltanat makamına gelmesini emretmiştir.⁶⁸⁶

Hüsameddin Çoban Sultan'ın fermanını alınca, Suğdak'ın ileri gelenlerini huzuruna çağırarak, af dileklerinin Sultan tarafından kabul edildiğini söylemiştir.⁶⁸⁷ Ayrıca Sultan'ın fermanı gereği, daha önce malları gasp edilen tüccarların her bir dirhemine karşılık bir altın verilmesini, şehrin iki yakasına iki cami yaptırılmasını ve askerlere de bolca ganimet verilerek, gönüllerinin alınmasını emretmiştir. Hüsameddin Çoban, Suğdak'a kadı ve subaşı atadıktan sonra da Suğdak'taki bazı yöneticilerin çocuklarını rehin alarak, saltanat makamına doğru hareket etmiştir.⁶⁸⁸

Türkiye Selçuklu Devleti'nin Suğdak'daki hâkimiyetinin ne kadar sürdüğü tam olarak bilinmemektedir. Bununla birlikte, bu hâkimiyetin Moğolların Suğdak'ı tekrar işgal ettiği 1239 yılına kadar devam ettiği söylenebilir.⁶⁸⁹ Türkiye Selçuklularının ilk defa deniz aşırı bir yeri fethettiği bu sefer, bölgede yaşayan halkların geleceği kadar, Moğol istilası öncesinde Güneydoğu Avrupa ülkelerinin celp edildiği ekonomik faaliyetler bakımından da önem arz etmektedir.⁶⁹⁰ Ayrıca Suğdak seferi, Selçuklu azametinin Kırım sahillerine kadar yayılmasının yanı sıra⁶⁹¹ Sinop'un fethinden on iki yıl gibi kısa bir süre geçmesine rağmen, Sinop'ta

⁶⁸³ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 465.

⁶⁸⁴ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 37.

⁶⁸⁵ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 341.

⁶⁸⁶ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 471.

⁶⁸⁷ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 359.

⁶⁸⁸ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 342-343.

⁶⁸⁹ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 380.

⁶⁹⁰ Yakubovski, "İbn-i Bibi'nin XIII. Asır Başlarında Anadolu Türklerinin Sudak, Polovets (Kıpçak) ve Ruslara Karşı Yaptıkları Seferin Hikayesi", s. 210; Bayram, "Türkiye Selçuklularında Devlet Yapısının Şekillenmesi", s. 172.

⁶⁹¹ Bedirhan, "Selçukluların Kırım/Suğdak Politikası", s. 48.

oluşturulan Selçuklu donanmasının büyük bir sefer yapacak kadar güçlü olduğunu göstermesi bakımından da büyük bir önem arz etmektedir.⁶⁹²

2.6. Hısn-ı Keyfa Artukluları Üzerine Sefer

2.6.1. Hısn-ı Mansur (Adıyaman) ve Kâhta'nın İlhakı

Amid (Diyarbakır) ve çevresine hâkim olan Hısn-ı Keyfa Artuklu hâkimi Melik Mesud, (1222-1232)⁶⁹³ daha önce Türkiye Selçuklu Devleti'ne bağlıyken, Eyyubi meliklerinden Melik Eşref'in bölgedeki faaliyetlerinden çekindiği için her yıl Selçuklulara verdiği vergiyi Mısır Eyyubi hükümdarı Melik Kâmil'e⁶⁹⁴ vermeye başlamış ve ona tabi olmuştur.⁶⁹⁵ Çünkü Melik Eşref, Melik Mesud'un hâkimiyetinde bulunan Cebelacur (Bingöl), Hani, Zulkarneyn (Lice) ve Kulp'u⁶⁹⁶ kendisine karşı önce isyan eden sonra da kendisinden af dileyen kardeşi Şihabeddin Gazi'ye⁶⁹⁷ vermiştir.⁶⁹⁸ Öte yandan Melik Mesud, faaliyetlerinden çekindiği Melik Eşref'e karşı, Moğollardan kaçıp Ahlat⁶⁹⁹ yakınlarına gelen Celâleddin Harezmşah ile de bir ittifak kurmuştur. Bununla da yetinmeyen Melik Mesud, kurduğu bu ittifaka daha sonra

⁶⁹² Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 380.

⁶⁹³ Hısn-ı Keyfa Artuklu sultanı Nasreddin Mahmud'un 1222'de vefatından sonra yerine geçen Melik Mesud (1222- 1232), Hısn-ı Keyfa Artuklularının son hükümdarıdır.

⁶⁹⁴ 1218-1238 yılları arasında Eyyubi hükümdarlığı yapmış olan Melik Kâmil hakkında daha fazla bilgi için bkz. M. Serdar Bekar, "el-Melikü'l-Kâmil", *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt: 29, TDV Yayınları, Ankara 2004, ss. 68-70.

⁶⁹⁵ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 409; Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 38.

⁶⁹⁶ Hani, Lice ve Kulp Diyarbakır İl'ine bağlı olan ilçelerdir.

⁶⁹⁷ Hısn-ı Keyfa Artuklularının Meyyafarikin (Silvan) hâkimi.

⁶⁹⁸ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 38.

⁶⁹⁹ Van Gölü'nün kuzeybatısında yer alan Ahlat, o dönem stratejik konuma haiz olan bir yerd. Selçuklular Anadolu'ya geldiklerinde Ahlat'ı, Anadolu fetihleri için bir hareket üssü olarak görmüşlerdi. Ahlat, gelişmiş bir şehir olmanın yanı sıra doğu-batı ticaretinde de mühim merkezlerdendi. Ayrıca, Sünni İslâm dünyasının da kubbesi olarak görülüyordu. Bkz. Faruk Sümer, "Ahlat Şehri ve Ahlatşahlar", *Belleten Dergisi*, cilt: 50, sayı: 197 (Ağustos-1986), ss. 452-453.

Erbil hâkimi Muzaftereddin Gökbörü⁷⁰⁰ ve Eyyubilerin Şam hâkimi Melik Muazzam'ı da⁷⁰¹ dâhil etmiştir.⁷⁰²

Melik Eşref, Melik Mesud'un kendisine karşı bir ittifak kurduğunu öğrenince, daha önce dostluk anlaşması yaptığı Alâeddin Keykubad'a bir elçi göndererek, onu Melik Mesud'un üzerine sefer yapmaya teşvik etmiştir.⁷⁰³ Alâeddin Keykubad ise bölgede istikrarsız bir politika izleyen Melik Mesud'a karşı duyduğu güvensizlik sebebiyle Melik Eşref'in bu teklifini kabul etmiştir. Bu esnada Celâleddin Harezmşah'ın Kirman'da⁷⁰⁴ çıkan bir isyanı bastırmak için Kirman'a sefere çıkması, Melik Mesud'un Melik Eşref'e karşı kurduğu ittifakın bozulmasına neden olmuştur.⁷⁰⁵ Buna rağmen Alâeddin Keykubad, 1226 yılının temmuz-ağustos aylarında⁷⁰⁶ ordusunu Malatya'da toplamış ve Hısn-ı Keyfa Artukluları üzerine sefere çıkmıştır.⁷⁰⁷ Sultan, Mübarizüddin Çavlı'yı Hısn-ı Mansur (Adıyaman) ve Kahta kalelerine, Malatya subaşı olan Esedüddin Ayaz'ı da Çemişgezek⁷⁰⁸ ve Kerferek⁷⁰⁹ kalelerine sevk etmiştir.⁷¹⁰

⁷⁰⁰ Muzaftereddin Gökbörü 1154 yılında Musul'da dünyaya gelmiş, 1233 yılında da Erbil'de ölmüştür. Selâhaddin Eyyubi ile Haçlılara karşı büyük bir mücadele vermiştir. Kudüs'ün fethinde zaferin ilk ateşini yakan da Gökbörü'dür. Zira Muzaftereddin Gökbörü, Akka'yı alarak Kudüs'ün fethine giden yolu açmış ve Selâhaddin Eyyubi'ye büyük bir moral vermiştir. Onun bu başarılarına karşılık Urfa-Harran kendisine verilmiş ancak o, babası Zeyneddin Ali Küçük'ün memleketi olduğu için Erbil'i istemiştir. Selâhaddin Eyyubi de onun bu isteğini kabul edip, Erbil'i ona ikta olarak vermiştir. Ayrıca Erbil, Muzaftereddin Gökbörü döneminde devrin en önemli ilim, ticaret, siyaset ve sanat merkezi olmuştur. Daha detaylı bilgi için bkz. *Muzaftereddin Gökbörü*, Erişim Tarihi:19 Eylül 2018, <https://www.ibrahimfirat.net/2013/06/muzaftereddin-gokboru.html>

⁷⁰¹ Şam Eyyubi meliki (1218-1227) Melik Muazzam hakkında daha fazla bilgi için bkz. Cengiz Tomar, "el-Melikü'l-Muazzam", *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt: 22, TDV Yayınları, Ankara 2004, ss. 71-73.

⁷⁰² İbnü'l Esir, *El Kâmil Fi't-Tarih*, cilt: 12, s. 420; İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 296; Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 38; Yinanç, *Selçuklular Devri*, s. 68.

⁷⁰³ İbnü'l Esir, *El Kâmil Fi't-Tarih*, cilt: 12, s. 421.

⁷⁰⁴ İran'ın Kirman Eyaleti'nin yönetim merkezi olan şehir. Başkent Tahran'a 1076 km uzaklıkta bulunmaktadır.

⁷⁰⁵ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 39.

⁷⁰⁶ İbnü'l Esir, *El Kâmil Fi't-Tarih*, cilt: 12, s. 420.

⁷⁰⁷ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 409.

⁷⁰⁸ Tunceli il sınırlarının içerisinde bulunan ilçe.

⁷⁰⁹ Burada adı geçen Kerferek Kalesi'nin tam olarak hangi noktada olduğu tespit edilememiştir. Ancak Ernst Honigmann'ın eserinde Çemişgezek Kalesi'nin 20 km. güneydoğusunda Harpizik Kalesi adında bir yer geçmektedir. Emine Uyumaz da bahsi geçen Çemişgezek Kalesi'nin muhtemelen Honigmann'ın eserinde geçen kale olduğunu ifade etmektedir. Bana göre bu kale, Tunceli İli'nin Pertek ilçesinde yer almaktadır. Çünkü Honigmann'ın eserinde geçen kalenin bulunduğu konumda tarihi Pertek Kalesi bulunmaktadır. Bkz. Ernst Honigmann, *Bizans Devletinin Doğu Sınırı: Grekçe, Arapça, Ermeni Kaynaklara Göre 363'den 1071'e Kadar*, Trc.: Fikret Işıltan, İÜEF Yayınları, İstanbul 1970, s. 75; Uyumaz, "Alaeddin Keykubad Zamanında Türkiye Selçuklu Devleti'nin Elçilik İlişkileri", s. 65.

Alâeddin Keykubad'ın emri üzerine harekete geçen Mübarizüddin Çavlı, zorlanmadan Hısn-ı Mansur Kalesi'ni ele geçirmiş ve ardından da beraberinde götürdüğü mancınıklarla Kâhta Kalesi'ni muhasara altına almıştır.⁷¹¹ Kâhta ve yakınındaki kalelerin elinden çıkmasını önlemek isteyen Melik Mesud ise Melik Eşref'e, kendisine karşı kurduğu ittifaktan ayrıldığını ve kendisini hâkim tanıyacağına dair bir mektup yazarak, ondan yardım talep etmiştir.⁷¹² Bu sırada Mardin'de bulunan Melik Eşref, Melik Mesud'un bu talebinden sonra politikasında değişiklik yapmış ve Alâeddin Keykubad'a bir elçi gönderip, Melik Mesud'un kendisine itaat ettiğini bundan dolayı sefere gerek kalmadığını ve muhasaranın en kısa zamanda sonlandırılıp alınan kalelerin de Melik Mesud'a geri verilmesini istemiştir.⁷¹³ Melik Eşref'in bu teklifine öfkelenen Alâeddin Keykubad da Melik Eşref'e bir elçi göndermiş ve ona: "*ben el-eşrefin naibimiyim ki bana emir verecek ve yaptıklarından alıkoyacak*" demiştir.⁷¹⁴

Melik Eşref, Alâeddin Keykubad'dan aldığı bu cevap üzerine Melik Mesud'a yardımcı olmaları için bir grup askerini bu bölgede bırakmıştır. Ayrıca, Şam orduları komutanı İzzeddin b. Bedir komutasındaki Kürt ve Arap güçlerinden oluşan on bin süvariye Kahta'ya göndermiştir. Ardından da Eyyubi Şam hâkimi Melik Muazzam'dan yardım istemek amacıyla Şam'a doğru hareket etmiştir.⁷¹⁵ Melik Eşref'in ordusunun üzerlerine doğru geldiğini haber alan Emir Mübarizeddin Çavlı ise ordunun bir kısmını mancınık kurması için görevlendirmiştir. Kendisi de ordunun diğer kısmıyla beraber Kâhta Kalesi'nin yakınında bulunan bir bölgede Melik Eşref'in ordusunu beklemeye başlamıştır. Ertesi gün iki ordu karşı karşıya geldiği esnada, Diyarbakır yönünden gelen altı bin kişilik askeri kuvvet de Melik Eşref'in ordusuna katılmıştır.⁷¹⁶ Buna karşılık, Leşkeri civarında Evlad-ı Ferdahla namıyla bilinen beş kardeş de askerleriyle beraber Selçuklu ordusuna katılmıştır.⁷¹⁷ Selçuklu kuvvetleri, yoğun bir çarpışmadan sonra Melik Eşref'in ordusunu hezimete

⁷¹⁰ İbnü'l Esir, *El Kâmil Fi't-Tarih*, cilt: 12, s. 420; Yinanç, *Selçuklular Devri*, s. 68.

⁷¹¹ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 409.

⁷¹² İbnü'l Esir, *El Kâmil Fi't-Tarih*, cilt: 12, s. 421.

⁷¹³ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 369.

⁷¹⁴ İbnü'l Esir, *El Kâmil Fi't-Tarih*, cilt: 12, s. 421.

⁷¹⁵ İbnü'l Esir, *El Kâmil Fi't-Tarih*, cilt: 12, s. 421.

⁷¹⁶ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 410.

⁷¹⁷ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 298.

uğratmıştır.⁷¹⁸ Melik Eşref'in ordusunun başında olan İzzeddin b. Bedir de Selçuklu ordusuna esir düşmüştür. Bu son gelişmelerden sonra umutlarını tamamen yitiren Kâhta halkının ileri gelenleri, Emir Mübarizeddin Çavlı'ya bir elçi gönderip, Kâhta Kalesi'ni teslim etmeye hazır olduklarını söylemişlerdir. Bunun üzerine Emir Mübarizeddin Çavlı, saltanat sancağını Kâhta Kalesi'nin surlarına dikmiştir. Daha sonra Emir Mübarizeddin Çavlı, Selçuklu kuvvetlerine esir düşen İzzeddin b. Bedir'i Alâeddin Keykubad'a göndermiş ve bir elçi vasıtasıyla da Kahta'nın muhasarası hakkında Sultan'a gerekli bilgileri iletmiştir.⁷¹⁹

2.6.2. Çemişgezek Kalesi'nin İlhakı

Alâeddin Keykubad'ın Çemişgezek'i alması için görevlendirdiği Malatya subaşı Esedüddin Ayaz ise yanına beş bin süvariye ve kale muhasarasında kullanacağı mancınıkları alarak, Çemişgezek Kalesi'ni muhasara altına almıştır.⁷²⁰ Coğrafi yapısından dolayı alınması çok zor olan bu kalenin sadece bazı vaatlerle alınabileceğini düşünen Emir Esedüddin Ayaz, Kâhta Kalesi'nin düştüğünü ve Melik Eşref'in kuvvetlerinin hazin sonunu haber vermek için kaleye bir elçi göndermiştir. Fakat, kaleden yoğun bir şekilde ok ve taş atıldığı için elçi geri dönmüştür.⁷²¹ Bunun üzerine Emir Esedüddin Ayaz, kaleye topyekûn saldırı emri vermiştir. Ancak, uzun süre devam eden bu taarruzlar neticesinde hiçbir olumlu sonuç elde edilememiştir. Bu sırada lağımclar, kalenin surlarının bir yerinde bir gedik açmayı başarmışlardır. Ardından da kaleye giren Selçuklu kuvvetleri, kaleyi teslim alarak saltanat sancağını surlara dikmişlerdir.⁷²² Böylece 1226 yılının temmuz-ağustos aylarında Kâhta, Adıyaman ve Çemişgezek, Türkiye Selçuklu Devleti'nin hâkimiyetine girmiştir.⁷²³ Emir Esedüddin Ayaz, sabah olunca kalenin fethini bildiren bir mektubu Sultan Alâeddin Keykubad'a göndermiştir. Kahta Kalesi'nden sonra Çemişgezek Kalesi'nin de alındığını öğrenen Sultan Alâeddin Keykubad bu habere çok sevinmiştir. Alâeddin Keykubad, bu kalelere Selçuklu muhafızları yerleştirdikten sonra vergi memurları atamış ve bölgenin vergi tahrirlerini yaptırmıştır.⁷²⁴ Ayrıca Sultan, bu

⁷¹⁸ Müneccimbaşı, *Camîu'd Düvel*, s. 63.

⁷¹⁹ İbn Bibî, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 299-301.

⁷²⁰ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 418.

⁷²¹ İbn Bibî, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 303.

⁷²² Müneccimbaşı, *Camîu'd Düvel*, s. 63.

⁷²³ İbnü'l Esir, *El Kâmil Fi't-Tarih*, cilt: 12, s. 420.

⁷²⁴ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 370.

kalelerin alınmasında üstün başarı gösteren komutanlara ve beylere ihsanlarda bulunarak yeni iktâlar vermiştir. Daha sonra Sultan Alâeddin Keykubad, bütün askerlerin yurtlarına dönmelerine izin vermiş ve ardından da Kayseri'ye doğru hareket etmiştir.⁷²⁵

Anonim Selçukname'de, Alâeddin Keykubad'ın Kâhta ve Çemişgezek kalelerini kölesi Ayapa Candar'a, Kâhta ve Çemişgezek'ten sonra alınan Gedük'ü de Çavlı Davak'a verdiği kaydedilmektedir. Yine aynı eserde, Selçukluların Diyarbakır vilayeti ve buraya yakın bazı kaleleri de ilhak ettiği rivayet edilmektedir.⁷²⁶

Türkiye Selçuklu Devleti'nin taarruzları karşısında tutunamayan Artuklu hükümdarı Melik Mesud, aldığı bu yenilgiden sonra politikasını değiştirmiş ve ülkesinin geri kalan kısmını elinde tutabilmek için Sultan Alâeddin Keykubad'a bir elçiyle beraber değerli hediyeler göndermiştir.⁷²⁷ Melik Mesud, gönderdiği elçi vasıtasıyla Alâeddin Keykubad ile barış yapmayı, yeniden Alâeddin Keykubad'ın hâkimiyeti altına girmeyi ve bir daha ona karşı isyan etmemeyi taahhüt etmiştir.⁷²⁸ Melik Mesud'un gönderdiği elçiyi ikramlarla karşılayan Alâeddin Keykubad, Harezmşahların Selçuklu sınırına kadar gelmesini ve yaklaşan Moğol tehlikesini göz önünde bulundurarak, Melik Mesud'un bir daha aynı hatayı yapmaması karşılığında, barış teklifini kabul etmiştir. Böylece Hısn-ı Keyfa Artukluları tekrar Türkiye Selçuklu Devleti'nin tabiiyetine girmiştir.⁷²⁹

2.7.Erzincan Mengücek Beyliği'ne Son Verilmesi

Türkiye Selçuklu sultanları, devletin kuruluşundan itibaren Doğu Anadolu'da ve buraya yakın İslam ülkelerinde hâkimiyetlerini yayarken, şark politikalarını şu üç önemli temel üzerine oturtmuşlardır.⁷³⁰

1. Arslan Yabgu zamanında başlayan siyasi rekabetten ötürü amcazadeleri olan Büyük Selçuklularına karşı üstünlük sağlamak.

⁷²⁵ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 304-306.

⁷²⁶ Anonim Selçukname, *Tarih-i Al-i Selçuk*, s. 42.

⁷²⁷ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 308.

⁷²⁸ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 428.

⁷²⁹ Öngül, *Anadolu Selçukluları ve Beylikler*, s. 135.

⁷³⁰ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 374.

2. Türk-İslam medeniyetinin gelişmiş olduğu, hatta XII. asra kadar Selçuklu ülkesine nazaran daha gelişmiş bir medeniyete sahip olan Artuklu ve Ahlatşahlara ait olan yerleri alarak, devleti daha güçlü bir konuma getirmek.

3. Anadolu'da milli birliği sağlamak ve devleti doğal sınırlara ulaştırmak.

Türkiye Selçuklu Devleti'ne en azametli dönemini yaşatan Alâeddin Keykubad'ın şark politikası ise dönemin siyasi konjonktürüne göre seleflerinkinden farklı olarak yeni bir boyut kazanmıştır. Filhakika, hem Celâleddin Harezmşah'ın Doğu Anadolu siyasetine müdahalesini hem de yaklaşan Moğol tehlikesi karşısında doğu sınırlarından gelebilecek tehlikeleri önlemek isteyen Alâeddin Keykubad, doğu siyasetini de bu ana sorunlar üzerine inşa etmek durumunda kalmıştır.⁷³¹ Nitekim o dönem Celâleddin Harezmşah, Azerbaycan'a yerleşerek Doğu Anadolu siyasetine müdahale etmiş; Erzincan ve Erzurum melikleri de onun siyasi ihtiraslarına uygun davranmaya başlamıştır. Bundan dolayı Erzincan ve Kemah⁷³² bölgesinde hâkimiyet süren Alâeddin Davutşah'a ve Erzurum'a hâkim olan Cihanşah'a güvenmeyen Sultan Alâeddin Keykubad, yaklaşmakta olan Moğol tehlikesini de göz önünde bulundurarak, Erzurum ve Erzincan'ı ilhak etmek suretiyle doğu hududunun güvenliğini kendi eliyle tesis etmek istemiştir.⁷³³

2.7.1. Erzincan ve Kemah'ın İlhakı

Türkiye Selçuklu Devleti'ne yaklaşık altmış yıl boyunca (1165-1225) sadık kalan Erzincan Mengücek beyi Fahreddin Behramşah,⁷³⁴ 1225 yılında vefat edince yerine kendisi gibi ilim ve fazıl sahibi birisi olan oğlu Alâeddin Davutşah⁷³⁵ geçmiştir.⁷³⁶ Ancak Alâeddin Davutşah, tahtta çıktıktan sonra babası gibi Türkiye Selçuklu Devleti'ne sadakatli davranmamış ve Sultan Alâeddin Keykubad'la devam eden dostluk ilişkilerini bozacak davranışlarda bulunmuştur. Devlet erkânı da Davutşah'ın bu davranışlarından dolayı onu uyarmış, sonrasında da ona muhalefet

⁷³¹ Bedirhan, *Ortaçağ Tarihi*, s. 279.

⁷³² Erzincan il sınırında bulunan ilçe.

⁷³³ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 374.

⁷³⁴ Necdet Sakaoğlu, *Yitik Bir Anadolu Beyliği; Mengücekoğulları*, Alfa Tarih Yayınları, İstanbul 2017, s. 82-83.

⁷³⁵ Babasının vefatı üzerine Mengücek Beyliği'nin başına geçen Alâeddin Davutşah Astroloji, tıp, mantık ve felsefe bilimlerinde eğitim almış ve ilme verdiği önemden ötürü ilim adamlarını da himaye etmiştir. Bkz. Müneccimbaşı, *Camîu'd Düvel*, s. 69.

⁷³⁶ İbnü'l Esir, *El Kâmil Fi't-Tarih*, cilt: 12, s. 421; Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 491.

etmiştir. Ancak, devlet adamlarının bu uyarılarına ve muhalefetine kulak asmayan Davutşah, daha da ileri giderek kendisine muhalefet eden bu emirlerden bazılarını öldürtmüş, bazılarını da hapsedirerek mallarını müsadere ettirmiştir.⁷³⁷ Davutşah'ın bu sert tutumundan sonra cezalandırılan devlet erkânının yakınları ve diğer Mengücekli beyler de ondan korktukları için Sultan Alâeddin Keykubad'a sığınmışlar ve Davutşah'ı Alâeddin Keykubad'a şikâyet etmişlerdir.⁷³⁸

Sultan Alâeddin Keykubad ise kendisine sığınan Mengücek emirlerine ikramlarda bulunduktan sonra, Davutşah'a hapsedilen devlet adamlarını serbest bırakmasını ve emirlerin müsadere edilen mallarını iade ettikten sonra bu emirleri yanına göndermesini emreden bir mektup yazmıştır. Alâeddin Davutşah, mektubu alınca söz konusu emirlerin kendisine isyan ettiklerini ve bundan dolayı Alâeddin Keykubad'ın emrini yerine getiremeyeceğini elçiye iletmiştir.⁷³⁹ Sultan'ın elçisi, aldığı bu olumsuz yanıt üzerine Davutşah'a tehditlerde bulunarak, emirlerin serbest bırakılmasını ve el konulan mallarının da geri verilmesini istemiştir. Elçinin bu tehditlerinden sonra kararını tekrar değerlendiren Alâeddin Davutşah, bu durumu daha fazla uzatmasının beyliği için bir tehdit olacağını düşünerek, elçinin isteğini kabul etmiş ve hapisteki emirlerin hepsini serbest bırakmıştır. Serbest kalan emirler de hemen Erzincan'dan ayrılıp, Sultan Alâeddin Keykubad'a sığınmışlardır. Sultan Alâeddin Keykubad da kendisine sığınan emirleri izzet ve ikramlarla karşılamıştır. Ardından da Emir Kemaleddin Kamyar'ı pervanelik divanına göndererek, kendisine sığınan Erzincan emirlerine emirlik iktâları vermesini emretmiştir.⁷⁴⁰

Mengücek Beyliği'nin önde gelen emirlerinin Alâeddin Keykubad'ın nezdinde değer bulması, diğer Erzincan emirlerinin de Davutşah'a karşı gelmesine neden olmuştur. Bu son hadiseden sonra beyliğinin geleceğini tehlikede olduğunu gören Davutşah, kaybettiği otoritesini tekrar kazanmak için değerli hediyelerle beraber Kayseri'de bulunan Alâeddin Keykubad'ın yanına gitmek üzere yola çıkmıştır.⁷⁴¹ Davutşah'ın yanına geldiğini öğrenen Alâeddin Keykubad, Davutşah'ı

⁷³⁷ Sakaoğlu, *Mengücekoğulları*, s. 116.

⁷³⁸ Yinanç, *Selçuklular Devri*, s. 75; Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 492.

⁷³⁹ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 493.

⁷⁴⁰ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 353.

⁷⁴¹ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 41.

karşılamları için bazı emirlerini Kayseri sınırına göndermiştir.⁷⁴² Kendisi de Davutşah'ı karşılamak için ertesi gün yola çıkmıştır. Kayseri sınırında bekleyen Davutşah, saltanat sancağını görünce atından inmek istemiş, ancak Sultan'ın emirleri onu tekrar atına bindirmişlerdir. Davutşah, Sultan Alâeddin Keykubad'ın yanına yaklaşmasıyla yeniden atından inmek istemiş; fakat bu kez Alâeddin Keykubad onun atından inmesine müsaade etmemiştir. Bunun üzerine Davutşah, at üzerinde Alâeddin Keykubad'ın elini öpmüştür. Davutşah bu karşılamadan sonra da dinlenmek için kendisine tahsis edilen çadıra gitmiştir.⁷⁴³

Sultan'ın emriyle kendisine tahsis edilen çadıra yerleşen Davutşah'a, üç gün boyunca türlü yemeklerle donatılmış sofralar hazırlanmıştır. Dördüncü günün sonunda Necmeddin Tusi,⁷⁴⁴ Alâeddin Keykubad'ın fermanıyla Davutşah'a tabiiyet göstergesi olarak murassa kemer, mücevherle süslenmiş kemer ve altın işlemeli bir hilat getirmiştir.⁷⁴⁵ Daha sonra Davutşah, Necmeddin Tusi'nin getirdiği hilati giyinmek suretiyle on gün boyunca Alâeddin Keykubad'ın huzuruna çıkmıştır. Sultan da ona bu süre zarfında değerli hediyeler verip, izzet ve ikramlarda bulunmuştur. Onuncu günün sonunda Emir Necmeddin Tusi, Sultan'ın emriyle padişahlara layık hediyeleri Davutşah'a vermiştir. Ardından da Tercüman Sadeddin Köpek,⁷⁴⁶ Alâeddin Keykubad'ın yazdırdığı bir ahitnameyi Alâeddin Davutşah'a vermiştir.⁷⁴⁷ Sultan bu ahitnamede şunları kaleme aldırılmıştır: ”*Davutşah, içtenlikle aramızdaki anlaşmaya uyar, bizim düşmanlarımıza dostluk göstermez, aramızda*

⁷⁴² Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 494-495.

⁷⁴³ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 355.

⁷⁴⁴ I. Gıyâseddin Keyhüsrev, I. İzzeddin Keykavus ve I. Alâeddin Keykubad'ın saltanatı dönemlerinde Selçuklu devlet kademelerinde görev yapmış olan devlet adamı.

⁷⁴⁵ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 495.

⁷⁴⁶ Doğum tarihi ve nerede doğduğu bilinmeyen Emir Sâdeddin Köpek, Türkiye Selçuklu tarihinde devlet kademelerinde çok kısa sürede yükselerek; ordu komutanlığı, tercümanlık, emir-i şikârlık, mimarlık, emirlik, saltanat naibliği, melikü'l-umerâlık (Beylerbeyi) ve pervânelik gibi önemli makamlarda bulunmuştur. Emir Sâdeddin Köpek, Alâeddin Keykubad'ın ölümünden sonra ise II. Gıyâseddin Keyhüsrev'in tahta çıkmasında etkin rol alarak, Sultan II. Gıyâseddin Keyhüsrev'i en çok etkileyen ve yönlendiren devlet adamı olarak tarih sahnesinde yerini almıştır. Elde ettiği bu güç sayesinde II. Gıyâseddin Keyhüsrev'in saltanatı döneminde kendisine rakip olarak gördüğü devlet adamlarını tek tek ortadan kaldırmaya çalışan Emir Sâdeddin Köpek, devletin zayıfladığı dönemde, devlet içerisinde tasfiyelerin, cinayetlerin, baskıcı rejimin had safhada olduğu, kanlı ve dehşet verici hadiselerin öncüsü olmuş ve özellikle 1237-1239 tarihleri arasında ülkeyi zayıflatmıştır. Ancak II. Gıyâseddin Keyhüsrev onun devlet içerisindeki bu gücünden rahatsız olunca 1239 yılında onu ortadan kaldırmıştır. Daha detaylı bilgi için bkz. Hasan Taşkıran, “Emir Sâdeddin Köpek'in Yükselişi ve Düşüşü”, *Türk ve İslam Dünyası Sosyal Araştırmaları Dergisi*, sayı: 7, Elâzığ 2016, ss. 182-190.

⁷⁴⁷ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 357; Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 374; Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 41,

olan gizli anlaşmazlıkları bildiren mektupları ülkelere göndermez, garaz sahiplerinin ve kışkırtıcıların asılsız sözlerine kulak asmaz, bize bağlı kalırsa bizden yardım görür. Eğer kaleme aldığımız bu şartların dışına çıkarsa layık olduğu cezaya çarptırılır.”⁷⁴⁸ Davutşah, kendisine gönderilen bu ahitnameyi imzaladıktan sonra da Alâeddin Keykubad’ın emriyle Erzincan’a geri dönmüştür.⁷⁴⁹

Ancak, Erzincan’a döndükten sonra Alâeddin Keykubad’la yaptığı anlaşmayı unutan Alâeddin Davutşah, Erzurum meliki Cihanşah’a bir mektup yazarak ona: “Sultan’dan çok güzel bir muamele gördümse de hanedanıma mensup büyük emirler onun hizmetine girip aleyhimde bulunmaktadır. Sen onun amca çocuğu olmakla beraber, senin devletine de saygı göstermeyecektir. Bu sebeple bu kış gizlice asker toplayacağım, sen de memleketini kurtarmak istersen birlikte hareket edelim” demiş ve onunla Alâeddin Keykubad’a karşı ittifak kurmak istemiştir.⁷⁵⁰ Davutşah’ın mektubunu alan Erzurum meliki Cihanşah ise Alâeddin Keykubad’ın bölgedeki emellerinden rahatsız olduğu için Davutşah’ın ittifak teklifini kabul etmiştir.⁷⁵¹ Alâeddin Keykubad’a karşı kurmak istediği ittifakı daha da genişletmek isteyen Davutşah, bu amacına ulaşabilmek için Eyyubi hükümdarı Melik Eşref’e de bir mektup göndermiş ve kurulan ittifakta yer alması karşılığında Kemah Kalesi’ni kendisine vereceğini iletmiştir. Ayrıca Davutşah, bu mektupların benzerlerini Celâleddin Harezmşah ve Alamut Kalesi’nin sahibi Alâeddin Nev Müslüman’a⁷⁵² dagöndererek, onları da bu ittifaka dâhil etmek istemiştir.⁷⁵³ Davutşah, daha da ileri giderek, kendisine yardım etmesi karşılığında Erzincan Devlethanesini⁷⁵⁴ Haşhaşi lideri Alâeddin Nev Müslüman’a vaat etmiş ve orada İsmaili Mezhebini yayma sözü dahi vermiştir.⁷⁵⁵

⁷⁴⁸ İbn Bibi, *El-Evâmirü ’l-Alâiyye*, s. 357.

⁷⁴⁹ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 499.

⁷⁵⁰ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 43.

⁷⁵¹ Öngül, *Anadolu Selçukluları ve Beylikler*, s. 137.

⁷⁵² Alamut haşhaşi şeyhi ve lideri Celaeddin III. Hasan Ramazan 618/ Kasım 1221 yılında ölünce yerine dokuz yaşındaki oğlu III. Muhammed “Alâeddin Nev Müslüman.” lakabıyla Alamut şeyhi ve idarecisi olmuştur. Alâeddin Nev Müslüman tahta çıktıktan sonra ise ilk olarak babasını zehirledikleri gerekçesi ile babasının Sünnî eşlerini ve halasını öldürtmüştür. Daha fazla bilgi için bkz. Fatih Güzel, “Alamut’ta Sünnî Bir Şeyh: III. Hasan Nev Müselman”, *İnsan ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, cilt: 5, sayı: 6, 2016, ss. 1683-1697.

⁷⁵³ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 504.

⁷⁵⁴ Saltanat sarayına verilen ad.

⁷⁵⁵ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 376; Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 43.

Sultan Alâeddin Keykubad, Davutşah'ın kendisine karşı geniş tabanlı bir ittifak kurma çabası içerisinde olduğunu öğrenince, huzurunda bulunanlara: “*Altınla yola gelmediğine, düşüncesinden zerre kadar sapmadığına göre, Ona kan yağdıran buluta benzeyen kılıcı göstereyim*” demiş,⁷⁵⁶ ardından da Erzincan'a sefer yapılması için hemen hazırlıklara başlanmasını emretmiştir.⁷⁵⁷ Bu esnada Davutşah'la ittifak kuran Rükneddin Cihanşah, Davutşah'ın isteği üzerine ordusunu toplamıştır. Melik Eşref ise Ahlat Naibi Hüsameddin Ali'ye⁷⁵⁸ haber gönderip, Davutşah'a yardım etmesini istemiştir.⁷⁵⁹ Ancak Erzincan'a gelip, bir müddet Davutşah'ın yanında kalan Hüsameddin Ali, Celâleddin Harezmşah'ın veziri Şerefülmülk'ün Ahlat'a saldırma ihtimalinden dolayı Ahlat'a geri dönmek zorunda kalmıştır.⁷⁶⁰ Celâleddin Harezmşah ise bu sırada Erzincan'da bulunan Alâeddin Keykubad'a bir mektup gönderip, Davutşah'ın ittifakına tevessül etmediğini iletmiştir.⁷⁶¹

Yaşanılan son hadiselerden sonra Alâeddin Davutşah'ın kurmak istediği ittifakın daha başlamadan sona erdiğini gören Mengücek emirlerinden Selahaddin, Şerefeddin ve İzzeddin, Alâeddin Keykubad'ın üzerlerine yapacağı seferi engellemek ve zaman kazanmak için⁷⁶² Davutşah'ın huzuruna çıkarak ona: “*İşin doğrusu oğullarınızı sultanın dergâhına göndererek, yapılan hatalardan dolayı özür dileyelim. Hatta iddialarından bazılarını inkâr edelim...*” demişlerdir.⁷⁶³ Davutşah da onların bu fikrini makul bularak, oğullarını emirleriyle beraber Sultan'ın yanına göndermiştir.⁷⁶⁴ Ancak, Davutşah'ın bu hamlesinin istihbaratını alan Sultan Alâeddin Keykubad, ordusunu gizlice Erzincan ve Kemah sınırına göndermiş; Davutşah'ın müdafaa hazırlığına geçmesine fırsat vermeden de bölgedeki tüm kalelerin alınmasını istemiştir.⁷⁶⁵

Davutşah, Alâeddin Keykubad'ın büyük bir orduyla Sivas üzerinden Erzincan'a hareket ettiğini ve Erzincan'da bulunan bütün kalelerin Sultan'ın askerleri

⁷⁵⁶ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 362.

⁷⁵⁷ Yinanç, *Selçuklular Devri*, s. 76.

⁷⁵⁸ Eyyubi Şam meliki Melik Eşref'in Ahlat valisi.

⁷⁵⁹ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 504-505.

⁷⁶⁰ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 376.

⁷⁶¹ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 362.

⁷⁶² Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 505.

⁷⁶³ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 45.

⁷⁶⁴ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 506.

⁷⁶⁵ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 362.

tarafından kuşatıldığını haber alınca, af dilemek için Alâeddin Keykubad'ın yanına gitmeye karar vermiştir. Davutşah ertesi gün, birkaç emiriyle beraber Sivas'tan Erzincan'a gelmekte olan Alâeddin Keykubad'ı karşılamak üzere yola çıkmış,⁷⁶⁶ bu sırada Sultan'ın büyük emirleriyle karşılaşmıştır. Bu emirler Davutşah'ı görünce, ona ikramlarda bulunmuşlar sonrasında da onu Sahip Ziyaeddin'le⁷⁶⁷ beraber Alâeddin Keykubad'ın yanına göndermişlerdir. Alâeddin Keykubad, huzuruna gelen Davutşah'ı affetmiş; ona Akşehir ve Ilgın'ı iktâ olarak verdikten sonra onu Akşehir'e göndermiştir.⁷⁶⁸ Sultan Alâeddin Keykubad, ertesi gün Erzincan ve Kemah'ı ele geçirmiş ve bölgeyi Davutşah'ın adamlarından temizlemiştir. Sultan, alınan kalelerin gerekli düzenlemelerini yaptırdıktan sonra Erzincan ve çevresinin idaresini büyük oğlu Gıyâseddin Keyhüsrev'e vermiş; Antalya subaşı olan Mübarizeddin Ertokuş'u da Gıyâseddin Keyhüsrev'in atabeyi olarak atamıştır.⁷⁶⁹

Mengücek Beyliğinin ilhak edilmesi ile ilgili olarak İbnü'l Esir de özetle şunları kaydetmiştir: *“Alâeddin Keykubad Davutşah'a haber gönderip, Erzurum üzerine yapacağı sefere Davutşah'ın ordusuyla beraber katılmasını istemişti. Bunun üzerine Davutşah ordusuyla beraber Alâeddin Keykubad'ın yanına gelmiş, ancak Alâeddin Keykubad Davutşah'ı tutuklatıp Erzincan'ı onun elinden almıştı. Alâeddin Keykubad daha sonra Davutşah tarafından müstahkem bir hale getirilen Kemah Kalesi'ni almak istemiş, ancak kuşatmanın uzaması üzerine Davutşah'ı ölümle tehdit etmişti. Bu tehdit üzerine Davutşah da 10 Kasım 1228'te Kemah Kalesi'ni Alâeddin Keykubad'a teslim etmişti.”*⁷⁷⁰

2.7.2. Köğonya (Şebinkarahisar) Kalesi'nin İlhakı

Alâeddin Keykubad, Erzincan'da devlet düzenini oturtup, ele geçirilen kalelerin güvenliğini sağladıktan sonra Davutşah'ın kardeşi Melik Muzaffereddin

⁷⁶⁶ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 505.

⁷⁶⁷ Sultan I. İzzeddin Keykavus ve I. Alâeddin Keykubad dönemlerinde önemli devlet hizmetlerinde bulunan Sahip Ziyaeddin Karaaslan, Alâeddin Keykubad döneminde emir-i devat, müstevfi (maliye nazırı) ve baş vezir olmak üzere önemli görevlerde bulunmuştur. Daha detaylı bilgi için bkz. Erdi İlvan, *Türkiye Selçuklu Devleti ve Vezirleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van 2013, s. 76-77.

⁷⁶⁸ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 362.

⁷⁶⁹ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 507.

⁷⁷⁰ İbnü'l Esir, *El Kâmil Fi't-Tarih*, cilt: 12, s. 441.

Muhammed'in⁷⁷¹ elinde olan Kögonya (Şebinkarahisar) Kalesi'ni alması için Atabey Mübarizeddin Ertokuş'u görevlendirmiştir.⁷⁷² Bunun üzerine Atabey Mübarizeddin Ertokuş, gerekli hazırlıkları yaparak Kögonya Kalesi'ne doğru hareket etmiştir. Atabey Mübarizeddin Ertokuş, kale önüne gelir gelmez savaşa başlamış, ancak her iki taraf da büyük kayıplar vermiştir. Kögonya sahibi Melik Muzaffereddin, kalenin içinde bol miktarda erzak ve mühimmat bulunmasına rağmen kale halkının kendisine muhalefet edeceğini düşündüğü için Atabey Mübarizeddin Ertokuş'a bir elçi gönderip, bir iktâ verilmesi karşılığında kaleyi teslim etmek istediğini, Sultan'dan da kendisi için af dilemesini istemiştir.⁷⁷³ Atabey Mübarizeddin Ertokuş da gelen elçiyi Alâeddin Keykubad'a göndermiştir. Bu habere çok sevinen Alâeddin Keykubad, Ramman (Batman), Nehrikali,⁷⁷⁴ Erbisus (Afşin) ve Kırşehir'i iktâ olarak Kögonya hâkimi Melik Muzaffereddin Muhammed'e vermiştir. Bu kararın menşur ve muahdenamesi de hemen yazılmıştır. Kögonya hâkimi Melik Muzaffereddin Fahreddin'in oğulları olan Süleyman, İzzeddin Sivayuş ve Nasireddin Behramşah için hazırlanan değerli hilatlar da elçiyle birlikte Melik Muzaffereddin Fahreddin'e gönderilmiştir.⁷⁷⁵ Alâeddin Keykubad'ın kendisi ve çocukları için yazdığı muahdenameyi alan Muzaffereddin Muhammed kaleyi boşaltıp, Atabey Mübarizeddin Ertokuş'a teslim etmiştir. Böylece, 1228 yılında Divriği kolu hariç olmak üzere, Mengücek Beyliği Türkiye Selçuklu Devleti'ne bağlanmıştır.⁷⁷⁶ Ancak Kögonya 1243 yılında yapılan Köseadağ Savaşı'ndan sonra Trabzon Rumlarının hâkimiyetine geçmiş, daha sonra da Moğollar tarafından istila edilmiştir. Bundan dolayı bu kale, alınmasından kısa bir süre sonra Selçuklu hâkimiyetinden çıkmıştır.⁷⁷⁷

⁷⁷¹ Kögonya'da 1225-1228 yılları arasında üç yıl meliklik yaptığı bilinen Muzaffereddin Muhammed, Fahreddin Behramşah'ın oğludur. Alâeddin Keykubad, Kögonya'yı kendi hâkimiyetine aldıktan sonra Melik Muzaffereddin Muhammed'e Ramman (Batman), Nehrikali, Erbisus (Afşin) ve Kırşehir'i iktâ verip, çocukları Fahreddin Süleyman, İzzeddin Sivayuş ve Nasireddin Behramşah'a da hilatlar vermiştir. Böylelikle Melik Muzaffereddin ömrünün sonuna kadar Kırşehir'de yaşamıştır. Ayrıca Sultan Alâeddin Keykubad'ın ölümünden sonra Melik Muzaffereddin Muhammed'in kızı II. Gıyâseddin Keyhüsrev ile evlenmiştir. Gıyâseddin Keyhüsrev'in 1246 yılında vefat etmesiyle de bu prenses ikinci evliliğini Selçuklu vezirlerinden Şemseddin İsfahani ile yapmıştır. Daha detaylı bilgi için bkz. Sakaoğlu, *Mengücekoğulları*, s. 131-136.

⁷⁷² Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 508.

⁷⁷³ Müneccimbaşı, *Camiu'd Düvel*, s. 70.

⁷⁷⁴ Elbistan'ın güneyinde yer alan bir bölgeye verilen isimdir.

⁷⁷⁵ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 365-366.

⁷⁷⁶ Müneccimbaşı, *Camiu'd Düvel*, s. 70.

⁷⁷⁷ Sakaoğlu, *Mengücekoğulları*, s. 116.

2.8. Erzurum'un İlhak Edilmesi

Doğu Anadolu Bölgesi'nin en önemli merkezlerinden biri olan Erzurum'da, XIII. yüzyılın başlarında Selçuklu meliklerinden olan Mugiseddin Tuğrulşah'ın kurduğu bir Selçuklu beyliği hüküm sürmüştür. O dönem Erzurum, bir tarafta Trabzon Rum İmparatorluğu ve Gürcü Krallığı, diğer tarafta Eyyubiler, Harezmşahlar ve Türkiye Selçuklu Devleti gibi dönemin en kudretli devletleriyle sınırdaş bir konumda yer almıştır. Nitekim Erzurum, bu stratejik konumundan dolayı bu devletlerin siyasi emelleri içinde yer almış ve bunun neticesinde de bu dönem Anadolu'da siyasi rekabetin en fazla yaşandığı şehirlerden birisi olmuştur.⁷⁷⁸

Alâeddin Keykubad Selçuklu tahtına çıktığında, Erzurum'da Alâeddin Keykubad'ın amcası Mugiseddin Tuğrulşah Türkiye Selçuklu Devleti'ne tabii bir şekilde hüküm sürüyordu.⁷⁷⁹ Erzurum meliki Mugiseddin Tuğrulşah, daha önce Alâeddin Keykubad ile kardeşi İzzeddin Keykavus arasında vuku bulan taht mücadelesinde ise Alâeddin Keykubad'ın yanında yer almıştır. Mugiseddin Tuğrulşah, Alâeddin Keykubad'ın tahta çıkmasından sonra da Alâeddin Keykubad'a karşı itaatkâr bir politika içerisinde olmuş ve bu politikasını vefat edene kadar devam ettirmiştir. Bundan dolayı Alâeddin Keykubad, merkeziyetçi bir hükümdar olmasına rağmen, kendisine karşı izlenilen bu itaatkâr siyasetin bir karşılığı olarak, Mugiseddin Tuğrulşah'ın ölümüne kadar Erzurum'a herhangi bir sefer düzenlememiştir.⁷⁸⁰

Yukarıda da bahsedildiği üzere, siyasi hayatı boyunca Türkiye Selçuklu Devleti'ne koşulsuz bir şekilde bağlılık gösteren Mugiseddin Tuğrulşah, 1225 yılında vefat edince yerine oğlu Rükneddin Cihanşah geçmiştir. Fakat Cihanşah, bölgede ortaya çıkan yeni gelişmelerden dolayı Türkiye Selçuklu Devleti'ne babası gibi itaatkâr olmamıştır.⁷⁸¹ Çünkü, Rükneddin Cihanşah tahtta çıktıktan sonra, Moğolların saldırısından kaçan Celâleddin Harezmşah, Azerbaycan bölgesine yerleşip Tebriz'i başkent yapmış ve ardından Alâeddin Keykubad'a elçi göndererek onunla müttefik

⁷⁷⁸ Turan, "Alâeddin Keykubat'ın Doğu Anadolu Siyaseti", s. 81.

⁷⁷⁹ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 369.

⁷⁸⁰ Turan, "Alâeddin Keykubat'ın Doğu Anadolu Siyaseti", s. 81.

⁷⁸¹ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 64.

olmak istemiştir.⁷⁸² Cihanşah da bu ittifaktan rahatsız olduğu için Alâeddin Keykubad'ın tabiiyetinden ayrılıp, Eyyubi hanedanından Melik Eşref'e yakınlık göstermeye başlamıştır.⁷⁸³

Ancak, Rükneddin Cihanşah'ın kendi hâkimiyetinden ayrılıp, Melik Eşref'e yakınlaşmasını kendi çıkarlarına uygun bulmayan ve bu gelişmenin bölgede siyasi bir istikrarsızlığa neden olacağını düşünen Sultan Alâeddin Keykubad, 1227-1228 yılında Erzincan ve çevresini ilhak ettikten sonra, Erzurum üzerine sefer yapmaya karar vermiştir. Erzurum hâkimi Rükneddin Cihanşah da Alâeddin Keykubad'ın ordusuyla beraber üzerine geldiğini haber alınca, Eyyubi hanedanından Melik Eşref'in Ahlat'taki naibi, Hüsameddin Ali El-Hacib'e bir elçi göndererek, kendisine yardım etmesi karşılığında Melik Eşref'in hâkimiyetini tanıyacağını iletmiştir. Hüsameddin Ali El-Hacib de Alâeddin Keykubad'ın Erzurum'u aldıktan sonra Ahlat üzerine sefer düzenleyeceğinden korktuğu için, Cihanşah'ın ittifak teklifini kabul ederek, Şam ve El-Cezire'den topladığı askerlerle beraber Erzurum'a gelmiştir. Fakat, hem Eyyubilerle olan dostluk ilişkilerinin sekteye uğramasını istemeyen, hem de bu esnada Trabzon Rumlarının Sinop Limanı'na saldırdıklarını haber alan Alâeddin Keykubad, Hüsameddin Ali'nin kuvvetleriyle karşılaşmak istememiş ve ordusuyla beraber Sinop'a gitmiştir.⁷⁸⁴

İbni Bibi'ye göre ise, Rükneddin Cihanşah Erzincan melikinin akıbetini öğrenince, Erzurum'a doğru gelen Selçuklu kuvvetlerini karşılamak için yola çıkmış ve beylerinden birisini değerli hediyeler ve bir mektupla Alâeddin Keykubad'ın yanına göndermiştir.⁷⁸⁵ Cihanşah yazdığı mektupta Alâeddin Keykubad'a: “*Ben güçsüz biçareyim, Davutşah size saygısızlık yapmış, hak ettiği cezayı almıştır. Ben hayatta oldukça sultanın kuluyum, ümit ederim ki kulunuz hakkında; “bir günah sahibi başkalarının suçu ile günahkâr olmaz.” ayeti gereğince, Davutşah'ın hatalarıyla bu suçsuz kulunuzu cezalandırmazsınız*” demiştir.⁷⁸⁶

Rükneddin Cihanşah'ın elçisi Alâeddin Keykubad'ın huzuruna gelip, hediyeleri ve mektubu verince, Alâeddin Keykubad Cihanşah'ı bağışlamış ve

⁷⁸² İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 369.

⁷⁸³ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 64.

⁷⁸⁴ İbnü'l Esir, *El Kâmil Fi't-Tarih*, cilt: 12, s. 442.

⁷⁸⁵ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 364.

⁷⁸⁶ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 365.

Erzurum’u da onun hâkimiyetine bırakmıştır. Keza, İbn Nazif el-Hamevi de İbni Bibi’nin verdiği bilgileri destekler mahiyette: “626 / 1228 senesinde Erzurum hâkimi, Alâeddin Keykubad’la yakınlaştığı için Melik Eşref’ten özür diledi” demektedir.⁷⁸⁷ Ayrıca, Celâleddin Harezmşah da 10 Kasım 1228 tarihli bir mektupta, Alâeddin Keykubad’a: “zat-ı devletlerinin Erzincan sahibine yaptığı muamele yerinde idi. Böyle olmasa ve Erzurum sahibi zat-ı devletlerine itaat etmeseydi kendisine layık olan cezayı bulurdu” demektedir.⁷⁸⁸ Celâleddin Harezmşah, mektubun devamında ise Rükneddin Cihanşah ile Melik Eşref’in Ahlat naibi Hacıb Hüsameddin Ali’nin birlik olduğunu ve kendisine gönderilen Selçuklu elçilerini engellediklerini söylemektedir.⁷⁸⁹

Celâleddin Harezmşah, yaşanan bu gelişmelerden sonra, Alâeddin Keykubad ile aralarındaki olumlu münasebete mâni olduğu gerekçesiyle Melik Eşref’in Ahlat naibi Hüsameddin Ali’nin hâkimiyetinde bulunan Ahlat’a bağlı Muş Ovası’nın köylerini yağmalamıştır. Akabinde de Ağustos 1229’da Ahlat’ı kuşatmıştır.⁷⁹⁰ Öte yandan, Celâleddin Harezmşah’ın Ahlat’tan sonra Erzurum üzerine sefer düzenlemesinden çekinen Rükneddin Cihanşah, Şemseddin El-Hâkim El-Bağdadi’yi elçi olarak Celâleddin Harezmşah’a gönderip, artık kendisine itaat edeceğini ve hutbeyi artık kendisi adına okutacağını iletmiştir.⁷⁹¹ Celâleddin Harezmşah, Rükneddin Cihanşah’ın daha önce Melik Eşref’e itaat etmesinden ve kendisine karşı kurulan ittifaklarda yer almasından dolayı, bu duruma tedbirli davranmasına rağmen siyasi çıkarı gereği Cihanşah’ın tabiiyetini kabul etmiştir.⁷⁹²

Erzurum meliki Cihanşah, ittifak teklifinin Celâleddin Harezmşah tarafından kabul edildiğini öğrenince, Celâleddin Harezmşah’la görüşmek için Ahlat’a gitmiştir.⁷⁹³ Celâleddin Harezmşah, Cihanşah’ın yanına geldiğini öğrenince, Erzurum heyetini karşılaması için veziri Şerefü’l-Mülk’ü Nazik Gölü⁷⁹⁴ kıyısına

⁷⁸⁷ İbn Nazif el-Hamevi, *el-Tarih el-Mansuri*, Nşr.: Ebu el-İyd Dudu, Cezayir, 1981; naklen, Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 65.

⁷⁸⁸ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 65.

⁷⁸⁹ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 65.

⁷⁹⁰ İbnü’l Esir, *El Kâmil Fi’t-Tarih*, s. 416.

⁷⁹¹ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 387.

⁷⁹² Nesevi, *Celaliüddin Harzemşah*, s. 131-132.

⁷⁹³ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 387.

⁷⁹⁴ Bitlis ili Ahlat ilçesi Ovakişla beldesinin kuzeyinde bulunmaktadır.

göndermiştir.⁷⁹⁵ İki heyet, Ahlat ile Malazgirt hududunda bulunan Nazik Gölü'nde bir araya gelip, geceyi orada geçirmiştir.⁷⁹⁶ Ertesi gün Rükneddin Cihanşah, Celâleddin Harezmsâh'la karşılaşınca atından inmiş ve iki hükümdar kucaklaşmıştır.⁷⁹⁷ Cihanşah, Celâleddin Harezmsâh tarafından birkaç gün misafir edildikten sonra, kendisine ve beylerine iki yüz hilat ile on sekiz at hediye edilmiştir.⁷⁹⁸ Daha sonra Celâleddin Harezmsâh, Cihanşah'ı Erzurum'a göndermiştir. Cihanşah da Erzurum'a ulaştıktan sonra, Celâleddin Harezmsâh'a tabiiyet göstergesi olarak, karabuğra diye adlandırılan büyük bir mancınık ve pek çok savaş aleti göndermiştir.⁷⁹⁹ Ancak Celâleddin Harezmsâh'ın Ahlat kuşatması sırasında Rükneddin Cihanşah'la ittifak kurması, Alâeddin Keykubad'ı endişelendirmiştir. Bundan dolayı Alâeddin Keykubad, Ahlat kuşatmasından önce dost olduğu Celâleddin Harezmsâh'a karşı Eyyubilerle ittifak kurmuştur.⁸⁰⁰

Netice itibariyle bu iki güç 10 Ağustos 1230'te Yassıçemen mevkiinde karşı karşıya gelmiştir.⁸⁰¹ Celâleddin Harezmsâh ve Erzurum hâkimi Rükneddin Cihanşah'ın oluşturduğu ittifak, Alâeddin Keykubad ve Eyyubiler karşısında büyük bir yenilgiye uğramıştır.⁸⁰² Bu savaş sonunda Celâleddin Harezmsâh muhabere meydanından kaçmayı başarırken, Erzurum hâkimi Rükneddin Cihanşah ve Cihanşah'ın kardeşi yakalanarak Alâeddin Keykubad'ın huzuruna getirilmiştir.⁸⁰³ Ancak, amcasının oğlu Rükneddin Cihanşah'ın huzurunda mahcup bir şekilde diz çöktüğünü gören Alâeddin Keykubad, yanındakilere: "*aslan tilkiye kin beslemez*" diyerek onun bir çadırda istirahat ettirilmesini emretmiştir.⁸⁰⁴

Erzurum hâkimi Rükneddin Cihanşah'ın ihanetinden sonra Erzurum'u hâkimiyeti altına almak isteyen Alâeddin Keykubad, ertesi gün ordusuyla beraber Erzurum Kalesi'nin önüne gelmiştir.⁸⁰⁵ Ancak şehrin itibarlı beyleri, kale kapılarını kapatıp şehri savunmak istemişlerdir. Bunun üzerine Alâeddin Keykubad, kaleye bir

⁷⁹⁵ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 54.

⁷⁹⁶ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 382.

⁷⁹⁷ Taneri, *Celâleddin Harzemşah ve Zamanı*, s. 67-68.

⁷⁹⁸ Nesevî, *Celâleddin Harzemşah*, s. 131-132.

⁷⁹⁹ Taneri, *Celâleddin Harzemşah ve Zamanı*, s. 67-68.

⁸⁰⁰ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 66.

⁸⁰¹ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 66.

⁸⁰² Merçil, "Türkiye Selçukluları" s. 518.

⁸⁰³ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 392.

⁸⁰⁴ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 397.

⁸⁰⁵ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 563.

elçi göndererek, kalenin Cihanşah vasıtasıyla kendisine teslim edilmesini istemiştir.⁸⁰⁶ Rükneddin Cihanşah da Sultan'ın bu emri üzerine, bir adamını Alâeddin Keykubad'ın elçisiyle birlikte kaleye gönderip, kale halkını teslim olmaya davet etmiştir. Kale halkı, Rükneddin Cihanşah ve taraftarlarının can güvenliğinin sağlanması koşuluyla kaleyi teslim etmeyi kabul etmiştir. Bunun üzerine Alâeddin Keykubad, bu talebi kabul ettiğine dair bir mektubu kaleye göndermiştir.⁸⁰⁷ Kale halkı bu aman mektubunu alınca, Hüsameddin Candar ve diğer Erzurum beylerinden oluşan bir heyeti Alâeddin Keykubad'ın huzuruna göndermiştir. Daha sonra da bu beyler saltanat sancağını alarak şehre getirmişler ve Erzurum Kalesi'nin burçlarına asmışlardır.⁸⁰⁸

Sultan Alâeddin Keykubad ertesi gün, Eyyubi hanedanından olan müttefiki Melik Eşref ve kardeşleriyle beraber kaleye girip, Rükneddin Cihanşah'ın sarayına geçmiştir. Sultan, kendisi için düzenlenen merasim ve eğlencelere katıldıktan sonra Melik Eşref ve Rükneddin Cihanşah'ı yanına çağırmıştır.⁸⁰⁹ Bu sırada Melik Eşref, Rükneddin Cihanşah için Sultan'dan aman dilemiştir. Alâeddin Keykubad da Melik Eşref'in bu isteğini kabul edip, Cihanşah'a aman yüzüğü bahşetmiştir.⁸¹⁰ Rükneddin Cihanşah, yüzüğü aldıktan sonra Alâeddin Keykubad'ın önünde diz çökerek elini öpmüştür. Sultan Alâeddin Keykubad, bu merasimden sonra Cihanşah'a Aksaray'ı, Cihanşah'ın kardeşine de Aksaray ve Niğde arasında bulunan Eyyübhisarı⁸¹¹ iktâ olarak vermiştir.⁸¹² Sultan Alâeddin Keykubad kalenin eksikliklerini giderip, gerekli atamaları yaptıktan sonra da Kayseri'ye doğru hareket etmiştir.⁸¹³

⁸⁰⁶ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 402.

⁸⁰⁷ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 566.

⁸⁰⁸ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 402.

⁸⁰⁹ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 566.

⁸¹⁰ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 403.

⁸¹¹ Günümüzde Aksaray'ın Kale Balta Köyü'nün kuzeyinde harabe halinde bulunan kale.

⁸¹² Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 566.

⁸¹³ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 404.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK VE İSLAM KOMŞU DEVLETLERLE OLAN SİYASİ İLİŞKİLER

3.1. Abbasi Hilafeti ile Olan Siyasi İlişkiler

3.1.1. Abbasi Hilafeti ile İlk Temas

Türkiye Selçuklu hükümdarları, Abbasî halifelerini İslam aleminin dini lideri olarak kabul ettikleri için, Abbasî hilafetine karşı her zaman ılımlı bir politika sergilemişlerdir. Bundan dolayı, tarihi süreç içerisinde Türkiye Selçuklu Devleti ile

Abbasî Hilafeti arasındaki münasebetlerin dostane bir şekilde devam ettiği görülmektedir.⁸¹⁴ Sultan Alâeddin Keykubad dönemi ise Türkiye Selçuklu Devleti'nin Abbasî hilafetiyle olan ilişkilerin en yoğun yaşandığı dönem olarak kabul edilebilir.⁸¹⁵ Nitekim Alâeddin Keykubad, tahtta çıktıktan hemen sonra bir elçisini değerli hediyelerle beraber Abbasî Halifesi Nasır Lidinillah'ın yanına göndermiştir.⁸¹⁶ Alâeddin Keykubad'ın Selçuklu tahtına çıktığını öğrenen Halife Nasır Lidinillah da 1221 yılında saltanat menşuru ile Rum ülkeleri hükümdarlığı ve hükümdarlık alameti olan kılıç, yüzük gibi değerli hediyeleri devrin en önemli mutasavvıflarından olan Şihabeddin Ömer b. Muhammed el-Sühreverdi ile beraber Konya'ya göndermiştir.⁸¹⁷ Halife Nasır Lidinillah'ın elçisi Şihabeddin Ömer b. Muhammed el-Sühreverdi'nin Aksaray'a geldiğini öğrenen Sultan Alâeddin Keykubad ise devlet erkânını ve Konya'nın din adamlarını Abbasî elçisini karşılamaları için Aksaray ile Konya arasında bulunan Zincirli Han'a⁸¹⁸ göndermiştir. Sultan da bizzat hassa ordusuyla beraber Abbasî elçisi Ömer Sühreverdi'yi karşılamak için yola çıkmıştır.⁸¹⁹ Sultan, Abbasî elçisi Ömer Muhammed el-Sühreverdi ile karşılaşınca, onun yüzünün saltanat müjdesi aldığı gece rüyasında ayaklarının bağını çözüp, kendisini katıra bindiren ve kendisine: *"Amacına ulaştın, muradına erdin."*⁸²⁰ diyen Şihabeddin Ömer b. Muhammed el-Sühreverdi olduğunu hatırlamış ve hemen Sühreverdi'nin elini öpmüştür.⁸²¹ Bir Mevlevî kaynağı olan Menakıbu'l-Arifin isimli eserde ise yaşanan hadise özetle şu şekilde rivayet edilmektedir: *"Abbasî elçisi Şihabeddin Sühreverdi Konya'ya ulaştığı sırada Alâeddin Keykubad, Baha Veled ile birlikte Gevele Kalesinde"*⁸²² *Abbasî elçisini bekliyordu. Alâeddin Keykubad, Abbasî elçisinin Konya'ya geldiğini öğrenince adamlarına elçiyi Gevele Kalesi'ne getirmelerini emretti."*⁸²³

⁸¹⁴ Demirci, "Abbasî Halifeleri ile Anadolu Selçuklu Sultanları Arasındaki Münasebetler", s. 474.

⁸¹⁵ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 79.

⁸¹⁶ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 254; Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 356.

⁸¹⁷ Müneccimbaşı, *Camîu'd Dîvel*, s. 60.

⁸¹⁸ Konya'nın Karatay ilçesi Zincirli Han Mahallesi'nde yer alan kale günümüzde höyük haline gelmiştir.

⁸¹⁹ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 254.

⁸²⁰ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 254.

⁸²¹ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 254.

⁸²² Konya'nın batısında bulunan Takkeli Dağı'nın eteklerinde bulunan kale.

⁸²³ Eflaki, *Ariflerin Menkıbeleri*, s. 94.

Daha sonra Abbasî elçisi Ömer el-Sühreverdi, saraya gelmiş ve Halife Nasır Lidinillah'ın gönderdiği hilat ve sarığı Sultan'a giydirmiştir.⁸²⁴ Ayrıca hilafet makamının geleneği gereği, hilafet makamından getirdiği bir sopayla Alâeddin Keykubad'a sembolik bir şekilde kırk defa vurmuştur.⁸²⁵ Sultan, bu merasimden sonra Abbasî Halifesi tarafından gönderilen yuları ve başlığı murassadan, nalları altından olan atın üzengisinin kayışını öpmüş ve ardından da ata binip, Abbasî elçisi el-Sühreverdi ile birlikte halkın içinde dolaşmıştır.⁸²⁶

Abbasî elçisi Ömer el-Sühreverdi, kendisine tahsis edilen saraya ulaştıktan sonra, Sultan Alâeddin Keykubad ona değerli hediyeler göndermiştir. Elçi, Konya'da kaldığı süre içerisinde Alâeddin Keykubad ve diğer devlet görevlileri tarafından her gün ziyaret edilmiştir.⁸²⁷ Elçi Ömer el-Sühreverdi de kendisine gelen ziyaretçilerin bir kısmına hırka giydirerek, tarikatını yaymak istemiştir. Bunun neticesinde, başta Emir Celâleddin Karatay⁸²⁸ olmak üzere emirlerin büyük bir kısmı, Ömer el-Sühreverdi'nin tarikatına girmiştir.⁸²⁹ Hatta, Sultan Alâeddin Keykubad da Ömer el-Sühreverdi'nin tarikatına girmek istemiştir. Fakat Ömer el-Sühreverdi, saltanat tacını çıkarıp, tarikat hırkası giymek isteyen Alâeddin Keykubad'ın bu isteğini reddetmiş ve ona devlet yönetiminde adaletli olmasını tavsiye etmiştir.⁸³⁰

⁸²⁴ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 359.

⁸²⁵ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 256.

⁸²⁶ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 80.

⁸²⁷ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 359-360.

⁸²⁸ Celâleddin Karatay'ın Türkiye Selçuklu Devleti'ndeki ilk görevi I. İzzeddin Keykavus devrinde devat (sultanın yazışma işlerinden sorumlu memur) emirliğidir. Bundan sonra Celâleddin Karatay yaklaşık 18 yıl boyunca I. Alâeddin Keykubad'ın emrinde taşhane Emiri (Sultan'ın temizlik işlerinden sorumlu emir) olarak görev yapmıştır. Zira uzun bir süre Selçuklu sarayında Sultan'ın özel hizmetinde bulunan Karatay, divan toplantılarına ve seferlere de katılarak sultanın bizzat yanında yer almıştır. II. Gıyaseddin Keyhüsrev döneminde ise Sultan'ın özel bütçesinin kontrolünü sağlayan Celâleddin Karatay, o dönem İran geleneklerini devam ettiren ve harcamalarıyla devlet bütçesini zarara uğratan vezirleri uyararak, Moğollara ödenen vergileri dengede tutmaya çalışmıştır. Daha sonraki dönemlerde hanedan ailesi içinde meydana gelen taht kavgalarını da "ortak saltanat" uygulaması ile çözen Celâleddin Karatay, 1249 yılında Konya-Aksaray arasındaki Kılıçarslan Kervansarayında II. İzzeddin Keykavus, IV. Rükneddin Kılıçarslan ve II. Alâeddin Keykubad'ı birlikte Selçuklu tahtına çıkarmıştır. Ancak Celâleddin Karatay'ın atabey olarak devleti yönettiği bu dönemden sonra özellikle de 1254 yılında ölümüyle beraber Anadolu'da dirlik ve düzen bozulmuştur. Daha detaylı bilgi için bkz. Zehra Odabaşı, "Celâleddin Karatay'ın Hayatı ve Siyasi Kariyeri", (Ed. Hasan Bahar, Mustafa Toker, M. Ali Hacıgökmen, H. Gül Küçükbezci), *Tarihçiliğe Adanmış Bir Ömür: Prof. Dr. Nejat Göyünç'e Armağan*, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Selçuk Üniversitesi Matbaası, Konya 2013, ss. 559-575.

⁸²⁹ Müneccimbaşı, *Camîu'd Düvel*, s. 60.

⁸³⁰ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 256; Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 80.

Ömer el-Sühreverdi'nin Konya'dan ayrılma vakti gelince, Celâleddin Karatay ve Necmeddin Tusî, Alâeddin Keykubad'ın emriyle Ermeni ve Rumlardan haraç olarak alınan yüz bin dirhem gümüşü, Alâeddin Keykubad'ın adını taşıyan elli bin (Sikke-i Alaî) sultani dinarını, Rum kölelerini ve değerli atları elçiye nafaka resmi olarak vermiştir.⁸³¹ Daha sonra Alâeddin Keykubad, Ömer el-Sühreverdi'yi Celâleddin Karatay ve Necmeddin Tusî'yle birlikte Zincirli Han'a kadar uğurlamıştır. Ayrıca, elçiye Malatya'ya kadar eşlik etmeleri için mihmandarlar tahsis etmiştir.⁸³² Abbasî elçisi hilafet merkezi Bağdat'a ulaşınca, Abbasî Halifesi Nasır Lidinillah, Ömer el-Sühreverdi'nin Alâeddin Keykubad hakkında söylediklerinden dolayı mutlu olmuş; bu hadiseden sonra da Alâeddin Keykubad'a her sene rütbe ve makam göndermeyi ihmal etmemiştir.⁸³³

3.1.2. Abbasi Halifesinin Moğollara Karşı Yardım Talebi

Moğollar, 1221 yılının ilkbaharında Meraga⁸³⁴ şehrini tahrip edip, Bağdat sınırına kadar gelince, Abbasi Halifesi Moğollara karşı yeni ittifak arayışlarına girmiştir.⁸³⁵ Abbasi Halifesi, bu amaçla İslam ülkelerinin hükümdarlarına elçiler göndererek, onları Bağdat'a saldırı hazırlığında olan Moğollara karşı savunmaya davet etmiştir. Halifenin bu daveti üzerine Erbil meliki Muzafferüddin Gökbörü ve Musul meliki Bedreddin Lü'lü,⁸³⁶ askerleriyle beraber Bağdat'a gelmiştir. Eyyubi hanedanından Melik Eşref ise Frenklerle savaş halinde olduğunu gerekçe göstererek, Bağdat'a asker gönderemeyeceğini Halife'ye iletmiştir. Abbasi Halifesi, İslam ülkelerinin hükümdarlarına gönderdiği bu elçilerden bir tanesini de Türkiye Selçuklu hükümdarı Alâeddin Keykubad'a göndermiştir.⁸³⁷

Alâeddin Keykubad, bu esnada Konya surlarını inşa ettirmiş ve devlet işlerini düzene koymak için Kayseri'ye doğru yola çıkmıştır. Sultan, Kayseri'ye ulaşınca

⁸³¹ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 360.

⁸³² İbn Bibî, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 258.

⁸³³ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 352.

⁸³⁴ Günümüzde İran'ın Doğu Azerbaycan eyaletinde bulunan Meraga şehri, başkent Tahran'a 130 km. uzaklıkta bulunmaktadır.

⁸³⁵ İbnü'l Esir, *el-Kâmil Fi't-Tarih*, cilt: 12, s. 336-337.

⁸³⁶ Musul hükümdarıdır (1233-1259). Zengîler'den I. Nûreddin Arslanşah'ın (1193-1211) muhtemelen siyahî kölesi olan ve sonraki dönemlerde onun atabeği olarak tarih sahnesine çıkan Bedreddin Lü'lü hakkında daha fazla bilgi için bkz. Bahattin Kök, "Lü'lü", *Bedreddin*, TDV *İslam Ansiklopedisi*, cilt: 17, TDV Yayınları, Ankara 2003, s. 257.

⁸³⁷ Yinanç, *Selçuklular Devri*, s. 58.

Malatya beyleri Sultan'a ulaklar gönderip, ona Abbasî Halifesi Nasır Lidinillah'ın elçisi Muhyiddin İbnü'l Cevzî'nin (ö. 656/1258)⁸³⁸ Kayseri'ye doğru hareket ettiğini bildirmişlerdir.⁸³⁹ Alâeddin Keykubad, bu haber üzerine emirlerinden birkaçını elçinin yanına göndermiştir. Gönderdiği emirler vasıtasıyla İbnü'l Cevzî'nin Lala Kervansarayı'na ulaştığını öğrenen Alâeddin Keykubad, maiyetiyle beraber yola çıkıp, elçiyi Lala Kervansarayı'nda karşılamıştır. İbnü'l Cevzî, Alâeddin Keykubad'ı görünce ona sarılmış ve Abbasî Halifesi Nasır Lidinillah'ın selamlarını iletmiştir. Alâeddin Keykubad ile elçi Konya'ya ulaştıklarında, İbnü'l Cevzî istirahat etmek için odasına çekilmiştir. Ertesi gün İbnü'l Cevzî, Halife'nin Alâeddin Keykubad'a gönderdiği hediyeleri alarak, saltanat sarayına gitmiştir. Alâeddin Keykubad huzuruna gelen Abbasî elçisi İbnü'l Cevzî'yi görünce, ayağa kalkmış ve saygıyla elçiyi selamlamıştır. Bu karşılamadan sonra, Selçuklu emirlerinden Pervane Celâleddin Kayser ve Tercüman Zaireddin Mansur, elçinin elinden tutup, elçiyi Sultan'ın tahtının yanındaki kürsüye oturtmuşlardır. Daha sonra İbnü'l Cevzî, Halife'nin gönderdiği hediyeleri Alâeddin Keykubad'a takdim etmiştir. Elçi, kendisine verilen ziyafetten sonra da Alâeddin Keykubad'la özel olarak görüşmek istemiştir.⁸⁴⁰

İbnü'l Cevzî, Alâeddin Keykubad'la yalnız kalınca ona, Moğolların Harezmşahlarla yaptığı savaşı bitirip, Bağdat sınırına kadar geldiklerini ve bundan dolayı Halife Nasır Lidinillah'ın kendisinden iki bin kişilik bir süvari birliği talep ettiğini söylemiştir. Sultan, Halife'nin bu talebi üzerine elçi İbnü'l Cevzî'ye: *"baş üstüne, istenilen süvariler tertip edilir ve acele gönderilir."* demiştir.⁸⁴¹ Alâeddin Keykubad, elçiyi istirahat edeceği saraya uğurladıktan sonra, Halife'nin talebini istişare etmek için devlet erkanını huzuruna çağırtmıştır. Sultan, elçiyle olan görüşmesini devlet erkânıyla paylaştıktan sonra onlara: *"bizim, müminlerin halifesine güvenimiz sonsuzdur. Müthiş selleri andıran bir ordu ve taze bir devlet ile savaşmak değil, onlarla dostane ilişkilerde bulunmak gerekir. Bence en uygun çare*

⁸³⁸ Tam künyesi Ebu Muhammed (Ebu'l-Mehasin), Muhyiddin Yusuf b. Abdurrahman b. Ali et-Teymî el-Bekrî olan Abbasi devlet adamı ve Hanbeli fakihî olan İbnü'l Cevzî hakkında daha geniş bilgi için bkz. Cengiz Kallek, "İbnü'l-Cevzî, Ebû Muhammed", *İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, cilt: 20, Ankara 1999, ss. 542-543.

⁸³⁹ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 392.

⁸⁴⁰ İbn Bibî, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 280.

⁸⁴¹ İbn Bibî, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 282.

*halifenin bütün İslam hükümdarlarından bol para ve hediyelerle birer elçi isteyip, belli bir yerde toplanacak olan bu elçileri, hilafet makamının elçisiyle beraber Moğol hanının huzuruna göndermek ve memleket hükümdarlarının bizzat gelmemiş olmalarının nedeninin halkı telaşa düşürmemek olduğunu anlatmak, sonra icabeden tedbirleri birlikte müzakere ederek, sağlam ve devamlı bir sulh elde etmektir.”*⁸⁴² Demiştir. Ancak, bu düşüncesinin Halife tarafından askeri ve siyasi bir acizlik olarak algılanabileceğini öngören Sultan Alâeddin Keykubad, bu durumu ortadan kaldırmak için, iki bin süvari yerine beş bin süvariye bir yıl yetecek iâşe ve mühimmatla beraber hilafet merkezine göndermeye karar vermiştir.⁸⁴³ Sultan Alâeddin Keykubad, Abbasî Halifesi Nasır Lidinillah’a göndereceği süvari birliğinin Melikü’l Ümera Bahaeddin Kutluca komutasında Malatya’da toplanması için de fermanlar çıkarılmasını emretmiştir.⁸⁴⁴

Ertesi sabah Sultan, Halife’nin talebinin fazlasıyla yerine getirildiğini ve beş bin süvarinin en kısa zamanda Bağdat’a ulaştırılacağını İbnü’l Cevzî’ye iletmiştir. Bunun üzerine elçi İbnü’l Cevzî hilafet makamına gitmek için hazırlıklara başlamıştır.⁸⁴⁵ Bu sırada sarayın hazinedarları, Sultan Alâeddin Keykubad’ın fermanıyla elli bin sultani akçe, yüz kat kıymetli elbise, beş rahvan katır, beş at, beş Rum köle ve otuz bin dinardan ibaret hediyeleri elçiye vermişlerdir. Daha sonra elçi Bağdat’a gitmek üzere yola çıkmıştır.⁸⁴⁶

Abbasi elçisinin Kayseri’den ayrılmasından bir ay sonra, Sultan’ın fermanı gereği beş bin kişilik Selçuklu süvari birliği Malatya’da toplanmıştır. Bu sırada, süvari birliğinin komutasına tayin edilen Emir Bahaeddin Kutluca tüm hazırlıklarını tamamlayıp, Sultan’ın göndereceği saltanat sancağını beklemeye başlamıştır.⁸⁴⁷ Alâeddin Keykubad’ın fermanını ve saltanat sancağını Zaireddin Tercüman’dan alan Bahaeddin Kutluca, ferman gereği beş bin kişilik süvari birliğinin

⁸⁴² İbn Bibi, *El-Evâmirü’l-Alâiyye*, s. 282.

⁸⁴³ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 392.

⁸⁴⁴ İbn Bibi, *El-Evâmirü’l-Alâiyye*, s. 282-283.

⁸⁴⁵ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 397.

⁸⁴⁶ İbn Bibi, *El-Evâmirü’l-Alâiyye*, s. 282-283.

⁸⁴⁷ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 397.

kumandanlarını belirlemiştir. Tüm hazırlıklar tamamlanınca da Selçuklu süvari birliği büyük bir merasimle yola çıkmıştır.⁸⁴⁸

Bağdat'a doğru hareket eden Selçuklu süvari birliğini yol güzergahında Harput, Amid (Diyarbakır) ve Mardin melikleri büyük bir hürmetle karşılamışlardır. Bu melikler, askerlere ve kumandanlara büyük ziyafetler verip, onları şehirlerinde ağırlamışlardır.⁸⁴⁹ Bahaeddin Kutluca da bu meliklere karşı saygı gösterip, Sultan'ın selamlarıyla onları yüceltmıştır. Selçuklu süvari birliği Musul'a girince, onları Musul meliki Bedreddin Lü'lü karşılamış ve üç gün boyunca Musul'da misafir etmiştir. Dördüncü gün Bahaeddin Kutluca, Bedreddin Lü'lü ve emirlerine Selçuklu karargâhında görkemli bir ziyafet vermiştir.⁸⁵⁰ Bedreddin Lü'lü, kendisine verilen bu ihtişamlı ziyafetten etkilendiği için Erbil Meliki Muzaffereddin Gök Börü'ye bir mektup göndererek, ona Selçuklu süvari birliğinin Erbil'e doğru geldiğini ve eğer Erbil'de konaklarsa onlara gereken önemi vermesini bildirmiştir.⁸⁵¹ Mektubu alan Erbil Meliki Muzaffereddin Gök Börü de Selçuklu askerlerini muhteşem bir törenle karşıladıktan sonra, Selçuklu askerlerinin Erbil'e geldiğini hilafet makamına arz etmiştir.⁸⁵²

Erbil meliki Muzaffereddin Gök Börü, Halife'den beklediği emir gelene kadar Selçuklu askerlerini ve kumandanlarını Erbil'de kusursuzca ağırlamıştır. Birkaç gün sonra da hilafet makamından bir heyet Erbil'e gelerek, Halife tarafından gönderilen elli bin altın, yüz deve, yüz at, elli katır, on bin koyun, üç yüz adet hilat ve erzak dolu iki yüz deve ile Halife'nin mektubunu Emir Bahaeddin Kutluca'ya teslim etmiştir.⁸⁵³ Halife'nin, Emir Kutluca'ya yazdığı mektupta: “*Bundan önce aldığımız habere göre Moğol ordusu, Sultan Muhammed Harezmsah'ın işini bitirdikten sonra bu tarafa yürüyecekti. Onun için biz de ihtiyat olarak Sultan'dan yardım talebinde bulunmuştuk. Şimdi aldığımız habere göre, onlar o düşüncelerinden ve niyetlerinden vazgeçmişlerdir. Bu iş için uzak yerlerden buraya gelmiş olan meliklerin yerlerine, yurtlarına dönmeleri için izin verdik. Emir Kutluca*

⁸⁴⁸ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 283.

⁸⁴⁹ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 283.

⁸⁵⁰ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 398.

⁸⁵¹ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 284.

⁸⁵² Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 398-399.

⁸⁵³ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 399.

*da ordusuyla selametle vatanına dönsün” yazmaktaydı.*⁸⁵⁴ Halife’nin hediyelerini ve mektubunu alan Emir Bahaeddin Kutluca, mektubu okuduktan sonra görevlileri yanına çağırması ve ardından da hediyelerin kaydının tutulup, emirlerin rütbelerine göre dağıtılmasını emretmiştir.⁸⁵⁵ Sabah olunca da askerlerin silahlarıyla atlarına binip, bütün askeri maharetlerini Erbil halkına göstermelerini ve bir gün sonra da yola çıkmak için hazırlanmalarını istemiştir.⁸⁵⁶

Ertesi sabah Selçuklu emirleri, kendilerini uğurlamaya gelen Bağdat ve Erbil heyetlerini yüzlerini yere koyarak karşılamışlar ve ardından Halife ile Alâeddin Keykubad için dua etmişlerdir. Orada bulunan Abbasî elçisi ve Muzaffereddin Gök Börü de emirlerin bu davranışını saygıyla izlemişlerdir.⁸⁵⁷ Ayrıca Abbasî elçisi ve Muzaffereddin Gök Börü, Selçuklu askerlerinin sayısını, disiplinini, hareket kabiliyetini ve kıyafetlerinin mükemmelliğini görünce, böyle bir orduya sahip olan hükümdarın fethedemeyeceği bir ülke olmadığını düşünmüşlerdir.⁸⁵⁸ Daha sonra Abbasî elçisi ve Erbil hükümdarı Muzaffereddin Gök Börü, Selçuklu askerleriyle vedalaşıp, onları ülkelerine uğurlamışlardır.⁸⁵⁹ Emir Bahaeddin Kutluca Selçuklu askeri birliğinin Malatya’ya ulaşmasından sonra, Alâeddin Keykubad’a hadiseleri bildiren bir mektup göndermiş ve ondan istirahat etmek için izin istemiştir. Emir Kutluca, emirlere Malatya’daki sarayında ziyafet verdikten sonra da emirlerin ve askerlerin yurtlarına dönmelerine izin vermiştir. Kendisi de bir ay sonra Sultan Alâeddin Keykubad’ın huzuruna çıkmıştır.⁸⁶⁰

Yukarıda bahsedilen bu hadise, Alâeddin Keykubad ile hilafet makamı arasında vuku bulan son sıcak münasebet olmuştur. Bununla birlikte, iki ülke arasındaki olumlu ilişkiler bu kadar sıcak olmasa da Alâeddin Keykubad’ın ölümüne kadar devam etmiştir. Bu bağlamda Emine Uyumaz, İbn Nazif el-Hamevi’nin eserinden aldığı bir malumatta 1227 yılında Eyyubilerin Hıms (Humus) meliki Melik Mücahid’in elçisinin Alâeddin Keykubad’ın yanına gittiğinde, onun yanında Abbasî halifesinin elçisinin de olduğunu ifade etmektedir. Ancak, diğer kaynaklarda bunu

⁸⁵⁴ İbn Bibi, *El-Evâmirü’l-Alâiyye*, s. 285.

⁸⁵⁵ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 399.

⁸⁵⁶ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 399; İbn Bibi, *El-Evâmirü’l-Alâiyye*, s. 285.

⁸⁵⁷ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 400.

⁸⁵⁸ İbn Bibi, *El-Evâmirü’l-Alâiyye*, s. 286.

⁸⁵⁹ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 400.

⁸⁶⁰ İbn Bibi, *El-Evâmirü’l-Alâiyye*, s. 286.

doğrulayan bir bilgi olmadığı gibi, elçinin geliş amacı da belirtilmemiştir.⁸⁶¹ Yine Osman Turan, İbnü'l-Fütavi'den aldığı bir bilgiye göre Halife Muntasır Billah'ın 1236 yılında Alâeddin Keykubad'ın Amid'i muhasara ettiği sırada, Eyyubilerin isteği üzerine Ebu Muhammed Yusuf b. El-Cezvî'yi Amid'e elçi olarak gönderdiğini ve Halife'nin mektubunu alan Selçuklu kumandanının da Amid kuşatmasını durdurduğunu ifade etmektedir.⁸⁶² Muhtemelen aynı konuyla ilgili olarak Emine Uyumaz, Eylül 1236 tarihinde Abbasî Halifesinin isteğiyle Melik Kamil ve Alâeddin Keykubad arasında barış yapıldığını kaydetmektedir.⁸⁶³ İbn Bibi ise konuyla ilgili olarak, Abbasî Halifesi el-Muntasır Billah'ın Alâeddîn Keykubad'a: "*Sultan-ı Azam*", "*Kasım-ı Muazzam*", ve *Zillull Fil Alem*" lakaplarını verdiğini ve İslam ülkelerinin birçoğunda Alâeddin Keykubad adına hutbe okutulup, sikke bastırıldığını rivayet etmektedir.⁸⁶⁴

3.2. Eyyubilerle Olan Siyasi Münasebetler

İsmi devlet kurucusu Selâhaddin Eyyubi'nin babası Necmeddin Eyyub b. Şadi'den⁸⁶⁵ alan Eyyubi Devleti,⁸⁶⁶ 1175-1260 yılları arasında Mısır merkez olmaz üzere Şam, Suriye, Ürdün, Lübnan, el-Cezire,⁸⁶⁷ Diyarbekir ve Irak'ın kuzeyinde hüküm sürmüştür.⁸⁶⁸ Devlet yönetiminde Türk devlet geleneğini uyguladıkları için ülkeyi hükümdarın ailesi arasında paylaştıran Eyyubiler, Kahire merkez olmak üzere Şam, Halep, Hama, Humus, Silvan ve Hısn-ı Keyfa (Hasankeyf) gibi melikliklerden

⁸⁶¹ Uyumaz, "Türkiye Selçuklu Devletinin Abbasi Hilafeti ile Münasebetleri", s. 384.

⁸⁶² Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 384.

⁸⁶³ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 83.

⁸⁶⁴ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 442.

⁸⁶⁵ Rivayete göre, Eyyubilerin atası olan Eyyub'un babası Şadi, önceleri Şeddadilerin hizmetinde bulunmuş ve Duvîn'e (Dvin) bağlı Ecdânakan kasabasında oturmuştur. Şadi, XII. yüzyılın ilk yıllarında Selçuklu saray ağası ve Bağdat şahanelerinden Bihrûz el-Hâdim'in hizmetine girmiş. Bihrûz da onu veya oğlu Necmeddin Eyyub'u kendi iktâ olan Tikrît'e vali tayin etmiştir. 1137 yılında ise İmâdüddin Zengi'nin hizmetine giren Necmeddin Eyyûb, daha sonra Dımaşk (Şam) Atabegliği'nin (Böriler, Tuğteginliler) hizmetine girerek Dımaşk'ın en büyük emîrlerinden biri olmuştur. Daha fazla bilgi için bkz. Ramazan Şeşen, "Eyyubiler, (Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca), *Türkler*, cilt: 5, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, ss. 60-76, s. 20.

⁸⁶⁶ Ramazan Şeşen, *Salâhaddin Devrinde Eyyübiler Devleti*, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1983, s. 33; İbn'ül-Ezrak, *Meyyâfârikin ve Amid tarihi*, s. 157.

⁸⁶⁷ El-cezire, Fırat ve Dicle nehirleri arasında kalan toprakların kuzeyi için kullanılmaktadır. Adnan Çevik, el-Cezire'nin hudutlarının, batıda Suriye, kuzey ve kuzey batıda Suğuru'l-Cezire ya da Biladur-Rum (Anadolu), kuzey doğuda Ermenistan, doğuda Azerbaycan ve güneyde Anbar'dan Tikrit'e uzanan bir çizgide Irak'la çevrili olduğunu ifade etmektedir. Daha detaylı bilgi için bkz. Adnan Çevik, "Ortaçağ İslam Coğrafyacılarına Göre el-Cezire ve İdari Taksimatı", *Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, cilt: 33 Muammer Kemal Özergin Hatıra Sayısı I, İstanbul 2009, s. 42.

⁸⁶⁸ İbn'ül-Ezrak, *Meyyâfârikin ve Amid tarihi*, s. 117.

oluşturmuştur. Ancak bu durum, Eyyubi Devleti'nin merkeziyetçi bir yapıdan uzaklaşmasına neden olmuştur. Dolayısıyla, bu melikliklerin Kahire'de bulunan büyük melike olan bağılıkları da suni bir hal almıştır. Hatta bu meliklikler zaman zaman birbirleriyle amansız bir şekilde mücadele ederek, birbirlerine karşı bazen Moğolların, bazen de Alâeddin Keykubad'ın ittifakında yer almışlardır.⁸⁶⁹

3.2.1. Eyyubilerle İlk Temas

Alâeddin Keykubad'ın Eyyubilerle olan ilk münasebeti çocukluğu döneminde başlamıştır. Zira I. Gıyaseddin Keyhüsrev, ilk saltanatında (1192-1196) hükümdarlığı kardeşi Rükneddin Süleyman Şah'a bırakınca, Alâeddin Keykubad babası ve kardeşi İzzeddin Keykavus'la beraber Konya'dan ayrılmış; ardından da 1196 yılında Eyyubi Halep meliki Melik Zahir'in yanına sığınmıştır.⁸⁷⁰ Ancak, Melik Zahir onlara gerekli desteği vermeyince, Alâeddin Keykubad babası ve kardeşiyle beraber Anadolu üzerinden İstanbul'a gitmiştir.⁸⁷¹ 1218 yılında ise Alâeddin Keykubad'ın kardeşi I. İzzeddin Keykavus, Halep meliki Melik Eşref'in üzerine sefer düzenlemiş; ancak yapılan savaşta İzzeddin Keykavus ağır bir yenilgi almıştır. Yine bu savaşta, Melik Eşref'in Selçuklu emirlerinden Emir-i Meclis Behramşah ile Selçuklu askerlerini esir alması, iki devlet arasındaki ilişkilerin bozulmasına sebebiyet vermiştir.⁸⁷²

1220 yılında Selçuklu tahtına çıkan Alâeddin Keykubad, tahta çıkar çıkmaz Türkiye Selçuklu Devleti'nin doğu ve güney hattı boyunca sınırdaşı olan ve o devrin en güçlü devletlerinden biri olan Eyyubi Devleti'yle bozulan münasebetleri düzeltmek istemiştir.⁸⁷³ Sultan Alâeddin Keykubad, bu düşüncesini gerçekleştirebilmek için Melik Eşref'e bir elçilik heyeti göndererek, onunla barış anlaşması imzalamıştır.⁸⁷⁴ Alâeddin Keykubad ile Melik Eşref, yapılan anlaşma gereği; ülkelerine gelebilecek herhangi bir saldırıda beraber hareket edeceklerine ve sıhriyet yoluyla akrabalık kuracaklarına dair sözleşmişlerdir.⁸⁷⁵ Nitekim, bu dostluk anlaşması neticesinde Alâeddin Keykubad ve Melik Eşref, ülkelerine gelebilecek saldırıları bir süreliğine engellemişlerdir. Ancak, daha sonraki dönemlerde Eyyubi

⁸⁶⁹ Uyumaz, "Türkiye Selçuklu-Eyyubi Siyasi Münasebetleri", s. 181.

⁸⁷⁰ İbnü'l Esir, *el-Kâmil Fi't-Tarih*, cilt: 12, s. 169.

⁸⁷¹ Aksarayî, *Müsameretü'l Ahbâr*, s. 24; Ebu'l Ferec, *Ebu'l Ferec Tarihi*, s. 474.

⁸⁷² Uyumaz, "Türkiye Selçuklu-Eyyubi Siyasi Münasebetleri", s. 192.

⁸⁷³ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 70.

⁸⁷⁴ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 353.

⁸⁷⁵ İbnü'l Esir, *el-Kâmil Fi't-Tarih*, cilt: 12, s. 313.

hanedanı içerisinde yaşanan hâkimiyet mücadelelerinden dolayı, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde siyasi istikrarsızlıklar yaşanması, Anadolu siyasi birliğine önem veren Sultan Alâeddin Keykubad'ı endişelendirmeye başlamıştır.⁸⁷⁶

3.2.2. Alâeddin Keykubad'ın Melik Adil'in Kızıyla İzdivacı

Mısır Eyyubi sultanı el-Adil'in⁸⁷⁷ 1218 yılında ölümünden sonra, Eyyubi hanedanı içerisinde ortaya çıkan hâkimiyet mücadelelerinden dolayı, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde yaşanan siyasi istikrarsızlığa son vermek ve ülkesinin sınırlarına yaklaşan Moğollara karşı güçlü bir savunma hattı kurmak isteyen Sultan Alâeddin Keykubad, Hısn-ı Keyfa Artuklularını tekrar kendisine tabi kılmak amacıyla,⁸⁷⁸ 1226 yılında Eyyubilerin vasalı olan Hısn-ı Keyfa Artuklularının Amid hâkimi Melik Mesud'un üzerine sefer düzenlemiştir.⁸⁷⁹ Sultan Alâeddin Keykubad bu sefer sonucunda; Hısn-ı Mansur (Adıyaman), Kâhta, Çemişgezek ile Kerferek kalelerini hâkimiyeti altına almıştır.⁸⁸⁰ Bununla birlikte, Alâeddin Keykubad'ın Eyyubilerin Şam orduları kumandanı İzzeddin b. Bedr'i Kâhta kuşatması sırasında esir alması ve ardından da Kayseri'de hapsedmesi,⁸⁸¹ Alâeddin Keykubad ile Melik Eşref arasındaki münasebetlerin bozulmasına neden olmuştur.⁸⁸² Ancak, Amid hâkimi Melik Mesud'un kendisine itaat etmesinden sonra, Doğu Anadolu Bölgesi'ndeki istikrarsızlığı ve Moğolların doğu hududuna yaklaşımlarını göz önünde bulunduran Alâeddin Keykubad, Eyyubilerle bozulan ilişkileri düzeltmek ve tekrar ittifak kurmak için Melik Eşref'in kızıyla evlenmeye karar vermiştir.⁸⁸³ Sultan iyi niyet göstergesi olarak da Kâhta muhasarası sırasında esir alınan Eyyubilerin Şam komutanı İzzeddin b. Bedr'i serbest bırakmış ve onu Şam'da bulunan Melik Eşref'in yanına göndermiştir.⁸⁸⁴

⁸⁷⁶ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 70.

⁸⁷⁷ 1200-1218 yılları arasında Eyyubi Devleti'nin hükümdarı olan El-Adil hakkında daha fazla bilgi için bkz. Ramazan Şeşen, "el-Melikü'l-Âdil I", *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt: 22, TDV Yayınları, Ankara 2004, ss. 59-60.

⁸⁷⁸ Şeşen, *Eyyubiler*, s. 226.

⁸⁷⁹ İbnü'l Esir, *el-Kâmil Fi't-Tarih*, cilt: 12, s. 421.

⁸⁸⁰ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 426.

⁸⁸¹ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 296-301.

⁸⁸² Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 70.

⁸⁸³ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 311.

⁸⁸⁴ Şeşen, *Eyyubiler*, s. 226; Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 432.

Alâeddin Keykubad bu hadiseden hemen sonra, devlet işlerinin görüşüldüğü bir esnada, Naib Hokkabazoğlu Seyfeddin'e Eyyubilerle akrabalık kurma düşüncesini iletmış ve bunun için gerekli hazırlıkların yapılmasını istemiştir.⁸⁸⁵ Bunun üzerine Naib Hokkabazoğlu Seyfeddin; kıymetli ve göz alıcı kumaşları, kıymetli taçları, altın takıları, Horasan ve Irak'tan getirilen mutfak eşyalarını, cariyeleri, köleleri ve atlardan oluşan bol miktarda hediyeği yanına alarak, Melik Adil'in kızı Gaziye Hatun'u (Melike Adiliye)⁸⁸⁶ Alâeddin Keykubad'a istemek üzere Şam'a doğru hareket etmiştir.⁸⁸⁷ Ancak Hokkabazoğlu Seyfeddin, Malatya'ya ulaştıktan sonra ağır bir hastalığa yakalanmış ve ardından vefat etmiştir.⁸⁸⁸ Hokkabazoğlu'nun vefat haberini alan Alâeddin Keykubad da Çaşnigir Şemseddin Altunaba'nın Malatya'ya gitmesini emretmiştir. Sultan'ın emri üzerine Malatya'ya giden Şemseddin Altunaba, burada gerekli hazırlıkları yaptıktan sonra Selçuklu heyetiyle beraber Şam'a doğru hareket etmiştir.⁸⁸⁹

Eyyubi Şam komutanı İzzeddin b. Bedr, Alâeddin Keykubad'ın gönderdiği elçilik heyetinin Şam'a doğru geldiğini öğrenince, bu haberi Eyyubi meliklerine iletmıştır.⁸⁹⁰ Kâhta muhasarası sırasında hapsedilen İzzeddin b. Bedr'in daha sonra serbest bırakılmasını göz önünde bulunduran Eyyubi melikleri, Alâeddin Keykubad'la yaşadıkları gerginliği daha fazla sürdürmemek için, Şam'a gelen Selçuklu elçisi Şemseddin Altunaba'yı büyük bir sevgi ve saygıyla karşılamışlardır.⁸⁹¹ Ertesi sabah Şam'da buluşan el-Adil'in oğulları Melik Muazzam, Melik Gazi, Melik Eşref ve Melik Fahreddin, Alâeddin Keykubad ile el-Adil'in kızı Gaziye Hatun'un nikahının kıyılması için, Şemseddin Altunaba ve kadını huzurlarına davet etmişlerdir.⁸⁹² Şemseddin Altunaba, Eyyubi meliklerinin huzuruna çıkınca Alâeddin Keykubad'ın göndermiş olduğu hediyeleri meliklere teslim etmiştir.⁸⁹³ Yapılan sohbetlerden sonra da Alâeddin Keykubad'la Gaziye Hatun'un nikahı

⁸⁸⁵ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 432.

⁸⁸⁶ Sultan Alâeddin Keykubad ile evlenen Gaziye Hatun, Eyyubi sultanlarından El-Adil'in kızıdır. Sultan Alâeddin Keykubad'ın Gaziye Hatun ile olan evliliğinden de İzzeddin Kılıç Aslan, Rükneddin ve Melike Hatun dünyaya gelmiştir. Bkz. İbrahim Sarı, *Türk Tarihinde Kadın: Türklerde Kadın Baş Tacıydı*, Noktaekitap Yayınları, Ankara 2018, s. 147.

⁸⁸⁷ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 311.

⁸⁸⁸ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 433.

⁸⁸⁹ Şeşen, *Eyyubiler*, s. 227; İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 311.

⁸⁹⁰ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 433.

⁸⁹¹ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 71; İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 311-312.

⁸⁹² Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 433.

⁸⁹³ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 311.

şahitler huzurunda kıyılmıştır.⁸⁹⁴ Daha sonra Eyyubi melikleri, gelinin çeyizinin hazırlanması için Şemseddin Altunaba'yı bir süre daha Şam'da misafir etmişlerdir. Şemseddin Altunaba bu bekleme süresinde Sultan Alâeddin Keykubad'a bir mektup gönderip; emri üzerine nikah işlerinin tamamlandığını, lakin gelini karşılamak için bizzat Malatya'ya kadar gelecek olursa, Eyyubi meliklerine karşı bir nevi iyi niyet göstermiş olacağını bildirmiştir.⁸⁹⁵

Alâeddin Keykubad, Şemseddin Altunaba'dan aldığı bu haber üzerine, devlet erkânıyla beraber Malatya'ya gitmek üzere yola çıkmıştır. Ancak Alâeddin Keykubad, boynunda çıkan bir çıban nedeniyle yolda rahatsızlanmıştır. Sultan bu halde Malatya'ya ulaştığında, müstakbel eşi Gaziye Hatun'un üç gün önce Şam emirleriyle birlikte Malatya'ya geldiğini öğrenmiştir.⁸⁹⁶ Fakat Alâeddin Keykubad, boynunda çıkan habis çıbandan dolayı düğünü ertelemek durumunda kalmıştır.⁸⁹⁷ Alâeddin Keykubad'ı iyileştirmek için Feridüddin Muhammed Cacermi,⁸⁹⁸ Bedrüddin İbn Ceriri,⁸⁹⁹ Musullu İzzeddin b. Hubel,⁹⁰⁰ Takiyeddin Tabip Resani⁹⁰¹ ve Hristiyan olan Safiyü'd-Devle Nasrani⁹⁰² gibi dönemin en önemli tabipleri büyük bir çaba sarf etmişlerdir.⁹⁰³ Bu tabipler, çıbanın olgunlaştıktan sonra kendiliğinden deşilmesi gerektiği konusunda görüş birliğine varmışlardır. Ancak tedavi sürecinin uzun sürmesi, Alâeddin Keykubad'la beraber Selçuklu emirlerini, Eyyubi meliklerini

⁸⁹⁴ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 434.

⁸⁹⁵ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 312.

⁸⁹⁶ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 312.

⁸⁹⁷ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 371.

⁸⁹⁸ Horasan bölgesinde yetişip, daha sonra Anadolu'ya gelen Feridüddin Muhammed Cacermi ve oğlu Muhammed b. Bedr, o dönemin en önemli tıp âlimlerindendir. Ayrıca, *Külliyat-ı Kânun* adlı eserin de müellifidir. Bkz. Kâmil Şahin, "Konya Kadı İzzeddin Mâristân-ı Atik (Hastahanesi) ve Sultan Alâeddin Keykubat Dârüşşifâsı", *Vakıflar Dergisi*, sayı: 30, Ankara 2007, s. 109.

⁸⁹⁹ Alâeddin Keykubad'ın hekimlerinden olan Bedrüddin İbn Ceriri, Konya'da bulunan Mâristân-ı Atik ve Alâeddin Darüşşifasında tabiplik yapmıştır. Bkz. Şahin, "Konya Kadı İzzeddin Mâristân-ı Atik (Hastahanesi) ve Sultan Alâeddin Keykubat Dârussifâsı", s. 109.

⁹⁰⁰ İbn Bibi'ye göre Sultan Alâeddin Keykubad'ın tabiplerindendir. Bkz. İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 313.

⁹⁰¹ Alâeddin Keykubad döneminin önemli hekimlerindendir. II. Gıyasettin Keyhüsrev'in (1237-1246) oğlu II. İzzeddin Keykavus'a (1246-1260) da tabiplik yaparak büyük bir ün kazanmış ve nedimliğe yükselerek köle sahibi dahi olmuştur. Daha fazla bilgi için bkz. Süheyl Ünver, "Anadolu Selçuklularında Sağlık Hizmetleri", (Heyet), *Malazgirt Armağanı*, TTK Yayınları, Ankara 1993, ss. 9-33.

⁹⁰² Alâeddin Keykubad zamanında Anadolu'ya gelen Selçuklu hekimlerinden olan Safiyü'd-Devle Nasrani ile alakalı daha detaylı bilgi için bkz. Yasemin Aydınoglu, *Selçuklularda Tıp Eğitimi ve Selçuklu Hastanelerinin Avrupa Kültürüne Olan Etkileri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2009, s. 28.

⁹⁰³ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 435.

ve halkı endişelendirmiştir.⁹⁰⁴ Sultan Alâeddin Keykubad, bu endişeleri ortadan kaldırmak için Cerrah Vasil'in⁹⁰⁵ huzuruna getirilmesini emretmiştir. Sultan'ın huzuruna çıkan Cerrah Vasil, büyük bir risk alarak, Sultan'ın boynundaki çibana neşteri vurmuştur. Çibanın içindeki iltihap çıktıkça, Alâeddin Keykubad rahatlamaya başlamış ve iyileşmiştir. Sultan daha sonra Cerrah Vasil'i huzuruna çağırarak, ona izzet ve ikramlarda bulunmuştur.⁹⁰⁶ Alâeddin Keykubad bir hafta dinlendikten sonra, düğün hazırlıklarının yapılmasını emretmiştir. Bunun üzerine şehir süslenip; Anadolu'dan, Şam'dan, Mısır'dan ve Musul'dan oyuncular ve çalgıcılar getirilmiştir.⁹⁰⁷ Türkiye Selçuklu Devleti'nin tabiiyetinde bulunan Harput Artuklu hâkimi Nizameddin Ebubekir de Alâeddin Keykubad'ın sağdıcı olmuştur. Yapılan hazırlıklardan sonra düğün şenlikleri büyük bir coşkuyla başlamıştır. Şam emirleri gelin alayını getirdikten sonra üstü altın ve gümüş süslemeli yedi tane köşk yaptırmışlardır. Bu köşkler içinde çalgıcılar ve oyuncular halkı eğlendirmiştir. Bu muhteşem düğün bir hafta boyunca devam etmiştir. Sekizinci gün Alâeddin Keykubad düğüne katılanlara büyük bir ziyafet vermiştir. Sultan, Eyyubi ve Selçuklu emirleriyle beraber düğün yemeğini yedikten sonra gerdeğe girmiştir.⁹⁰⁸ Ertesi gün Alâeddin Keykubad, Şam'dan gelen Eyyubi emirlerine değerli hediyeler bahşedip, onları ülkelerine uğurlamıştır.⁹⁰⁹ Sultan, yeni eşi Gaziye Hatun'a ihsanlarda bulunduktan sonra, düğün alayı Kayseri'ye doğru yola çıkmış ve uğradıkları bütün şehirlerde düğün törenleri icra edilmiştir. Bu törenler, düğün alayının Antalya'ya ulaşmasıyla son bulmuştur.⁹¹⁰

Sultan Alâeddin Keykubad ile Eyyubiler arasındaki ilişkilere olumlu bir ivme kazandıran bu evlilik, Alâeddin Keykubad'ın 1226 yılında Kâhta üzerine yaptığı seferden ve Eyyubi Şam komutanı İzzeddin b. Bedr'i serbest bırakmasından sonra gerçekleşmiştir.⁹¹¹ Dönemin kaynaklarına bakıldığında, bu evliliğin tarihi hakkında sadece Münecimbaşı'nın bilgi verdiği görülmektedir. Münecimbaşı bu evliliğin

⁹⁰⁴ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 71-72.

⁹⁰⁵ Hristiyan bir hekim olan Cerrah Vasil, Alâeddin Keykubad'a başarılı bir ameliyat yapmıştır. Bu ameliyat sırasında da Emir Celâleddin Karatay onun yanında yer alarak ona tas tutmuştur. Daha fazla bilgi için bkz. Aydınoglu, *Selçuklularda Tıp Eğitimi*, s. 35.

⁹⁰⁶ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 313.

⁹⁰⁷ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 436.

⁹⁰⁸ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 312-314.

⁹⁰⁹ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 438.

⁹¹⁰ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 313-314; Şeşen, *Eyyubiler*, s. 227-228.

⁹¹¹ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 372; İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 311-314.

1226-1227 yılında yapıldığını nakletmektedir.⁹¹² Nitekim, bu izdivacın 1226 yılındaki olaylardan sonra gerçekleşmesi, Münecimbaşının verdiği bu tarihi desteklemektedir. Yine 1226-1227 senesinde, Alâeddin Keykubad ile Eyyubi melikleri arasında sık sık elçilik heyetlerinin gelip gittikleri rivayet edilmektedir.⁹¹³ Bu sene içerisinde Eyyubi meliklerinden Melik Mücahid'in gönderdiği bir elçi Alâeddin Keykubad'ın huzuruna gelmiştir. Buna karşılık Alâeddin Keykubad, Kemaleddin Kamyar'ı elçi olarak Melik Mücahid'in yanına göndermiş; Melik Mücahid de Kemaleddin Kamyar'ı izzet ve ikramlarla karşılamıştır. Alâeddin Keykubad'la Melik Mücahid arasında gidip gelen bu elçilerden sonra, Melik Eşref de el-Zeki b. el-Acemi isimindeki elçiyi Alâeddin Keykubad'ın yanına göndermiştir. Yine Melik Muazzam aynı sene içerisinde, Kerimeddin el-Halati ile Halep atabeyi İbnü'l Ebi Heyca el-Dukayik'i elçi olarak Alâeddin Keykubad'a göndermiştir.⁹¹⁴ Bu yıl içinde Alâeddin Keykubad ile Eyyubiler arasında bu kadar çok elçi gidip gelmesine rağmen, bu elçilerin hangi maksatla gönderildiği hakkında kaynaklarda çok fazla bir bilginin olmadığı görülmektedir.⁹¹⁵ Sadece, Alâeddin Keykubad'ın Melik Mücahid'e elçi olarak gönderdiği Mihmandar Necmeddin'in, Melik Mücahid'e: “*senin melik muazzamla olan işini halletmek ve senin malların üzerindeki itirazını kaldırmak için geldim*”⁹¹⁶ dediği rivayet edilmektedir. Keza bu rivayetten yola çıkılarak, Eyyubi meliklerinin aralarındaki ihtilafları çözüme kavuşturabilmek için, hısımları olan Alâeddin Keykubad'dan yardım istedikleri söylenebilir.⁹¹⁷

3.2.3. Celâleddin Harezmsah'a Karşı Selçuklu-Eyyubi İttifakı

Bölgede ortaya çıkan yeni gelişmelerden ötürü, Selçuklulara tabi olan Erzurum ve Erzincan melikleri, 1228 yılında itibaren Eyyubilere yakınlaşmaya

⁹¹² Münecimbaş, *Camiu'd Düvel*, s. 65.

⁹¹³ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 72.

⁹¹⁴ İbn Nazif el-Hamevi, *el-Tarih el-Mansuri*, Nşr.: Ebu el-İyd Dudu, Cezayir, 1981; naklen, Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 72.

⁹¹⁵ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 72.

⁹¹⁶ İbn Nazif el-Hamevi, *el-Tarih el-Mansuri*, Nşr.: Ebu el-İyd Dudu, Cezayir, 1981; naklen, Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 72.

⁹¹⁷ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 72.

başlamışlardır.⁹¹⁸ Bu bağlamda, Türkiye Selçuklu Devleti'ne bağlı olan Erzincan hâkimi Davutşah, kendisine muhalif devlet adamlarının Alâeddin Keykubad'a sığınmasını bahane ederek, Alâeddin Keykubad'a karşı bir ittifak kurmuş ve bu ittifakta yer alması karşılığında da Kemah'ı Melik Eşref'e vermeyi vaat etmiştir. Melik Eşref de Davutşah'tan gelen bu ittifak talebi üzerine, kendisinin Ahlat naibi olan Hüsameddin Ali'yi Davutşah'ın yardımına göndermiştir. Ancak Hüsameddin Ali, Celâleddin Harezmşah'ın Ahlat'a saldırı hazırlığı içerisinde olduğunu öğrenince bu ittifaktan ayrılıp, Ahlat'a geri dönmüştür.⁹¹⁹ Buna rağmen, Melik Eşref'in Alâeddin Davutşah'tan gelen yardım talebini kabul etmesi, Alâeddin Keykubad'la Eyyubiler arasındaki iyi ilişkilerin bozulmasına neden olmuştur.⁹²⁰ Bununla birlikte, Melik Eşref'in Ahlat naibi Hüsameddin Ali'nin, Erzurum seferi sırasında Erzurum hâkimi Rükneddin Cihanşah'ın yardımına gitmesi,⁹²¹ iki ülke arasındaki ilişkileri daha da gerginleştirmiştir.⁹²² Öte yandan, Celâleddin Harezmşah'ın 1225'te dostluk amacıyla Alâeddin Keykubad'a gönderdiği elçiden sonra, Türkiye Selçuklu Devleti ile Harezmşahlar Devleti arasında başlayan iyi ilişkiler her geçen gün artmıştır. Eyyubilerin, Selçuklulara karşı Erzincan ve Erzurum hâkimlerinin safında yer alması sonucunda da Türkiye Selçuklu Devleti ile Harezmşahlar Devleti, Eyyubilere karşı ittifak kuracak konuma gelmiştir.⁹²³

Ancak, Celâleddin Harezmşah'ın 1229 yılının ağustos ayında Melik Eşref'in hâkimiyetinde bulunan Ahlat'ı kuşatması, Alâeddin Keykubad'ın Harezmşahlar ve Eyyubiler Devleti'yle olan münasebetlerini yeniden gözden geçirmesine neden olmuştur.⁹²⁴ Çünkü, bir yanda 1225 yılından itibaren artan dostluk ilişkileri neticesinde Eyyubilere karşı müttefik olduğu Celâleddin Harezmşah, diğer yanda komşusu olan ve akrabalık bağı bulunan Eyyubiler savaş halindeydi.⁹²⁵ Böyle bir ortamda Celâleddin Harezmşah'ın Ahlat'ı alıp, Doğu Anadolu Bölgesi'nde güçlü bir konuma gelmesini istemeyen Alâeddin Keykubad, bu durumu ortadan kaldırmak

⁹¹⁸ İbnü'l Esir, *el-Kâmil Fi't-Tarih*, cilt: 12, s. 442.

⁹¹⁹ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 361-364.

⁹²⁰ Yinanç, *Selçuklular Devri*, s. 76.

⁹²¹ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 363.

⁹²² Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 73.

⁹²³ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 376.

⁹²⁴ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 73.

⁹²⁵ İbnü'l Esir, *el-Kâmil Fi't-Tarih*, cilt: 12, s. 416; Şeşen, *Eyyubiler*, s. 118.

için,⁹²⁶ Ahlat kuşatmasında bulunan Celâleddin Harezmşah’a bir mektup göndererek ona: “Siz sultan oğlu sultansınız. Gayri meşru bir hareket yapmak size yakışmaz. Allah şarkın tatarlarını babanızın üzerine kâfirliği yüzünden musallat etti. Bu Eyyub oğlu hanedanı büyük ve mübarek bir hanedandır. Bunların kardeşleri, kardeş oğulları, amcazadeleri ve oğulları 2.000 atlı tutar. Beni onların düşmanı sanma. Bilakis şuna inan ki ben onların dostuyum ve onların lehinde harbederim. Çünkü aramızda yakınlık vardır. Sonra benim amcam onların hısımidir. Sana da yakışan onlarla dost olmaktır. Ta ki biz ve onlar senin düşmanlarının düşmanı olalım” demiştir.⁹²⁷ Ancak Celâleddin Harezmşah, Alâeddin Keykubad’ın mektubuna: “Ahlat’ı bırakmağa imkân yoktur“ diye⁹²⁸ cevap verince, Alâeddin Keykubad ile Celâleddin Harezmşah arasındaki dostluk ilişkileri bozulmaya başlamıştır.⁹²⁹ Diğer taraftan, Ahlat kuşatmasından önce Eyyubilerin yanında görünen Erzurum hâkimi Rükneddin Cihanşah, Celâleddin Harezmşah’ın Ahlat’ı aldıktan sonra, kendi üzerine sefer düzenleyeceğinden korktuğu için, Celâleddin Harezmşah’ın tabiiyetini kabul etmiş ve ona Ahlat muhasarasında kullanması amacıyla asker, mühimmat ve mancınıklar göndermiştir.⁹³⁰ Celâleddin Harezmşah ile Erzurum hâkimi Cihanşah’ın ittifak kurmasını bölgedeki çıkarları için büyük bir tehdit olarak gören Alâeddin Keykubad ise bu ittifaka karşı kendisinden yardım isteyen Eyyubilerle yakınlaşmaya başlamıştır. Böylece Türkiye Selçuklu Devleti’yle Eyyubiler arasındaki ilişkiler tekrar dostane bir hal almaya başlamıştır.⁹³¹

Türkiye Selçuklu Devleti ile Harezmşahlar Devleti arasında Ahlat kuşatmasıyla başlayan olumsuz ilişkiler, Celâleddin Harezmşah’ın bölgede istikrarsız bir şekilde genişleme çabalarından dolayı artarak devam etmiştir. Nitekim Alâeddin Keykubad, Celâleddin Harezmşah’a bir elçi göndererek, bölgedeki faaliyetlerini sonlandırmasını istemiştir.⁹³² Ancak Alâeddin Keykubad, gönderdiği elçilerden olumsuz haber alınca Eyyubilerle ittifak yapmaya karar vermiştir. Bunun için Kemaleddin Kamyar’ı Melik Kâmil ve kardeşlerinin yanına göndermiştir.

⁹²⁶ Şeşen, *Eyyubiler*, s. 119.

⁹²⁷ Ebu’l Ferec, *Ebu’l Ferec Tarihi*, s. 527.

⁹²⁸ Ebu’l Ferec, *Ebu’l Ferec Tarihi*, s. 527.

⁹²⁹ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 73.

⁹³⁰ Şeşen, *Eyyubiler*, s. 119-120.

⁹³¹ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 73; Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 386-387.

⁹³² Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 73.

Kemaleddin Kamyar, Melik Eşref ve Melik Kâmil'e Sultan'ın teklifini iletince, Melik Kâmil ve Melik Eşref bu ittifak konusunda kararsız kalmışlardır. Bunun üzerine Kemaleddin Kamyar onlara: “*eğer bu meselede Sultan'a yardım etmezseniz, yarın Allah göstermesin bir tehlike olduğunda Sultan'ın haremini namahrem ellerde göreceksiniz, o zaman pişmanlık kar etmez*”⁹³³ deyince, Melik Kâmil, Melik Eşref ve diğer Eyyubi melikleri, Celâleddin Harezşah'a karşı Alâeddin Keykubad'ın ittifakında yer almaya karar vermişlerdir.⁹³⁴

İbn Bibi, Alâeddin Keykubad'ın Eyyubilerle ittifak yapmak için Eyyubi meliklerine çok fazla elçi yolladığından bahsetmez.⁹³⁵ Ancak İbnü'l Esir'in rivayetine göre; Alâeddin Keykubad, Celâleddin Harezşah'tan çekindiği için sürekli olarak Melik Kâmil'e kendisine Melik Eşref'i göndermesi için elçiler göndermiştir. Bunun üzerine Melik Kâmil, Şam'da bulunan kardeşi Melik Eşref'i çağırmış, Melik Eşref de kısa zamanda Melik Kâmil'in yanına gelmiştir. Hatta rivayete göre, Alâeddin Keykubad'ın gönderdiği elçilerden beş tanesi aynı gün Melik Eşref ve Melik Kâmil'e ulaşmıştır. Bu elçiler, Melik Eşref'in tek başına bile olsa Alâeddin Keykubad'ın yanına gelerek, kuvvetleri arasına katılmasını istemişlerdir.⁹³⁶ Nesevi ise bu ittifakın kurulması hususunda özetle şunları rivayet eder: “*Alâeddin Keykubad elçilerden aldığı olumsuz haberler üzerine, Melik Eşref'e Kemaleddin Kamyar'ı göndererek ittifak kurmak istediklerini, çünkü ittifak içerisinde oldukları Celâleddin Harezşah'ın yanlış yolda olduğunu, uyarılarına olumlu cevap vermediğini, artık onunla konuşmanın bir faydası olmayacağını ve böyle bir ortamda birleşmeleri gerektiğini, böylece her iki ülkenin çıkarlarının sağlanacağını söyler. Melik Eşref de Alâeddin Keykubad'ın bu teklifine olumlu yanıt verir ve aralarında anlaşma yapılır.*”⁹³⁷ Suriyeli tarihçi İbn Nazif el-Hamevi de Eyyubiler ve Alâeddin Keykubad arasında ittifak kurulmasında, Alâeddin Keykubad'ın Ahlat kuşatmasını sonlandırması için Celâleddin Harezşah'a gönderdiği mektubun,⁹³⁸ Kemaleddin

⁹³³ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 382.

⁹³⁴ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 382.

⁹³⁵ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 382.

⁹³⁶ İbnü'l Esir, *el-Kâmil Fi't-Tarih*, cilt: 12, s. 454.

⁹³⁷ Nesevi, *Celalü'ttin Harzemşah*, s. 117.

⁹³⁸ Sultan Alâeddin Keykubad'ın Ahlat muhasarası sırasında Celâleddin Harezşah'a gönderdiği mektubun içeriğinde şu ifadeler yer almaktaydı; “*İşiniz doğru-dürüst giderken baban niyetini değiştirerek kendi kendine kötülük etti. Bunun sonunda başınıza gelenler geldi. Şimdi ise Eyyüb'ün ailesine düşmanlık ediyorsun. Onlar büyük bir ailedir ve çok mutludur. Yıllardan beri asaletlerini*

Kamyar tarafından Eyyubi meliklerinin huzurunda okunmasının etkili olduğunu rivayet etmektedir.⁹³⁹

Melik Kâmil ve diğer Eyyubi melikleri, yukarıda değinilen bu ittifak görüşmelerinden sonra Alâeddîn Keykubad'ın ittifak teklifini kabul ederek, Harran'a doğru hareket etmişlerdir. Ancak Melik Kâmil, Frenklerin Akdeniz sahillerindeki Müslümanlara saldırdığını öğrenince, Sivas'a gitmekten vazgeçmiş ve Alâeddîn Keykubad'ın yardımına Melik Eşref ile birlikte diğer Eyyubi melikleri Melik Cevad, Melik Gazi, Melik Mugis ve Melik Aziz'i göndermiştir. Öte yandan, Eyyubi meliklerinin ittifak teklifini kabul edip, Sivas'a doğru hareket ettiklerini öğrenen Alâeddîn Keykubad, Melik Eşref ile diğer Eyyubi meliklerini karşılamak için Sivas'a gitmiştir.⁹⁴⁰ Bilindiği üzere, Alâeddîn Keykubad ile Eyyubiler arasında kurulan bu ittifak sonucunda, Celâeddin Harezmşah ve Erzurum hâkimi Cihanşah, 10 Ağustos 1230'da Yassıçemen mevkiinde büyük bir yenilgiye uğratılmıştır.⁹⁴¹ Böylece, Türkiye Selçuklu Devleti ile Eyyubiler arasında yeniden barış dolu günler başlamıştır.⁹⁴²

3.2.4. Ahlat'ın İlhakı ve İlişkilerin Bozulması

Türkiye Selçuklu Devleti ile Eyyubiler arasında Yassıçemen Savaşı'ndan önce başlayan ve bu savaş sonrasında artarak devam eden dostane ilişkiler, 1231-1232 senesinde daha da ileri bir seviyeye ulaşmıştır. Keza bu sene, Melik Eşref'in kızı ile Alâeddin Keykubad'ın Gaziye Hatun'dan olan oğlu, Harran'da büyük bir törenle evlenmiştir.⁹⁴³ Ancak yine aynı yıl, Alâeddin Keykubad'ın Kemaleddin Kamyar'ı Melik Eşref'in hâkimiyetinde bulunan Ahlat ve Bitlis civarına sefere

sürdürmüşlerdir. Askere, halka ve komşulara çok ihsanlarda bulunmuşlardır. Onların mal, mülk, şehir, adam, evlat ve gücü çoktur. Senin ise şehirlerin harap olmuştur. Bizler senin durumunu senden daha iyi biliriz. Beni onlara düşman sanma, yemin olsun düşman değilim. Aksine dostlarıyım ve akrabasıyım, çünkü aramızda aile ve kanbağı vardır. Benim onlardan çocuklarım var. Gerçekten aramızda bazı durumlar olmuş ve ben onlara bu yüzden sitemde bulunmuştum. Ancak, daha sonra her şey yoluna girmiştir. Sana şunu tavsiye ederim; onlarla barış yaparak dost olmaya bak, Gürcüleri ve diğerlerini bir tarafa bırak bu benim sana nasihatimdir. Seninle mektuplaşana ve seni yeminlerde bulunanlara kanma hepsi sahte ve vakit kazanma usulleridir. Yemin ederim, aklımın ve kanunun gereğini sana söylüyorum” Bkz. Uyumaz, Alâeddin Keykubad Devri, s. 56.

⁹³⁹ İbn Nazif el-Hamevi, *el-Tarih el-Mansuri*, Nşr.: Ebu el-İyd Dudu, Cezayir, 1981; naklen, Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 56.

⁹⁴⁰ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 383.

⁹⁴¹ Ebu'l Feret, *Ebu'l Feret Tarihi*, s. 527; İbnü'l Esir, *el-Kâmil Fi't-Tarih*, cilt: 12, s. 454; Kesik, "Cenabi'ye Göre Türkiye Selçukluları", s. 217.

⁹⁴² Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 73.

⁹⁴³ İbnü'l Esir, *el-Kâmil Fi't-Tarih*, cilt: 12, s. 450-451.

göndermesi, iki ülke arasında devam eden dostane ilişkilerin bitmesine neden olmuştur.⁹⁴⁴

Filhakika, Moğolların ilerleyişini durdurmak için Yassıçemen Zaferi'nden sonra Alâeddin Keykubad tarafından Ahlat'a gönderilen Melik Eşref, zevk ve eğlenceye dalarak Şam'a gitmiş, hâkimiyetinde bulunan Ahlat'ı da kendi haline terk etmiştir.⁹⁴⁵ Bundan dolayı Ahlat ve çevresi, Celâleddin Harezmsah'ın saldırılarına ve Moğol istilasına uğrayıp, virane bir hale gelmiştir.⁹⁴⁶ Ayrıca, Yassıçemen Savaşı'ndan sonra başıboş kalan Harezmli askerler de bu bölgede yağma hareketinde bulundukları için, bölgedeki ticari hayat da tamamen durma noktasına gelmiştir.⁹⁴⁷ Alâeddin Keykubad, diplomatik yollarla Moğolları yatıştırmasına ve Moğollardan şimdilik bir istila hareketi görmemesine rağmen, Moğollara karşı tedbir almayı ve muhtemel bir Moğol saldırısını Anadolu hudutlarında karşılamayı, devletin güvenliği açısından önemli görüyordu.⁹⁴⁸ Nitekim Alâeddin Keykubad, bölgeden gelen bu haberler üzerine hem bu bölgenin istikrarını tekrar sağlamak, hem de bu bölgedeki kaleleri onarıp ülkesini Moğol istilasına hazır hale getirmek için,⁹⁴⁹ 1232 yılında Ahlat'tan Tiflis'e kadar uzanan tüm şehirleri Selçuklu hâkimiyetine alması için Kemaleddin Kamyar'ı sefere göndermiştir.⁹⁵⁰

Alâeddin Keykubad'ın emri üzerine Selçuklu kuvvetleriyle birlikte yola çıkan Kemaleddin Kamyar; Kayseri, Sivas, Erzincan ve Erzurum güzergahını kullanarak, Ahlat'a ulaşmıştır. Ahlat şehri boş bir vaziyette olduğu için Selçuklu ordusu hiçbir zorlukla karşılaşmadan şehre girmiştir.⁹⁵¹ Kemaleddin Kamyar'ı Ahlat'ın beyleri büyük bir sevinçle karşılamışlardır. Kemaleddin Kamyar da bu beylere hilatler ve değerli hediyeler vermiştir.⁹⁵² Daha sonra bu beyler, Alâeddin Keykubad'ın tabiiyetini kabul edip, cuma hutbesini onun adına okutmuşlardır. Cuma namazından sonra Kemaleddin Kamyar şehirden ayrılarak, Van Gölü kıyısında bulunan bir noktada karargâh kurmuş ve birliklere ayırdığı Selçuklu ordusunu Van, Bitlis, Vastan

⁹⁴⁴ Şeşen, *Eyyubiler*, s. 119-120; Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 386-387.

⁹⁴⁵ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 582.

⁹⁴⁶ Bedirhan, *Ortaçağ Tarihi*, s. 290.

⁹⁴⁷ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 416.

⁹⁴⁸ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 397.

⁹⁴⁹ Bedirhan, *Ortaçağ Tarihi*, s. 290.

⁹⁵⁰ Müneccimbaşı, *Camîu'd Düvel*, s. 73; Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 582.

⁹⁵¹ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 417.

⁹⁵² Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 583.

(Gevaş), Adilcevaz ve Erciş ile bölgede bulunan diğer şehirlere sevk etmiştir.⁹⁵³ Kemaleddin Kamyar'ın sevk ettiği Selçuklu birlikleri herhangi bir mukavemetle karşılaşmadan bu şehirleri Türkiye Selçuklu Devleti'nin sınırlarına dâhil etmişlerdir.⁹⁵⁴ Böylece Van ve çevresi Türkiye Selçuklu Devleti'nin hâkimiyetine girmiştir.⁹⁵⁵

Daha sonra Emir Kemaleddin Kamyar, bölgenin fethedildiğini ve harap bir halde olduğunu Alâeddin Keykubad'a haber vermiştir.⁹⁵⁶ Ahlat ve çevresinin Selçuklu hâkimiyetine girdiğini öğrenen Alâeddin Keykubad, Kemaleddin Kamyar ile kuvvetlerine teşekkür ettikten sonra Kemaleddin Kamyar'ı kalelerin tamir ve inşası ile görevlendirip, vazifeyi ifa ettikten sonra da Erzurum'a gitmesini istemiştir.⁹⁵⁷ Ayrıca Sultan, bölgenin yeniden yapılandırılması ve zararların karşılanması için Vezir Ziyaeddin Kara-Aslan⁹⁵⁸ ve Müstevfi⁹⁵⁹ Erdebilli Sadeddin ile Kadı Şeref'in oğlu Pervane Sadeddin'i Ahlat'a göndermiştir.⁹⁶⁰ Alâeddin Keykubad'ın Ahlat'a gönderdiği devlet görevlileri, bölgenin nüfus sayımını, toprak ve emlak kayıtlarını yaptıktan sonra, istikrarsızlıktan dolayı şehirlerinden kaçan halkı bulup, onları tekrar yurtlarında iskân etmişlerdir.⁹⁶¹ Bu beyler, halkın tekrar eski refahına kavuşması için hayvan ve tohum yardımında bulunup, halktan belli bir süre vergi almamışlardır.⁹⁶² Ayrıca, İran ve Azerbaycan bölgesindeki Türkmenlerin bir kısmını da bölgedeki boşalan yerlere iskân etmişlerdir. Böylece Ahlat ve çevresi eski huzuruna kavuşup, ticaret eski canlılığını kazanmıştır.⁹⁶³ Bölgedeki kalelerin onarımı tamamlanıp, alınan kalelere kale muhafızları atandıktan sonra da Emir Sinaneddin Kaymaz bölgenin subaşılığına getirilmiştir.⁹⁶⁴ Daha sonra Kemaleddin Kamyar,

⁹⁵³ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 417.

⁹⁵⁴ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 584; Şeşen, *Eyyubiler*, s. 122; Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 398.

⁹⁵⁵ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 74.

⁹⁵⁶ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 584.

⁹⁵⁷ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 418.

⁹⁵⁸ Vezir Ziyaeddin Kara-Aslan, I. İzzeddin Keykavus zamanında emir-i devatlık (Sultanın yazışmalarından sorumlu emir) ve I. Alâeddin Keykubad zamanında vezirlik yapmış olan Türkiye Selçuklu devlet adamlarındandır.

⁹⁵⁹ Malî işlerle sorumlu divanın başındaki emire verilen isim.

⁹⁶⁰ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 584; Üremiş, *Selçuklularının Doğu Anadolu Politikası*, s. 265.

⁹⁶¹ Bedirhan, *Ortaçağ Tarihi*, s. 293; Müneccimbaşı, *Camîu'd Düvel*, s. 73.

⁹⁶² Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 585; İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 418.

⁹⁶³ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 398; Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 74.

⁹⁶⁴ Müneccimbaşı, *Camîu'd Düvel*, s. 73; Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 586.

Alâeddin Keykubad'ın emri üzerine Erzurum'a gitmiş ve Selçuklu askerlerini yurtlarına göndermiştir. Kendisi de Alâeddin Keykubad'ın huzuruna çıkmak için saltanat makamına doğru hareket etmiştir.⁹⁶⁵

Ebu'l Ferec bu seferle ilgili olarak, Alâeddin Keykubad'ın 1232 senesinde Melik Eşref'e ait olan Ahlat'ı aldığını ve yine aynı sene Darmania'daki bazı kaleleri fethettikten sonra Surman şehrini hâkimiyetine aldığını rivayet etmektedir.⁹⁶⁶ İbn Nazif el-Hamevi ise Alâeddin Keykubad'ın, Diyarbekir'e ait Gerger, Gürfezak ve Bavlosu kalelerini ele geçirdikten sonra Ahlat'ı aldığını ve Kemaleddin Kamyar vasıtasıyla da Ahlat'ı yeniden imar ettirdiğini rivayet etmektedir.⁹⁶⁷

3.2.5. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Selçuklu-Eyyubi Çatışması

Alâeddin Keykubad'ın Ahlat ve çevresini hâkimiyetine aldığı sıralarda, Eyyubi hükümdarı Melik Kâmil de Melik Eşref'le birleşerek, kendisine karşı iki yüzlü bir siyaset izleyen Amid Artuklu hâkimi Melik Mesud'un üzerine bir sefer düzenlemiş ve 26 Ekim 1232'te Amid ve çevresini Eyyubi hâkimiyetine almıştır.⁹⁶⁸ Melik Kâmil, müstahkem bir kale olan Amid'i çok kısa bir zamanda hâkimiyetine alınca, diğer Eyyubi melikleri de Melik Kâmil'in gücünden korkup, onun hâkimiyetine girmişlerdir. Melik Kâmil daha sonra Amid ve çevresinde gerekli düzenlemeleri yapmış ve Mısır'a geri dönmüştür. Ancak Melik Kâmil'in bölgede büyük bir güç olmasından rahatsız olan Artukluların Mardin hâkimi Nasırüddin, Melik Kâmil'in Mısır'a geri dönmesini fırsat bilerek, Alâeddin Keykubad'dan yardım talep etmiştir. Melik Kâmil'in bölgedeki faaliyetlerini kendi politikasına uygun bulmayan Alâeddin Keykubad da Mardin hâkimi Nasırüddin'in yardım talebini kabul etmiştir.⁹⁶⁹ Bu esnada yurtlarına dönmek için Ahlat'tan ayrılmak üzere olan Selçuklu kuvvetleri, Alâeddin Keykubad'ın talimatıyla Mardin hâkimi Nasırüddin'nin kuvvetleriyle birleşmişlerdir. Ardından da Eyyubilerin hâkimiyetinde bulunan Siverek, Harran, Rakka, Urfa ve Amid'e bağlı bazı yerleri yağmaladıktan

⁹⁶⁵ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 418.

⁹⁶⁶ Ebu'l Ferec, *Ebu'l Ferec Tarihi*, s. 532.

⁹⁶⁷ İbn Nazif el-Hamevi, *el-Tarih el-Mansuri*, Nşr.: Ebu el-İyd Dudu, Cezayir, 1981; naklen, Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 74.

⁹⁶⁸ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 74-75.

⁹⁶⁹ Üremiş, *Selçuklularının Doğu Anadolu Politikası*, s. 271-272.

sonra bu bölgeden ayrılmışlardır.⁹⁷⁰ Bu olayla birlikte bölgenin iki önemli gücü olan Selçuklular ve Eyyubiler, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ne hâkim olmak için bölgede büyük bir mücadele içerisine girmişlerdir.⁹⁷¹ Hâlbuki, bölgede Moğol tehlikesine karşı koyabilecek iki önemli güç yine Selçuklular ve Eyyubilerdi.

Neticede; Alâeddin Keykubad'ın 1232 yılında Eyyubi hanedanından Melik Eşref'in hâkimiyetinde bulunan Ahlat'ı alması ve ardından da Mardin hâkimi Nasırüddin ile birleşerek, Eyyubi hâkimiyetinde bulunan bölgelerde faaliyetlerde bulunması, Selçuklu Eyyubi ilişkilerini kopma noktasına getirmiştir. Keza, Alâeddin Keykubad'ın bölgede güçlenmesinden rahatsız olan Eyyubi sultanı Melik Kâmil, Eyyubi hanedanına mensup on altı meliki, Alâeddin Keykubad üzerine sefer yapmaya ikna etmiştir. Melik Kâmil, yapılan hazırlıklardan sonra da 6 Mayıs 1234'te, Kerek⁹⁷² Eyyubi meliki Melik Nasır'la beraber Kahire'den Şam'a doğru yola çıkmıştır.⁹⁷³ Melik Kâmil ve Melik Nasır, Şam'a geldikten sonra, burada bulunan Eyyubilerin Şam hâkimi Melik Eşref, Hıms hâkimi Melik Mücahid ve Hama hâkimi Melik Muzaffer kuvvetleriyle beraber onların arasına katılmıştır. Eyyubi ittifakı daha sonra Halep meliki Melik Aziz'in hâkimiyetinde bulunan Münbiç'e gelmiştir. Diğer taraftan Halep hâkimi Melik Aziz, Melik Kâmil'in Anadolu üzerine sefer hazırlığında olduğunu daha önce Alâeddin Keykubad'a haber vermiş; Alâeddin Keykubad da Eyyubi ittifakına katılmaması şartıyla ona destek vereceğini söylemiştir. Buna rağmen Melik Aziz, amcası Melik Muazzam Fahreddin Tuğrul Şah kumandasındaki bir askeri birliği Melik Kâmil'in emrine vermiştir. Eyyubi ittifakı Tell-Başır'e (Tılbaşar)⁹⁷⁴ ulaşınca, bu ittifaka Eyyubi hanedanından Birecik hâkimi Melik Zahir Davud, Sumeysat (Samsat) hâkimi Melik Efdal Musa, Antep hâkimi Melik Salih, Meyyafarikin (Silvan) hâkimi Melik Muzaffer ve Caber Kalesi hâkimi Melik Hafız Nureddin Arslan Şah da katılmıştır. Melik Kâmil liderliğindeki Eyyubi ittifakı, 1234 yılının eylül ayında da Anadolu'ya doğru hareket ederek, en-Nehrü'l-Ezrak (Göksu) Nehri'nin kenarında karargâh kurmuştur.⁹⁷⁵

⁹⁷⁰ Uyumaz, "Türkiye Selçuklu-Eyyubi Siyasi Münasebetleri", s. 196.

⁹⁷¹ Üremiş, *Selçuklularının Doğu Anadolu Politikası*, s. 272.

⁹⁷² Ürdün'de kalesiyle meşhur tarihî bir şehir.

⁹⁷³ Şeşen, *Eyyubiler*, s. 122.

⁹⁷⁴ Günümüzde Gaziantep İli, merkez Oğuzeli ilçesinin güneydoğusundaki Gündoğan Köyü'nde bulunan Tılbaşar Kalesi, Tılbaşar höyüğünün tepesinde bulunmaktadır.

⁹⁷⁵ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 75-76.

Öte taraftan Sultan Alâeddin Keykubad, Eyyubilerin sefer hazırlığında olduğunu öğrenince, yanındaki emirlere: *”eğer bir devenin ölümü yaklaşırsa, ölünceye kadar kuyunun çevresinde döner”* demiştir.⁹⁷⁶ Daha sonra Sultan, Eyyubi ordusunun geçitlerden Anadolu’ya sızmasını önlemek için, Emir Kemaleddin Kamyar’ı mevcut Selçuklu kuvvetleriyle beraber Akçaderbend’e⁹⁷⁷ göndermiştir.⁹⁷⁸ Alâeddin Keykubad, üç gün sonra da uç beyliklerinden gelen Türkmen askerlerini, Kayır Han liderliğindeki Harezm askerlerini ve ücretli askerlerden müteşekkil Gürcü, Frenk ve Rus kuvvetlerini yanına alarak, Kemaleddin Kamyar’ın yanına gitmiştir.⁹⁷⁹ Bu sırada taarruza geçen Eyyubi kuvvetleri, Nehrû’l Ezrak (Göksu) hattında ilerleyerek, Akçaderbend mevkiine gelmiştir.⁹⁸⁰ Bu geçidi aşmaya çalışan Eyyubi kuvvetleri, bu bölgenin Kemaleddin Kamyar komutasındaki Selçuklu kuvvetleri tarafından ele geçirildiğini öğrenince, Duzah-Dere⁹⁸¹ ve Bafnik⁹⁸² geçitlerinden ilerlemek istemişlerdir.⁹⁸³ Fakat Eyyubi ordusunun bu teşebbüsünü öğrenen Sultan Alâeddin Keykubad, bu iki geçidi tutmaları için Selçuklu kuvvetlerinin bir kısmını bu bölgeye sevk etmiş ve Eyyubi ordusunun ilerleyişini durdurmuştur.⁹⁸⁴

Bu sırada Eyyubi ordusunda zahire darlığı ortaya çıkmıştır.⁹⁸⁵ Bununla birlikte, Melik Mücahid ve Melik Eşref’e çok mühim bir haber ulaşmıştır. Bu habere göre; Melik Kâmil yakın adamlarına: *“Anadolu ülkesini alırsak Şam’daki hükümdarlara oradan toprak veririz. Şam ile Mısır’ı tek idare altında birleştiririz”* demiştir.⁹⁸⁶ Ancak, Melik Kâmil’in bu düşüncesi Melik Eşref ve diğer Eyyubi meliklerini endişelendirmiştir. Öte yandan Melik Kâmil, Melik Eşref ve diğer meliklerin Alâeddin Keykubad’la mektuplaştığını öğrenmiştir.⁹⁸⁷ Yaşanılan son

⁹⁷⁶ İbn Bibi, *El-Evâmirü ’l-Alâiyye*, s. 425.

⁹⁷⁷ Elbistan ile Nurhak yakınlarında bulunan Akçaderbend, eski zamanlardan beri bilinen ünlü bir geçittir. Bu önemli derbent büyük olasılıkla Elbistan-Pazarcık kervan yolunun güvenliğinin sağlanması için yapılmıştır.

⁹⁷⁸ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 594; Müneccimbaşı, *Camîu’d Düvel*, s. 75.

⁹⁷⁹ Şeşen, *Eyyubiler*, s. 122.

⁹⁸⁰ İbn Bibi, *El-Evâmirü ’l-Alâiyye*, s. 425.

⁹⁸¹ Günümüzde bölgede Tuzak Dere olarak bilinen ve Akçaderbend’e paralel olarak uzanan geçittir.

⁹⁸² Adıyaman’ın Gölbaşı ilçesinin kuzeydoğusunda Akçakaya Köyü’nün olduğu bölgedir.

⁹⁸³ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 595.

⁹⁸⁴ Üremiş, *Selçuklularının Doğu Anadolu Politikası*, s. 273; Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 400.

⁹⁸⁵ Alâeddin Keykubad, Eyyubilerle yaşanan gerginlikler nedeniyle bu savaştan önce Türkmenlerin Suriye’ye koyun ve tahıl satmalarını yasaklamıştır. Bundan dolayı Eyyubi ordusunda kısa sürede zahire sıkıntısı ortaya çıkmıştır. Detaylı bilgi için bkz. Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 400.

⁹⁸⁶ Şeşen, *Eyyubiler*, s. 123.

⁹⁸⁷ Şeşen, *Eyyubiler*, s. 122.

hadiselerden sonra, Eyyubi ordusu içerisinde anlaşmazlıklar ve kıtlık ortaya çıkmıştır. Bunun üzerine Melik Kâmil, Eyyubi kuvvetleriyle Besni'ye çekilmek zorunda kalmıştır.⁹⁸⁸ Ancak, Alâeddin Keykubad'a büyük bir kin ve kızgınlık duyan Melik Kâmil, çekilme esnasında birkaç Eyyubi birliğini Hısn-ı Mansur Kalesi ve civarına göndererek, bu bölgeyi yağmalatmış ve ardından da ordusuyla birlikte Kahire'ye gitmiştir.⁹⁸⁹

3.2.5.1. Harput Artuklularına Son Verilmesi

Eyyubi ordusunun Kahire'ye geri döndüğünü öğrenen Alâeddin Keykubad ise kendisine karşı Eyyubilerin ittifakında yer alan Harput Artuklu hâkimi Nureddin Artuk b. İzzeddin Hızır'ı ortadan kaldırmak üzere Malatya'ya doğru hareket etmiştir.⁹⁹⁰ Sultan, Malatya'ya ulaştıktan sonra, Fırat Nehri üzerine köprüler yapılmasını emretmiştir.⁹⁹¹ Alâeddin Keykubad'ın kendi üzerine sefer yapma hazırlığında olduğunu öğrenen Harput Artuklu hâkimi Nureddin Artuk b. İzzeddin Hızır da Eyyubi sultanı Melik Kâmil'e bir mektup göndermiş ve ona: *“ben sizinle dostluk kurarak Sultan'ı kendime düşman yaptım. Yerim yuvam yıkılıp yok olma tehlikesiyle karşı karşıya geldi. Sizin ülkemi himaye etmeniz gerekir”* diyerek,⁹⁹² Melik Kâmil'den yardım istemiştir. Kendisine tabii olan Harput hâkiminin bu talebi neticesinde harekete geçen Melik Kâmil de⁹⁹³ ona yardım etmek için el-Adil Köprüsü üzerinden Fırat Nehrini geçmiş ve Diyarbekir üzerinden Siverek'e ulaşmıştır.⁹⁹⁴ Melik Kâmil, burada da Hama hâkimi Melik Muzaffer Mahmud ve komutanlarından Şemseddin Savvab ve Emir Fahreddin el-Bayasi'yi beş bin kişilik kuvvetle Harput'a sevk etmiştir.⁹⁹⁵ Melik Kâmil'in bu emri üzerine, Melik Muzaffer Mahmud'un kumandasındaki Eyyubi kuvvetleri, Siverek, Çermik ve Ergani üzerinden Harput önlerine gelip, Selçuklu ordusunu beklemeye başlamışlardır.⁹⁹⁶

⁹⁸⁸ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 400; Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 76.

⁹⁸⁹ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 427; Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 596; Müneccimbaşı, *Camîu'd Dîvel*, s. 75.

⁹⁹⁰ Müneccimbaşı, *Camîu'd Dîvel*, s. 75.

⁹⁹¹ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 596.

⁹⁹² İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 427.

⁹⁹³ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 76.

⁹⁹⁴ Üremiş, *Selçuklularının Doğu Anadolu Politikası*, s. 275; Şeşen, *Eyyubiler*, s. 123.

⁹⁹⁵ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 596.

⁹⁹⁶ Kesik, "Cenabi'ye Göre Türkiye Selçukluları", s. 252; Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 401.

Takviye Eyyubi kuvvetlerinin Birecik tarafında taarruz hazırlığı içerisinde olduklarını öğrenen Kemaleddin Kamyar ise emrindeki birliklerle beraber Birecik tarafına geçmiştir. Bu sırada Çaşnigir Mübarizeddin Çavlı, Zafer Kulu Has Sirkecioğlu, Şemseddin Altunaba, Candar Behramşah ve Emir-i Dad Bedreddin Yakut gibi Selçuklu komutanları, Selçuklu kuvvetlerini sağ, sol, merkez, öncü ve artçı birliklerine ayırıp, Selçuklu ordu komutanı Kemaleddin Kamyar'ın Harput Ovası'na gelmesini beklemişlerdir.⁹⁹⁷ Ancak Kemaleddin Kamyar'ı daha fazla bekleyemeyen Selçuklu emirleri, hücumla geçerek, Eyyubi ve Harput Artuklularından oluşan ittifakı ağır bir yenilgiye uğratmışlardır.⁹⁹⁸ Selçuklu ordusunun bu ani taarruzu karşısında zor durumda kalan Harput hâkimi Nureddin Artuk b. İzzeddin Hızır, Melik Muzaffer Mahmud, Şemseddin Savvab ve Fahreddin el-Bayasi harp alanından kaçarak, Harput Kalesi'ne sığınmışlardır.⁹⁹⁹ Dağılan Eyyubi ve Harput askerleri ise Harput Kalesi'nin çevresindeki mevzilere kaçmışlardır. Bu esnada, Birecik tarafında bulunan Selçuklu ordu komutanı Kemaleddin Kamyar da emrindeki kuvvetlerle beraber Selçuklu ordusuna katılmıştır.¹⁰⁰⁰ Selçuklu ordusu, Kemaleddin Kamyar'ın Harput'a gelmesiyle Harput Kalesi'ni on sekiz mancınıkla yirmi dört gün boyunca kuşatmıştır.¹⁰⁰¹ Kalede bulunan Melik Muzaffer Mahmud, Harput hâkimi Nureddin Artuk b. İzzeddin Hızır ve diğer Eyyubi emirleri, Selçuklu ordusuna daha fazla mukavemet edemeyeceklerini anlayınca, Alâeddin Keykubad'a aman dileklerini iletmışlerdir.¹⁰⁰² Alâeddin Keykubad, onların aman isteklerini kabul edince, Harput ve çevresinde bulunan yedi kale, 19 Eylül 1234'te Türkiye Selçuklu Devleti'nin hâkimiyetine girmiştir. Böylece Artukluların Harput kolu da yıkılmıştır. Sultan bu sefer neticesinde, Harput Artuklu hâkimi Nureddin Artuk b. İzzeddin Hızır'a Akşehir'i iktâ olarak vermiştir.¹⁰⁰³ Bununla birlikte İbn Vasıl, Alâeddin Keykubad'ın Harput hâkiminden aldığı yedi kale karşılığında, Harput hâkimine Akşehir ve çevresini vermeyi taahhüt ettiğini; ancak daha sonra bundan vazgeçtiğini rivayet

⁹⁹⁷ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 597.

⁹⁹⁸ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 427.

⁹⁹⁹ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 598.

¹⁰⁰⁰ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 428.

¹⁰⁰¹ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 598.

¹⁰⁰² Kesik, "Cenabi'ye Göre Türkiye Selçukluları", s. 252.

¹⁰⁰³ Müneccimbaşı, *Camîu'd Düvel*, s. 75; İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 428; Şeşen, *Eyyubiler*, s. 123; Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 598.

etmektedir.¹⁰⁰⁴İbnü'l Adim ise, Alâeddin Keykubad'ın sadece Harput için Nureddin Artuk b. İzzeddin Hızır'a Anadolu'dan bir yer verdiğini nakletmektedir.¹⁰⁰⁵

Sultan Alâeddin Keykubad, Harput Kalesi'ni teslim aldıktan sonra, Melik Muzaffer Mahmud'u ve onun komutanı Şemseddin Savvab'ı huzurunda kabul edip, onlara otağında yemek vermiştir.¹⁰⁰⁶ Ancak, yemek sırasında Şemseddin Savvab'ın kendisine verilen hilati giyinmediğini ve yemek yemediğini gören Alâeddin Keykubad, Kemaleddin Kamyar'a: “o bizim siyah elbisemizi giymedi ve ekmeğimizi yemedi” diyerek,¹⁰⁰⁷ bu davranışın sebebini sormuştur. Kemaleddin Kamyar da Sultan'a: “o iki elini yiyerek karnını doyurdu” demiştir.¹⁰⁰⁸ Şemseddin Savvab'ın bu hareketinden dolayı hiddetlenen Alâeddin Keykubad, ertesi gün Eyyubi meliklerine ve emirlerine binek hayvan satılmasını yasaklamıştır.¹⁰⁰⁹ Bundan dolayı, Şamlılar yaya olarak ülkelerine dönmüşlerdir. Çok yaşlı olduğu için yürüyemeyen Şemseddin Savvab ise adamlarının sırtına binerek Harput'tan ayrılmıştır.¹⁰¹⁰

Öte yandan, Siverek'ten gelecek müjdeli haberleri bekleyen Eyyubi hükümdarı Melik Kâmil, Selçuklu ordusunun zaferini öğrenince büyük bir hayal kırıklığına uğramış ve Kahire'ye dönmüştür.¹⁰¹¹ Alâeddin Keykubad ise Harput Kalesi'nin onarımını tamamlayıp, gerekli atamaları yaptıktan sonra Malatya'ya gitmiştir. Bir süreliğine Malatya'da kalan Sultan Alâeddin Keykubad, burada eşi Gaziye Hatun'dan doğan çocukları İzzeddin ile Rükneddin'in sünnet düğünlerini yaptırmıştır. Daha sonra Sultan, kışı geçirmek üzere Antalya'ya gitmiştir.¹⁰¹²

3.2.5.2. Urfa ve Çevresine Düzenlenen Sefer

Harput ve çevresini Selçuklu hâkimiyetine aldıktan sonra, kışı Antalya ve Alanya'da geçiren Sultan Alâeddin Keykubad, Eyyubilerin hâkimiyetindeki diğer kaleleri almak amacıyla 1235 yılının bahar aylarında Konya ve Aksaray üzerinden

¹⁰⁰⁴ İbn Vasil, *Müferric el-Kürub Fi Ahbar Beni Eyyüb* III, Nşr.: Cemaleddin el-Şayyal, Kahire, 1960, V, nşr. Hassanein Rabie, Sait Ashour, Mısır, 1977; naklen, Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 77.

¹⁰⁰⁵ İbnü'l Adim, *Historie D'alep (Zübdet El-Halep Fi Tarihi Halep)* III, nşr. Sami Dahan, Damas, 1968; naklen, Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 77.

¹⁰⁰⁶ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 599.

¹⁰⁰⁷ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 432.

¹⁰⁰⁸ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 432.

¹⁰⁰⁹ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 600; Müneccimbaşı, *Camîu'd Düvel*, s. 75.

¹⁰¹⁰ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 432; Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 600.

¹⁰¹¹ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 77.

¹⁰¹² İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 432.

Kayseri'ye gitmiştir.¹⁰¹³ Sultan Kayseriye gelince, ülkedeki tüm askerlerin en kısa sürede Meşhed Ovası'nda toplanmalarını içeren bir ferman yazılmasını buyurmuştur.¹⁰¹⁴ Bu fermanın tüm ülkeye ulaşmasından sonra, Selçuklu askerleri kısa sürede Meşhed Ovası'nda toplanmışlardır. Daha sonra Alâeddin Keykubad, Eyyubilerin hâkimiyetinde bulunan Harran, Urfa, Suruç, Rakka, Samsat ve Siverek ile çevresinin alınması için hazırlıkların yapılmasını istemiştir.¹⁰¹⁵ Alâeddin Keykubad, hazırlıkların tamamlanmasından sonra, tımarlı sipahilerden ve ücretli birliklerden müteşekkil elli bin kişilik bir orduyla birlikte Malatya'ya gitmiştir.¹⁰¹⁶ Alâeddin Keykubad Malatya'ya ulaştıktan sonra, Emir Kemaleddin Kamyar'ı ve diğer beyleri Harran, Urfa, Suruç, Rakka, Samsat, Siverek ve Diyarbekir üzerine göndermiştir.¹⁰¹⁷ Sultan'ın emri üzerine Urfa'ya giden Kemaleddin Kamyar komutasındaki Selçuklu kuvvetleri, kısa sürede Urfa'yı ele geçirmişlerdir. Bu esnada Selçuklu kuvvetlerinin bir kısmı da Harran Kalesi'ni kuşatma altına alarak, kaleyi mancınıklarla vurmaya başlamıştır.¹⁰¹⁸ İki ay devam eden muhasara neticesinde Harran halkı, Selçuklu ordusu içinde yer alan ücretli Frenk ve Gürcü askerlerinin Müslüman kadınlara yaptıkları hakaretler sebebiyle Kemaleddin Kamyar'a teslim olmak istediklerine dair haber ulaştırmıştır.¹⁰¹⁹

Emir Kemaleddin Kamyar ise kaleden kadın ve çocuklardan başka bir şey çıkarılmaması şartıyla bu talebi kabul etmiştir.¹⁰²⁰ Bunun üzerine Selçuklu kuvvetleri, boşaltılan kaleye girmişler; mal ve ganimetleri defterlere kaydedip, sandıklara yerleştirdikten sonra da evleri mühürlemişlerdir. Kemaleddin Kamyar kalenin teslim işlemleri bittikten sonra, Harran Kalesi'nin ele geçirildiğini bildiren bir mektubu Malatya'da bulunan Sultan Alâeddin Keykubad'a göndermiştir.¹⁰²¹ Alâeddin Keykubad, Harran Kalesi'nin alındığını öğrenince, tüm ülkeye beşeretnameler (müjde mektupları) gönderilmesini emretmiştir. Daha sonra Sultan, Kemaleddin Kamyar'a bir haberci gönderip, kalenin yıkılan surlarının inşası için

¹⁰¹³ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 402.

¹⁰¹⁴ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 601.

¹⁰¹⁵ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 433.

¹⁰¹⁶ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 602.

¹⁰¹⁷ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 433.

¹⁰¹⁸ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 602.

¹⁰¹⁹ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 433-434.

¹⁰²⁰ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 603; İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 434.

¹⁰²¹ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 604.

ihtiyaç kadar ganimeti kalede bırakmasını ve geri kalan ganimeti de devlet hazinesine bırakmak üzere Malatya'ya getirmesini istemiştir.¹⁰²²

Öte taraftan Melik Kâmil, hâkimiyetindeki kalelerin Alâeddin Keykubad tarafından ele geçirildiğini öğrenince, Eyyubi kuvvetleriyle beraber 1235 yılının son bahar aylarında Dımaşık'a gelmiştir.¹⁰²³ Burada Hama ve Humus melikleri ile Melik Eşref kendisine katılmıştır.¹⁰²⁴ Daha sonra Fırat'ın doğusundan harekete geçen birleşik Eyyubi ordusu, ocak-şubat 1236 tarihinde Urfa, Siverek ve Harran'ı Alâeddin Keykubad'dan geri almıştır.¹⁰²⁵ Melik Kâmil, Alâeddin Keykubad'ın naiplerini zincire vurdurup, develerle Mısır'a gönderdikten sonra, aldığı yerlere oğlu Melik Salih'i naip olarak atamıştır. Melik Kâmil, ele geçirdiği kalelerin gerekli düzenlemelerini yaptıktan sonra da Şam üzerinden Kahire'ye geri dönmüştür.¹⁰²⁶

3.2.5.3. Amid (Diyarbakir) Muhasarası

Alâeddin Keykubad Urfa, Harran ve Siverek kalelerinin Melik Kâmil tarafından geri alındığını öğrenince, bu durumdan çok müteessir olmuş ve devlet erkanına: ” *Harran'ı geri almak zor değil. Askerlerimiz uygun zamanda orayı yeniden ele geçirebilirler. Benim düşüncem kalabalık ve mükemmel bir orduyla Amid'i kuşatmak ve topraklarımıza katmaktır.*” demiştir.¹⁰²⁷ Bunun üzerine devlet içerisinde önemli bir konumu olan Emir Kemaleddin Kamyar, Sultan'a: ”*ferman siz padişahımıza aittir. Eğer muzaffer ordumuz isterse fethedemeyeceğimiz yer yoktur. Fakat Amid kolay alınabilecek bir yer değildir. Hiçbir padişah savaş ve kuşatmayla orayı fethetmeyi aklından dahi geçirmemiştir. Bununla beraber oranın üç yılda fethedileceği görüşü vardır. İlk yıl askerlerle oranın ekinlerine ve hayvanlarına el koymak, köylülerini ve çiftçilerini esir almak, ikinci yıl orayı kuşatma altında tutarak zahire girişini önlemek, üçüncü yıl da feryat ve figana başlayacak olanların teslim olmalarını beklemek*” demiştir.¹⁰²⁸ Sultan Alâeddin Keykubad, Emir Kemaleddin Kamyar'ın bu görüşünü uygun görmüş; ancak Amid'i hemen ele geçirmek istediği için diğer emirlerle de istişareler yapmıştır. Bu sırada, Emir Kemaleddin Kamyar'ın

¹⁰²² İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 434.

¹⁰²³ Şeşen, *Eyyubiler*, s. 124.

¹⁰²⁴ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 604.

¹⁰²⁵ Şeşen, *Eyyubiler*, s. 124.

¹⁰²⁶ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 435.

¹⁰²⁷ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 435.

¹⁰²⁸ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 436.

devlet yönetimindeki konumunu kıskanan Erzincanlı Kadı Şerefeddin oğlu Pervane Taceddin,¹⁰²⁹ Kemaleddin Kamyar'ın itibarını azaltmak için Alâeddin Keykubad'a: "eğer sultanımız izin verirse Harezmli askerlerle Amid ve çevresini altı ayda ele geçiririm." demiştir.¹⁰³⁰ Bunun üzerine Alâeddin Keykubad, Pervane Taceddin'i Amid üzerine sefere göndermiştir.¹⁰³¹

Sultan Alâeddin Keykubad'ın emri üzerine harekete geçen Pervane Taceddin, hemen muhasara hazırlıklarına başlayıp, Kayır Han ve diğer Harezmli emirler ile birlikte Amid önlerine gelmiştir.¹⁰³² Ancak Pervane Taceddin, Amid'i uzun süre muhasara etmesine rağmen burayı Selçuklu hâkimiyetine alamamıştır. Bu esnada, Selçuklu ordusu içerisinde yer alan Kayır Han ve diğer Harezmli beyler, Celâleddin Harezmşah'ın öldürülmesi hususunda zafiyetleri olduklarını düşündükleri Melik Namazi, Bedreddin Lü'lü ve Mardin sahibi Melik Mansur'un hâkimiyetindeki bölgelere saldırıp, Sincar'a kadar olan bölgeyi da yağmalamışlardır.¹⁰³³ Alâeddin Keykubad yaşanan hadiseleri öğrenmesine rağmen, Amid'i almak için ısrar etmiş ve Amid kuşatmasına takviye olması için Sahib Şemseddin Muhammed İsfahani'yi,¹⁰³⁴ içerisinde Türk, Frenk ve Almanlardan oluşan bir kuvvet ve altı, dokuz, on beş ve otuz kilogramlık mancınıklarla beraber Amid'e göndermiştir. Ancak Pervane Taceddin ve Şemseddin Muhammed İsfahâni, Alâeddin Keykubad'ın

¹⁰²⁹ Alâeddin Keykubad döneminde saltanat naipliği ve Niğde subaşılığı görevinde bulunan Erzincanlı Kadı Şerefeddin'in oğlu Pervane Taceddin, II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in tahtta çıkarılma sürecinde Sadeddin Köpek'le beraber hareket ederek, II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in Kayseri'de tahtta çıkarılmasında önemli bir rol oynamıştır. Ancak yönetimde kendisine karşı bir güç istemeyen Sadeddin Köpek'in kışkırtmalarıyla II. Gıyaseddin Keyhüsrev onu 1238 yılında öldürtmüştür. Daha fazla bilgi için bkz. Demirelişiçi, *Türkiye Selçuklu Devlet Adamları (1075-1308)*, s. 55.

¹⁰³⁰ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 436.

¹⁰³¹ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 436.

¹⁰³² Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 605.

¹⁰³³ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 436.

¹⁰³⁴ I. Alâeddin Keykubad ve II. Gıyaseddin Keyhüsrev dönemlerinde önemli görevlerde bulunan Sahib Şemseddin Muhammed İsfahani, II. İzzeddin Keykâvus döneminde büyük bir güç haline gelmiş ve Moğolların desteğiyle naip ve vezir görevlerinde bulunup, Türkiye Selçuklu Devleti'ni yönetmiştir. Sahib Şemseddin Muhammed İsfahani'nin Moğolların desteğiyle kurduğu bu güçlü otorite iki yıl boyunca devam etmiş ve küçük yaştaki II. İzzeddin Keykâvus'un devlet yönetimindeki etkisi görüntüden öteye geçmemiştir. Sahib Şemseddin Muhammed İsfahani, o dönem kendi otoritesi karşısında engel olarak gördüğü Selçuklu devlet adamlarını ortadan kaldırmış ve devlet yönetimindeki otoritesini daha da arttırmak için II. İzzeddin Keykâvus'un annesi Berduliye Hatun ile evlenmiştir. Sahib Şemseddin Muhammed İsfahani, daha sonra Sultan IV. Rükneddin tarafından 1249 yılında öldürülmüştür. Daha fazla bilgi için bkz. Mehmet Suat Bal, "Türkiye Selçuklu Devletinde Hükümdarlık Yapan Vezir; Şemseddin İsfahani", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, sayı: 29, Konya 2016, ss. 265-294.

bu desteğine rağmen Amid muhasarasını başarıyla sonuçlandıramamışlardır.¹⁰³⁵ Kış gelince de Selçuklu kuvvetlerini geri çekip, saltanat makamına doğru hareket etmişlerdir. Alâeddin Keykubad, bu haberi alınca çok öfkelenmiş ve bahar gelince Amid üzerine bizzat kendisinin gideceğini ve muhasara için tüm hazırlıkların şimdiden yapılmasını istemiştir. Ancak, Alâeddin Keykubad'ın ömrü yetmediği için ısrarla istediği Amid'i hâkimiyetine alamamıştır.¹⁰³⁶ Zehebi ise konuyla ilgili olarak, Eylül 1236 tarihinde, Sultan Alâeddin Keykubad ile Melik Kâmil arasında, Abbasî halifesinin vasıtasıyla bir barış anlaşması yapıldığını ve Amid muhasarasının barış yoluyla sonlandığını nakletmektedir.¹⁰³⁷

Saltanatı boyunca Anadolu'da siyasi birliği sağlamak ve Moğol istilasına karşı önlem almak için büyük çaba harcayan Alâeddin Keykubad, bu amacına ulaşabilmek için dönemin siyasi konjonktürüne göre Eyyubilerle bazen dostane ilişkiler kurmuş, bazen de mücadele içerisine girmiştir.¹⁰³⁸ Eyyubiler ise Anadolu siyasetinde daha fazla söz sahibi olmak için zaman zaman Alâeddin Keykubad'a karşı olan ittifaklarda yer alıp, onunla mücadele içerisine girmişlerdir. Ancak, bölge siyasetinde söz sahibi olan bu devletlerin birbirleriyle çekişmesi, en fazla Moğolların yararına olmuştur. Zira Moğollar, ilerleyen dönemlerde Anadolu'ya girdiklerinde Anadolu'da kendilerine karşı koyacak bir askeri güçle karşılaşmadıkları için, Türkiye Selçuklu Devleti ile Eyyubileri zorlanmadan hâkimiyetlerine almışlardır.¹⁰³⁹

3.3. Harezmşahlar Devleti'yle Olan Siyasi İlişkiler

3.3.1. İlk Mektuplaşmalar ve İttifak Arayışları

Moğol istilasını neticesinde zayıflayan Harezmşahlar Devleti'nin tahtına 1220 yılında çıkan Celâleddin Harezmşah, Moğol taarruzları ve kardeşleriyle girdiği taht mücadeleleri sebebiyle Harezm bölgesinden çekilip, mücadelesini önce Horasan, daha sonra da Gazne ve Hindistan'da sürdürmüştür.¹⁰⁴⁰ Üç yıl boyunca bu mücadeleyi Hindistan'da devam ettiren Celâleddin Harezmşah, Harezmşahlar

¹⁰³⁵ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 606.

¹⁰³⁶ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 437.

¹⁰³⁷ Zehebi, *Tarih el-İslam*, Ayasofya Ktp., nr., Topkapı Sarayı III.ahmed ktp., nr.2917, XV; naklen, Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 77.

¹⁰³⁸ Uyumaz, "Sultan I. Alaeddin Keykubad Devri ve Türkiye Selçuklu Tarihi", s. 86.

¹⁰³⁹ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 79.

¹⁰⁴⁰ Nesevi, *Celâlüddin Harzemşah*, s. 117; Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 47.

Devleti'ni eski günlerine kavuşturmak için 1224 yılında Kirman'a gelmiş ve burada büyük başarılar kazanmıştır.¹⁰⁴¹ Daha sonra kışı geçirmek üzere tekrar Hindistan'a giden Celâleddin Harezmşah, Moğollara karşı daha etkin mücadele edebilmek için 1224-1225 yıllarında Abbasî halifesi En-Nasır Lidinillah'tan yardım talep etmiştir.¹⁰⁴² Ancak Abbasî halifesi En-Nasır Lidinillah, Celâleddin Harezmşah'ın Irak'a saldırmasından çekindiği için hem onun bu isteğini reddetmiş, hem de Celâleddin Harezmşah'ın üzerine hilafet kuvvetlerini göndermiştir.¹⁰⁴³ Yapılan mücadelede de Celâleddin Harezmşah, Abbasî kuvvetlerini mağlup ederek, Bağdat'a kadar olan bölgeyi talan etmiştir.¹⁰⁴⁴ 1225 yılında ise Ermeniler ve Gürcülerle yapılan mücadeleleri kazanıp,¹⁰⁴⁵ Meraga'yı Harezmşahlar Devleti'nin başkenti ilan eden Celâleddin Harezmşah, Moğollara karşı başarılı mücadelesinin de etkisiyle Türk ve İslam dünyasında önemli bir prestije sahip olmuştur.¹⁰⁴⁶

Celâleddin Harezmşah, kazandığı bu başarılarından sonra Moğollara karşı güçlü bir müttefik kazanmak için Türkiye Selçuklu hükümdarı Alâeddin Keykubad'la dostluk münasebetleri kurmak istemiş¹⁰⁴⁷ ve bunu gerçekleştirmek için Şihabeddin Küsevi'nin yazdığı bir mektubu Sadrazam Mucireddin Tahir b. Harezmî'yle beraber Türkiye Selçuklu hükümdarı Alâeddin Keykubad'a göndermiştir.¹⁰⁴⁸ Muhtemelen 1225 yılının haziran ayında Meraga'da yazılan bu mektupta, Celâleddin Harezmşah Alâeddin Keykubad'a: *“aynı din ve millete mensubuz ve cihad yolunda müştereğiz. Garp padişahları arasında İslam hudutlarını koruyan ve kafirlerin kökünü kazıyan sizsiniz. Şarkta da kılıç ile müşriklerin fitne ateşini yatıştıran biziz. Bu kadar cinsi yakınlıklar ile mektuplaşma kapısını açmaz ve birlik caddesini tutmaz isek kimi dost yapar ve hangi yolda yürüyebiliriz”*¹⁰⁴⁹ demiş

¹⁰⁴¹ Moğolların Gizli Tarihi, s. 182-186.

¹⁰⁴² İbnü'l Esir, *el-Kâmil Fi't-Tarih*, cilt: 12, s. 392; Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 384.

¹⁰⁴³ Nesevi, *Celâlüttin Harzemşah*, s. 40-60; Gül, *Doğu ve G. Doğu Anadolu'da Moğol Hâkimiyeti*, s. 66; Sevim-Yücel, *Selçuklu ve Beylikler Dönemi*, s. 160.

¹⁰⁴⁴ Cüveynî, *Tarih-i Cihan Güşa*, s. 350-351; Taneri, *Celâleddin Harzemşah ve Zamanı*, s. 61-62; Gül, "Harezmli Türklerin Anadolu ve Yakındoğu'daki Roller ve Tesirleri", s. 96.

¹⁰⁴⁵ Müverrih Kiragos, *Ermeni Müverrihlerine Göre Moğollar*, s. 16.

¹⁰⁴⁶ Müverrih Vardan, *Türk Fütuhâtı Tarihi*, s. 224; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi, III*, s. 214.

¹⁰⁴⁷ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 48.

¹⁰⁴⁸ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 516; İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 369-370.

¹⁰⁴⁹ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 384.

ve ardından da iyi ilişkilerin devamı için iki ülke arasında karşılıklı elçilerin gidip gelmesine dair temennilerde bulunmuştur.¹⁰⁵⁰

Bu sırada Kayseri’de bulunan Sultan Alâeddin Keykubad, Celâleddin Harezmşah’ın elçisi Sadrazam Mucireddin Tahir b. Harezmî’yi huzurunda kabul etmiştir. Elçi, Alâeddin Keykubad’ın huzuruna çıkınca, Sultan’ın elini öpmek istemiş; ancak Alâeddin Keykubad, elçinin elini öpmesini engellemiş ve ona sarılmıştır.¹⁰⁵¹ Daha sonra Mucireddin Tahir b. Harezmî, Celâleddin Harezmşah’ın mektubunu Alâeddin Keykubad’a teslim etmiştir.¹⁰⁵² Sultan, Türk ve İslam coğrafyasını tehdit eden Moğollara karşı, Celâleddin Harezmşah ile ittifak kurma politikasını uygun gördüğü için, dostluk ve ittifak mesajları içeren bu mektuptan oldukça memnun olmuştur.¹⁰⁵³ Bunun için elçiye at, katır, köle ve hamam ücretini karşılaması için iki bin dinar hediye etmiştir.¹⁰⁵⁴ Ertesi gün saray bahçesinde gezintiye çıkan Alâeddin Keykubad ile Harezmli elçi Mucireddin Tahir, sıhriyet yoluyla akrabalık kurmak için, Celâleddin Harezmşah’ın Şiraz¹⁰⁵⁵ atabeyi Ebu Bekir Sad’ın kız kardeşiyle evliliğinden doğan kızı Melike Hatun ile Melik Gıyaseddin Keyhüsrev’in nikahlanması hususunda sözleşmişlerdir.¹⁰⁵⁶ Daha sonra Alâeddin Keykubad, Mucireddin Tahir’e on bin altın, otuz bin dirhem, on köle, on cariyeye, on at ve hilatler verip, onu Celâleddin Harezmşah’ın yanına göndermiştir.¹⁰⁵⁷

İbn Bibi’nin kaydına göre, Sultan Alâeddin Keykubad, Celâleddin Harezmşah’ın mektubuna cevap olarak, Esedabadlı Meceddeddin Tuğrai’nin kaleminden çıkan ve karşılıklı dostluk temennileri ihtiva eden bir mektubu Celâleddin Harezmşah’a götürmesi için Sipehsalar Selahaddin’i elçi olarak tayin etmiştir. Bu sırada Celâleddin Harezmşah’ın elçisi Mucireddin Tahir, ülkesine dönerken Sivas’ta ağır bir hastalığa yakalanmış ve vefat etmiştir.¹⁰⁵⁸ Bunun üzerine Alâeddin Keykubad’ın elçisi Sipehsalar Selahaddin, Celâleddin Harezmşah’ın elçisi

¹⁰⁵⁰ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 371.

¹⁰⁵¹ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 519.

¹⁰⁵² İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 372.

¹⁰⁵³ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 385.

¹⁰⁵⁴ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 519.

¹⁰⁵⁵ İran’ın Fars Eyaleti’nin yönetim merkezi olan Şiraz hakkında bkz. Osman Gazi Özgüdenli, “Şirâz”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt: 29, TDV Yayınları, Ankara 2010, ss. 182-184.

¹⁰⁵⁶ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 519.

¹⁰⁵⁷ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 372; Taneri, *Celâleddin Harzemşah ve Zamanı*, s. 63.

¹⁰⁵⁸ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 521.

Mucireddin Tahir'in yanındaki hediyeleri ve mektubu alıp, o sırada Ahlat'ı kuşatmakla meşgul olan Celâleddin Harezmsah'ın yanına götürmüştür.¹⁰⁵⁹

Nesevi ise İbn Bibi'nin aksine, Alâeddin Keykubad'ın Celâleddin Harezmsah'a gönderdiği cevabi mektupla ilgili şu malumatları vermektedir: *"Alâeddin Keykubad'ın İmadiiddin unvanıyla bilinen elçisi bir mektupla beraber o sırada Hoy şehrinde bulunan Celâleddin Harezmsah'ın veziri Şerefü'l-mülk'ün yanına geldi. Alâeddin Keykubad'ın gönderdiği mektup iki ülke arasındaki dostluk ilişkilerini pekiştirme amacı içeriyordu."*¹⁰⁶⁰ Nesevi konunun devamında, Alâeddin Keykubad'ın elçisinin Şerefü'l-Mülk'e: *"şimdi dahi, etrafımızdan kalkmak için bayrak açmaya hazır ve fırsata muntazır düşmanlarımız var,"*¹⁰⁶¹ *biz pek yakınız, siz bizi çağırınız, davetinize hemen icabet ederiz. İki hükümeti, hiçbir şey ayırmamalı, size birisi taarruz eyler veya kılıç çekerse, o kılıçları koyduracak erlerle yardım eyler, onları mağlup ve mahcup ederiz"* dediğini nakletmektedir.¹⁰⁶² Yine Nesevi'ye göre; Şerefü'l-Mülk elçiye vereceği cevap için devlet erkânıyla istişarelerde bulunmuş ve içlerinden biri asker ihtiyaçları olmadığını söyleyip, elçiden para yardımı talep edilmesini istemiştir. Bu fikir, diğer devlet erkânı tarafından kabul edilince, vezir Şerefü'l-Mülk, Selçuklu elçisine şöyle demiştir: *"Moğol istilasının ne suretle hanedanları mahvettiklerini, kanlı gözyaşı döktürdüğünü, hükümdarların asırlarca biriktirilmiş hazinelerini tükettiğini bilmez değilsiniz. Şunu da bilirsiniz ki, babasının vefatından sonra yola çıkan Sultanımızın kılıçtan başka bir şeyi kalmamıştı. Sizi insaniyetin tavzif ettiği şu demlerde ona yardım ederseniz. Bunu ömrü oldukça unutmaz ve asırlarca bu hizmetiniz dillerden düşmez"*.¹⁰⁶³ Daha sonra Vezir Şerefü'l-Mülk, elçiye hilatler giydirip, bir değerli taç ve bin dinar verdikten sonra onu ülkesine uğurlamıştır. Selçuklu elçisi, Harezm ülkesinde kendisine gösterilen alakayı Alâeddin Keykubad'a arz edince, Alâeddin Keykubad elçisine gösterilen bu ilgiden çok memnun olmuş ve bunun karşılığında, Celâleddin Harezmsah ve veziri Şerefü'l-Mülk'e değerli hediyeler göndermiştir. Fakat Alâeddin

¹⁰⁵⁹ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 374; Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 521.

¹⁰⁶⁰ Nesevi, *Celalüttin Harzemşah*, s. 96.

¹⁰⁶¹ Nesevi, Alâeddin Keykubad'ın elçisinin bu sözleriyle Melik Eşref'in Ahlat valisi Hacıp Ali'nin, Gürcü prensesinin teşvikiyle Azerbaycan'a sefer düzenlediğini ifade etmektedir. bkz. Nesevi, *Celalüttin Harzemşah*, s. 96.

¹⁰⁶² Nesevi, *Celalüttin Harzemşah*, s. 96-97.

¹⁰⁶³ Nesevi, *Celalüttin Harzemşah*, s. 97.

Keykubad'ın gönderdiği hediyeler, bazı engeller sebebiyle ancak Ahlat kuşatması sırasında Celâleddin Harezmşah'a ulaşmıştır.¹⁰⁶⁴

Yukarıda da bahsedildiği gibi, Alâeddin Keykubad'ın Celâleddin Harezmşah'a gönderdiği ilk cevabi mektupla alakalı olarak, İbni Bibi ve Nesevi'nin eserlerinde bazı ayrımların olduğu görülmektedir.¹⁰⁶⁵ Mesela Nesevi, Alâeddin Keykubad'ın yazdığı ilk mektubun, Celâleddin Harezmşah'ın yazdığı mektuba karşı bir cevap olduğunu belirtmemiştir.¹⁰⁶⁶ Fakat, olaylar arasındaki bağlara ve mektubun içeriğine bakılarak, bu mektubun Alâeddin Keykubad tarafından Celâleddin Harezmşah'a gönderilen ilk cevabi mektup olması kuvvetle muhtemeldir. İki müellifin eserindeki elçi isimlerindeki değişikliklerin ve diğer farklılıkların ise kaynaklar arasındaki bazı karışıklıklardan dolayı ortaya çıktığı ifade edilebilir.¹⁰⁶⁷

İki hükümdar arasında gidip gelen bu elçilik heyetlerinden sonra, Celâleddin Harezmşah 1226 yılında Gürcistan'da bazı fetihler yapmış ve daha sonra Melik Eşref'in hâkimiyetinde bulunan Ahlat'ı kuşatmıştır.¹⁰⁶⁸ Ancak kış ayının gelmesi ve Yıva Türkmenlerinin Azerbaycan'da Celâleddin Harezmşah'a isyan etmelerinden dolayı, Celâleddin Harezmşah bu kuşatmayı sonlandırıp Tuğtab'a gitmiştir.¹⁰⁶⁹ Nesevi, Celâleddin Harezmşah'ın Tuğtab'da bulunduğu esnada Türkiye Selçuklu sultanı Alâeddin Keykubad'dan bir mektup daha aldığını nakletmektedir.¹⁰⁷⁰ Nesevi, diğer kaynaklarda bahsi geçmeyen bu mektupta; Alâeddin Keykubad'ın Eyyubilere karşı Celâleddin Harezmşah'a ittifak teklifi yaptıktan sonra, bu sene içerisinde kendisine karşı gelen Hristiyanları mağlup ettiğini ve onlara ait birçok kaleyi aldığını, Celâleddin Harezmşah'ın ise Moğollarla mücadele edip onları durdurduğunu bildirmiştir. Yine Nesevi'nin kaydettiği bu mektubun devamında, Alâeddin Keykubad Celâleddin Harezmşah'a: “*Şimdi ise serbest kaldıklarından zalim ve adi toplulukların ortadan kaldırmanın zamanı geldi. Küçük cihadı bitirdik,*

¹⁰⁶⁴ Nesevi, *Celalüttin Harzemşah*, s. 97.

¹⁰⁶⁵ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 371-375; Nesevi, *Celalüttin Harzemşah*, s. 96-97.

¹⁰⁶⁶ Nesevi, *Celalüttin Harzemşah*, s. 97.

¹⁰⁶⁷ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 49.

¹⁰⁶⁸ İbnü'l Esir, *el-Kâmil Fi't-Tarih*, s. 416.

¹⁰⁶⁹ Nesevi, *Celalüttin Harzemşah*, s. 105-106; Taneri, *Celaleddin Harzemşah ve Zamanı*, s. 64-65.

¹⁰⁷⁰ Nesevi, *Celalüttin Harzemşah*, s. 106.

sıra büyüğüne geldi”¹⁰⁷¹ diyerek, Celâleddin Harezmşah’ı Eyyubilere karşı ittifak kurmaya davet etmiştir.¹⁰⁷²

Öte yandan Eyyubilere karşı kurulmak istenen bu ittifakı kendisi için bir tehdit olarak gören Erzurum meliki Rükneddin Cihanşah, 1226-1227 yılında Melik Eşref’e yakınlaşmaya başlamıştır.¹⁰⁷³ Ayrıca, Celâleddin Harezmşah’ın yönetiminden memnun olmayan Hoy halkı,¹⁰⁷⁴ Eyyubiler ve Harezmşahların ilişkilerinin kötüleştiğini öğrenince, Melik Eşref’in Ahlat valisi Hacıp Hüsameddin Ali’ye mektup gönderip, onu Hoy şehrine davet etmişlerdir. Bu davet üzerine harekete geçen Melik Eşref’in Ahlat valisi Hacıp Hüsameddin Ali de Azerbaycan bölgesine girip, Hoy ve çevresindeki kaleler ile Merend¹⁰⁷⁵ ve Nahcivan’ı Eyyubi hâkimiyetine almış ve ardından Ahlat’a geri dönmüştür. Doğu Anadolu ve Azerbaycan’da bu gelişmeler yaşanırken, Celâleddin Harezmşah da 1227-1228 (626) yılında Moğollarla yaptığı mücadeleyi kaybetmiş ve Moğollar karşısında ağır bir mağlubiyet almıştır.¹⁰⁷⁶

Celâleddin Harezmşah, yaşadığı bu olumsuzluklardan sonra 11 Kasım 1228’te Ermenistan sınırından¹⁰⁷⁷ Taşt-dar Celâleddîn Ferruh, Cemâleddîn Sâvecî ve Necmeddîn Ebû Bekir Câmî vasıtasıyla¹⁰⁷⁸ Alâeddin Keykubad’a ikinci bir mektup¹⁰⁷⁹ daha göndermiştir.¹⁰⁸⁰ Celâleddin Harezmşah bu mektupta Alâeddin Keykubad’a: “*Geçen sene Tatarları defetmek maksadıyla bu memleketten ayrılmak icap etti. Muhalifler karanlıktan hoşlanan yarasalar gibi meydana çıkıp uçmağa başladılar ve yüce sancağımızın kaybolmasını fırsat buldular. Böylece İslam*

¹⁰⁷¹ Nesevi, *Celalüddin Harzemşah*, s. 106.

¹⁰⁷² Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 50.

¹⁰⁷³ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 369; Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 65.

¹⁰⁷⁴ İran’ın Batı Azerbaycan eyaletinde yer alan bir şehir.

¹⁰⁷⁵ İran’ın Doğu Azerbaycan eyaletinde yer alan bir şehir.

¹⁰⁷⁶ Şeşen, *Eyyubiler*, s. 66.

¹⁰⁷⁷ Turan, *Türkiye Selçukluları Hakkında Resmî Vesikalar*, s. 84.

¹⁰⁷⁸ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 522.

¹⁰⁷⁹ İbn Bibi’nin rivayetine göre; Celâleddin Harezmşah bu mektubu babasının yakın adamlarından Taşt-dar Celâleddin Ferruh ve Cemâleddîn Sâvecî Necmeddîn Ebu Bekir Camî vasıtasıyla Alâeddin Keykubad’a göndermiştir. Ancak İbn-i Bibi’nin eserinde Alâeddin Keykubad’a gönderilen bu ikinci mektubun içeriğine dair bir bilgi bulunmamaktadır. Bununla birlikte Emine Uyumaz, İbn-i Bibi’nin eserinde içeriği bulunmayan bu mektubun Osman Turan tarafından neşredilen ve 11 Kasım 1228 tarihinde Celâleddin Harzemşah tarafından Alâeddin Keykubad’a gönderilen mektup olduğunu ifade etmektedir. Bahsi geçen bu mektup hakkında daha fazla bilgi için bkz. Turan, *Türkiye Selçukluları Hakkında Resmî Vesikalar*, s. 84-86; İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 369-372.

¹⁰⁸⁰ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 386.

hudutlarını muhafaza, halkın işlerini tanzim edeni ve harb ehli ile muahedeleri yenilemeği imkânsız kıldılar. Fakat onlara gayretlerinin semeresi verilemedi; bize ise bunun çok faydası oldu. Mahum oldu ki zat-ı devletleri o zaman tamamıyla Frenk ateşini söndürmekle meşgul idiler. Allah'a hamd olsun ki bu vaziyet din ve devlete uygun olarak yatırıldı. Eğer böyle olmasa idi, Allah korusun, dünya fitne tufanından dalgalanır ve bunun felaketi, dost-düşman herkese erişirdi. Şimdi bu zamanda fırsat kollayan muhalifler din ve memleketlerin korunmasını, gaza ve cihadı, halkın iyiliğini düşünmeksizin kendi rahatları için Müslümanların perişan olmasını isterler ve memleketlerin göbeğini ele geçirip bütün gayretlerini fenalığa sarfederler; bunlar kötülüklerinin cezasını bulurlar. Bundan evvel zatı devletlerinin Erzincan sahibine yaptığı itap yerinde idi. Böyle olmasa ve Erzurum sahibi ümitsiz kalarak zatı devletlerine itaat etmese idi bu zamanda kendisine layık olan cezayı bulurdu.”¹⁰⁸¹ Demiştir. Celâleddin Harezmşah mektubun devamında ise; Alâeddin Keykubad'ın Erzincan mevkiinde olduğunu öğrenince Alâeddin Keykubad'la görüşmek için Erzincan'a doğru hareket ettiğini, ancak Erzurum hududuna ulaşınca Alâeddin Keykubad'ın Erzincan'dan ayrıldığını, bundan dolayı görüşme dileğini yerine getiremediğini bildirmiştir. Celâleddin Harezmşah, mektubun sonunda da Alâeddin Keykubad'ın 1227 yılında Kutluğ Subaşı Şemseddin¹⁰⁸² isminde birisini kendisine elçi olarak gönderdiğini, ancak haset sahiplerinin ¹⁰⁸³ bu elçiyi engellemelerinden dolayı, gönderilen elçinin kendisine ulaşamadığını ifade etmiştir.¹⁰⁸⁴

¹⁰⁸¹ Turan, *Türkiye Selçukluları Hakkında Resmî Vesikalar*, s. 84-85.

¹⁰⁸² Diğer kaynaklar incelendiğinde 1227 yılında Celâleddin Harezmşah'ın Alâeddin Keykubad'a gönderdiği bu elçiyle ilgili bir bilginin olmadığını görülmektedir. Fakat Osman Turan, Celâleddin Harezmşah'ın Alâeddin Keykubad'a gönderdiği bu elçinin Emir Şemseddin Altunaba olduğunu belirtmektedir. Zira Osman Turan, Kutluğ subaşı kelimesinin isimden ziyade unvan olarak kullanıldığını ifade etmektedir. Daha detaylı bilgi için bkz. Turan, *Türkiye Selçukluları Hakkında Resmî Vesikalar*, s. 96-97.

¹⁰⁸³ Celâleddin Harezmşah'ın mektubun bu kısmında bahsettiği haset sahibi Erzurum meliki Cihanşah'tır. Erzurum meliki Rükneddin Cihanşah o sırada Alâeddin Keykubad ile Celâleddin Harezmşah arasındaki iyi ilişkilerden rahatsız olduğu için Alâeddin Keykubad'ın tabiiyetinden ayrılıp, Melik Eşref'in Ahlat valisi Hacıp Ali ile ittifak kurmuştur. Bundan dolayı Alâeddin Keykubad'ın Celâleddin Harezmşah'a gönderdiği elçiyi alıkoymuştur. Daha detaylı bilgi için bkz. Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 386.

¹⁰⁸⁴ Turan, *Türkiye Selçukluları Hakkında Resmî Vesikalar*, s. 84-97; Uyumaz, “Alaeddin Keykubad Zamanında Elçilik İlişkileri”, s. 69; Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 386; Şeşen, *Eyyubiler*, s.66.

3.3.2. İlişkilerin Bozulması

Alâeddin Keykubad ile Celâleddin Harezmşah arasında 1225 yılından itibaren başlayan mektuplaşmalardan sonra, iki devlet arasındaki iyi ilişkiler her geçen gün artmış, hatta bu ilişkiler Eyyubilere karşı ittifak kuracak düzeye gelmiştir.¹⁰⁸⁵ Ancak, Alâeddin Keykubad ile Celâleddin Harezmşah arasında devam eden stratejik dostluk, Celâleddin Harezmşah'ın 1229 yılında Türk ve İslam kültürünün en yoğun yaşandığı şehir olan Ahlat'ı ikinci defa¹⁰⁸⁶ kuşatmasıyla büyük bir sarsıntıya uğramıştır.¹⁰⁸⁷ Nitekim İbn Bibi, Ahlat muhasarası sırasında Celâleddin Harezmşah'ın Alâeddin Keykubad'a bir elçilik heyeti daha gönderdiğini ve Alâeddin Keykubad'ın da gelen bu elçilik heyetine: *"adil ve gazi cihan padişahına benim samimi dileklerimi ve halis duygularımı bildiriniz ve sultanınıza şunları arz ediniz ki intikam kılıcını Abhaz'ın üzerinden çeksin ve Tiflis'in fethi arzusundan vazgeçsin. Sonra Rum ülkesinin bağlarına ve bahçelerine gelsin. Ezelden kararlaştırıldığı şekilde ruhlar birbiriyle tanışsın ve insanlar arasına dostluk girsin. Ayrılık yerini birliğe bıraksın. Cihangir dizgininizle ülkemiz şereflensin. Bunun dışında bazı kötü niyetlilerin aldatmalarına kanarak İslam'ın kubbesi olan Ahlat'ı kuşatmaya başlamış, Allah'ın razı olmayacağı bir davranış içerisine girmişsiniz. Bu iş, siz yüce sultanın sağlam tabiatına, güzel ahlakına ve iyi huyuna uygun düşmemektedir. Size söyleyeceğim bir başka konu da Tatar ordusuyla iyi geçinmeniz ve onlara karşı alttan alma yolunu tutmanızdır. Her yolu deneyerek onlarla barış içinde olmaya gayret edin. Müslümanların menfaati için bu konuda onlara elçilerle beraber hemen bir heyet göndersinler. Eğer sultan, Moğol ordusuna elçi gönderir, anlaşma ve barış isteyip de hiçbir şekilde de Müslüman ülkelerde zulüm yapmak, kan dökmek gibi pek çirkin ve kötü olan birtakım davranışlara meydan vermeyeceğini garanti verirse, biz de altın, gümüş ve mücevherattan hatıra gelebilecek hiçbir şeyi kendisinden esirgemeyiz. Eğer bu*

¹⁰⁸⁵ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 65.

¹⁰⁸⁶ Celâleddin Harzemşah, ilk Ahlat kuşatmasını 1226 yılında yapmıştır. O dönem Celâleddin Harzemşah Tiflis'ten hareket ederek Ahlat önlerine gelmiştir. Ancak bu sırada Kirman'daki naibi Hacıp Barak'ın kendisine isyan ettiğini haber alan Celâleddin Harzemşah, kış mevsiminin bastırmasıyla Ahlat'ı almaktan vazgeçip, Kirman'a geri dönmeye karar vermiştir. Fakat Celâleddin Kirman'a geri dönerken askerleriyle beraber Ahlat çevresinde bulunan bazı şehirleri yağmalayıp, tahrip etmiştir. Daha detaylı bilgi için bkz. İbnü'l Esir, *el-Kâmil Fi't-Tarih*, s. 416.

¹⁰⁸⁷ İbnü'l Esir, *el-Kâmil Fi't-Tarih*, cilt: 12, s. 449; Müverrih Kiragos, *Ermeni Müverrihlerine Göre Moğollar*, s. 18; Turan, *Türkiye Selçukluları Hakkında Resmî Vesikalar*, s. 84.

nasihatlerden yüz çevirecek olursa ona nasihatte bulunmak gerekir “dediğini rivayet etmektedir.¹⁰⁸⁸

Ancak ileri görüşlü bir hükümdar olan Alâeddin Keykubad, Celâleddin Harezmşah‘la olan diplomatik ilişkileri tamamen koparmamak için Çaşnigir Şemseddin Altunaba’yı o sırada Ahlat’ı kuşatmakla meşgul olan Celâleddin Harezmşah’ın yanına göndermiştir.¹⁰⁸⁹ Sultan’ın emri üzerine saltanat makamından hareket eden Çaşnigir Şemseddin Altunaba, muhtemelen iki hükümdar arasında yaşanan gerginlikten dolayı, Celâleddin Harezmşah’ın önünde eğilmek istemediği için,¹⁰⁹⁰ Ahlat sınırına yakın bir mevkide gut hastalığına yakalanmış gibi yaparak, yolda mahaffe¹⁰⁹¹ üzerine oturmuş ve bu şekilde yoluna devam etmiştir.¹⁰⁹²

Celâleddin Harezmşah, Alâeddin Keykubad’ın elçilerinin karargâhına doğru geldiğini öğrenince, Harezm emirlerinin önde gelenlerinden bir karşılama heyeti görevlendirmiştir.¹⁰⁹³ Selçuklu heyeti, Harezmşah karargâhına iki yüz deveye yüklenmiş hazine, şarap takımları, çadır aletleri, altın paralar, değerli hilatler ve altın kaplamalı hediyelerle beraber gelmiştir. Harezmli emirler, bu ihtişamlı görüntüden oldukça etkilenmişlerdir. Daha sonra Selçuklu heyetinde bulunan emirler, dinlenmek için kendilerine tahsis edilen çadırlara yerleşmişlerdir.¹⁰⁹⁴

Ertesi sabah Vezir Şerefü’l-Mülk, Selçuklu elçisi Şemseddin Altunaba’yı Celâleddin Harezmşah’ın huzuruna çağırarak, Şemseddin Altunaba da gut hastalığı bahanesiyle sedye üzerinde Celâleddin Harezmşah’ın huzuruna çıkmıştır.¹⁰⁹⁵ Elçi, Celâleddin Harezmşah’ın önünde eğilemediği için,¹⁰⁹⁶ ondan özür dilemiş ve ardından Alâeddin Keykubad’ın mektubunu Celâleddin Harezmşah’a vermiştir. Daha sonra Şemseddin Altunaba, Harezm emirlerine ihtişamlı bir yemek verip, Celâleddin

¹⁰⁸⁸ İbn Bibi, *El-Evâmirü’l-Alâiyye*, s. 377-379.

¹⁰⁸⁹ İbn Bibi, *El-Evâmirü’l-Alâiyye*, s. 380.

¹⁰⁹⁰ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 51.

¹⁰⁹¹ Deve veya katır üzerine yerleştirilen ve içinde iki kişi oturabilecek yeri olan kapalı mahmil. *Mahaffe*, Erişim Tarihi: 01 Mart 2018, <http://www.luggat.com/Mahaffe/1/1>).

¹⁰⁹² İbn Bibi, *El-Evâmirü’l-Alâiyye*, s. 380; Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 530.

¹⁰⁹³ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 531.

¹⁰⁹⁴ İbn Bibi, *El-Evâmirü’l-Alâiyye*, s. 380.

¹⁰⁹⁵ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 531.

¹⁰⁹⁶ Şemseddin Altunaba’nın Celâleddin Harezmşah’ın huzuruna çıkınca onun önünde eğilmek istememesi ve Alâeddin Keykubad’ın elçilik faaliyeti için görevlendirdiği Şemseddin Altunaba’nın emrine tam teçhizatlı bin süvari vermesi o sıralarda iki devlet arasında bir gerginliğin olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Daha detaylı bilgi için bkz. Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 51.

Harezmşah'ın Alâeddin Keykubad'a vereceği yanıtı beklemeye başlamıştır. Ancak Celâleddin Harezmşah, Şemseddin Altunaba'ya cevap vermeyince, Şemseddin Altunaba'nın saltanat makamına dönüşü de gecikmiştir.¹⁰⁹⁷ Bu sırada Harezmşahlılar, Selçuklu elçilik heyetine iki devlet arasındaki ilişkileri tamamen bitirecek sözler söylemişlerdir. Zira Nesevi konuyla ilgili olarak Vezir Şerefü'l-Mülk'le yaşadığı diyalogu şu şekilde kaydetmektedir: *“bir gün Şerefü'l-Mülk'ün yanına girdim. Yanına da Rum elçilerini oturmuş gördüm. Onlar pek sert söylüyorlardı. “Eğer Sultan bana müsaade etse, yalnız askerimle gider, memleketinizi zapt eylerim” diyordu. Bu söze, buna benzerlerini de ilave etti. Elçiler çıktıktan sonra niçin böyle yaptığını sorduğumda” bana gönderdikleri hediyeler, iki bin dinar tutmaz” dedi.*”¹⁰⁹⁸

Öte taraftan, Çaşnigir Şemseddin Altunaba'nın saltanat makamına dönüşü gecikince, Sultan Alâeddin Keykubad bu durumdan endişelenmiş ve yaşananları öğrenmek üzere Emir Kemaleddin Kamyar'ı Ahlat'a göndermiştir.¹⁰⁹⁹ Emir Kemaleddin Kamyar, Ahlat'a ulaşınca Celâleddin Harezmşah ile görüşmüştür. Ancak Emir Kemaleddin Kamyar, Celâleddin Harezmşah'tan ilişkileri normalleştirecek bir mesaj alamayınca, ülkesine dönmek için müsaade istemiştir.¹¹⁰⁰ Bunun üzerine Celâleddin Harezmşah, onun bu isteğini kabul etmiş ve Kemaleddin Kamyar'a şunları söylemiştir: *“Eğer sultanın yardım meselesi hakkında hatırına bir kırgınlık geldiyse özrümüzü beyan ederiz. Siz de selametle geri döner ve samimi hürmetlerimizi sunarınız. Elçiliklerimiz ardınızdan yetişip muahedelerle ilgili ayrıntıları içeren mektubumuzu iletir”.*¹¹⁰¹

Muhtemelen bu elçilik heyeti ile alakalı İbn Nazif el-Hamevi, 1229 yılındaki hadiselerden bahsederken özetle şunları rivayet etmektedir: *Celâleddin'in Ahlat'ı kuşattığı sırada Alâeddin Keykubad'ın elçileri Celâleddin'e geldi ve ona büyük memluktardan 20 adet ve 500 süvari verdi. Amacı aralarında barış sağlamak idi. Harezmşah elçiye şöyle dedi: “Kendi elçimi Alâeddin Keykubad'a yolluyorum”. Bunun üzerine Alâeddin Keykubad'ın elçisi bu haberle geri döndü. Daha sonra*

¹⁰⁹⁷ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 381; Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 52.

¹⁰⁹⁸ Nesevi, *Celâleddin Harezmşah*, s. 126.

¹⁰⁹⁹ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 532.

¹¹⁰⁰ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 381; Turan, *Türkiye Selçukluları Hakkında Resmî Vesikalar*, s. 100; Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 52.

¹¹⁰¹ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 381.

Harezmşah kendi elçisini 120 süvari ile Alâeddin Keykubad'a yolladı. Alâeddin Keykubad ise onu huzurunda kabul etti, ancak, ayağa kalkmadı ve yanındakilerden hiç kimse onu karşılamadı. Birkaç gün kaldıktan sonra elçilerin veda etmesi sırasında Alâeddin Keykubad yine ayağa kalkmadı, elini uzatıp öptürdü ve doğrudan doğruya onunla konuştu. Hâlbuki, Alâeddin Keykubad'ın âdeti hiç kimse ile konuşmamak idi. Bu sefer elçiye şöyle dedi. Efendin, sana yaptığımız bu önemsememe ve karşılamama durumlarını hoş karşılamazsa Ona de ki "bu benim babamın senin baban ile ve benim dedemin senin deden ile olan âdetleridir"”¹¹⁰².

Yine bu elçilik heyetleriyle ilgili Nesevi de şunları nakletmektedir; “Sultan Alâüddin bin Keykubat bin Keyhüsrev, Çaşnigir Şemsüddin Altın Abe ile Erzincan Kadısı Kemalüddin Kâmyaz bin İshakı elçi olarak göndermişti. Sultanın teveccühünü kazanmak için hediyeler getirmişti. Bunlar otuz katır yükü saten, hatabi, kunduz, samur ve daha kıymetli şeyler. Fazla olarak yirmi otuz kadar kul, yüz takımlı at, elli katır da bulunuyordu. Elçi heyeti Erzincan'a vardığı zaman, Erzurum Hükümdarı Rüknuddin Cihan Şah bin Tuğrul, Rum Selçukilerine ve Celâlüddin saltanatına karşı düşman ve Melikül Eşref'e karşı dostluğunu ilan ediyor ve elçilerin geçmesine mâni oluyordu. Elçilik heyeti Ahlat muhasarasına kadar Erzincan'da kaldı. O zaman Erzurum hükümdarı, Sultanın (Celâleddin Harzemşah) hâkimiyetini tanıdı. Bunlara yol verdi. Bunlar geldiler, hediyeleri teslim etmek istediler. Hediyelerin takdimi için Sultanın tebaasından olan emir ve saire hakkında teşrifata riayet edildi. Yani Şemsüddin Altın Abe yanında mabeyinci olduğu halde diz çökerek bulunacak, mabeyinci de birçok adamların huzurunda hediyeleri birer birer sayacak, elçilerin temsil ettiği hükümdar, Sultanın küfvi sayılmak istenmiyordu. Hükümdarın halisane muhabbet ve iyi komşuluğa riayet hususundaki arzusu da kabul edilmiyor, elçilere kabul edemeyecekleri şeyler yükletiliyordu. İlk önce hükümdarın oğluna sultanın kızının elini istiyorlar, böylece bütün anlaşmazlıkları kaldırıp, iyi münasebetler kurmak istiyorlardı. Buna iyi bir cevap verilmedi. Erzurum Hükümdarının haklarında gösterdiği müşkülattan şikâyet ettiler. Bunun hakkından gelinmek için müsaade istediler. Sultan buna çok kızdı. Şu cevabı verdi: Size teslimini istediğimiz şahıs bana karşı mecbur olduğu hürmette kusur ettiğine şüphe yoktur. Fakat bu

¹¹⁰² İbn Nazif el-Hamevi, el-Tarih el-Mansuri, Nşr.: Ebu el-İyd Dudu, Cezayir, 1981; naklen, Uyumaz, Alâeddin Keykubad Devri, s. 52-53.

*hususta Arap usulünce hareket etmiş. Şimdi benim gibi bir adamın madununu, kanına susayanlara vermesi ayıptır.”*¹¹⁰³ Nesevi konunun devamında da şunları nakletmektedir: *”Sultan Alâüddinin elçileri muvafık cevap almadan, bir iş görmeden yerlerine gittiler. Sultan gitmelerine müsaade ederken yanlarına tarafından Taştender Cemalüddini Fercürrumiye Avcıbaşı Seyfüddin Tart Abe ile Harzemli fakih Rükneddini kattı. Rum ülkesinin ortasına vardıktan sonra onların elçileri ileri giderek bütün hüsnü niyete müpteni olan tekliflerini kabul ettiremediklerini metbularına arzylediler”.*¹¹⁰⁴

Yukarıdaki mektupta da bahsedildiği üzere, Ahlat kuşatmasında Eyyubilerin zor durumda kaldığını öğrenen Erzurum meliki Rükneddin Cihanşah, Eyyubilerin ittifakından ayrılıp, Celâleddin Harezmsah’a bir elçi göndermiştir. Gönderdiği bu elçi vasıtasıyla da hem ondan af dilemiş hem de namına hutbe okutmak suretiyle artık kendisini metbû tanıyacağını bildirmiştir.¹¹⁰⁵ Celâleddin Harezmsah elçinin bu sözlerini dinledikten sonra Rükneddin Cihanşah’ın Ahlat’a gelmesini istemiştir. Bunun üzerine Cihanşah, onunla görüşmek üzere Ahlat’a gitmiştir.¹¹⁰⁶ Celâleddin Harezmsah, Cihanşah’ı karşılaması için bizzat veziri Şerefü’l-Mülk’ü görevlendirmiştir. Vezir Şerefü’l-Mülk, Cihanşah’ı Ahlat ile Malazgirt arasında bulunan Nazik Gölü’nün¹¹⁰⁷ kenarında karşılamıştır. Geceyi burada geçiren Rükneddin Cihanşah, ertesi sabah Ahlat’a gelip, Celâleddin Harezmsah’ın hâkimiyetini tanımıştır.¹¹⁰⁸ Rükneddin Cihanşah, Celâleddin Harezmsah’ın yanında birkaç gün kaldıktan sonra, Erzurum’a gitmiş ve yeni müttefiki Celâleddin Harezmsah’a, Ahlat kuşatmasında kullanması için karabuğra adlı meşhur bir mancınıkla beraber ok, yay ve diğer muhasara aletleri göndermiştir.¹¹⁰⁹

Bu sırada Alâeddin Keykubad’ın Celâleddin Harezmsah’a elçi olarak gönderdiği Emir Kemaleddin Kamyar ve Çaşnigir Şemseddin Altunaba, Alâeddin Keykubad’ın huzuruna gelmişler ve ona; Celâleddin Harezmsah’ın Doğu Anadolu’da zulüm yaptığını, zat-ı devletlerinin tavsiyelerine olumlu cevap vermediğini ve

¹¹⁰³ Nesevi, *Celalüddin Harzemşah*, s. 125.

¹¹⁰⁴ Nesevi, *Celalüddin Harzemşah*, s. 126.

¹¹⁰⁵ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 387.

¹¹⁰⁶ İbn Bibi, *El-Evâmirü’l-Alâiyye*, s. 382.

¹¹⁰⁷ Bitlis ili Ahlat ilçesi Ovakışla beldesinin kuzeyinde bulunmaktadır.

¹¹⁰⁸ Nesevi, *Celalüddin Harzemşah*, s. 131-132; Taneri, *Celaleddin Harzemşah ve Zamanı*, s. 67-68.

¹¹⁰⁹ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 54; İbn Bibi, *El-Evâmirü’l-Alâiyye*, s. 382.

Erzurum meliki Rükneddin Cihanşah'ın da Ahlat kuşatması sırasında Celâleddin Harezmsah'ı metbû tanıdığını bildirmişlerdir.¹¹¹⁰

Yukarıda da bahsedildiği üzere, Celâleddin Harezmsah'ın 1229 yılının ağustos ayında Eyyubilerin hâkimiyetinde olan Ahlat'ı zapt etmesi ve Erzurum meliki Rükneddin Cihanşah'ın da Ahlat kuşatması sırasında metbû tanıdığı Celâleddin Harezmsah'ı her fırsatta Alâeddin Keykubad'a karşı kışkırtması, Alâeddin Keykubad ile Celâleddin Harezmsah arasındaki ilişkileri gerginleştirmiştir.¹¹¹¹ Nitekim İbn Vasil'ın: “*Alâeddin Keykubad, Celâleddin Harezmsah'ın ülkesine saldırıp elinden alarak, bir kısmını amcasının oğluna vermesinden korkuyordu. Bu yüzden Alâeddin Keykubad, Melik Kâmil ile Melik Eşref'ten yardım isteyerek, Celâleddin'e karşı güçlenmek istiyordu*” demesi;¹¹¹² ayrıca Anonim Selçukname'de rivayet edilen bilgiye göre, Celâleddin Harezmsah'ın elinde esir bulunan bir Moğol beyinin kardeşinden gelen bir elçinin Alâeddin Keykubad'a: “*Celâleddin Harezmsah'ın senin ülkende gözü var. Anadolu ülkesinde adına sikke kesip, hutbe okutacak*” demesi¹¹¹³ ve Celâleddin Harezmsah'ın Ahlat'ı aldıktan sonra yakın zamanda Suriye (Şam) ve Anadolu (Rum) ülkelerini alacağını, Hemedan'a gönderdiği bir fetihnamede açık bir şekilde belirtmesi,¹¹¹⁴ iki ülke arasındaki ilişkilerin kötü bir durumda olduğunu göstermesi bakımından büyük önem arz etmektedir.

3.3.3. Celâleddin Harezmsah'a Karşı Eyyubilerle İttifak

Bölgede yaşanan son hadiselerden sonra, Celâleddin Harezmsah'ın ve Erzurum meliki Rükneddin Cihanşah'ın ülkesi üzerinde emelleri olduğundan şüphesi kalmayan Sultan Alâeddin Keykubad,¹¹¹⁵ Eyyubilerle ittifak kurmak için Emir Kemaleddin Kamyar'ı Melik Kâmil ile kardeşlerine göndermiştir.¹¹¹⁶ Emir Kemaleddin Kamyar, Alâeddin Keykubad'ın ittifak teklifini Melik Kâmil ile Melik

¹¹¹⁰ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 382.

¹¹¹¹ İbnü'l Esir, *el-Kâmil Fi't-Tarih*, cilt: 12, s. 416, 450-451; Ebu'l Ferec, *Ebu'l Ferec Tarihi*, s. 527; Şeşen, *Eyyubiler*, s. 118-119; Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 386-387.

¹¹¹² İbn Vasil, *Müferric El-Kürub fi Ahbar Beni Eyyüb* III, Nşr.: Cemaleddin El-Şayyal, Kahire, 1960, V, nşr. Hassanein Rabie, Sait Ashour, Mısır, 1977; naklen, Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 57.

¹¹¹³ Anonim Selçukname, *Anadolu Selçuklu Tarihi*, s. 21.

¹¹¹⁴ Turan, *Türkiye Selçukluları Hakkında Resmî Vesikalar*, s. 95-97.

¹¹¹⁵ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 55.

¹¹¹⁶ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 534.

Eşref'e bildirdiğinde, onlar bu durumu ilk önce pek olumlu karşılamamışlardır.¹¹¹⁷ Ancak Emir Kemaleddin Kamyar onlara: *"eğer bu meselede sultana yardım etmezseniz, yarın Allah göstermesin bir tehlike olduğunda sultanın haremni namehrem ellerde göreceksiniz, o zaman pişmanlık kar etmez"* deyince,¹¹¹⁸ bu sözler Melik Kâmil ve kardeşleri üzerinde etkili olmuş ve ittifak teklifini kabul etmişlerdir.¹¹¹⁹

İbn Bibi, Alâeddin Keykubad'ın Eyyubilerle ittifak kurmak için Eyyubi meliklerine çok fazla elçilik heyeti gönderdiğinden bahsetmez.¹¹²⁰ Buna karşın İbnü'l Esir, Alâeddin Keykubad'ın sık sık Melik Kâmil'e elçilik heyeti gönderdiğini nakletmektedir. Keza İbnü'l Esir'e göre, Alâeddin Keykubad'ın Melik Kâmil ile Melik Eşref'e gönderdiği beş elçi, aynı gün hem Melik Kâmil'in hem de Melik Eşref'in yanına gitmiş ve bu elçiler tek başına bile olsa Melik Eşref'in Alâeddin Keykubad'ın yanına gelmesini talep etmişlerdir.¹¹²¹ Ayrıca Alâeddin Keykubad, bu elçiler vasıtasıyla Melik Eşref'e: *"bu adam (Celâleddin Harezmşah) ülkeleri istila ediyor, en iyisi sen yanıma gel. Ben de hem mal hem de insan var"* demiştir.¹¹²² Nesevi ise, Alâeddin Keykubad ve Eyyubiler arasındaki ittifakın kurulması hususunda özetle şu bilgileri vermektedir: Alâeddin Keykubad, Eyyubilerle ittifak kurmak için Kemaleddin Kamyar'ı Melik Eşref'in yanına göndermiş ve Melik Eşref'e: *"şimdi bizim için yapılacak bir şey var, iki bayrağımızı birleştirip hanedanımızı korumak."* demiştir. Melik Eşref de Alâeddin Keykubad'ın bu fikrini beğenmiş ve onunla ittifak kurmayı kabul etmiştir.¹¹²³ İbn Nazif el-Hamevi de Alâeddin Keykubad ile Eyyubiler arasında ittifak kurulmasında, Alâeddin Keykubad'ın Ahlat muhasarası sırasında Celâleddin Harezmşah'a gönderdiği mektubun,¹¹²⁴ Kemaleddin Kamyar tarafından Abbasî halifesinin elçisi Muhiyeddin

¹¹¹⁷ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 383.

¹¹¹⁸ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 55.

¹¹¹⁹ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 383.

¹¹²⁰ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 55.

¹¹²¹ İbnü'l Esir, *el-Kâmil Fi't-Tarih*, cilt: 12, s. 454.

¹¹²² Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 55.

¹¹²³ Nesevi, *Celâleddin Harzemşah*, s. 126.

¹¹²⁴ Sultan Alâeddin Keykubad'ın Ahlat muhasarası sırasında Celâleddin Harezmşah'a gönderdiği mektubun içeriğinde şu ifadeler yer almaktaydı; *"İşiniz doğru-dürüst giderken baban niyetini değiştirerek kendi kendine kötülük etti. Bunun sonunda başınıza gelenler geldi. Şimdi ise Eyyüb'ün ailesine düşmanlık ediyorsun. Onlar büyük bir ailedir ve çok mutludur. Yıllardan beri asaletlerini sürdürmüşlerdir. Askere, halka ve komşulara çok ihsanlarda bulunmuşlardır. Onların mal, mülk, şehir, adam, evlat ve gücü çoktur. Senin ise şehirlerin harap olmuştur. Bizler senin durumunu senden*

b. el-Cevzi'nin ve Eyyubi meliklerinin huzurunda okunmasının etkili olduğunu bildirmektedir.¹¹²⁵

Sultan Alâeddin Keykubad, bir taraftan Eyyubilerle ittifak görüşmeleri yaparken diğer taraftan da Celâleddin Harezmsah ve Erzurum meliki Rükneddin Cihanşah'tan gelebilecek saldırılara karşı önlem almaya başlamıştır. Bu bağlamda Sultan, geçitleri tutmaları için Emir Mübarizeddin İsa ve Nureddin Kamah komutasındaki on bin kişilik Rum süvari birliğini Erzincan'a göndermiştir. Sultan'ın bu emri üzerine harekete geçen Emir Mübarizeddin İsa ve Nureddin Kamah da on bin kişilik ihtiyat kuvvetiyle birlikte Erzincan'a gidip, burada bulunan geçitleri tutmuşlardır.¹¹²⁶

Öte yandan, Eyyubilere yaptığı ittifak teklifinin kabul edildiğini öğrenen Alâeddin Keykubad, Şehab Ahmed ile el-Cemal el-Fakih el-İskenderi'yi yemin akdi için Eyyubi hükümdarı Melik Kâmil'in yanına göndermiştir.¹¹²⁷ Daha sonra Melik Kâmil, büyük bir ordu ile Harran'a doğru hareket etmiştir. Bu sırada Mısır'dan gelen ulaklar, Frenklerin kalabalık bir donanma ve yüz binden fazla süvariyle Mısır'a çıkarma yaptığını Melik Kâmil'e iletmişlerdir. Bunun üzerine Melik Kâmil, Anadolu'ya gelemeyeceğini ihtiva eden bir mektubu Alâeddin Keykubad'a göndermiştir. Ancak Alâeddin Keykubad'ın yardım çağrısına kayıtsız kalamayan Melik Eşref, yedi bin kişilik bir kuvvetle beraber Harran'a gelmiştir. Daha sonra Melik Eşref, Halep, Musul ve Cezire meliklerine mektup göndererek onlardan yardım istemiştir. Melik Eşref'in çağrısı üzerine kardeşleri Melik Cevad, Melik Gazi, Melik Mugis ve Melik Aziz kuvvetleriyle beraber ona katılmışlar ve hep birlikte Sivas'a doğru hareket etmişlerdir.¹¹²⁸

daha iyi biliriz. Beni onlara düşman sanma, yemin olsun düşman değilim. Aksine dostlarıyım ve akrabasıyım, çünkü aramızda aile ve kanbağı vardır. Benim onlardan çocuklarım var. Gerçekten aramızda bazı durumlar olmuş ve ben onlara bu yüzden sitemde bulunmuştum. Ancak, daha sonra her şey yoluna girmiştir. Sana şunu tavsiye ederim; onlarla barış yaparak dost olmaya bak, Gürcüleri ve diğerlerini bir tarafa bırak bu benim sana nasihatimdir. Seninle mektuplaşana ve seni yeminlerde bulunanlara kanma hepsi sahte ve vakit kazanma usulleridir. Yemin ederim, aklımın ve kanunun gereğini sana söylüyorum” Bkz. Uyumaz, Alâeddin Keykubad Devri, s. 56.

¹¹²⁵ İbn Nazif el-Hamevi, *el-Tarih el-Mansuri*, Nşr.: Ebu el-İyd Dudu, Cezayir, 1981; naklen, Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 56.

¹¹²⁶ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 382.

¹¹²⁷ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 57.

¹¹²⁸ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 383.

3.3.4. Yassıçemen Savaşı

Alâeddin Keykubad ile Eyyubiler arasındaki ittifak görüşmeleri devam ederken, Celâleddin Harezmsah Malazgirt'i kuşatma altına almıştır. Bu sırada Erzurum meliki Rükneddin Cihanşah, Celâleddin Harezmsah'ın huzuruna gelip, Alâeddin Keykubad'ın Eyyubilerle ittifak kurduğunu bildirmiş, ardından da ona: *“benim fikrim iki taraf birleşmeden evvel teşebbüslerinin önüne geçmektir. Bunun için hazırlanmazdan evvel her birisinin ayrı ayrı işlerini görmektir”* demiştir.¹¹²⁹ Celâleddin Harezmsah, Erzurum meliki Rükneddin Cihanşah'ın bu fikrini uygun bulduğu için onunla bir anlaşma yapmıştır. Bu anlaşmaya göre; Rükneddin Cihanşah beş gün sonra Erzurum'a gidip, kuvvetleriyle beraber Harput önlerinde Celâleddin Harezmsah'ı bekleyecek ve bu sırada önce kim Harput'a giderse müttetikini beklemeden, Selçuklu ve Eyyubi kuvvetlerine saldıracaktı. Celâleddin Harezmsah, bu anlaşma karşılığında da Keneayım ve Herisin nahiyelerini tımar olarak, Rükneddin Cihanşah'a vermeyi taahhüt etmiştir.¹¹³⁰

Celâleddin Harezmsah, Erzurum meliki Rükneddin Cihanşah'ın Erzurum'a doğru hareket etmesinden sonra çavuşlara sefer işareti olarak kızıl oklar attırıp, orduya toplanma emri vermiştir. Daha sonra Harput'a giden Celâleddin Harezmsah, burada Harezmsah ordusunun gelmesini beklerken ağır bir hastalığa yakalanmış ve sonrasında yatağa düşmüştür. Bundan dolayı, Harezmsah ordusunun yaptığı sefer hazırlıkları yarıda kalmıştır. Bu sırada Erzurum meliki Rükneddin Cihanşah, Celâleddin Harezmsah'a üst üste mektuplar yazıp, Selçuklu ve Eyyubi ordusunun birleşmek üzere olduğunu bildirmiştir. Ancak, Celâleddin Harezmsah çok hasta olduğu için bu mektuplardan haberdar olamamıştır.¹¹³¹

Öte yandan Kayseri'de Eyyubi kuvvetlerini bekleyen Alâeddin Keykubad, Melik Eşref'i karşılamak için Sivas'a doğru hareket etmiştir.¹¹³² Sultan, Sivas'a ulaşınca Melik Eşref ve kardeşleri için firaşhanesi,¹¹³³ taşthanesi,¹¹³⁴ şaraphanesi ve altın sofra takımlarından oluşan bir mutfak ile içinde hamamı olan muazzam bir çadır

¹¹²⁹ Nesevi, *Celalüddin Harzemşah*, s. 131.

¹¹³⁰ Nesevi, *Celalüddin Harzemşah*, s. 131.

¹¹³¹ Nesevi, *Celalüddin Harzemşah*, s. 131.

¹¹³² İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 386.

¹¹³³ Hükümdarların yatak ve halılarını serin, çadırlarını kuran kişilerin oluşturduğu teşkilat.

¹¹³⁴ Hükümdarların ellerini yıkamaları ve abdest almaları için önlerine leğen ve ibrik getirip hizmet eden saray görevlilerinin toplandığı teşkilata verilen isim.

kurulmasını emretmiştir.¹¹³⁵ Melik Eşref, Sivas'a ulaşınca da Sultan onu huzuruna kabul etmiş ve beraber sohbet etmişlerdir. Kemaleddin Kamyar da bu konuşmaları tercüme etmiştir.¹¹³⁶ Daha sonra Melik Eşref, dinlenmek için kendisine tahsis edilen çadıra geçmiştir.¹¹³⁷ Ertesi sabah Sultan, Melik Eşref ve kardeşlerini yeniden huzurunda kabul etmiştir. Alâeddin Keykubad, misafirlerine izzet ve ikramlarda bulunduktan sonra, onları müzik ve eğlenceler eşliğinde ağırlamıştır.¹¹³⁸ Daha sonraki günlerde onlara şehri gezdiren Alâeddin Keykubad, onlarla top ve çevgen¹¹³⁹ oyunu oynamıştır.¹¹⁴⁰ Birkaç gün sonra ise Alâeddin Keykubad'ın Frenklerden, Gürcülerden, Rumlardan ve Ruslardan oluşan 20.000 kişilik kuvveti ile Melik Eşref'in 10.000 kişilik kuvveti Erzincan'a bağlı Akşehir nahiyesine doğru hareket etmiştir.¹¹⁴¹

Bir Mevlevî kaynağı olan Menakıbü'l-Arifî'nde, Alâeddin Keykubad'ın sefere çıkmadan önce Baha Vele'd'in¹¹⁴² türbesine gidip, ondan zafer için himmet dilediği belirtilir. Yine aynı eserde Alâeddin Keykubad'ın bir gece tebdil-i kıyafet yapıp, birkaç emirle birlikte Celâleddin Harezmşah'ın karargâhına gittiğini, kendilerini tanıtırken de Alâeddin Keykubad'ın yönetiminden şikâyet edip, Alâeddin Keykubad'a karşı Celâleddin Harezmşah'ın ordusunu beklediklerini dedikleri kaydedilir. Celâleddin Harezmşah'ın bu haberden çok mutlu olduğu, onları misafir ettiği, ancak: *"Sultan Alâeddin'in ülkelerinin her neresinde geçtimse bütün halk ondan hoşnuttu. Bu birkaç Türk ondan neden şikâyet ettiler? Sultan Alâeddin'in bu taraflara geldiği duyuluyor, hilekarlık ve gece harekâtında onun eşi benzeri yoktur. Bu Türkler onun casusu olmasın. Durumu daha iyi incelemek gerekir"* diye söylediği ve onlardan şüphelendiği bildirilir.¹¹⁴³ Yine Menakıbü'l-Arifî'nin adlı eserinde, Baha Vele'd'in rüyada Alâeddin Keykubad'a: *"Kalk! Hemen atına bin, uyku zamanı*

¹¹³⁵ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 535.

¹¹³⁶ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 386.

¹¹³⁷ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 537.

¹¹³⁸ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 387.

¹¹³⁹ Türklerin Orta Asya'da icat ettiği ve atla oynanan millî bir oyun olan çevgen hakkında daha fazla bilgi için bkz. Ali Çavuşoğlu, "Çevgen/Çögen Oyunu Kültürü ve Edebî, Tasavvufî Metinlerde Yansıması", *İslâm, Sanat, Tarih, Edebiyat ve Mûsikîsi Dergisi*, sayı: 11, Konya 2008, ss. 159-174.

¹¹⁴⁰ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 540.

¹¹⁴¹ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 388; Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 541; Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 390-391.

¹¹⁴² Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin babası olan Bahâeddîn Vele'd (ö. 628/1231) hakkında daha fazla bilgi için bkz. M. Şahin Nazifoğlu, "Bahâeddin Vele'd", *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt: 4, TDV Yayınları, Ankara 2003, ss. 461-462.

¹¹⁴³ Eflaki, *Ariflerin Menkıbeleri*, s. 96.

mıdır?” dediği¹¹⁴⁴ ve Sultan Alâeddin’i uykudan uyandırdığı, Alâeddin Keykubad’ın da gördüğü bu rüya üzerine hemen Celâleddin Harezmşah’ın karargâhından uzaklaşıp, sabah olmadan Celâleddin Harezmşah’tan kurtulduğu rivayet edilmektedir.¹¹⁴⁵

Diğer taraftan sağlığına tekrar kavuşan Celâleddin Harezmşah, Alâeddin Keykubad ve Melik Eşref’in üzerlerine doğru geldiklerini öğrenince, Harput’ta bulunan Rükneddin Cihan Şah’la birleşip, onlara doğru harekete geçmiştir.¹¹⁴⁶ Ancak Celâleddin Harezmşah, Selçuklu-Eyyubi ittifakını çok kolay bir şekilde mağlup edeceğini düşündüğü için bu sefere çıkmadan önce Irak ordusunu ve veziri Şerefü’l-Mülk’ün kuvvetlerini Malazgirt’te, Hoy askerlerinin komutanı Tekin’i de Bargiri’de (Muradiye) bırakmıştı. Ayrıca İranlı, Azerbaycanlı, Erranlı (Karabağlı) ve Mazedaranlı¹¹⁴⁷ askerlerin büyük bir çoğunluğunu da yurtlarına gönderdiği için yanında sadece 2000 kişilik bir süvari birliği bulunuyordu.¹¹⁴⁸

Öte yandan, Alâeddin Keykubad ile Melik Eşref büyük bir orduyla beraber bir hafta içerisinde Sivas’tan Erzincan’ın Akşehir mevkiine gelmişlerdir.¹¹⁴⁹ Ayrıca, Alâeddin Keykubad’ın daha önce Erzincan geçitlerini tutması için görevlendirdiği birlikler ve Harput kuvvetleri, Alâeddin Keykubad’ın Melik Eşref’le beraber Akşehir’e geldiğini öğrenince onlarla birleşmek için yola çıkmışlardır.¹¹⁵⁰ Bu esnada Alâeddin Keykubad, Emir Mübarizeddin Çavlı ve diğer emirlerle istişare yaparak, bin kişilik öncü birliğini Emir Mübarizeddin Çavlı komutasında Yassıçemen’e¹¹⁵¹ göndermiştir.¹¹⁵² Celâleddin Harezmşah da Yassıçemen’de bulunan su kaynaklarını ve otlakları kontrol etmek amacıyla¹¹⁵³ Usturhan komutasındaki 2000 kişilik süvari birliğini öncü olarak Yassıçemen mevkiine sevk etmiştir.¹¹⁵⁴ Celâleddin Harezmşah’ın sevk ettiği bu öncü birlikleri Yassıçemen mevkiine gelince, Alâeddin

¹¹⁴⁴ Eflaki, *Ariflerin Menkıbeleri*, s. 96.

¹¹⁴⁵ Eflaki, *Ariflerin Menkıbeleri*, s. 96.

¹¹⁴⁶ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 59.

¹¹⁴⁷ Mazedaran, Hazar Denizi’nin güney kısmında yer alan bölgeye verilen isimdir. Günümüzde ise İran’ın Mazedaran Eyaleti’nin idari şehridir.

¹¹⁴⁸ Nesevi, *Celalüttin Harzemşah*, s. 131.

¹¹⁴⁹ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 541.

¹¹⁵⁰ İbn Bibi, *El-Evâmirü’l-Alâiyye*, s. 382-388.

¹¹⁵¹ Yassıçemen, Erzincan yakınlarındaki bir ovaya verilen isimdir.

¹¹⁵² Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 542.

¹¹⁵³ İbn Bibi, *El-Evâmirü’l-Alâiyye*, s. 388; Hasan Geyikoğlu, “Harezmşahlar ve Doğu Anadolu”, *Türkler*, cilt: 4, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 922.

¹¹⁵⁴ Nesevi, *Celalüttin Harzemşah*, s. 131.

Keykubad'ın öncü birliğiyle karşılaşmışlardır.¹¹⁵⁵ 7 Ağustos 1230'da¹¹⁵⁶ meydana gelen ve akşama kadar devam eden bu çarpışmada, Emir Mübarizeddin Çavlı komutasındaki Selçuklu öncü birlikleri, hazırlıksız yakalandıkları için sayıca kendilerinden üstün olan Harezmşah öncü kuvvetlerine karşı ağır bir yenilgi almışlardır.¹¹⁵⁷

Selçuklu öncü birliklerinin Yassıçemen'de Harezm kuvvetlerine karşı ağır bir yenilgi aldığını öğrenen Sultan Alâeddin Keykubad, üzüntüden ne yapacağını şaşırmıştır. Yenilginin etkisiyle Alâeddin Keykubad'ın ağzı ve dili tutulmuştur. Sultan, yaşadığı panikten dolayı tamamen geri çekilip, geçitleri muhafaza etmek istemiştir.¹¹⁵⁸ Ancak bu sırada Melik Eşref, Alâeddin Keykubad'ın yanına gelip, ona: *“Bir asker ki, ilk önce yenilmiştir. Son zafer onundur. Şimdi bizim üzerimize düşen görev Allah'ın yardımıyla o düşman sürüsüne verilecek cevabı araştırmaktır”* demiştir.¹¹⁵⁹ Melik Eşref'in bu sözlerinden sonra biraz olsun rahatlayan Alâeddin Keykubad da yanındakilere: *“Şu gördüğümüz kıt'alar hiç de düşmana mukavemet için güvendiğim değillerdir. Güvendiğim adamlarım, Alplerim ve askerlerim şark ordusundalar. Bunlar da yakında geleceklerdir”* diyerek,¹¹⁶⁰ ordusunun maneviyatını güçlendirmek istemiştir.

Sultan Alâeddin Keykubad, alınan bu mağlubiyetten sonra Harezm ordusunun üzerine yeni bir öncü birliği göndermeye karar vermiştir. Diğer yandan Celâleddin Harezmşah da Selçuklu ordusunun vaziyetini öğrenmek için onların üzerine Harezmli öncü birliklerini göndermiştir. Neticede iki öncü birliği, Yassıçemen Dağı'nın eteğinde yeniden karşı karşıya gelmiştir. Öncü kuvvetler arasında vuku bulan bu çarpışmada, Selçuklu ordusu Harezmşah ordusunu ağır bir yenilgiye uğratmıştır. Bu çarpışmalara müteakip yapılan öncü çatışmaları da Selçukluların lehine olunca, Harezm ordusu ağır bir yara almıştır. Bu çarpışmaların sonunda da iki ordu saf halinde muharebe yapmak için hazırlıklara başlamıştır.¹¹⁶¹

¹¹⁵⁵ Nesevi, *Celalüttin Harzemşah*, s. 131.

¹¹⁵⁶ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 392; Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 58.

¹¹⁵⁷ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 389.

¹¹⁵⁸ Nesevi, *Celalüttin Harzemşah*, s. 132.

¹¹⁵⁹ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 389.

¹¹⁶⁰ Nesevi, *Celalüttin Harzemşah*, s. 132.

¹¹⁶¹ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 391-397.

Muharebe için gerekli hazırlıkları tamamlayan Sultan Alâeddin Keykubad, 10 Ağustos 1230 Cumartesi günü¹¹⁶² atına binip ordunun başına geçmiştir. Bu sırada Melik Eşref, ordunun şevke gelmesi için Alâeddin Keykubad'ın katıra binmesini tavsiye etmiştir. Bu öneriyi uygun bulan Sultan Alâeddin Keykubad da atından inip katıra binmiştir.¹¹⁶³ Daha sonra Selçuklu kuvvetleri ve Eyyubi kuvvetleri muharebe alanına doğru hareket etmişlerdir. İttifak ordusunun merkezinde Eyyubi ordusu, sağ ve sol cenahında ise Selçuklu ordusu bulunuyordu. Eyyubi ve Selçuklu ordusunun hareketini karşı tepeden izleyen Celâleddin Harezmşah, bu ordunun ihtişamından etkilenererek yanındakilere: *“eğer bu ordu benim olsaydı, bunlarla Tatar ordusuyla savaşa girseydim, onların damarını çıkarır, o azgın köpeklerin kanlarıyla yeryüzünün otlarını sulardım”* demiştir.¹¹⁶⁴

Nihayet iki ordu, 10 Ağustos 1230'da Erzincan ile Akşehir arasında bulunan Yassıçemen mevkiinde karşı karşıya gelmiştir. İlk taarruzu Celâleddin Harezmşah yapmıştır. Alâeddin Keykubad da sol cenah kuvvetleriyle Celâleddin Harezmşah'ın ordusunun sağına doğru taarruz etmiştir.¹¹⁶⁵ Bu esnada Emir Kemaleddin Kamyar ve Eyyubi meliklerinden Melik Gazi, emrindeki sağ cenah kuvvetleriyle Harezm ordusunun sol cenahına ağır bir darbe vurup, onların dağılmasını sağlamıştır. Bu taarruzla mağlup olacağını anlayan Celâleddin Harezmşah da yanında bulunan bir grup askerle birlikte muharebe alanından kaçmaya başlamıştır.¹¹⁶⁶ Akşama doğru biten bu savaşta, Celâleddin Harezmşah'ın ordusundan birçok asker esir alınıp, birçoğu da öldürülmüştür. Celâleddin Harezmşah'ın emirlerinden olan İlek Han ve Atlas Melik'in ise boynu vurulmuştur.¹¹⁶⁷ Savaş o kadar şiddetli olmuştur ki sadece

¹¹⁶² Türkiye Selçuklu Devleti ile Harezmşahlar Devleti arasında Yassıçemen mevkiinde meydana gelen bu savaşın tarihini; İbnü'l Esir 10 Ağustos 1230 Cumartesi, İbn-i Bibi 13 Ağustos 1230 Pazartesi ve Ebu'l Ferec de Ağustos 1230 tarihini kaydederken, Osman Turan, Emine Uyumaz ve Aydın Taneri ise İbnü'l Esir'in kaydettiği tarihi baz alarak, 10 Ağustos 1230 tarihini vermektedirler. Nesevi'nin eserinde ise Yassıçemen Savaşı'nın tarihiyle ilgili herhangi bir bilgi verilmemektedir. Bkz. İbnü'l Esir, *el-Kâmil Fi't-Tarih*, cilt: 12, s. 454; Ebu'l Ferec, *Ebu'l Ferec Tarihi*, s. 527; İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 392; Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 58; Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 392.

¹¹⁶³ Alâeddin Keykubad bu davranışıyla orduya sonuna kadar savaşacağını mesajını vererek, ordunun maneviyatını arttırmaya çalıştığı ifade edilebilir. Çünkü muhtemel bir yenilgi neticesinde katır ya da eşekle muharebe alanından kaçmak çok zordur.

¹¹⁶⁴ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 398.

¹¹⁶⁵ İbnü'l Esir, *el-Kâmil Fi't-Tarih*, cilt: 12, s. 454.

¹¹⁶⁶ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 397.

¹¹⁶⁷ Nesevi, *Celalü'ttin Harzemşah*, s. 132.

uçurumdan düşen Harezmli askeri sayısı bin beş yüz kadardı.¹¹⁶⁸ Ayrıca, Harezmli ordusundan üç bin kadar asker de Canik Dağı'nı geçerek, Yassıçemen Savaşı'ndan önce Celâleddin Harezmşah'ın tabiiyetine giren Trabzon Rum imparatorunun yanına sığınmıştır. Ancak, bu askerlerin birçoğu Trabzon Rumları tarafından öldürülmüştür.¹¹⁶⁹ Bu arada Selçuklu askerleri, muharebe alanından kaçmaya çalışan Erzurum meliki Rükneddin Cihanşah ve kardeşini esir alıp, Sultan Alâeddin Keykubad'ın huzuruna getirmişlerdir. Rükneddin Cihanşah, Alâeddin Keykubad'ın önünde diz çöküp, kendisini affetmesi için ona yalvarmıştır. Alâeddin Keykubad, Rükneddin Cihanşah'ın bu halini görünce: *“aslan tilkiye kin beslemez”* demiş¹¹⁷⁰ ve onu bir emirine teslim etmiştir.¹¹⁷¹ Daha sonra Melik Eşref, Alâeddin Keykubad'ın otağının önüne gelip, Alâeddin Keykubad'ı büyük bir saygıyla tahtta çıkarmıştır. Alâeddin Keykubad da huzurunda bulunan Eyyubi meliklerine izzet ve ikramlarda bulunduktan sonra şöyle demiştir: *“Harezmşah'ın yaptıklarına şaşırıyorum. Sanki o perdeden çıkan bir oyuncunun oyuncağıydı. O bir kendini gösterip kayboldu. Kimse böyle bir savaş görmedi.”*¹¹⁷² Daha sonra Alâeddin Keykubad, Selçuklu emirlerinin tebriklerini kabul etmiş; ardından da kazandığı bu büyük zaferden dolayı secdeye gidip, şükür namazı kılmıştır.¹¹⁷³

Türkiye Selçuklu sultanı Alâeddin Keykubad, Yassıçemen Zaferi'nden bir gün sonra, bu zaferin en önemli sonuçlarından biri olan Erzurum'un ilhak edilmesi için Melik Eşref'le beraber Erzurum'a doğru yola çıkmıştır.¹¹⁷⁴ İki hükümdar, yolda konaklayıp hem Yassıçemen Zaferi'ni hem de Ramazan Bayramı'nı törenlerle kutlamıştır. Bayram sabahı Melik Eşref ve kardeşleri Alâeddin Keykubad'ın huzuruna gelmişlerdir.¹¹⁷⁵ Alâeddin Keykubad da tahtından inip, onları ayakta karşılamış ve Melik Eşref'in elinden tutarak, onu tahtına yakın bir yerde oturtmuştur.¹¹⁷⁶ Daha sonra Bayram şerbetleri içilmiş ve bayram namazı kılınmıştır. Bayram namazının akabinde eğlenceler başlamıştır. Meşhur pehlivanlar ve hüner

¹¹⁶⁸ Ebu'l Ferec, *Ebu'l Ferec Tarihi*, s. 527.

¹¹⁶⁹ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 392.

¹¹⁷⁰ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 400.

¹¹⁷¹ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 399.

¹¹⁷² İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 400.

¹¹⁷³ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 400.

¹¹⁷⁴ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 62.

¹¹⁷⁵ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 402.

¹¹⁷⁶ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 564.

sahipleri yeteneklerini göstermiştir. Cirit, ok ve mızrak müsabakaları yapılmıştır. Alâeddin Keykubad, öğle yemeğinden sonra, Eyyubi melikleri ile emirlerine bayram hediyesi olarak atlar ve hilatler vermiştir. Akşam eğlencesi çengi, rebâb¹¹⁷⁷ ve lavta¹¹⁷⁸ müziği ile gecenin ilerleyen saatlerine kadar sürmüştür. Daha sonra herkes çadırına giderek, istirahat çekilmiştir.¹¹⁷⁹

Sultan Alâeddin Keykubad, Rükneddin Cihanşah'ın hâkimiyetinde bulunan Erzurum'u ilhak ettikten sonra, Yassıçemen Savaşı'ndan önce yapılan anlaşma gereği, Melik Eşref'e dört yüz bin sultani dirhem ve on bin küçük baş hayvan, Melik Eşref'in kardeşlerine de yüz bin dirhem para ile at ve değerli elbiseler vermiştir.¹¹⁸⁰ Ayrıca, Gürcülerin daha önce Ahlat civarında ele geçirdikleri kaleleri de Melik Eşref'in almasını istemiştir. Bunun üzerine Melik Eşref Oltu Kalesi'ni almıştır.¹¹⁸¹ Daha sonra Sultan Alâeddin Keykubad, Melik Eşref'in emrine Şemseddin Altunaba kumandasındaki beş bin kişilik süvari birliği verip, onu Ahlat'a göndermiştir.¹¹⁸²

Alâeddin Keykubad, Erzurum Kalesi'ndeki düzenlemeleri yapıp, Melik Eşref'i Ahlat'a gönderdikten sonra Yassıçemen Zaferi'ni duyurmak için bağlı beyler ile komşu devletlere fetihnameler yazılmasını emretmiş ve akabinde Kayseri'ye doğru yola çıkmıştır.¹¹⁸³ Genceli Kiragos'un rivayetine göre; Sultan Alâeddin Keykubad Kayseri'ye ulaştığı sırada, Müslümanlar imamlarıyla Hristiyanlar da papazlarıyla Alâeddin Keykubad'ı karşılamak istemişlerdir. Ancak Müslüman halk, Hristiyanların Alâeddin Keykubad'ı karşılamasına fırsat vermemiştir. Bunun üzerine Hristiyanlar, yanlarında getirdikleri çalgılarla birlikte Alâeddin Keykubad'ın kendilerini fark edeceği bir tepeye çıkmışlardır. Tepedekilerin Hristiyan olduğunu öğrenen Alâeddin Keykubad ise saltanat alayından ayrılıp, Hristiyanların yanına gelmiş ve onlara çalgı çalıp, yüksek sesle şarkı söylemelerini emretmiştir. Daha

¹¹⁷⁷ Hindistan cevizi kabuğu üzerine deri gerilerek oluşturulan, üç telli, telleri ve yayı at kuyruğundan, perdesiz, yaylı bir müzik aletine verilen isimdir. Rebabın Horasan bölgesinden doğup, Hz. Mevlânâ ile birlikte Anadolu'ya geldiğine ve Mevlevî kültürünün bünyesinde geliştiğine dair rivayetler vardır. *Rebab*. Erişim Tarihi: 10 Ağustos 2018. <https://tumata.com/enstrumanlar/rebab/>

¹¹⁷⁸ Gövdesi uddan küçük, mızrapla çalınan bir çalgı. *Lavta*, Erişim Tarihi: 10 Ağustos 2018., <http://osmanli.site/osmanli-muzik-musiki-sultan/klasik-turk-muzigi-calgı-saz-alet/lavta-nedir-tarihi-osmanliturk-muzigi-enstrumani-mizrapli-telli-musiki-sazlari/>

¹¹⁷⁹ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 402; Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 392.

¹¹⁸⁰ Nesevi, *Celalü'ttin Harzemşah*, s. 132; Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 62.

¹¹⁸¹ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 406.

¹¹⁸² Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 567.

¹¹⁸³ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 408; Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 568.

sonra Sultan, Hristiyanlarla beraber Kayseri'ye gelmiş ve onlara ikramlarda bulunmuştur.¹¹⁸⁴

Öte yandan Yassıçemen Savaşı'nda ağır bir yenilgi alan Celâleddin Harezmşah, yanındaki kuvvetlerle beraber Harput'a kaçmıştır. Oradan da Ahlat'a uğrayıp, Azerbaycan'a geri dönmüştür. Celâleddin Harezmşah'ın Yassıçemen Savaşı'nda mağlup olduğunu öğrenen Moğollar da onun üzerine kuvvetlerini göndermişlerdir. Moğolların üzerine geldiğini öğrenen Celâleddin Harezmşah ise Azerbaycan'dan Musul'a kaçmıştır. Ancak Harezmşah, ordusunu toparlayamadan tekrar Moğolların saldırısına uğramış ve Mahan'a¹¹⁸⁵ gitmiştir.¹¹⁸⁶ Moğol saldırıları karşısında iyice zayıflayan Celâleddin Harezmşah, Alâeddin Keykubad ve Melik Eşref'ten yardım istemiştir. Ancak onlar, Celâleddin Harezmşah'ın istediği yardımı göndermemişlerdir.¹¹⁸⁷ Celâleddin Harezmşah son çare olarak Bağdat'a gidip, Abbâsî halifesi vasıtasıyla Türk-İslam devletlerinin yardımını almak istemiştir. Fakat, Moğolların kendisini takip ettiğini öğrenen Celâleddin Harezmşah, Diyarbakır tarafına kaçmıştır.¹¹⁸⁸ Daha sonra Dicle Nehri üzerinde bulunan Ambar Çayı Köprüsü civarında konaklayan Celâleddin Harezmşah, sabaha doğru gerçekleşen Moğol baskınından son anda kurtulmuştur. Ancak Celâleddin Harezmşah'ın adamlarının birçoğu bu baskında Moğollar tarafından öldürülmüştür.¹¹⁸⁹ Moğol baskınından son anda kurtulan ve askeri gücünü tamamen kaybeden Celâleddin Harezmşah, canını kurtarmak için Diyarbakır'a girmek istediye de Diyarbakır halkı onu şehre almamıştır. Bunun üzerine Celâleddin Harezmşah, Melik Eşref'e sığınmak için Silvan'a doğru hareket etmiştir. Fakat, Ahlat kuşatması esnasında öldürülen kardeşinin intikamını almak isteyen bir Kürt aşiret reisi tarafından, 1231 yılının ağustos ayında öldürülmüştür.¹¹⁹⁰ Onun ölümüyle de Harezmşahlar Devleti resmen yıkılmıştır.¹¹⁹¹

¹¹⁸⁴ Müverrih Kiragos, *Ermeni Müverrihlerine Göre Moğollar*, s. 18.

¹¹⁸⁵ Günümüzde İran'ın Kirman Eyaleti'nde bulunan şehir.

¹¹⁸⁶ Müverrih Kiragos, *Ermeni Müverrihlerine Göre Moğollar*, s. 19.

¹¹⁸⁷ Nesevi, *Celâlüddin Harzemşah*, s. 153; İbnü'l Esir, *el-Kâmil Fi't-Tarih*, cilt: 12, s. 459.

¹¹⁸⁸ Müverrih Vardan, *Türk Fütuhâtı Tarihi*, s. 221; İbnü'l Esir, *el-Kâmil Fi't-Tarih*, cilt: 12, s. 458-460.

¹¹⁸⁹ Cüveyni, *Tarih-i Cihan Güşa*, s. 372-377.

¹¹⁹⁰ Kaynaklarda Celâleddin Harezmşah'ın ölümü ile ilgili pek çok rivayet yer almaktadır. Bu bağlamda; Ebû'l-Ferec, Celâleddin Harezmşah'ın ya kendisini tanımayan Kürtler tarafından ya da esvapçısı tarafından öldürüldüğünü rivayet etmektedir. Bkz. Ebu'l Ferec, *Ebu'l Ferec Tarihi*, s. 529-

Yassıçemen Zaferi, görünürde Türkiye Selçuklu Devleti'ne çok mühim siyasi ve ekonomik kazanımlar sağlasa da hem Türkiye Selçuklu tarihi hem de Türk tarihi açısından bir takım olumsuz sonuçları da beraberinde getirmiştir.¹¹⁹² Filhakika, bu zaferden sonra Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde çok güçlü bir konuma gelen Türkiye Selçukluları ve Eyyubiler, bu tarihten itibaren bölgede söz sahibi olmak için birbirleriyle çarpışınca, Moğol istilasını daha ileri bir seviyeye ulaştırmıştır.¹¹⁹³ Yine, Türkiye Selçuklu Devleti ile Moğollar arasında tampon bir devlet olan Harezmşahların ortadan kalkmasıyla Türkiye Selçuklu Devleti, Moğol tehdidini sınırlarında hissetmeye başlamıştır. Zira Moğollar, Yassıçemen Savaşı'ndan sonra, Celâleddin Harezmşah'ı takip etme bahanesiyle Selçuklu hudutlarına kadar gelip, Sivas'a kadar olan bölgede keşif harekâtında bile bulunmuşlardır. Böylelikle Moğollar, bu tarihten itibaren, resmen Türkiye Selçuklu Devleti için önemli bir tehdit haline gelmeye başlamıştır. Moğol tehdidinin yanında, Celâleddin Harezmşah'ın ölümüyle başsız kalan Harezmşahlılar da Selçuklu hudutlarında yağma ve çapul yapıp, bölgede siyasi istikrarsızlığa sebebiyet vermişlerdir.¹¹⁹⁴

530. Cüveynî'nin verdiği kayıta ise, Celâleddin Harezmşah Amid'e ulaştığında, üzerindeki elbiselere ve nişanlara göz diken bir grup harami tarafından, bir hançer darbesiyle öldürülmüştür. Bu haramiler onun elbisesini giyerek şehre girince hükümdarın yakınları bu durumdan şüphelenmişler ve Amid yöneticisine bilgi vermişlerdir. Amid yöneticisinin emriyle bu haramiler cezalandırılırken, Celâleddin Harezmşah'ın cenazesi bulunarak orada defnedilmiştir. Diğer bir rivayete göre de Celâleddin Harezmşah kendi elbisesini başka birine giydirmiş, kendisi de bir derviş elbisesi giyerek şehir şehir dolaşmaya başlamış ve en sonunda eceliyle vefat etmiştir. Bkz. Cüveynî, *Tarih-i Cihan Güşa*, s. 376-377. Nesevî'ye göre Celâleddin Harezmşah'ın askerleri Meyyafarikin'de (Silvan) Moğollar tarafından öldürülünce, Celâleddin Harezmşah bir dağa çıkmış ve haramilik yapan Kürtler tarafından yakalanınca da Kürtlerin başındaki adama hükümdar olduğunu gizlice söylemiştir. Bu Kürtler, para karşılığında Celâleddin Harezmşah'ın memleketlerinden birisine gitmesi için anlaşılmışlardır. Fakat, anlaşıldığı Kürt evinde yokken, Ahlat'ta kardeşi öldürülen başka bir Kürt gelerek, Celâleddin Harezmşah'ı katletmiştir. Celâleddin Harezmşah'ın geride kalan eşyaları ve cenazesi ise buranın yöneticisi tarafından defnedilmiştir. Bkz. Nesevî, *Celâleddin Harzemşah*, s. 156-158. Müverrih Vardan ise Celâleddin Harezmşah'ın bir görüşe göre Moğollar tarafından öldürüldüğünü, bir başka görüşe göre de kendi askerleri tarafından öldürüldüğünü rivayet etmektedir. Bkz. Müverrih Vardan, *Türk Fütuhâtı Tarihi*, s. 224. Konuyla ilgili olarak Müverrih Kiragos da Celâleddin Harezmşah'ın Moğollarla Diyarbekir'de girdiği çarpışmada vefat ettiğini rivayet etmektedir. Bkz. Müverrih Kiragos, *Ermeni Müverrihlerine Göre Moğollar*, s. 19.

¹¹⁹¹ Nesevî, *Celâleddin Harzemşah*, s. 156-158; Ebu'l Ferec, *Ebu'l Ferec Tarihi*, s. 529-530; Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 393.

¹¹⁹² Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 63.

¹¹⁹³ Gül, "Harezmli Türkler", s. 97.

¹¹⁹⁴ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 63.

3.3.5. Harezmli Emirlerin İtaat Altına Alınması

İleri görüşlü bir devlet adamı olan Sultan Alâeddin Keykubad, Celâleddin Harezmşah'ın ölümünden sonra serkeşlik yolunu seçen ve Anadolu'da siyasi istikrarsızlığa neden olan Harezm askerlerini kendi hâkimiyetine alarak, hem sınırlarında yapılan yağmaları önlemek, hem de Moğollara karşı taze bir güç oluşturmak istemiştir.¹¹⁹⁵ Sultan Alâeddin Keykubad, bu düşüncesini gerçekleştirebilmek için Ahlat subaşı Sinaneddin Kaymaz'a, 1232 yılında¹¹⁹⁶ bir ferman göndermiş ve Sinaneddin Kaymaz'ın Harezmli askerlerin lideri konumunda olan Kayır Han'la görüşmesini istemiştir.¹¹⁹⁷ Sinaneddin Kaymaz da Sultan'ın fermanı gereği Tatvan'a gidip, Kayır Han'la görüşmüş ve ona: *“Saltanat büyüklerinin gerek Kayır Han ve gerekse diğer Harezm beyleri için hatıralarında hiçbir kötü düşünce yoktur. Hepsinin niyetleri sizi derbederlikten kurtarmak ve emniyetli bir yere yerleştirmektir. Eğer, bu teklif size uygun gelirse Sultanın itaatine gireceğinize ve ona sadık kalacağınıza dair yemin edin”* demiştir.¹¹⁹⁸ Sinaneddin Kaymaz'ın bu teklifi üzerine Kayır Han, Bereket Han, Yılan Boğa, Canbirdi, Sarı Han, Üçlü Han, Küçlü Sengüm ve diğer Harezm beyleri Alâeddin Keykubad'a bağlılık yemini etmişler ve ardından Sultan'ın yanına gitmek için yola çıkmışlardır.¹¹⁹⁹ Harezmli beyler, uzun bir yolculuktan sonra Sultan'ın huzuruna çıkmışlardır. Sultan Alâeddin Keykubad, kendi hâkimiyetini kabul eden Harezmli beylere izzet ve ikramlarda bulunduktan sonra, Erzincan'ı Kayır Han'a, Amasya'yı Bereket Han'a, Larende'yi Küçlü Sengüm'e ve Niğde'yi de Yılan Boğa'ya ikta olarak vermiştir.¹²⁰⁰ Böylece, Yassıçemen Savaşı'ndan sonra başıboş kalan Harezmli beyler ve bu beylerin emrindeki kuvvetler Selçuklu hâkimiyetine girmişlerdir.¹²⁰¹

¹¹⁹⁵ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 63.

¹¹⁹⁶ Münecimbaş, *Camiu'd Düvel*, s. 73.

¹¹⁹⁷ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 586.

¹¹⁹⁸ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 421.

¹¹⁹⁹ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 587; İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 420.

¹²⁰⁰ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 423; Münecimbaş, *Camiu'd Düvel*, s. 74.

¹²⁰¹ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 592.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DiĞER KOMŞU DEVLETLERLE OLAN SİYASİ İLİŞKİLER

4.1. Ermeni Krallığı ile Olan Siyasi İlişkiler

Ermeniler, II. Leon'un 1187 yılında tahtta çıkmasına kadar, Haçlı seferlerinden ve Türkler'in Anadolu'ya hâkim olmak için Bizanslılarla yaptığı mücadelelerden yararlanarak, Çukurova bölgesindeki Tarsus, Sis (Kozan), Misis (Yakapınar), Anavarza¹²⁰² gibi önemli merkezlere hâkim olmuşlardır.¹²⁰³ II. Leon'un Ermeni tahtına çıkmasından sonra da bölgede yayılmacı bir siyaset izleyen Ermeniler, sınırlarını İskenderun Körfezi'nden Alâiye Kalesi'nin doğusuna kadar genişletmişlerdir.¹²⁰⁴ Nitekim, saltanatı boyunca (1187-1219) Kilikya Ermeni Krallığı'na azamet dönemini yaşattıran II. Leon,¹²⁰⁵ Kilikya Ermenilerinin siyasi birliğini tesis etmiş ve bu başarılarından sonra da German imparatoru VI. Heinrich ve Rumlar tarafından kral olarak tanınmıştır.¹²⁰⁶ Ermeniler, II. Leon önderliğinde kazandıkları bu başarılarından sonra, sınırlarını Anadolu'nun içlerine kadar ulaştırmışlar¹²⁰⁷ ve bunun neticesinde de bu yüzyılın sonunda Türkiye Selçuklu Devleti'ni tehdit edecek düzeye gelmişlerdir.¹²⁰⁸

Kilikya Ermenileri, tarih boyunca siyasi bağımsızlıktan ziyade ekonomik bağımsızlığa önem verdikleri için, bölgede bulunan önemli limanlarda hâkimiyet kurmuşlar ve bunun neticesinde Asya ticaretinde mühim bir statüye kavuşmuşlardır.¹²⁰⁹ Hatta o dönem, dünya siyasetinde söz sahibi olan Türklerin, Moğolların, Bizans İmparatorluğu'nun, Vatikan'ın, German İmparatorluğu'nun, İtalyan denizci cumhuriyetlerinin, Arapların ve Kıbrıslıların ticari açıdan

¹²⁰² Adana'ya bağlı Kozan ilçesinin 28 km. güneyinde bulunan Anavarza Antik Kenti, bugünkü Dilekkaya Köyü sınırları içinde yer almaktadır.

¹²⁰³ Gundstab Simbat, *Başkumandan Simbat Vekayinamesi*, s. 63.

¹²⁰⁴ Ersan, *Selçuklular Zamanında Anadolu'da Ermeniler*, s. 177.

¹²⁰⁵ Müverrih Vardan, *Türk Fütuhâtı Tarihi*, s. 218.

¹²⁰⁶ Gundstab Simbat, *Başkumandan Simbat Vekayinamesi*, s. 67; Müverrih Vardan, *Türk Fütuhâtı Tarihi*, s. 218.

¹²⁰⁷ Gordlevski, *Küçük Asya'da Selçuklular*, s. 41.

¹²⁰⁸ Ersan, *Selçuklular Zamanında Anadolu'da Ermeniler*, s. 177; Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 30.

¹²⁰⁹ Ersan, *Selçuklular Zamanında Anadolu'da Ermeniler*, s. 177.

değerlendiremediği Layazzo (Ayas) Limanı'nı¹²¹⁰ dahi Akdeniz'de uluslararası bir liman haline getirmeyi başarmışlardır. Kilikya Ermeni Krallığı'nın önemli limanlara hâkim olmasının yanı sıra, Konya ve İstanbul'a giden kervanların yol güzergâhında bulunması, Türkiye Selçuklu Devleti'nin sınır güvenliği için stratejik bir öneme sahip olan geçit ve boğazların güzergâhında bulunması ve ticari faaliyetlerinden dolayı zenginleşen Ermenilerin ekonomik gücünü bölgedeki siyasi faaliyetlerde kullanmaları, Türkiye Selçuklu Devleti'ni rahatsız etmeye başlamıştır.¹²¹¹

Alâeddin Keykubad ile Ermeni Krallığı arasındaki ilk münasebetler ise Alâeddin Keykubad'ın melikliği döneminde başlamıştır.¹²¹² Keza Alâeddin Keykubad, babası I. Gıyâseddin Keyhüsrev'in vefat etmesinden sonra kardeşi I. İzzeddin Keykavus'la saltanat mücadelesine girmiş ve bu mücadele için Ermeni kralı II. Leon'la ittifak yapmıştır.¹²¹³ Ancak Ermeni kralı II. Leon, Kayseri muhasarası devam ederken Türkiye Selçuklu Devleti'nin Kayseri subaşı Celâleddin Kayser vasıtasıyla I. İzzeddin Keykavus'la anlaşmış ve Alâeddin Keykubad'ı taht mücadelesinde yalnız bırakmıştır.¹²¹⁴

Alâeddin Keykubad'ın gücünü ve üstünlüğünü gösteren seferlerin ticari sebep ve amaçlarla başlaması, Türkiye Selçuklu Devleti'nin iktisadi görüş ve politikasının yeni bir belirtisi olmuştur. Buna bağlı olarak, daimi sefer ve fetihlere girişen Sultan Alâeddin Keykubad, kendisine muhalif emirleri ortadan kaldırıp, devlet içerisindeki hâkimiyetini sağladıktan sonra, ticaret yollarının güvenliğini sağlamak ve düzenleyeceği yeni seferler öncesinde güney sınırlarının güvenliğini tesis etmek için, Ermeniler üzerine sefer hazırlıkları yapmaya başlamıştır.¹²¹⁵ Bu sırada Alâeddin Keykubad, Türkiye Selçuklu Devleti ile Ermeni Krallığı arasında tampon bir bölge konumunda olan ve Kyr Vard adlı bir Rum'un elinde olan Alâiye Kalesi'ni fethedince, iki devlet arasındaki münasebetler de bozulmuştur.¹²¹⁶ Nitekim,

¹²¹⁰ Layazzo, Orta Çağ'da ticaret yollarının Akdeniz'e ulaştığı kenttir. Bu ticaret yolu Anadolu'dan, İran'a, Orta Asya'ya ve Çin'e kadar uzanıyordu. Daha fazla bilgi için bkz. Kaşgarlı, *Kilikya Tabi Ermeni Baronluğu Tarihi*, s. 114-115.

¹²¹¹ Tekindağ, "Alaeddin Keykubad ve Halefleri Zamanında Selçuklu-Küçük Ermenistan Hudutları", s.31.

¹²¹² Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 31.

¹²¹³ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 252.

¹²¹⁴ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 146.

¹²¹⁵ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 363.

¹²¹⁶ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 31.

uluslararası ticaret bakımından oldukça önemli olan Antalya Limanı'ndan sonra Alâiye Limanı da Türkiye Selçuklu Devleti'nin hâkimiyetine girmiş ve böylece Ermenilerin bölgedeki ekonomik ve siyasi faaliyetleri büyük oranda sekteye uğramıştır.¹²¹⁷

Uluslararası ticaret kavşağında bulunan Ermeni Krallığı ile ilgili asıl sorun ise bu bölgede ticaret yapan tüccarların saldırıya maruz kalmaları ve bu sıkıntıyı Sultan Alâeddin Keykubad'a iletmeleriyle ortaya çıkmıştır. İbn Bibi, bu hususta eserinde özetle şunları rivayet etmiştir: “*Sultan Alâeddin Keykubad, Kayseri’de Divanı Mezalim’de halkın sorunlarını dinlediği sırada, huzuruna bir grup tacir girdi ve tacirlerden birisi Sultan’a, ben Halep tarafından buraya gelmek için yola çıktım. Leon’un ülkesine girince korkusuz haydutlar neyim var neyim yok hepsini zorla elimden aldılar. Düştüğüm yoksulluktan aydınlık günüm karanlık geceye döndü. Bahtımın gözü şaşı oldu. Eğer Hristiyanlar bu dergâhtan korkmazlarsa, ben bu zulmün açtığı yaraya, hangi sultanın dergâhında şifa arayacağım?*”¹²¹⁸ Tacir sözünü bitirir bitirmez başka bir tacir söz alarak Sultan’a: “*ben Antalya sakinlerindenim. Bütün yaşamım boyunca biriktirip korumak için büyük çaba harcadığım mallarımı gemiye koyup Mısır yoluna düştüm. Halkın yanında kadir kıymetimin daha da artacağı inancıyla kendimi tehlikeye attım.*”¹²¹⁹ diyerek Frenklerin deniz tarafından kendilerine saldırdığını ve daha sonra Frenkler tarafından esir edildiklerini söylemiştir. Kendisinin de bir çaresini bulup, huzuruna geldiğini bildirmiştir. Sultan Alâeddin Keykubad, tüccarların bu serzenişlerinden sonra, Ermenilerin tüccarlara yaptığı bu eziyetlere hiddetlenmiş ve zarara uğrayan tüccarların zararlarının devlet hazinesinden karşılanmasını istemiştir.¹²²⁰ Sultan, divanda bulunan devlet erkanına da o dönemde meşhur bir söz olan: “*Rum’u ezmezsen, ezer*”¹²²¹ sözünü söyleyip, Ermenistan’daki bütün kaleleri fethetmeleri için, Çaşnigir Mübarizeddin Çavlı ve Emir Komnenos Mavrozomes’i Çukurova bölgesine, Emir Mübarizeddin Ertokuş’u

¹²¹⁷ Ersan, *Selçuklular Zamanında Anadolu’da Ermeniler*, s. 177.

¹²¹⁸ İbn Bibi, *El-Evâmirü’l-Alâiyye*, s. 318.

¹²¹⁹ İbn Bibi, *El-Evâmirü’l-Alâiyye*, s. 318.

¹²²⁰ İbn Bibi, *El-Evâmirü’l-Alâiyye*, s. 318.

¹²²¹ İbn Bibi, *El-Evâmirü’l-Alâiyye*, s. 343.

da Frenklerin Akdeniz'den Ermenilere yapabileceği yardımları engellemesi için Akdeniz sahillerine göndermiştir.¹²²²

Batılı ve Ermeni tarihçiler ise, Alâeddin Keykubad'ın Ermeniler üzerine düzenlediği seferin nedeni hususunda, İbn Bibi'nin kaydettiği konulara değinmemişlerdir. Onlara göre, Antakya Haçlı Prinkepsi IV. Bohemond, Kilikya Ermeni Krallığı ile olan veraset meselesinden dolayı, Sultan Alâeddin Keykubad'la ittifak yapmış ve bunun üzerine Alâeddin Keykubad da Ermeniler üzerine sefer düzenlemiştir.¹²²³

Mehmet Ersan da İbn Bibi'nin verdiği bilgilerin aksine, Ermenilerin ülkelerindeki ticareti geliştirmek için Venedikli ve Cenevizli tüccarlara ekonomik ayrıcalıklar verdiğini, dolayısıyla Ermenilerin bilinçli olarak ticareti baltalayacak davranışlarda bulunmalarının zor bir ihtimal olduğunu ifade etmektedir.¹²²⁴ Yine Mehmet Ersan, Ermeni tarihçi Simbat'ın: “*Leon, Kılıçarslan oğullarını çok tazyik ederek onların elinden bazı kaleleri aldı. Memleketlerini tahribata uğrattı; Müslümanları daima esaret altına aldı ve onların memleketlerini yağma etti.*”¹²²⁵ Rivayetine dayanarak, Alâeddin Keykubad'ın Ermeniler üzerine sefer düzenlemesinde; II.Leon'un Alâeddin Keykubad'ın kardeşiyle girdiği taht mücadelesinde Alâeddin Keykubad'ı yalnız bırakması ve Ermenilerin yapılan anlaşmalara uymamaları gibi sebeplerin olduğunu belirtir.¹²²⁶

Öte yandan Ermeni Krallığı, bu esnada bulunduğu ahvaldan dolayı siyasi bir kaos içerisindeydi. Bu durum da Ermeniler üzerine sefer hazırlığında olan Alâeddin Keykubad'a uygun bir ortam sağlamıştır. Zira, o dönem Ermeni Kralı II. Leon vefat etmiş ve II. Leon'un erkek çocuğu olmadığı için Ermeni tahtına kızı Isabelle çıkmıştır.¹²²⁷ Daha sonra Kraliçe Isabelle, Ermeni adetlerine göre hareket etmesi, Ermeni mezhebini kabul etmesi ve Ermenilerin hakkına riayet etmesi karşılığında Antakya Haçlı Prinkepsi IV. Bohemond'un oğlu Phillippe ile evlenmiştir. Ancak, Isabelle ile evlendikten sonra Ermenilere verdiği sözleri yerine getirmeyen Phillippe,

¹²²² İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 343.

¹²²³ Ersan, *Selçuklular Zamanında Anadolu'da Ermeniler*, s. 177.

¹²²⁴ Ersan, *Selçuklular Zamanında Anadolu'da Ermeniler*, s. 178.

¹²²⁵ Gundstap Simbat, *Başkumandan Simbat Vekayinamesi*, s. 67.

¹²²⁶ Ersan, *Selçuklular Zamanında Anadolu'da Ermeniler*, s. 179.

¹²²⁷ Müverrih Vardan, *Türk Fütuhâtı Tarihi*, s. 221; Gundstap Simbat, *Başkumandan Simbat Vekayinamesi*, s. 82.

bununla da yetinmeyip, hem Ermenileri yönetimden uzaklaştırmış hem de Ermeni hazinesini babasının memleketi Antakya'ya göndermiştir.¹²²⁸ Ermeniler de Frenklerin ülkelerini tamamen işgal edeceklerinden korktukları için, Antakya Haçlı Prinkepsi IV. Bohemond'un oğlu Phillippe'ye karşı ayaklanmışlar ve sonrasında onu hapsedmişlerdir.¹²²⁹ Oğlunun Ermeniler tarafından hapsedildiğini öğrenen Antakya Haçlı Prinkepsi IV. Bohemond, bu hadiseden sonra Ermenilere haber göndererek, oğlunun serbest bırakılmasını ve ardından da Ermeni tahtına çıkarılmasını istemiştir. Ancak Ermeniler, Antakya Haçlı Prinkepsi IV. Bohemond'un bu onur kırıcı isteğini kabul etmemişlerdir. Bunun üzerine IV. Bohemond, Ermeniler üzerine bir harekât düzenlemeye karar vermiş ve düzenleyeceği sefer için papadan izin istemiştir.¹²³⁰ Fakat Papa, Antakya Haçlı Prinkepsi IV. Bohemond'un bu isteğini kabul etmeyip, ona: *"Ermeniler bizim dinimize mensup bir millettir; onun için bunlara saldırmak kesinlikle dinen caiz değildir"*¹²³¹ diye bir cevap vermiştir. Ancak, ne pahasına olursa olsun bu seferi düzenlemek isteyen IV. Bohemond, Papa'nın emrine karşı gelerek, Ermeniler üzerine düzenlemek istediği sefer için, Türkiye Selçuklu sultanı Alâeddin Keykubad'la ittifak kurmak istemiştir.¹²³²

Diğer taraftan Ermeniler, IV. Bohemond ile Alâeddin Keykubad arasında kurulması muhtemel bir ittifaka karşı, Halep atabeği Atabeg Şehabüddin'den ve Kıbrıs Latinlerinden yardım istemişlerdir. Bunun üzerine Halep atabeği Şehabüddin ve Kıbrıs Latinleri, Ermenilerin ittifak teklifini kabul edip, Ermenilere silah ve asker yardımında bulunmuşlardır.¹²³³ Kurulan bu ittifaklar neticesinde de 1225 yılında, bir tarafta Türkiye Selçuklu Devleti ve Antakya Prinkepsliği, diğer tarafta da Ermeniler, Kıbrıs Latinleri ve Halep hükümdarı olmak üzere ittifaklar ve savaşlar başlamıştır.¹²³⁴

Sultan Alâeddin Keykubad, Antakya Haçlı prinkepsi IV. Bohemond'un ittifak teklifini kabul ettikten sonra, sefer için Emir Mübarizeddin Çavlı ve Emir

¹²²⁸ Müverrih Vardan, *Türk Fütuhâtı Tarihi*, s. 221.

¹²²⁹ Gundstap Simbat, *Başkumandan Simbat Vekayinamesi*, s. 82-83; Müverrih Vardan, *Türk Fütuhâtı Tarihi*, s. 222.

¹²³⁰ Kaşgarlı, *Kilikya Tabi Ermeni Baronluğu Tarihi*, s. 115-116; İbnü'l Esir, *el-Kâmil Fi't-Tarih*, cilt: 12, s. 427; Ersan, *Selçuklular Zamanında Anadolu'da Ermeniler*, s. 176.

¹²³¹ İbnü'l Esir, *el-Kâmil Fi't-Tarih*, cilt: 12, s. 427.

¹²³² İbnü'l Esir, *el-Kâmil Fi't-Tarih*, cilt: 12, s. 427.

¹²³³ İbnü'l Esir, *el-Kâmil Fi't-Tarih*, cilt: 12, s. 427.

¹²³⁴ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 364.

Kommenos'u görevlendirmiştir.¹²³⁵ Kıbrıs Latinlerinin Ermenilere yardım göndermesini engellemek için de Emir Mübarizeddin Ertokuş'u Akdeniz sahillerine göndermiştir. Sultan, Ermenilere karadan taarruz edecek Selçuklu ordusunu da iki kola ayırmıştır. Buna göre, birinci kolun başında Emir Komnenos olacak ve Larende'den hareketle Göksu vadisini takip ederek, Silifke'ye çıkacaktı. Diğer kolun başında ise Emir Mübarizeddin Çavlı olacak ve Maraş-Ceyhan üzerinden Çukurova'ya çıkacaktı.¹²³⁶

Alâeddin Keykubad'ın yaptığı plana göre hareket eden Mübarizeddin Çavlı komutasındaki Selçuklu ordusu, Ermeni hududuna girdikten sonra ilk önce Ermenilerin en sarp ve en müstahkem kalesi olan Çinçin Kalesi'nin¹²³⁷ önlerine gelmiştir.¹²³⁸ Daha sonra Mübarezeddin Çavlı, Çinçin Kalesi'nin etrafında bulunan tepelerde karargâh kurulmasını emretmiştir. Ertesi gün Selçuklu ordusu, kaleyi ok yağmuruna tutup, kale halkını zor durumda bırakmıştır. Selçuklu ordusunun taarruzlarına daha fazla dayanamayacağını anlayan kale halkı, Ermeni kraliçesi Isabelle'yi oğlu Hetum'la zorla evlendiren¹²³⁹ ve böylece Ermeni Krallığı'nda Hetum Hanedanını tesis eden Baron Konstantin Pali'ye zor durumda olduklarını bildiren bir mektup yazmıştır.¹²⁴⁰

Ermenilerden gelen haberler üzerine Çinçin Kalesi'nin muhasara altında olduğunu öğrenen Baron Konstantin ise Frenklere haber gönderip, onlardan yardım istemiştir.¹²⁴¹ Ayrıca, Konstantin'in oğlu Hetum da Silifke'deki Hospitalier ve Tempelier şövalyelerinden yardım talep etmiştir. Frenkler, Konstantin ve oğlu Hetum'un bu çağrısını, birkaç Ermeni kalesinin ve Silifke'nin kendilerine verilmesi

¹²³⁵ Ersan, *Selçuklular Zamanında Anadolu'da Ermeniler*, s. 180.

¹²³⁶ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 348.

¹²³⁷ Çinçin, Kahramanmaraş İli Andırın İlçesinin Geben kasabası ile Göksun'un Değirmendere Kasabası arasında bulunan ve Çamurlu Köyü'ne yakın olan bir bölgeye verilen isimdir. Günümüzde de "Çinçin Boğazı" olarak adlandırılan bir geçidin adıdır. Ancak günümüzde burada bir kale kalıntısı bulunmamaktadır. Bu kale ile alakalı olarak İbn Bibi eserinde şu mısraları kaydetmiştir: "Üzerinde Simurg'un (Zümrüd-i anka kuşu) yuva yaptığı Çinçin adında yüksek ve sağlam kale Onun üzerinde, bakıldığı zaman ayın yüksekliğiyle farkı anlaşılmayan bir dağ vardı. Her yanı granit taşı ve kayaydı. Oranın yolu düşünce için bile çok dardı. Önünde güzellikte ve renkte göğü geride bırakan yemyeşil bir otlak vardı. Ortasında ise helal edilmiş şaraba benzeyen berrak bir su akıyordu". Bkz. İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 346.

¹²³⁸ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 478.

¹²³⁹ Gundstap Simbat, *Başkumandan Simbat Vekayinamesi*, s. 84.

¹²⁴⁰ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 348.

¹²⁴¹ Bedirhan, *Ortaçağ Tarihi*, s. 295.

koşuluyla kabul etmişlerdir.¹²⁴² Öte yandan Selçuklu ordusu, Frenklerin Ermeni kuvvetleriyle birleştiğini görünce, Çiçin Kalesi'nin etrafındaki kayalıklardan aşağıya inip, ovada bulunan Ermeni ve Frenklerle karşılaşmıştır.¹²⁴³ Daha sonra Mübarezeddin Çavlı, Selçuklu öncü birliklerini düşman ordularının üzerine göndererek, savaşı başlatmıştır.¹²⁴⁴ Yapılan savaşta, Ermeniler ve Frenkler ağır bir yenilgi alarak, arkalarında büyük miktarda esir ve değerli ganimetler bırakmışlardır. Selçuklu kuvvetleri de elde ettikleri esir ve ganimetlerle birlikte karargâhlarına geri dönmüşlerdir.¹²⁴⁵

Savaşın en sıcak anlarını Çiçin Kalesi'nin surlarından izleyen kale halkı, bu taarruzlara daha fazla karşı koyamayacaklarını anlayınca, aralarından seçtikleri bir kişiyi Mübarizeddin Çavlı'nın yanına göndermeye karar vermiştir.¹²⁴⁶ Ertesi sabah kaleden çıkan bir papaz, Mübarizeddin Çavlı'nın huzurunda yeri öperek, Mübarizeddin Çavlı'dan kendilerini affetmesini istemiştir. Mübarizeddin Çavlı, papazın bu isteğini kalenin içindeki özel eşyalar hariç, her şeyin kalede bırakılması koşuluyla kabul etmiş ve affedildiklerine dair bir ahitnameyi papaza vermiştir.¹²⁴⁷ Papaz kaleye gelip, Mübarizeddin Çavlı'nın yazdığı aman vesikasını kale halkına okuduktan sonra da Çiçin Kalesi boşaltılmıştır. Bunun üzerine Selçuklu kuvvetleri kaleye girip, saltanat sancağını kalenin burçlarına asmışlardır.¹²⁴⁸

Emir Mübarezeddin Çavlı, Çiçin Kalesi'nin fethi tamamlandıktan sonra, Çiçin Kalesi'nin fethedildiğini ve bölgede fethedilecek yeni kaleler için bolca mühimmata ihtiyaçları olduğunu bildiren bir mektubu, ulakla Sultan Alâeddin Keykubad'a göndereceği esnada, Ermeni kralının elçisi, Emir Mübarezeddin Çavlı'nın huzuruna gelmiş ve ona: *“eğer bize günahımız derecesinde azap edecekseniz vurduğunuz darbeler yeterlidir. Uzun sözün kısası her sene bin süvari ve beş yüz çarkçıyı harp hizmetine gönderelim, kesilecek sikkeyi sultanın lakabıyla şereflendirelim, haracı iki misline çıkaralım”* demiştir.¹²⁴⁹ Bunun üzerine Emir

¹²⁴² Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 366.

¹²⁴³ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 348.

¹²⁴⁴ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 482.

¹²⁴⁵ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 348.

¹²⁴⁶ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 484.

¹²⁴⁷ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 348; Bedirhan, *Ortaçağ Tarihi*, s. 295.

¹²⁴⁸ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 348.

¹²⁴⁹ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 348.

Mübarezeddin Çavlı, yola çıkmak üzere olan haberciye Ermeni kralının aman mektubunu da verip, elçiyi saltanat makamına göndermiştir.¹²⁵⁰ Emir Mübarezeddin Çavlı, Alâeddin Keykubad'a gönderdiği habercinin geri dönüşüne kadar, Ermeni Krallığı'na ait otuz kaleyi daha fethederek, bu kalelere muhafızlar tayin etmiştir. Daha sonra bir mektup daha yazarak, bulunduğu bölgedeki bütün Ermeni kalelerinin fethedildiğini, Alâeddin Keykubad'a bildirmiştir.¹²⁵¹

Sultan Alâeddin Keykubad, Emir Mübarezeddin Çavlı'nın gönderdiği fetihnameyi ve Ermeni kralının aman mektubunu alınca, Ermeni kralını affettiğini içeren bir aman vesikası ile Emir Mübarezeddin Çavlı ve Emir Komnenos'un başarılarını öven bir fermanı, Emir Mübarezeddin Çavlı'ya göndermiştir.¹²⁵² Sultan gönderdiği fermanla; zarara uğratılan tüccarların mallarının geri verilmesini, Ermeni kalelerinin ve Ermeni vilayetinin yönetiminin Emir Kameddin Lala'ya¹²⁵³ verilmesini, askerlerin evlerine dönmelerini ve Emir Mübarezeddin Çavlı ile Emir Komnenos'un huzuruna gelmelerini emretmiştir. Fermanı alan Emir Mübarezeddin Çavlı ve Emir Komnenos da Sultan'ın emirlerini yerine getirdikten sonra saltanat makamına doğru yola çıkmışlardır.¹²⁵⁴

Öte yandan, Alâeddin Keykubad tarafından Akdeniz sahillerinde görevlendirilen Mübarizeddin Ertokuş, Antalya sahillerinden hareket edip; Manavgat, Aydos (Ereğli), Silifke ve Anamur başta olmak üzere kırk tane Ermeni kalesini fethetmiştir.¹²⁵⁵ Mübarizeddin Ertokuş, fethettiği bu kalelere naipler ve komutanlar tayin ettikten sonra, Alâeddin Keykubad'a bir mektup gönderip, ona sahil şeridindeki Ermeni kalelerini fethettiğini ve izni olursa Frenklerin hâkimiyetindeki Kıbrıs Adası'na sefer yapmak istediğini bildirmiştir.¹²⁵⁶ Ancak Sultan Alâeddin Keykubad, Kıbrıs üzerine şimdilik bir sefer yapılmasına karşı

¹²⁵⁰ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 486.

¹²⁵¹ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 348.

¹²⁵² Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 487.

¹²⁵³ Emir Kameddin Lala, Selçuklu kaynaklarında dirayetli bir devlet adamı olarak geçmektedir. Bu devlet adamı Elbistan valiliği dışında Karaman bölgesinde on iki yıl boyunca valilik yapmış ve bu uzun görevinden ötürü bu bölge Kameddin ili adıyla anılmıştır. Bununla birlikte Karamanoğullarının atası olarak gösterilmeye çalışılan Emir Kameddin Lala, Melik'ül Ermen lakabını almıştır. Yine Selçuklu kaynaklarında Kameddin Lala ve Kameddin Hadım isimleri geçmekte ve bu isimlerinde Emir Kameddin Lala olduğu bilinmektedir. Daha fazla bilgi için bkz. İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 353; Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 345-346, 406,519.

¹²⁵⁴ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 350.

¹²⁵⁵ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 352.

¹²⁵⁶ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 489.

çıkıştır. ¹²⁵⁷ Sultan, tacirlerin zarara uğratılan mallarının bütünüyle ödenmesini ve fethedilen kalelerin eksikliklerinin tamamlanmasını istedikten sonra da Mübarizeddin Ertokuş'un Kayseri'ye dönmesini emretmiştir. ¹²⁵⁸

Alâeddin Keykubad'ın Ermeniler üzerine düzenlediği seferin tarihi hususunda İbn Bibi herhangi bir tarih vermezken, Ebû'l Ferec bu seferin 1225 yılı olayları esnasında gerçekleştiğini rivayet etmektedir. ¹²⁵⁹ Yine İbnü'l Esir, Türkiye Selçuklu Devleti'nin 1225 senesinde Ermeni kalelerinden dört tanesini fethettiğini, ancak kış şartlarından dolayı Selçuklu ordusunun bu bölgeden geri çekildiğini kaydetmektedir. ¹²⁶⁰ Münecimbaşı da Ermeni seferinin 1227-1228 senesinde yapıldığını rivayet etmektedir. ¹²⁶¹ Anonim Selçukname'de ise Alâeddin Keykubad'ın 1226 senesinde Ermeni ülkesini ele geçirdiği ve buraların yönetimini Esvapçıbaşı Aksungur'a verdiği nakledilmektedir. ¹²⁶²

Ermeniler, 1225 yılında yaşadıkları bu hezimet neticesinde; ihtiyaç ve talep olunması halinde bin süvari ve beş yüz çarkçıyı Türkiye Selçuklu Devleti'nin emrine vermeyi, ¹²⁶³ 1218 yılında Sultan İzzeddin Keykavus döneminde yapılan anlaşmayla Selçuklulara verdikleri yirmi bin dinarlık haracı kırk bin dinara çıkarmayı, hutbe ile sikkeyi Selçuklu sultanı adına okutup kestirmeyi ve başkentleri Sis'te (Kozan) bulunan camilerde ezan okutulmasını kabul etmişlerdir. ¹²⁶⁴ Selçuklu kuvvetleri Ermeni Krallığı'na ilk defa bu kadar büyük bir darbe vurarak, Ermeni Krallığı'nın İskenderun Körfezi'nden Alâiye'ye kadar devam eden sınırlarını daraltmıştır. ¹²⁶⁵ Nitekim bu sefer sonucunda, Kız Kalesi (Korkykos) ve Ayas dışında kalan bütün Ermeni kaleleri Selçukluların eline geçmiştir. ¹²⁶⁶ Ancak, Frenklerin Ermenilere destek vermesinden dolayı Tarsus, Adana ve Misis (Yakapınar) gibi şehirler,

¹²⁵⁷ Alâeddin Keykubad, o sırada Selçuklu donanmasının Kırım seferi için Karadeniz'de bulunmasını ve Haçlıların Akdeniz'de güçlü bir konumda olduğunu göz önünde bulundurarak, Mübarizeddin Ertokuş'un bu talebini kabul etmemiştir. Bkz. Turan, *Selçuklular ve İslamiyet*, s. 149; Turan, "Orta Çağlarda Türkiye Kıbrıs Münasebetleri", s. 217.

¹²⁵⁸ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 352; Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 489.

¹²⁵⁹ Ebû'l Ferec, *Ebû'l Ferec Tarihi*, s. 506.

¹²⁶⁰ İbnü'l Esir, *el-Kâmil Fi't-Tarih*, cilt: 12, s. 427.

¹²⁶¹ Münecimbaşı, *Camiu'd Düvel*, s. 68.

¹²⁶² Anonim Selçukname, *Anadolu Selçuklu Tarihi*, s. 28.

¹²⁶³ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 367.

¹²⁶⁴ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 487.

¹²⁶⁵ Tekindağ, "Alaeddin Keykubad ve Halefleri Zamanında Selçuklu-Küçük Ermenistan Hududları", s. 30-31.

¹²⁶⁶ Kaşgarlı, *Kilikya Tabi Ermeni Baronluğu Tarihi*, s. 117-118.

Ermenilerin hâkimiyetinde kalmaya devam etmiştir. Sultan Alâeddin Keykubad, kazandığı bu zaferden sonra, melikliği döneminde kendisini zor duruma düşüren Ermenilerden hem intikamını almış hem de olası bir Moğol taarruzu esnasında Ermeni krallığından gelebilecek saldırıların önüne geçmiştir.¹²⁶⁷ Ayrıca Sultan, Anadolu-Suriye arasında gittikçe önem kazanan büyük kervan yolunun da emniyetini sağlayarak, ticaret yollarının güvenliğini tesis etmiştir. Yine Sultan Alâeddin Keykubad bu zafer neticesinde, Ermenilerden aldığı bölgelere Türkmen boylarını iskân ederek, bu bölgenin Türkleşmesini sağlamıştır.¹²⁶⁸

4.2. Trabzon Rum İmparatorluğu ile Olan Siyasi İlişkiler

Türkler, XI. yüzyılın başlarından itibaren Anadolu'da hâkimiyet kurmaya başlayınca, Bizans İmparatorluğu'nun Anadolu'daki siyasi hâkimiyeti son bulmuş ve bunun sonucunda merkezi otoritesini kaybeden Bizans İmparatorluğu, yönetimde feodalleşme sürecine girmiştir. Bu durumdan faydalanan Bizans'ın aristokrat aileleri de Anadolu'nun birçok bölgesinde kendi hâkimiyetlerini tesis etmişlerdir. Bu aristokrat ailelerden olan Gabras Hanedanı da Trabzon ve çevresinde feodal bir yönetim kurmuştur.¹²⁶⁹ Daha sonraki dönemlerde ise I. Andronikos Komnenos'un (1183-1185)¹²⁷⁰ torunları Alekxisos (1204-1222) ile David, İstanbul'da baş gösteren karışıklıklardan dolayı, akrabaları olan Gürcü prensesi Tamara'nın¹²⁷¹ yanına gönderilmişlerdir.¹²⁷² İki kardeş, 1204 yılında İstanbul'un Latinler tarafından işgal edilmesiyle de Gürcü kraliçesi Tamara'nın desteğini alarak, Gabras ailesinin

¹²⁶⁷ Ersan, *Selçuklular Zamanında Anadolu'da Ermeniler*, s. 181.

¹²⁶⁸ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 367; Bedirhan, *Ortaçağ Tarihi*, s. 295.

¹²⁶⁹ Keçiş, "Trabzon Rum İmparatorluğunun Kuruluşunda Çevreyle Olan İlişkileri", s. 143-144.

¹²⁷⁰ I. Andronikos Komnenos, Bizans tahtında sadece iki yıl kalmasına rağmen Bizans tarihinin en mühim imparatorlarından. Nitekim iki yıllık iktidarında Bizans devlet teşkilatına yeniden çeki düzen vermek için yaptığı yenilikler, devlet yönetiminde olumlu bir düzelmeye sebep olmuş ve birçok sorunu ortadan kaldırmıştır. Bununla beraber yenilikleri icra ederken uyguladığı şiddet yöntemi ve daha önce sahip oldukları imtiyazlarını kaybeden Bizans aristokrasisinin muhalefeti, onun yönetimine karşı bir tepkinin oluşmasına neden olmuş ve İstanbul'da çıkan bir ayaklanma sonucunda da tahtını ve hayatını kaybetmiştir. Daha fazla bilgi için bkz. Ayönü, "Bizans İmparatoru I. Andronikos Komnenos'un Hayatı", s. 107-126.

¹²⁷¹ Gürcistan tarihinin en başarılı kraliçesi olarak bilinmektedir. 1184-1213 yılları arasında Gürcü kraliçesi olarak hüküm süren Tamara, kendisinden sonra Gürcü kraliçesi olacak olan Rosudan'ın annesi, Türkiye Selçuklu sultanlarından II. Gıyâseddin Keyhüsrev'in eşi Tamara Hatun'un da anneannesidir.

¹²⁷² Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, III, s. 111.

hâkimiyetindeki Trabzon ve çevresinde, Trabzon Rum İmparatorluğu'nu kurmuştur.¹²⁷³

Bizans'ın Komnenos hanedanına mensup bu kardeşlerden David, 1214 yılında Sinop ve Ereğli'yi alarak, Trabzon Rum İmparatorluğu'nun sınırlarını Sakarya'ya kadar genişletmiştir.¹²⁷⁴ Ancak bu durum, Türkiye Selçuklu Devleti'nin Karadeniz sahiliyle olan bağlantısının kesilmesine ve bunun neticesinde kuzeyden işgal edilme riskini ortaya çıkarmıştır.¹²⁷⁵ Türkiye Selçuklu hükümdarı I. İzzeddin Keykavus da bu tehlikeyi ortadan kaldırmak için, 1214 yılında Sinop üzerine sefer düzenlemiş ve burayı kuşatma altına almıştır.¹²⁷⁶ Bu sırada Trabzon Rum İmparatoru Aleksisos, Trabzon dışında bir yerde av yaparken Selçuklu askerleri tarafından esir edilmiştir. Fakat Aleksisos, Türkiye Selçuklu Devleti'nin yüksek hâkimiyetini tanıyan bir anlaşmayı imzalayınca,¹²⁷⁷ İzzeddin Keykavus tarafından tekrar Trabzon Rum tahtına çıkarılmıştır.¹²⁷⁸ Böylece Trabzon Rum İmparatorluğu, bu tarihten itibaren Türkiye Selçuklu Devleti'ne tabii bir devlet konumuna gelmiş ve iki ülke arasındaki siyasi ilişkiler 1223 yılına kadar sorunsuz bir şekilde devam etmiştir.¹²⁷⁹

Moğolların 1223 yılında Suğdak'ı istila etmesi ile meydana gelen hadiselerin bir neticesi olarak, Türkiye Selçuklu Devleti ile Trabzon Rum İmparatorluğu arasında devam eden iyi ilişkiler gerginleşmiştir.¹²⁸⁰ Zira, Moğolların 1223 yılında Suğdak'tan geri çekilmesinden sonra, Trabzon Rumlarının Suğdak'a yerleşme çabalarını ve Karadeniz'de ticaret yapan Kıpçak, Rus ve Bulgar tüccarlarının Karadeniz'de saldırıya uğramalarını siyasi ve ticari çıkarları için uygun bulmayan Sultan Alâeddin Keykubad, vassalı olan Trabzon Rum Devleti'nin Suğdak'a hâkim olmasını engellemek ve Karadeniz ticaret yolunun güvenliğini sağlamak amacıyla 1223 yılında Hüsameddin Çoban komutasındaki Selçuklu kuvvetlerini Suğdak'a

¹²⁷³ George Akropolites, *Vekayinâme*, s. 75.

¹²⁷⁴ İbrahim Tellioğlu, *Trabzon Rum Devleti (1204-1461)*, Serander Yayınları, Trabzon 2009, s. 33; George Akropolites, *Vekayinâme*, s. 75.

¹²⁷⁵ Murat Keçiş, *Trabzon Rum İmparatorluğu ve Türkler (1204-1404)*, TTK Yayınları, Ankara 2013, s. 25.

¹²⁷⁶ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 306.

¹²⁷⁷ Tellioğlu, *Trabzon Rum Devleti*, s. 34.

¹²⁷⁸ Keçiş, *Trabzon Rum İmparatorluğu ve Türkler*, s. 33.

¹²⁷⁹ Ayönü, *Selçuklular ve Bizans*, s. 229; Kılıç, "Yükselme Devri Selçuklu-Bizans İlişkileri", s. 624; Keçiş, "Trabzon Rum İmparatorluğunun Kuruluşunda Çevreyle Olan İlişkileri" s. 144.

¹²⁸⁰ Keçiş, *Trabzon Rum İmparatorluğu ve Türkler*, s. 44.

sevk ederek, burayı Selçuklu hâkimiyetine katmıştır.¹²⁸¹ Böylece, Sinop'tan sonra Suğdak'ı da kaybederek, Karadeniz'deki siyasi ve askeri hâkimiyetini Türkiye Selçuklu Devleti'ne kaptıran Trabzon Rum Devleti ile Karadeniz'deki hâkimiyetini devam ettirmek isteyen Türkiye Selçuklu Devleti arasında, 1223 yılından itibaren mücadeleler ve savaşlar başlamıştır.¹²⁸²

Bu iki devlet arasında 1223 yılından itibaren başlayan savaşlar ve mücadeleler hakkında devrin ana kaynağı İbni Bibi herhangi bir bilgi vermezken, İbnü'l Esir konuyla alakalı özetle şunları kaydetmektedir: *“1223 yılında Moğollar, Kıpçak bölgesine girmiş ve Suğdak'ı istila etmişti. Bu istila neticesinde Suğdaklıların bir kısmı Türkiye Selçuklu Devletine sığınırken bir kısmı da Rusya içlerine kaçmıştı. Moğollar daha sonra Suğdak'tan çekilerek Rusya içlerine doğru harekete geçmişti. Ruslar ve Kıpçaklar, Moğolların ilerleyişini durdurmak için Moğollara karşı koymuş ancak Moğollar karşısında ağır bir yenilgi almışlardı.”*¹²⁸³ Bu yenilgi sonucunda Kıpçak halkının bir kısmı dağlara kaçmış, Rusların önde gelen tüccarları da mallarını ve değerli eşyalarını gemilere yükleyip İslam ülkesine doğru yola çıkmışlardı.”¹²⁸⁴ Geminin denize açılmasından sonra tüccarların yaşadıklarını da İbnü'l Esir şöyle kaydetmektedir: *“Bu gemiler varmak istedikleri limana yanaştıkları bir sırada gemilerinden birisi yarılmış ve bu gemi, içindeki insanlar hariç, her şeyiyle batıp gitmiş, yok olmuştu. O sıralarda uygulanan bir âdete göre; limana yakın bir yerde batan gemi o ülkenin sultanına ait oluyordu. Bunun için bölgenin hükümdarı bu gemiden çok mal elde etmişti. Diğer gemiler ise sağ salim kurtularak sahile yanaşmışlardı.”*¹²⁸⁵ İbnü'l Esir, batan bu geminin hangi limana sığındığını ve geminin sığındığı ülkenin hükümdarının adını vermezken; 1286 Yusuf Ayönü, geminin sığındığı yerin büyük bir ihtimalle Suğdak Limanı'nın karşısında bulunan Sinop Limanı olduğunu ifade etmektedir.¹²⁸⁷ Ayrıca İbnü'l Esir, naklettiği bu olay

¹²⁸¹ İbnü'l Esir, *el-Kâmil Fi't-Tarih*, cilt: 12, s. 347; İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 347.

¹²⁸² Ayönü, *Selçuklular ve Bizans*, s. 238; Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 379.

¹²⁸³ Batılı kaynaklar Türkiye Selçuklu Devleti ile Trabzon Rum İmparatorluğu arasındaki münasebetlerin bozulmasına neden olan bu olayı naklederken Moğolların Suğdak'ı istila ettiklerine dair hiçbir bilgi vermemektedir. Daha detaylı için bkz. Ayönü, *Selçuklular ve Bizans*, s. 239-240.

¹²⁸⁴ İbnü'l Esir, *el-Kâmil Fi't-Tarih*, cilt: 12, s. 347.

¹²⁸⁵ İbnü'l Esir, *el-Kâmil Fi't-Tarih*, cilt: 12, s. 347.

¹²⁸⁶ İbnü'l Esir, *el-Kâmil Fi't-Tarih*, cilt: 12, s. 347.

¹²⁸⁷ Ayönü, *Selçuklular ve Bizans*, s. 239.

neticesinde Türkiye Selçuklu Devleti ile Trabzon Rum Devleti arasındaki münasebetlerin bozulduğuna dair herhangi bir bilgi de vermemektedir.¹²⁸⁸

Konu hakkında bilgi veren Trabzon Rum kaynakları ise İbnü'l Esir'in bahsettiği bu geminin, Cherson (Kırım)'dan Trabzon Rum Devleti'ne verilmesi gereken vergiyi getirmek için yola çıktığını, ancak aniden çıkan fırtınadan dolayı Sinop Limanı'na sığındığını, Sinop'un Selçuklu valisi Hetum'un¹²⁸⁹ da gemiye saldırarak yağmaladığını ve Andonikos'un (1222-1235) komutanlarından bazılarını esir aldığını rivayet etmektedirler.¹²⁹⁰ Ayrıca, Hetum'un gemiye saldırması üzerine, Andronikos Gidos'un emrindeki kuvvetler Sinop sahillerini yağmalamışlar; ardından da Selçuklu gemilerine el koyarak, sağ kalan gemi mürettebatlarını esir almışlardır.¹²⁹¹ Bunun üzerine Selçukluların Sinop valisi Hetum, esir alınan gemi mürettebatlarını kurtarmak için, Trabzon Rumlarının komutanına elçilik heyeti göndermiştir. Hetum, iki taraf arasında yapılan müzakerelerden sonra batan geminin içindeki malları ve alınan esirleri Trabzon Rumlarına geri vermiştir. Trabzon Rumlarının komutanı da bunun karşılığında, aldığı esirleri Hetum'a iade etmiştir. Ancak, Rum komutanının Selçuklulardan aldığı ganimetleri geri vermemesi, iki devlet arasındaki siyasi münasebetleri gerginleştirmiştir.¹²⁹²

Nitekim Trabzon Rum kaynakları, Türkiye Selçuklu Devleti ile Trabzon Rum İmparatorluğu arasında yaşanan bu hadiseden sonra, bir Selçuklu melikinin¹²⁹³ Trabzon üzerine sefer hazırlığı içerisinde olduğunu kaydetmektedirler.¹²⁹⁴ Filhakika, Selçuklu ordusunun Erzincan'dan Trabzon'a doğru hareket ettiğini öğrenen Trabzon Rum imparatoru Andronikos Gidos, ordusunu toplayarak savunma tedbirleri almaya

¹²⁸⁸ İbnü'l Esir, *el-Kâmil Fi't-Tarih*, cilt: 12, s. 347.

¹²⁸⁹ I. İzzeddin Keykavus Sinop'u 1 Kasım 1214'te fethettikten sonra Hristiyan tüccarlarla iyi ilişkiler kurabileceğini düşündüğü Ermeni asıllı Hetum'u Sinop'a vali olarak atamıştır. Hetum, Alâeddin Keykubad döneminde de bu görevine devam etmiştir. Bkz. Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 306.

¹²⁹⁰ Keçiş, *Trabzon Rum İmparatorluğu ve Türkler*, s. 50.

¹²⁹¹ Tellioglu, *Trabzon Rum Devleti*, s. 43.

¹²⁹² Ayönü, *Selçuklular ve Bizans*, s. 239-240.

¹²⁹³ Kaynaklarda Trabzon seferine çıkan bu Selçuklu melikinin kim olduğuna dair net bir bilgi bulunmamaktadır. Bu melikin Erzurum meliki Mugiseddin Tuğrulşah, Alâeddin Keykubad'ın büyük oğlu II. Gıyaseddin Keyhüsrev veya Alâeddin Keykubad'ın kardeşi Koyluhisar meliki Celâeddin Keyferidun hatta Alâeddin Keykubad olabileceği görüşleri vardır. Sadece Rum tarihçi Lazaropoulos, Trabzon seferine çıkan melikin Alâeddin Keykubad'ın oğlu olduğunu kesin bir şekilde söylemektedir. Detaylı bilgi için bkz. Ayönü, *Selçuklular ve Bizans*, s. 242.

¹²⁹⁴ Keçiş, *Trabzon Rum İmparatorluğu ve Türkler*, s. 64.

başlamıştır.¹²⁹⁵ Andronikos bunun için, Selçuklu kuvvetlerinin geçiş güzergahında yer alan dar geçitlere asker yerleştirip, Borçka, Lazika¹²⁹⁶ ve Ünye'ye kadar olan bölgedeki tüm kuvvetlerini de yardıma çağırıştır. Andronikos, aldığı bu tedbirlerden sonra Selçuklu kuvvetlerinin Trabzon sınırından giriş yapacağı patika yollara tuzaklar kurarak, Selçuklu ordusuna kayıplar verdirmeye çalışmıştır.¹²⁹⁷ Selçuklu kuvvetlerinin Trabzon Kalesi'nin önüne gelmesine kadar bu stratejiyi uygulayan Andronikos, bu stratejisiyle Selçuklu ordusuna kayıplar verdirmesine rağmen, Selçuklu kuvvetlerinin Trabzon Kalesi'nin önüne kadar gelmesini engelleyememiş ve şehri savunmak için Trabzon Kalesi'ne çekilmiştir.¹²⁹⁸

Bu sırada, çarpışmayı Trabzon Kalesi'nden takip eden Trabzon halkı, Aziz Eugenios Manastırı¹²⁹⁹ önünde karargâh kuran Selçuklu ordusunun azameti karşısında büyük bir ümitsizliğe kapılarak, Chrysokephalos Kilisesi¹³⁰⁰ ve Eugenios Manastırına sığınmıştır. Trabzon Kalesi'nin sarp ve müstahkem bir kale olduğunu gören Selçuklu meliki ise Selçuklu ordusunu üç gruba ayırdıktan sonra, kaleye topyekûn taarruz edilmesini emretmiştir.¹³⁰¹ Bu taarruzlar neticesinde Trabzon Kalesi düşmek üzereyken, aniden başlayan yoğun fırtınanın etkisiyle Selçuklu askerlerinin birbiriyle olan bağlantısı kesilmiş ve birçoğu sele kapılarak boğulmuştur.¹³⁰² Selden kurtulan Selçuklu askerlerinin bir kısmı esir edilirken diğerleri de Rumlar tarafından kılıçtan geçirilmiştir. Selçuklu meliki ise Rum askerleri tarafından Maçka

¹²⁹⁵ Tellioglu, *Trabzon Rum Devleti*, s. 44.

¹²⁹⁶ Lazika (Lazca: Lazik'a, Gürcüce: Egrisi, Yunanca: Lazikē, Farsça: Lazistan, Latince: Lazika) Karadeniz'in güneydoğu kıyısında bulunan tarihsel bölge. Ayrıca Latince'de 'Lazika'; "Lazların ülkesi" manasına gelmektedir. Daha detaylı bilgi için bkz. *Lazika*, Erişim Tarihi: 21 Eylül 2018, <https://lazca.org/lazlar-tarihi/139-lazika-kralligi.html>

¹²⁹⁷ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 46.

¹²⁹⁸ Ayönü, *Selçuklular ve Bizans*, s. 242-245; Faruk Sümer, "I. Keykubad", *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt: 25, TDV Yayınları, Ankara 2003, ss. 358-359.

¹²⁹⁹ Trabzon'daki Tabakhane Deresi'nin doğusunda yer alan St. Eugenius Kilisesi, adını Hristiyan aziz Eugenius'tan almıştır. 13. veya 14. yüzyılda yapıldığı bilinen ve günümüze kadar ayakta kalmayı başaran kilise, İstanbul'un fethinden sonra camiye çevrilmiştir. Bugün ise Yeni Cuma Camii olarak ibadete açık bir şekilde hizmet vermektedir. Bkz. *St. Eugenius Kilisesi*, Erişim Tarihi: 30 Eylül 2018, <https://www.neredekal.com/st-eugenius-kilisesi/>

¹³⁰⁰ Günümüzde Trabzon'un Ortahisar ilçesinde bulunan ve Orijinal yapı ismi Panaghia Chrysokephalos olan kilise, 1461'de Trabzon'un fethine kadar hem manastır hem de kilise olarak hizmet vermiştir. Osmanlı padişahı Fatih Sultan Mehmet, Trabzon'u fethettikten sonra burayı kiliseden camiye dönüştürmüştür. Kentin en önde gelen kilisesi olarak tanımlanan yapının, Roma İmparatoru Konstantin'in (M.S. 325-364) yeğeni Hanmibalianos tarafından eski bir Roma tapınağı üzerine inşa ettirdiği bilinmektedir. Bu yapı günümüzde Büyük Fatih Camii adı altında hizmet vermektedir. Bkz. *Chrysokephalos Kilisesi*, 30 Eylül 2018, <http://www.boyutpedia.com/2194/68410/karadeniz-bolgesi>

¹³⁰¹ Ayönü, *Selçuklular ve Bizans*, s. 242-245.

¹³⁰² Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 46.

Ormanı'nda yakalanıp, Andronikos'un yanına getirilmiştir. Andronikos, esir edilen Selçuklu melikine iyi davranmış ve fidye talebinde bulunmadan onu Sultan Alâeddin Keykubad'ın yanına göndermiştir.¹³⁰³

Selçukluların 1223 yılında Trabzon üzerine yaptıkları rivayet edilen bu sefer hakkında Rum kaynaklarının aksine Türk ve İslam kaynakları herhangi bir bilgi vermemektedirler.¹³⁰⁴ İslam kaynaklarında, Selçuklu ve Trabzon Rum İmparatorluğu arasındaki mücadeleler hakkındaki en erken tarihi ise Suriyeli tarihçi İbn Nazif vermektedir. Keza İbn Nazif, 1225 yılındaki hadiseleri naklederken; Alâeddin Keykubad'ın İznik Rum imparatoru Theodoros Laskaris'e ait bazı kaleleri fethettiğini ve daha sonra Trabzon Rum imparatoru Andronikos Gidos'la yaptığı savaşı kazanıp, onu hapsedtiğini bildirmektedir.¹³⁰⁵ Ayrıca, diğer İslam kaynakları Türkiye Selçuklu Devleti'nin Trabzon Rumları üzerine düzenlediği seferin tarihi olarak, 1227-1228 yılını vermelerine rağmen, yapılan seferin Trabzon muhasarasıyla sonuçlandığına dair bir malumat vermemektedirler.¹³⁰⁶ Zira İbnü'l Esir konuyla ilgili olarak; Alâeddin Keykubad'ın Erzincan seferinde bulunduğu sırada, Trabzon Rumlarının Sinop'u işgal ettiğini öğrendiğini ve Sinop'u kurtarmak için karadan ve denizden Selçuklu kuvvetlerini Sinop'a sevk ederek, Sinop'u geri aldığını kaydetmektedir. Ancak İbnü'l Esir, Sinop üzerine düzenlenen bu seferin Trabzon'a kadar uzandığına dair herhangi bir bilgi vermemektedir.¹³⁰⁷ Yine İbn Nazif, 1227-1228 yılında düzenlenen bir seferde, Alâeddin Keykubad'ın sekiz günlük bir kuşatmadan sonra müstahkem bir kaleyi aldığını, lakin Laskaris'in bu hadisenin ardından kuvvetleriyle birlikte Alâeddin Keykubad'ın üzerine sefer düzenleyerek, onu mağlup ettiğini ve bazı askerlerini de esir aldığını rivayet etmektedir.¹³⁰⁸

Sonuç olarak; Türkiye Selçuklu Devleti tarafından Trabzon Rum İmparatorluğu üzerine düzenlenen bu seferin tarihi olarak, İslam kaynakları 1227-1228 yılını vermektedirler.¹³⁰⁹ Ancak kaynaklar incelendiğinde, bu yılda vuku bulan

¹³⁰³ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 383.

¹³⁰⁴ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 46.

¹³⁰⁵ İbn Nazif el-Hamevi, *el-Tarih el-Mansuri*, Nşr.: Ebuel-iyd Dudu, Cezayir 1981; naklen, Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 46.

¹³⁰⁶ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 46.

¹³⁰⁷ İbnü'l Esir, *el-Kâmil Fi't-Tarih*, cilt: 12, s. 442.

¹³⁰⁸ İbn Nazif el-Hamevi, *el-Tarih el-Mansuri*, Nşr.: Ebuel-iyd Dudu, Cezayir 1981; naklen, Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 46.

¹³⁰⁹ İbnü'l Esir, *el-Kâmil Fi't-Tarih*, cilt: 12, s. 440.

bir seferin Trabzon'a kadar uzandığına dair bir bilginin olmadığı görülmektedir.¹³¹⁰ Bizans ve Trabzon kaynaklarının tamamı ise, Türkiye Selçuklu Devleti'nin 1223 yılında Trabzon Rumları üzerine bir sefer yaptığını ve bu seferin Trabzon kuşatmasıyla sonuçlandığı konusunda görüş birliği içerisindeyler.¹³¹¹ Osman Turan ise batılı tarihçilerin 1223 yılında düzenlendiğini iddia ettikleri Trabzon muhasarasının, 1227-1228 yılında yapıldığını kaydetmektedir. Nitekim Osman Turan; Alâeddin Keykubad'ın Erzurum seferinde bulunduğu sırada, Trabzon Rumlarının Sinop'u işgal ettiklerini öğrenmesi üzerine, bu seferden vazgeçerek Sinop üzerine sefer düzenlediğini, Sinop'u aldıktan sonra da Sultan'ın Melik Gıyaseddin Keyhüsrev ve onun atabeyi Mübarizeddin Ertokuş'u Trabzon'a gönderdiğini ve böylece batılı kaynakların naklettiği Trabzon muhasarasının bu şekilde gerçekleştiğini ifade etmektedir.¹³¹²

Konuyla ilgili olarak Emine Uyumaz da Alâeddin Keykubad ile Trabzon Rum İmparatorluğu arasında 1223 yılında başlayan mücadelelerin, 1227-1228 yılına kadar sürdüğünü ve 1227-1228 yılında yapılan savaşta da Trabzon Rum imparatoru Aleksisos'un Alâeddin Keykubad'a karşı üstün geldiğini belirtmektedir.¹³¹³ Bizanslı tarihçi Savvides ise bu seferle ilgili bilgi veren Trabzon Rum kaynaklarının naklettiği bilgileri kabul ederek, Trabzon Rum İmparatorluğu'nun Türkiye Selçuklu Devleti'ne, 1223 yılından 1231 yılına kadar sekiz yıl boyunca haraç vermediğini ve bu tarihler arasında bölgede bağımsız bir devlet olduğunu iddia etmektedir.¹³¹⁴ Yusuf Ayönü ise Trabzon Rum imparatoru Andronikos Gidos'un, 1230 yılında yapılan Yassıçemen Savaşı'ndan önce, Harezmşah sultanı Celâleddin Harezmşah ve Erzurum hâkimi Cihanşah'ın bulunduğu ittifakta yer aldığını, ancak Trabzon imparatoru Andronikos'un bu savaşta hangi sebeple Celâleddin Harezmşah'ın ittifakında bulunduğunun bilinmediğini belirtmektedir.¹³¹⁵ Öte taraftan Sultan Alâeddin Keykubad, Trabzon Rum imparatoru I. Aleksisos'un Celâleddin

¹³¹⁰ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 47. İbn Nazif el-Hamevi, *el-Tarih el-Mansuri*, Nşr.: Ebuel-iyd Dudu, Cezayir 1981; naklen, Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 46.

¹³¹¹ Ayönü, *Selçuklular ve Bizans*, s. 241; Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 46.

¹³¹² Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 381.

¹³¹³ İbn Nazif el-Hamevi, *el-Tarih el-Mansuri*, Nşr.: Ebuel-iyd Dudu, Cezayir, 1981; naklen, Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 47.

¹³¹⁴ Savvides, *Byzantium in The Near East: Its Relations With The Seljuk Sultanate Of Rum In Asia Minor, The Armenians Of Cilicia And The Mongols, A.D. C. 1192-1237*, Selanik 1981, s.170-171; naklen, Ayönü, *Selçuklular ve Bizans*, s. 245.

¹³¹⁵ Ayönü, *Selçuklular ve Bizans*, s. 245.

Harezmşah'ın ittifakında yer almasını ve Yassıçemen Savaşı'nda savaş meydanından kaçan Harezmşah askerlerinin Trabzon Rum İmparatorluğu'na sığınmalarını gerekçe göstererek, Yassıçemen Savaşı'ndan sonra Trabzon Rum İmparatorluğu'na yeni bir anlaşma imzalatmıştır.¹³¹⁶ 1230 yılında Türkiye Selçuklu Devleti ile Trabzon Rum İmparatorluğu arasında yapılan bu anlaşmaya göre; Trabzon Rum hükümdarı, hem Alâeddin Keykubad'ın tabiiyetini kabul etmiş, hem de talep etmesi halinde Alâeddin Keykubad'a iki yüz mızraklı asker göndermeyi taahhüt etmiştir. Böylece Trabzon Rum İmparatorluğu'nun Türkiye Selçuklu Devleti'ne olan tabiyeti, 1243 yılındaki Köseadağ Savaşı'na kadar devam etmiştir.¹³¹⁷

4.3. Gürcü Krallığı ile Olan Siyasi İlişkiler

Celâleddin Harezmşah, Yassıçemen Savaşı'nda Alâeddin Keykubad tarafından ağır bir yenilgiye uğratılınca, Türkiye Selçuklu Devleti ile Moğollar arasında tampon bir devlet konumunda olan Harezmşahlar Devleti ortadan kalkmış ve bunun sonucunda da Türkiye Selçuklu Devleti ile Moğollar sınır komşusu olmuştur.¹³¹⁸ Celâleddin Harezmşah'ın Yassıçemen Savaşı'nda mağlup olduğunu öğrenen Moğollar, bu tarihten sonra Celâleddin Harezmşah'ı ortadan kaldırma bahanesiyle Anadolu hudutlarına kadar gelmişlerdir. Keza Moğollar, 1231 yılında Artukluların ve Eyyubilerin hâkimiyetinde bulunan Muradiye, Erciş, Ahlat, Bitlis, Erzen,¹³¹⁹ Diyarbakır, Silvan, Siirt, Mardin, Tanza¹³²⁰ ve Harput gibi şehirleri on beş bin kişilik az bir kuvvetle işgal edip yağmalamışlardır.¹³²¹ Ancak, bu şehirlerde hüküm süren Eyyubi ve Artuklu yönetimleri, Moğolların bu istilasına karşı koyamadıkları gibi, bu bölgede yaşayan halkı Moğollara karşı da koruyamamışlardır.¹³²² Bundan dolayı, o dönem Moğol korkusu Anadolu halkı arasında o kadar çok yayılmıştır ki bu konuyla ilgili kaynaklar ilginç bilgiler vermektedir. Mesela, bu bölgede Moğol yağması devam ederken, Moğol

¹³¹⁶ Keçiş, *Trabzon Rum İmparatorluğu ve Türkler*, s. 63.

¹³¹⁷ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 47.

¹³¹⁸ Salim Koca, "Moğol İstilâsına Karşı Sultan I. Alâeddin Keykubad'ın Güvenlik Politikası", Haz.: Selcen Koca, İsa Sarı, *Selçuklu Devri Türk Tarihinin Temel Meseleleri*, Berikan Yayınları, Ankara 2011, s. 376.

¹³¹⁹ Dilmaçoğulları Beyliği'nin başkenti olan Erzen, günümüzde Batman İli Kozluk İlçesi Oyuktaş Köyü Yeşilyurt Mezrası merkezinde yer almaktadır.

¹³²⁰ Siirt'in güneydoğusunda bulunan bir bölge.

¹³²¹ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 381; Bedirhan, *Ortaçağ Tarihi*, s. 290.

¹³²² Koca, "Moğol İstilâsına Karşı Sultan I. Alâeddin Keykubad'ın Güvenlik Politikası", s. 376.

nökerlerinden bir tanesi bir adamı yakalamış; ancak Moğol askerinin yanında silah olmadığı için adama: *"başını şuraya yere koy ve sakın hareket etme"* demiş, adam da hareket etmeden Moğol'u beklemiş, Moğol askeri de bir kılıç bulup adamı katletmiştir. Başka bir rivayete göre ise; on yedi kişi yolda bir Moğol'la karşılaşmış ve Moğol onları öldüreceğini söylemiş, içlerinden birisi de: *"bu adam bizi şu anda öldürmek istiyor; iyisi mi biz onu öldürelim ve olabilir ki öldürdükten sonra Allah bize bir kurtuluş yolu açar"* demiştir. Ancak onlar, öldürüleceklerini bilmelerine rağmen hareket etmeyince, Moğol'a karşı gelmek isteyen adam eline bir bıçak alarak, Moğol'u öldürmüş ve ancak bu şekilde kurtulabilmişlerdir.¹³²³

Moğollar, Doğu Anadolu Bölgesi'nde halka böyle bir korku ve zulüm yaşatırken, 1232 yılında Cormagon Noyan¹³²⁴ öncülüğündeki bir askeri birlikle, Sivas civarında bulunan ve Kemaleddin Ahmed bin Rahat¹³²⁵ adıyla bilinen İsfehâni Kervansarayı'na¹³²⁶ saldırmışlardır.¹³²⁷ Ardından da burada birçok insanı esir alıp, geriye kalanları da kılıçtan geçirmişlerdir.¹³²⁸ Moğolların bu ani taarruzunu öğrenen Alâeddin Keykubad, Emir Kemaleddin Kamyar'ı merkezde bulunan saltanat muhafızları ve hassa askerleriyle birlikte Sivas'a göndermiştir.¹³²⁹ Sultan Alâeddin

¹³²³ İbnü'l Esir, *el-Kâmil Fi't-Tarih*, cilt: 12, s. 464.

¹³²⁴ Moğol hükümdarları Cengiz Han ve Ögeday Han dönemlerinde Moğol ordusunda komutanlık yapan Cormagon Noyan, Ögeday Han döneminde ön plana çıkmış ve onun döneminde on yıl (1231-1241) Moğol orduları komutanlığı görevinde bulunmuştur. Moğol orduları komutanlığı yaptığı dönemlerde özellikle Harezmsahlara karşı yapılan akınları koordine eden komutan olarak öne çıkmıştır. Felç geçirdikten sonra ise onun yerine Moğol orduları komutanlığına Baycu Noyan getirilmiştir. Cormagon Noyan'ın felç geçirdikten kısa süre sonra da vefat ettiği bilinmektedir. Daha fazla bilgi için bkz. Hacı Ahmet Özdemir, *Moğolların Anadolu'yu İstilas'ında Üç Dönem*, Konya 2011, s. 68.

¹³²⁵ Kaynaklarda Kemaleddin Ahmed b. Rahat ile ilgili fazla bir bilgi bulunmamasına rağmen onun saygıdeğer, iyiliği çok olan, hayırsever ve varlıklı bir kişi olduğu bilinmektedir. İbn-i Bibi'ye göre Türkiye Selçuklu Devleti'nin ileri gelen kişilerinden birisidir. Ayrıca Kemaleddin Ahmed b. Rahat, III. Gıyaseddin Keyhüsrev'in kız kardeşi ve IV. Kılıç Arslan'ın kızı olan Selçuk Hatun'un İlhanlı hükümdarının oğluyla evlenmesi esnasında çeyiz hazırlığı ve düğün işlemleri için görevlendirilmiştir. Kemaleddin Ahmed b. Rahat'ın, Şemseddin Muhammed, Nizameddin Yusuf, İzzeddin Hüseyin, Mecidüddin Hasan, Alâeddin Ali ve Rükneddin Hattab adlarında altı oğlu vardır. Bkz. İbrahim Yasak, "Celâleddin Karatay'ın Hayatı ve Siyasi Kariyeri", (Ed. Recep Toparlı), *Şehir Defteri: Sivas'ın Hafızasında Solan Yapraklar*, İstanbul 2017, s. 216-217.

¹³²⁶ Kemaleddin Ahmed bin Rahat tarafından Sivas yakınlarında yapılan bu kervansarayın yapım yılı hakkında kaynaklarda herhangi bir bilgi yoktur.

¹³²⁷ Cahen, Alâeddin Keykubad'ın şarkta Harezmsahlarla mücadele ettiği sırada Kıbrıs Haçlılarının Alâiye Kalesi'ni geri almak için bir teşebbüste bulunarak, buraya ordu sevk ettiklerini ve Moğolların da bu durumu fırsat bilerek Sivas'ta bulunan Ribatü'l Ahmed Kervansarayına saldırdığını ifade etmektedir. Daha detaylı bilgi için bkz. Cahen, *Osmanlılardan Önce Anadolu*, s. 73.

¹³²⁸ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 411; Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 396; Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 68.

¹³²⁹ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 577.

Keykubad'ın emriyle yola çıkan Kemaleddin Kamyar, Sivas'a gelince Moğol öncü birliklerinin Sivas'tan ayrıldıklarını öğrenmesine rağmen, Moğol öncü birliğinin sayısını ve maksadını öğrenmek için, Moğolların arkasından Erzurum'a kadar gitmiştir.¹³³⁰ Kemaleddin Kamyar Erzurum'a ulaşınca, onu Erzurum kumandanı Emir Çaşnigir Mübarizeddin Çavlı karşılamıştır. Yapılan durum değerlendirmesinden sonra da Emir Çaşnigir Mübarizeddin Çavlı, Kemaleddin Kamyar'a: "*Moğol ordusu geri döndüğüne göre onların peşinden giderek fitne tozunu uyandırmak gerekmez*" diyerek,¹³³¹ geri çekilen Moğol birliklerini takip etmenin kendilerine bir fayda sağlamayacağını söylemiştir. Ancak tedbirli olmak isteyen Emir Kemaleddin Kamyar, Selçuklu casuslarını Moğolları takip etmeleri için görevlendirmiştir.¹³³² Kemaleddin Kamyar, bu sırada asker toplayıp, birkaç gün Erzurum'da beklemiştir. Casusların, Moğolların bir takım yağma hareketlerde bulunduktan sonra Yunus Derbendini¹³³³ aştiklarını ve ardından karargâhları olan Mugan'a¹³³⁴ gittiklerini iletmeleri üzerine de Kemaleddin Kamyar Moğolları takip etmekten vazgeçmiştir.¹³³⁵

Ancak saltanat merkezine eli boş bir şekilde dönmek istemeyen Kemaleddin Kamyar, Mübarizeddin Çavlı'nın desteğiyle Moğolları Anadolu'ya yönlendiren Gürcü Krallığı üzerine sefer düzenlemeye karar vermiştir.¹³³⁶ İki Selçuklu emiri, gerekli hazırlıkları yaptıktan sonra sefer için gerekli mühimmatları ve Selçuklu kuvvetlerini yanlarına alarak, Gürcistan'a doğru hareket etmiştir.¹³³⁷ Bu sırada Gürcü kuvvetleri, Cormagon Noyan komutasındaki Moğol kuvvetleriyle mücadele ettikleri için Selçuklu ordusu karşısında gerekli savunmayı yapamamışlardır.¹³³⁸ Bundan dolayı Selçuklu ordusu, bir hafta gibi kısa bir süre içerisinde otuzdan fazla Gürcü kalesini fethetmiştir.¹³³⁹ Daha sonra Selçuklu ordusu, Gürcü hâkimiyetinde bulunan Hah (Gag) Kalesi'ni fethetmiştir.¹³⁴⁰ Emir Kemaleddin Kamyar ve Çaşnigir Mübarizeddin Çavlı komutasındaki Selçuklu ordusu, stratejik öneme sahip olan Hah

¹³³⁰ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 396.

¹³³¹ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 410.

¹³³² Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 577.

¹³³³ O dönem yolların emniyetinin sağlanması için küçük bir biçimde kurulmuş olan kalelere verilen isim.

¹³³⁴ Azerbaycan'ın güneydoğusunda yer alan bir bölge.

¹³³⁵ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 410.

¹³³⁶ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 576; Öngül, *Anadolu Selçukluları ve Beylikler*, s. 168.

¹³³⁷ Üremiş, *Türkiye Selçuklularının Doğu Anadolu Politikası*, s. 257.

¹³³⁸ Yinanç, *Selçuklular Devri*, s. 100.

¹³³⁹ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 577.

¹³⁴⁰ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 577.

Kalesi'ni aldıktan sonra, yine askeri öneme haiz olan Nahah Kalesi'ni kuşatmıştır.¹³⁴¹ Selçuklu ordusu dört gün boyunca Nahah Kalesi'ni mancınıklarla vurmıştır. Beşinci gün sonunda, kaleden yaşlı bir rahip gelerek, kale halkının aman dileklerini Emir Kemaleddin Kamyar'a iletmiştir. Bunun üzerine Emir Kemaleddin Kamyar, kale halkını affederek, saltanat sancağını Nahah Kalesi'nin surlarına dikmiştir.¹³⁴²

Anonim Selçukname'de ise Gürcü seferiyle ilgili olarak, Alâeddin Keykubad'ın Kâhta, Çemişgezek ve Diyarbakır çevresindeki bazı kaleleri ilhak ettikten sonra, Selçuklu kuvvetlerini Gürcistan'a gönderdiği ve daha sonra Gürcü kralı Ergu'yu mağlup ederek, onun hâkimiyetindeki dört kaleyi aldığı kaydedilmektedir.¹³⁴³

Öte yandan Gürcü kraliçesi Rozudan (Rosudan 1223-1237),¹³⁴⁴ hâkimiyetindeki kalelerin Selçuklu kuvvetleri tarafından kolay bir şekilde alındığını öğrenince, ülkesinin ileri gelenleriyle istişareler yapmıştır.¹³⁴⁵ Bu istişareler neticesinde de Türkiye Selçuklu Devleti ile sulh yapmaya karar vermiştir.¹³⁴⁶ Gürcü kraliçesi Rozudan, bu kararını resmileştirmek için, değerli hediyeler ve bir mektubu elçisiyle birlikte Kemaleddin Kamyar'a göndermiştir.¹³⁴⁷ Rozudan'ın elçisi, Moğolları Sivas'a sevk eden Gürcü emirlerinin Rozudan tarafından cezalandırıldığını

¹³⁴¹ Yinanç, *Selçuklular Devri*, s. 101.

¹³⁴² İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye* s. 412-413.

¹³⁴³ Anonim Selçukname, *Tarih-i Al-i Selçuk*, s. 30.

¹³⁴⁴ Anonim Gürcü Vekayinamesi'nde Gürcü kraliçesinin ismi bu şekilde kaydedilmektedir. Bkz. Anonim Gürcü Vekayinamesi, *Gürcistan Tarihi*, s. 367. Ayrıca Sultan II. Gıyâseddin Keyhüsrev'in eşi olan Gürcü Hatun Tamara, Gürcistan Kraliçesi Rozudan'ın (1223-1237) kızıdır. Kraliçe Rozudan 1223 yılında Gürcü tahta çıktıktan sonra Selçuklu hanedanına mensup olan Erzurum meliki Muğîsüddin Tuğrulşâh'ın oğlu ile evlenmiştir. Kraliçe Rozudan'ın Selçuklu şehzadesi ile yaptığı bu evlilikten de David adlı bir oğlu ile Tamara adlı bir kızı dünyaya gelmiştir. Sultan Alâeddin Keykubad devrinde ise Gürcüler üzerine gönderilen Kemâleddin Kâmyar'ın karşısında tutunamayacağını gören Gürcü Kraliçesi Rozudan, barış teklifinde bulunarak Türk bir babadan olma kızı Tamara'nın Sultan Alâeddin'in oğlu Gıyaseddin ile nikahlanmasını kabul etmiş ve bu seferden sonra II. Gıyaseddin Keyhüsrev ile Tamara nişanlanmıştır. Sultan II. Gıyaseddin, Selçuklu tahtına çıktıktan sonra da Şehâbeddin Kirmânî'yi Gürcistan'a göndererek nişanlısı Tamara'yı Konya'ya getirip onunla nikah yapmıştır. Konya'ya gelirken Hristiyanlığa ait kutsal gördüğü bütün değerli eşyalarını yanında getiren Gürcü Tamara Hatun, kısa zaman sonra Konya'nın mistik havasından etkilenerek Müslümanlığı kabul edip Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin müridesi olmuştur. Daha fazla bilgi için bkz. Ömer Subaşı, "Türkiye Selçuklu Devleti'nde Güçlü Bir Kadın: Gürcü Hatun Tamara", *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, cilt: 13, sayı: 33, Hatay 2016, ss. 384-401.

¹³⁴⁵ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 579.

¹³⁴⁶ Üremiş, *Selçuklularının Doğu Anadolu Politikası*, s. 259.

¹³⁴⁷ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 579.

Kemaleddin Kamyar’a arz ettikten sonra, Rozudan’ın mektubunu teslim etmiştir.¹³⁴⁸ Rozudan’ın Emir Kemaleddin Kamyar’a gönderdiği mektupta ise şu ifadeler yer almıştır: “*Eğer Hazreti Sultan sizin yaptıklarınızı öğrenirse, engin padişahlık merhametine rağmen suratı asılır. Bu işin aslını öğrenmenin peşine düşer. Bizim Emir Kemaleddin’den beklentimiz odur ki, geri kalan beldelerimizi yakıp yıkmaktan, yağma ve talan etmekten kaçınması; barış talebimizi de saltanat dergahının huzuruna arz etmesidir. Ayrıca, sultan bize iyilik yapmak istiyorsa, bunu evlilik akrabalığı kurarak göstermelidir. Bizim aklımızdan geçen, Selçuk soyundan ve David (Gürcü kralı) neslinden gelen iffetli namuslu kızımızı, ülke komşuluğu ve memlekete yakınlığı dolayısıyla Melik Gıyaseddin Keyhüsrev’i evlilik haremine ve birleşme odasına sokmaktır*”.¹³⁴⁹ Emir Kemaleddin Kamyar, bu mektubu okuduktan sonra Kraliçe Rozudan’ın barış teklifini kabul etmiştir. Ardından da Gürcistan’ın farklı yerlerinde bulunan Selçuklu askerlerini yanına çağırtmıştır.¹³⁵⁰ Daha sonra habercisiyle beraber saltanat makamına bir mektup gönderen Emir Kemaleddin Kamyar, Hah ve Nahah gibi iki önemli kalenin de içinde bulunduğu otuzdan fazla Gürcü kalesinin fethedildiğini ve bu seferden büyük ganimetler elde edildiğini Alâeddin Keykubad’a iletmiştir.¹³⁵¹

Bu sırada Selçuklu kuvvetlerinden gelecek haberleri sabırsızlıkla bekleyen Sultan Alâeddin Keykubad, Emir Kemaleddin Kamyar’dan gelen bu müjdeli haber üzerine çok mutlu olmuş ve bütün ülkeye fetihnameler gönderilmesini emretmiştir.¹³⁵² Ayrıca Sultan, Emir Kemaleddin Kamyar’ın gönderdiği mektuba; yapılan fetihler nedeniyle teşekkürlerini ihtiva eden cevabi bir mektup yazılmasını ferman buyurarak, bundan sonra Gürcülere saldırılmamasını, askerlerin yurtlarına geri gönderilmesini ve Gürcü kraliçesi Rozudan’ın kendisiyle akrabalık bağı kurma talebinin kabul edilmesini emretmiştir.¹³⁵³ Kemaleddin Kamyar, Sultan’dan gelen bu mektubu Selçuklu emirlerine okuduktan sonra, orduyla beraber Erzincan’a gitmiş ve

¹³⁴⁸ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 414; Üremiş, *Selçuklularının Doğu Anadolu Politikası*, s. 259.

¹³⁴⁹ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 414.

¹³⁵⁰ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 580.

¹³⁵¹ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 414; Üremiş, *Selçuklularının Doğu Anadolu Politikası*, s. 259.

¹³⁵² Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 580.

¹³⁵³ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 415.

ardından askerlerin yurtlarına dönmesine izin vermiştir. Kendisi de Sultan'ın huzuruna çıkmak için Erzincan'dan ayrılmıştır.¹³⁵⁴

Anonim Selçukname'de ve İbn Bibi'nin eserinde, Gürcü seferinin hangi tarihte düzenlendiği hususunda bir bilgi yoktur. Müneccimbaşı ve Niğdeli Kadı Ahmed ise, bu seferin H. 629 (1231-1232) yılında gerçekleştiğini kaydederler.¹³⁵⁵ Cahen de bu seferin 1231 yılında yapıldığını ifade eder.¹³⁵⁶ Osman Turan, Emine Uyumaz ve Faruk Sümer ise Gürcistan seferinin 1232 yılında gerçekleştiğini belirtirler.¹³⁵⁷

Alâeddin Keykubad büyük başarı elde ettiği bu sefer neticesinde; doğuda Moğollara karşı daha güçlü bir savunma hattı kurmak için, Gürcülerin kendisiyle akrabalık bağı kurmasını ve anlaşma teklifini kabul etmiştir.¹³⁵⁸ Diğer taraftan, Harezmsahlar Devleti'nin 1230 yılında Selçuklular tarafından ortadan kaldırılmasıyla Moğol istilasını topraklarında daha fazla hissedenden Gürcü Kraliçesi Rozudan da Alâeddin Keykubad'la akrabalık bağı kurarak, Moğol istilasına karşı önemli bir müttefik kazanmayı amaçlamıştır.¹³⁵⁹ Ayrıca bu anlaşmayla birlikte, Alâeddin Keykubad ile Gürcüler arasındaki siyasi ilişkiler, olumlu bir zemine oturmaya başlamıştır. Keza bu anlaşmadan sonra iki ülke arasında başlayan iyi ilişkiler, Alâeddin Keykubad'ın ölümüne kadar sorunsuz bir şekilde devam etmiştir. Ancak Moğollar, 1239 yılında Gürcistan'ı istila edince, Gürcülerin Türkiye Selçuklu Devleti'ne olan tabiiyeti sona ermiş ve Gürcüler bu tarihten sonra Moğolların hâkimiyetine girmişlerdir.¹³⁶⁰

4.4. Antakya Haçlı Prinkepsliği ile Olan Siyasi Münasebetler

Papa II. Urbanus'un (1088-1099) 18-28 Kasım 1095'te¹³⁶¹ Clermont Konsilinde¹³⁶² aldığı kararla I. Haçlı Seferi'ne çıkan Avrupalı şövalyeler,¹³⁶³ 1096

¹³⁵⁴ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 581.

¹³⁵⁵ Niğdeli Kadı Ahmed, *el-Veledü's-Şefik Vel Hafidül-Halik*'i, s. 442; Müneccimbaşı, *Camii'd Düvel*, s. 72.

¹³⁵⁶ Cahen, *Osmanlılardan Önce Anadolu*, s. 84.

¹³⁵⁷ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 396; Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 67; Sümer, "I. Keykubad", s. 359.

¹³⁵⁸ Müneccimbaşı, *Camii'd Düvel*, s. 72.

¹³⁵⁹ Cahen, *Osmanlılardan Önce Anadolu*, s. 84.

¹³⁶⁰ Üremiş, *Selçuklularının Doğu Anadolu Politikası*, s. 259.

¹³⁶¹ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, I, s. 83.

yılının aralık ayında Bizans'ın başkenti İstanbul'a gelmişler ve ardından Anadolu'da yağma harekâtına başlamışlardır.¹³⁶⁴ Haçlılar, 10 Mart 1098'de Urfa'yı zapt ettikten sonra,¹³⁶⁵ 3 Haziran 1098'de de¹³⁶⁶ Antakya'yı ele geçirmişler ve burada Antakya Haçlı Prinkepsliğinin temellerini atmışlardır.¹³⁶⁷ Bu tarihten itibaren bölgedeki diğer Haçlı kontlukları, Bizans İmparatorluğu, Müslüman-Türk devletleri, Araplar ve Ermenilerle hâkimiyet mücadelesi içerisine giren Antakya Haçlı Prinkepsliği, Memluk Devleti'nin 27 Nisan 1289'de Trablus ve çevresini Haçlılardan almasına kadar Antakya'da hüküm sürmüştür.¹³⁶⁸

Antakya Haçlı Prinkepsliğinin bölgedeki faaliyetleri devam ederken, Ermeni kralı II. Leon 1204 yılının eylül ayında, Antakya Haçlı Prinkepsi IV. Bohemond'un Trablus seferinde olmasından istifade ederek, Antakya üzerine sefere çıkmıştır. Ancak Eyyubilerin Halep meliki Melik Zahir, IV. Bohemond'a yardım edince, II. Leon bu bölgeden geri çekilmiştir.¹³⁶⁹ Bu başarısızlığa rağmen hâkimiyet alanını genişletmek isteyen Ermeni kralı II. Leon, 18 Ağustos 1205'te Derbsak (Darb-ı Sak) Kalesi'ne¹³⁷⁰ saldırmıştır. Kaleyi alamayınca da Amik Ovası'ndaki Türkmen obalarını yağmalamıştır. Bunun üzerine Halep meliki Melik Zahir, Mart 1206 tarihinde II. Leon'un üzerine ordu sevk etmiştir.¹³⁷¹ Fakat II. Leon, Melik Zahir'in kuvvetlerine karşı koyamayacağını anlayınca Melik Zahir ile barış yapmak istemiştir. Bunun üzerine iki taraf arasında sekiz yıllık bir barış anlaşması imzalanmıştır. Bu

¹³⁶² 1095 yılının kasım ayında Papa II. Urbanus'un başkanlığında ve birçok din adamının katılımıyla gerçekleşen Clermont Konsili, Haçlı Seferleri'nin başlangıç noktasıdır. Daha fazla bilgi için bkz. Işın Demirkent, "Haçlılar", *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt: 14, TDV Yayınları, Ankara 2003, ss. 525-546.

¹³⁶³ Müverrih Vardan, *Türk Fütuhâtı Tarihi*, s. 186.

¹³⁶⁴ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, I, s. 100-101.

¹³⁶⁵ Işın Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1098-1118)*, İÜEF Yayınları, İstanbul 1974, s. 4; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, I, s. 158. Ayrıca, Haçlılar çıktıkları bu seferde Urfa ve Antakya dışında 15 Temmuz 1099 yılında Kudüs'ü, 12 Temmuz 1109 yılında da Trablus'u ele geçirmiştir. Böylece I. Haçlı seferleri sonrasında Haçlılar; Ortadoğu'da Urfa Kontluğu, Antakya Haçlı Prinkepsliği, Kudüs Krallığı ve Trablus Kontluğunu kurmuşlardır. Detaylı bilgi için bkz. Şebnem Özönur, *Antakya Haçlı Prinkepsliği'nin Sonu*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2008. s. 1.

¹³⁶⁶ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, I, s. 180.

¹³⁶⁷ İbn'ül-Ezrak, *Meyyâfârikin ve Amid tarihi*, s. 74; Müverrih Vardan, *Türk Fütuhâtı Tarihi*, s. 187-188; Bailly, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, s. 217-229; Holt, *Haçlı Devletleri ve Komşuları*, s. 19-24; Özönur, *Antakya Haçlı Prinkepsliği'nin Sonu*, s. 1.

¹³⁶⁸ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 246; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, III, s. 343-347; Peter M. Holt, *Haçlılar Çağı 11.Yüzyıldan 1517'ye Yakın Doğu*, Çev.: Özden Arıkan, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1999, s. 32.

¹³⁶⁹ İbnü'l Esir, *el-Kâmil Fi't-Tarih*, cilt: 12, s. 450-451.

¹³⁷⁰ Helenistik dönemde Belen Geçit'ini korumak amacıyla yapılan bu kale Hatay'ın Kırıkhan ilçesinde bulunmaktadır.

¹³⁷¹ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, s. 120-121.

süre içerisinde Antakya'ya saldırmayacağına söz veren II. Leon, daha sonra başkent Sis'e geri dönmüştür. Ancak II. Leon, anlaşmadan kısa bir süre sonra Antakya ve çevresini tekrar yağmalamıştır. Bunun üzerine Antakya Haçlı Prinkepsi IV. Bohemond, Türkiye Selçuklu hükümdarı I. Gıyâseddîn Keyhüsrev'den yardım istemiştir. I. Gıyaseddin Keyhüsrev de Ermenilerin ticaret yollarının güvenliğini tehdit etmesinden rahatsız olduğu için, IV. Bohemond'un yardım talebini hemen kabul etmiştir.¹³⁷² Ermeniler üzerine düzenleyeceği sefer için Eyyubi hanedanından Melik Zahir'in de yardımını alan I. Gıyaseddin Keyhüsrev, Ermenilerin elinde olan Petrus Kalesi'yle¹³⁷³ birlikte, birçok Ermeni kalesini hâkimiyetine almıştır. Böylece Antakya Haçlı Prinkepsliği, Türkiye Selçuklu hükümdarı I. Gıyâseddîn Keyhüsrev'in sayesinde bir süreliğine daha Ermeni saldırılarından kurtulmuştur.¹³⁷⁴

Ancak Antakya üzerindeki emellerinden bir türlü vazgeçmeyen Ermeni kralı II. Leon, Antakya Haçlı Prinkepsi IV. Bohemond'un Trablus'ta olmasından faydalanarak, 1216 yılında Antakya'yı zapt etmiş ve torunu Raymond Rupen'i Antakya hükümdarı ilan etmiştir.¹³⁷⁵ Fakat, Ermenilerin bölgede daha fazla güçlenmesini istemeyen Türkiye Selçuklu sultanı I. İzzeddin Keykavus (1211-1220), Ermenilere karşı Halep meliki Melik Zahir'le ittifak kurmak istemiştir.¹³⁷⁶ Diğer taraftan, Antakya Haçlı prinkepsi IV. Bohemond da Antakya'yı tekrar ele geçirebilmek için Selçuklu sultanı I. İzzeddin Keykavus'un Ermenilere karşı kurduğu ittifakta yer almak istemiştir. Fakat İzzeddin Keykavus'un Ermenilere karşı kurmak istediği bu ittifak, Melik Zahir'in kararsızlığı ve ardından ölümü nedeniyle başlamadan sona ermiştir.¹³⁷⁷

Öte taraftan, Antakya Haçlı Prinkepsliği ve bölgedeki diğer devletler için bir tehdit olan Ermeniler, 1219 yılından itibaren siyasi bir istikrarsızlık içerisinde

¹³⁷² Ersan, *Selçuklular Zamanında Anadolu'da Ermeniler*, s. 158.

¹³⁷³ Bu kale, Elbistan ile Kahramanmaraş arasında bulunan Bertiz Çayı kenarındadır. Adı Berdus ya da Berdis olarak da bilinmektedir. Kale II. Kılıç Aslan tarafından fethedilmiş, ancak daha sonra Ermenilerin eline geçmiştir. Daha detaylı bilgi için bkz. Ersan, *Selçuklular Zamanında Anadolu'da Ermeniler*, s. 158.

¹³⁷⁴ Özönur, *Antakya Haçlı Prinkepsliği'nin Sonu*, s. 44.

¹³⁷⁵ Ersan, "Antakya Haçlı Prinkepsliği", s. 92; Ebu'l Ferec, *Ebu'l Ferec Tarihi*, s. 498; Ersan, *Selçuklular Zamanında Anadolu'da Ermeniler*, s. 168-170.

¹³⁷⁶ İbn Kesir, *el-Bidaye Ve'n Nihaye Büyük İslam Tarihi*, cilt: 13, Çev.: Mehmet Keskin, Çağrı Yayınları, İstanbul 1994, s. 179-181.

¹³⁷⁷ Koca, *Sultan I. İzzeddin Keykavus*, s. 40-41.

girmişlerdir.¹³⁷⁸ Zira Ermeni kralı II. Leon, erkek çocuğu olmadığı için kızı İsabella'yı, Rum asıllı Bargas¹³⁷⁹ hâkimi Sir Adam'ın vesayetiyle Ermeni tahtına varis ilan edince (1219), Ermeniler arasında taht mücadeleleri yaşanmıştır.¹³⁸⁰ Bu mücadelelerin artması üzerine de 1223 yılında Ermeni Krallığı'nın ileri gelenleri; Ermeni adetlerine göre hareket etmesi, Ermeni mezhebini kabul etmesi ve Ermenilerin hakkına riayet etmesi karşılığında II. Leon'un kızı İsabella'yı, Antakya Haçlı Prinkepsi IV. Bohemond'un oğlu Phillippe ile evlendirmeye karar vermişlerdir.¹³⁸¹ II. Leon'un kızı İsabella ile evlendikten sonra Ermeni Krallığı'nın başına geçen Phillippe ise bir süre sonra Ermenilere verdiği sözleri unutup, Ermenileri yönetimden uzaklaştırmış ve Ermeni hazinesini de babasının memleketi Antakya'ya göndermiştir.¹³⁸² Bunu öğrenen Ermeniler de Frenklerin ülkelerini tamamen işgal edeceklerinden korktukları için, 1224 yılında Antakya Haçlı prinkepsi IV. Bohemond'un oğlu Phillippe'ye karşı ayaklanmışlar ve sonrasında onu hapsedmişlerdir.¹³⁸³ Oğlunun Ermeniler tarafından hapsedildiğini öğrenen Antakya Haçlı prinkepsi IV. Bohemond ise Ermenilerden oğlunu serbest bırakmalarını ve tahtta çıkarmalarını istemiştir. Fakat Ermeniler, Antakya Haçlı Prinkepsi IV. Bohemond'un bu isteğini kabul etmemişlerdir.¹³⁸⁴

Kaynaklardan edinilen bilgilere göre, Alâeddin Keykubad'la Antakya Haçlı Prinkepsliği arasındaki siyasi ilişkiler bu hadise üzerine başlamıştır. Nitekim Antakya Haçlı Prinkepsi IV. Bohemond, oğlunu kurtarmak için Ermeniler üzerine sefer yapmaya karar vermiş ve bu sefer için Papa III. Honorius'tan (1150-1227) izin istemiştir. Ancak Papa III. Honorius, IV. Bohemond'un bu talebini kabul etmediği gibi Ermeniler üzerine sefer yapmasına da karşı çıkmıştır. Bunun üzerine IV.

¹³⁷⁸ Ersan, "Antakya Haçlı Prinkepsliği", s. 93-94.

¹³⁷⁹ Piginda Antik Kenti olarak da bilinen Bargas, günümüzde Aydın İli'nin Bozdoğan İlçesi'nin güneydoğu bölgesinde kalan dağlık alanda yer alan Çamlıdere Köyü'nün yakınlarında yer almaktadır.

¹³⁸⁰ Kaşgarlı, *Kilikya Tabi Ermeni Baronluğu Tarihi*, s. 63.

¹³⁸¹ Ebu'l Ferec, *Ebu'l Ferec Tarihi*, s. 505-511.

¹³⁸² Müverrih Vardan, *Türk Fütuhâtı Tarihi*, s. 221.

¹³⁸³ İbnü'l Esir, *el-Kâmil Fi't-Tarih*, cilt: 12, s. 426-428.

¹³⁸⁴ Ersan, *Selçuklular Zamanında Anadolu'da Ermeniler*, s.174-176; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, s. 151; Yinanç, *Selçuklular Devri*, s. 70.

Bohemond, Papa'nın emrine karşı gelerek, Ermenilere karşı Türkiye Selçuklu hükümdarı Alâeddin Keykubad'dan yardım istemiştir.¹³⁸⁵

Bu sırada, Ermenilerin bölgedeki siyasi faaliyetlerini sonlandırmak ve ticaret yollarının güvenliğini sağlamak amacıyla Ermeniler üzerine sefer hazırlığında olan Sultan Alâeddin Keykubad, Antakya Haçlı Prinkepsi IV. Bohemond'dan gelen ittifak teklifini kabul etmiştir.¹³⁸⁶ Öte taraftan Ermeniler de bu ittifaka karşı, Halep atabeyi Şehabüddin'den ve Kıbrıs Latinlerinden yardım istemişlerdir.¹³⁸⁷ Kıbrıs Latinleri ekonomik çıkarları gereği bu teklifi hemen kabul etmişlerdir. Halep atabeyi Şehabüddin de Antakya Haçlı Prinkepsliği'ni kendisi için önemli bir tehdit olarak gördüğü için Ermenilerin yardım talebini kabul etmiştir.¹³⁸⁸ Böylece 1225 yılında, bir tarafta Alâeddin Keykubad ve Antakya Haçlı Prinkepsi IV. Bohemond; diğer tarafta Ermeni Krallığı, Halep atabeyi Şehabüddin ve Kıbrıs Latinleri olmak üzere ittifaklar ve savaşlar başlamıştır.¹³⁸⁹ Yapılan mücadeleler neticesinde, Alâeddin Keykubad'ın Ermeniler üzerine sevk ettiği Selçuklu kuvvetleri, Ermenilerin elinde bulunan Manavgat, Aydos, Silifke ve Anamur başta olmak üzere kırk tane kaleyi Türkiye Selçuklu Devleti'nin topraklarına katmayı başarmıştır.¹³⁹⁰ Ermeni kralı I. Hetum ise ittifak kurduğu Kıbrıs Latinlerinden istediği yardımı alamayınca, Alâeddin Keykubad'la barış anlaşması yapmak zorunda kalmıştır.¹³⁹¹ Ayrıca, oğlunu kurtarmak için Ermeniler üzerine sefere çıkan Antakya Haçlı Prinkepsi IV. Bohemond, oğlunun Ermeniler tarafından zehirlendiğini öğrenmiş ve bu seferden eli boş dönmüştür.¹³⁹² Bu hadiseden sonra ise, Alâeddin Keykubad ile Antakya Haçlı Prinkepsliği arasında başka bir siyasi ilişki olmamıştır. Bununla birlikte bu ittifakla başlayan olumlu ilişkiler, Alâeddin Keykubad'ın ölümüne kadar sorunsuz bir şekilde devam etmiştir.

¹³⁸⁵ İbnü'l Esir, *el-Kâmil Fi't-Tarih*, cilt:12, s. 427; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, s. 151-152; Kaşgarlı, *Kilikya Tabi Ermeni Baronluğu Tarihi*, s. 63; Ersan, *Selçuklular Zamanında Anadolu'da Ermeniler*, s. 176; Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 364.

¹³⁸⁶ Ersan, *Selçuklular Zamanında Anadolu'da Ermeniler*, s. 180-182.

¹³⁸⁷ Ebu'l Ferec, *Ebu'l Ferec Tarihi*, s. 511.

¹³⁸⁸ İbnü'l Esir, *el-Kâmil Fi't-Tarih*, cilt: 12, s. 426-428.

¹³⁸⁹ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 364.

¹³⁹⁰ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 35.

¹³⁹¹ Özönur, *Antakya Haçlı Prinkepsliği'nin Sonu*, s. 47.

¹³⁹² İbn Kesir, *el-Bidaye Ve'n Nihaye*, cilt: 13, s. 234-235; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 195; Kaşgarlı, *Kilikya Tabi Ermeni Baronluğu Tarihi*, s. 113-114; Müverrih Vardan, *Türk Fütuhâtı Tarihi*, s. 222.

4.5. Kıbrıs Latin Krallığı ile Olan Siyasi Münasebetler

Sultan Alâeddin Keykubad ile Akdeniz siyasetinde ve ticaretinde önemli bir yeri olan Kıbrıs Latinleri arasındaki siyasi ilişkiler ticari sebeplerden dolayı başlamıştır.¹³⁹³ Nitekim, Ermeniler ve Kıbrıs Latinleri tarafından Anadolu'nun güneyinden geçen ticaret yollarında kervanlara baskın yapıldığını ve ticaret yollarının güvenliğinin tehdit edildiğini öğrenen Sultan Alâeddin Keykubad, 1225 yılında Ermeniler ve Kıbrıs Latinleri üzerine sefer yapmaya karar vermiştir.¹³⁹⁴ Bu sırada, Antakya Haçlı Prinkepsi IV. Bohemond da Ermeni Krallığı ile olan anlaşmazlıklarından dolayı Alâeddin Keykubad ile ittifak yapmak istemiştir. Sultan Alâeddin Keykubad, ülkesinin menfaatleri gereği IV. Bohemond'un ittifak teklifini kabul etmiştir. Buna karşın, Ermeniler de Halep atabeği Şahabeddin ve Kıbrıs Latinleriyle ittifak antlaşması yapmışlardır.¹³⁹⁵ Böylece 1225 yılında, bir taraftan Alâeddin Keykubad ile Antakya Prinkepsi, diğer taraftan Ermeniler, Kıbrıs Latinleri ve Halep Eyyubi melikliği arasında ittifaklar ve bunun neticesinde savaşlar başlamıştır.¹³⁹⁶

Alâeddin Keykubad, bu sefer için Mübarizeddin Çavlı ve Emir Komnenos Mavrozomes komutasındaki Selçuklu kuvvetlerini Ermeniler üzerine sevk etmiştir. Ayrıca, Kıbrıs Latinlerinin Akdeniz'den Ermenilerle birleşmelerini önlemek için Antalya subaşı Mübarizeddin Ertokuş komutasındaki Selçuklu kuvvetlerini de Antalya sahillerine göndermiştir.¹³⁹⁷ Mübarizeddin Ertokuş, Sultan'dan aldığı emir üzerine Antalya sahillerinde Kıbrıs Latinleriyle karşı karşıya gelmiştir.¹³⁹⁸ Ancak Kıbrıs Latinleri, Selçuklu kuvvetlerine karşı büyük bir direnç göstermelerine rağmen ağır bir yenilgi alıp Kıbrıs'a kaçmışlardır.¹³⁹⁹ Mübarizeddin Ertokuş, Kıbrıs Latinlerine karşı kazandığı bu başarıdan sonra Manavgat, Aydos, Silifke ve Anamur başta olmak üzere kırk tane kaleyi Selçuklu hâkimiyetine almıştır.¹⁴⁰⁰ Daha sonra fethedilen kalelerin gerekli düzenlemelerini yapıp, Sultan Alâeddin Keykubad'a bir

¹³⁹³ Turan, *Selçuklular ve İslamiyet*, s. 148.

¹³⁹⁴ Müneccimbaşı, *Camii'd Düvel*, s. 68; İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 343; Yinanç, *Selçuklular Devri*, s. 70.

¹³⁹⁵ İbnü'l Esir, *el-Kâmil Fi't-Tarih*, cilt: 12, s. 427.

¹³⁹⁶ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 364.

¹³⁹⁷ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 352.

¹³⁹⁸ Müneccimbaşı, *Camii'd Düvel*, s. 69.

¹³⁹⁹ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 365.

¹⁴⁰⁰ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 352.

mektup göndermiş ve Sultan'dan Kıbrıs Latinlerinin hâkimiyetinde bulunan Kıbrıs adası üzerine sefer yapmak için izin istemiştir.¹⁴⁰¹ Ancak, o sırada Selçuklu donanmasının Kırım seferi için Karadeniz'de bulunmasını ve Haçlıların Akdeniz'de güçlü bir konumda olduğunu göz önünde bulunduran Alâeddin Keykubad, Mübarizeddin Ertokuş'un bu talebini kabul etmemiştir.¹⁴⁰²

Türkiye Selçuklu Devleti ile Kıbrıs Latinleri arasında yaşanan bu hadiseden sonra, iki devlet arasındaki siyasi ilişkilerin sorunsuz bir şekilde devam ettiği söylenebilir.¹⁴⁰³ Bununla birlikte Cahen, Kıbrıs Latin kralı II. Fredirich'in Alâeddin Keykubad'ın doğuda Harezmşahlarla mücadele etmesini fırsat bilerek, 1231 yılında Alâiye valisiyle anlaştığını; fakat, Alâeddin Keykubad'ın bunu öğrendiğini ve Alâiye valisini idam ettirdiğini ifade etmektedir.¹⁴⁰⁴ Yine bu hadise ile ilgili olarak Yaşar Bedirhan; Alâiye şehrinde kumaş ticareti yapan bazı Kıbrıslı tüccarlarının ve Alâiye şehrinin dizdarının, Alâiye'yi Kıbrıs Latin Krallığı'na teslim etmeyi planladıklarını; ancak, bu hadiseyi öğrenen Sultan Alâeddin Keykubad'ın Alâiye dizdarını öldürttüğünü kaydetmektedir.¹⁴⁰⁵

4.6. İznik Rum İmparatorluğu ile Olan Siyasi İlişkiler

Haçlılar, 12 Nisan 1204'te düzenlenen IV. Haçlı Seferi'yle Bizans İmparatorluğu'nun başkenti İstanbul'u işgal edip,¹⁴⁰⁶ burada bir Latin devleti kurmuşlardır.¹⁴⁰⁷ Bunun üzerine Bizans aristokratları, Haçlıların ele geçiremediği Bizans topraklarına kaçıp, buralarda Bizans İmparatorluğu'nun uzantısı niteliğindeki devletlerin temellerini atmışlardır.¹⁴⁰⁸ Kurulan bu devletlerin en büyük gayesi ise İstanbul'u Latinlerden geri alıp, Bizans İmparatorluğu'nu tekrar canlandırmak olmuştur.¹⁴⁰⁹ Bu bağlamda, Angelos hanedanından Mikhail Dukas (1205-1214) Epir Despotluğu'nu, Bizans imparatorlarından I. Andronikos Komnenos'un (1183-1185)

¹⁴⁰¹ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 352.

¹⁴⁰² Turan, *Selçuklular ve İslamiyet*, s. 149; Turan, "Orta Çağlarda Türkiye Kıbrıs Münasebetleri", s. 217.

¹⁴⁰³ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 87.

¹⁴⁰⁴ Cahen, *Osmanlılardan Önce Anadolu*, s. 73.

¹⁴⁰⁵ Bedirhan, "Türkiye Selçuklu Devleti'nin Ticari Münasebette Bulunduğu Devletler ve Tâcirler", s. 336-337.

¹⁴⁰⁶ George Akropolites, *Vekayinâme*, s. 21; Müverrih Vardan, *Türk Fütuhâtı Tarihi*, s. 187.

¹⁴⁰⁷ Bailly, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, s. 369; Baykara, *I. Gıyaseddin Keyhüsrev* s. 26; Keçiş, "Trabzon Rum İmparatorluğunun Kuruluşunda Çevreyle Olan İlişkileri" s. 143.

¹⁴⁰⁸ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi, III*, s. 111.

¹⁴⁰⁹ Ayönü, *Selçuklular ve Bizans*, s. 123.

torunları Aleksisos ve David de Trabzon Rum İmparatorluğu'nu kurmuştur. Öte taraftan, kendisini Bizans İmparatorluğunun en büyük varisi olarak gören Bizans imparatorlarından III.Aleksisos Angelos'un (1195-1203) damadı I. Theodoros Laskaris (1174-1222) de İznik'e kaçıp,¹⁴¹⁰ 1206 yılında İznik Rum İmparatorluğu'nu kurmuştur.¹⁴¹¹ Böylece İznik İmparatorluğu, bu tarihten sonra Türkiye Selçuklu Devleti'nin batı sınırındaki yeni komşusu olmuştur.¹⁴¹²

İznik Rum imparatoru I. Theodoros Laskaris, bu tarihten itibaren doğu komşusu Türkiye Selçuklu Devleti'ni büyük bir tehdit olarak görmüş; ancak, Latinlerle mücadele içerisinde olduğu için Türkiye Selçuklu Devleti'yle iyi geçinmek istemiştir.¹⁴¹³ Diğer taraftan, Türkiye Selçuklu hükümdarı I. Gıyaseddin Keyhüsrev de İstanbul'daki Haçlılarla arasında bir tampon bölge oluşturan ve o dönem kendisi için bir tehdit olarak görmediği İznik İmparatorluğu'yla şimdilik bir mücadele içerisine girmek istememiştir. Bundan dolayı iki hükümdar, ortak menfaatleri gereği 1206 yılında bir barış anlaşması imzalamıştır.¹⁴¹⁴ Yapılan bu anlaşmayla birlikte, iki devlet arasındaki ilişkiler 1211 yılına kadar dostane bir şekilde devam etmiştir.¹⁴¹⁵ Ancak bu yıl, iki devlet arasında Alaşehir Savaşı vuku bulmuştur. 10 Haziran 1211'de yapılan bu savaşta,¹⁴¹⁶ Türkiye Selçuklu Devleti İznik İmparatorluğu'nu ağır bir yenilgiye uğratmıştır. Fakat, Selçuklu sultanı I. Gıyâseddîn Keyhüsrev harp alanında şehit edilince,¹⁴¹⁷ savaşın seyri bir anda değişmiş ve Laskaris'in orduları Selçuklu kuvvetlerini mağlup etmişlerdir.¹⁴¹⁸ Ancak, İznik İmparatorluğu bu savaşı kazanmasına rağmen, ağır kayıplar verdiği için anlaşmanın maddeleri de Türkiye Selçuklu Devleti'nin çıkarlarına uygun olmuştur.¹⁴¹⁹ Keza, İki devletin birbirlerine

¹⁴¹⁰ George Akropolites, *Vekayinâme*, s. 24.

¹⁴¹¹ Alexander A. Vasilev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, Çev.: Tevabil Alkaç, Alfa Tarih Yayınları, İstanbul 2016, s. 570; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi, III*, s. 111.

¹⁴¹² Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 84.

¹⁴¹³ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 84.

¹⁴¹⁴ George Akropolites, *Vekayinâme*, s. 24.

¹⁴¹⁵ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 84.

¹⁴¹⁶ Baykara, *I. Gıyaseddin Keyhüsrev*, s. 43.

¹⁴¹⁷ Anonim Selçukname, *Anadolu Selçuklu Tarihi*, s. 28; İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 109-110; George Akropolites, *Vekayinâme*, s. 29.

¹⁴¹⁸ George Akropolites, *Vekayinâme*, s. 30.

¹⁴¹⁹ Ayönü, *Selçuklular ve Bizans*, s. 125-126.

elli yıl boyunca saldırmayacağını ihtiva eden bu barış anlaşması ile Türkiye Selçuklu Devleti ile İznik İmparatorluğu arasında yeniden barış dönemi başlamıştır.¹⁴²⁰

Alâeddin Keykubad ve Bizanslılar arasındaki ilk münasebetler ise Alâeddin Keykubad'ın çocukluğu döneminde başlamıştır. Zira I. Gıyâseddîn Keyhüsrev, 1197 yılında birinci saltanat döneminde hükümdarlığı Rükneddin Süleyman Şah'a bırakmak zorunda kalınca, çocukları Alâeddin Keykubad ile İzzeddin Keykavus'u yanına alarak, İstanbul'a gitmiştir.¹⁴²¹ 1204 yılında da Türkiye Selçuklu sultanı Rükneddin Süleyman Şah'ın vefatından sonra, tahtta çıkan III. Kılıç Arslan'ın küçük yaşta olmasından rahatsız olan Selçuklu devlet erkanının bir kısmı, Hacip Zekeriya vasıtasıyla I. Gıyâseddîn Keyhüsrev'e saltanat davetinde bulunmuşlardır.¹⁴²² Gıyâseddîn Keyhüsrev, Konya'dan gelen bu saltanat daveti üzerine Alâeddin Keykubad ile İzzeddin Keykavus'u yanına alıp, Konya'ya doğru hareket etmiştir. Ancak İznik'e ulaştıklarında, Theodoros Laskaris¹⁴²³ Gıyâseddîn Keyhüsrev'e: *"ben Sultan Rükneddin'in oğluyla (III.Kılıç Arslan) ağır yeminler ederek anlaşma yaptım. Anlaşma metninde öyle sözler var ki, hiçbir yorum onları değiştirmeye veya çiğnemeye yetmez. Onun için şimdi ben, senin ülkemin topraklarından çıkıp da o Melik'e saldırmana ve onun hayatına zarar vermene izin veremem"* diyerek,¹⁴²⁴ Gıyâseddîn Keyhüsrev ile oğulları Alâeddin Keykubad ve İzzeddin Keykavus'un İznik üzerinden Konya'ya gitmelerine izin vermemiştir.¹⁴²⁵ Bunun üzerine Gıyaseddin Keyhüsrev, İznik'ten geçiş yapmaları karşılığında Honas, Lâdik (Denizli) ve Konya sınırına kadar olan Selçuklu kalelerini Laskaris'e vermeyi taahhüt etmiştir. Bu anlaşmanın teminatı olarak da Alâeddin Keykubad ve kardeşi İzzeddin Keykavus ile atabeyleri Hacip Zekeriya, İznik imparatoru Theodoros Laskaris'in elinde rehine olarak kalmış; ancak Alâeddin Keykubad ve İzzeddin Keykavus, Hacip Zekeriya'nın yaptığı bir plan sayesinde İznik'ten kaçarak

¹⁴²⁰ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 84.

¹⁴²¹ Aksarayî, *Müsameretü'l Ahbâr*, s. 24; İbnü'l Esir, *el-Kâmil Fi't-Tarih*, cilt: 12, s. 167-169.

¹⁴²² Anonim Selçukname, *Anadolu Selçuklu Tarihi*, s. 27; Ebu'l Ferec, *Ebu'l Ferec Tarihi*, s. 486; Kesik, "Cenabi'ye Göre Türkiye Selçukluları", s. 245; İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 111.

¹⁴²³ I. Theodoros Laskaris bu sırada İznik imparatoru değildir. Nitekim IV. Haçlı seferinde Haçlılar, İstanbul'u işgal edince Bizans imparatoru III.Aleksisos Angelos'un damadı I. Theodoros Laskaris 1204 yılında İstanbul'dan ayrılarak İznik'e gelmiş, ancak iki sene boyunca yerel halkla mücadele ettikten sonra 1206 yılında İznik İmparatorluğunu kurmuştur. Daha detaylı bilgi için bkz. Ayönü, *Selçuklu-Bizans Münasebetleri (1116-1308)*, s. 122-130.

¹⁴²⁴ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 111.

¹⁴²⁵ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 13.

babalarının yanına gitmiştir.¹⁴²⁶ Böylece, Alâeddin Keykubad'ın Bizans topraklarında devam eden yaklaşık sekiz yıllık gurbet hayatı ve Theodoros Laskaris'in yanındaki rehinelik dönemi sona ermiştir.

Alâeddin Keykubad 1220 senesinde tahta çıktığında, Türkiye Selçuklu Devleti ile İznik İmparatorluğu arasında 1211 yılında imzalanan barış anlaşması devam ettiği için, iki ülke arasındaki ilişkiler de iyi durumdaydı.¹⁴²⁷ 1222 yılında ise İznik imparatoru I. Theodoros Laskaris vefat etmiş ve yerine damadı III. Loannes Vatatzes (1222-1254) geçmiştir.¹⁴²⁸ Bu tarihten itibaren Türkiye Selçuklu Devleti'ne en parlak dönemini yaşatan Alâeddin Keykubad ile İznik İmparatorluğu'nun en başarılı imparatoru olan Vatatzes arasındaki ilişkiler de barış içerisinde devam etmiştir.¹⁴²⁹ Bununla birlikte, Anadolu'daki siyasi birliği sağlamak isteyen Alâeddin Keykubad'ın ve Bizans İmparatorluğu'nu tekrar canlandırmak isteyen Vatatzes'in, ilk fırsatta birbirlerini ortadan kaldırma amacı içerisinde oldukları söylenebilir.¹⁴³⁰ Ancak, o sıralarda Alâeddin Keykubad'ın ülkesinin güney, kuzey ve doğu tarafındaki gelişmelerle uğraşması; İznik imparatoru Vatatzes'in de ülkesindeki iç karışıklıklarla mücadele etmesi ve ülkesinin batısındaki gelişmelerle meşgul olması, Alâeddin Keykubad ile İznik İmparatorluğu arasındaki siyasi ilişkilerin barış içerisinde devam etmesini sağlamıştır.¹⁴³¹

Bu dönem iki ülke arasındaki diplomatik ilişkiler olumlu bir seyirde ilerlese de yurt bulmak için gruplar halinde Anadolu'ya göç eden Türkmen boyları, Türkiye Selçuklu Devleti ile İznik İmparatorluğu arasında devam eden iyi ilişkilerin zaman zaman gerginleşmesine neden olmuşlardır.¹⁴³² Çünkü Türkmenler, İznik İmparatorluğu'nun yaşadığı iç karışıklıklardan ve İstanbul'u işgal eden Latinlerle olan mücadelesinden faydalanarak, İznik İmparatorluğu ile mücadele içerisine girmişlerdir. Türkmen boylarının bu faaliyetlerinden rahatsız olan İznik imparatoru Vatatzes de merkezi otoriteyi sağladıktan sonra, Türkiye Selçuklu Devleti'nden bağımsız şekilde faaliyet yürüten Türkmen boylarına karşı, Menderes Vadisi'nde

¹⁴²⁶ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 111-112.

¹⁴²⁷ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 84.

¹⁴²⁸ Georg Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, TTK Yayınları, Ankara 2015, s. 402; George Akropolites, *Vekayinâme*, s. 42; Vasilev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, s. 582.

¹⁴²⁹ Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s. 402.

¹⁴³⁰ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 84.

¹⁴³¹ Kılıç, "Selçuklu-Bizans İlişkileri" s. 625; Ayönü, *Selçuklular ve Bizans*, s. 235.

¹⁴³² Ayönü, *Selçuklular ve Bizans*, s. 236.

savunma hattı kurup, onlarla mücadele içerisine girmiştir. Ancak İznik imparatoru Vatatzes, Türkmenlerle girdiği bu mücadeleden bir sonuç elde edemeyince, kuvvetleriyle beraber Akçay civarına kadar çekilmiştir.¹⁴³³ Hatta Georgios Akropolites'in kaydına göre; Vatatzes, bu bölgede Alâeddin Keykubad'ın kuvvetleriyle savaşmak durumunda bile kalmıştır. Ancak dönemin kaynakları incelendiğinde, Akropolites'in bu bilgisini teyit edecek başka bir kaydın olmadığı görülmektedir.¹⁴³⁴

Türkmen boylarına karşı girdiği bu amansız mücadelelerden kalıcı bir netice alamayan İznik imparatoru Vatatzes, bu akınları durdurmak amacıyla Kuman Türklerinden oluşan on bin kişilik bir askeri birliği İznik İmparatorluğu'nun doğu sınırında bulunan Menderes Havzası'na konuşlandırmıştır.¹⁴³⁵ Fakat İznik imparatoru Vatatzes'in bu hamlesi, Türkmen akınlarını durduramadığı gibi tam tersi bir sonuç vermiştir. Zira, Kuman Türkleri bu bölgeye yerleştikten sonra, aynı kültür ve ırktan olan Müslüman Türkmenlerle etkileşim içerisine girince, bölgenin Türkleşmesi daha da hızlanmıştır.¹⁴³⁶

Sultan Alâeddin Keykubad dönemindeki Selçuklu-İznik İmparatorluğu münasebetleri hakkında John S. Langdon; İznik imparatoru Vatazes'in Türkiye Selçuklu Devleti üzerine 1222, 1225 ve 1231 yıllarında olmak üzere üç sefer düzenlediğini¹⁴³⁷ ve bu seferler neticesinde de 1233 yılına kadar Lâpseki bölgesinde Türkiye Selçuklu Devleti'ne karşı savunma hattı kurduğunu kaydetmektedir.¹⁴³⁸ Ancak, dönemin kaynaklarında Langdon'un bahsettiği bu bilgiyi teyit edecek başka bir kaydın olmadığı görülmektedir.¹⁴³⁹ Suriyeli tarihçi İbn Nazif ise, Alâeddin Keykubad'ın 1225 yılında İznik imparatoru Vatatzes ile savaştığını ve Vatatzes'in hâkimiyetindeki birkaç tane kaleyi hâkimiyetine aldıktan sonra da Trabzon üzerine başarılı bir sefer yaptığını rivayet etmektedir. Bununla birlikte İbn Nazif, Alâeddin Keykubad'ın 1227 yılında İznik Rumlarına ait olan bir kaleyi sekiz günlük bir

¹⁴³³ Kılıç, "Selçuklu-Bizans İlişkileri" s. 626.

¹⁴³⁴ George Akropolites, *Vekayinâme*, s. 45.

¹⁴³⁵ Ayönü, *Selçuklular ve Bizans*, s. 236.

¹⁴³⁶ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 85.

¹⁴³⁷ Langdon, *Byzantium's Last Imperial Offensive in Asia Minor*, New York 1992; naklen, Ayönü, *Selçuklular ve Bizans*, s. 236.

¹⁴³⁸ Langdon, *Byzantium's Last Imperial Offensive in Asia Minor*, New York 1992; naklen, Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 85.

¹⁴³⁹ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 85.

muhasaradan sonra fethettiğini, ancak İznik imparatoru Vatatzes'in bu kaleyi Alâeddin Keykubad'dan geri aldığını bildirmektedir.¹⁴⁴⁰ Ayrıca John Freely, İbn Nazîf'ten aldığı kayda istinaden, Alâeddin Keykubad ile Vatatzes arasındaki mücadelelerin 1229 yılına kadar devam ettiğini ve 1225 yılında başlayan bu mücadelelerin 1231 yılında yapılan bir barış anlaşmasıyla nihayete erdiğini ifade etmektedir.¹⁴⁴¹

Netice olarak, Türkmen boylarının yurt edinmek amacıyla İznik İmparatorluğu'nun hâkimiyetindeki bölgelere akınlar düzenlemelerinin, Türkmenlerle İznik İmparatorluğu arasında zaman zaman gerginliklerin yaşanılmasına neden olduğu söylenebilir.¹⁴⁴² Ancak bahsedilen bu gerginlikler neticesinde, Selçuklu ve İznik İmparatorluğu arasındaki diplomatik ilişkilerin olumsuz yönde etkilendiğine dair kaynaklarda herhangi bir kaydın olmadığı görülmektedir.¹⁴⁴³ Nitekim bu mücadelelerden sonra, Alâeddin Keykubad ve İznik imparatoru Vatatzes, siyasi menfaatleri gereği 1211 yılında Türkiye Selçuklu Devleti ve İznik İmparatorluğu arasında imzalanan barış anlaşmasını bitirecek bir icraat içerisinde bulunmamışlardır. Dolayısıyla Alâeddin Keykubad döneminde iki ülke arasındaki ilişkiler barış içerisinde devam etmiştir.¹⁴⁴⁴

4.7. Moğollarla Olan Siyasi İlişkiler

XIII. yüzyılın hemen başında Orta Asya'da hızlı bir teşkilatlanmayla ortaya çıkan Moğol Devleti, kurulduğundan itibaren önüne çıkan bütün yapılanmaları yok etmiş¹⁴⁴⁵ ve bunun neticesinde hususiyetle Türk-İslam dünyası için büyük bir tehdit haline gelmiştir.¹⁴⁴⁶ İzledikleri çapulcu ve acımasız siyasetten dolayı, o devirde bütün dünyaya korku salan Moğollar, Onon ve Kerulen nehirleri¹⁴⁴⁷ arasında boylar halinde

¹⁴⁴⁰ İbn Nazîf el-Hamevî, *el-Tarih el-Mansuri*, nşr. Ebu el-İyd Dudu, Cezayir, 1981; naklen, Ayönü, *Selçuklular ve Bizans*, s. 237.

¹⁴⁴¹ Freely, *At Üstünde Fırtına*, s. 87.

¹⁴⁴² Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 85.

¹⁴⁴³ Ayönü, *Selçuklular ve Bizans*, s. 236-238.

¹⁴⁴⁴ Kılıç, "Selçuklu-Bizans İlişkileri", s. 625-627.

¹⁴⁴⁵ Müverrih Kiragos, *Ermeni Müverrihlerine Göre Moğollar*, s. 13; Müverrih Vardan, *Türk Fütuhâtı Tarihi*, s. 222.

¹⁴⁴⁶ Koca, "Moğol İstilâsına Karşı Sultan I. Alâeddin Keykubad'ın Güvenlik Politikası", s. 345.

¹⁴⁴⁷ Bu nehirler bugün Moğolistan sınırları içerisinde yer almaktadır. Bkz. Züriye Çelik, *Moğol İstilâsı ve Türkiye Selçuklu Devleti*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2014, s. 14. Ayrıca İbnü'l Esir, Moğolların Çin sınırında bulunan Tamgaç Dağları'nda yaşadıklarını ve Moğol ülkesiyle İslam ülkeleri arasında altı aylık bir yürüme mesafesi

birbirleriyle mücadele ederken, Cengiz Han (1206-1227) liderliğinde ¹⁴⁴⁸ tarih sahnesine çıkmışlar ve on-on beş yıl gibi kısa bir sürede de Orta Asya'nın birçok bölgesinde hâkimiyet kurmuşlardır. Daha sonra Cengiz Han yönetiminde istila harekâtına aralıksız bir şekilde devam eden Moğollar, 1220 yılında Mâverâünnehir, Horasan ve İran coğrafyasında hüküm süren Harezmşahlar Devleti'yle mücadele içerisine girmişlerdir. ¹⁴⁴⁹ Ancak, Harezmşahlar Devleti'nin başında bulunan Alâeddin Muhammed (1200-1220), Moğollara daha fazla karşı koyamayınca Harezmşahlar Devleti kısa sürede dağılma sürecine girmiştir. ¹⁴⁵⁰ Böylece, bu tarihten itibaren önemli bir askeri kuvvetle karşılaşmayan Moğollar, istila hareketlerini daha da arttırmışlardır. Daha sonra Moğollar, bir engelle karşılaşmadan kısa sürede Türkistan, Mâverâünnehir ve Ortadoğu'nun kuzeyinden itibaren Azerbaycan'a kadar ulaşmışlar ve burada Harezmşahlar Devleti'nin yeni hükümdarı Celâleddin Harezmşah'la mücadele içerisine girmişlerdir. ¹⁴⁵¹ Celâleddin Harezmşah, bu mücadelelerde Moğollara çoğunlukla mağlup olsa da Moğollara büyük kayıplar verdirtmiştir. Ancak Celâleddin Harezmşah'ın ölümünden sonra, Türkiye Selçuklu Devleti ile Moğollar arasındaki son set ortadan kalkmış ve iki devlet sınırdaş bir konuma gelmiştir. ¹⁴⁵²

Yaptıkları şüursuz ve kanlı vahşetlerden dolayı bu yüzyılda dünyaya korku salan Moğollar, önlerine çıkan sivil ve askeri kuvvetler üzerinde korku, ümitsizlik ve panik oluşturmak için büyük bir kıyım yapmışlar, Doğu İslam dünyasının en önemli şehirlerini yağmalamışlar ve sivillerden de milyonlarca insanı katletmişlerdir. ¹⁴⁵³ Nitekim Moğol istilasası ile ilgili olarak İbnü'l Esir özetle şunları rivayet etmektedir: “1220 yılında İslam diyarının dini mensupları olan Müslümanlar, başka hiçbir ümmetin başına gelmemiş bir musibet ile karşılaşmışlardı. İşte bu musibetin en

olduğunu rivayet etmektedir. Daha detaylı bilgi için bkz. İbnü'l Esir, *El Kâmil Fi't-Tarih*, cilt: 12, s. 319-320. Ayrıca bu nehirler “*Moğolların Gizli Tarihi*” adlı eserde “Onan” (Onon) ve “Keluren” nehirleri olarak eserin birçok yerinde geçmektedir. Bkz. *Moğolların Gizli Tarihi*, Ankara 1986.

¹⁴⁴⁸ Aknerli Grigor, *Moğol Tarihi*, s. 3.

¹⁴⁴⁹ Cüveynî, *Tarih-i Cihan Güşa*, s. 84; Wilhelm Von Rubruk, *Moğolların Büyük Hanına Seyahat 1253-1255*, Çev.: Ergin Ayan, Ayışığı Kitapları, İstanbul 2001, s. 99; Ahmet Temir, “Moğol (Veya Türk-Moğol) Hanlığı, *Türkler*, cilt: 8, Yeni Türkiye yayınları, Ankara 2002, s. 256; Özdemir, *Moğol İstilâsı*, s. 55.

¹⁴⁵⁰ Üremiş, *Selçuklularının Doğu Anadolu Politikası*, s. 253.

¹⁴⁵¹ *Moğolların Gizli Tarihi*, s. 182.

¹⁴⁵² Üremiş, *Selçuklularının Doğu Anadolu Politikası*, s. 254.

¹⁴⁵³ Koca, “Moğol İstilâsına Karşı Sultan I. Alâeddin Keykubad'ın Güvenlik Politikası”, s. 345.

*büyükü de şarktan gelen bu mel'un Tatar felâketi idi. Onlar her işitenin dehşete kapılacağı büyük tahribat yaptılar".*¹⁴⁵⁴

4.7.1. Alâeddin Keykubad'ın Moğol İstilasına Karşı Aldığı Önlemler

Moğol istilasının Asya ve Doğu Avrupa'yı alt-üst ettiği bir dönemde Selçuklu tahtına çıkan Alâeddin Keykubad, Harezmşahlar ve Eyyubiler gibi kendisine bağlı olmayan devletlerle ittifaklar kurarak, Moğollara karşı devletin dış politikada yalnız kalmasını engellemeye çalışmıştır.¹⁴⁵⁵ Zira, tahtta çıktıktan hemen sonra Eyyubilerle dostluk kurmak isteyen Alâeddin Keykubad, bir elçilik heyetini Eyyubi Şam meliki Melik Eşref'in yanına göndererek, Melik Eşref ile dostluk ve saldırmazlık anlaşması imzalamıştır.¹⁴⁵⁶ Alâeddin Keykubad bu anlaşmadan kısa bir süre sonra da Eyyubi hükümdarı el-Adil'in kızı Gaziye Hatun'la evlenerek, Eyyubilerle olan dostluk ilişkisini daha da güçlendirmiştir.¹⁴⁵⁷ Böylece Moğollara ve diğer bölgesel güçlere karşı Eyyubilerle olan müttefiklik ilişkisini daha da sağlamlaştırmıştır. Ancak Türkiye Selçuklu Devleti ile Eyyubiler arasında devam eden dostane ilişkiler, Eyyubilerin ilerleyen yıllarda Türkiye Selçuklu Devleti'ne karşı Erzurum, Erzincan ve Harput melikleriyle iş birliği içerisine girmesi nedeniyle zaman zaman gerginleşmiş ve bunun sonucunda iki devlet arasında savaşlar meydana gelmiştir.¹⁴⁵⁸ Alâeddin Keykubad, Eyyubilerle yaşanan bu gerginliklerden ve mücadelelerden sonra iki devlet arasındaki barışı sağlamak için büyük çaba harcamış ve bu çabalarının neticesinde Yassıçemen Savaşı'nda Celâleddin Harezmşah'a karşı Eyyubilerle tekrar ittifak kurmuştur.¹⁴⁵⁹

Sultan Alâeddin Keykubad'ın Moğollara karşı ittifak kurmak istediği bir diğer devlet ise Harezmşahlar Devleti olmuştur. Nitekim Alâeddin Keykubad, Moğollara karşı önemli bir mücadele veren ve Türkiye Selçuklu Devleti ile Moğollar arasında tabiri caizse bir tampon devlet konumunda olan Harezmşahlar Devleti'yle ittifak kurmayı amaçlamıştır.¹⁴⁶⁰ Ancak iki devlet arasında Moğollara karşı kurulmak istenen bu ittifak ve dostluk, Celâleddin Harezmşah'ın Ahlat'ı muhasara etmesiyle

¹⁴⁵⁴ İbnü'l Esir, *el-Kâmil Fi't-Tarih*, cilt: 12, s. 318-319.

¹⁴⁵⁵ Çelik, *Moğol İstilâsı ve Türkiye Selçuklu Devleti*, s. 34.

¹⁴⁵⁶ İbnü'l Esir, *el-Kâmil Fi't-Tarih*, cilt: 12, s. 313; Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 353.

¹⁴⁵⁷ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 314.

¹⁴⁵⁸ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 400.

¹⁴⁵⁹ Çelik, *Moğol İstilâsı ve Türkiye Selçuklu Devleti*, s. 39.

¹⁴⁶⁰ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 372; Çelik, *Moğol İstilâsı ve Türkiye Selçuklu Devleti*, s. 39.

başlamadan sona ermiştir.¹⁴⁶¹ Bu iki devlet arasında Ahlat kuşatmasıyla başlayan bu çekişme neticesinde de Yassıçemen Savaşı vuku bulmuş ve Celâleddin Harezmşah, Alâeddin Keykubad karşısında ağır bir yenilgi almıştır.¹⁴⁶² Ayrıca Alâeddin Keykubad, Yassıçemen Savaşı'ndan sonra da başı boş kalan ve Anadolu'nun doğusunda serkeşlik yolunu seçen, Harezmli beylerini ve askerlerini Selçuklu ordusu bünyesine alarak,¹⁴⁶³ hem onları bir güvenlik tehdidi olmaktan çıkarmış hem de Moğollara karşı taze bir güç oluşturmuştur.¹⁴⁶⁴ Nitekim Ebû'l-Ferec, Celâleddin Harezmşah'ın vefatından sonra 10.000 kadar Harezmli askerinin Alâeddin Keykubad'a sığındığını ve vefatına kadar da onun emrinde kaldıklarını rivayet etmektedir.¹⁴⁶⁵

1221 yılında ise Moğolların kısa bir zaman içerisinde birçok ülkeyi istila edip yağmalaması, İslam ülkelerinin hükümdarlarını endişelendirmiştir.¹⁴⁶⁶ Keza o dönem, Moğolların Meraga şehrini yağmalayıp, Bağdat'a doğru hareket ettiğini öğrenen Abbasî halifesi Nasır Lidinillah, Moğolların Bağdat'ı da istila edeceğinden korktuğu için İslam devletlerinin hükümdarlarından yardım talep etmiştir. Halife Nasır Lidinillah, Muhyiddin İbnü'l Cezvî'yi de bu amaçla Alâeddin Keykubad'a elçi olarak göndermiştir.¹⁴⁶⁷ Bunun üzerine Alâeddin Keykubad, beş bin kişiden oluşan Selçuklu süvari birliğini tam teçhizatlı bir şekilde Bağdat'a sevk etmiştir. Ancak Moğolların Bağdat'a gelmekten vazgeçtiklerinin haberini alan Abbasî halifesi, Alâeddin Keykubad'ın kendisine gönderdiği beş bin kişilik süvari birliğini Alâeddin Keykubad'ın yanına geri göndermiştir.¹⁴⁶⁸ Alâeddin Keykubad, bu olaydan sonra Moğolların ülkesi için şimdilik bir tehlike olmadığını görmesine rağmen, ilerleyen yıllarda yaşanabilecek bir Moğol istilasına karşı gerekli önlemleri almak için hazırlık yapmaya başlamıştır.¹⁴⁶⁹ Bu bağlamda, tahta çıktıktan hemen sonra sınır hattında bulunan Konya, Sivas, Kayseri, Niğde, Erzincan, Amasya, Malatya ve Afyon gibi

¹⁴⁶¹ Nesevî, *Celalü'ttin Harzemşah*, s. 115.

¹⁴⁶² İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 389; Ebu'l Ferec, *Ebu'l Ferec Tarihi*, s. 528.

¹⁴⁶³ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 420.

¹⁴⁶⁴ Çelik, *Moğol İstilâsı ve Türkiye Selçuklu Devleti*, s. 52.

¹⁴⁶⁵ Ebu'l Ferec, *Ebu'l Ferec Tarihi*, s. 530.

¹⁴⁶⁶ Yinanç, *Selçuklular Devri*, s. 58.

¹⁴⁶⁷ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 280-282.

¹⁴⁶⁸ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 285.

¹⁴⁶⁹ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 88.

önemli şehirlerin kalelerini ve surlarını yeniden yaptırmıştır.¹⁴⁷⁰ Daha sonra, kendisine karşı gelen bazı ümera ve devlet erkanını ortadan kaldırarak, devlet içerisindeki mutlak hâkimiyetini sağlamıştır.¹⁴⁷¹ Ayrıca Alâeddin Keykubad, kendisinden önceki Selçuklu sultanları gibi Anadolu’da siyasî birliği sağlamak istemiştir.¹⁴⁷² Fakat, onun Anadolu’daki siyasî birliği sağlama amacı seleflerinden farklı olmuştur. Zira Alâeddin Keykubad, Moğollara karşı güçlü bir merkezi bütünlük kurmak için doğuda savunması zayıf ya da Türkiye Selçuklu Devleti’ne olan bağlılıklarına güvenilmeyen yönetimleri hâkimiyetine almak suretiyle, Anadolu’daki siyasi birliği sağlamak istemiştir.¹⁴⁷³ Sultan, bu politikasını gerçekleştirmek için Kalanaros, (Alâiye) Alâra ve Suğdak kalelerini fethetmiş; güven ve asayişin bozulduğu bölgelerdeki istikrarı yeniden tesis etmek amacıyla da Çukurova Ermenileri, Trabzon Rum Devleti ve Frenkler üzerine sefer düzenlemiştir.¹⁴⁷⁴ Bununla birlikte, Türkiye Selçuklu Devleti’nin tabiiyetinden ayrılan ve Eyyubileri metbû tanımaya başlayan Diyarbakır Artuklularının (Hısn-ı Keyfa Artukluları) bağlılığını yeniden sağlamıştır.¹⁴⁷⁵ Ayrıca, bazen Eyyubileri bazen de Celâleddin Harezşah’ı metbû tanıyan Erzurum ve Erzincan meliklerini mağlup edip, bu şehirleri kendi hâkimiyetine almıştır. Bundan başka, doğuda Eyyubilerin sağlayamadığı otorite ve savunmayı tam olarak sağlamak amacıyla Ahlat ve çevresini Selçuklu topraklarına katmıştır.¹⁴⁷⁶

Alâeddin Keykubad, yukarıda bahsedilen siyasi ve askeri önlemlerin yanında ekonomik açıdan da devleti güçlendirecek önlemler almıştır. Nitekim, ekonomik güç olmadan siyasi ve askeri önlemlerin eksik kalacağını bilen Alâeddin Keykubad, bir taraftan selefleri tarafından imzalanmış ticari anlaşmaları devam ettirmiş, diğer taraftan da ülkesindeki ticaret yollarının güvenliğini tehlikeye sokacak her türlü tehdide karşı önlemler alarak, devletin kudretini muhafaza etmeye çalışmıştır.¹⁴⁷⁷ Bu bağlamda Alâeddin Keykubad, tahta çıktıktan sonra ilk iş olarak Venedik ile daha

¹⁴⁷⁰ Anonim Selçukname, *Tarih-i Al-i Selçuk*, s. 41; İbn Bibi, *El-Evâmirü ’l-Alâiyye*, s. 276-277; Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 353.

¹⁴⁷¹ Münecimbaş, *Camii’ d Düvel*, s. 63; Anonim Selçukname, *Tarih-i Al-i Selçuk*, s. 41; İbn Bibi, *El-Evâmirü ’l-Alâiyye*, s. 292.

¹⁴⁷² Koca, “Moğol İstilâsına Karşı Sultan I. Alâeddin Keykubad’ın Güvenlik Politikası”, s. 350.

¹⁴⁷³ Çelik, *Moğol İstilâsı ve Türkiye Selçuklu Devleti*, s. 33.

¹⁴⁷⁴ İbn Bibi, *El-Evâmirü ’l-Alâiyye*, s. 270, 338, 350.

¹⁴⁷⁵ İbn Bibi, *El-Evâmirü ’l-Alâiyye*, s. 308.

¹⁴⁷⁶ Çelik, *Moğol İstilâsı ve Türkiye Selçuklu Devleti*, s. 33.

¹⁴⁷⁷ Çelik, *Moğol İstilâsı ve Türkiye Selçuklu Devleti*, s. 54-56.

önce yapılan ticaret antlaşmasını yeniden imzalamış ve yürürlüğe koymuştur.¹⁴⁷⁸ Ayrıca, Suğdak ve Alâiye gibi ticarî öneme sahip şehirleri fethetmiştir.¹⁴⁷⁹ Moğollara karşı kudretli olmayı gerektiren böyle bir zamanda, bölgedeki huzurun ve istikrarın bozulmasını istemeyen Alâeddin Keykubad, ticarî münasebetlerin sorunsuz bir biçimde devam etmesine önem vermiş; aksi bir durumda da yaşanılanlara ivedilikle müdahale etmiştir.¹⁴⁸⁰ Zira Sultan Alâeddin Keykubad, Kayseri'nin Meşhed Ovası'nda kurduğu mahkemede, yabancı tacirlerin şikayeti üzerine Emir Mübarizeddîn Çavlı ile Emir Komnenos Mavrezemos'u büyük bir kuvvetle Çukurova tarafına sevk etmiştir.¹⁴⁸¹ Emir Mübarizeddîn Ertokuş'u ise sahil bölgesine göndererek, onu Frenkleri hizaya getirmekle görevlendirmiştir.¹⁴⁸² Ayrıca, Karadeniz sahilinde malları zarara uğratılan bir tüccarın maruzatı üzerine, Emir Hüsameddîn Çoban'ı da Suğdak üzerine sevk etmiş ve burayı Selçuklu hâkimiyetine almıştır.¹⁴⁸³

4.7.2. Moğollarla ilk Temas

Siyasi hayatı boyunca Moğollara karşı önemli başarılar kazanan Celâleddin Harezmşah, kazandığı bu başarılarından sonra 1225 yılında Alâeddin Keykubad'a bir elçiyle beraber barış ve dostluk dileklerini ihtiva eden bir mektup göndermiş ve Alâeddin Keykubad'la ittifak kurmak istemiştir.¹⁴⁸⁴ Celâleddin Harezmşah gönderdiği bu mektupta, Moğolların faaliyetlerini ve kendisinin Moğollara karşı nasıl mücadele ettiğini detaylı bir şekilde Alâeddin Keykubad'a bildirmiştir. Bunun üzerine Alâeddin Keykubad, Celâleddin Harezmşah'a cevabi bir mektup yazarak, Moğollarla iyi geçinmenin kendisi için en iyi yol olacağını; bundan dolayı Moğollara bir elçi gönderip, onlarla dostluk ilişkilerini güçlendirmesini tavsiye etmiştir.¹⁴⁸⁵ Fakat Celâleddin Harezmşah, Alâeddin Keykubad'ın bu tavsiyesini yerine getirmemiş ve ardından da Doğu Anadolu Bölgesi'nde siyasi faaliyetlere girişmiştir. Bundan dolayı Celâleddin Harezmşah ile Alâeddin Keykubad arasında devam eden

¹⁴⁷⁸ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 86.

¹⁴⁷⁹ Gundstap Simbat, *Başkumandan Simbat Vekayinamesi*, s. 80; İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 267-272, 337.

¹⁴⁸⁰ Çelik, *Moğol İstilâsı ve Türkiye Selçuklu Devleti*, s. 56.

¹⁴⁸¹ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 318, 348.

¹⁴⁸² İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 343.

¹⁴⁸³ Ersan, *Selçuklular Zamanında Anadolu'da Ermeniler*, s. 180.

¹⁴⁸⁴ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 369-370.

¹⁴⁸⁵ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 377-379.

iyi ilişkiler bozulmuştur. Bunun neticesinde de Celâleddin Harezmsâh, 1230 yılında Yassıçemen’de yapılan savaşta Alâeddin Keykubad’a yenilmiştir.¹⁴⁸⁶

Celâleddin Harezmsâh’ın en büyük düşmanı olan Moğollar ise Yassıçemen Savaşı’nda Celâleddin Harezmsâh’ın mağlup olduğunu öğrenince, onu takip etme bahanesiyle kısa zamanda Anadolu hudutlarına gelmişler; ardından da Eyyubilerin ve Artukluların hâkimiyetinde olan Ahlat, Bitlis, Amid, Siirt, Tanza, Sincar Meyyafarikin, Mardin, Harput ve çevresini on beş bin kişilik az bir kuvvetle tahrip etmişlerdir.¹⁴⁸⁷ İstila hareketına devam eden Cormagon Noyan komutasındaki Moğol öncü kuvvetleri, 1232 yılında da Selçuklu hâkimiyetindeki Sivas’a gelerek,¹⁴⁸⁸ Kemaleddin Ahmed b. Rahat ismiyle anılan İsfehâni Kervansarayı’na saldırmışlar ve burada birçok insanı katletmişlerdir.¹⁴⁸⁹ Böylece Alâeddin Keykubad, Moğol tehdidini ilk defa bu kadar yakınında hissetmeye başlamıştır.¹⁴⁹⁰

İbnî Bibî’nin kaydına göre; Cormagon Noyan komutasında yapılan bu keşif ve yağma harekâtını öğrenen Alâeddin Keykubad, Emir Kemaleddin Kamyar’ı hızlıca Sivas’a göndermiştir. Bunun üzerine emrindeki saltanat kuvvetleriyle beraber Sivas’a doğru hareket eden Emir Kemaleddin Kamyar, Sivas’a ulaşınca Moğol öncü birliklerinin Sivas’tan ayrıldığını öğrenmiştir. Ancak tedbirli davranan Kemaleddin Kamyar, Moğol öncü birliğinin sayısını ve geliş amacını öğrenmek için onları takip etmiştir. Erzurum’a gelince de onu Erzurum subaşı Çaşnigir Mübarizeddin Çavlı karşılamış ve ona: “*Moğol ordusu geri döndüğüne göre onların peşinden giderek fitne tozunu uyandırmak gerekmez*” diyerek,¹⁴⁹¹ Moğolları takip etmekten vazgeçmesini tavsiye etmiştir. Fakat ihtiyatı elden bırakmayan Kemaleddin Kamyar, Selçuklu kuvvetlerini toplayıp, birkaç gün Erzurum’da kalmıştır.¹⁴⁹² Casusların, Moğolların Yunus derbendini aşıp, Mugan’a gittiklerini haber vermesi üzerine de Kemaleddin Kamyar Moğolları takip etmekten vazgeçmiştir. Ancak Kemaleddin

¹⁴⁸⁶ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 89.

¹⁴⁸⁷ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 395.

¹⁴⁸⁸ *Moğolların Gizli Tarihi*, s. 192.

¹⁴⁸⁹ İbnî Bibî, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 411; Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 575.

¹⁴⁹⁰ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s.88.

¹⁴⁹¹ İbnî Bibî, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 411.

¹⁴⁹² Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 576.

Kamyar, saltanat makamına eli boş dönmektense, onları bu keşif harekâtında destekleyen Gürcüler üzerine sefer yapmaya karar vermiştir.¹⁴⁹³

Anonim Selçukname’de ise İbn Bibi’nin aksine konuyla alakalı şunlar rivayet edilmektedir: “*Moğollar asker çekti. Sultan ile bunlar Erzurum kapısında karşılaştı. Hulâgu’nun oğulları Melotay ve Mengü Timur’u yakalayıp derilerini yüzdürdü. İçine saman doldurdu. Bâlâ vilayetine*¹⁴⁹⁴ *yolladı. Moğollara karşı öyle bir savaş yaptı ki hiç kimse benzerini gösteremez. Yirmi ve bin kerelik Moğol’a karşı hücumla onları bozguna uğrattı. Bu sebepten Moğolların kalbine büyük bir korku düştü. Sonra bir elçi gönderdi. Onlardan haraç istedi. Moğollardan çok haraç geldi ve beğenildi.*”¹⁴⁹⁵ Ancak dönemin kaynakları incelendiğinde verilen bu bilginin sadece Anonim Selçukname’de geçtiği görülmektedir.

Sultan Alâeddin Keykubad, Moğolların Sivas’a kadar yaptığı keşif harekâtından sonra, 1232 yılında Moğol hanı Ögeday Han’a, (1227-1241) dostluk temennilerini bildirmesi için bir elçi göndermiştir.¹⁴⁹⁶ Ancak Ögeday Han, Alâeddin Keykubad’ın elçisine: “*biz Alâeddin’in vakar sahibi, akıllı ve görüşlerinde isabetli bir kimse olduğunu duyduk. Şayet kendisi huzurumuza gelirse, bizden hüsnü kabul ve ikram görür. İhtiyaçları olursa karşılırsınız. Böylece ülkesindeki hâkimiyetini devam ettirir*” demiştir.¹⁴⁹⁷ Elçi, saltanat makamına gelip, Ögeday Han’ın cevabını Alâeddin Keykubad’a iletince, Moğol hanının verdiği bu cevap Sultan Alâeddin Keykubad ve devlet erkanı üzerinde büyük bir hayal kırıklığına neden olmuştur. Ancak ileri görüşlü bir hükümdar olan Alâeddin Keykubad, Moğolların çok güçlü olduğu bir dönemde Moğollarla mücadele içerisine girmeyi pek akıllıca bulmadığı için, Moğol hanının bu küçük düşürücü teklifine cevap vermemiştir. Bu tutumundan sonra Alâeddin Keykubad’ın kolay kolay kendi hâkimiyetini kabul etmeyeceğini anlayan Ögeday Han ise 1236 yılına kadar Türkiye Selçuklu Devleti’yle herhangi bir temas kurmaktan kaçınmıştır.¹⁴⁹⁸

¹⁴⁹³ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 411.

¹⁴⁹⁴ Anonim Selçukname’ye göre Bâlâ vilayeti İran’ın Azerbaycan bölgesinde bulunmaktadır. Bkz. Anonim Selçukname, *Tarih-i Al-i Selçuk*, s. 31.

¹⁴⁹⁵ Anonim Selçukname, *Tarih-i Al-i Selçuk*, s. 31.

¹⁴⁹⁶ Ebu’l Ferec, *Ebu’l Ferec Tarihi*, s. 532; Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 89.

¹⁴⁹⁷ Ebu’l Ferec, *Tarihi Muhtasarüddüvel*, Çev.: Şerefüddin Yaltkaya, Maarif Matbaası, İstanbul 1941, s. 435.

¹⁴⁹⁸ Koca, “Moğol İstilâsına Karşı Sultan I. Alâeddin Keykubad’ın Güvenlik Politikası”, s. 368.

4.7.3. Moğol Hâkimiyetinin Kabul Edilmesi

Alâeddin Keykubad'ın Ögeday Han'a gönderdiği ilk elçilik heyetinden yaklaşık dört sene sonra, ticaret yapmak için Kazvin'den¹⁴⁹⁹ Erzurum'a giden ve daha sonra Karakum civarına gelen Emir Şemseddîn Ömer-i Kazvînî¹⁵⁰⁰ adlı bir tüccar, kumaş satmak için Moğol sarayına gelmiştir.¹⁵⁰¹ Bu sırada Moğol hanı Ögeday Han, onun Selçuklu ülkesinden geldiğini öğrenmiş ve ona: “*Onun yönetimde ve padişahlıkta tuttuğu yol nasıl?*” diye sormuştur.¹⁵⁰² Şemseddîn Ömer-i Kazvînî de övgüyle Selçuklu ülkesinin vaziyetinden, Alâeddin Keykubad'ın kuvvetli ve adaletli şahsiyetinden bahsedince, Moğol hanı Ögeday Han, Şemseddîn Ömer-i Kazvînî'ye: “*Böyle bir padişahı sevgimizden ve dostluğumuzdan mahrum bırakmak yazık olur. O'na haber verelim dostumuz olsun. Ülkesi ve halkı mamur ve müreffeh kalsın. Bu iş için seni ona elçi olarak gönderelim*” demiştir.¹⁵⁰³ Bunun üzerine Şemseddîn Ömer-i Kazvînî, Ögeday Han'ın elçilik teklifini kabul etmiş ve 3 Eylül 1236'da¹⁵⁰⁴ Todun ve Urumtay isminde iki Moğol nökeri¹⁵⁰⁵ ve Alâeddin Keykubad'a iletilmek üzere bir altın payza¹⁵⁰⁶ ile iki gümüş payza ve bir yarlıgla¹⁵⁰⁷ beraber Selçuklu ülkesine doğru hareket etmiştir.¹⁵⁰⁸

¹⁴⁹⁹ İran'da bulunan bir eyalet ve aynı ismi taşıyan idarî birimin merkezi.

¹⁵⁰⁰ Emir Şemseddin Ömer ticaret yapmak için Kazvin'den Erzurum'a gitmiş ve burada zırhçılık sanatını öğrenmiştir. Şemseddin Ömer daha sonra topladığı mal ve kumaşları satmak için Erzurum'dan Türkistan'a doğru gitmiş ve bir sürede orda ticaret yaptıktan sonra elindeki kumaşları Moğol sarayına götürdüğü sırada Ögeday Han'la tanışmıştır. Daha detaylı bilgi için bkz. İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 438.

¹⁵⁰¹ Çelik, *Moğol İstilâsı ve Türkiye Selçuklu Devleti*, s. 45.

¹⁵⁰² İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 438.

¹⁵⁰³ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 438.

¹⁵⁰⁴ Münecimbaşı, *Camii'd Dâvel*, s. 77.

¹⁵⁰⁵ Noyanların yardımcıları konumundaki emirler olan nökerler özgür ve genellikle asil soydan gelirlerdi. Daha detaylı bilgi için bkz. Ganizhamal, Kushenova, “Ögeday Kaan Devrinde Türkistan'da Teşkilat Yapısı”, *Bilgi Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, sayı: 38, 2006, s. 190-193.

¹⁵⁰⁶ İbn Bîbî'nin eserinde ۛ ۛ ۛ olarak kaydedilen payzayı Aleksandr N. Samoiloviç, “bazı imtiyaz ve haklara sahip olduğuna dair hükümdar namına verilen yazılı itimat levhası” olarak açıklar ve bu kelimenin Çince bir kelime olan pay-dze'den geldiğini ifade eder. Bkz. Samoiloviç, Aleksandr Nikolaeviç, “Cucu Ulusunda Payza ve Baysaya Dair”, *Türk Hukuk ve İktisat Tarihi Mecmuası II*, İstanbul 1939, s. 62-63. Hasan Ortekin ise bakırdan, gümüşten veya altından oluşan payzaların ne zaman ortaya çıktığının bilinmediğini, ancak Çin'de hüküm süren Tang hanedanı zamanında (620-901) gümüş payzaların ortaya çıktığını ifade eder. Bkz. Hasan Ortekin, “Basma ve Baysa'ya Dair”, *Türk Hukuk ve İktisat Tarihi Mecmuası II*, İstanbul 1939, s. 67.

¹⁵⁰⁷ İmparatorluk kararnamesi, ferman, kararname, berat, vekâletname gibi anlamlar içeren yarlıg kelimesi Türkçe'de de aynı manada kullanılmıştır. Kaşgarlı Mahmud da bu kelimeyi, “hakanın hükmü ya da buyruğu” olarak anlamlandırmıştır. Bkz. Mahmûd El-Kâşgârî, *Dîvânü Lugâti't Türk*, Haz.: Serap Tuba Yurtsever-Seçkin Erdi, Kabalcı Yayınları, İstanbul 2007, s. 667. Ayrıca Yarlıglar, Moğol hanlarının emir ve buyruklarını içeren belgelerdi. Diğer devletlere gönderilen diplomatik yazılar da yarlıg olarak anılıyordu. Yarlıglarda dini bir giriş olur, bu girişten sonra da Moğol hanının ismi ve

Moğol elçisi Emir Ömer Şemseddin, uzun bir yolculuktan sonra Kayseri'ye gelmiş; ancak, Sultan Alâeddin Keykubad'ın bahar ayına kadar Alanya'da ikamet edeceğini öğrenmiştir. Bu esnada Çaşnigir Mübarizeddin Çavlı, Moğol hanının gönderdiği bir elçinin Kayseri'de olduğunu bir haberci vasıtasıyla Alâeddin Keykubad'a haber vermiştir.¹⁵⁰⁹ Moğol elçisi Şemseddin Ömer-i Kazvîni, bu süreçte Çaşnigir Mübarizeddin Çavlı tarafından saltanat sarayında misafir edilmiştir.¹⁵¹⁰ Diğer taraftan Moğol hanının elçisinin Kayseri'de olduğunu öğrenen Sultan Alâeddin Keykubad, Kayseri'ye gelmiş ve ardından Moğol elçisini huzuruna kabul etmiştir. Alâeddin Keykubad'ın huzuruna çıkan elçi Şemseddin Ömer de Ögeday Han'ın yarlığını Alâeddin Keykubad'a teslim etmiştir.¹⁵¹¹ Ögeday Han, 1236 yılının biçin (maymun) ayında yazdırdığı yarlığta Sultan Alâeddin Keykubad'a şunları iletmiştir: *"Adil padişah Sultan Alâeddin Keykubad bilsin ki iyi yönetimin ve halka iyi davranman, geleni gideni hoşnut etmen konusundaki iyi şöhretini bize bildirdiler. Ben o habere çok sevindim. Senin her zaman ülkende huzur ve rahat içinde olmanı istedim. Yüce tanrı bizi büyük kılmış ve aziz yapmıştır. Yeryüzünü bizim soyumuza vermiştir. Sen iyi yolda ilerliyorsun. Onun için durumumuzu sana bildirmek ve seni bize bağlamaya ve itaate çağırmak vacip oldu. Bizim halimizi bildirdiğimiz kimseler bize bağlanmaz, asilik yolunu tutarlarsa, ordumuz onların ülkesine girerek köklerini kazır, kadınlarını çocuklarını esir alır, mallarını mülklerini yağmalayıp harap eder. O zaman bize söyleyeceği bir şey olmaz."*¹⁵¹²

Sultan Alâeddin Keykubad, Ögeday Han'ın gönderdiği bu yarlığı okuduktan sonra, Moğol elçisi Şemseddin Ömer'i yanına çağırılmış ve ona: *"Allah'a şükürler olsun ki, o seçkin kulu olan senin gibi bir Müslümanı bize elçi olarak gönderdi. Sana soracağım şeye Müslümanlık icabı, yalansız dolansız ve açık olarak cevap ver ve hiçbir şeyi benden saklama"* demiştir.¹⁵¹³ Moğol elçisi de cevap olarak Alâeddin

buyruğu yer alırdı. Son olarak da bu buyruğu yerine getirecek kişilerin unvanları yazılırdı. Bkz. Hasan Abdullahoğlu, "Temir-Kutluğ Yarlığı", *Türkiyat Mecmuası.*, cilt: 3, İstanbul 1935, s. 209.

¹⁵⁰⁸ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 608-609; İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 438; Müneccimbaşı, *Camiu'd Düvel*, s. 77.

¹⁵⁰⁹ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 609-610.

¹⁵¹⁰ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 439.

¹⁵¹¹ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 610.

¹⁵¹² İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 439.

¹⁵¹³ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 440.

Keykubad'a: *"bildiğim her şeyi İslam padişahı huzurunda ilan ederim"*¹⁵¹⁴ demiştir. Bunun üzerine Alâeddin Keykubad elçiye: *"onunla dost olursam ülkeme göz diker mi"* diye sormuştur.¹⁵¹⁵ Moğol elçisi de Alâeddin Keykubad'ın bu sorusuna: *"Allah korusun! Onun o kadar ülkesi var ki, her yıl huzuruna oralardan elçiler gelir. Elbiseler hazinelerinde çürüyor. Atları sürülerde ve ahırlarda yaşıyor. O kadar altını var ki yer altında telef oluyor. Yalnız buna rağmen uzakta da olsa ona bir hediye gönderip gizli saklı bir şey yapmazsanız size iyi davranır"* diye cevap vermiştir.¹⁵¹⁶

Takip ettiği politika gereği, Moğollarla olan ilişkisini dostluk temelleri üzerine inşa etmek isteyen Sultan Alâeddin Keykubad, Moğol elçisi Şemseddin Ömer'le yaptığı bu görüşmeden sonra Ögeday Han'ın illiğini¹⁵¹⁷ kabul etmiş¹⁵¹⁸ ve ardından Ögeday Han'a bir mektupla beraber değerli hediyeler gönderilmesini emretmiştir.¹⁵¹⁹ Fakat Sultan Alâeddin Keykubad 1 Haziran 1237'te vefat edince, Türkiye Selçuklu Devleti'nin tahtına geçen II. Gıyaseddin Keyhüsrev, Moğol hanına gönderilecek olan mektuba: *"Babam sana biraderim diye hitap ederdi. Ben baba diyeceğim. Ben de babam kutlu sultanın yaptığı gibi sana bağlılık ve kulluk yolunu tutacağım"*¹⁵²⁰ ifadelerini ekletip, elçiyi Ögeday Han'ın yanına göndermiştir.¹⁵²¹ Moğol elçisi, Ögeday Han'ın huzuruna gelince ona, Sultan Alâeddin Keykubad'ın

¹⁵¹⁴ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 440.

¹⁵¹⁵ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 440.

¹⁵¹⁶ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 440.

¹⁵¹⁷ İl; uyum, ulus, dost ulus, vilayet ve eyalet manalarına gelen Türkçe bir kelimedir. Bkz.: Ferdinand D. Lessing, *Moğolca-Türkçe Sözlük, I*, Çev.: Günay Karaağaç, TDK Yayınları, Ankara 2003, s. 487. İl olmak ise, Moğol hanlarının, savaşmadan önce hükümdarlara gönderdikleri tehdit içerikli mesajlardır. Ancak hükümdarların barış isteklerine göre dost ulusu olmak, barış halinde bulunduğu ulus olmak ve eyaleti olmak anlamlarına da gelmektedir. Bkz. Koca, "Moğol İstilâsına Karşı Sultan I. Alâeddin Keykubad'ın Güvenlik Politikası", s. 371-372.

¹⁵¹⁸ Faruk Sümer, "Anadolu'da Moğollar" adlı makalesinde I. Alâeddin Keykubad'ın Ögeday Han'ın tabiiyet teklifini kabul etmesini, *"Moğol tehlikesini önleyecek cesareti ve dirayeti kendisinde görmemesi"* ne bağlamış ve şöyle demiştir: *"Gerçekten bu hükümdarın [...] dedeleri çapında cesur ve muktedir harb adamları olmadıkları anlaşılıyor. Bağdad halifeliği şöyle dursun, Musul, Meyyâfarikin gibi şehir devletlerinin bile Moğol hâkimiyetine henüz girmemiş oldukları bir zamanda, Orta Doğu'nun en kuvvetli devletinin başındaki hükümdarın Moğol tabiiyetini kabul etmesine gerçekten hayret edilebilir. Bu mütalâalar ile birlikte, kendisinde bir Moğol saldırısını önleyecek cesaret ve ehliyeti görmeyen bir hükümdarın, hafif bir tâbiyeti kabul ederek bu tehlikeyi uzaklaştırması da akıllıca bir hareket olarak vasfıflanabilir"*. Bkz. Faruk Sümer, "Anadolu'da Moğollar", *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, cilt: 1, Ankara 1969, s. 6.

¹⁵¹⁹ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 610; Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 90.

¹⁵²⁰ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 440.

¹⁵²¹ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 440.

kendilerine gösterdiği izzet ve ikramları anlatmıştır.¹⁵²² Daha sonra, tekliflerinin Alâeddin Keykubad nezdinde kabul gördüğünü, Alâeddin Keykubad'ın hediyeler hazırlattığını, ancak aniden öldüğünü ve Selçuklu tahtına da oğlu II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in çıktığını arz etmiştir.¹⁵²³ Ögeday Han, elçiye dinledikten sonra Alâeddin Keykubad'ın vefat etmesinden dolayı büyük bir üzüntü duymuş ve yanındakilere: “*kıran (yazık), kıran, kıran*” demiştir.¹⁵²⁴ Ayrıca Ögeday Han, Selçuklu tahtına çıkan II. Gıyâseddin Keyhüsrev'in kendisine bağlılığını arz etmesini de büyük bir memnuniyetle karşılamıştır.¹⁵²⁵

Moğol istilasının Asya ve Doğu Avrupa'yı sarstığı bir zamanda Türkiye Selçuklu Devleti'nin tahtına çıkan Sultan Alâeddin Keykubad,¹⁵²⁶ Moğol tehdidine karşı önlem almak için iktidarını, askeri gücünü, savunma mekanizmasını ve ekonomisini güçlendirmeye çalışmıştır.¹⁵²⁷ Ayrıca Sultan, Eyyubiler ve Harezmşahlar gibi Türkiye Selçuklu Devleti'ne tabi bulunmayan devletlerle ittifaklar oluşturarak, Moğol tehdidine karşı Türkiye Selçuklu Devleti'nin dış politikada yalnız kalmasını engellemek istemiştir. Fakat Eyyubiler ve Harezmşahlar ile kurulan bu ittifaklar, her iki devletin de Alâeddin Keykubad'ın Moğol politikasını yeterince kavrayamamış olmasından ve kişisel çıkarları ile hareket etmesinden dolayı kısa zamanda bozulmuştur.¹⁵²⁸ Sultan Alâeddin Keykubad, Moğol istilasını kendi sınırlarından uzak tutmak için Moğolları kendi üzerine çekecek her türlü faaliyetten uzak durmuş ve saltanatı boyunca Moğollara karşı ılımlı bir siyaset takip etmiştir.¹⁵²⁹ Nitekim Moğollara karşı siyasetini bu politika üzerine temellendiren Sultan Alâeddin Keykubad, Ögeday Han'a yılda bir defa hediye göndererek, onun illiğini kabul etmiş ve böylece Moğol istilasını ülkesinden uzak tutmayı başarmıştır.¹⁵³⁰ Bununla birlikte, Alâeddin Keykubad'ın siyasi kudreti ve Moğollara karşı aldığı stratejik tedbirler de sürekli istila hareketi içerisinde olan Moğollar için caydırıcı bir durum

¹⁵²² Münecceimbaşı, *Camîu'd Düvel*, s. 77.

¹⁵²³ Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 611.

¹⁵²⁴ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 440.

¹⁵²⁵ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 90.

¹⁵²⁶ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 352.

¹⁵²⁷ Koca, “Moğol İstilâsına Karşı Sultan I. Alâeddin Keykubad'ın Güvenlik Politikası”, s. 377.

¹⁵²⁸ Çelik, *Moğol İstilâsı ve Türkiye Selçuklu Devleti*, s. 34.

¹⁵²⁹ Koca, “Moğol İstilâsına Karşı Sultan I. Alâeddin Keykubad'ın Güvenlik Politikası”, s. 377.

¹⁵³⁰ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 440.

oluşturmuştur.¹⁵³¹ Ancak, Sultan Alâeddin Keykubad'ın ani vefatı ve yerine geçen oğlu II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in kudretli bir hükümdar olamamasından ve Moğolların kendi aralarındaki iç çekişmelerden dolayı, iki devlet arasındaki dostluk ilişkileri sona ermiştir.¹⁵³² Zira Baycu Noyan¹⁵³³ komutasındaki Moğollar, 1242 yılından itibaren Selçuklu topraklarına taarruz edip; Kayseri, Sivas ve Erzurum'a kadar olan bölgeyi tamamen istila etmişlerdir.¹⁵³⁴ 1243 yılındaki Köseadağ bozgunundan sonra da Türkiye Selçuklu Devleti tamamen Moğol istilasına açık bir hale gelmiştir.¹⁵³⁵

4.8. İtalyan Şehir Devletleri ve Diğer Latin Toplulukları ile Olan İlişkiler

Türkiye Selçuklu Devleti, I. Kılıç Arslan'ın vefatından (1107) sonra eski kudretini yitirmeye başlamıştır. Bu vaziyetten faydalanan Ermeniler de Toroslarda hâkimiyet sağlayarak, Kilikya Ermeni Krallığı'nı kurmuşlardır. Yine aynı dönem, Haçlılar da Urfa, Antakya ve Maraş'ı alarak, buralarda Haçlı kontlukları kurmuşlardır.¹⁵³⁶ Bununla birlikte, II. Kılıç Arslan'ın (1155-1192) Selçuklu tahtına çıkmasından sonra eski gücünü tekrar kazanan Türkiye Selçukluları, fetih harekâtına kaldıkları yerden devam etmişlerdir.¹⁵³⁷ Bu sırada İngiliz kralı Arslan Yürekli Richard, (1157-1199) 1191 yılında Kıbrıs'ı zapt etmiştir. Ardından da burayı 1192 senesinde eski Kudüs kralı Guy de Lusignan'a (1150-1194) satmıştır. Böylece, Urfa ve Antakya'dan sonra Kıbrıs'ta da bir Haçlı devleti kurulmuştur. Bu tarihten itibaren Kıbrıs, Haçlıların Anadolu, Mısır ve Suriye üzerine düzenleyeceği seferler için bir üs konumuna gelmiştir.¹⁵³⁸ Öte yandan, Haçlılar sayesinde Akdeniz ticareti hızlı bir şekilde ilerlediği için Venediklilerin, İtalyanların ve Cenevizlilerin Kıbrıs ve Anadolu'daki etkinlikleri de artmıştır. Ancak bu devletlerin etkinliğine son verip, Anadolu'nun ticari kontrolünü elde tutmak isteyen I. Gıyaseddin Keyhüsrev, 1207

¹⁵³¹ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 408.

¹⁵³² Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 91.

¹⁵³³ Baycu Noyan 1242 yılında ölen Moğol orduları komutanı Cormagon Noyan'ın yerine geçmiştir. Bkz. Müverrih Vardan, *Türk Fütuhâtı Tarihi*, s. 228. Müverrih Kiragos ise Cormagon Noyan'ın dili tutulduğu için yerine Baycu Noyan'ın atandığını rivayet etmektedir. Bkz. Müverrih Kiragos, *Ermeni Müverrihlerine Göre Moğollar*, s. 49.

¹⁵³⁴ Aknerli Grigor, *Moğol Tarihi*, s. 15; Müverrih Vardan, *Türk Fütuhâtı Tarihi*, s. 228; Müverrih Kiragos, *Ermeni Müverrihlerine Göre Moğollar*, s. 49-50.

¹⁵³⁵ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 91.

¹⁵³⁶ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 85.

¹⁵³⁷ Çavuşdere, "Selçuklular Döneminde Akdeniz Ticareti", s. 56.

¹⁵³⁸ Turan, *Selçuklular ve İslamiyet*, s. 145.

yılında, Kıbrıs Latin Krallığı'nın tabiiyetinde bulunan Antalya hâkimi Aldobrandini'nin üzerine sefer tertip etmiştir.¹⁵³⁹ Anadolu kıyılarını ele geçirmek isteyen Kıbrıs kralı da bu selçuklu taarruzuna karşı kendisini metbû tanıyan Aldobrandini'ye yardım göndermiştir. Buna rağmen Türkiye Selçuklu hükümdarı I. Gıyaseddin Keyhüsrev, Antalya'yı ele geçirmiş ve böylece ilk kez Türkiye Selçuklu Devleti ile Kıbrıs Latinleri arasında dostluk temennileri ve ticari koşulları içeren bir antlaşma imzalanmıştır.¹⁵⁴⁰ Fakat Antalya'nın Selçuklu hâkimiyetine girmesi, Kıbrıs Latinlerini rahatsız etmiştir. Bundan dolayı Kıbrıs Latinleri, I. İzzeddin Keykavus'un Sinop muhasarası ile meşgul olmasından yararlanarak, 1214 yılında Antalya'yı tekrar ele geçirmişlerdir.¹⁵⁴¹ Bunun üzerine Türkiye Selçuklu sultanı I. İzzeddin Keykavus, Antalya'yı Latinlerden geri almak için Kıbrıs Latin kralının naibi Gautier de Monbeliart ve diğer Haçlı kuvvetlerine taarruz ederek, 1216 yılında Antalya'yı tekrar fethetmiş ve iki devlet arasında ticari şartlar içeren yeni bir anlaşma imzalanmıştır.¹⁵⁴² Kıbrıs Latinleriyle yapılan bu son anlaşmadan sonra da Türkiye Selçuklu Devleti, Anadolu ticaretinde büyük bir güç haline gelmiştir.¹⁵⁴³

4.8.1. Venedik Dukalığı ile Olan İlişkiler

Haçlı seferleri neticesinde Doğu ile Batı arasında yükselen münasebetler, ticareti de olumlu bir şekilde etkilemiş ve en kestirme, en güvenilir yol olarak görülen Anadolu, tüm transit güzergahların kesişme noktasında mühim bir önem kazanmıştır.¹⁵⁴⁴ Bu gelişmelerin neticesinde de Anadolu'daki uluslararası ticaret, Selçuklular döneminde Doğu-Batı ve Kuzey-Güney istikametinde büyük bir ilerleme kaydetmiştir.¹⁵⁴⁵ Bunda Selçukluların Akdeniz'de Antalya ve Alanya, Karadeniz'de de Sinop ve Samsun'u fethettikten sonra bu önemli ticaret merkezlerini ülkenin

¹⁵³⁹ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 85-86.

¹⁵⁴⁰ İbnü'l Esir, *el-Kâmil Fi't-Tarih*, cilt: 12, s.209-210; İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 115-116; Turan, *Selçuklular ve İslamiyet*, s. 146.

¹⁵⁴¹ Turan, *Selçuklular ve İslamiyet*, s. 147.

¹⁵⁴² İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye*, s. 162-167; Çavuşdere, "Selçuklular Döneminde Akdeniz Ticareti", s. 58.

¹⁵⁴³ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 86.

¹⁵⁴⁴ Kayaoğlu, "Anadolu Selçukluları Devrinde Ticarî Hayat", s. 365.

¹⁵⁴⁵ Osman Turan, "Selçuk Kervansarayları" *Belleten Dergisi*, cilt: 10, sayı: 39, TTK Yayınları, (Temmuz-1946), ss. 471-496, s. 474.

transit ticaret yol ağına entegre edebilmelerindeki kabiliyetleri önemli bir rol oynamıştır.¹⁵⁴⁶

Sultan Alâeddin Keykubad ile Venedik Dukalığı arasındaki ilişkiler ise yukarıda bahsedilen ticari gelişmeler neticesinde başlamıştır. Nitekim, Kıbrıs Latinleriyle yapılan son anlaşmadan sonra, Türkiye Selçuklu Devleti'nin Akdeniz ticaretinde önemli bir yer edindiğini gören Venedikliler,¹⁵⁴⁷ Akdeniz ticaretindeki konumunu Kıbrıs Latinlerine ve diğer Avrupa devletlerine kaptırmamak için, Alâeddin Keykubad'ın Türkiye Selçuklu tahtına çıkmasından hemen sonra onunla ticari şartları ihtiva eden bir anlaşma imzalamışlardır.¹⁵⁴⁸

8 Mart 1220'de Venedik dukasının¹⁵⁴⁹ temsilcisi İstanbul podestası¹⁵⁵⁰ Jacobus Teopulo¹⁵⁵¹ ile Alâeddin Keykubad'ın elçisi Emir Sipehsalar Şemseddin Emir'ül-Gâzi arasında imzalanan bu anlaşma,¹⁵⁵² Sultan Alâeddin Keykubad'ın taahhütlerini ihtiva eden ahid-nâme ya da ferman ile Venedik dukasının ahid-nâmesinden ibarettir.¹⁵⁵³ Ancak Sultan Alâeddin Keykubad'ın Venedik dukasına verdiği taahhütleri ihtiva eden belge, günümüze kadar ulaşmamıştır. Bununla beraber, Venedik dukasının Alâeddin Keykubad'a verdiği taahhütleri ihtiva eden vesikada, Sultan Alâeddin Keykubad'ın Venedik dukasına gönderdiği anlaşma metni hem şekil olarak hem de içerik olarak yeniden düzenlenmiştir. Venedik podestanı Jacobus Teopulo tarafından hazırlanan ve Venedik dukasının taahhütlerini içeren bu metinde, ilk önce Alâeddin Keykubad'ın taahhütleri sıralanmış, devamında ise

¹⁵⁴⁶ Çavuşdere, "Selçuklular Döneminde Akdeniz Ticareti", s. 65.

¹⁵⁴⁷ IX. yüzyıldan beri bağımsız bir şehir devleti hüviyeti kazanan Venedik Dukalığı, seçimle gelen "doce, doxe" (duka) denilen bir yönetici aracılığıyla yönetilmiştir. Kuvvetli donanması ve deniz ticaretiyle önemli bir güç olarak Akdeniz'den Karadeniz'e uzanan coğrafyalarda koloniler kuran Venedikliler, Avrupa'nın Atlantik kıyılarına kadar yoğun bir ticarî ağ oluşturmuşlardır. Bu İtalyan şehir devleti, 1797'de Napolyon tarafından işgal edilinceye kadar 1000 yıldan fazla bir süre hâkimiyet kurmuştur. XIX. Yüzyılda da Avusturya İmparatorluğu'nun hâkimiyetine giren Venedik Dukalığı, 1866'da siyasi birliğini tamamlayan İtalya Krallığı'nın bir parçası olmuştur. Daha detaylı bilgi için bkz. Maria Pia Pedani, "Venedik", *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt: 43, TDV Yayınları, Ankara 2013, ss. 44-47.

¹⁵⁴⁸ Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 86.

¹⁵⁴⁹ İtalyanca "doce, doxe" olan duka İtalyan şehir devletlerinde seçimle işbaşına gelen başkanlara verilen unvandır. Bkz. Pedani, "Venedik", s. 44.

¹⁵⁵⁰ İtalyan şehir devletlerinin yöneticilerine verilen unvan.

¹⁵⁵¹ Jacobus Teopulo 10 Ekim 1219'dan Haziran 1220 tarihine kadar İstanbul'da Venedik podestası (vali veya şehremini) olarak görevlendirilmiştir. Detaylı bilgi için bkz. Polat, "Selçuklu Türkiye'sinde Ticaret", s. 379-380.

¹⁵⁵² Delilbaşı, "Ortaçağda Türk Hükümdarları Tarafından Batılılara Ahidnâmelerle Verilen İmtiyazlara Genel Bir Bakış", s. 97; Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 86.

¹⁵⁵³ Turan, *Selçuklular ve İslamiyet*, s. 143-144.

Venedik dukasının taahhütleri yer almıştır.¹⁵⁵⁴ Günümüze kadar gelen bu vesikada, Alâeddin Keykubad'a ait ahid-nâmenin kırmızı harflerle yazıldığı ve vesikanın Alâeddin Keykubad'ın altın mührüyle mühürlendiği görülmektedir. Bununla birlikte, Venedik dukasının taahhütlerini ihtiva eden ahid-nâme de kırmızı harflerle yazılmış ve belgenin altı Venedik dukasının kırmızı mührüyle mühürlenmiştir.¹⁵⁵⁵ Osman Turan, Alâeddin Keykubad'ın Venediklilerle yapmış olduğu bu ticari antlaşmanın diğer Latin ülkelerini de kapsadığını belirtmektedir. Nitekim Osman Turan, antlaşma içerisinde geçen, “*merhum babası, kardeşi ve kendi fermanı hükmüne göre*” ibaresiyle Antalya fethine müteakip, Kıbrıslılarla olduğu gibi diğer Latin ülkeleriyle de devamlı anlaşmalar imzalandığını ifade etmektedir.¹⁵⁵⁶

Antlaşmanın maddelerine gelince; antlaşma iki yıl süreyle sınırlandırılmış bir ticaret ve dostluk antlaşmasıydı.¹⁵⁵⁷ Söz konusu antlaşmadan, Türkiye Selçuklu sultanı Alâeddin Keykubad'ın tebaası ile Venedik dukasının tebaası ve onun yerine geçecek despotlarla Suriye ve diğer ülkelerde Venedik dukasına bağlı Venedikliler ve onların tüccarları faydalanacaktı.¹⁵⁵⁸ Antlaşmanın maddeleri genel olarak eşitlik temeline göre oluşturulmuşsa da selamlama, gümrük ve yargılama maddeleri tek taraflılık ilkeleri içermektedir.¹⁵⁵⁹ Eşitlik esasıyla düzenlenen maddelere göre; Alâeddin Keykubad ve Venedik dukasının tebaası ve onların emrinde olanlar, karşı tarafın ülkesinde, karada ve denizde hiçbir sınırlamaya bağlı kalmadan ticaret yapabilecekti. İki taraftan birinin gemisi karşı tarafın hâkimiyetindeki denizlerde tehdit içerisinde olursa hemen yardım edilecek ve ele geçirilen malları taraflar birbirlerine geri verecekti. Şayet bu gemi batarsa içindeki mallar iade edilecek ve geminin içindeki mürettebat ülkesine geri gönderilecekti. Ayrıca, iki tarafın gemileri düşman gemileri tarafından izlenmesi durumunda, karşı tarafın kıyısına sığınmasına müsaade edilecekti.¹⁵⁶⁰ Antlaşmanın Venedikliler lehine olan hükümlerine göre; Venedik Dukalığı, Sultan Alâeddin Keykubad'ın ülkesinde I. Gıyaseddin Keyhüsrev

¹⁵⁵⁴ Polat, “Selçuklu Türkiye’inde Ticaret”, s. 379-380.

¹⁵⁵⁵ Turan, *Selçuklular ve İslamiyet*, s. 143-144.

¹⁵⁵⁶ Turan, “Orta Çağlarda Türkiye Kıbrıs Münasebetleri”, s. 216.

¹⁵⁵⁷ Osman Turan, 8 Mart 1220’de imzalanan bu antlaşmayı yeniden neşretmiş ve antlaşma üzerinde geniş bir değerlendirme yapmıştır. Detaylı bilgi için bkz. Turan, “Orta Çağlarda Türkiye Kıbrıs Münasebetleri”, s. 214-218.

¹⁵⁵⁸ Turan, *Selçuklular ve İslamiyet*, s. 143-144.

¹⁵⁵⁹ Polat “Selçuklu Türkiye’inde Ticaret”, s. 379.

¹⁵⁶⁰ Turan, *Türkiye-İtalya İlişkileri* s. 170; Turan, *Selçuklular ve İslamiyet*, s. 144-145; Polat, “Selçuklu Türkiye’inde Ticaret”, s. 379.

ve I. İzzeddin Keykavus dönemlerinde olduğu gibi ticari malın %2'sini gümrük vergisi olarak ödeyecekti. Buna karşın Selçuklu ülkesindeki tüccarlar, Venedik hâkimiyetindeki bölgelerde cari (yürürlükte bulunan) vergiyi vereceklerdi.¹⁵⁶¹ Ancak Venedikliler, Alâeddin Keykubad'ın fermanına göre; Selçuklu tüccarlarının getirdiği kıymetli taşlardan, incilerden, gümüşten, altından ve tahıl ürünlerinden gümrük vergisi tahsil etmeyeceklerdi. Ayrıca, Türkiye Selçuklu Devleti hudutları içerisinde Venedikliler, Latinler, Pisalılar¹⁵⁶² ve diğer kavimler arasında bir anlaşmazlık çıkması durumunda, bu anlaşmazlığı çözmek için Venedikliler arasından seçilecek bir jüri (hususî mahkeme) görevlendirilecekti. Fakat cinayet ve hırsızlık hadiselerine, Türkiye Selçuklu Devleti'nin mahkemeleri bakacaktı.¹⁵⁶³ Antlaşmanın Selçuklular lehine olan hükümlerine göre ise; Venedik sınırları içerisinde bulunan yerlerde, Selçuklu tebaasından biri hayatını kaybederse vefat eden kişinin malları varisleri gelene kadar korunacak ve herhangi bir tartışmaya mahal vermeden bu ticari mallar iade edilecekti.¹⁵⁶⁴ Şayet, Venedik sınırlarında Selçuklu tebaasından bir kişiye zarar verilirse, müştekiden alınan mallar gerekli görülen araştırmalardan sonra müştekiye geri verilecek, şahıstan haksız bir şekilde alınan malların zarar görmesi halinde ise şahsa, zayi olan malların değerinde para verilecekti.¹⁵⁶⁵ 1220 antlaşmasında Türkiye Selçuklu Devleti lehine olan bir diğer hüküm ise; Venediklilerin hâkimiyetinde

¹⁵⁶¹ Antlaşmanın bu maddesinde iki ülkenin birbirlerine ödeyecekleri vergi oranlarında eşitsizliklerin olduğu görülmektedir. Çünkü o dönem Selçuklulara ait bölgelerde ticaret yapan Venediklilerden %2 vergi alınırken Venedik topraklarında ticaret yapan Selçuklu tacirlerinden Venedik Dukalığına ödenmesi gereken vergileri vermeleri kararlaştırılmıştı. Nitekim o dönem Venedik Dukalığına ait bölgelerde ticaret yapan tüccarlardan %2,5 gümrük vergisi alınıyordu. Yine o dönem Venedik ve Ceneviz gibi İtalyan şehir devletleri, başta Bizans İmparatorluğu olmak üzere Haçlı prenslikleri, Kıbrıs ve Ermeni krallıkları ile yapılan ticarete bu ülkelere gümrük vergisi ödemiyoordu. Fakat vergi ödemesi gereken ülkelerde bu oran %1-10 arasında değişmekteydi. Hatta bazı ülkelerde %10'u bile aşabiliyordu. Mesela Mısır'da İtalyan tüccarların ödeyecekleri gümrük vergisi %16'ya kadar çıkabiliyordu. Bu bilgiler kapsamında Venediklilerin Gıyaseddin Keyhüsrev döneminden itibaren gümrük vergisinde Türkiye Selçuklu Devleti'ne karşı önemli bir imtiyaz elde ettiği söylenebilir. Detaylı bilgi için bkz. Turan, *Türkiye-İtalya İlişkileri*, s. 172-173.

¹⁵⁶² 11.yüzyılın başlarında Cenova şehir devleti ile ittifak yapan Pisalılar I. Haçlı seferine katılmış ve Kudüs'ün alınmasında etkin rol oynamışlardır. 1324 yılında ise Aragon Krallığı'nın Sardinya'yı işgal etmesiyle buradaki hâkimiyetini tamamen yitiren bu şehir devleti, bazı ayaklanmaların başarısız olmasının ardından 1406 senesinde Floransa'nın hâkimiyetine girmiştir. Bkz. *İlk Deniz Cumhuriyetleri ve Deniz Yolları*, Erişim Tarihi: 15 Eylül 2018, <https://www.stratejikortak.com/2016/09/ilk-deniz-cumhuriyetleri.html>

¹⁵⁶³ Güçlüay, "Anadolu Selçuklu Devleti'nin Ticaret Politikası", s. 368; Turan, *Selçuklular ve İslamiyet*, s. 144; Delilbaşı, "Orta Çağda Türk Hükümdarları Tarafından Batılılara Ahidnâmelerle Verilen İmtiyazlara Genel Bir Bakış", s. 96.

¹⁵⁶⁴ Bedirhan, "Türkiye Selçuklu Devleti'nin Ticari Münasebette Bulunduğu Devletler ve Tâcirler", s. 333.

¹⁵⁶⁵ Polat, "Selçuklu Türkiye'sinde Ticaret", s. 379.

bulunan yerlere gerek Selçuklu gemileri, gerekse yabancı gemilerle gelen Selçuklu tüccarların Venedikliler tarafından selamlanmasına dair hükümdür.¹⁵⁶⁶ Türkiye Selçuklu Devleti ile Venedikliler arasında yapılan söz konusu anlaşmanın geçerlilik süresi iki yıl olmasına rağmen, antlaşmanın bitiş tarihinden sonra iki devlet arasında yeni bir antlaşma imzalanıp imzalanmadığı tam olarak bilinmemektedir.¹⁵⁶⁷ Bununla birlikte Venedik dukası, 1228 yılında Filippo Giuliano isimli bir elçiyi Konya'ya göndermiştir.¹⁵⁶⁸ Ancak yapılan görüşmelerde, Türkiye Selçuklu Devleti ile Venedikliler arasında 1220 yılında imzalanan anlaşmanın yenilendiğine veya iki ülke arasında yeni bir anlaşma yapıp yapılmadığına dair bir bilgiye ulaşılamamaktadır.¹⁵⁶⁹

Öte yandan 1224 yılında Venedik Dukalığının Venedikli tüccarların Mısır'la ticaretini men etme kararı, Levant¹⁵⁷⁰ ticaretinde Türkiye Selçuklu Devleti'nin önemini daha da arttırmıştır.¹⁵⁷¹ Venedik Dukalığı'nın bu kararı sadece Venedikli tacirleri değil, Mısırlı tacirleri de olumsuz bir şekilde etkilemiştir.¹⁵⁷² Zira 1224 yılında alınan bu men kararından önce gemi yapımında kullanılan malzemeleri Avrupalı devletlerden ya da onların aracılığıyla temin eden Mısırlı tacirler, bu tarihten itibaren bahsedilen ihtiyaçları temin etmek için Anadolu limanlarına yönelmişlerdir.¹⁵⁷³ Alaiye ve Antalya limalarından, İskenderiye ve Suriye limalarına, en başta gemi yapımında ihtiyaç duyulan zift ve kereste olmak üzere, kuru kayısı, gıda ürünleri, at, köle, halı ve deri ürünleri sevk edilirken,¹⁵⁷⁴ yine aynı ticari yoldan Anadolu'ya, şeker, keten, Mısır elbiseleri, ipekliler, başlıklar, yünlü elbiseler, değerli

¹⁵⁶⁶ Turan, *Türkiye-İtalya İlişkileri*, s. 171; Turan, *Selçuklular ve İslamiyet*, s. 145.

¹⁵⁶⁷ Bedirhan, "Türkiye Selçuklu Devleti'nin Ticari Münasebette Bulunduğu Devletler ve Tâcirler", s. 334.

¹⁵⁶⁸ Turan, *Türkiye-İtalya İlişkileri*, s. 178.

¹⁵⁶⁹ Turan, "Orta Çağlarda Türkiye Kıbrıs Münasebetleri", s. 217.

¹⁵⁷⁰ Avrupa'da X. yüzyıldan başlayarak Akdeniz'in doğu kıyılarındaki ülkelere verilen bu isim, Latince "meydana çıkma, yükselme" manasındaki levareden türetilen güneşin doğduğu yer anlamına gelmektedir. İtalyanca da ise *levante* olarak geçen bu kavram, Fransızca ve İngilizce'de de *levant* şeklinde yazılmaktadır. Levant kavramı içine hangi ülkelerin girdiği konusunda farklı görüşler olmakla beraber bu kavram ilk olarak Ege adaları ile Türkiye'nin Ege ve Akdeniz kıyıları için kullanılmıştır. Ayrıca Haçlı seferleri sırasında da Suriye, Filistin ve Kıbrıs ile Mısır'ı, XIII. Yüzyılda da Kırım'a kadar giden Karadeniz bölgesini kapsamı içine aldığı bilinmektedir. Daha detaylı bilgi için bkz. Şerafettin Turan, "Levant", *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt: 27, TDV Yayınları, Ankara 2003, ss. 145-147.

¹⁵⁷¹ Çavuşdere, "Selçuklular Döneminde Akdeniz Ticareti", s. 68.

¹⁵⁷² Turan, *Türkiye-İtalya İlişkileri*, s. 180.

¹⁵⁷³ Polat, "Selçuklu Türkiye'sinde Ticaret", s. 380.

¹⁵⁷⁴ Heyd, *Yakın Doğu Ticaret Tarihi*, s. 333.

kumaşlar, Doğu ve Güney Asya'dan çivit, kalay, sabun, kurşun, kalay, baharat vs. gibi ürünler gelmiştir.¹⁵⁷⁵

Sultan Alâeddin Keykubad'ın Venediklilerle yaptığı ticaret anlaşmasından sonra Avrupa-Asya, Kuzey-Güney ülkeleri ve kavimleri arasında zirveye ulaşan uluslararası ticari münasebetler, medeniyet ve kültürel faaliyetler ile daha da ileri bir safhaya ulaşarak, Anadolu'yu ekonomik kalkınmada önemli bir konuma getirmiştir.¹⁵⁷⁶ Dolayısıyla Sultan Alâeddin Keykubad ülkesini yüksek bir medeniyet seviyesine ulaştırmış ve onun döneminde Anadolu, kervan ve uluslararası ticaret yollarının kesiştiği bir ülke haline gelmiştir.¹⁵⁷⁷

4.8.2. Cenevizliler ile Olan İlişkiler

I. Haçlı Seferi (1096) sırasında Antakya'ya yerleşen Cenevizliler,¹⁵⁷⁸ burada ticaret ve deniz taşımacılığına başlamışlar¹⁵⁷⁹ ve zamanla Amasya, Sinop, Samsun, Trabzon, Sivas, Fatsa, Forya ve Suğdak gibi merkezlerde koloniler kurmuşlardır.¹⁵⁸⁰

Alâeddin Keykubad ve Venedik dukası arasında 1220 yılında imzalanan ticaret anlaşmasından sonra, Türkiye Selçuklu Devleti, W. Heyd'in ifadesiyle sadece Venedik ticaretine değil, aynı zamanda diğer bütün Latin topluluklarının da ticaretine açılmıştır. Böylece Türkiye Selçuklu Devleti, Venediklilerden başka diğer Latin topluluklarının da ticari faaliyetlerde bulunduğu bir ülke konumuna gelmiştir.¹⁵⁸¹

¹⁵⁷⁵ İsmet Kayaoğlu, "Anadolu Selçukluları Devrinde Ticarî Hayat" *A.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, cilt: 24, Ankara 1981, s. 370.

¹⁵⁷⁶ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 417.

¹⁵⁷⁷ Kayaoğlu, "Anadolu Selçukluları Devrinde Ticarî Hayat", s. 365.

¹⁵⁷⁸ Ceneviz adı İtalyanca Genovesi'den gelmektedir. Cenevizliler, Orta Çağ'ın sonlarına doğru Akdeniz'de ekonomik bakımdan önem kazanan bağımsız İtalyan şehir devletlerinden biri olarak Napoli, Pisa ve Venedik gibi diğer İtalyan deniz cumhuriyetleriyle rekabet halinde, Doğu ticaretine bağlı zengin ve mühim bir tarihî geçmişe sahip olmuşlardır. Cenevizliler, bağımsızlıklarını 1099'da kazandıktan sonra da 1355-1356 ve 1421-1436 yılları arasında Milano Dukalığı, 1396-1409, 1499-1505 ve 1797-1813 yılları arasında Fransa, 1814-1860 yılları arasında da Sardunya Krallığı'nın hâkimiyetini tanımışlardır. Daha detaylı bilgi için bkz. Aldo Gallotta, "Ceneviz", TDV İslam Ansiklopedisi, cilt: 7, TDV Yayınları, Ankara 1997, ss. 363-365.

¹⁵⁷⁹ Şerif Baştav, *Bizans İmparatorluğu Tarihi (1261-1461)*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1989, s. 16.

¹⁵⁸⁰ Bedirhan "Türkiye Selçuklularında Dış Ticaret", s. 332.

¹⁵⁸¹ Heyd, *Yakın Doğu Ticaret Tarihi*, s. 334.

Nitekim, bu anlaşmadan sonra Pisalılar, Provenslılar,¹⁵⁸² Cenovalılar ve diğer Latin toplulukları Türkiye Selçuklu Devleti ile ticari faaliyet içerisinde bulunmuşlardır.¹⁵⁸³ Hatta Cenevizli tacirler, 1237 yılında Türkiye Selçuklu Devleti'nin hâkimiyetinde bulunan Antalya'da bir ticaret merkezi bile açmışlardır.¹⁵⁸⁴ Cenevizli büyük tacirler, daha sonraki dönemlerde de Venedik tacirleri gibi Türkiye Selçuklu Devleti'nin başkenti Konya'ya yerleşmişlerdir.¹⁵⁸⁵ Nitekim, 1255 yılında Konya'yı ziyaret eden Rubruck,¹⁵⁸⁶ burada ticaret yapan birçok Cenevizli ve Venedikli tacir gördüğünü; ayrıca, Cenevizli Nicolo di Siro ve Venedikli Bonafatius Malendino¹⁵⁸⁷ isimlerindeki iki tüccarın da buraya yerleştiğini ve bunların Anadolu'daki tüm şap¹⁵⁸⁸ ticaretini tekellerine aldıklarını rivayet etmektedir.¹⁵⁸⁹ Bu bilgilerle beraber, Türkiye Selçuklu Devleti ile Cenevizliler arasında, tıpkı Venediklilerle yapılan anlaşma gibi herhangi bir dostluk veya ticari anlaşmasının imzalandığını gösteren bir belgenin olmadığı görülmektedir. Ancak Anadolu kıyılarında önemli bir ticari güç olan Cenovalılara, Venediklilere sağlanan hakların ve ayrıcalıkların hepsi tanınmamış olsa dahi, Cenovalıların Türkiye Selçuklu Devleti sınırları içerisinde, başta başkent Konya olmak üzere birçok Anadolu Şehrine yerleşip, Ticaret yaptıkları bilinmektedir.¹⁵⁹⁰

Anadoludaki milletlerarası ticaret, Sultan Alâeddin Keykubad dönemine kadar Doğu-Batı yönünde büyük bir ilerleme kaydetmiştir. Sultan Alâeddin Keykubad devrinde ise ileri görüşlü politikalar neticesinde Kuzey-Güney yönünde de önemli bir konuma ulaşmıştır.¹⁵⁹¹ Bu durumun sağlanmasında da Türkiye Selçukluların Akdeniz'de Antalya ve Alanya, Karadeniz'de de Sinop ve Samsun'u

¹⁵⁸² Provens, Fransa'nın güneyinde ve Marsilya'ya 25 km uzaklıkta olan tarihi ve kültürel bir bölgedir.

¹⁵⁸³ Heyd, *Yakın Doğu Ticaret Tarihi*, s. 406; Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 408; Cahen, *Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler*, s. 169, Güçlüay, "Anadolu Selçuklu Devleti'nin Ticaret Politikası", s. 369.

¹⁵⁸⁴ Turan, *Türkiye-İtalya İlişkileri*, s. 178; Çavuşdere, "Selçuklular Döneminde Akdeniz Ticareti", s. 64-65.

¹⁵⁸⁵ Heyd, *Yakın Doğu Ticaret Tarihi*, s. 334.

¹⁵⁸⁶ 1220-1293 yılları arasında yaşamış olan Fransız misyoner ve seyyah.

¹⁵⁸⁷ Wilhelm Von Rubruk, yapılan anlaşmadan dolayı bu iki tacirden başkasına şap satılamadığı için bu tacirlerin şapa istedikleri fiyatları biçtiğini ve bundan dolayı o dönem şapın fiyatının Anadolu'da 15 altından 50 altına kadar çıktığını rivayet eder. Bkz. Wilhelm Von Rubruk, *Moğolların Büyük Hanına Seyahat*, s. 140.

¹⁵⁸⁸ Şap o dönemde Avrupa kumaş sanayisinde kullanılan en önemli hammaddelerdendi ve Avrupa, şap tüketiminin mühim bir kısmını Foça, Kütahya ve Şebinkarahisar'da bulunan maden yataklarında çıkartılan şaptan karşılıyordu. Bu maden yataklarından olan Kütahya ve Şebinkarahisar ise Türkiye Selçuklu Devleti sınırları içerisinde yer alıyordu. Bkz. Polat, "Selçuklu Türkiye'sinde Ticaret", s. 384.

¹⁵⁸⁹ Wilhelm Von Rubruk, *Moğolların Büyük Hanına Seyahat*, s. 140.

¹⁵⁹⁰ Turan, *Türkiye-İtalya İlişkileri*, s. 177-178.

¹⁵⁹¹ Çavuşdere, "Selçuklular Döneminde Akdeniz Ticareti", s. 65.

fethettikten sonra bu mühim ticaret şehirlerini ülkenin transit ticaret yol sarmalına birleştirmeleri mühim bir rol oynamıştır.¹⁵⁹² Zira o dönem Mısır'dan gemilerle Anadolu'nun güney kıyılarındaki limanlara gelen tacirler, Antalya ve Alanya'dan, Konya-Ankara-Sinop yolu ile Karadeniz'e çıkmışlardır.¹⁵⁹³ Mısır'ın ihtiyacı olan malların pek çoğu Karadeniz'den bu yol aracılığıyla Antalya ve Alanya'ya ulaşmış ve bu limanlardan da hususiyetle Cenevizli tüccarlar tarafından Mısır'a getirilmiştir.¹⁵⁹⁴

Antalya, Anadolu'nun Akdeniz sahillerinde yer alması ve stratejik bir limanı sınırlarında barındırması sayesinde Avrupalı, Mısırlı, Kuzey Afrikalı vs. tacirlerin Selçuklu Türkiye'sine giriş yaptıkları en mühim ticari kapılardan biriydi.¹⁵⁹⁵ O dönem Antalya'da Venediklilerin yanında Pisalıların, Provenslerin, Cenevizlilerin, Marsilyalıların, Montpellierin ve Latinlerin 1236-1237 yıllarında ticari faaliyet içerisinde oldukları bilinmektedir.¹⁵⁹⁶ Antalya'da yerleşik olmak kaydıyla ikamet eden ve ticari faaliyetlerde bulunan Hristiyan ve Yahudi tacirlerinayrı ayrı mahalleleri bulunmaktaydı.¹⁵⁹⁷ Nitekim Hristiyan tüccarların ikamet ettikleri mahalle "Mina" ismi ile anılmaktaydı. Ayrıca Hristiyan tacirlere ait olan bu mahallenin etrafı surlarla çevrilmişti. Mahallenin kapıları da geceleri ve Cuma namazı saatlerinde kapatılıyordu.¹⁵⁹⁸

Antalya o dönem hem Mısır üzerinden gelen Hindistan, Mısır ve Yemen ürünlerinin deposu ve hem de bazı Anadolu ürünün ihraç limanı olma özelliğinden dolayı birçok kültürü içerisinde barındıran mühim bir liman şehri ve bununla beraber bölgenin en faal ticaret merkezi olmuştur.¹⁵⁹⁹ Antalya'nın bu duruma gelmesinde önemli bir etki de şehirde Türklerin yanında Rum, Yahudi ve Hristiyan batılı tacirlerin de ikamet etmesi ve hatta bu tacirlerin kendilerine ait mahallelerin yer

¹⁵⁹² Turan, *Selçuklular ve İslamiyet*, s. 137.

¹⁵⁹³ Heyd, *Yakın Doğu Ticaret Tarihi*, s. 612.

¹⁵⁹⁴ Claude Cahen, "13. Yüzyılın Başında Anadolu'da Ticaret", Çev.: Aykut Derman, *Cogito*, sayı: 29, 2001, ss. 132-143, s. 132; Heyd, *Yakın Doğu Ticaret Tarihi*, s. 612.

¹⁵⁹⁵ Tuncer Baykara, *Türkiye Selçuklular Devrinde Konya*, İl Kültür Müd. Yay., Konya 1998, s. 50; Bedirhan, "Türkiye Selçukluları Devrinde Anadolu'nun Ticaret Şehirleri", s. 35.

¹⁵⁹⁶ Güçlüay, "Anadolu Selçuklu Devleti'nin Ticaret Politikası", s. 369; Heyd, *Yakın Doğu Ticaret Tarihi*, s. 334.

¹⁵⁹⁷ Cahen, "13. Yüzyılın Başında Anadolu'da Ticaret", s. 142.

¹⁵⁹⁸ İbn Battuta, *Seyahatnâme*, Çev.: A. Sait Aykut, c. 1, İstanbul 2004, s. 402.

¹⁵⁹⁹ Bedirhan, "Türkiye Selçukluları Devrinde Anadolu'nun Ticaret Şehirleri", s. 32.

almasıydı.¹⁶⁰⁰ Nitekim Antalya'ya 1333 yılında gelen ünlü seyyah İbn Battuta, şehrin demografisi hususunda şu bilgileri vermektedir: *“Bu şehir genişlik, güzellik ve ihtişam bakımından dünyanın en güzel şehirlerinden. Gerek planı gerek düzenliliği ile diğer ülkelerdeki benzerlerinden daha üstün bir durumda. Ahali içindeki taifeler ayrı ayrı mahallelere yerleşmiş. Hristiyan tüccarlar ‘mînâ’ (=liman) adıyla anılan semtte oturmaktadırlar. Bu mahallenin çevresini büyük bir duvar kuşatmakta. Cuma vakti ve her gece bu duvarın kapıları kapalı tutulmaktadır. Şehrin asıl halkı olan Rumlar başka bir mahallede kendi başlarına oturuyorlar, onların bulundukları yer de surla çevrilmiş. Yahudilerin de kendilerine ait yerleşim yerleri vardır. Burası da yine büyük bir duvarla çevrili. Şehrin beyi, ailesi, devlet erkânı ve kapıkullarının oturdukları semt yukarıda açıkladığımız diğer taifelerden tamamen ayrılmıştır. Onların etrafı da surla çevrili, neredeyse kale gibi. Müslüman ahaliye gelince bunlar şehrin tam merkezinde yaşamaktadırlar. Şehir merkezinde bir Cuma Câmii, medrese, pek çok hamam, gayet düzenli planıyla kalabalık ve zengin çarşılar bulunmaktadır. Tüm şehrin etrafını; yukarıda bahsettiğimiz semtleri de içine alan geniş bir sur kuşatıyor”*¹⁶⁰¹

Sultan Alâeddin Keykubad tarafından fethedildikten sonra Türkiye Selçuklu Devleti'nin en büyük tersanesinin inşa edildiği¹⁶⁰² ve Selçuklu hükümdarlarının kışlık başkentleri görevini de gören Alaiye şehri ise bu öneminden dolayı hızlı bir şekilde gelişmiş ve Sultan Alâeddin Keykubad'ın iskân politikası sayesinde Türkleşmiştir.¹⁶⁰³ Keza, 1333 senesinde Alaiye'ye gelen İbn Battuta, burada çoğunlukla Türkmenlerin ikamet ettiklerini, Kahire, İskenderiye, Suriye ve İtalyan tacirlerinin buraya gelip ticaret yaptıklarını ve buranın kerestesi çok olduğu için gemilere yüklenen kerestelerin İskenderiye, Dimyat ve diğer Mısır limanlarına sevk edildiğini kaydetmektedir.¹⁶⁰⁴ Floransalı tüccar Francesco Balducci Pegolotti ise

¹⁶⁰⁰ Çavuşdere, “Selçuklular Döneminde Akdeniz Ticareti“, s. 66; Bedirhan, “Türkiye Selçukluları Devrinde Anadolu'nun Ticaret Şehirleri“, s. 35.

¹⁶⁰¹ İbn Battuta, *Seyahatnâme*, s. 402.

¹⁶⁰² Müneccimbaşı, *Camii'd Düvel*, s. 61.

¹⁶⁰³ Çavuşdere, “Selçuklular Döneminde Akdeniz Ticareti“, s. 65.

¹⁶⁰⁴ İbn Battuta, *Seyahatnâme*, s. 403.

eserinde o dönem Alanya’da kullanılan ölçüleri, İtalyan ölçüleri ile karşılaştırmalı olarak gösteren bir çizelge bile düzenlemiştir.¹⁶⁰⁵

O dönem Akdeniz ticaretinin en hareketli ve en önemli tacirleri İtalyanlardan oluşmaktaydı.¹⁶⁰⁶ Haçlı Seferleri ile birlikte Akdeniz’deki ticarete hükmetmeye başlayan İtalyan şehir devletleri, sahip oldukları gemi yapım teknikleri ve Levant’te elde ettikleri ticaret kolonileri sayesinde ki Akdeniz ticaretinde rakipsiz hale gelmişlerdi.¹⁶⁰⁷ Nitekim bu İtalyan şehir devletleri Levant’taki Müslüman ve Hristiyan devletlerle imzaladıkları ticaret antlaşmalarında sağladıkları ekonomik ayrıcalıklar sayesinde de ekonomik ilerleyişlerini sağlamlaştırmışlardı.¹⁶⁰⁸

XIII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Anadolu’dan Antalya ve Alanya’ya gelen ticari ürünlerin başta Kıbrıs ve Mısır olmak üzere Doğu ve Batı ülkelerine sevk edilmesinde hususiyetle Venedikli ve Cenevizli tacirler önemli rol oynamaya başlamışlardır.¹⁶⁰⁹ Zira henüz 1156 gibi erken bir tarihte Antalya ile ticaret yapmaya başlayan Cenovalı tacirler,¹⁶¹⁰ 1191-1192 yıllarından itibaren de kente yerleşmeye başlamışlardır. Nitekim Raimondo de Satalia ve Nicola de Satalia gibi soy isimleri Antalya olan bu tacirler Antalya’da ipek ticaretinde bulunan Cenovalı tüccarlardan yalnızca bir kısmıydı.¹⁶¹¹

Antalya’da Cenovalılarle birlikte Pisalı ve Venedikli tacirler de ticarî faaliyetlerde bulunmuşlar ve XIII. yüzyılın ilk yarısından itibaren de kenti ziyaret etmeye başlamışlardır.¹⁶¹² Keza, Alâeddin Keykubad ile Venedik dukası arasında imzalanan 1220 tarihli ticaret antlaşmasında diğer Latinler olarak yalnızca Pisalılardan söz edilmiştir.¹⁶¹³ Kıbrıs Kralı Henri’nin 1236 yılında Marsilyalılara ve diğer Avrupalı tacirlere verdiği ticari ayrıcalık beratında bahsedilen tacirlerin Konya

¹⁶⁰⁵ Francesco Balducci, Pegolotti, *La Pratica Della Mercatura*, Ed. A. Evans, Medieval Academy of America 24, (Cambridge, Mass., 1936), s. 92; naklen Çavuşdere, “Selçuklular Döneminde Akdeniz Ticareti”, s. 69.

¹⁶⁰⁶ Polat, “Selçuklu Türkiye’sinde Ticaret”, s. 380.

¹⁶⁰⁷ Turan, *Türkiye-İtalya İlişkileri*, s. 179.

¹⁶⁰⁸ Çavuşdere, “Selçuklular Döneminde Akdeniz Ticareti”, s. 68.

¹⁶⁰⁹ Çavuşdere, “Selçuklular Döneminde Akdeniz Ticareti”, s. 68.

¹⁶¹⁰ Heyd, *Yakın Doğu Ticaret Tarihi*, s. 880.

¹⁶¹¹ David Jacoby, “Silk Crosses the Mediterranean”, *Le vie del Mediterraneo. Idee uomini, oggetti (Secoli XI-XIV.)*, Ed. G. Airaldi, Genova 19-20 Nisan 1994, Genova 1997, ss. 55-79, s. 75-76; naklen Çavuşdere, “Selçuklular Döneminde Akdeniz Ticareti”, s. 69.

¹⁶¹² Çavuşdere, “Selçuklular Döneminde Akdeniz Ticareti”, s. 69.

¹⁶¹³ Turan, “Orta Çağlarda Türkiye Kıbrıs Münasebetleri”, s. 216.

sultanının memleketinden¹⁶¹⁴ yani Anadolu'dan Antalya limanı vasıtasıyla ipek, pamuk, halı, Ankara tiftiği, deri sabun, boyacılığa ait çeşitli maddeler, Doğu'dan gelen baharat ve benzer ürünleri Kıbrıs'a ihraç etmişlerdir ki¹⁶¹⁵ bu tacirler arasında Venedikli, Cenovalı ve Pisalı tüccarlar da yer almıştır.¹⁶¹⁶

Antalya, başarılı bir şekilde yürütülen iktisadi politiklar neticesinde kendi ürettiği mallardan başka Anadolu'nun çeşitli bölgelerinden tedarik edilen balmumu, meşe mazısı, kitre zankı, şap ve kumaş ile Karadeniz'in kuzeyinden gelen kölelerin Doğu ve Batı ülkelerine ihracının sağlandığı mühim bir ticaret merkezi konumuna gelmiştir.¹⁶¹⁷ Antalya'dan hususiyetle Cenovalı tacirler tarafından ihraç edilen şap, yılda 12.000 Cenova kantarı üretimin yapıldığı Kütahya'daki şap madenlerinden sağlanmış ve bu şapın 4.000 Cenova kantarı Antalya'dan ihraç edilmiştir.¹⁶¹⁸ Nitekim Kıbrıs Kralı Henri'nin Marsilyalı tüccarlar için çıkarttığı 1236 tarihli ticari ayrıcalık beratında Cenovalı tacirlerin Antalya'dan Kıbrıs adasına ve oradan da Avrupa'ya ihraç ettikleri mallar içerisinde şap madeni önemli bir yer tutmaktaydı.¹⁶¹⁹

Cenevizlilerin ve diğer İtalyan şehir devletlerininin Antalya ve Alanya'dan Doğu'nun ve Batı'nın muhtelif ülkelerine ihraç ettikleri ticaret emtiası içerisinde Karadeniz'in kuzeyinden Anadolu'ya getirilen köleler de oldukça fazlaydı.¹⁶²⁰ Zira Anadolu'nun mühim ticaret şehirlerinde olduğu gibi Antalya ve Alanya'da da zengin köle pazarları yer almaktaydı.¹⁶²¹ Mesela XII. Yüzyılın sonlarında Rodoslu bir tacir tarafından Antalya'da alınan kadın bir köle daha sonra Rodos'a götürülerek orada serbest bırakılmıştı.¹⁶²² Yine o dönem Anadolu'nun güney kıyılarında köle ticaretinin yapıldığı bir diğer mühim merkezde Fethiye idi. Nitekim Kandiyeli iki tacirin Fethiye'ye gelip kumaş satmak ve ardından da kumaştan elde ettikleri para ile

¹⁶¹⁴ Heyd, *Yakın Doğu Ticaret Tarihi*, s. 877.

¹⁶¹⁵ Turan, *Selçuklular ve İslamiyet*, s. 147.

¹⁶¹⁶ David Jacoby, "Silk Crosses the Mediterranean", s. 76; naklen Çavuşdere, "Selçuklular Döneminde Akdeniz Ticareti", s. 69; Heyd, *Yakın Doğu Ticaret Tarihi*, s. 877.

¹⁶¹⁷ Pegolotti, *La Pratica Della Mercatura*, s. 57-58; naklen Çavuşdere, "Selçuklular Döneminde Akdeniz Ticareti", s. 70; Heyd, *Yakın Doğu Ticaret Tarihi*, s. 612.

¹⁶¹⁸ Pegolotti, *La Pratica Della Mercatura*, s. 370, naklen Çavuşdere, "Selçuklular Döneminde Akdeniz Ticareti", s. 70.

¹⁶¹⁹ Çavuşdere, "Selçuklular Döneminde Akdeniz Ticareti", s. 70.

¹⁶²⁰ Turan, *Türkiye-İtalya İlişkileri*, s.179.

¹⁶²¹ Çavuşdere, "Selçuklular Döneminde Akdeniz Ticareti", s. 70.

¹⁶²² Kate Fleet, *European and Islamic Trade in the Early Ottoman State, the Merchants of Genoa and Turkey*, Cambridge 1999, s. 38; naklen Çavuşdere, "Selçuklular Döneminde Akdeniz Ticareti", s. 70.

buradan Girit'e götürmeyi tasarladıkları üç kadın köleyi satın almak konusunda aralarında sözleştikleri bilinmektedir.¹⁶²³

Antalya'dan balmumu sevkiyatı ise yine Cenovalı ve Venedikli tüccarların vasıtasıyla Avrupa'ya sevk ediliyordu.¹⁶²⁴ Bu hususta Floransalı tacir Pegolotti, Antalya'dan İtalya'ya ve Avrupa'nın diğer ülkelerine ihracı yapılan balmumunun *peso sottile* denilen hafif bir ağırlık ölçüsü birimi ile satışının yapıldığını kaydetmektedir.¹⁶²⁵ Bununla birlikte Antalya, buğday ve arpa gibi tahılların bir pazar ve ihraç limanı merkezi olmuş¹⁶²⁶ ve bu ürünlerin Avrupa'ya sevk edilmesinde Cenovalı tacirler mühim bir rol oynamışlardır.¹⁶²⁷

Antalya'da bu dönemde maden ticareti de oldukça önemli bir noktadaydı. İtalyan tacirlerin Antalya'dan Avrupa ve diğer muhtelif ülkelere ihraç ettikleri madenler içerisinde demir, kalay, bakır ve gümüş büyük bir yekün tutmaktaydı.¹⁶²⁸ Anadolu'nun diğer şehirlerindeki madenlerden işlenen gümüşlerin Avrupa'ya sevki de yine Anadolu'nun batı ve güney sahillerindeki Ayasuluğ ve Antalya gibi mühim ticaret limanlarından yapılmıyordu.¹⁶²⁹ İtalyan tacir Pegolotti, Latin tüccarların Antalya'da bakır ticaretinde bulunduklarını bahsetmektedir. Bununla birlikte Pegolotti, Antalya'dan Avrupa'ya gönderilen bu bakırın Antalya'ya hangi bölgeden sevk edildiğini net bir şekilde ifade etmemesine rağmen,¹⁶³⁰ bu bakırın Selçuklular tarafından ithal edilmediği ve Anadolu'daki çeşitli bakır madenlerinden çıkarılarak buraya getirildiği bilinmektedir. Nitekim bu bakır madenlerinin o dönem Sinop, Samsun, Kastamonu ve Osmancık gibi merkezlerde çıkarıldığı anlaşılmaktadır.¹⁶³¹

Bu devirde Antalya ve Alanya'nın hem ihraç hem de ithal ürünlerinin en mühimi ise kumaştı. Çoğunlukla İtalyan tacirlerin ihracını sağladıkları bu kumaşların

¹⁶²³ Fleet, *European and Islamic Trade in the Early Ottoman State, the Merchants of Genoa and Turkey*, s. 38; naklen Çavuşdere, "Selçuklular Döneminde Akdeniz Ticareti", s. 70.

¹⁶²⁴ Çavuşdere, "Selçuklular Döneminde Akdeniz Ticareti", s. 70.

¹⁶²⁵ Pegolotti, *La Pratica Della Mercatura*, s. 57-58; Fleet, *European and Islamic Trade in the Early Ottoman State, the Merchants of Genoa and Turkey*, s. 35; naklen Çavuşdere, "Selçuklular Döneminde Akdeniz Ticareti", s. 70.

¹⁶²⁶ Turan, *Türkiye-İtalya İlişkileri*, s. 179; Polat, "Selçuklu Türkiye'sinde Ticaret", s. 380.

¹⁶²⁷ Çavuşdere, "Selçuklular Döneminde Akdeniz Ticareti", s. 70.

¹⁶²⁸ Kayaoğlu, "Anadolu Selçukluları Devrinde Ticarî Hayat" s. 365; Pegolotti, *La Pratica Della Mercatura*, s. 58; naklen Çavuşdere, "Selçuklular Döneminde Akdeniz Ticareti", s. 71.

¹⁶²⁹ Çavuşdere, "Selçuklular Döneminde Akdeniz Ticareti", s. 71.

¹⁶³⁰ Pegolotti, *La Pratica Della Mercatura*, s. 34,58; naklen Çavuşdere, "Selçuklular Döneminde Akdeniz Ticareti", s. 71.

¹⁶³¹ Çavuşdere, "Selçuklular Döneminde Akdeniz Ticareti", s. 71.

en başında ipek geliyor ve bu ipekliler Cenevizli ve diğer İtalyan tacirler aracılığıyla İskenderiye'ye, İstanbul'a ve Avrupa'nın çeşitli ticari merkezlerine ulaştırılıyordu.¹⁶³² Bu bağlamda Pegolotti, Antalya'dan Avrupa'ya sevk edilen pamuk ve keten gibi emtiaların *stadera* diye adlandırılan bir İtalyan ağırlık ölçüsü birimiyle satışının yapıldığını ve İstanbul ve Pera (Galata)'ya ihracı yapılan yünlerin de Antalya ve Alanya'dan ihraç edildiğini belirtmektedir.¹⁶³³ Bu dönemde Avrupa'dan sevk edilen Avrupa menşeli kumaşlar da İtalyan tüccarlar tarafından Antalya Limanı'na getirilir ve buradan da Anadolu'nun birçok şehrine dağıtımı yapılırdı.¹⁶³⁴ Keza, XIV. yüzyıl başlarında Gabriel de Pinu isimli Cenevizli bir tacirin, Antalya'ya Avrupa tarzı kumaşlar getirttiği bilinmektedir.¹⁶³⁵

Antalya'nın Cenevizli ve diğer İtalyan tüccarları vasıtasıyla Avrupa'dan ithal ettiği başka bir mal da sabundu.¹⁶³⁶ İtalyan tüccar Pegolotti, o dönem sabunun Antalya'da *rotolo* diye adlandırılan bir ağırlık ölçüsü birimiyle satıldığını kaydetmektedir.¹⁶³⁷ Pegolotti ile aynı devirde yaşamış başka bir İtalyan kaynağı Zibaldone da Canal da Pegolotti'nin kaydettiği bu bilgiyi doğrudan kabul etmektedir.¹⁶³⁸

O dönem Cenevililerin Antalya ve Alanya dışında yoğun ticari faaliyetler içerisinde oldukları diğer bir ticaret merkezi de Sivas şehri olmuştur.¹⁶³⁹ Zira Sivas şehri XIII. Yüzyılda çeşitli milletten tacirlerin ikamet ettikleri ve koloniler oluşturdukları bir şehir haline gelmiştir.¹⁶⁴⁰ Bu milletler arasında önemli bir yer

¹⁶³² Kayaoğlu, "Anadolu Selçukluları Devrinde Ticarî Hayat" s. 370.

¹⁶³³ Pegolotti, *La Pratica Della Mercatura*, s. 58; naklen Çavuşdere, "Selçuklular Döneminde Akdeniz Ticareti", s. 71.

¹⁶³⁴ Bedirhan "Türkiye Selçuklularında Dış Ticaret", s. 381.

¹⁶³⁵ Fleet, *European and Islamic Trade in the Early Ottoman State, the Merchants of Genoa and Turkey*, s.38; naklen Çavuşdere, "Selçuklular Döneminde Akdeniz Ticareti", s. 70.

¹⁶³⁶ Bedirhan, "Milletlerarası Ticaret Bağlamında Türkiye Selçuklu Devleti'nin Ticari Münasebette Bulunduğu Devletler ve Tacirler", s. 335.

¹⁶³⁷ Pegolotti, *La Pratica Della Mercatura*, s. 58; naklen Çavuşdere, "Selçuklular Döneminde Akdeniz Ticareti", s. 71.

¹⁶³⁸ Zibaldone Da Canal, *Merchant Culture in Fourteenth Century Venice*, Çev.: John E. Dotson, Medieval & Renaissance Texts & Studies, Binghamton, New York 1994, s. 121; naklen Çavuşdere, "Selçuklular Döneminde Akdeniz Ticareti", s. 72.

¹⁶³⁹ Kayaoğlu, "Anadolu Selçukluları Devrinde Ticarî Hayat", s. 367.

¹⁶⁴⁰ Bedirhan, "Türkiye Selçukluları Devrinde Anadolu'nun Ticaret Şehirleri", s. 32.

tutan Cenevizliler de burada kendi konsolosluklarını kurarak ticari faaliyetlerini daha ileri bir safhaya taşımışlardır.¹⁶⁴¹

4.8.3. Pisa, Napoli Krallığı ve Provenslılar ile Olan İlişkiler

Türkiye Selçuklu Devleti ile Venedikliler arasında imzalanan ticaret anlaşmasının yargılamaya dair kısmında Latinler, Pisalılar ve diğer kavimlerden söz edilmesi¹⁶⁴² ve bu maddede özellikle Pisalılardan bahsedilmesi, Venedik Dukalığı ile Pisalılar arasındaki ticari rekabetten dolayı değil, bu dönemde Türkiye Selçuklu Devleti'ne ticaret yapmak için gelen Pisalıların fazla olmasından ötürüydü.¹⁶⁴³ Zaten 1220 yılında imzalanan anlaşmadan sonra, Pisalıların ticaret yapmak amacıyla Antalya'ya yerleşip, Antalya'da hatırı sayılır bir nüfus gücü oluşturdıkları da bilinmektedir.¹⁶⁴⁴

Sultan Alâeddin Keykubad ile Venedik dukası arasında imzalan anlaşmada Venediklilere tanınan özel yargı yetkisine dair maddeyi içeren Latinler ibaresinin, Pisalılar ve Cenevizliler haricinde, Provenslıları da içerdiği söylenebilir.¹⁶⁴⁵ Keza, Kıbrıs kralı Henri'nin 1236 yılında imzaladığı bir imtiyaz belgesinde, Marsilya ve Montpellierliler'in de yer aldığı Provens tacirlerinin Antalya'da ikamet ettiklerini ve Türkiye Selçuklu Devletinden aldıkları ticari ürünleri Kıbrıs'ta sattıkları geçmektedir.¹⁶⁴⁶

Sultan Alâeddin Keykubad döneminde, İtalyan şehir devletlerinden olan Napoli Krallığı'nın¹⁶⁴⁷ tacirlerinin Anadolu'da ticaret yapıp yapmadıkları hususunda ise, kaynaklarda herhangi bir bilginin yer almadığı görülmektedir.¹⁶⁴⁸ Bununla birlikte, Napolili tacirlerin, Levant (Levante) ticaretinde ilk olarak Rodos'a ve

¹⁶⁴¹ Sezgin Güçlüay, *Selçuklular Döneminde Ortadoğu'da Ticaret (XIXIII. Yüzyıllar)*, (Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi), Elâzığ 1999, s. 142.

¹⁶⁴² Turan, *Selçuklular ve İslamiyet*, s. 144; Delilbaşı, "Orta Çağda Türk Hükümdarları Tarafından Batılılara Ahidnâmelerle Verilen İmtiyazlara Genel Bir Bakış", s. 96.

¹⁶⁴³ Turan, *Türkiye-İtalya İlişkileri*, s. 177.

¹⁶⁴⁴ Bedirhan, "Türkiye Selçuklularında Dış Ticaret", s. 382; Heyd, *Yakın Doğu Ticaret Tarihi*, s. 334.

¹⁶⁴⁵ Turan, *Türkiye-İtalya İlişkileri*, s. 178.

¹⁶⁴⁶ Louis Mêry, *Historie de la Commune de Marseille*, Marseille 1841, s. 420-421; naklen Çavuşdere, "Selçuklular Döneminde Akdeniz Ticareti", s. 72; Heyd, *Yakın Doğu Ticaret Tarihi*, s. 334; Bedirhan "Türkiye Selçuklularında Dış Ticaret", s. 382.

¹⁶⁴⁷ 1139 yılında İtalyan Yarımadası'nın güneyinde kurulmuş olan Napoli Krallığı hakkında bkz. H. Şakir Mahmutoğlu, "Napoli", *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt: 32, TDV Yayınları, Ankara 2006, ss. 383-385.

¹⁶⁴⁸ Turan, *Selçuklular ve İslamiyet*, s. 149.

akabinde Kıbrıs'a yerleşerek, ticaret yaptıkları bilinmektedir.¹⁶⁴⁹ Ayrıca, kaynaklarda Güney İtalya'da satılan hububat ve baharatın bir bölümünün Anadolu'dan temin edildiğine dair bazı bilgiler de yer almaktadır.¹⁶⁵⁰ Fakat, bunun bir transit ticareti niteliğinde olması ihtimali göz önünde bulundurularak, Napolili tacirlerin Selçuklu ülkesine yerleştiklerini göstermeye yetmeyeceği söylenebilir.¹⁶⁵¹

Venediklilerle imzalana ticaret anlaşmasından sonra Anadolu, başta Venedik Dukalığı olmak üzere İtalyan şehir devletleri ve Fransız tacirlerinin yoğun bir şekilde ticaret yaptıkları bir ülke haline gelmiştir.¹⁶⁵² Nitekim Kıbrıs kralı Henri'nin Provenslılara, Marsilyalıları ve Montpellier tacirlerine uşattığı bir fermanla Anadolu'dan gelen ve cinsleri belirtilen ticari ürünlerden %1 oranında bir vergi alındığı bilinmektedir.¹⁶⁵³

Sultan Alâeddin Keykubad döneminde Pisalı tüccarlar Anadolu'dan tahıl, canlı hayvan, yapağı, deri, kereste, aromatik bitkiler, boya endüstrisinde kullanılan şap, kaya tuzu, bakır, gümüş, halı, pamuklu ve yünlü kumaşlar ihraç ederlerdi.¹⁶⁵⁴ Ayrıca Anadolu'ya başka ülkelerden giren ürünlerden olan Çin ipeklileri, Hint baharatı, Rus kürkü, Kafkas ve Kıpçak kökenli köleleri satın alıp, hem İtalya Yarımadası ve diğer Avrupa ülkelerine hem de Mısır ve Suriye'ye ulaştırıp, bu ürünlerin ticaretini yaparlardı.¹⁶⁵⁵ Pisalı tüccarlar buna mukabil Anadolu'ya kâğıt, cam, ipekli ve yünlü kumaşlar, elbiseler, şeker ve sabun getirirlerdi.¹⁶⁵⁶

Pisalıların yanı sıra Marsilyalıların, Montpellierin ve diğer Latin topluluklarının da 1236-1237'li yıllarda Anadolu'da ve hususiyetle Antalya'da ticari faaliyetler içerisinde bulundukları bilinmektedir.¹⁶⁵⁷ Nitekim yukarıda da bahsedildiği üzere, Kıbrıs kralının çıkarttığı 1236 tarihli bir ticari ayrıcalık belgesinde, Marsilyalı, Montpellierli ve Provençeli tüccarların Antalya'ya

¹⁶⁴⁹ Heyd, *Yakın Doğu Ticaret Tarihi*, s. 334.

¹⁶⁵⁰ Bedirhan "Türkiye Selçuklularında Dış Ticaret", s. 380.

¹⁶⁵¹ Turan, *Türkiye-İtalya İlişkileri*, s. 178.

¹⁶⁵² Turan, *Selçuklular ve İslamiyet*, s. 144.

¹⁶⁵³ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 416.

¹⁶⁵⁴ Turan, *Türkiye-İtalya İlişkileri*, s. 179.

¹⁶⁵⁵ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 416.

¹⁶⁵⁶ Bedirhan, "Milletlerarası Ticaret Bağlamında Türkiye Selçuklu Devleti'nin Ticari Münasebette Bulunduğu Devletler ve Tâcirler", s. 335.

¹⁶⁵⁷ Heyd, *Yakın Doğu Ticaret Tarihi*, s. 334; Turan, *Türkiye Selçukluları Hakkında Resmî Vesikalar*, s. 124-125; Güçlüay, "Anadolu Selçuklu Devleti'nin Ticaret Politikası", s. 369.

yerleştiklerini; Selçuklu ülkesinden getirdikleri ürünleri de Kıbrıs'a pazarladıkları kaydedilmektedir.¹⁶⁵⁸ Bununla birlikte Provençeli tüccarların da aynı zamanda Silifke kıyılarında ticaretle uğraştıkları bilinmektedir.¹⁶⁵⁹ Diğer taraftan Provençeli tacirler, Konya ile Kıbrıs arasında uluslararası bir ticaret ağı örüyorlar, Kıbrıs'a şap, deri, ve ipek pazarlıyorlardı.¹⁶⁶⁰ O dönem Fransız, Floransalı, Napolili ve Anjulu tüccarlar da Anadolu'da ticari faaliyetlerde bulunmuşlardır.¹⁶⁶¹

Sultan Alâeddin Keykubad döneminde Venedikli, Cenevizli, Pisalı gibi İtalyan şehir devletlerine ve diğer Latin topluluklarına mensup tüccarlar, Anadolu'dan şu ürünleri ihraç etmişlerdir: hububat, canlı hayvan, yapağı, deri, kereste, mazi, bitkisel ilaçlar, şap, kayatuzu, bakır, gümüş, halı, muhtelif pamuklu ve yünlü kumaşlar.¹⁶⁶² Bununla birlikte söz konusu bu tüccarlar, Anadolu'ya dışarıdan getirilen Çin ipeklileri, Hindistan baharatı, Rus kürkleri ve Kıpçak ya da Kafkas asıllı köleler gibi ticari emtiaları Anadolu'nun çeşitli bölgelerinden alıp, transit yollar üzerinden Avrupa ülkeleri ile Mısır ve Suriye'ye pazarlamışlardır.¹⁶⁶³ Buna karşılık Anadolu'ya İtalya, Fransa ve Flandar menşei kâğıt, cam eşya, ipekli ve yünlü, kumaşlar ile elbise, şeker ve sabun satmışlardır.¹⁶⁶⁴ Ayrıca İtalyan şehir devletlerinde imal edilen kılıç, zemberekli ok, miğfer, zırh, kalkan ve ateşli silahlar Levante'de her daim ihtiyaç duyulan savaş gereçlerindendi. Fakat özellikle Mısır ve Suriye'ye yapılan bu silah ticaretinin Anadolu'yu ne derecede etkilediği hususu ise tam olarak bilinmemektedir.¹⁶⁶⁵

Türkiye Selçuklu Devleti ve diğer Levante ülkeleriyle ticari faaliyetler yürüten İtalyan şehir devletleri, Akdeniz ticaretini denetim altına almak ve ticaret yapan tüccarların canlarını ve mallarını teminat altına almak için bazı önlemler almayı da ihmal etmemişlerdir.¹⁶⁶⁶ Bu bağlamda Doğu Akdeniz limanlarına ticari sefer yapan ticaret gemilerinin konvoylar halinde gidip gelmelerini sağlayarak,

¹⁶⁵⁸ Turan, *Türkiye-İtalya İlişkileri*, s. 178.

¹⁶⁵⁹ Bedirhan, "Milletlerarası Ticaret Bağlamında Türkiye Selçuklu Devleti'nin Ticari Münasebette Bulunduğu Devletler ve Tacirler", s. 338.

¹⁶⁶⁰ Heyd, *Yakın Doğu Ticaret Tarihi*, s. 334; Turan, *Türkiye-İtalya İlişkileri*, s. 179.

¹⁶⁶¹ Cahen, *Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler*, s. 122-123; Turan, *Selçuklular ve İslamiyet*, s. 149; Heyd, *Yakın Doğu Ticaret Tarihi*, s. 334.

¹⁶⁶² Turan, *Selçuklular ve İslamiyet*, s. 149.

¹⁶⁶³ Turan, *Türkiye-İtalya İlişkileri*, s. 179.

¹⁶⁶⁴ Çavuşdere, "Selçuklular Döneminde Akdeniz Ticareti", s. 71.

¹⁶⁶⁵ Bedirhan "Türkiye Selçuklularında Dış Ticaret", s. 380; Heyd, *Yakın Doğu Ticaret Tarihi*, s. 605.

¹⁶⁶⁶ Polat, "Selçuklu Türkiye'sinde Ticaret", s. 380.

ticaret gemilerinin yılın belirli dönemlerinde ve topluca Anadolu'ya ve Levant ülkelerine gidip dönmelerine özen göstermişlerdir. Ticaret gemilerinin bu senkronize durumlarına da Farsça kervan kelimesinden türetilen *caravan* ismi verilmiştir.¹⁶⁶⁷

XII. ve XII. Yüzyıllarda Anadolu'ya ve Levant ülkelerine giden İtalyan şehir devletlerinin ticaret gemileri hususiyetle küçük yelkenli gemilerden meydana gelmiştir.¹⁶⁶⁸ Ayrıca caravan uygulaması, ticaret güvenliği açısından senede iki defa münasip görülmüştür. Buna göre; ilk sefer duruma göre şubat veya mart ayında, ikinci sefer ise ağustos aylarında yapılmıştır.¹⁶⁶⁹ Dolayısıyla Anadolu ve Doğu limanlarına yapılan ticari seferler altı ay gibi bir zamanda tamamlanmıştır. Bundan dolayı her caravan senede sadece bir sefer yapma olanağı bulmuştur. İlkbaharda yola çıkan bu caravan daha önce yapılan planlamaya göre yolda kısımlara ayrılmış ve Bizans'ın başşehri İstanbul başta olmak üzere Anadolu'nun güney ve kuzey limanları ile Kırım'a Suriye'ye ve Mısır'a uğramıştır.¹⁶⁷⁰ Yukarıda bahsedilen ticaret mallarının Anadolu ve diğer ülkelerde satılmasından ve en mühimi İtalyada ve diğer Avrupa ülkelerinde ihtiyaç duyulan malların gidilen limanlarda tedarik edilmesinden sonra da dönüş yoluna çevrilen ticaret gemileri tekrar birleşerek, caravan halinde Eylül ayında İtalya'ya doğru yola çıkmışlardır.¹⁶⁷¹ Senenin bu ilk caravanı İtalya'ya giderken, ağustos ayında hareket eden ikinci caravan, kışı Anadolu ve Doğu limanlarında geçirdikten sonra ilkbaharda İtalya'ya dönmüştür. Bu durum Venedik Dukalığı ile Cenevizliler arasında sürtüşmelerin arttığı 1262 yılına kadar devam etmiştir. Bu tarihten itibaren de güvenlik gerekçesiyle caravanlara savaş gemileri de eşlik etmiştir.¹⁶⁷² Fakat ilerleyen yıllarda, bu iki şehir devleti arasındaki savaş bitse de caravanlara savaş gemilerinin eşlik etmesi durumu devam etmiştir.¹⁶⁷³ Dolayısıyla İtalya'dan Anadolu'ya ve Doğu limanlarına yapılan bu ticaret seferleri, bu tarihten itibaren bu şekilde olmuştur. 4 Haziran 1278'de ise Venedik senatosu yüksek harcamaları kıstak için caravanları yılda sadece bir kez ticari seferlere göndermiştir. Fakat bu durum çok uzun sürmemiş ve XIV. Yüzyıldan itibaren caravanlar yeniden

¹⁶⁶⁷ Turan, *Türkiye-İtalya İlişkileri*, s. 179.

¹⁶⁶⁸ Heyd, *Yakın Doğu Ticaret Tarihi*, s. 334.

¹⁶⁶⁹ Turan, *Türkiye-İtalya İlişkileri*, s. 179.

¹⁶⁷⁰ Heyd, *Yakın Doğu Ticaret Tarihi*, s. 335.

¹⁶⁷¹ Turan, *Türkiye-İtalya İlişkileri*, s. 180.

¹⁶⁷² Heyd, *Yakın Doğu Ticaret Tarihi*, s. 336.

¹⁶⁷³ Çavuşdere, "Selçuklular Döneminde Akdeniz Ticareti", s. 68.

yılda iki defa olmak üzere Levante'ye, Anadolu'ya ve Doğu limanlarına gönderilmişlerdir.¹⁶⁷⁴

Türkiye Selçuklu Devleti, Sultan Alâeddin Keykubad döneminde ticaret hacmi bakımından doruk noktasına ulaşmış ve doğru politikalar neticesinde de tarım, sanayi ve yer altı kaynaklarının merkezi konumuna gelmiştir.¹⁶⁷⁵ Anadolu bir tahıl, pamuk ve pirinç ambarı olduğu için bu ürünlerin fazlası özellikle İtalyan ve diğer Latin tüccarlar tarafından çevre ülkelere ve Avrupa devletlerine ihraç edilmiştir.¹⁶⁷⁶ Bu ürünlerden başka, küçük ve büyükbaş hayvanlarda dış devletlere ihraç edilmiştir. Kastamonu da yetiştirilen değerli atlar da yüksek meblağlarla ihraç edilen mallardandı.¹⁶⁷⁷ Ayrıca, bakır, demir, şap ve tuz da ihracı gerçekleştirilen diğer ticari emtialardandı. Yine Sivas ve Ulukışla'da demir, Kastamonu'da bakır, Bayburt'ta gümüş ve Şebinkarahisar'da şap madenleri önemli ticari ürünlerindendi.¹⁶⁷⁸ Nitekim İtalyan şehir devletlerine ihracı yapılan şapın büyük bir bölümü Şebinkarahisar'dan çıkarılıyordu.¹⁶⁷⁹

İhraç edilen ürünler arasında Türklere ve Anadolu'ya has halı, kilim, yünlü, pamuklu ve ipekli kumaşlar da Avrupa devletlerine ihraç edilen ürünler arasında mühim bir yer tutuyordu.¹⁶⁸⁰ Keza o dönem, İtalyan şehir devletleri ve diğer Avrupa devletlerinden gelen talep üzerine, Malatya'da bulunan dokuma tezgahlarının sayısı arttırılmıştı. Erzurum, halıların Avrupa'ya ve dünyanın çeşitli ülkelerine pazarlandığı bir pazaryeri konumuna gelmişti.¹⁶⁸¹ Antalya ipeklileri, Muş bezleri, Ankara ve Sivas yünlü kıyafetleri, Kastamonu derileri ve Türkmen halıları tüm dünyada nam salmıştı. Hatta Fransa Orleans dukası Louis, Alâeddin Keykubad döneminde Sivas'tan on iki

¹⁶⁷⁴ Turan, *Türkiye-İtalya İlişkileri*, s. 180.

¹⁶⁷⁵ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 417.

¹⁶⁷⁶ Kayaoğlu, "Anadolu Selçukluları Devrinde Ticarî Hayat", s. 370.

¹⁶⁷⁷ Çavuşdere, "Selçuklular Döneminde Akdeniz Ticareti", s. 69.

¹⁶⁷⁸ Başta, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, s. 16; Bedirhan "Türkiye Selçuklularında Dış Ticaret", s. 380.

¹⁶⁷⁹ Abdulhalik Bakır, "Orta çağ İslam Dünyasında Madenler ve Maden Sanayii", *Belleten Dergisi*, cilt: 61, sayı: 231, TTK Yayınları, (Aralık-1997), ss. 519-595, s. 545-546.

¹⁶⁸⁰ Faruk Sümer, "Anadoludaki Türk Halıcılık Tarihine Dair En Eski Bilgiler" *Türk Dünyası Araştırmaları*, sayı: 32 Ankara 1984 s. 46-48; Abdulhalik Bakır, "Ortaçağ İslam Dünyasında Dokuma Sanayi" *Belleten Dergisi*, cilt: 64, sayı: 231, TTK Yayınları, (Aralık-2000), ss.749-826, s. 806.

¹⁶⁸¹ Bedirhan "Türkiye Selçuklularında Dış Ticaret", s. 381.

kadife halı sipariş etmişti.¹⁶⁸² Kaşihanelerde imal edilen çiniler yalnız ülke içerisinde kullanılmayıp, başta Avrupa ülkeleri olmak üzere çeşitli ülkelere satılıyordu.¹⁶⁸³

Sultan Alâeddin Keykubad döneminde yukarıda bahsedilen ihracat dışında ithalat da ülke ekonomisinde önemli bir yekün oluşturuyordu.¹⁶⁸⁴ Nitekim o dönem, Anadolu'ya Avrupalı tüccarlar vasıtasıyla Hindistan'dan baharat, kılıç; Gürcistan'dan kalkan; Avrupa'dan koku, bez, kalkan, zırh, fener, tolga, Rumi atlaslar; Şam ve Mısır'dan şeker, Irak'tan cam, Bulgar, Rus ve Kıpçak ülkelerinden deri, keten, kürk, hayvansal ürünler ve çok sayıda köle ihraç ediliyordu.¹⁶⁸⁵

Sultan Alâeddin Keykubad döneminde en mühim ticari güzergâh ise güney-kuzey kervan yoluydu. Bu yol, Antalya ve Alanya'dan başlayıp, Burdur, Isparta, Konya, Aksaray, Kayseri, Sivas, Erzincan, Erzurum'dan İran, Gürcistan ve Trabzon Limanı'nda nihayete ererdi.¹⁶⁸⁶ Hanların diziliş yönleri kontrol edildiğinde Antalya, Burdur, Isparta, Konya, Aksaray, Kayseri, Sivas, Tokat, Amasya, Sinop, Antalya, Burdur, Isparta, Konya, Ankara, Çankırı, Kastamano ve Sinop güzergahları da tacirler tarafından izlenen yollar arasında bulunuyordu.¹⁶⁸⁷ Tacirler Konya ve Tebriz arasındaki yolu kırk günde geçebiliyorlardı.¹⁶⁸⁸ Sultan Alâeddin Keykubad döneminde zirveye ulaşan kervansaray ve hanlar, her 20-40 km'de bulunan dünya tarihinde emsalsiz ve orijinal yapılardandı.¹⁶⁸⁹ Sadece Kayseri ve Sivas arasında en az yirmi tane han olduğu bilinmektedir.¹⁶⁹⁰ Ayrıca, 1155 ile 1308 yılları arasında Selçuklu ülkesinde ayakta kalan ya da adı bilinen en az yüz tane kervansaray ve han tesbit edilmiştir.¹⁶⁹¹ Üç gün süreyle insanların ağırlandığı bu mekanlarda hastalara bakılır, hayvanların bakımları yapılır, hatta ihtiyaç sahiplerine elbise ve ayakkabı dahi verilirdi.¹⁶⁹² Gelirine bakılmaksızın her misafire üç okka ekmek (yaklaşık 3 kg)

¹⁶⁸² Kayaoğlu, "Anadolu Selçukluları Devrinde Ticarî Hayat", s. 370.

¹⁶⁸³ Çavuşdere, "Selçuklular Döneminde Akdeniz Ticareti", s. 70.

¹⁶⁸⁴ Bedirhan "Türkiye Selçuklularında Dış Ticaret", s. 382.

¹⁶⁸⁵ Turan, *Türkiye-İtalya İlişkileri*, s. 179.

¹⁶⁸⁶ Kayaoğlu, "Anadolu Selçukluları Devrinde Ticarî Hayat", s. 365.

¹⁶⁸⁷ Turan, "Selçuk Kervansarayları", s. 474.

¹⁶⁸⁸ İsmet Kayaoğlu, "Selçuklular Döneminde Konya'da Ticari Hayata bir Bakış", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sayı: 1, Konya 1992, s. 109.

¹⁶⁸⁹ Turan, "Selçuk Kervansarayları", s. 471.

¹⁶⁹⁰ Turan, *Selçuklular ve İslamiyet*, s. 106.

¹⁶⁹¹ Hülya Yiğit, "Ekonomik ve Sosyal Açından Selçuklu Kervansaray Vakıfları" *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, sayı: 157, Ağustos 2005, s. 68.

¹⁶⁹² Turan, *Selçuklular ve İslamiyet*, s. 105.

ve yüz dirhem (280 gr) pişmiş et ikram edilirdi.¹⁶⁹³ Ayrıca çalışanların maaşları da dahil olmak üzere bir kervansarayın yıllık gideri yaklaşık 40.000-50.000 dirhem arasındaydı. Bu giderin büyük bir kısmı da vakıflar aracılığıyla karşılanıyordu.¹⁶⁹⁴

Her alanda olduğu gibi ticarete de ülkesine muazzam bir dönem yaşatan Sultan Alâeddin Keykubad, ülkesindeki milletarası ticareti daha cazip bir düzleme oturtmak için mühim tedbirler almış;¹⁶⁹⁵ ticari yolların emniyetine rağmen, değerli ticari ürünler taşıyan büyük kervanların karada düşmanlar ya da Türkmenler, denizlerde de yabancı eşkıyalar tarafından zarara uğratılması durumunda bunların zararlarını devlet hazinesinden karşılanmasını sağlamış ve böylelikle ilk kez tabiri caizse devlet sigortasını yürürlüğe koymuştur.¹⁶⁹⁶

Sultan Alâeddin Keykubad, Venedik Dukalığı ile imzaladığı ticaret anlaşmasıyla İtalyan şehir devletleri ve diğer Latin topluluklarıyla ticari iş birliğiyle beraber siyasi bir iş birliği oluşturmayı da amaçlamıştır.¹⁶⁹⁷ Dolayısıyla Sultan Alâeddin Keykubad'ın İtalyan şehir devletleri ve diğer Avrupa devletleri karşısında takip ettiği ticaret politikasının ekonomik neticeleri olduğu kadar siyasi neticeleri de olmuştur.¹⁶⁹⁸ Zira Venedikliler ile yapılan ticaret anlaşmasından sonra Anadoluya iktisadi bir canlılık geldiği gibi, siyasi konjunktürde de Türkiye Selçuklu Devleti, sınır komşusu olan Bizans İmparatorluğu ve diğer bölgesel güçler karşısında daha da kuvvetli bir konuma gelmiştir.¹⁶⁹⁹

Sultan Alâeddin Keykubad'ın İtalyan şehir devletleri ve diğer Avrupa devletleriyle ekonomi temelli kurduğu olumlu münasebetler neticesinde, Anadolu her anlamda yeni bir bakış ve çehre kazanmıştır.¹⁷⁰⁰ Hiç şüphe yok ki Anadolu'nun büründüğü bu yeni çehre, Türkiye Selçuklu Devleti'ni Avrupa ve Ortadoğu

¹⁶⁹³ Kayaoğlu, "Anadolu Selçukluları Devrinde Ticarî Hayat", s. 365.

¹⁶⁹⁴ Turan, *Selçuklular ve İslamiyet*, s. 106. Turan, "Selçuk Kervansarayları", s. 483.

¹⁶⁹⁵ Kayaoğlu, "Anadolu Selçukluları Devrinde Ticarî Hayat", s. 382.

¹⁶⁹⁶ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s.416.

¹⁶⁹⁷ Güçlüay, "Anadolu Selçuklu Devleti'nin Ticaret Politikası", s. 369.

¹⁶⁹⁸ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 417.

¹⁶⁹⁹ Güçlüay, "Anadolu Selçuklu Devleti'nin Ticaret Politikası", s. 369.

¹⁷⁰⁰ Bedirhan, "Milletlerarası Ticaret Bağlamında Türkiye Selçuklu Devleti'nin Ticari Münasebette Bulunduğu Devletler ve Tâcirler", s. 340.

ticaretinde önemli bir yere getirerek, Türkiye Selçuklu Devleti'nin bölgedeki siyasi ve ticari prestijini arttırmıştır.¹⁷⁰¹

¹⁷⁰¹ Güçlüay, "Anadolu Selçuklu Devleti'nin Ticaret Politikası", s. 369; Bedirhan, "Türkiye Selçuklu Sultanlarının Milletlerarası Ticareti Geliştirmek İçin Yürüttüğü Faaliyetler ve İzlediği Politikalar", s. 493.

SONUÇ

1220-1237 yılları arasında yaklaşık on sekiz yıl boyunca Selçuklu tahtında hüküm süren Sultan Alâeddin Keykubad, Türkiye Selçuklu Devleti'ne siyasi, askeri, ticari ve kültürel olarak en azametli dönemlerini yaşatmıştır. Yaptığı başarılı icraatlardan dolayı tarihte Uluğ Keykubad lakabıyla da anılan Sultan Alâeddin Keykubad, dış siyasetini hususiyetle Moğol tehdidi ve ticaret güvenliği konuları üzerine inşa etmiştir. Nitekim Alâeddin Keykubad, tahta çıkar çıkmaz ilk olarak Moğol tehdidine karşı, ülkesinin dört bir tarafındaki kaleleri onartmış, yeni kaleler inşa ettirmiş ve Moğollarla barış yapmak istemiştir. Ardından da Türkiye Selçukluları için en mühim konuların başında gelen ticaret konusuna ağırlık vermiş ve bu konuda hem yolların güvenliği hem de tüccarların rahat ticaret yapabilmesi için faaliyetlerde bulunmuştur. Keza Sultan Alâeddin Keykubad, tahtta çıktıktan hemen sonra Venediklerle ticari anlaşmalar imzalamış, ilk seferini de güney-kuzey ticaret yolunun güvenliğini sağlamak için Alâiye üzerine gerçekleştirmiştir. Daha sonra Alâeddin Keykubad, yine ticari nedenlerden dolayı Suğdak ve Ermeniler üzerine seferler düzenleyerek, Türkiye Selçuklu Devleti'ni bölgede önemli bir ticaret merkezi konumuna getirmiştir. Ayrıca, başarıyla neticelenen bu seferler sonucunda Ruslar, Kıpçaklar ve Ermeniler Alâeddin Keykubad'ın yüksek hâkimiyetini kabul etmişlerdir.

Sultan Alâeddin Keykubad'ın hususiyetle üzerinde yoğunlaştığı diğer bir konu da Türkiye Selçuklu Devleti'nin tabiyetinde olan ve Doğu Anadolu Bölgesi'nde hâkimiyetlerini devam ettiren Türk beylikleri olmuştur. Nitekim, cihan hâkimiyeti mefkuresine ulaşmak için Anadolu'daki Türk birliğinin tesis edilmesinin büyük bir önemi olduğunu düşünen Sultan Alâeddin Keykubad, kendisine tabi olan, ancak siyasi çıkarlarına göre bazen Melik Kâmil veya Melik Eşref, bazen de Celâleddin Harezmşah adına hutbe okutan ve dolayısıyla Türkiye Selçuklu Devleti'nin otoritesini sarsan bu Türk beyliklerini ortadan kaldırarak, Anadolu Türk birliğini sağlamıştır.

Alâeddin Keykubad, komşu devletlerle yaşanan sorunları daha çok barışçı yollarla çözmek istemiş, ancak komşu devletlerden gelebilecek herhangi bir saldırıya karşı gerekli önlemleri almayı da ihmal etmemiştir. Bu bağlamda Sultan, Moğol

istilasının en yoğun olduğu zamanlarda, bir taraftan Moğollara karşı uzlaşmacı bir siyaset izleyerek ülkesini olası bir yıkımdan korumuş, diğer taraftan Moğollardan ani gelebilecek istilalara karşı askeri, siyasi ve iktisadi tedbirleri almıştır. Alâeddin Keykubad, dış politikada ortaya çıkan sorunları uzlaşmacı bir tavırla çözüme kavuşturmayı istemesine rağmen, otoritesini sarsacak davranışları da asla kabul etmemiştir. Zira Sultan, ülkesi üzerinde emelleri olan Celâleddin Harezmşah'ı diplomatik yollarla birkaç kez uyarmış, ancak Celâleddin Harezmşah bu uyarıları göz ardı edince, onunla diplomatik yolları kapatmış ve ardından da Yassıçemen Savaşı'nda Celâleddin Harezmşah'ı büyük bir hezimete uğratarak, Harezmşahlar Devleti'ni ortadan kaldırmıştır.

Sultan Alâeddin Keykubad, saltanatı boyunca İslam dünyasının dini lideri konumunda olan Abbasî halifelerine saygı göstermiş ve gerektiğinde onlara askeri yardım yapmaktan geri durmamıştır. Abbasî halifeleri de Alâeddin Keykubad'ın kendilerine olan bu bağlılığından ötürü ona gerekli ihtimamda bulunmuşlar ve gönderdikleri elçiler vasıtasıyla onunla iyi ilişkiler kurmuşlardır. Sultan, İznik Rum İmparatorluğu ile Türkmenler arasında 1226-1227 yılından itibaren baş gösteren anlaşmazlıkları, bu devletle olan ilişkilerine olumsuz bir şekilde yansıtmamış ve 1211 yılında I. Gıyaseddin Keyhüsrev zamanında yapılan anlaşmayı esas alarak, saltanatı boyunca İznik Rum İmparatorluğu'yla iyi ilişkiler içerisinde olmuştur. Yine Alâeddin Keykubad'ın İtalyan şehir devletleri ile olan münasebetleri de olumlu yönde olmuştur. Zira Sultan, tahtta çıktıktan hemen sonra ülke ticaretini geliştirmek ve Selçuklu tüccarlarının açık denizlerde daha rahat ticaret yapabilmeleri için Venediklilerle iki yıl geçerliliği olan bir ticaret anlaşması yapmıştır. Alâeddin Keykubad'ın Kıbrıs Latinleri ve Antakya Haçlı Prinkepsliği ile olan ilişkileri de genel olarak iyi yönde ilerlemiştir. Hatta Sultan, 1225 yılında Ermeniler üzerine düzenlediği seferde, Antakya Haçlı Prinkepsi VI. Bohemond ile ittifak bile yapmıştır. Sultan Alâeddin Keykubad, Moğolları Anadolu'ya sevk eden Gürcüler üzerine de sefer düzenlemiş ve bu sefer neticesinde Gürcülerin kırka yakın kalesini alarak, Gürcülere hâkimiyetini kabul ettirmiştir. Bundan başka, Trabzon Rum İmparatorluğu üzerine seferler düzenlemiş ve bu seferler sonucunda da Trabzon Rum İmparatorluğu'na 1214 yılında yapılan anlaşmadan daha ağır bir anlaşma imzalatmıştır.

Alâeddin Keykubad ve Eyyubiler arasındaki ilişkiler ise, Alâeddin Keykubad'ın Eyyubi hanedanından Gaziye Hatun'la evlenmesiyle olumlu bir seviyeye ulaşmıştır. Ancak iki devletin zaman zaman Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde hâkimiyet kurmaya çalışması, ilişkileri gerginleştirmiştir. Bununla birlikte, uzlaşmacı ve ileri görüşlü bir devlet adamı olan Alâeddin Keykubad, Moğol tehlikesine ve Celâleddin Harezşah'a karşı Eyyubi hanedanını yanına çekmeyi başarmıştır. Ancak Yassıçemen Savaşı'ndan sonra, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde vuku bulan hâkimiyet mücadeleleri, iki devleti zayıflatmış ve bunun neticesinde Moğollar, Alâeddin Keykubad'ın ölümünden sonra önemli bir direnişle karşılaşmadan Anadolu'yu istila etmişlerdir.

1237 yılında vefat eden Alâeddin Keykubad, izlediği başarılı siyasetten ötürü siyasi, askeri, iktisadi ve kültürel olarak Türkiye Selçuklu Devleti'ne muazzam bir devir yaşatmış ve bağımsız son Türkiye Selçuklu hükümdarı olarak tarihe geçmiştir. Kaynaklarda Akıllı, adaletli, erdemli ve dini bütün olarak nitelendirilen Alâeddin Keykubad, ilme ve ilim adamlarına da büyük önem vermiştir. Nitekim onun devrinde Türk ve İslam dünyasındaki birçok ilim adamı, yaşamak için Türkiye Selçuklu Devleti'ni tercih etmiş ve bu sayede Türkiye Selçuklu Devleti'nin kültürel olarak prestiji artmıştır. Ancak, Alâeddin Keykubad'dan sonra Türkiye Selçuklu tahtına çıkan II. Gıyaseddin Keyhüsrev, babasının izlediği başarılı ve istikrarlı siyaseti devam ettirememiş ve Anadolu, Moğol istilasına açık bir hale gelmiştir. Nitekim, bu istilalar sonucunda Türkiye Selçuklu Devleti, 4 Temmuz 1243'te Köseadağ Savaşı'nda Moğollara yenilmiş ve Sultan Alâeddin Keykubad'ın miras bıraktığı bağımsız Türkiye Selçuklu Devleti, tamamen Moğol tahakkümüne girmiştir.

BİBLİYOGRAFYA

1. TEMEL KAYNAKLAR VE İNCELEME ESERLERİ

Ahmed bin Mahmûd, *Selçuknâme. I- II*, Çev.: Erdoğan Merçil, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul 1977.

Ahmed Eflaki, *Ariflerin Menkıbeleri*, Çev.: Tahsin Yazıcı, Kabalcı Yayınları, Ankara 2006.

Aknerli Grigor, *Moğol Tarihi*, Çev.: Hrant D. Andresyan, Osman Yalçın Matbaası, İstanbul 1954.

Aksarayî Kerimüddin Mahmud, *Müsameretü'l Ahbâr*, Çev.: Mürsel Öztürk, TTK Yayınları, Ankara 2000.

Alai Muhammed, *Şeyh Evhadüddin El-Kirmanî ve Menakıpnamesi*, Trc. Ve Arş.: Mikail Bayram, Kardelen Yayınları, Konya 2005.

Anna Komnena, *Alexiad: Anadolu'da ve Balkan Yarımadası'nda İmparator Alexios Komnenos Dönemi'nin tarihi Malazgirt'in sonrası*, Çev.: Bilge Umar, İnkılap Yayınları, İstanbul 1996.

Anonim Gürcü Vekayinamesi, *Gürcistan Tarihi*, Gürcüceden Çev.: Brosset Marie Felicite, Türkçe'den Çev.: Hrant D. Andreasyan, Haz.: Erdoğan Merçil, TTK Yayınları, Ankara 2003.

Anonim Selçukname, *Anadolu Selçuklu Tarihi*, Nşr.: ve Trc.: Feridun Nafiz Uzluk, Ankara 1952.

_____, *Tarih-i Al-i Selçuk*, Çev.: Halil İbrahim Gök, Fahrettin Coşkuner, Atıf Yayınları, Ankara 2014.

Arık, Rüçhan, (Ed.) *Kubad Abad Selçuklu Saray ve Çinileri*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2000.

Aydınoğlu, Yasemin, *Selçuklularda Tıp Eğitimi ve Selçuklu Hastanelerinin Avrupa Kültürüne Olan Etkileri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2009.

Ayönü, Yusuf, *Selçuklular ve Bizans*, TTK Yayınları, Ankara 2014.

Azîmî, Azîmî Tarihi (*Selçuklular Dönemiyle İlgili Bilgiler*) (H 430–538/ 1039–1144), Çev.: Ali Sevim, TTK Basımevi, Ankara 2006.

Bailly, Auguste, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, Çev.: Haluk Şaman, Nokta Kitap, İstanbul 2006.

Bakırcı Naci, Kara Hacer, (Ed.), *Müzenin Saklı Hazinesi Cam Filmlerde Konya Anıtları*, Konya Müze Müdürlüğü, Konya, 2011.

Baştav, Şerif, *Bizans İmparatorluğu Tarihi (1261-1461)*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1989.

Baykara, Tuncer, *Anadolu Selçuklu Devrinde Sosyal ve İktisadi Tarih Üzerine Araştırmalar*, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İzmir 1990.

_____, *I. Gıyaseddin Keyhüsrev (1164-1211) Gazi-Şehit*, TTK Yayınları, Ankara 1997.

_____, *Türkiye Selçuklular Devrinde Konya*, İl Kültür Müd. Yay., Konya 1998.

_____, *Türkiye Selçuklularının Sosyal ve Ekonomik Tarihi*, IQ Yayınları, İstanbul 2004.

Bayram, Mikail, *Türkiye Selçukluları Üzerine Araştırmalar*, Kömen Yayınları, Konya 2003.

Bedirhan Yaşar, Atçeken Zeki, *Malazgirt'ten Vatana Anadolu Selçuklu Devleti*, Eğitim Kitabevi, Konya 2004.

_____, *Selçuklu Müessesleri ve Medeniyeti Tarihi*, Eğitim Kitabevi, Konya 2012.

Bedirhan, Yaşar, *Orta çağ Tarihi*, I. Baskı, Nobel Yayınları, Ankara 2012.

_____, *Ortaçağ'da İpekyolu Hâkimiyeti ve Türk Yurtları*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 1994.

_____, *Selçuklular ve Kafkasya*, I. Baskı, Çizgi Kitabevi, Konya 2000.

Cahen, Claude, *Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler*, Trc.: Yıldız Moran, E Yayınları, İstanbul 1979.

Cüveyni Alâeddin Ata Melik, *Tarih-i Cihan Güşa*, Trc.: Mürsel Öztürk, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1999.

Cüzcani, *Minhac-i Sirac, Tabakat-ı Nasiri-Gazneliler, Selçuklular, Atabeglikler ve Harzemşahlar*, Çev.: Erkan Göksu, TTK Yayınları, Ankara 2015.

Çay, A. Haluk, *Anadolu'nun Türkleşmesinde dönüm Noktası Karamıkbeli (Myrokefalon) Zaferi*, Orkun Yayınevi, İstanbul 1984.

Çelik, Züriye, *Moğol İstilâsı ve Türkiye Selçuklu Devleti*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2014.

Çevik, Rukiye, *Alâeddin Keykubad Devri Türkiye Selçuklularında Devlet ve Sosyal Hayat*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2015

Dağtekin, Hüseyin, *Genel Tarih Atlası*, İnkılap ve Aka Kitapevleri, İstanbul 1983.

Demirelişçi, Keziban, *Türkiye Selçuklu Devlet Adamları (1075-1308)*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van 2013.

Demirkent, Işın, *Haçlı Seferleri*, Dünya Kitapları Yayınları, İstanbul 2004.

_____, *Türkiye Selçuklu Hükümdarı Sultan I. Kılıç Arslan*, TTK Yayınları, Ankara 1996.

_____, *Urfa Haçlı Kontluğu II*, TTK Yayınları, Ankara 1994.

_____, *Urfa Haçlı Konluğu Tarihi (1098-1118)*, İÜEF Yayınları, İstanbul 1974.

Ebu'l Ferec, *Ebu'l Ferec Tarihi*, Çev.: Ömer Rıza Doğrul, TTK Yayınları, Ankara 1945.

_____, *Tarihi Muhtasarüddüvel*, Çev.: Şerefüddin Yaltkaya, Maarif Matbaası, İstanbul 1941.

Eldem, Halil, *Kayseri Şehri: Selçuklu Tarihi'nden Bir Bölüm*, Haz.: Kemal Göde, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1982.

Eminoğlu, Münevver, (Ed.), *Alâeddin'in Lambası; Anadolu'da Selçuklu Çağı Sanatı ve Alaeddin Keykubad*, Çev.: Virginia Taylor Saçlıoğlu, Yapı Kredi Yayınları; 1547, İstanbul 2001.

Erkiletlioğlu Halit, Güler Oğuz, *Türkiye Selçuklu Sultanları ve Sikkeleri*, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri 1996.

Ersan, Mehmet, *Selçuklular Zamanında Anadolu'da Ermeniler*, TTK Yayınları, Ankara 2007.

_____, *Türkiye Selçuklu Devletinin Dağılışı*, Birleşik Yayınları, İstanbul 2010.

Freely, John, *At Üstünde Fırtına*, Çev.: Neşenur Domaniç, Doğan Yayınları, İstanbul 2012.

George Akropolites, *Vekayinâme*, Çev.: Bilge Umar, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2008.

Gordlevski, Vladimir, *Küçük Asya'da Selçuklular*, Çev.: Abdulkadir İnan, TTK Yayınları, Ankara 2015.

Göksu, Erkan, *Türkiye Selçuklularında Ordu*, TTK Yayınları, Ankara 2009.

Gundstap Simbat, *Başkumandan Simbat Vekayinamesi (951-1334)*, Çev.: Hrant D. Andreasyan, İstanbul 1946.

Güçlüay, Sezgin, *Selçuklular Döneminde Ortadoğu'da Ticaret (XIXIII. Yüzyıllar)*, (Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi), Elâzığ 1999.

Gül, Muammer, *XIII. ve XVI. Yüzyıllarda Doğu ve G. Doğu Anadolu'da Moğol Hâkimiyeti*, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2005.

Heyd, Wilhelm, *Yakın Doğu Ticaret Tarihi*, Çev.: Enver Ziya Karal, Ankara 2000.

Holt, Peter M., *Haçlı Devletleri ve Komşuları*, Çev.: Tanju Akad, Kitap Yayınları, İstanbul 2007.

Honigmann, Ernst, *Bizans Devletinin Doğu Sınırı: Grekçe, Arapça, Ermeni Kaynaklara Göre 363'den 1071'e Kadar*, Trc.: Fikret Işıltan, İÜEF Yayınları, İstanbul 1970.

Ioannes Kinnamos, *Ioannes Kinnamos'un Historia'sı (1118-1176)*, Çev.: Işın Demirkent, TTK Yayınları, Ankara 2001.

İbn Battuta, *Seyahatnâme*, Çev.: A. Sait Aykut, cilt: 1, İstanbul 2004.

İbn Bibi, *el-Evamirü'l-Ala'ıye Fi'l-Umuri'l-Ala'ıye, Selçukname*, Çev.: Mürsel Öztürk, TTK Yayınları, Ankara 2014.

İbn Kesir, *el-Bidaye Ve'n Nihaye Büyük İslam Tarihi* cilt:13, Çev.: Mehmet Keskin, Çağrı Yayınları, İstanbul 1994.

İbn'ül-Ezrak, *Meyyâfârikin ve Amid tarihi (Artuklular kısmı)*, Çev.: Ahmet Savran, Atatürk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Yayınları, Erzurum 1975.

İbnü'l-Adîm, *Bugyetü't-Taleb fî Tarihi Haleb, Biyografilerle Selçuklular Tarihi*, Çev.: Ali Sevim, TTK Basımevi, Ankara 1982.

İbnü'l Esir, *el Kâmil Fi't-Tarih*, cilt:11-12, Çev.: Ahmet Ağırakça, Abdülkerim Özaydın, Bahar Yayınları, İstanbul 1987.

İbnü'l-Cevzî, *Mir'atü'z-Zeman Fi-Tarihi'l-Ayan, (Büyük Selçuklu İmparatorluğu Kısmı)* Çev.: Ali Sevim, TTK Basımevi, Ankara 1968.

İlvan, Erdi, *Türkiye Selçuklu Devleti ve Vezirleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van 2013.

Kafesoğlu, İbrahim, *Selçuklu Tarihi*, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Yayınları Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1972.

Kaşgarlı, Aktok Mehlika, *Kilikya Tabi Ermeni Baronluğu Tarihi*, KÖK Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Vakfı Yayınları, Ankara 1990.

Keçiş, Murat, *Trabzon Rum İmparatorluğu ve Türkler (1204-1404)*, TTK Yayınları, Ankara 2013.

Kesik, Muharrem, *Cenâbî Mustafa Efendi'nin El- 'Aylemü' z-Zâhir fî Ahvâli'l-Evâil Ve'l-Evâhir Adlı Eserinin Anadolu Selçukluları ile İlgili Kısımının Tenkidli Metin Neşri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1994.

_____, *Dânişmendliler (1085-1178); Orta Anadolu Fatihleri*, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul 2017.

_____, *Türkiye Selçuklu Devleti Tarihi Sultan I. Mesud Dönemi (1116-1155)*, TTK Yayınları, Ankara 2003.

_____, *Türkiye Selçukluları-Makaleler*, Kriter Yayınları, Ankara 2015.

Koca, Salim, *Anadolu Türk Beylikleri Tarihi*, Berikan Yayınları, Ankara 2012.

_____, *Dandanakan'dan Malazgirt'e*, İleri Ofset, Giresun 1997.

_____, *Sultan I. İzzeddin Keykavus (1211-1220)*, TTK Yayınları, Ankara 1997.

_____, *Türkiye Selçukluları Tarihi II*, Çorum 2003.

Konyalı, İbrahim Hakkı, *Abideleri ve Kitabeleri ile Konya Tarihi*, Yeni Kitap Basımevi, Konya 1964.

Kurat, Akdes Nimet, *Çaka Bey*, Türk Kültürü Araştırma Dergisi Yayınları, Ankara 1987.

Kutluay Sevgi, Şahin Seracettin, (Ed.), *İhtişamlı Bir İmparatorluk Görkemli Bir Miras: Selçuklular*, Mas Matbaacılık, İstanbul, 2015.

Lessing, Ferdinand D., *Moğolca-Türkçe Sözlük, I*, Çev.: Günay Karaağaç, TDK Yayınları, Ankara 2003.

Mahmûd El-Kâşgârî, *Dîvânü Lugâti't Türk*, Haz.: Serap Tuba Yurtsever-Seçkin Erdi, Kabalcı Yayınları, İstanbul 2007.

Merçil, Erdoğan, *Müslüman-Türk Devletleri Tarihi*, TTK Yayınları, Ankara 1997.

_____, *Selçuklular'da Hükümdarlık Alametleri*, TTK Yayınları, Ankara 2007.

Moğolların Gizli Tarihi, I. Tercüme Çev.: Ahmet Temir, TTK Basımevi, Ankara 1986.

Müneccimbaşı Ahmed b. Lütfullah, *Camiu'd Düvel-Selçuklular Tarihi II, Anadolu Selçukluları ve Beylikler*, Çev.: Ali Öngül, Akademi Kitapevi Yayınları, İzmir 2001.

Müverrih Kiragos, *Ermeni Müverrihlerine Göre Moğollar*, Asıl Metinden Trc. Parçalar: Edvar Dulaurier, Çev.: Gürsoy Solmaz, Elips Kitap, Ankara, 2009.

Müverrih Vardan, *Türk Fütuhâtı Tarihi (889-1269)*, Çev.: Hrant D. Andreasyan, İÜ. Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1937.

Nesevi Şehabeddin Muhammed b. Ahmed b. Ali, *Celalüttin Harzemşah*, Çev.: Necip Asım Yazıksız, Maarif Vekaleti, İstanbul 1934.

Nigdeli Kadı Ahmed, *El-Veledü's-Şefik Vel Hafidül-Halik'ı (Anadolu Selçuklularına Dair Bir Kaynak I-II)*, Çev.: Ali Ertuğrul, TTK Yayınları, Ankara 2015.

Niketas Khoniates, *Historia (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)*, Çev.: Fikret Işıltan, TTK, Ankara 1995.

Ostrogorsky, Georg, *Bizans Devleti Tarihi*, TTK Yayınları, Çev.: Fikret Işıltan, Ankara 2015.

Öngül, Ali, *Selçuklular Tarihi, Anadolu Selçukluları ve Beylikler I-II*, Çamlıca Yayınları, İstanbul 2014.

Özdemir, Hacı Ahmet, *Moğol İstilâsı. Cengiz ve Hülâgû Dönemleri*, İz Yayınları, İstanbul 2005.

_____, *Moğolların Anadolu'yu İstilas'nda Üç Dönem*, Konya 2011.

Özdemir, Yurdağül, *Kayseri Keykubadiye Sarayı Arkeolojisi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2014.

Özonur, Şebnem, *Antakya Haçlı Prinkepsliği'nin Sonu*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2008.

Reşîdü'd-dîn Fazlullah, *Câ'mi'üt-Tevârih*, Çev.: Erkan Göksu, H. Hüseyin Güneş, Selenge Yayınları, İstanbul 2010.

Runciman, Steven, *Haçlı Seferleri Tarihi, I.III*, Çev.: Fikret Işıltan, TTK Yayınları, Ankara 1989.

Saday, Barış, *Türkiye Selçuklu Devlet Adamı Seyfeddin Ayaba*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2012.

Sakaoğlu, Necdet, *Yitik Bir Anadolu Beyliği; Mengücekoğulları*, Alfa Tarih Yayınları, İstanbul 2017.

Sarı, İbrahim, *Türk Tarihinde Kadın: Türklerde Kadın Baş Tacıydı*, Noktaekitap Yayınları, Ankara 2018.

Sevim Ali, Mercil Erdoğan, *Selçuklu Devletleri Tarihi*, TTK Yayınları, Ankara 1995.

Sevim Ali, Yücel Yaşar, *Türkiye Tarihi-Fetih, Selçuklu ve Beylikler Dönemi*, TTK Yayınları, Ankara 1989.

Sevim, Ali, *Anadolu Fatih Kutalmışoğlu Süleyman-Şâh*, TTK Yayınları, Ankara 1990.

Şeşen, Ramazan, *Eyyubiler*, İslami Araştırma Merkezi Yayınları, İstanbul 2012.

_____, *Salâhaddîn Devrînde Eyyûbîler Devleti*, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1983.

Taneri, Aydın, *Celaledin Harzemşah ve Zamanı*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1977.

Tellioğlu, İbrahim, *Trabzon Rum Devleti (1204-1461)*, Serander Yayınları, Trabzon 2009.

Turan, Osman, *Doğu Anadolu Türk Devletleri Tarihi*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2001.

_____, *Selçuklular Tarihi ve Türk-İslam Medeniyeti*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2003.

_____, *Selçuklular ve İslamiyet*, Ötüken Yayınları, İstanbul 1999.

_____, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2004.

_____, *Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkuresi Tarihi*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2003.

_____, *Türkiye Selçukluları Hakkında Resmî Vesikalar*, TTK Yayınları, Ankara 1988.

Turan, Şerafettin, *Türkiye-İtalya İlişkileri I. Selçuklular'dan Bizans'ın Sona Erişine*, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1990.

Turgut, Havva Nur, *I. Alâeddin Keykubad Dönemi Bilim ve Düşünce Hayatı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2009.

Urfalı Mateos, *Urfalı Mateos Vekayi-Nâmesi (952-2236) ve Papaz Grigor'un Zeyli (1136-1162)*, Çev.: Hrant D. Andreasyan, TTK Yayınları, Ankara 1987.

Uyumaz, Emine, *Sultan Alâeddin Keykubad Devri Türkiye Selçuklu Devleti Siyasi Tarihi (1220-1237)*, TTK Yayınları, Ankara 2003.

Üremiş, Ali, *Türkiye Selçuklularının Doğu Anadolu Politikası*, Babil Yayınları, Ankara 2005.

Vasilev, Alexander A., *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, Çev.: Tevabil Alkaç, Alfa Tarih Yayınları, İstanbul 2016.

Wilhelm Von Rubruk, *Moğolların Büyük Hanına Seyahat 1253-1255*, Çev.: Ergin Ayan, Ayışığı Kitapları, İstanbul 2001.

Yasak, İbrahim, “Celâleddin Karatay’ın Hayatı ve Siyasi Kariyeri”, (Ed. Recep Toparlı), *Şehir Defteri: Sivas’ın Hafızasında Solan Yapraklar*, İstanbul, 2017.

Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk (Selçuklu Tarihi)*, Çev.: Abdullah Bakır, Çamlıca Yayınları, İstanbul 2009.

Yinanç, Mükrimin Halil, *Türkiye Tarihi Selçuklular Devri I-II*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1944.

2. MAKALELER VE MADDELER

Abdullahoğlu, Hasan, “Temir-Kutluğ Yarlığı”, *Türkiyat Mecmuası.*, cilt:3, İstanbul 1935, ss.207-227.

Algül, Hüseyin, ”Türkiye Selçukluları Devrinde Akdeniz Siyasetine Genel Bir Bakış” (Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca), *Türkler*, cilt:6, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, ss.645-650.

Altıntaş, Ahmet, ”Selçuklu Türkiye’sinde Para” (Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca), *Türkler*, cilt.7, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, ss.386-391.

Artuk, İbrahim, “Alâeddin Keykubad’ın Meliklik Devri Sikkeleri”, *Belleten Dergisi*, cilt:44, sayı:174, (Nisan-1980), ss.265-271.

Asma, Beyhan,” Rusları ve Selçukluları Karşılaştıran Bir Sefer Suğdak”, (Ed. Metin Hülagü, Abdulkadir Yuvalı, Ali Aktan, Erhan Yoska, Muhittin Kopanşahin), *Selçuklu Siyasi Tarihi-Bildiriler*, TTK Yayınları, Ankara 2014, ss.176-181.

Ataoglu, Remzi, “Alâeddin Keykubat ve Türkiye Selçukluları-Artuklu Münasebetleri”, *Selçuk Üniversitesi Selçuk Dergisi*, sayı:3, Konya 1988, ss.72-77.

Ayan, Ergin, “Türkiye Selçuklularında Köle Emirler (I) Mübârizeddîn Çavlı”, *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, sayı:3, Ordu 2010, ss.125-139.

Ayönü, Yusuf, “Bizans İmparatoru I. Andronikos Komnenos’un Hayatı ve Devlet Teşkilatını Yeniden Düzenlemeye Yönelik Reformları”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, cilt:29, sayı:1, İzmir 2014, ss.107-126.

_____, ”Selçuklu-Bizans İlişkileri” (Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca), *Türkler*, cilt: 6, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, ss.598-617.

Bakır, Abdulhalik, “Orta çağ İslam Dünyasında Madenler ve Maden Sanayii”, *Belleten Dergisi*, cilt:61, sayı:231, TTK Yayınları, Aralık-1997, ss.519-595.

_____, ”Ortaçağ İslam Dünyasında Dokuma Sanayi” *Belleten Dergisi*, cilt:64, sayı:241, TTK Yayınları, Aralık-2000, ss.749-826.

Bal, Mehmet Suat, “Türkiye Selçuklu Devletinde Hükümdarlık Yapan Vezir; Şemseddin İsfahani”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, sayı:29, Konya 2016, ss.265-294.

Bayram, Mikail, “Alâeddin Keykubad’ın İlmi Şahsiyeti”, (Ed. Yusuf Küçükdağ-Mustafa Çıpan), *I. Alâeddin Keykubat ve Dönemi Sempozyumu Bildirileri*, Konya 2008, ss.3-6.

_____, “Türkiye Selçuklularında Devlet Yapısının Şekillenmesi” (Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca), *Türkler*, cilt:7, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s.169-175.

Bedirhan, Yaşar, “Anadolu Ticaretinin Gelişmesi Bağlamında Selçukluların Kırım/Suğdak Politikası”, *The Journal Of Academic Social Science Studies*, cilt:5, sayı:6, 2012, ss.39-50.

_____, “Milletlerarası Ticaret Bağlamında Türkiye Selçuklu Devleti’nin Ticari Münasebette Bulunduğu Devletler ve Tâcirler”, *The Journal Of Academic Social Science Studies*, (Mart-2006), ss.325-346.

_____, “Selçuklular Devrinde Türkiye’nin İktisadî Zenginliği, Bu Zenginliğin Gerilemesinin Sebep ve Sonuçları”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, cilt:9, sayı:56, (Nisan 2018), ss.117-124.

_____, “Türkiye Selçuklu Sultanlarının Milletlerarası Ticareti Geliştirmek İçin Yürüttüğü Faaliyetler ve İzlediği Politikalar”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, cilt:9, sayı:42, Şubat 2016, ss.483-502.

_____, “Türkiye Selçukluları Devrinde Anadolu’nun Ticaret Şehirleri”, *Tarih Okulu Dergisi*, sayı: 24, Aralık 2015, ss. 25-50.

_____, “Türkiye Selçuklularında Dış Ticaret”, *The Journal Of Academic Social Science Studies*, cilt:5, sayı:9, 2014, ss.371-402.

Bekar, M. Serdar, “el-Melikü’l-Kâmil”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt: 29, TDV Yayınları, Ankara 2004, ss.68-70.

Cahen, Claude, “13. Yüzyılın Başında Anadolu’da Ticaret”, Çev.: Aykut Derman, *Cogito*, sayı: 29, 2001, ss. 132-143.

Çağrı, Mustafa, “Sirâceddin El-Urmevî”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt: 37, TDV Yayınları, Ankara 2004, ss.262-263.

Çavuşdere, Serdar, “Selçuklular Döneminde Akdeniz Ticareti, Türkler ve İtalyanlar “*Tarih Okulu Dergisi*, sayı:4, 2009, Erişim Tarihi: 24 Mart 2018, ss.53-75.

Çavuşoğlu, Ali, “Çevgen/Çöğen Oyunu Kültürü ve Edebî, Tasavvufî Metinlerde Yansıması”, *İslâm, Sanat, Tarih, Edebiyat ve Mûsikîsi Dergisi*, sayı:11, Konya 2008, ss.159-174.

Çevik, Adnan, “Ortaçağ İslam Coğrafyacılarına Göre el-Cezire ve İdari Taksimatı”, *Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, cilt:33 Muammer Kemal Özergin Hatıra Sayısı I, İstanbul 2009, ss.35-64.

Çubukçu, Asri, “Emîr-i Meclis”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt:9, TDV Yayınları, Ankara 1995, ss.141-142.

Delilbaşı, Melek, “Ortaçağda Türk Hükümdarları Tarafından Batılılara Ahidnâmelerle Verilen İmtiyazlara Genel Bir Bakış”, *Belleten Dergisi*, cilt:47, sayı:185, (Nisan-1980), ss.95-103.

Demirci, Mustafa, “Abbasî Halifeleri ile Anadolu Selçuklu Sultanları Arasındaki Münasebetler”, (Ed. Metin Hülagü, Abdulkadir Yuvalı, Ali Aktan, Erhan Yoska, Muhittin Kopanşahin), *Selçuklu Siyasi Tarihi-Bildiriler*, TTK Yayınları, Ankara 2014, ss.458-483.

Demirkent, Işın, “Bizans”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt:6, TDV Yayınları, Ankara 2003, ss.230-244.

_____, “Haçlılar”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt:14, TDV Yayınları, Ankara 2003, ss.525-546.

Doğan Şaman, Nermin, “Selçuklu Döneminde Siyasi ve Bani Kimliği ile Zeyneddîn Beşâre”, *Turkish Studies*, cilt:9-10, Ankara 2014, ss.957-976.

Erdem, İlhan “Doğu Anadolu Türk Beylikleri”, *Türkler*, cilt:6, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, ss.383-424.

_____, “I. Alâeddin Keykubad’ın Doğu politikası ve Moğollar”, (Ed. Yusuf Küçükdağ-Mustafa Çıpan), *I. Alâeddin Keykubat ve Dönemi Sempozyumu Bildirileri*, Konya 2008, ss.87-91.

Erkiletlioğlu, Halit, “Sultan Alâeddin Keykubat Adına Metbu Meliklerce Bastırılan Müşterek Sikkeler”, *Selçuk Üniversitesi Selçuk Dergisi*, sayı:3, Konya 1988, ss.90-105.

Ersan, Mehmet, “Rupenliler Döneminde Kilikya ile Antakya Haçlı Prinkepsliği’nin Çukurova’da Hâkimiyet Mücadelesi”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, sayı:12, İzmir 1998, ss.83-95.

_____, “Selçuklu-Ermeni İlişkileri” (Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca), *Türkler*, cilt: 6, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, ss.635-644.

_____, “Selçuklu-Ermeni İlişkilerine Yön Veren Bazı Gelişmeler”, (Ed. Metin Hülagü), Abdulkadir Yuvalı, Ali Aktan, Erhan Yoska, Muhittin Kopanşahin), *Selçuklu Siyasi Tarihi-Bildiriler*, TTK Yayınları, Ankara 2014, ss.326-332.

Gallotta, Aldo, “Ceneviz”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt:7, TDV Yayınları, Ankara 1997, ss.363-365.

Ganizhamal, Kushenova, “Ögedey Kaan Devrinde Türkistan’da Teşkilat Yapısı”, *Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, sayı:38, 2006, ss.185-196.

Geyikoğlu, Hasan, “Harezmşahlar ve Doğu Anadolu”, *Türkler*, cilt:4, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, ss.917-925.

Göde, Kemal, “Alâeddin Keykubat ve Kayseri”, *Selçuk Üniversitesi Selçuk Dergisi*, sayı:3 Konya 1988, ss.60-65.

Gök, H. İbrahim, “Moğol İstilas Arifesinde Alâeddin Keykubat ile Abbasi Halifeliği İlişkileri”, (Ed. Yusuf Küçükdağ-Mustafa Çıpan), *I. Alâeddin Keykubat ve Dönemi Sempozyumu Bildirileri*, Konya 2008, ss.51-59.

Gökhan, İlyas, “I. Alâeddin Keykubad’ın Eyyubi Melikleri ile Yaptığı Derbendler Yılı Savaşı”, (Ed. Yusuf Küçükdağ-Mustafa Çıpan), *I. Alâeddin Keykubat ve Dönemi Sempozyumu Bildirileri*, Konya 2008, ss.51-59.

_____, “Türkiye Selçukluları Zamanında Maraş Uç Beyliği (1071-1258)”, *Selçuklu Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, cilt: 1, sayı: 1, Konya 2016, ss.115-173.

Güçlüay, Sezgin, “Anadolu Selçuklu Devleti’nin Ticaret Politikası” (Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca), *Türkler*, cilt:8, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, ss.365-374.

Gül, Muammer, “Harezmi Türklerin Anadolu ve Yakındoğu’daki Rolleri ve Tesirleri”, *Belleten Dergisi*, cilt:70, sayı:257 (Nisan-2006), ss.95-110.

_____, “Ön Asya’da Bir Türk Devleti: Eyyubiler (1175-1250)”, (Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca), *Türkler*, cilt:5, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s.77-85.

Güner, Ahmet, “Kâbus b. Veşmgîr”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt:24, TDV Yayınları, Ankara 2009, s.43-44.

Güzel, Abdurrahman, “Anadolu Selçuklu Hükümdarı I. Alâeddin Keykubat Döneminde Doğu Anadolu Türk Beyliklerinde Milli Kültür Unsurları”, *Selçuk Üniversitesi Selçuk Dergisi*, sayı:3, Konya 1988, ss.42-47.

Güzel, Fatih, “Alamut’ta Sünnî Bir Şeyh: III. Hasan Nev Müselman”, *İnsan ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, cilt:5, sayı:6, 2016, ss.1683-1697.

Hacıgökmen, Mehmet Ali, “Ahiler Zamanında Ankara’da Sosyal, Kültürel ve İlmi Faaliyetler”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sayı:7, Konya 2002, ss.137-160.

_____, “Alâeddin Keykubad Dönemi Emirlerinden Atabey Bedreddin Gühertaş (Gevhertaş) (D.? -Ö.1262)”, *AÜDTCF Tarih Araştırmaları Dergisi*, cilt:13, sayı:50, Ankara 2011, ss.119-136.

_____, “I. Alaeddin Keykubat’ın (1220-1237) Kayınpederi Kir Fard Hakkında Bir Araştırma”, *Akdeniz İnsan Bilimleri Dergisi*, cilt:2, Antalya 2012, ss.121-130.

_____, “Manuel Mavrozomes ve Türkiye Selçuklu Devletine Hizmeti”, *Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, sayı:18, 2017, ss.249-265.

_____, “Menakıb-ı Şeyh Evhadü’-d-Din-i Kirmani’de Geçen Selçuklu Tarihi ile İlgili Bilgiler ve Değerlendirilmesi”, *AÜDTCF Tarih Araştırmaları Dergisi*, cilt:34, sayı:58, Ankara 2015, ss.543-562.

_____, “Selçuklu-Danışmendli İlişkileri Çerçevesinde Kadınhanı’na Adını Veren Raziye Devlet Hatun”, *Vakıflar Dergisi*, sayı:44, (Aralık 2015), ss.36-47.

_____, “Türkiye Selçukluları Şehzade ve Sultanlar Muallimi Mecdüddin İshak”, *Belleten Dergisi*, cilt:76, sayı:276 (Ağustos-2012), ss.411-430.

Hartmann, Angelika “Nâsır-Lidînillâh”, *İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, cilt:33, Ankara 2006 ss.399-402.

İnan, Abdulkadir, “Eski Türklerde Teslim ve İtaat Sembolleri”, *Makaleler ve İncelemeler*, TTK Yayınları, 1968 Ankara, ss.331-334.

İzgi, Cevat, “Herevî, Ali b. Ebû Bekir”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt:17, TDV Yayınları, Ankara 2003, ss.221-222.

Kafesoğlu, İbrahim, “Anadolu Selçuklu Devleti Hangi Tarihte Kuruldu”, *İÜEF Tarih Enstitüsü Dergisi*, sayı:10-11, İstanbul 1981, ss.1-27.

_____, “Anadolu Selçukluları”, cilt:10, *TDV İslam Ansiklopedisi*, MEB Yayınları, Ankara 1985, ss.379-415.

Kallek, Cengiz, “İbnü’l-Cevzî, Ebû Muhammed”, *İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, cilt:20, Ankara 1999, ss.542-543.

Kara, Demet, “Türkiye Selçuklu Sultan Eşlerinden Mahperi Huand Hatun’un Yaptırdığı Yapılar”, *Turkish Studies*, cilt:14, sayı:1, Mart 2019, ss. 107-136.

Kaya, Mahmut, “Abdüllatîf El-Bağdâdî”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt:1, TDV Yayınları, Ankara 1988, ss.254-255.

Kaya, Önder, “El-Melikü’l-Eşref, Mûsâ”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt:39, TDV Yayınları, Ankara 2003, ss.64-66.

Kaya, Selim, “II. Süleyman Şah”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt:38, TDV Yayınları, Ankara 2003, ss.105-108.

Kayaoğlu, İsmet, “Anadolu Selçukluları Devrinde Ticarî Hayat” *A.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, cilt: 24, Ankara 1981, ss. 359-373.

_____, “Selçuklular Döneminde Konya’da Ticari Hayata Bir Bakış”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sayı: 1, Konya 1992.

Kaymaz, Nejat, “Anadolu Selçuklularının İnhitâtında İdare Mekanizmasının Rolü” *DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi*, Cilt:2, Ankara 1996.

Keçiş, Murat, “Trabzon Rum İmparatorluğunun Kuruluşunda Çevreyle Olan İlişkileri”, *AÜDTCF Tarih Araştırmaları Dergisi*, cilt:13, sayı:46, Ankara 2009, ss.143-162.

Kesik, Muharrem, “Cenabi’ye Göre Türkiye Selçukluları”, *İÜEF Tarih Dergisi*, sayı:36, İstanbul 2000, ss.213-259.

Kılıç, M. Erol, “İbnü’l-Arabî, Muhyiddin”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt:20, TDV Yayınları, Ankara 1999, ss.493-516.

Kılıç, Şahin “Yükselme Devri Selçuklu-Bizans İlişkileri” (Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca), *Türkler*, cilt:6, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, ss.618-627.

Koca Salim, “Sultan İzzeddin Keykavus ile Melik Alaeddin Keykubad Arasında Geçen Otorite Mücadelesi”, *Belleten Dergisi*, cilt:54, sayı:211, (Aralık-1990), ss.935-943.

_____, “Türkiye Selçuklu Hükümdarlarının Temel İç ve Dış Politikaları ve Bu Politikalardan Güttükleri Amaçlar”, *Selçuklu Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, cilt:1, sayı:1, 2016, ss.9-39.

_____, “Moğol İstilâsına Karşı Sultan I. Alâeddin Keykubad’ın Güvenlik Politikası”, Haz.: Selcen Koca, İsa Sarı, *Selçuklu Devri Türk Tarihinin Temel Meseleleri*, Berikan Yayınları, Ankara 2011, ss.345-377.

_____, “Moğol İstilâsına Karşı Sultan I. Alâeddin Keykubad’ın Güvenlik Politikası”, *Gazi Türkiyat Dergisi*, sayı:5, Ankara 2009, ss.187-216.

_____, “Selçuklu İktidarının Belirlenmesinde Rol Oynayan Güçler ve Alâeddin Keykubad’ın Türkiye Selçuklu Tahtına Çıkışı”, Haz.: Selcen Koca, İsa Sarı, *Selçuklu Devri Türk Tarihinin Temel Meseleleri*, Berikan Yayınları, Ankara 2011, ss.303-344.

_____, “Sultan I. Alâeddin Keykubad’dan Sonra Türkiye Selçuklu Devleti İdaresinde Ortaya Çıkan Otorite Zâfiyeti ve Emîr Sadeddin Köpek’in Selçuklu Saltanatını Ele Geçirme Teşebbüsü”, *Gazi Türkiyat Dergisi*, sayı:7, Ankara 2010, ss.65-97.

_____, “Türkiye Selçuklu Sultanı I. İzzeddin Keykavus’un Şahsiyeti ve Tarihi Rolü” (Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca), *Türkler*, cilt:6, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, ss.580-589.

_____, “Türkiye Selçuklu Tarihine Damgasını Vuran Menfur Bir Cinayet: Sultan I. Alâeddin Keykubad’ın Zehirlenmesi”, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, sayı:27, Ankara 2010, ss.347-369.

_____, “Türkiye Selçuklu Tarihine Damgasını Vuran Menfur Bir Cinayet: I. Alâeddin Keykubad’ın Zehirlenmesi”, Haz.: Selcen Koca, İsa Sarı, *Selçuklu Devri Türk Tarihinin Temel Meseleleri*, Berikan Yayınları, Ankara 2011, ss.379-402.

Kök, Bahattin, “Lü’lü’, Bedreddin”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt:17, TDV Yayınları, Ankara 2003, ss.257.

Köprülü, Fuat, “Anadolu Selçuklu Tarihi’nin Yerli Kaynakları”, *Belleten Dergisi*, cilt:7, sayı:27(Temmuz-1943), ss.379-458.

Köymen, Mehmet Altan, “Selçuklu Hükümdarı Büyük Alaeddin Keykubad ve Anadolu Savunması”, *Belleten Dergisi*, cilt:52, sayı:205(Aralık-1988), ss.1539-1545.

Kurtuluş, Rıza, “Keykâvus b. İskender”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt:25, TDV Yayınları, Ankara 2002, s.357.

Laflı, Ergün, “Kahramanmaraş İli’nin Selçuklu Vilayeti Haline Gelmesinin Arkeolojik Kanıtları”, *Uluslararası Selçuklu Döneminde Maraş Sempozyumu II. Cilt*, 17-19 Kasım 2016, Kahramanmaraş Bşb. Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı Yayınları, Kahramanmaraş 2017.

Mahmutoğlu, H. Şakir, “Napoli”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt:32, TDV Yayınları, Ankara 2006, ss.383-385.

Merçil, Erdoğan “Taştdâr”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt:40, TDV yayınları, Ankara 2006, ss.161-162.

_____, “Mahmûd-ı Gaznevî”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt:27, TDV Yayınları, Ankara 2003, ss.362-365.

_____, “Sebûk Tegin”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt:36, TDV Yayınları, Ankara 2009, ss.262-263.

_____, “Türkiye Selçukluları” (Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca), *Türkler*, cilt:6, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, ss.503-528.

Nazifoğlu, M. Şahin, “Bahâeddin Veled”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt:4, TDV Yayınları, Ankara 2003, ss.461-462.

Odabaşı, Zehra “Celâleddin Karatay’ın Hayatı ve Siyasi Kariyeri”, (Ed. Hasan Bahar, Mustafa Toker, M. Ali Hacıgökmen, H. Gül Küçükbezci), *Tarihçiliğe Adanmış Bir Ömür: Prof. Dr. Nejat Göyünç’e Armağan*, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Selçuk Üniversitesi Matbaası, Konya 2013, ss.559-575.

Okuyan, Mehmet, “Necmeddîn-i Dâye”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt:32, TDV Yayınları, Ankara 2006, ss.496-497.

Ortekin, Hasan, “Basma ve Baysa’ya Dair”, *Türk Hukuk ve İktisat Tarihi Mecmuası II*, İstanbul 1939, s. 65-73.

Ögel, Bahaeddin, “Alaeddin Keykubad Çağında Batı İran’da Çormahan Noyan’ın Durumu ve Statüsü”, *Selçuk Üniversitesi Selçuk Dergisi*, sayı:3, Konya 1988, ss.14-17.

Öngül, Ali, “Mengücekler” (Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca), *Türkler*, cilt:6, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, ss.452-460.

_____, “Saltuklular” (Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca), *Türkler*, cilt:6, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, ss.461-470.

Özaydın, Abdülkerim, “El-Melikü’z-Zâhir”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt:29, TDV Yayınları, Ankara 2003, ss.83-84.

Özdemir, Mustafa, ““Melikü’ş- Şuarâ” Nizameddin Ahmed-İ Erzincanî”, *Akra Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*, cilt:6, İstanbul 2018, ss.41-58.

Özgüdenli, Osman Gazi, “Şirâz”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt:29, TDV Yayınları, Ankara 2010, ss.182-184.

Peacock, Andrew Charles S., “Kırım’a Karşı Selçuklu Seferi ve Alaeddin Keykubad’ın Hâkimiyetinin İlk Yıllarındaki Genişleme Politikası” Türkçe’ye çeviren: Murat Keçiş, Ali Mıynat, *AÜDTCF Tarih Araştırmaları Dergisi*, cilt:29, sayı:47, Ankara 2010, ss.243-265.

Pedani, Maria Pia, “Venedik”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt:43, TDV Yayınları, Ankara 2013, ss.44-47.

Polat, M. Said “Selçuklu Türkiyesi’nde Ticaret” (Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca), *Türkler*, cilt:8, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, ss.375-385.

Safran, Mustafa, “Alâeddin Keykubat’ın Otorite Anlayışı ve Ümera Katli Meselesi”, *Selçuk Üniversitesi Selçuk Dergisi*, sayı:3, Konya 1988, ss.98-102.

Samoiloviç, Aleksandr Nikolaeviç, “Cucu Ulusunda Payza ve Baysaya Dair”, *Türk Hukuk ve İktisat Tarihi Mecmuası II*, İstanbul 1939, ss.53-63.

Sevim, Ali, “II. Keyhüsrev”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt:25, TDV Yayınları, Ankara 2003, ss.349-352.

_____, “İbnü’l Adim’in Bugyetü’t-Taleb Fi Tarihi Haleb Adlı Eserinin Yayınları Hakkında”, *Belleten Dergisi*, cilt:60, sayı:227(Nisan-1996), ss.73-80.

Solmaz, Sefer, “Danişmendliler” (Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca), *Türkler*, cilt:6, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, ss.430-451.

Subaşı, Ömer, “Türkiye Selçuklu Devleti’nde Güçlü Bir Kadın: Gürcü Hatun Tamara”, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, cilt:13, sayı:33, Hatay 2016, ss.384-401.

Sümer, Faruk “Anadolu’da Moğollar”, *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, cilt:1, Ankara 1969, ss.1-147.

_____, “Ahlat Şehri ve Ahlatşahlar”, *Belleten Dergisi*, cilt:50, sayı:197(Ağustos-1986), ss.452-453.

_____, “Anadoludaki Türk Halıcılık Tarihine Dair En Eski Bilgiler” *Türk Dünyası Araştırmaları*, sayı:32 Ankara 1984.

_____, “I. Keykubad”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt:25, TDV Yayınları, Ankara 2003, ss.358-359.

_____, “İğdiş”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt:21, TDV Yayınları, Ankara 2003, s.525.

_____, “Keykavus”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt:25, TDV Yayınları, Ankara 2003, ss.352-353.

_____, “Tuğrul Şah”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt:41, TDV Yayınları, Ankara 2003, ss.346-347.

Şahin, Kâmil, “Konya Kadı İzzeddin Mârîstân-ı Atik (Hastahanesi) ve Sultan Alâddin Keykubat Dârussifâsi”, *Vakıflar Dergisi*, sayı:30, Ankara 2007, ss.101-116.

Şeşen, Ramazan, “el-Melikü’l-Âdil I”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt:22, TDV Yayınları, Ankara 2004, ss.59-60.

_____, “Eyyubiler, (Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca), *Türkler*, cilt:5, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, ss.60-76.

_____, “Eyyûbîler”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt:22, TDV Yayınları, Ankara 2003, ss.19-31.

Taneri, Aydın, “Hüsâmeddin Çoban”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt:18, TDV Yayınları, Ankara 2003, s.513.

_____, “Mübârizüddîn Ertokuş”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt:9, TDV Yayınları, Ankara,2003, ss.312-313.

Taşkıran, Hasan, “Emir Sâdeddin Köpek’in Yükselişi ve Düşüşü”, *Türk ve İslam Dünyası Sosyal Araştırmaları Dergisi*, sayı:7, Elâzığ 2016, ss.182-190.

Tekindağ, Şehabeddin, “Alaeddin Keykubad ve Halefleri Zamanında Selçuklu-Küçük Ermenistan Hududları”, *İÜEF Tarih Dergisi*, sayı:1, İstanbul 1949, ss.29-34.

Temir, Ahmet, “Moğol (Veya Türk-Moğol) Hanlığı”, *Türkler*, cilt:8, Yeni Türkiye yayınları, Ankara 2002, ss.256-264.

Tomar, Cengiz, “el-Melikü’l-Muazzam”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt:22, TDV Yayınları, Ankara 2004, ss.71-73.

Turan, Osman, “Celâleddin Karatay, Vakıf ve Vakfiyeleri”, *Belleten Dergisi*, TTK Yayınları, cilt:12, sayı:45, (Ocak-1948), Ankara, ss.17-171.

_____, “Mübarizeddin Er-Tokuş ve Vakfiyesi”, *Belleten Dergisi*, TTK Yayınları, cilt:11, sayı:43, (Ekim-1947), ss.415-430.

_____, “Orta Çağlarda Türkiye Kıbrıs Münasebetleri”, *Belleten Dergisi*, TTK Yayınları, cilt:28, sayı:110 (Nisan-1967), ss.209-227.

_____, “Selçuk Kervansarayları”, *Belleten Dergisi*, cilt:10, sa.39, TTK Yayınları, (Temmuz-1946), ss.471-496.

_____, “Şemseddin Altun-Aba Vakfiyesi ve Hayatı”, *Belleten Dergisi*, cilt:11, sayı:42, TTK Yayınları, (Ekim-1947), ss.197-221.

_____, ”Selçuk Kervansarayları” *Belleten Dergisi*, cilt:10, sayı:39, TTK Yayınları, (Temmuz-1946), ss.471-496.

Turan, Refik, “Alâeddin Keykubat’ın Doğu Anadolu Siyaseti”, *Selçuk Üniversitesi Selçuk Dergisi*, sayı:3, Konya 1988, ss.78-87.

_____, “Sultan Alâeddin Keykubat Dönemi ve Ehemmiyeti (1220-1237)”, (Ed. Refik Turan), *Selçuklu Tarihi El Kitabı*, Grafiker Yayınları, Ankara 2012, ss.387-395.

Turan, Şerafettin, “Levant”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt:27, TDV Yayınları, Ankara 2003, ss.145-147.

Usta, Aydın, “Artuklular” (Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca), *Türkler*, cilt:6, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, ss.471-483.

Uyumaz, Emine, “Sultan I. Alaeddin Keykubad Devri ve Türkiye Selçuklu Tarihi (1220-1237)” (Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca), *Türkler*, cilt:6, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, ss.590-597.

_____, “Sultan I. Alaeddin Keykubad Zamanında (1220-1237) Türkiye Selçuklu Devleti’nin Elçilik İlişkileri”, *İÜEF Tarih Dergisi*, sayı:39, İstanbul 2004, ss.55-85.

_____, “Türkiye Selçuklu Devleti Eyyubi Münasebetleri” (Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca), *Türkler*, cilt:5, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, ss.86-96.

_____, “Türkiye Selçuklu Devleti’nde Resmi Eğlence/Bezm Meclisleri”, *İÜEF Tarih Dergisi*, sayı:43, İstanbul 1990, ss.36-51.

_____, “Türkiye Selçuklu Devletinin Abbasi Hilafeti ile Münasebetleri”, *İÜEF Tarih Dergisi*, sayı:37, İstanbul 2002, ss.374-390.

_____, “Türkiye Selçuklu-Eyyubi Siyasi Münasebetleri”, (Ed. Önder Kaya), *Eyyubiler: Yönetim, Diplomasi, Kültürel Hayat*, Küre Yayınları, İstanbul 2012, ss.181-375.

Ünal, Mehmet Ali, “Harput”, *İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, cilt:16, Ankara 1997, ss.232-235.

Ünver, Süheyl, “Anadolu Selçuklularında Sağlık Hizmetleri”, (Heyet), *Malazgirt Armağanı*, TTK Yayınları, Ankara 1993, ss.9-33.

Yakubovski, Yuryeviç A., “İbn-i Bibi’nin XIII. Asır Başlarında Anadolu Türklerinin Sudak, Polovets (Kıpçak) ve Ruslara Karşı Yaptıkları Seferin Hikayesi”. Türkçe’ye çeviren: İsmail Kaynak, *DTCF Dergisi*, cilt:12, sayı:1-2,1954, ss.207-226.

Yaşa, Recep, “Ahlatşahlar” (Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca), *Türkler*, cilt:6, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, ss.484-490.

_____, “Artuklular”, (Ed. Haşim Şahin), *Anadolu Beylikleri El Kitabı*, Grafiker Yayınları, Ankara 2016, ss.51-75.

Yeniçeri, Celal, “Mezâlim”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt:24, TDV Yayınları, Ankara 2003, ss.515-518.

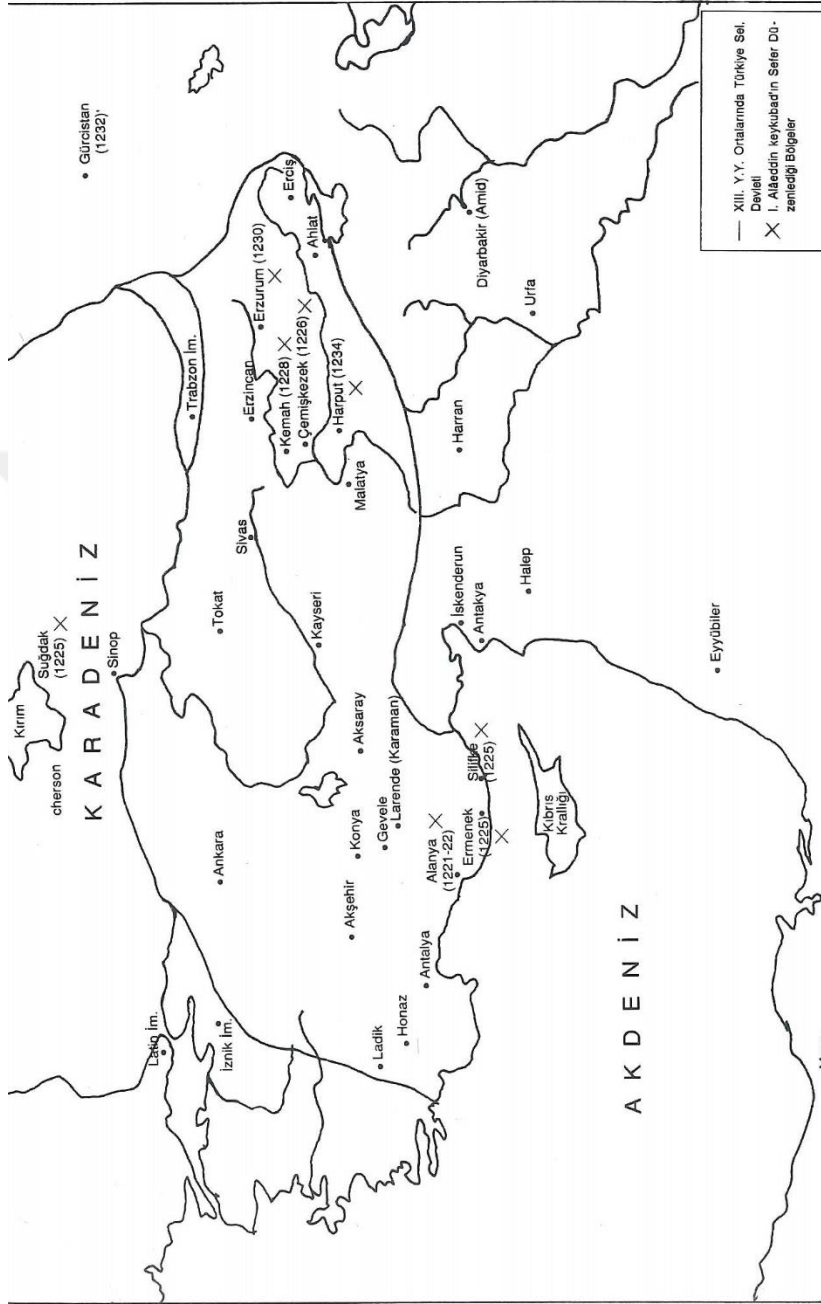
Yılmaz, Hasan Kâmil, “Sühreverdî”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt:38, TDV Yayınları, Ankara 2010, ss.40-42.

Yiğit, Hülya, “Ekonomik ve Sosyal Açıdan Selçuklu Kervansaray Vakıfları” *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, sayı: 157, Ağustos 2005, s. 68.

Yinanç, Mükrimin Halil, “Alâiye”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt:1, TDV Yayınları, Ankara 1998, ss.286-289.

Yücel, M. Yaşar, “Çoban Oğulları Beyliği”, *DTCF. Dergisi*, cilt:23, sayı:1-2, Ankara 1965, ss.61-73.

EKLER BÖLÜMÜ

Ek-1: XII. Yüzyıl ortalarında Türkiye Selçuklu Devleti¹⁷⁰²

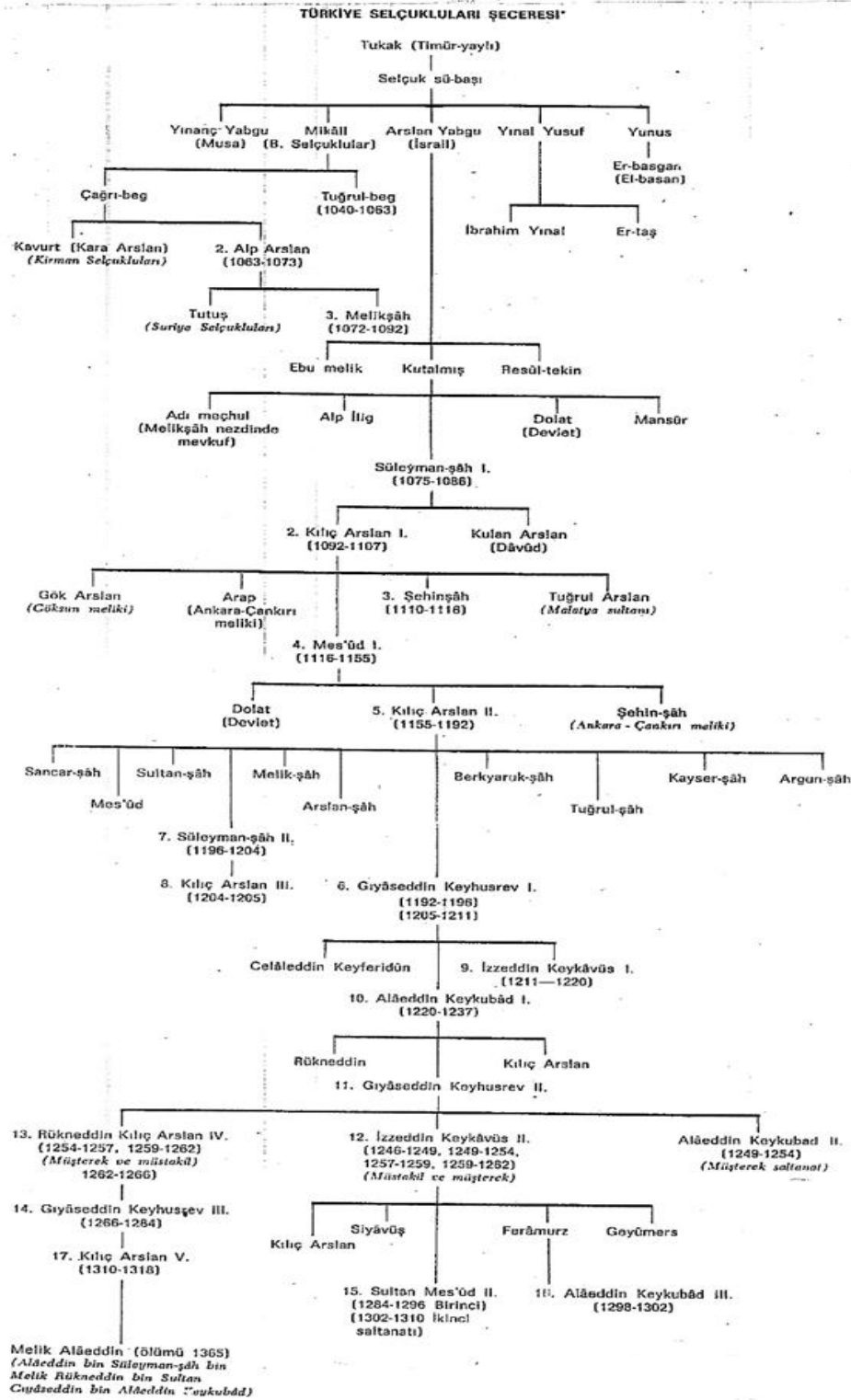
¹⁷⁰² Uyumaz, *Alâeddin Keykubad Devri*, s. 133.

ANADOLU SELÇUKLU DEVLETİ: 1242
ANADOLU SELÇUKLU DEVLETİ: 1243
İznik İmparatorluğu
Trabzon İmparatorluğu
Selçuklu Devletine Tabi Yerler

ÖLÇEK ÇİZGİSİ
0 50 100 200 300 400 Km.

265

Ek-3: Türkiye Selçukluları şeceresi¹⁷⁰⁴

¹⁷⁰⁴ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 481.

Ek-4: Sultan I. Alâeddin Keykubad'ın portresi olarak değerlendirilen çini karo.¹⁷⁰⁵

¹⁷⁰⁵ Münevver Eminoğlu, (Ed.), *Alâeddin'in Lambası; Anadolu'da Selçuklu Çağı Sanatı ve Alaeddin Keykubad*, Çev.: Virginia Taylor Saçlıoğlu, Yapı Kredi Yayınları; 1547, İstanbul 2001, s. 6.

Ek 5: Sultan I. Alâeddin Keykubad'ın portresi olarak değerlendirilen çini karonun büyütülmüş hali.¹⁷⁰⁶

¹⁷⁰⁶ Eminoğlu, (Ed.), *Anadolu'da Selçuklu Çağı Sanatı*, s. 7.

Ek-6: Sultan I. Alâeddin Keykubad'ın 1222 yılında Konya'da basılan altın sikkesi.¹⁷⁰⁷

¹⁷⁰⁷ Sikkenin ön yüzünde; “El-imam-ül-Nasır lidinillah emir el-mü'minin sene tis'a aşere ve sitta mi'e”, arka yüzünde ise; “Es-Sultan-ül muazzam Alâ-ed dünya ve'd din Keykubad bin Keyhüsrev Duribe hazed dinar bi-Konya” yazıları vardır. Bkz. Sevgi Kutluay, Seracettin Şahin, (Ed.), *İhtişamlı Bir İmparatorluk Görkemli Bir Miras: Selçuklular*, Mas Matbaacılık, İstanbul 2015, s. 243.

Ek-7: Sultan I. Alâeddin Keykubad'ın 1226 yılında Sivas'ta basılan altın sikkesi.¹⁷⁰⁸

¹⁷⁰⁸ Sikkenin ön yüzünde "El-imam-üz-Zahir bi-emrillah emirül-müminin âlgaye, selase ve işrin sitte mae", arka yüzünde ise; "Es-Sultan-ül muazzam Alâ-ed dünya ve'd din ebu-l feth Keykubad bin Keyhüsrev, duribe hazed dinar bi-sivas, sene" yazılıdır. Bkz. Kutluay S.,-Seracettin Ş., *İhtışamlı Bir İmparatorluk Görkemli Bir Miras*, s. 244.

Ek-8: Sultan I. Alâeddin Keykubad'ın sikkeleri.¹⁷⁰⁹

¹⁷⁰⁹ Erkiletlioğlu, Güler, *Türkiye Selçuklu Sultanları ve Sikkeleri*, s. 115.

Ek-9: Sultan I. Alâeddin Keykubad devrinde kurşundan yapılmış bir mühür.¹⁷¹⁰

¹⁷¹⁰ Mührün bir yüzünde süvari betimi, öteki yüzünde de üç satır kufi hat bulunmaktadır. Bkz. Kutluay, Şahin, (Ed.), *İhtişamlı Bir İmparatorluk Görkemli Bir Miras*, s. 255.

Ek-10: Beyşehir Kubadabad Sarayı'nda yer alan duvar çinileri¹⁷¹¹

¹⁷¹¹ Rüçhan Arık, *Kubad Abad Selçuklu Saray ve Çinileri*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2000, s. 54.

Ek-11: Beyşehir Kubadabad Sarayı kazısında ortaya çıkan sekiz köşeli yıldız ile sınırlandırılmış çift başlı kartal figürlü çini parçası.¹⁷¹²

¹⁷¹² Kubadabad Sarayı kazısında çıkan bu çini parçasının gövdesindeki dikdörtgen panonun içerisinde “es-sultan” yazısı bulunmaktadır. Bkz. Kutluay, Şahin, *İhtişamlı Bir İmparatorluk Görkemli Bir Miras*, s. 252.

Ek-12: Beyşehir Kubadabad Sarayı'ndaki 1236 yılına ait tavşan figürlü çini parçası (Konya Karatay Medresesi Müzesi. Foto: Aydın Coşkun).¹⁷¹³

¹⁷¹³ Eminoğlu, (Ed.), *Anadolu'da Selçuklu Çağı Sanatı*, s. 119.

Ek-13: Beyşehir Kubadabad Sarayı'ndaki 1236 yılına ait at figürlü çini parçası (Konya Karatay Medresesi Müzesi. Foto: Aydın Coşkun).¹⁷¹⁴

¹⁷¹⁴ Eminoğlu, (Ed.), *Anadolu'da Selçuklu Çağı Sanatı*, s. 119.

Ek-14: Beyşehir Kubadabad Sarayı'na ait “*es-sultan*” yazılı çift başlı kartal figürlü çini karo (Konya Karatay Müzesi. Foto: Aydın Coşkun).¹⁷¹⁵

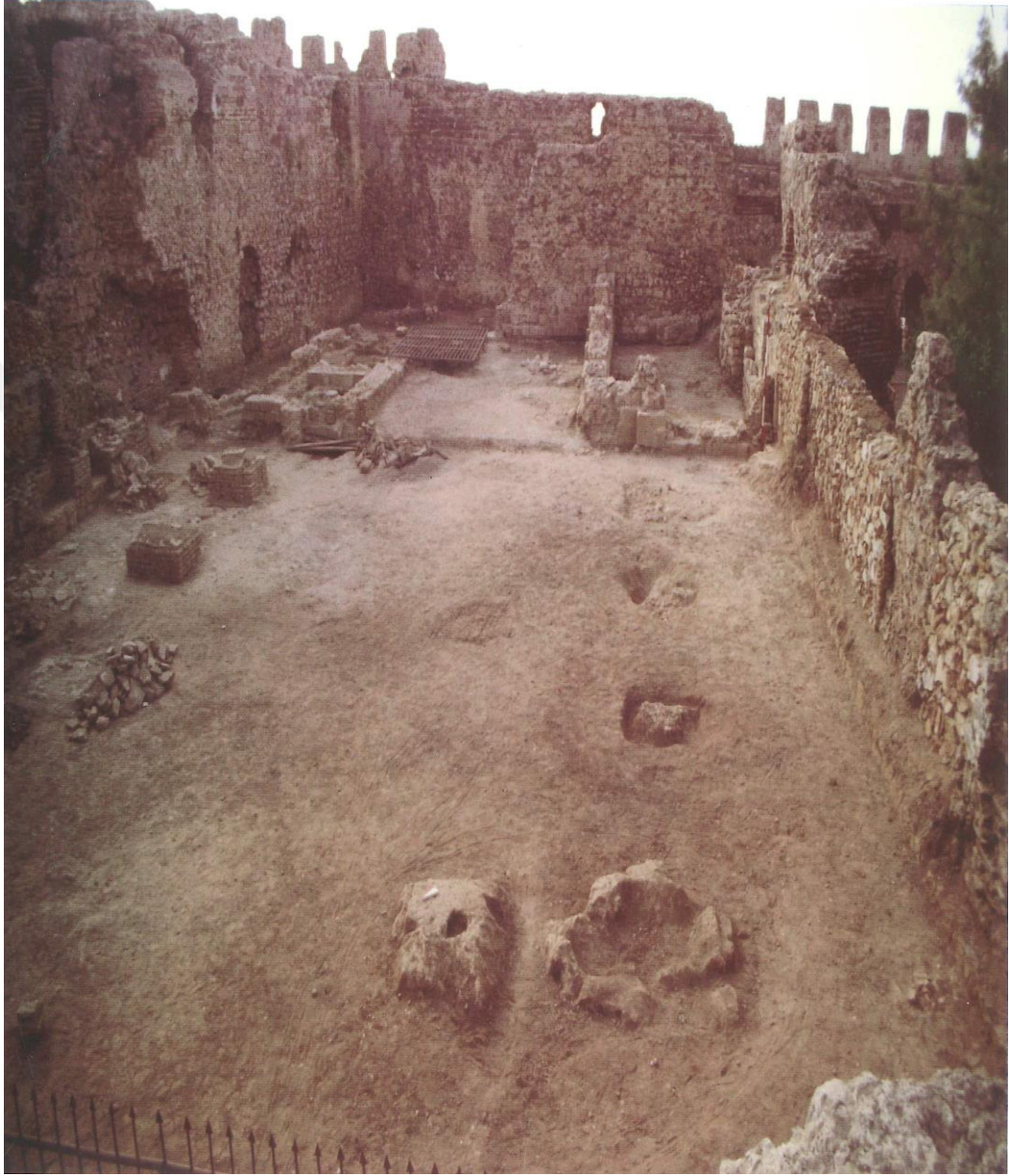
¹⁷¹⁵ Eminoğlu, (Ed.), *Anadolu'da Selçuklu Çağı Sanatı*, s. 35.

Ek-15: Beyşehir Kubadabad Sarayı'na ait çift başlı kartal figürlü, haç şeklindeki çini karo (Konya Karatay Müzesi. Foto: Aydın Coşkun).¹⁷¹⁶

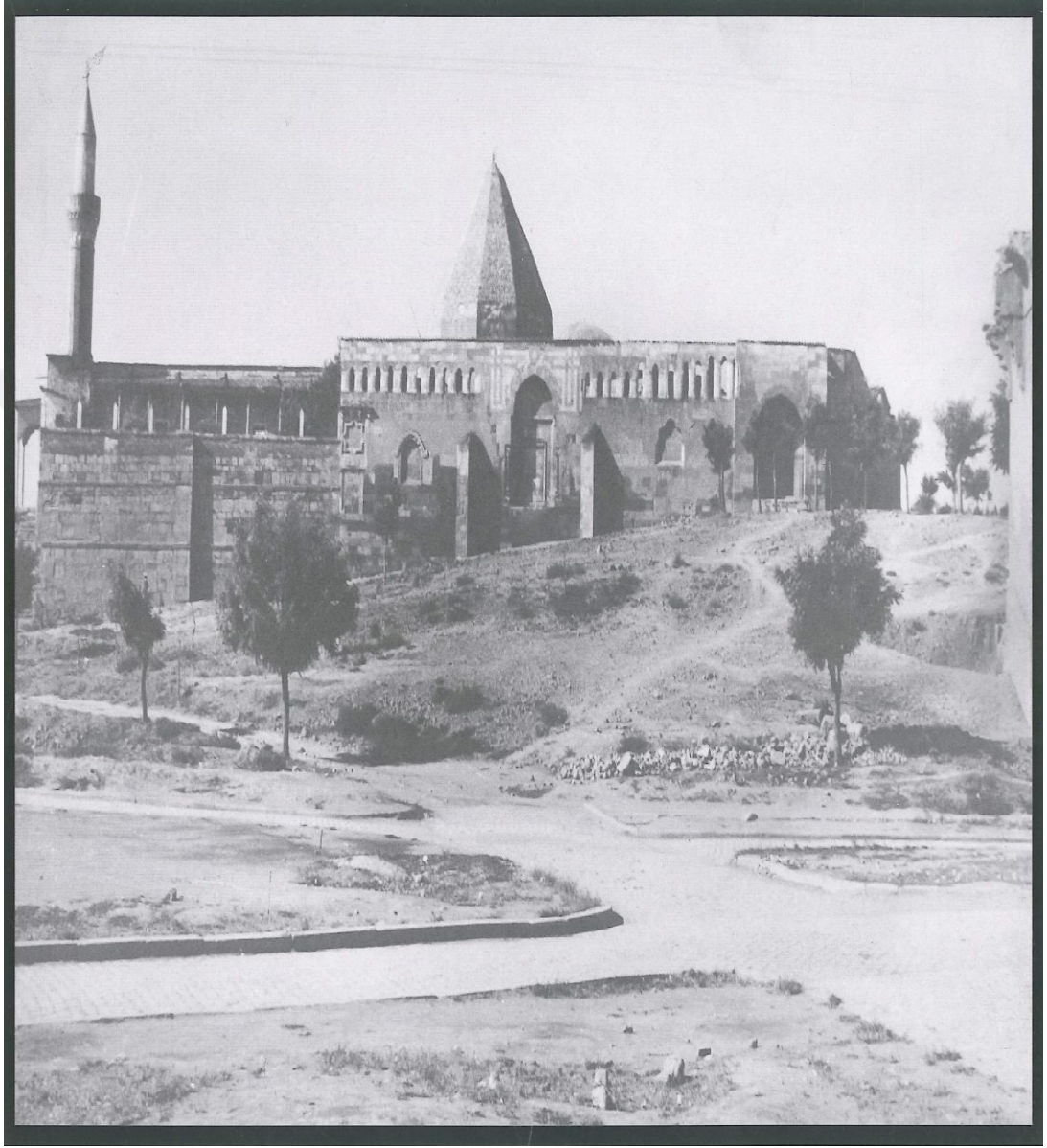
¹⁷¹⁶ Eminoğlu, (Ed.), *Anadolu'da Selçuklu Çağı Sanatı*, s. 35.

Ek-16: Alanya Sarayı'nın duvar kalıntıları.¹⁷¹⁷

¹⁷¹⁷ Eminoğlu, (Ed.), *Anadolu'da Selçuklu Çağı Sanatı*, s. 10.

Ek-17: Aladdin Camisi'nin kuzey cephesinden görünümü.¹⁷¹⁸

¹⁷¹⁸ Naci Bakırcı, Hacer Kara, (Ed.), *Müzenin Saklı Hazinesi Cam Filmlerde Konya Anıtları*, Konya Müze Müdürlüğü, Konya 2011, s. 9.

Ek-18: Konya Aladdin Camii'nin girişinde, çini ustası Kerîmü'd-dîn Erdîşâh'ın isminin yazılı olduğu kitabe¹⁷¹⁹

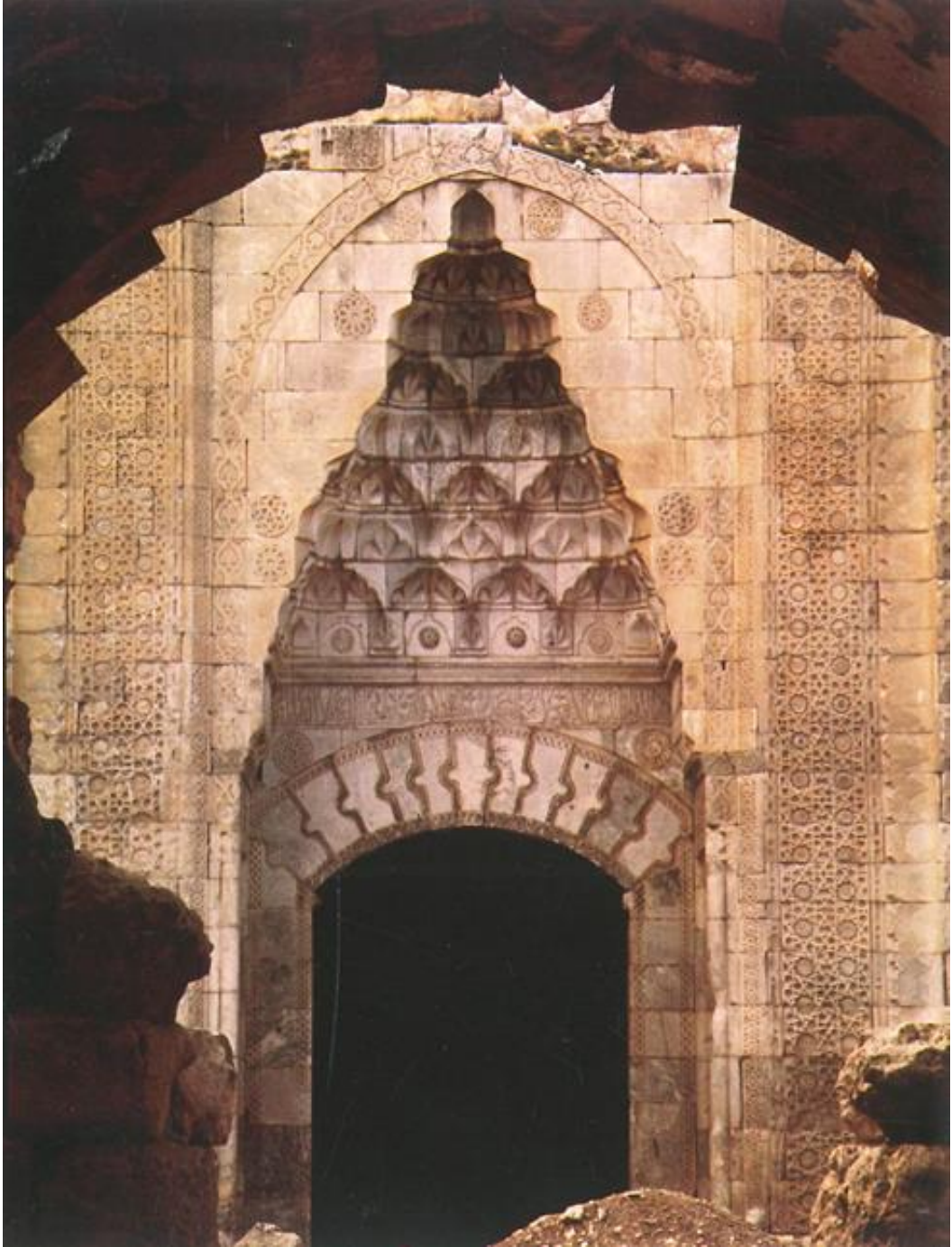
¹⁷¹⁹ Bu kitabenin dışında; “*Es’sultânü’l-muazzam Alâü’dünyâ*”, içinde; “*Amele Kerîmü’d-dîn Erdîşâh der şuhûri sene seb’a aşere ve sitte mie ez hicreti peygamber aleyhisselâm*” yazılıdır. Bkz. Bakırcı, Kara, (Ed.), *Müzenin Saklı Hazinesi Cam Filmlerde Konya Anıtları*, s. 18.

Ek-19: Konya-Aksaray arasında bulunan Sultan Han (Foto: Aydın Coşkun).¹⁷²⁰

¹⁷²⁰ Eminoğlu, (Ed.), *Anadolu'da Selçuklu Çağı Sanatı*, s. 59.

Ek-20: Kayseri-Sivas arasında bulunan Sultan Han (Foto: Ara Güler).¹⁷²¹

¹⁷²¹ Eminoğlu, (Ed.), *Anadolu'da Selçuklu Çağı Sanatı*, s. 25.

Ek-21: Kubad Abad, Büyük Saray'ın genel görünüşü.¹⁷²²

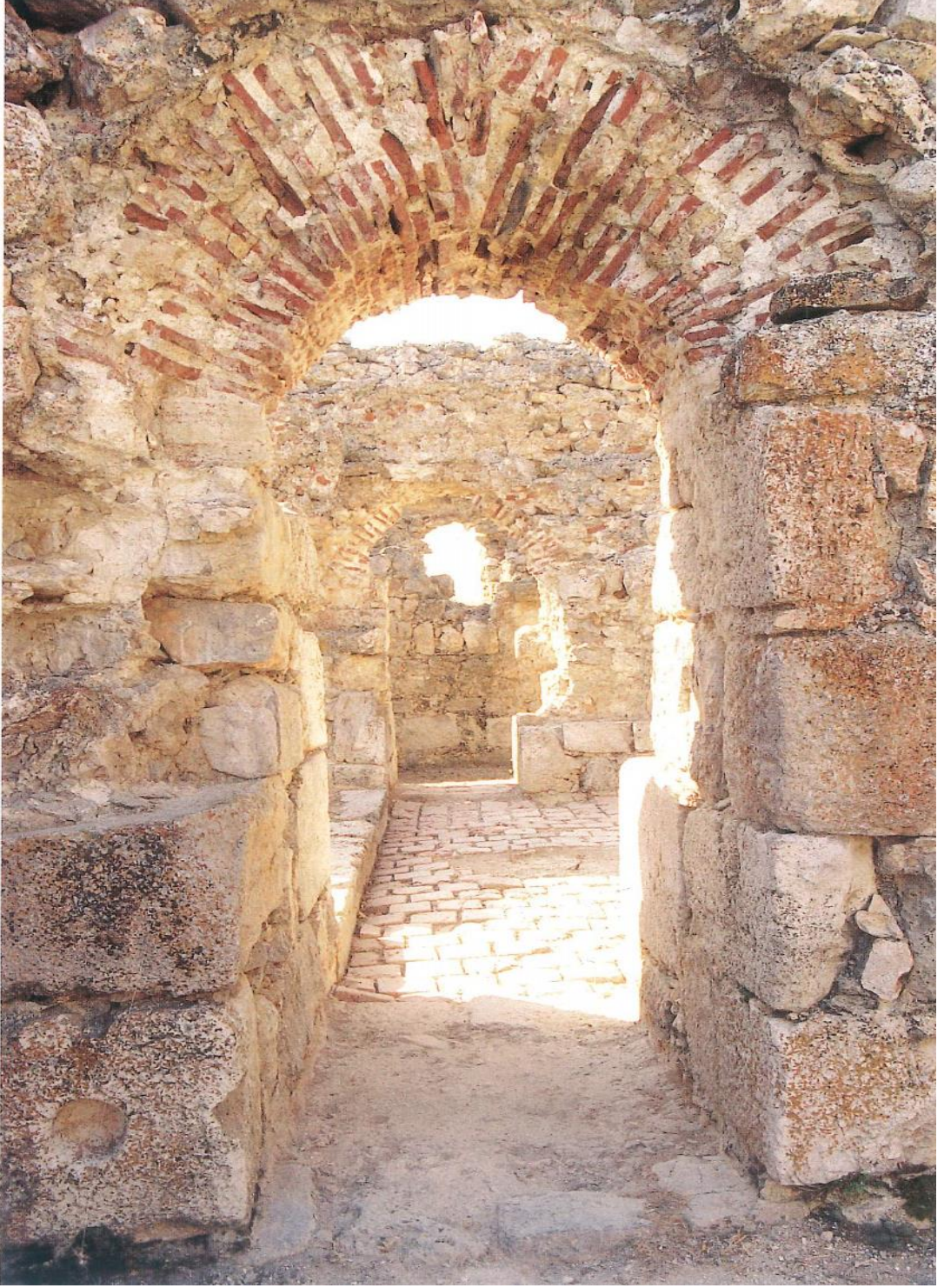

¹⁷²² Arık, *Kubad Abad Selçuklu Saray ve Çinileri*, s. 52.

Ek-22: Kubad Abad, Küçük Saray eyvanlı salona açılan tuğla kemerli oda kapıları.
1723

¹⁷²³ Arık, *Kubad Abad Selçuklu Saray ve Çinileri*, s. 59.

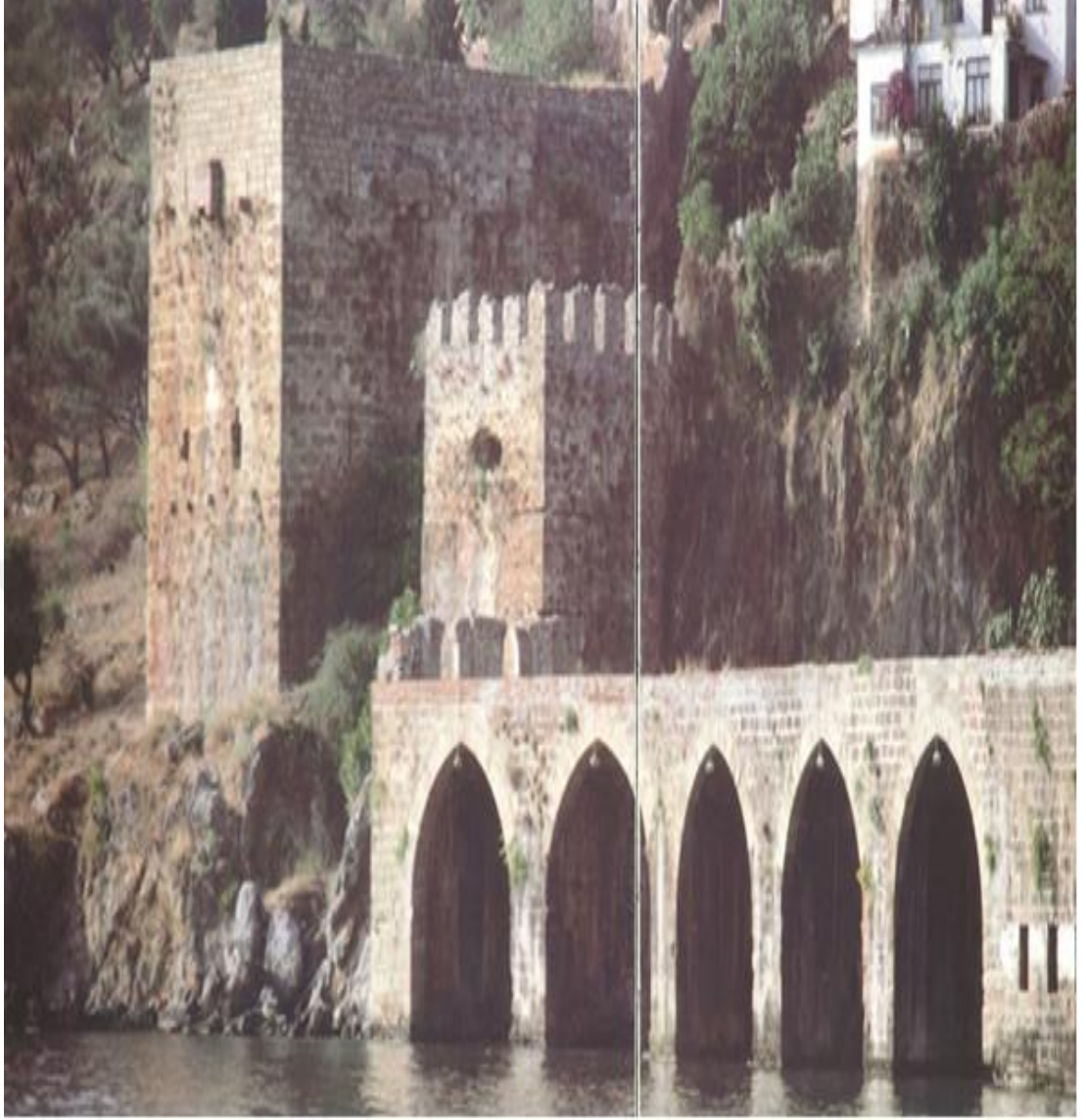
Ek-23: Alanya Sarayı Kalıntıları (Foto: Aydın Coşkun).¹⁷²⁴

¹⁷²⁴ Eminoğlu, (Ed.), *Anadolu'da Selçuklu Çağı Sanatı*, s. 8-9.

Ek-24: Alanya Tersanesi (Doğan Kuban arşivi).¹⁷²⁵

¹⁷²⁵ Eminoğlu, (Ed.), *Anadolu'da Selçuklu Çağı Sanatı*, s. 14-15.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı	Emre ERDEM
Doğum Yeri ve Tarihi	Elazığ 04.04.1985
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Fırat Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü
Yüksek Lisans Öğrenimi	Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ortaçağ Tarihi Bilim Dalı
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce
Pedagojik Formasyon Eğitimi	Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi Tarih Öğretmenliği
İş Deneyimi	
Çalıştığı Kurumlar	Emniyet Genel Müdürlüğü
İletişim	
E-posta Adresi	emreerdem@hotmail.com
Yüksek Lisans Mezuniyet Tarihi	
03.05.2019	